

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 67.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

KIRÁLY ISTVÁN

67. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XVII.

1882 – 1883.

1969

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XVII.
1882—1883

1969

Sajtó alá rendezte:
REJTŐ ISTVÁN

Magyar I 3
42.369

© *Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969*

AK 786 k 6973

69.67043 Akadémiai Nyomda, Budapest

A KISFALUDY TÁRSASÁGBÓL

Nem igaz abból egy szó se, amit Bercsényi Béla fogott rá Gyulaira, mikor Kolozsvárott korteskedett ellene: hogy ti. »ez az a Gyulay, aki a königgrätzi csatát elvesztette!« Ő sose vesztett csatát, pedig ütközetben van örökké. Az igaz, hogy nem is nyert. Egész élete csupa ellentétekből áll. Nagy ember, s mégis a legkisebb valamennyi között. Jószívű ember, mégis mindenkit megkarmol. Okos ember, mégis mindig ő beszél. Mindenkinék kellemetlenségeket mond, s annak dacára kellemes ember hírében áll. Liberális s mindamelllett a legnagyobb despota.

Igazi abszolutizmus uralkodik a Kisfaludy Társaságban. Amit ő egyszer megmond, azon sohasem történik semmi változás. Ha prüsszenteni találna egyszer az elnöki székről, én azt hiszem, mindenki a zsebkendőjéhez kapna, azon hitben, hogy ő prüsszentett.

Annyira megszoktatta a tagokat, hogy amit ő akar, az az ő akaratuk is.

Mély szendergéssel nézik a tagok az idők folyását már évek óta.

Végre tegnap egy kis életjelt vettünk észre. Van már Szécsen-párt és Degré-párt a Kisfaludy Társaságban.

Szécsen ugyanis nemrég egy tanulmányt írt a régi diétai szónokokról. Ebben úgy mutatja be Metternich herceget, mint a magyarok jó barátját. Ez a tanulmány megjelent a »Budapesti Szemlé«-ben.

De már ezt nem tűrhette Degré Lojzi bátyánk, aki nemcsak jó író, hanem jó magyar ember is, s most ő is írt visszaemlékezéseket, amelyekben kimutatja, hogy Metter-

nich a magyarok ellensége volt. Kérdés azonban, hogy ez meg fog-e jelenni a »Budapesti Szemlé«-ben?

Ez a kis vita az első elevenség jó idők óta e teremben. Az igazság és a szimpátia a Degré részén van. Szívből éljenezték meg a tagok.

Pedig sokan voltak, még olyanok is, akik ritka vendégek itt, mint Szilády Áron és Vajda János. Az öreg oroszlán apprehendál valamit, s ez jól áll neki, de a Társaságnak nagy kár, hogy a környékére se jön.

Degré után Győry Vilmos következett. — A marakodó lelkek előtt az, a csendes poétikus kedélyek előtt pedig ez volt az est hőse. Calderon »Zalamea bírása« magyar fizionómiával is olyan elragadó lesz, mint aminő odahaza volt. A hallgatóságot a naiv helyek mulattatták leginkább, azért mondom hogy a hallgatóságot, mert a tagok nem igen szokták a felolvasásokat hallgatni, az egy Szász Károlyt kivéve, aki nemesak gyönyörködtetni tud másokat, hanem gyönyörködni is másokban. S ez az igazi virtus!

A két szatírárt fölöslegessé tette Horatius úr, aki szinte tudott már ilyenformákat írni; valamivel jobb volt a Jakab Ödön prózája, de mégis kissé jobban kellene megrostálni a felolvasandó dolgokat.

Közönség oly nagy számmal jelent meg, *hogy egy* talán *fölösleges* is volt köztük.

Az volt ti. fölösleges, aki az egyik tagnak elvitte a fogasról a télikabátját.

Igazán örvendetes napjainkban a kiváló érdeklődés a szépirodalom iránt.

FELEKINÉ JUBÍLEUMA

Az »Írók és művészek társasága« már egy félév előtt kezébe vette a nagyérdemű művésznő 25 éves jubileumának ügyét. Urváry Lajosnak s az írói kör titkárnak, Dolinay Gyulának buzgólkodása, s Felekinének számos tisztelői sokkal nagyobbá tették az ünnepélyt, mint már remélni is lehetett napjainkban, midőn a közöny kap lábra mindenfelé.

A szó szoros értelmében özönlött a pénz az egyszerű felhívásra, úgyhogy valódi fejedelmi ajándékok várták az érdemes művésznőt f. hó 25-én a Hungária termében, hol az ünnepélyt tartották nagyszámú tisztelői, urak és hölgyek, előkelő osztályból.

Az ajándékok közt a legnevezetesebbek voltak: az írók és művészek társaságának koszorúja *aranyból*, a vidéki színigazgatóké *ezüstből* és a szegediek színügy-pártoló egyesületének remek bokrétája *tearózsákból* stb., de ami többet ért mindennél, az a szeretet őszinte nyilvánulása száz meg száz alakban.

Az ünnepi szónok *Falk Miksa* volt, ki szép, meleg beszédben fejté ki *Felekiné* érdemeit, s helyesen hangsúlyozta, hogy érdeme neki az is, miszerint hazájában magyarnak maradt, mert bizony a művész hazája a nagyvilág, s a mi mostohább viszonyaink mellett könnyen kap kedvet, akinek megvan a talentuma, a nagyobb dicsőséghez, s a nagyobb anyagi haszonhoz. Sok példa mutatja azt csak a közelben is.

Az írók és művészek nevében *Urváry Lajos*, *Győry Vilmos* pedig a hölgyek nevében mondtak kedves szónoklatokat, melyekre válaszólag elmondá, hogy pályája kezdetén ilyen kiáltást csalt ki ajkaira az első taps és siker: »Hol vagy királynéja a földnek, akivel e percben felcserélném sorsomat?« Ma is ezt kiáltja szívből válaszul. A sikerült ünnepélyt fényes bankett követte az emeleti teremben, mintegy 300 terítékű, sok lelkes és kedélyes tószttal, mialatt folyton érkeztek az üdvözlő sürgönyök a vidékről, ezek között *Tisza Kálmánné* is Buda várából. Vacsora után villámhirtelen eltűntek az asztalok a teremből, s táncra perdültek ifjak, vének a jeles művésznő örömnepjén, melyet az férje és egész családjától környezve élvezett át, majd mosolyogva, majd könnyezve, de boldogan, mert a mosoly is, a könny is megérdemelt, tehát százszorosan édes örömet jelentett.

A CSÁNGÓK

Nem lehet poetikusabb dolog, mint csángónak lenni, s édes mesékben hallgatni meg vasárnap délutánonként az öregektől mesés nagy Magyarországnak hatalmát, erejét.

Milyen szép világ lehet ez itt *onnanról!*

Szeretik is őket itt. Hogyne, hogyne! Nagy urak, hatalmas emberek szóba állnak velök, kezét szorítanak. Azok, akik itt jártak, igazi csodákat tudnak mondani. Beszéltek azzal a hatalmas miniszterrel, a Tisza Kálmánnal, akihez képest a román király is csak vármegyei hajdú; látták a nagy Andrássy Gyula grófot, magyarok történelmének fényes alakját, aki az egész világnak parancsolgatott. (Persze csakhogy szót nem fogadott neki.) Nyájasan szólígtatta őket, a vállalkat is megveregette a tündérbeszédű Jókai Mór, akinek szavak helyett mámorító méz csurog az ajkairól.

S ezek mindnyájan az ő jóakaróik, gyámolítóik, csak-hogy még rájuk nem került a sor ott van a kérelmük valahol legalól az irományok között, valami szolgálodatette, mikor a port letisztogatta az aktákról, amiért azok most nem akadnak rá hosszú ideig, s elfelejtették, mert hiszen az egész világot nekik kell dirigálni, hogyan is juthatna a nagy fényes uraknak eszébe az a nyomorult Andrásfalva? Azok csak úgy vármegye számra beszélnek a világról. Ami azon alul van, arra nem igen emlékeznek. Mint ahogy Rotschild se tudja soha, mikor este kirakja a nadrágzsebéből az aprópénzét, hogy mennyi hatosa van. Öt forintokban beszél az, azon alul nem adja.

S így történik aztán, hogy a jó csángó magyarok, mikor egy kis pénzt gyűjthetnek össze (pedig beh keservesen szerzik), megint és megint útra kelnek megkopogtatni a hatalmas pátronusok ajtaját s meghallgatni azokat a biztató szavakat.

Hej, mert ha egyszer aztán csakugyan rájuk kerül a sor, akkor még az unokáik is áldani fogják poraikat, hiszen csak egy szemöldök-intés, s ő belőlök itt valamennyiökből boldog ember lesz. Asszonyaik selyemben fognak járni, ők maguk pedig hétköznap is zsemlyét esznek majd a haricska puliszka mellé. Fölvirrad nekik, fölvirrad még okvetlenül . .

Ez a remény az útítársuk idefelé.

Hazafelé is ez, meg egypár újságcikk.

Mindent megtesznek, elmennek mindenüvé. Mindenütt bíztatják, sőt meg is bámulják őket.

Milyen délceg, gyönyörű alakok, igazi magyar faj. Németh Berci a Ház folyosóin — hol szintén megjelentek ma őkegyelmeik *Kántor János* kurátor, *Csobot Antal*, *László György*, *Darabos Mihály* és *Kerekes Sámuel* uraimék — azt indítványozta, hogy jó volna őket kicserélni kétszer annyi zsidóért.

Jó ábrázatuk van valamennyiöknek, okosak, illetudók, látjuk, hogy a java van kiválogatva, a mindenben akkurátus emberek, hogy vezetőjük, tiszteletes *Tonka Károly* uram, valahogy szégyent ne valljon velök, a »fényes rokonság« előtt tetszetősek legyenek a szemnek is.

Bejárták már Nagy Györgyöt, aki pedig se nem György (mert csak Gyuri), se nem Nagy, bejárták a redakciókat (a mi szerkesztőségünkben is voltak), hogy pártolják a betelepítést, de a dolgok vastagabb részét holnapra hagyták: holnap mennek Tiszához és Szapáryhoz.

Kétségtelen, jól fogja őket fogadni Tisza is; majdnem bizonyos, hogy Szapáry sem von meg tőlük néhány biztató szót, de a kérvény megint alulra kerül az akták között.

Járatják, bolondítják ezeket a szegény embereket már évek óta, azok költségbe verik magukat, bíznak, reménykednek, s megint nem lesz a dologból semmi.

Marad nekik az az egypár meglehangú cikk az újságokban, amit hazavisznek, s amit vasárnap délutánonkint elolvasgatnak a vének a fiataloknak, hogy aztán némely szó-nál könnybe lábadjon a szemük!

— Istenem, istenem, beh jó, beh derék emberek is azok a mi édes testvéreink otthon nagy Magyarországon. Meglássátok, hogy egyszer csak itt toppannak, hazavisznek. Meglássátok

S ez az örök ábrándozás, epedés őket is boldogokká teszi. S annyi poézis van benne, hogy ki sem lehet mondani!

EGYÜD ISTVÁN

Együd, a derék Együd István, a Népszínház egyik legkülönb tagja, ki már régóta betegeskedett, s mint egy árnyék járkált köztünk, ma meghalt Vácon menthetlen mellbajban.

Együd Szentendrére való születés. Szülei egyszerű református parasztok voltak, akik azonban nagy fáradsággal bár, tanították fiokat, s mint rendesen szokás, papot akartak belőle faragni.

Úgy is volt, papnak készült Pista, de nem valami nagy kedvvel; benne volt már a vériben az »ördög«, mint ahogy anyja nevezte a színészet iránti hajlamokat. Egy napon otthagytá a teológiát, s fölcsapott Molnárhoz Budára.

Molnár akkor in floribus volt a »Hazafiság a Nemzetiségnek« jelszó alatt. Együd különben később is vele ment Debrecenbe, de nevesebb színésszé csak akkor lett, midőn a budapesti Népszínház megnyílt, s melyhez szerződtték.

Együd sohase szenvedte azt a vándorszínészi hányattásokat. Nem volt valami nagy tehetség, de igen rendes, eszes és pontos színész, s amellett teljesen karakteres, tetőtől talpig derék ember a privát életben. Ez szilárdította meg állását mindenütt, s egyengette el a töviseket pályáján.

A Népszínháznál különösen a »Gáspár apó« szerepében tűnt ki. Ez alakítása megtetszett a publikumnak, s ezentúl úgy szólván művész számba vette Együdot, amiben nagy segítségére volt példás magaviselete, higgadt, nyugodt modora, szolid, okos világnézete. A népszínházi darabokat bíráló bizottságnak ő volt egyik tagja, s a művészek és írók társaságának sok éven át buzgó pénztárnoka.

Mintegy két évvel ezelőtt elkezdett betegeskedni. Mindig sápadtabb, soványabb, összeesettebb lett. Igen gyakran kellett őriznie az ágyat is. A lapokban gyakran olvastuk, hogy már felüdült, de még gyakrabban azt, hogy a szerepeit ez vagy az adja, mert ő beteg.

Végre megvált a színháztól »sideiglenesen«.

Pihenni ment Vácra »egy időre«. Mert aki igaz színész, aki olyan lelkesedéssel, olyan rajongással viseltetik a lámpák világa iránt, mint ő, az nem válhat meg végleg a színpadtól csak úgy, amint ő tette, hogy meghal.

A közelmúltban sok csapás érte, s bizonyosan sietette halálát. Fia, neje, anyja halt meg rövid időközökben. Maradt azonban két árvája, akikért érdemes lett volna, s sok szerepe, amelyekkel kapcsolatban neve évekig fog még élni.

Halála általános részvétet keltett. A fővárosból is sokan utaznak holnap temetésére. Megszólalnak a váci harangok: bim-bam, bim-bam! — S a derék Gáspár apót sohase látjuk többé. Ez lesz az utolsó jelenete.

A TISZÁÉK EZÜSTNEMŰI

[I.]

Ki ne emlékeznék vissza Erdély hatalmas miniszterére, Apafi Mihály uram ónagyságának a jobb kezére, amely jobb kéz akkoriban balkéz volt egész Erdélyország fölött?

Mi szívesen gondolunk vissza őkegyelmére, s azonfelül is sokszor juttatja eszünkbe a mai geszti földesúr az akkori gerneszegi földesurat. Történettudósok azt mondják, sok rokonvonás van közöttük, a családfa bizonyossá teszi, hogy Tisza Kálmánban a Teleki Mihály vére csergedezik. A tapasztalat azt mutatja, hogy a hajlamai is megegyeznek elődjével.

Hát őkegyelme bizony nagyravágyó ember volt, és sok derék fejnek kellett legurulnia az ő hivalkodása miatt azokban az időkből, hogy ne is említsek másokat, csak Béli Pál és Bánffy Dénes uraimék őkegyelmeiket. Isten nyugossa meg a poraikat!

De mielőtt ezekről a daliás időkről beszélnék, itthon kell kezdenem azt a korszakot, mikor még Tisza Kálmán nem volt benne a piros székben, hanem benne volt a magyar népdalokban. S ez is csak ért valamit.

Uralkodott ő akkoriban is, de nem a megyék, beamterek és mamelukok, hanem szívek fölött. Mikor egy-egy Kálmán napja esett Geszten, nem kellett meghívnia senkit, s jöttek az ország különböző részeiből önként a jó barátok és a hívek. Felső-Magyarország kiválóbb nemesei és az Alföld urai mind összejöttek ott azon a napon. Tisza Kálmánnak csak végig kellett tekintenie a párthívein, hogy a szíve megdagadjon ennek a hatalmas tábornak a láttára.

Szűk lett a geszti kastély, a tömérdek vendég azt hihette, hogy itt ugyan már nem bírják őket ellátni. II. Rákóczi Ferenc sárosi udvarát varázsolta vissza az élettől pezsgő udvarhoz, hol vidám serlegek között reggeltől estig az ország sorsán tanakodának.

Ott voltak rendesen mindnyájan, akik Rákócziéknál akkor; még tán nevekben is azok sokan, Ocskayak, Csákyak, csak az a kár, hogy Bercsényi Miklós uram nem volt ott. Így lett aztán a vége — Károlyi uraimék.

Hanem ez tán nem is tartozik a dologra. Vezércikkbe való dolog ez. Írja meg nálamnál okosabb ember.

Ezek a geszti lakomákon a legnagyobb csodálkozást keltette az ezüstenemű. Azok a felvidéki képviselőtársak, akik a modern oligarcha látogatására összegyűltek, s kik nemzedékről nemzedékre öröklik a szokásos huszonnégy familiáris ezüstkannalat, az ezüst cukorpikszist, az ezüst só- és villatartókat, s kik ez evőeszközök miatt minden halálesetnél hajba kapnak a többi családtagokkal, elszornyúzkodva beszéltek a tömérdek drága ezüsteneműekről, melyek alatt Kálmán napokon a Tisza-asztalok görnyedeztek. Tányérok, billikomok, kannák, csatákkal művészien cifrázva, némelyik tükörszekkel, opálokkal kirakva. A szegény asszonyoknak, akiknek ezt otthon a férjeik elbeszélétek, majd a szívök repedt meg a nagy irigységtől.

S az volt ebben a dologban a legrosszabb (ha egyáltalában van valami rossz benne), hogy ezek a csaták mind olyanok voltak, ahol az osztrákok győznek mindeniken. Bizony rossz ómen volt, hogy ezekből ittak minden Kálmán-napkor azok a mérges tigrisek, akik bizony kezes bárányokká lettek már azóta.

A legmókányabb tigris meg merete egyszer kérdezni (hiszen azért volt tigris, hogy merjen, ma már nem merne), mit keres ez a *megfordított történelem* a Tiszák ivóedényein, mivelhogy ez nagyon hamis kivonat a Clio irataiból.

— Hja, ezeket az edényeket — mondja Tisza Kálmán —, mi a Telekiektől örököltük. Ezeket az edényeket Teleki Mihály uram kapta valamikor a Leopoldus császártól, s így jutottak a mi almáriumunkba.

Elbeszélte aztán az egész történetet, amint volt. Volt

pedig úgy, hogy Teleki Mihály uram addig kuncsorgott Bornemissza Anna ónagyságának, míg az fogta magát, s személyesen írt egy kérelmező levelet Eleonóra császárnénak Bécsbe, hogy az eszközölné ki az ő belső tanácsosuknak, Teleki Mihály őkegyelmének, felséges urától a grófi címet.

Megtette már ezt Apafi Mihály előbb is, de az ónagysága leveleire nem adtak már ott fõnn semmit, még ha délelõtt írta volna is. Délutáninak vettek már ónála mindent.

De hogy ím a derék fejedelemasszony is beleavatkozzék, megjött nemsokára a bizalmas értesítés Bécsbõl, miszerint a császárné befolyása folytán kilátásba van helyezve, hogy szeptember végével Mihály napja körül Teleki Mihály néminemû kitüntetésben fogna legkegyelmesebben részesíttetni.

Teleki Mihály uramat mindjárt elhagyta örömében a köszvény, és csak per maga és kend beszélgetett az udvari urakkal, sõt annyira vitte a dõlyfe, hogy immár a fejedelemasszony termeiben is kínálás nélkül mert leülni s ónagyságával disputálni.

Végre megjött az óhajtvá várt küldemény is Bécsbõl éppen Mihály-napra. Négy szolga tette le a szekérrõl a nehéz ládát. Telekiben elhült a vér, hogy hát mi olyan nehéz van azon a grófi diplomán?

Felszakították a fedelet roppant várakozás közt Telekinek a lába reszketett az izgatottságtól Teleki Flóra is elõjött a szobáiból a hölgyeivel Naláczi uram és Baló is ott nézte.

Hát amint lehámozzák felül a vászonburkolatot, szemük elé tűnik tömérdek ezüst tál, gyertyatartó, billikom, tálca, kanalak, kések . . .

— Edd meg! Edd meg! — kiáltja Teleki elsápadva. — Hát ezüstkanalakat kértem? Hát ezüstkanál kellett nekem?

Dühösen markolt bele a ládába, valóságos fúriában volt.

— Több ezüstöm van énnekem, mint egész Bécsnek! Valamennyi birkámnak ezüstpatkót csináltathatnék. Nem kell, nem kell. Nyissa ki, Baló uram, az ablakot —, rivallt rá Baló Kristófra.

Persze, hogy nyitotta Baló uram lóhalálban.

A hatalmas tanácsos úr pedig kezdte kihajigálni rendre az ablakon a szép mívû ajándékokat az utcára, amelyik

pedig a szoba kövezetére gurult, ádáz dühvel taposta elkese-
redetten:

— Összemorzsolom, felolvasztom, apró darabokra töretem
s bevetem vele az országutat. Kinek, minek néznek engem?

Tajtékozott ajka a méregtől, és a fogait csikorgatta, s
amint az utolsó darabot is kiemelné a nagy ládából, hát
egyszerre csak ott van alul *a grófi diploma*.

Az volt még csak a meglepetés, borúra derű, egyszerre
kimosolyodott őkegyelmének az ábrázata.

— Holla, Naláczi uram! Szaladjon le kegyelmed egysze-
ribe, szedje fel nekem az őfelsége ajándékait. Szaladjon,
fusson kedves Naláczikám!

Hát ez bizony abból az ezüstből van, amit Naláczi uram
még összeszedhetett az utcán, mert a nagy részét elvitték a
járókelők.

Azért vannak hát rajta csupa olyan csaták, ahol az oszt-
rákok győznek.

Ebből különben azt is megtanulhatjátok, hogy sose
ítéljetek egy ládának a tartalma fölött, míg a fenekét nem
láttátok.

Említettem már, nagy kár, hogy Bercsényi Miklós
uram nem volt ott, mert az amilyen nyers ember lehetett,
megmondhatta volna Tisza Kálmánnak: hátha egyszer ő
is kap még olyan ládát, amelyiknek ott van a fenekén a
grófi diploma.

Vagy hogy talán már rajta is ül.

TISZÁÉK EZÜSTNEMŰI

[II.]

Bemegyek ma délután a redakcióba, s mire nem virradok
ott? (Mert nekünk újságíróknak délután virrad.)

Az újdonsági rovat csinálója gyömöszöli éppen a lapba
az alább olvasható igazi kommuniké-rövidségű helyreigazí-
tást.

(Helyreigazítás.) Lapunk dec. 10-iki számában »A Tiszáék
ezüstneműi« című tárcúra vonatkozólag *illetékes* helyről arról értesí-
tenek, hogy Tisza Kálmán birtokában a Teleki Mihály-féle *ezüst-*

nemüből egy kanál sincs, ennélfogva ő a hozzáfűzött történetet sem monthatta el.

De már ez mégis furcsa, hogy a saját lapunkban megcáfolják az embert. Én megengedem, hogy őexcellenciájának zokon esik, hogy a Teleki-ezüstből egyetlen kanalat se kapott, de mire való elrontani az én történetemet?

Elvettem hát az illetékes helyről jött cáfolatot a hírovtat vezetőjétől, hogyha már közölni kell, hadd írassak hozzá kommentárt is.

Mert látom én a dolgok összefüggését nagyon jól, s ösmertem egyszer egy országbírónak a fiát, aki megosztokodván a vagyon felett a testvéreivel, egész nyugodtan éldegélt a maga portáján, s éldegélne még tán ma is, ha valami bolond barátja be nem ugrasztja.

— Hát, hogy vagy megeleégedve az osztállyal? — kérdé tőle egy ízben.

— Meg vagyok elégedve. Mindenikünknek kétezer hold jutott, az épületeket is igazságosan igazítottuk el, az ingóságokat ellenben pénzzé tettük, s azután osztottuk fel.

— Hát az aranykalodából mennyit kaptál?

— Miféle aranykalodából? — kérdi az nagy szemeket meresztve.

— Ej, hát az aranykalodából.

— Nem láttam én annak a színét sem.

Lehetetlen. Hát nem is tudakoztad?

— Talán nem is volt?

— Már hogyné lett volna, te bolond? Hiszen látod, hogy a falusi bírónak is van kalodája, hát az országbírónak hogyné lenne? Csakhogy míg amazé fából van, ez vert színarany.

— Tyüh, hát persze hogy engem megesaltak az atyafiak. Ezer mennydörgös mennykő hamar ide egy prókátort, aki kipörli.

Nem mondhatom tovább, mert nem tudom, kipörölte-e aztán a prókátor az aranykalodát, de azt se tudom, hogy az osztályos atyafiak kipörölnék-e az ezüstkanalakat Tisza Kálmántól, ha véletlenül rajta száradna, hogy ott vannak?

De, hogy ne legyen mégis semmi processzus, leginkább a prókátorok elleni antipátiából (Tiszánál is nyilván az dolgozik) nem vagyok ellene annak, hogy béküljünk ki.

Ő kijelentette, hogy a Teleki-ezüstneműből egyetlen kanala sincs, kijelentem hát én is, hogy a Teleki-ezüst adomá-hoz egyetlen adatom sincs.

De hát a fantázia is *ezüstműves*. Ezt meg a publikum jelentse ki.

GREGUSS ÁGOST

Már egy esztendő óta voltak kitéve barátjai annak az aggodalomnak, hogy Greguss Ágostot el fogják veszteni. Beteg volt már régóta, azt rebesgették, hogy gyomorrákja van, s ez a rák az, mely nem cammog visszafelé, hanem sebesen viszi áldozatját a sírba előre. Mert hiszen a sír minden földi útnak a végződése, tehát elől van.

Hol jobban lett, hol rosszabbra fordult, hol föl, hol le, ez az a hinta, amit már a halál keze lóbáztat, s melyről már rendszerint csak a Szent Mihály lovára ül át az ember. Egész telet, az egész tavaszt (pedig mennyire szerette a tavaszt) szobájában fekvé kellett töltenie, a nyarat orvosi rendeletből Velence jobb éghajlata alatt kínlódta át, pedig mennyire szeretett itthon lenni.

Nyár végén jött haza jobban kissé, reményt ébresztve bennünk, mert életkedvet mutatott, de maga már nem bízott többé, s kitört belőle szűkebb körben nem egyszer az a bizonyos megalkuvás a halállal, mely a kiválóbb lelkek bátorsága. Humorral beszélt arról most az utolsó napokban, mert a megszűnés gondolata a mélyebben gondolkodó embereket vagy humoristákká teszi, vagy túl vallásosakká. Ő humorista lett, s ötleteivel mulattatta környezetét, mely már mulatni nem tudott azokon, mert érezte, hogy az élet, mely olyan makacs, szívós volt a vézna sovány testben, már vége felé közeleg.

Múlt szombat óta baja annyira súlyosbult, hogy kivált irodalmi és tudományos körökben minden órán féltek a katasztrófától. Éjjel és nappal sokszor süvített fel a telefonok csengettyűje a szerkesztőségekben: »Hogy van Greguss? Mi hír Gregussról?« Míg végre 13-án reggel kiszenvedett, s ezzel új csapás érte az irodalmat s irodalmában a nemzetet, melynek Greguss is egyik kiváló dísze volt.

Született 1825. április 27-én Eperjesen, hol atyja, Mihály tanár volt, s szinte az esztétikával foglalkozott. Iskoláit Eperjesen, majd Pozsonyban végezte. Már 1846-ban tanárrá lett a szarvasi főgimnáziumban, hol a mennyiség- és természettant adta elő. De már ekkor is nagy előszeretettel fordult a széptani búvárlatokhoz, s itt írta első esztétikai pályamunkáját, melyet a Kisfaludy Társaság elismeréssel fogadott.

Részt vett a függetlenségi mozgalmakban is, mert hévvel csüggött lelke a demokratikus eszméken, melyek átlenyegtek műveit is. Sőt a fegyvert is felkötötte. Ott volt Világosnál mint nemzetőr. A háború után megfosztott tanári állásától, s később 11 hónapot kitöltött a nagyváradi vár börtönében. Így lett belőle *kész ember*, de hivatal nélkül, mert tanári állását vissza nem kapta többé.

Toldy Ferenc vette pártfogásába, s munkatársnak hozta föl Pestre a Pesti Naplóhoz, hol kitűnő esztétikai cikkei által csakhamar föltűnt. Később rövid ideig szerkesztője is volt a Pesti Naplónak.

Munkássága jól megérdemelt jutalmául az Akadémia 1859-ben tagjává választotta, hol székét a materializmusról írt értekezésével foglalta el; a következő évben pedig a Kisfaludy Társaságba is bevezette lelkes barátja, Toldy Ferenc, kinek mindig leghűbb tisztelője maradt. »Érdemben szegény az érdemben gazdaghoz folyamodik« — e szerény kijelentéssel köszöntött be Toldy oldalán, s székét a népköltészet viszonyáról a műköltészethez írt értekezésével foglalta el. Itt mindjárt az oly díszes és fontos titkári állásra emelték, melyet legújabb időkig egész odaadással töltött be.

A Kisfaludy Társaságban tevékeny irodalmi munkásságot fejtett ki, a ballada elméletéről írt pályamunkájával már a harmadik koszorút nyerte el (a széptani munkáját szintén a társulat, »Levél« c. vigjátékát az Akadémia koszorúzta meg), azonkívül írt és felolvasott egyes kisebb értekezéseket, melyek az *Évlapokban* és »Tanulmányai«-ban jelentek meg; fordította Shakespeare »Timon«-ját és »Szeget szeggel«-jét; Goethe »Korinthosi arák«-ját és Corneille »Cid«-jét; s legújában nagyobb munkát írt Shakespeare-ről, mely az első Shakespeare kommentátorok sorába emelte.

1870-ben a budapesti tudományegyetem esztétikai tan-
székének rendes tanárává neveztetvén ki, székét »Bevezetés
az esztétikai tudományokba« című előadással foglalta el.
Hogy mennyire meg tudta kedvelteni tárgyát az ifjúsággal,
mutatja azon örvendetes körülmény, melyre 1880-ban, egye-
temi tanárságának tizedik évi fordulója alkalmával némi
büszkeséggel hivatkozott, hogy e tíz év alatt tanítványainak
száma megtízszereződött. »Majdnem 20 évi szellemi földön-
futás után — mondá ugyanez alkalommal —, végre olyan
otthonba jutottam, melyre mindig vágytam, bár érte soha-
sem folyamodtam.«

Áldásos működését, tanári pályáját a kínos betegség
szakította meg.

Legtovább — talán utolsó lehelletéig — érdeklődött az
irodalom s különösen a Kisfaludy Társaság működése iránt,
melynek újabb időben alelnöke volt.

Még nemrég is ott olvasták fel egyik költői levelét, mely
játszi humorral volt tele.

Greguss a nemzet halottja. Helye pótolhatatlan ma-
rad, s halála szomorúságot okoz minden magyar em-
bernek.

A koszorúk — mint egy életírója mondja —, amit ő
kötögetett a nagyoknak, kiknek műveit magyarázta, méltán
megilletik őt magát is.

A LOJÁLIS KIS PIPA

Bizony lojális nálunk még a Kis Pipa is, pedig ez az egyedüli szittya konyha még, ahova mint valami szigetre menekülnek a zsíros nemzeties eledelek kedvelői. Minden ízében magyar hely; az étvágy még mindig »etyepetye« itt, de a spriccer már »freccs«, s a siller »Kazinczy«.

Maga a vendéglős, a derék Karikás bácsi, igazi eredeti ember, aki keményen s jó szellemben kormányozza a régi magyar élet utolsó bástyáját. Ami kitetszik az alábbi kis párbeszédből is, mely fülem hallatára folyt Miska bácsi és egy vendége között az »extrá«-ban.

— Hova lett, Karikás bácsi, az a tömzsi borhordozó fiú, onnan a harmadik asztaltól?

— Az? Hova lett volna? Elcsaptam.

— Mit csinált?

— Hagyja el, kérem. Nagy szégyent hozott a fejemre a gaz kölyök nagy szégyent.

— Ugyan.

— Hát tudja, nem volt egészen tiszta esze, nem volt semmi judiciuma. Képzelve kérem, levelet írt a királynak, hogy vegye szolgálatába valami kályhafűtőnek vagy minek . . .

— No, bizony ezért kár volt elcsapni.

— Hiszen nem is csaptam volna én el, hanem rá két hétre fogadtam véletlenül egy másik pincért, aki meghallván ennek a dolgát, vérszemet kapott a bolond, s ő már a királynéhoz írt levelet.

— Hát aztán?

— Ejh, hát erre már aztán megijedtem — mondja

Miska bácsi mogorván —, mert feltűnő kétszer: hátha megbosszankodnak, mondom, őfelségeik, s azt találják mondani »de már ez mégiscsak szörnyűség, hogy mindig éppen ezek a Kis Pipa kellerei alkalmatlankodnak«.

Ő ezért bocsátotta el Karikás bácsi azon melegiben a két kunyorálót, mert mégsem szeretné, hogy király őfelsége nehéz szívvvel legyen a Kis Pipa iránt.

A SZÁZÉVES BÁRÓ

(Báró Podmaniczky János)

Azt a bolond mondást is kitalálták már, hogy az ember a bárónál kezdődik, pedig az nem olyan fontos, hogy hol kezdődik az ember, mint az, hogy hol végződik. Az az igazi ember, aki a százévnél végződik. Mert konstrukció kell hozzá s józan, mértékletes élet, hogy az embernek olyan jó kontraktust adjon a halál az itt maradásra.

Hát még úgy élni ezt a száz esztendőt, mint báró Podmaniczky János, vígan, derült napfényben folytonosan, szeretve, tiszteltetve, fiatalon. Mert fiatal maradt János báró örökké, s hogy még a százévet is hárommal szerezte meg neki a gondviselés, egy csöppet se látszott csodálkozni rajta. Mintha úgy kellene annak lenni. Azon csodálkoznék ő csak nagyot — ha még lehetne csodálkoznia — miképp lehet az, hogy ő meghalt.

Pedig meghalt ma reggel hét órakor rákoskeresztúri kastélyában. Emlékezetes patriarkális alak volt, tele humorral, mely kedélyét mindvégig bearanyozta. Sok eredeti tulajdonságai voltak, de nem az excentrikus külön emberek közül való volt, hanem csak az eredetiek közül.

Már magában véve is unikum egy olyan ember, aki a napóleoni hadjáratokról csak úgy beszél, mintha tegnap lettek volna, s aki már egyetlen kortársat sem lát maga körül, s a mostani aggastyánokat csak tacsizóknak nevezi: »Gyerek az még, hányszor megpacskoltam fiatalabb koromban«.

Mikor gr. Károlyi István meghalt, akit nagyon szeretett és tisztelt, részvéttel kiáltott fel:

— Szegény Pista! De hát mi baja történhetett?

Minden ízében típusa volt nem a magyar mágnásnak, hanem a magyar nemes úrnak, azzal az egy kivétellel, hogy elvei egészen mások voltak.

— Egy magyar nemestől nem kívánok többet — mondogatta —, mint azt, hogy vagyonát el ne költse.

De ha nem is kívánt többet, ő többet tett, mert aránylag kis vagyonból nagyon szép birtokot szerzett össze.

Fősvénységgel vádolták, de igaztalanul. Jótékony célra sokszor adott és mindig sokat. Csak magára költött nagyon keveset.

Akik szemére vetették, hogy fősvényül él, azoknak készen volt a felelete:

— Nem nobilis dolog jól élni, tudva, hogy unokái koplalni fognak. Én nem vagyok annyira önző, hogy családomra ne gondoljak.

Régebben tevékenyen részt vett a közügyekben mint Pest városi képviselő s mint Pest megyei bizottsági tag. De már jó ideje, hogy visszavonult mindentől, s csak a lapokból olvastatta magának a világ folyását. A legutoljára Beniczky Ödön választásánál élt szavazati jogával, s elment Gödöllőre.

Hítták is ebédre mindenfelé:

— Megálljunk csak — szólt —, megkérdezem előbb, hogy hát a többi választók mit ebédelnek.

— Szalonnát.

— No, hát akkor én is azt eszem.

Legkülönösebb tulajdonsága az volt, hogy az általa lakott szobákba senkit sem szeretett beereszteni.

Egyszer ötven év előtt egyik szobájában ebédelt, sült csirke s bor állt az asztalon, mikor jelenti neki a cseléd, hogy tűz van.

Felkelt, becsukta a szobát, s ötven esztendeig volt becsukva. Tavalay találták meg ott a sült csirkét meg a bort.

Birtokait úgyszólván maga kezelte, csupa olcsó gazdasztyeket tartott, néhol csak parasztgazdákat.

Sorba látogatta a birtokrészeket, s mindenütt így vált el a cselédségtől:

— E napokban megint eljövök, fiam.

Úgy tudta intézni, hogy minden birtokán minden órán várták az öreg bácsit.

Mire ő kedélyes ravaszkodással mosolygott:

— Aki urát várja, az nem csal.

Humánus ember volt, sok kedéllyel s ment minden gögtől.

Valahol Bács megyében egy rég elszakadt Podmaniczky egyik sarja, egyszerű parasztember hihetőleg mások rábeszélése folytán fejébe vette, hallván a Podmaniczky bárók híret, hogy őneki azoknak a nagy birtokaiból rész dukál, s megindult egy tarisznya irománnyal megszerezni a háromszáz-esztendőös juszt.

A Podmaniczkyak persze kinevették, s elutasították a szegény, egyszerű jó bolondot, de ő nem csüggedt, s megpróbálta Podmaniczky Jánoshoz is bekopogtatni.

János kihallgatta szelíden, türelmesen, s aztán így szólt:

— Tehát kend is Podmaniczky?

— Igenis, méltóságos uram! És kívánom . . .

— Ne kívánj semmit, kedves rokon — mondá mosolygva János úr —, mert kaparj kurta, neked is lesz. Vagyont hát nem adok kegyelmednek, mert azt én magam szereztem, de a famíliába beveszem kegyelmedet. S úgy teszek kegyelmeddel is, mint más rokonommal. Valahányszor idejön kend a saját alkamatosságán, mindig szívesen látjuk kegyelmedet, s elköltjük együtt tisztességben, amit a szakácsné főzött.

Úgy is lett, a bácskai paraszt Podmaniczky fel-feljárt Keresztúrba látogatóba, s mindig nagy rokoni »piatiká«-t rendeztek együtt (a báró piatikának hittá a dínomdánomot). Még a cigányt is elhívatta néha ilyenkor, mert a cigánynóta volt az egyedüli szenvedélye és a lónevelés.

Az a különös szokása volt e tekintetben, hogy a nyolckilenc éves lovakat is csikóknak tekintette, s csak azután engedte őket befogni.

— Aki korán húz, korán dől ki.

Haláláról sokan fognak mély részvétellel értesülni. S különösen a rákoskeresztúriak gyászolhatják igazán: valóságos atyjuk volt mindenben. Szidta, »mustrálta« őket, de megsegítette, ha bajuk volt.

GRÓF FESTETICS GYÖRGY

Az »Andrássy-minisztériumnak«, melyet a »nagyok minisztériumának« szeretünk nevezni, mert ott majdnem a legfényesebb nyolc név van koszorúba szedve azon időkből, egyik tagja ismét a ravatalon fekszik. Nem a legnagyobbak közül való, de nem is a legutolsó. Azon a bizonyos vonalon esik túl, ahol már nincs mértékünk, ahol csak a képzelődés kicsinyít vagy nagyít már. Mert mind jelesek voltak ők, kapacitások, karakterek, hazafiak, gentlemanek gyanú nélkül, tiszták és ragyogók, semmi, de semmi közönségeset nem találhattunk bennök.

Most már távolabb esnek . . sokkal távolabb, és elmúlt a nimbusz is, mely a piros székeket övezte akkor, és az alkotmányos élet azóta igen sok embert fogyasztott el (mert a parlamentarizmus ezekkel táplálkozik, s némelykor igen jó étvágya van), egyszóval a »maiak« miatt más szemmel nézzük azt a nyolc arcot azon a képen, melyet akkor igen sok szobában akasztottak fel Magyarországon ékességnak, aranyozott keretben.

Az aranykeretek megkoptak, a rózsaszínű köd szétfoszlott, sokat elfelejtettünk, amire emlékezni illenék, és sokat megtanultunk, amire nem lett volna szükség, hogy tudjuk.

De a halál nem felejt eljön, s ezek a régi ismerős arcok egymásután megjelennek mégegyszer a képeslapokban, átvonulnak onnan emlékezetünkben, tanuságokat hagyva itt.

Nem tart már sokáig ez se. Még csak a fele maradt itt a nagy névsornak, s most ez a fele is meg van kezdve Festetics György halálával.

Ötövöst csakhamar követte Mikó Imre, majd Wenckheim Béla következett s kevés vártatva Gorove István. Csak hárman vannak még életben: Andrássy Gyula, Lónyay Menyhért és Horváth Boldizsár.

Festetics György, kinek elhunytát gyászoljuk ma, a nagy Festetics Györgynek, a keszthelyi Georgikon alapítójának unokája. Életrajzi adatait lapunk múlt számában közöltük, de méltatása még ezzel nem lehet kimerítve. Sokkal nagyobb, díszesebb helyet foglalt el ő közéletünkben, mint-

sem egykönnyen napirendre térhetne fölötte a közvélemény, mely egyedüli igaz koszorúzója az érdemeknek.

Szerény, igénytelen ember volt a saját körében, ki sohasem tolakodott előtérbe, hiúság nem volt benne semmi. Minden dologban higgadt, megfontoló és korrekt.

Az első miniszteriumba is csak Andrásynak a legnagyobb rábeszélésére lépett be. Sokáig szabadkozott, hogy ő nem érzi magát képesnek egy ilyen állást betölteni. Mikor pedig elvállalta, mindenben félénk óvatossággal járt el, s úgy, hogy tán ő volt az egyedüli, ki soha semminemű megtámadásoknak nem volt kitéve sem az országgyűlésen, sem a sajtóban.

Hazafiasságát igen jellemzi az, hogy nagy óvatossággal bánt a rezortjába tartozó kitüntetésekkel. Például igen nehezen volt rávehető, hogy azokat a mágnásokat, akik az osztrák éra alatt kapták a kilencágú koronát, magyar grófi rangra ajánlja.

Még szebb vonás benne, hogy igen gyakran jegyzé meg kedvetlenül minisztertársainak:

— Sajnálom, hogy elvállaltam a tárcát. Lássátok, én alattam lett az olyan jelentéktelen. Ha más, erősebb ember kezdi vala, nem zsurgorodik ilyen kicsinyre. Mert sok függ a kezdettől.

Meglehet, hogy igaza volt, de alig hihető. Később a tárca jelentősége még inkább csökkent, s az első időkben, midőn a király és a nemzet közötti érintkezés még mézes-heteit élte, nem kis fontosságú dolog volt, hogy egy olyan finom, nemes, minden ízében előkelő alak egyengesse ki a támadó differenciákat, s eloszlassa a hidegségnek utóízét.

Festetics Györgynek nagy része van a kibékülés megteremtésében. A Deák-politikának egyik buzgó híve és támogatója volt, s ahol kellett, készen volt minden áldozatra.

Festeticsről mondta egyszer: »Az ő erszénye és szíve mindig nyitva van, de ő magát gyakran szeretné tőlünk elzárni.«

És ez jellemzi őt. Valóban őrá nem jegyezhetünk fel sem apróságokat, sem adomákat, mint más nevezetességekről. Ritkán szállott le a mindennapi élet szereplői közé,¹ de nem

azért, mint hajdan Szemere, ki mindig koturnusban szere-
tett lenni, hanem azért, mert disztíngvált nagyúri természete
meg nem szívelte a tágabb körben való mozgás izgalmait.
A népszerűséget nem kereste, nem adott rá semmit, az elis-
merésben nem volt öröme, s mindent kötelességből tett. S
ezt a kötelességet nevével vélte örökölni. Ez elől sehol se
tért ki.

Dacára azon fényes pályának, melyet befutott, dacára
annak, hogy mindig annál az asztalnál ült, ahonnan a törté-
nelem íródik, hogy számos főméltóságot viselt, neki magának
alig van története. A magánember oly kevéssé látszik benne,
hogy szinte még ezután kell fölfedezni milyen volt ő.

Ritkák az ilyen jellemek ma már, s habár nem hangzik
fel életükben milliók tapsa s haláluk alkalmával nagy fájda-
lomjaj, de a gondolkozó ember mélyen, nagyon mélyen el
tudja siratni e klasszikus alakokat, akik még fehér márvány-
ból vannak vésve.

Legyen áldás porain, s porhüvelyét elhagyott lelke, mely
útközben találkozott a testvéérével, maradjon köztünk, a
mi főuraink közt, s ébresztgesse bennük azokat az alvó
ösztönöket, melyek azt diktálják, hogy akiknek ad a haza,
azok is sokat adjanak a hazának. Hogy lehetnének azok
gavallérok, akik annyi javakat *ingyen* fogadnak el?

JÓKAI MÓR SZÜLETÉSNAJPA

Nemzetünk e hazában élő legnagyobb fiának és a leg-
nagyobb írónak születésnapja van.

Ma ötvennyolc éve, hogy őt az isten a kis magyar nem-
zetnek ajándékozta, talán tévedésből ennek, mert bármely
nagy országban csodafényes alakká tenné őt lángelméje,
és mégis talán szándékosan, hogy hozzá illő legyen a többi
óriásokhoz, kiket a század közepe nemzett nekünk!

Derék század volt! Nagy adósai leszünk örökké!

Ki tudja még, hogy fordul: de bízni kell. Egy dolog
bizonyos. Amit ideadott, vissza nem veheti már. Amit még el
nem hozott, elhozhatja.

Jókait még fiatalon találta az ötvennyolcadik év. Ez a mi legnagyobb javunk, amit ma átérezni illő.

Az évek megkímélték eddig, csak a haját vitték el: de neki nem volt a hajában semmi ereje.

Ragyogó jókedve, szívének derült fénye, melege, tollának aranyos csillogása, lelkének szilaj röpülése mind megmaradt.

Mit kívánunk neki?

Örökéletet? Megvan az már neki réges-régen.

Nyugodalmat? No iszen az kéne még. Csak hadd járjon-keljen ő folytonosan az önalkotta világokban, az ő fényes városaiban, idilli falvaiban, azok között a délceg hajadonok, páncélos hősök, csodálatos honszerelmű daliák között, akik mind olyan ragyogók, szemkápráztató fényességűek, olyan jók és szelídek, olyan marconák és vakmerőek, aminőkről csak az álmodhatik, aki bennünket ösmer, s hibáinkkal, erényeinkkel együtt szívére zárva hordoz, s onnan kölcsönözi nekik a színeket.

Mit kívánunk mi Jókainak? Azt, hogy sohase unjon meg minket. S ne azt nézze, hogy mit beszélünk, hanem mit érzünk.

Ne legyen neki keserű azok szava, akiknek a politikai torzszalkodásokban eljár a szájuk. Hiszen mi is az ellenzékkel érzünk testestül-lelkestül, s ha benne vagyunk a harcban, vagdalkozzunk ide-oda, nem nézve sokszor kit ér a kardél, de jól tudjuk, hogy aki Jókai Mór történetét meg fogja írni talán kötetekben egykor, az azt két sorban is oda fogja tehetni jegyzetnek valahova: »Egyébiránt képviselő is volt, s a Tisza-padokban foglalt helyet mint egyik vezéregyénisége az akkori kormánypártnak«.

Hogy ezért a két sorért — mert igazán csak erről a két sorról van szó — nem érdemes annyi lármát csinálni, illetlen dolog minduntalan babéraihoz nyúlni, az bizonyos.

De hát az emberek gyengék, a legjobbak a leggyengébbek, s akit a rajongásig szeretnek — mert a szeretet is nagy zsarnok — attól azt kívánjuk, hogy olyan legyen, aminőnek ők képzelik.

Márpedig Jókai nem lehet olyan, aminőnek minden ember akarná a saját gusztusa szerint, ha csak millió alakot nem tudna felvenni.

Legyen ő hát csak olyan, amilyen. Se gyengébb, se erősebb, se jobb, se rosszabb.

S ha már én meghagyom, hagyja meg az idő is olyannak, amilyen, most még legalább negyven esztendeig.

A JÓ ÖREG DÁNI FERENC

A két epithetonból, amely elválaszthatatlanul odaragadt a nevéhez, csak az egyik volt igaz, a »jó«: öregnek még nem volt olyan öreg, hogy váratlannak, felette korainak ne mondjuk halálát. Ifjú tűz volt még benne s elég sok nemes ambíció a közhasznú tevékenységre.

Dáni Ferenc — kinek e néhány sort szenteljük — már kora ifjúságától élénken érdeklődött a közügyek iránt, s különösen szülővárosa, Szeged, az ő szűkebb hazája volt szeretetének mély tárgya. A régi embereknél sokkal természetesebb is volt az ilyen lokálpatriotizmus. Ennek élt ifjúságától kezdve egészen a tegnapi napig, s azzal a tudattal múlt ki tegnap éjjel, hogy a város, melynek tevékenységét, lelke tüzét áldozta, soha meg nem álmódott fényben emelkedett fel virágzóvá, naggyá, sőt hatalmassá is. S azzal a boldogító önérzettel, hogy az emelkedés e munkájában neki is jelentékeny része volt.

De amiképpen ő szerette Szegedet, nem kevésbé szerette őt Szeged. Mert Szeged nemcsak szeretetreméltó város, hanem szeretetre képes város is, s ez nem olyan közönséges frázis, hanem ritka erő s nemes polgári tulajdon.

Téved azonban, aki azt hiszi, hogy Dáni Ferenc nem volt több, mint egy úgynevezett »helyi kapacitás«. Sokkal több volt ő. A szegedi lokálpatriotizmus nem az, mely valamikor ellentétbe jöhetne azzal, amit mindnyájan érzünk, az iránt sohasem szabad ellenszenvvel viseltetnünk, mert Szeged annyira egy mindenben mindig az országgal, hogy azt csak ők képzelik, hogy az az ő »extra érzelmük«, mint ahogy a kálvinista ember Debrecenben csak akkor hiszi el a delet, ha az ő külön toronyórájuk mutatja nekik; pedig hát éppen akkor delet a többi felekezet is.

Dáni Ferenc részt vett összes nemzeti küzdelmeinkben, s hosszú időig állott a haza szolgálatában. A szabadságharcban már ott látjuk, az elítéltek lajstromában is ott a neve. A bujdosást is megkóstolta. És megkóstolta aztán a börtönt. Mert ez volt akkor az »egymásután«.

Mikor az alkotmányt visszaállították, talán három ízben is Szegedet képviselte a parlamentben, s egyik buzgó híve volt Deáknak.

Utóbb aztán Szeged, Hódmezővásárhely és Kecskemét városok főispánjává neveztetett ki. S mint ilyen nagy népszerűségre tett szert a nevezett városokban. Kitűnő modora volt, nyájas, előzékeny mindenki iránt, és semmit se volt képes megtagadni ismerőseitől. Ez néha sok kellemetlenségbe sodorta.

Annyira demokrata volt, hogy az egyszerű parasztok is csak »Dáni« úrnak szólították, s némelykor vállon veregették, ha kedvükbe járt.

A nagy robusztus alakok közé tartozott testileg, kik száz esztendőre vannak alkotva, s még alig volt hatvanéves. Sohase volt beteg, s mindig jókedvű, vidám és életpiros.

Főispáni állásában igen nehéz szerep jutott neki: mert városai mindig az ellenzékhez tartoztak, s őneki nem kis feladat volt úgy képviselni bennök a kormányt, hogy konfliktusba ne keveredjék vagy a közgyűléssel, vagy a kormánnyal, mert pártja abszolúte nem volt, nem is lehetett e városokban, melyeket ennek dacára mégis tapintatosan, s kellő eréllyel kormányzott.

A bekövetkezett szomorú katasztrófában különösen kiválóak az érdemei, nemcsak megsiratni tudta szülővárosát, hanem éjt-napot feláldozva mentett, amit megmenteni lehetett. Az élelmezés és a közigazgatás jóformán az ő kezeibe volt letéve a rémület első napjaiban, mikor mindenki a fejét vesztette. A jó öreg Dáni megállta helyét emberül, s félretette a személyes hiúságot is, mert bánthatta volna, hogy a kormány Lukács Györgyöt bízta meg teljhatalommal s nem őt.

Mikor végre Tisza Lajos királyi biztosnak nevezetett ki Szegedre, magától vált a főispáni állás egészen fölöslegessé, s ezt belátván, Dáni sietett beadni lemondását. Azóta visszavonult szatymazi tanyájára, s ott éldegélt szép csendben,

csak néha-néha rándulván le közhasznú egyletek gyűléseire, melyekben mint elnök, részint mint tag ifjúi erőhöz méltó tevékenységgel és kedvvel működött a város társadalmi életének emelésére ilyen módon is.

Eleinte az öregúr visszalépését annak tulajdonították, hogy az ottani városi ellenzék (mert akkor még ilyen is volt, most már nyoma sincs) élére kíván állni, de ő ezt nem akarta, s odaadó bizalommal és lelkesedéssel viseltetett Tisza Lajos működése iránt.

Szeged sokáig fogja gyászolni a jó öreget, mert derék polgárainak egyik legjobbika volt, s amint nem felejtette eddig sem — mert a város mostani fejét, a köztisztelőben álló derék Pálffy Ferencet csak »helyettes jó öreg«-nek szólítja —, úgy ezután is sokáig fognak még róla adomázni, s talán az utódok is kegyeletesen ejtik ki a nevet, mely össze van forrva városuk legszomorúbb napjaival, s mely a nehezebb munkaidőben volt mindig elől.

GRÓF DEGENFELD IMRE ÉLETÉBŐL

(Apróságok)

Gróf Degenfeld Imrét azzal a három jelzővel szerették lefotografirozni ismerősei: roppant takarékos, rettentő kálvinista és nagyon nagy hazafi.

Az egyiket jól tudhatták az ispánjai, a másikat a püspöke vehette észre, mert unos-untalan levelezésben állott vele, s ha valahol elvitt vagy három zszindelyt a szél valami kálvinista templomról vagy iskoláról, az mind »eset« volt az öreg grófnak, ki egész éjszakákon át nem tudott aztán aludni, míg minden kálvinista dolog meg nem volt reparálva a környékében. Ami pedig a harmadikat illeti, hogy nagy hazafi, tapasztalhatta minden ember, ha egyébről nem, a leányairól.

Mert ő maga nem igen hozakodott elő a hazafiságával a fórumokon. Nem azok közé tartozott, akik előre tolakodnak, hogy mindig napirenden legyenek. A protestantizmus szolgálatában követett nemes és bátor magatartása után mindössze egyszer látjuk még nevét politikai enunciació alatt az októberi diploma után, midőn ő, Tisza Kálmán, Lónyay

Menyhért és gróf Andrássy Gyula újságok révén értesülvén főispánokká történt kinevezésükről, ugyancsak azon az úton újságban nyilatkoztatják ki, hogy nem hajlandók azt elfogadni.

Érdekes, hogy a »makacsok« közül három miniszterelnök került ki később, s az egyedüli Degenfeld Imre gróf, akiből nem lett »semmi«. Azaz, akiből még több lett; mert azt választotta feladatának, hogy gyermekeit jó magyar érzésben nevelje, nagy kiterjedésű családjának ne csak a legöregebb tagja, hanem valóságos feje és példányképe legyen.

S ez sikerült is neki. Négy leányából, kiknek egyike nemes emberhez, másik báróhoz, a harmadik grófhhoz, a negyedik herceghez ment férjhez (Ugyan kihez adnám? — tréfálózott gyakorta — az ötödik leányomat, ha lenne), jeles magyar asszonyok lettek, s magyarokká nevelték gyermekeiket is, kiket sokszor gyűjtött maga köré az öregúr, lovagoltatta őket a térdén, s akkor volt a legboldogabb, ha a kis apróságok felmáztak a vállára, az ölébe, s szeretettel, hízlekedéssel cirógatták a nagyapa vidám arcát, melyet mint valami koszorú körített a deres szakáll.

Családja tagjai közt mindig az övé volt nemcsak az első szó, hanem az utolsó is. A »gyerekek«-hez az engedelmesség illik, s azok meg is szokták nagy tiszteletben tartani az ő akaratát, soha ellent nem mondani annak. Pedig e gyerekek közt ott volt az is, aki egy egész országot kormányoz.

*

Jó szívét, humanitását élénken mutatja az az eset, mikor évekkel ezelőtt fekete himlőben feküdt egyik cselédje, s hágmázos önkívületben lehánván magáról takaróit, kirohant az udvarra.

— Hamar, hozzátok be szegényt! — parancsolá a gróf cselédeknek.

De senki sem mert hozzányúlni a ragályos beteghez.

— Nos, hát egyik se mozdul? Te se, János — pirongatja az egyik léhűtőt — katonaeber létedre?

— Több ez a katonadolognál, méltóságos uram.

A gróf nem vesződött velök tovább. Maga nyalábolta át a beteget, bevitte az ágyába, és betakargatta gyöngéden.

Ha nem játszott is kiválóbb szerepet a politikában — amikor már *játszani* lehetett, a keserű részből kivette a magáét

— részt vett a szabadságharcban, bujdosott, halálra ítéltetett (Mert ilyen furcsa sorrend volt ez akkor!), de az ismeretes »fehér éjszaka«, mikor a bosszús Haynau *megfordította* magát, váratlan kegyelmet hozott neki.

Az új alkotmányos érában is ott volt mindenütt, ahol a magot vetik — mint mondani szokás — csak oda nem jött, ahol arattak. Beelégedett az egyház ügyeinek vezetésével, s mint elnök pártatlanul ritka türelemmel vitte a tanácskozásokat.

Ami még üres ideje maradt, az mind a családjának jutott és a gazdálkodásnak. Birtokait oly rendben hagyta, mint kevés főúré az országban; kivált kedvenc jószágá, Kocsárd egész kis paradicsommá lett a keze alatt.

Oly szenvedéllyel üzte a gazdászatot, hogyha birtokait látogatni kellett, nem volt rá nézve se vihar, se hó, se sár. Fiatal ember is visszaretent volna gyakran attól a strapációtól, amit az öregúr végigcsinált egy-egy birtokszemle alkalmával.

Gazdatisztjei azt tartották róla, hogy a legutolsó lőcsről is tudomása van a gazdaságnál. S valóban fáradhatatlan volt az ilyenekben. Még közvetlen halála előtt is folytonos kontaktusban állott gazdatisztjeivel, s onnan az ágyból dirigálta összes birtokain a külső munkát.

*

De takarékosága sohase ment el addig a határig, ahol a fősvénység kezdődik. El sem mehetett, mert Degenfeld Imre gentleman is volt. Sőt még több: ritka jószívűség s ősmagyar becsületesség jellemezte. Bérlői kifogyhatatlanok az ő dicséretében.

Volt úgy, hogy engedett a bérösszegeből, de arra egyetlen eset sem fordult elő, hogy fölemelje. Tégláson még anyósa, Bökönyi Beck Pálné idejéből bizonyos Rosenfeld bírta a regalét olcsó áron, s bár egymást érték a többet ígérők, a gróf soha még csak meg sem mondta ezt Rosenfeldnek.

Történt egyszer, hogy egy másik bérlője (Mandel Pál képviselőnek az apja) azzal a különös ajánlattal jelentkezett a nyírbaktai kastélyban, hogy ő ezentúl több haszonbért kíván fizetni a kántorjánosi birtok után, melyet már 30 éve használ.

— De hát mi jutott eszébe? — kérde Degenfeld meglepve. — Talán a versenyzőktől fél?

— Éppen nem, gróf úr, hanem belátom, hogy változtak a viszonyok s a birtok most már többet ér.

— Semmi sem lesz belőle — vágott közbe kurtán a gróf. — Nem szeretem, ha a föld ide-oda mozog. Ér, amit ér. Maradunk, ahogy voltunk.

Megtörtént többi közt, hogy a gabonát, amelyre ezer forint felpénzt adott a kereskedő, árcsökkenéssel a gróf nyakán hagyta, mert még így is kisebbnek maradt vesztesége, mintha a kialakult áron veszi át.

A gróf eközben találkozik egyszer Debrecenben az eltántorodott vevővel.

— Mikor jön el a gabonáért? — kérdezi.

— Jaj, ne is kívánja méltóságod — siránkozik a sarokba szorított kereskedő. — Elég nagy veszteség nekem az ezer forint.

— Mi? Ön eszerint hát nem is akar eljönni a gabonáért?

— riad rá a gróf.

— Igenis, nem! — dadogja amaz megszeppenve.

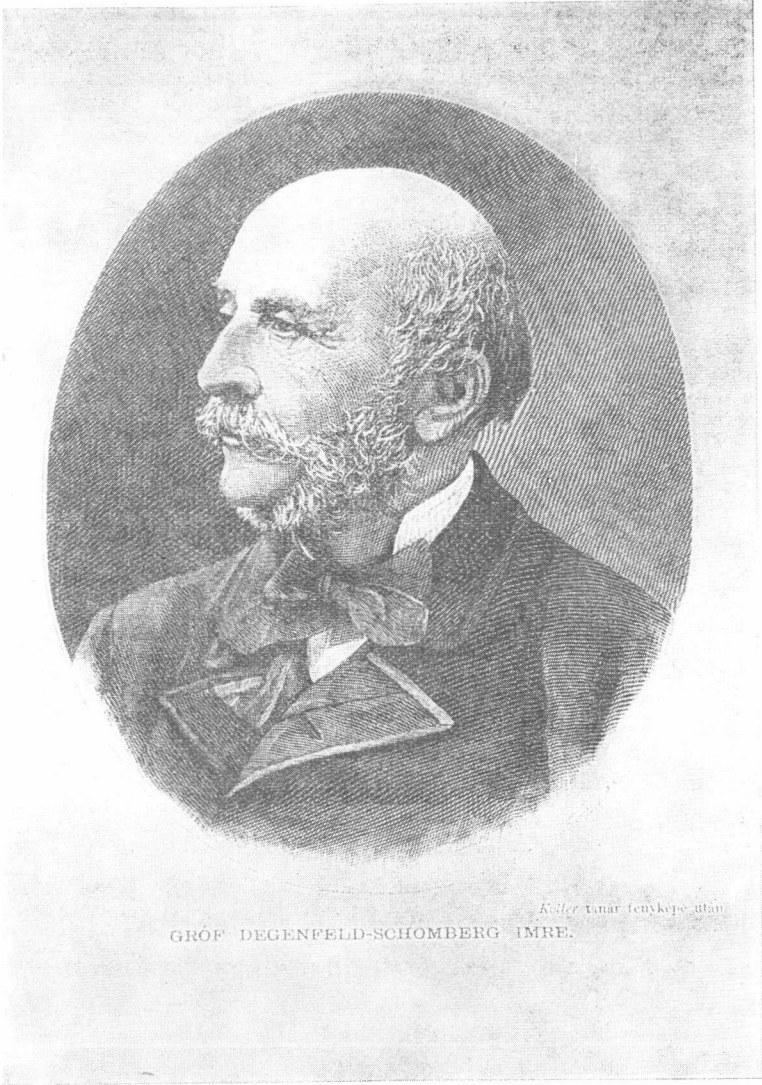
— Ez esetben is el kell jönnie a felpénzeért — szól egyszerre megváltozott hangon. — Csak nem hitte talán, hogy megtartom? Mert haragszom, ha mások sokat nyernek az én káromon, de én magam keveset sem kívánok nyerni a más kárán.

*

Ilyen ember volt Degenfeld Imre, méltó társa azoknak, akik a legközelebbi időkben egymás után elköltöztek innen. Meglepő is, hogy három mágnás, Podmaniczky János, Festetics György s most Degenfeld hal meg, akikről azt jegyezhetette fel a napisajtó, hogy takarékosak voltak, s bőkezűek csak akkor, ha a közügy kívánta.

De hát igazán a mi főuraink lettek volna ezek? Azokból valók, akikhez oly kevéssé hasonlítanak? Azokból, akikre amiért idegen kézbe esnek a birtokaik, annyi a panasz, amennyi a szeretet hozzájuk, ebben a panaszban?

Igen, valóban ilyenek, egész ilyenek voltak. És nem az történt — ami különben gyakori —, hogy a halál tette jobbakká a halottakat. Bár az történnék — ami ritkább — emlékükkel, hogy a halottak tegyék jobbakká az élőket.

Köler tanár tisztejére által.
GRÓF DEGENFELD-SCHOMBERG IMRE.

Gr. Degenfeld-Schomberg Imre

II.

SZÉKHELYI MAILÁTH GYÖRGY.

Keller K. Utazó Leány

Mailáth György, a meggyilkolt országbíró

MIBŐL TEREMNEK A VIRÁGOK?

Hát mi egyébből, mint a virágmagokból. De nehogy azt higgyék, tisztelt uraim, mintha én most összebeszéltem volna valami magkereskedővel, s azt akarnám önökkel elhittetni, hogy milyen jó lucerna vetőmag kapható nála, mennyi pompás egzotikus virág és dísznövény »eredete« van ott becsomagolva a nagy zacskókban és bődönökben. Nem én, nehéz fejem van nekem ahhoz!

A saját vetéseinket, a saját kertünket is csak úgy járom, hogy gyönyörködtet a verbéna illat, elandalodva nézem a tulipánt, a kaméliákat, a nagy Marchal Nielt, de én magam nem tudom, hogy terem az meg. Amit én termeszték, azok egyszerű mezei virágok, s honnak szedem a magot ezekhez is, bizony magam sem tudom megmondani.

Pedig éppen az ilyen magokról akarok beszélni. Igaz, hogy megmondhattam volna egyenesen is, ha általában nem az lenne a divat, hogy a publikum igen szépnek tartja, ha valaki messziről kerülgeti, amit mondani akar, s egyetlen szó helyett száz szóban találja meg a gondolatot. Az asszony és a gondolat a mai korban brüsszeli csipkében jár.

Hát én bizony csak azokról a magokról akarok fecsegni, melyekből a költészeti virágok, az irodalmi művek lesznek. A tárgyakról, melyek az írók lelkében és fantáziájában nőnek, izmosodnak meg.

Nem olyan bolondság ez, amilyenek az első pillanatban látszik.

Honnan támadnak? Hozza az író magával? Nem hozza biz az, dehogya hozza. Hanem találja, vagy ráragadnak.

Mert megtörtént már velem egyszer, hogy egy igen kedves szegedi barátom, aki foglalkozására búzakereskedő, rám adta esős időben a télikabátját, s én azt elhozván, felakasztottam a ruhafogasomra, s igen hosszú ideig nem jutott eszembe visszaküldeni. Hát az történt, egy napon megdöbbenve veszem észre, hogy búzavetés van a ruhafogasomon. A kabátban mustramag volt, s az kicsírázott a nedvességben, megnőtt, és kaszálni lehetett volna. Hiszen ha az isten csodát akar, még a kalamárishból is erdő nő.

Csakhogy a csodák már lejártak (a kereskedői annoncekot kivéve, ahol mindég van valami bámulatrakeltő). Ma már belátunk a vesékbe — sőt még odább —, az emberek észjárásába is. Ott vannak még csak bolond vidékek imitt-amott!

De most csak azokhoz az emberekhez van közöm, akik írni szoktak, s ezekhez is csak bizonyos szempontból. Úgy találom, hogy embereim háromfélék. Akik meg tudják látni az alkalmas anyagot az életből, s azt még jobbá teszik tollukkal. Ezek a nagy írók. Azok, akik felismerik az alkalmas anyagot, de egy kicsit elrontják. Még ezek is jó írók. A legtöbb író arról nevezetes, hogy hidegen megy el az anyag között, melyet fölelevenítenie kellene, sőt — oly különös ez elfogultság, hogy — biztosra lehet fogni: ha negyvenkilenc jó tárgy állna előttük, s egyetlen kevésbé alkalmas, az ötvenedikhez nyúlnának.

Ezért, legalább én előttem, a legjellemzőbb az írónál, milyen tárgyat dolgoz fel vagy még inkább, milyeneket szeret meg. Nagyon fontos ez! Mert egy bizonyos ügyességet a komponálásban és az előadásban sok ember megszerezhet, ha utána van, de a jó tárgyakkal sohase tisztában.

A tárgyakkal tulajdonképpen úgy van az ember, mint az, aki a lovat kereste, és rajta ült. Legalább én minden dolgomat, amit leírok, már régen tudtam azelőtt, s mikor megfogom a tollat, hogy megírom, szidom magamat, hogy hiszen milyen régen tudom én azt már, és sohasem jutott eszembe papírra tenni.

Száz meg száz ember állított már meg abból a célból, hogy egy novella tárgyat mondjon el, nyájasan megszorogtatva kezemet, hogy azt csak én tudom majd megírni. valami pompás dolog lesz abból már két hete tartogatja számomra.

Meghallgatom, meg is dicsérem jóakaróim meséjét, de csak a köteles udvariasságból, mert még eddig sohase mondtak semmi olyat, ami tetszenék, s aminek hasznát vettem volna.

De mégis történt egyszer, valami hét éve lehet. Zimankós téli időben siettem az Athenaeum felé, midőn a tömérdek piros orr s zúzmarás bajusz közül egy ismerős csupasz alak

bontakozik ki: az egyik lábára biceg egy kicsit, s a túloldali válla magasabb valamivel az innensónél, mintha erőnek erejével a fejének akarna előlgetni . . Nini, nini . a biz az én Repka Mihály barátom, akivel már fél éve nem találkoztam.

— Szervusz, fiskális! — mondom, s sietek elhaladni mellette, mert bizony nem diskurzusra való idő az ilyen.

— Hó, hahó — kiált rám, a télikabátom gallérját ragadva meg. — Állj meg hát, barátja az erénynek.

— Parancsolj, kérlek.

— Ezer szerencséd, hogy találkozunk.

— Nono, mi baj van, Repka pajtás?

— Baj? Szerencse barátom, nagy szerencse. Egy olyan eszmét mondok neked, hogyha te azt megírod, halhatatlan leszel, becsületedre mondom. Ha te azt jól megírod, még talán Gyulai Pál is megírígyli tőled.

— No, mondd el hát hamar, mert sietek.

— Nem addig az lékás. Gyere a kapu alá, mert meghallja előled valaki itt kívül.

S ezzel toporzékolva, táncolva a nagy hidegtől, behívott a kapu alá.

Hallom már, kérlek.

— Hát izé . . . de jól vigyázz. Ejnye . .

Nagy tenyerével dühösen csapott a homlokára.

— Vesszek meg, ha nem igaz . . elfelejtettem. Hát látott valaki ilyet valamikor? Kétségbe vagyok esve, barátom. Elfójt a düh!

Úgy tett a kezeivel, mintha a levegőt kapkodná, majd szomorúan mondá:

— Elfelejtettem . Milyen szerencsétlenség! — tette aztán hozzá majdnem siránkozó hangon. — De megállj, megállj csak . . hopphó!

Szemei felcsillogtak, s derű öntötte el széles, csontos pofáját.

— Megvan! Megfogtalak kutya! — s összeszorította a bütykös markát. — Egy barátomnak elmondtam tegnap az eszmémet . . elmegeyek, fölkeresem . . azonnal fölkeresem, és megkérdeszem tőle. Hol leszel egy óra múlva? Várj meg kérlek ezen a helyen.

De ezt már mind csak útközben kiabálta, mert elrohant, mint a forgószelel. Hosszú Deák-köpenye lecsúszott a félválláról, s amint utána röpködött, kiegyengette a havat is az Úri utca trotoárján.

Persze hogy nem vártam, de minek is? Hiszen az alkalmas tárgy már megvolt. Az első és utolsó, melyet más mondott, azazhogy tulajdonképpen nem mondott bizony Repka Mihály egy sort se! Hisz még tán mai napig is az elveszett eszméje után szaladgál, ha már azóta nem vezett el ő maga is!

Egyébiránt bocsánat, urak, hogy már eddig is Repka barátommal fárasztottam önöket. Mert tulajdonképpen nem az én kedvencemről, hanem mindnyájunknak egy kedvencéről, a szegény Tóth Edéről akartam diskurálni egy keveset.

Sokszor elbeszélgettem vele. Az embernek rendesen megvan az a hiúsága, hogy szeret hozzádörgölözni a jelesebbekhez. Különben sem volt unalmas ember. A sok magasztalás nem rontotta el egy cseppet sem. Nem vált olyanná, mint az az íróársam, akit ha egy óráig nem dicsérték szemtől szembe, mindjárt elálmosodott. Igen jó folyékony elbeszélő volt, ha a köhögés engedte.

Volt a mi jóemlékezetű Tóth Edénknak egy érdekes darabja, amit meg nem írt. A kereskedői életből szedte össze bele az anyagot, azaz a saját életéből. Mert, mint tudjuk, Tóth Ede is kereskedő volt, mégpedig nemcsak Posner Károlynál inaskodott, hanem mielőtt odakerült volna, már megkóstolta az ingyen szentjánoskenyeret Rimaszombatban, bizonyos Kovács János uramnál, aki ha megél (ti. ha Tóth Ede él meg), ma már bizonyosan hőse lenne egy maradandó becsű színműnek.

Így azonban csak egyszerű fűszerkereskedő maradt a népszínház deszkái helyett odahaza Rimaszombatban. Isten nyugosztalja meg, ha azóta már elhalt volna, bizony hajsza! híja, hogy nem örökké elevenné lett őkegyelme.

Derék magyar ember volt, és »fekete kutyának« hívatta magát: pedig nem volt egyéb fekete, se a lelkén, se a karakterében, se a boltjában, tán csak a medvecukor, mert a pörkölt kávé még barna számba megy a színek között.

Hanem egy makula mégis akadt őrajta, s ez a makula szórta el a virágmagokat, amiket a jeles költő, akkor még az

Edus inas, nagy előszeretettel felszedegetett, s éppen örölgette már a lelkében évek múlva, mikor a halál azt mondta, hogy Kovács János uram megírására már nincsen idő. Mert magunk közt legyen mondva, szörnyű mérges lehet a halál, hogy míg ő abban fárad a kaszájával, hogy az embereket pusztítsa, addig valaki nekiáll egy kis pipogya pennával, s csak úgy önti az eleven embereket.

Így nem lett, mondom, Kovács János uramból semmi, de a viselt dolgait elbeszélte nekem Tóth Ede, s most már csak az ő külön benyomásai vesztek el, de a tárgyak nem. Igaz, hogy azok értek többet!

A kereskedői nagyzólást, s a kereskedői élet humorát, komikumát akarta színpadra vinni. Egy bohókás felvonást meg is írt már, melyben szembe állítja a »fekete kutya« tulajdonosát a »fekete macska« tulajdonosával mint riválissal a másik utcasarkon. Kár, hogy e töredéket nem vették be az összes művei közé.

Amennyire egyszeri felolvasás után emlékszem, a fekete kutyaéknak gyönyörű kislányuk van, Erzsike. Aranyos név, mert úgy látszott, ennek a ragyogó szeme volt az első láng, amely rügyet fakasztott az Edus inas szívében. Az Erzsikét feleségül kéri a fekete macskáék Feri segédje, a legelső segéd a fűszerkereskedésben.

A furfangos fekete kutya azt mondja először, hogy nem adja oda, hanem aztán eszébe jut valami.

— Tudja mit, barátom, magáé a leány, ha megfelel annak, amit én kívánok.

— Akár a pokolba is elmegyek, ha a mennyországba azon keresztül visz az utam. — Így szólt az első segéd, aki románokat olvasott ember volt, amint az ebből a feleletből is kitetszik.

Mire ekképp felelt a »Fekete kutya«.

— Nagyobb dolgot kívánok én ennél magától. Menjen vissza a principális boltjába, végezze dolgait a vevőkkel, hanem három napig nem szabad egyebet mondania, csak igazat.

Jól van — a kereskedősegéd, hazament árulni, s mindig igazat beszélt három napig.

Hát mi történt? Az emberek eljöttek finom jamaicai rumot venni, mire azt mondta az öregsegéd: »A mi rumunk

se nem finom, se nem jamaicai«. Ha mokkalkávét kértek: — »Ez csak cikória, és fügekávé, jó uram !«

S így lón, hogy három nap alatt mind elhagyták a vevők a fekete macskát, s mint átpártoltak a kutyához.

Nem tudom, megtörtént-e ez a tréfa valamikor, s még kevésbé tudhatom, Kovács János uram cselekedte volna-e meg, hanem annyi bizonyos, hogy az ő nyakába készült szakadni.

Azonban ami egyebet elmondok a nemzetes úrról, arra már a kezem írását adom. Mert a közvetlenség melege volt rajta, mikor a szegény Tóth Ede elbeszélte.

Kovács uram nemcsak a földiekkel mint vevőkkel állt folytonos nyájaskodásban, mely főleg a kéz dörzsölgetésben nyilvánult, hanem a kegyes égiek iránt is folyton jó modort tanusított. Minden reggel hangosan mondta el a miatyánkot a héringes hordó előtt.

»Légyen meg a te akaratod — könyörögte mély áhitattal miképpen mennyben, azonképpen a földön is. (Te Edus, öntöttél-e téglaport a paprikába?), és add meg mindennapi kenyérünket. (Igaz, hát timsót tettél-e a kenyérbe?)«

S ilyenformán ment az egészen az »Amen«-ig.

Az Edus fiún kívül még egy inas volt a »kutyában« és három segéd, akiket nagy kordában tartott a nemzetes úr, s mikor elment hazulról egyedül vagy a feleségével, rendesen megállt az ajtóban, s így szólt:

Mindjárt jövök !

S homloka valamennyi ránca gyűlést tartott a szemöldjei fölött.

S ezt mondta még akkor is, ha két hétre utazott el valahova. »Ebben a nyomban itt leszek, gyerekek ! Addig is öntetek egy kis spirituszt a malagára.«

Persze hogy a fekete kutya személyzete aztán minden ajtónyílásnál őt várta, s nem mert beleereszkedni a »szabadabb életbe«.

De emellett a magyaros furfang mellett talpig becsületes ember volt az öreg, ami kis nagyizolás volt benne, azt a görögsködés plántálta a vérébe.

Mindent nagyított, mert megszokta a bolti árucikkeken, s innen átvitte az életbe is. A familiája is úgy nagyizolt,

mikép ő a familiájával. Selyemben járatta leányait, feleségét, s nagyságosnak hívatta a cselédekkel. Hogy a származása is meglegyen, kikomponálta, hogy a mesés madagaszkári királynak, Benyovszkynak valami rokona, s ehhez aztán olyan makacsul ragaszkodott, mint az előkelő vignette-ekhez a borospalackokon, melyekben lőrét árult.

Csacska volt, és szapora beszédű, mindenről informáltatta magát, és mindenben informált: csak a fivéreiről szeretett hallgatni.

S ha meg is kérdezte néha egy-egy ismerős, hogy hol lakik most a bátyja, Kovács Mihály.

— A Mihály? — mondá. — A Mihály tengerész Szegeden.

— Hát a Károly?

— A Károly? A Károly csizmadia passzióbul.

Kicsinyelte őket, hát megnagyította egy kicsit, mint ahogy megnagyított mindent.

S ez az erőszakolt nagyítás úgy vette ki magát, úgy lebegett mindenben, mint egy növekvő felhő, mely elfogja az igazi napfényt, s árnyékot von mindenre, de mindenre, a szép Erzsike arcára, a festett fekete kutyára a külső ajtón, ráül a heringes hordóra bent, s ott jár a hátamögött magának Kovács János uramnak is.

Ebben a nagyizolásban, mely nem ritka a kereskedő világban, találta fel a kis Tóth Ede azokat a virágmagokat, amelyekből egy vígjátékot akart növeszteni.

Én úgy találtam, hogy ez a tárgy alkalmas szövőszéke a szomorújátékoknak is.

A »TEGNAP« ÉS A »MA«

Szlava! A »tót szerecsen« meglett tehát! Már kefélik alája az államtitkári széket. Az államtitkári szék pedig, minden ember tudja, éppen olyan színű, mint a minisztereké, sőt ugyanaz, mert az ember előbb lesz államtitkárrá, s csak ha megkopik, miniszterré, de a szék maga megfordítva futja be pályáját, legelőször miniszteri, s ha megkopik, ki tudja, mi a sorsa. Mondom pedig azért, mert Móricz Pál kérdez-

tetvén egykor Szarvason, hogy micsoda különbség van a miniszter és államtitkár közt, egészen elütő módon magyarázta meg:

— Nem más biony, minthogy ha a minyiszter elunja az ülést a verhenyeges bársony széken, az államtitkár ül a helyre, hogy a szék soha ki ne hüljön.

Képzelem, hogy fognak a Baross kinevezésén elcsodálkozni odahaza Nyitra megyében. »Nás cslovek! Toje uzs volyacso!« fogják zengeni Liptóban, Zólyomban, Turócban a kaszinókban. S megkezdődik a tót népvándorlás a közlekedésügyi minisztériumba, mert hát úgyis a tótok építették Budapestet, joggal megilleti őket, hogy már egyszer lakják is.

S aztán mi tülés-tagadás, a közlekedés ügyis speciális tót szakma. Eddig Magyarországon kizárólag csakis a drótos és üveges tótok közlekedtek Európával.

Hanem félre minden tréfát, egyet meg kell adni Tiszának, azt, hogy méltányolni tudja a tehetséges embereket mindenféle melléktekintetek nélkül. Baross Gábor komoly törekvésű, mozgékony, eszes ember. Megérdemli az államtitkári széket is, nem ugyan a saját erényei miatt, hanem a mások fogyatkozásainál fogva.

Valahányszor azt látjuk, hogy érdemes fiatalember gyorsan emelkedik kiváló állásokra, könnyedén megelőzve kortársait, sőt az öregeket is, mindig örülünk rajta, mert ez a »szamárlajtörja« uralmának gyengülését jelenti.

*

De még Barosznál is barosabb dolog, hogy a szegény Odescalchy Artúr azzal az eltökélt megadással ment ki, hogy őt a bukovinai kormány legalább is be fogja zárítani. S el is látta magát mindenféle óveszközökkel erre nézve. elbúcsúzott rokonaitól, barátaitól, megcsinálta a végrendeletet, és útlevelet váltott.

— Mert félek — mondá —, hogy engem ott agyonütnek.

— Ne félj semmit. Ha bajod esik, megbosszulunk.

Barátai elkísérték, meg is siratták, kíváncsian várván a következményeket.

S íme mi lett a következmény? Az, hogyha behozza Bukovinából a magyarokat, jó lesz, ha most meg már a bukovinai hatóságtól vált útlevelet (mégpedig legcélszerűbb lesz valami oláh névre), hogy itthon a mi hatóságunkkal ne essék valahogy komoly baja

Egy bécsi tekintélyes politikus kóválygott a minap itt Budapesten, aki keserűen panaszkodott több helyütt, hogy az mégis skandalum, Tisza kormányozza az egész Monarchiát . Csak már ez a Tisza ne lenne . .

Mintha hájjal kenegettek volna bennünket. A nemzeti elbizakodás könnyen hiteti el a magyar emberrel az ilyen nagyításokat. S szinte kedve lenne szegre tenni az ellenzéki sarukat. Úgyis kezdik már letördösni azokról is a sarkantyúkat.

Hanem szerencsére nem soká vannak a csizmák a szögön, íme kitűnt most, miképp uralkodik hát Magyarország a Monarchia mindkét felében.

Úgyhogy mindig ő kénytelen engedni, még az olyan dolgokban is, amelyek »nekik« kevésbe kerülnek, de nekünk nagyon sokat érnek.

Az embernek az ilyen uralkodás hallatára önként eszébe jut, a Jókai holnapi verse a »Nemzet«-ben a mesés koldus királyról, aki a fantáziájában uralkodik, de még az is igazabb uralkodás !

*

Egyébiránt a csángó ügyben még nem lehet kimondani az utolsó szót. Mert semmi esetre sem szabad elfelejteni, hogy ennek az egész ügynek van praktikus oldala is.

Egy tekintélyes ember eddig nagy hévvel védte a csángó ügyet, mikor azonban a tömeges behozatalig jutott a kérdés, összeráncolta a homlokát

— Bizony nem tudom — mondá — magam sem, mit kellene csinálni olyat, ami nekünk is, a csángóknak is jó legyen.

Mert mikor a behozatalról van szó, akkor nem lehet csak annyira mennünk, hogy »gyertek hát, no«, hanem azt is hadd lássuk, hova jönnek, és »mire« jönnek be.

Mert én csak egyszer beszéltem Kántor urammal (a múltkori csángó küldöttség egyik tagja), s őkegyelme bizony hetykén beszélt a világ dolgairól.

Kérdém tőle:

— Hát ott maguknál ugyan miféle hivatalnokok vannak?

— Hát csak olyan kapitányféle gyalogjáró nép! — felelte fitymálólág.

(Ühüm! — gondoltam magamban mosolyogva. — Ebből még a százados székely vér beszél, benne született a homályos kívánság és étvágy a dulokra és királybírákra.)

— Aztán hogy gondolja azt, Kántor uram, ha ugyan be találának jönni?

— Hát csak azt gondolom, dicsőséges uram, hogy úgy negyven-ötven holdacskát magam is meg tudok túrni.

Ez volt a diskurzusom Kántor urammal.

És én csak annak a mondója vagyok azóta, hogy ne csak azt hajtsuk mindig: mi mit akarunk, hanem tapogassuk ki tőlük azt, ők is hogy mit akarnak. Mert a káposzta úgy marad meg a legbiztosabban, ha a kecske jól van lakva.

*

No, de ezek nem komoly dolgok. Meglehet, míg ma itt a tintába mártogatjuk a tollunkat, hogy gyenge szavakban panaszkodjunk, amiért igen lanyhán veszik az ország sorsának intézői a csángó betelepítés szent ügyét, már azalatt a miniszteri szobákban spanyolfalak mögött cirkalmazták is a mappán a jövő »csángó vármegye« terjedelmét és határait.

A HŐSÖK SORSA

A párbajhoz három közeg kell . . . míg egészen vége lesz.

A szekundánsok, a doktor és a bírák.

Természetesen egyik közeg se veszi komolyan a dolgot. A szekundánsok tudják, hogy vér nem lesz, a doktor tudja, hogy seb nem lesz, a bírák pedig tudják, hogy semmi se lesz.

De azért olyan komolyan megy minden, mintha valóságban történnék valami.

Pedig csak a negyedik közeg nem csinál belőle játékot. Az a közeg, amelyet meg sem említettem. Mert a negyedik közeg volt a két fiákeros, aki a feleket kiviszi a csatamezőre.

A fiákerosok egészen komolyan szedik be a vitelbért. S eszerint van hát mégis valami szolidaritás a párbajoknál.

*

Hanem ne ítéljük el, uraim, az összes párbajokat, hiszen vannak köztük mindjárt eleitől kedélyes párbajok, melyeket mindenki megmosolyog, vagy pláne vidám hahotára fakad a hallatukra.

Ilyen a Wahrmann-párbaj Istóczyval, melyet szcenírozni sem kell, azon módon beillik egy vígoperett szövegnek.

Ez operettben egyéb nehézség nem volna, mint hogy a színtér sokat változik, s igen sok képzelt személy (láthatatlan üldöző rendőrség) játszik szerepet, amit bajos lenne előállítani még Molnár Györgynek is. Pedig nem volna bolondság az Istóczy—Wahrmann párbajt görögtűz mellett látni.

A hősök, kiknek babérai már régen elfonnyadtak azóta, ma álltak a törvényesék előtt.

Az ügyész azt kérdi Wahrmanntól:

— Megkísérlették-e a felek a kibékülést.

Wahrmann zordon képpel feleli:

— Igen, de *lehetetlen* volt.

— Hány éves Ön? — kérdi tőle még előbb a bíró.

— Ötvenegy.

— Hogyan? — súgja neki Füzesséry. — Hiszen tavaly még csak negyvenkilenc voltál?

— Hiszen azért trafál. Mert két esztendőt öregedtem azalatt a két nap alatt.

*

Füzesséry becsatolni kéri az iratokhoz a Pesti Hírlapban megjelent legmagasabb kéziratot, melyben a Komjáthy pisztolyainak készítője életmentésért lett jutalmazva. Ezekkel a pisztolyokkal víttak. Ez nagy enyhítő körülmény. A bíró mosolyog, azután félre inti Füzesséry védőt:

— Hát mennyi büntetést akarna a vádlottak számára? Vallja meg négy szemközt.

— Hát igazán szóljak?

- Hogyne. Hiszen csak privatim van .
- No, hát tudja én azt szeretném, ha élethossziglan csuknák el mind a kettőt
- Ah! . .
- Éspedig egy cellába.

*

Végre kihirdetik az ítéletet.

- Nyolc napi elzárás!
- Csak! (Mozgás a közönség közt.)
- Tekintetbe véve az enyhítő körülményeket.
- És soknak tartom a nyolc napot — mondja Wahrmann.
- Természetesen — biztatja Füzesséry —, mert be kellett volna számítani a kiállott szenvedéseket is a párbaj előtt.

Fellebbeztek. Minélfogva el lehetünk készülve, hogy a nagy vértagediának még lesz egy néhány nyoma az újdonságok közt, egész addig a stádiumig, míg őfensége két ily hős levente sanyargattatását megeléglvén, a bajvívó fegyverek által okozott vétékért — mások elrettentő példájára — megkegyelmez.

AZ UTOLSÓ ORSZÁGBÍRÓ

Igen az utolsó országbíró volt. Senki sem fogja viselni többé ezt a titulust, mely messze századokból nyúlik le hozzáunk tündöklő nevekkkel, mintha egy fényes gyöngysor volna. Egy fényes gyöngysor, melyre gaz kezek gyalázatos zsineggel kötöttek ma csomót.

Az országbírói címet, melyhez annyi fényes tradíció tapad, csak Mailáth Györgynek hagyta már meg a parlamenti kormány, mely ezentúl már nem tűrhet maga mellett ilyen örökös nagyhatalmú urakat.

S Mailáth György méltó volt rá, hogy viselje még homlokán az elavult közjog fényességeit, s hogy átvegye az új idők nagy feladatait is azok mellé. Az ő vállán megfért a múlt

és a jelen. Az ő kezében megsajnálta a mai nemzedék amazt, és megszerette emezt.

Az utolsó magyar nagyúr fekszik a ravatalon, aki még nem volt »felelős«, s akit nem hányt meg kénye-kedvére a népnek akarata. Olyan volt, mint egy erős és díszes oszlop, mely mindig magasan rendületlenül áll, akár mint csapkodnak, nőnek és sodornak is a hullámok lent.

Ezentúl már csak kúriai elnökök lesznek és főrendiházi elnökök, a két felső gomb két előkelő gépezeten. Az utolsó országbíró meghalt.

S hogy halt meg? Ez a borzasztó! Gaz cinkosok a szobájába törnek, megfojtják egy repce zsineggel, s reggel ott találja szolgája halva.

De hát egy rémgényt olvasunk-e a sötét középkorból, vagy valóban ez történt egy előkelő, népes városrészben, ma, az ország legelső hivatalnokával, történelmünk egyik alakjával s a polgári hatalom egyik legnagyobb kezelőjével?

Megdöbbenve kérdezzük önmagunktól: »Hát csak ennyi az a hatalom, ami a legnagyobbak jut? . . .«

S valóban szinte hihetetlennek látszik előttünk ebben a megdöbbentő tényben, midőn orvul elesik e fényes nagy alak, hogy mindez talán csak azért történt, hogy tolvajok láncát s tárcáját elvihessék?

A tények mutathatják ezt, de a fátum az nem lehet ily közönséges, ily kisszerű . . . a mi *hitünk* szerint óiránta

S ebben . . . igen ebben van jellemezve az a nimbusz, amellyel ő bírt ez országban, melynek nemcsak parancsoló feje volt, de hű fia is. Abban van az ő nimbusza, hogy még halálát is nehéz elhinnünk, hogy így esett . . . így meghalhat, megengedjük, akárki, de nem Mailáth György, az ország bírása . . . s ezer regényes hír jár a nép között, mert meg nem foghatja, föllázad az értelme a halálnak azon formája ellen, amely pedig a *legvalószínűbb*.

De ha nem is ilyen gyalázatos merénylet áldozata is, halála akkor is nagy veszteség.

Rettenetes, hogy *miképp* halt meg, de nem kevésbé szomorító, hogy általában már nincs többé Mailáth Györgyünk.

E kevély magyar nemes, ki büszke volt tartásban, modorban, szavaiban, kit senki meghajolni nem látott soha,

mintaképe lehetett egy arisztokratának, ki így szólhat a legkevélyebb címer mondattal: »Király nem lehetek, herceg nem akarok lenni, hogy Mailáth György maradhassak«.

Kora fiatalságában lépett a közpályára, azóta mindég nagy tisztelet környékezé, s oly tekintélyre tón szert, minő még csak Magyarországon »volt« lehetséges.

Mindég a konzervatív nézetekhez hajlott, hanem hazáját hön szerette, s mint kancellár nagy érdemeket szerzett azon út kiegyengetésében, melyre aztán Deák vezette rá a nemzetet. Deák maga is többször mondá róla: »Ő seperte el a havat előlünk«.

Egyéniségének roppant súlya volt közéletünkben válságos események alkalmával, kivált mióta Deák meghalt. A király is elégszer kívánta tanácsát hallani.

Kevélységét s azt, hogy mennyit tartott ő állására, jellemzi az az eset, hogy mikor Horváth Boldizsár igazságügyminiszter lett, nem akart elmenni hozzá tisztelegni, pedig az új alkotmányforma azt kívánta már, hogy a Kúria elnöke ott legyen díszruhában. Végre is Andrásynak kellett valahogy elsimítani a kis díszzonanciát, ami különben nem volt nehéz, mert a makacskodás csak a minisztert illette, s nem Horváth Boldizsárt, akit nagyon sokra becsült és nagyon szeretett.

Okos, gondolkozó fej volt. Beszédeiben mindig volt eszme és tartalom. A magyar nemesség összes nagy tulajdonait bírta, csak a hibákat nem. Ezért nem lett soha népszerű. Mert a hibák nálunk sokkal jobban népszerűsítenek az erények mellett, mint pusztán az erények. Szomorú, de igaz!

Közéletünk majd minden rétegében nagy irt fog hagyni halála. Az Akadémia, Kisfaludy Társaság is tiszteleti tagját vesztette benne. Nem volt az a közcél, ha jó és üdvös, amit ő ne támogatott volna. Különösen az irodalom mecénását siratja benne. S vajon ki nem sirat? A nemességnek díszje van oda. A bírói karnak feje. A királynak egy nagy támasza.

Mint férfi jellemes volt, hogy ritkaság, mint bíró pártatlan, mint államférfi széles látkörű és tapintatos, higgadt fontolgató, a tanácsban bölcs, az életben okos, családi köré-

ben pedig gyöngéd férj és kitűnő apa, ki gyerekeit erős magyar szellemben nevelteté. Áldás legyen emlékéen, s borzasztó halála olvadjon el gyorsan az emlékezetben, nehogy felháborítsa az embereket a gondviselés keze ellen.

ORSZÁGGYŰLÉS A MEGYEHÁZBAN

(Képviselői beszámoló)

Valami tíz napja lehet, kapok egy telegramot, melyben a következőt jelentik: »*Újvidék*, 12 ó. 8 p. Ön egyhangúlag képviselőnké választatott. Elfogadja? Bogyó; elnök«.

Hát miért ne fogadnám el? Hiszen elülhetek én is odalent azért, hogy eddig mindig fent ültem a karzaton. Nem vagyok én magasratörő!

No, mégiscsak szép, hogy így tudtomon kívül lettem meg! Csakhogy hát már most nagyon megszaporodott az én dolgom. Nosza, Scarron fiam, csinálj azonnal programbeszédet, s értesítsd Bogyó választási elnök urat, hogy mikor utazol le.

Az ám, programbeszédet! Csakhogy miféle pártra szólót? Mert a telegramból bizony nem bírtam kiokoskodni, hogy miféle meggyőződésben legyek már ezentúl? Kormánypárti vagyok-e vagy habarékos, ha ugyan nem szélsőbali, sőt az se lehetetlen, hogy *nemzetiséginek* választottak meg, azért az érdememért, hogy még eddig nem írtam meg a rác atyafiakat.

Másnap találkozom az utcán Tisza Kálmánnal, már éppen meg akarom szólítani: »Hol jársz, hol, tisztelt képviselőtársam?« Mikor roppant mogorván rám kacsint az egyik szemével, amiből egyszerre megtudtam, hogy az ellenzék tüntetett ki bizalmával.

De nem tartott sokáig az illúzió, egyik halálos ellenségem felvilágosított, hogy igaz ugyan a képviselőség, csakhogy a színészkongresszusra. Programbeszédet ugyan nem kell csinálni, hanem az is igaz, hogy napidíjakat se kapok. A gazember legalább a pünkösdi ünnepeken hagyott volna még meg képviselőnek.

Nekem jó lett volna, az országnak pedig nem került volna semmibe!

No, mindegy. A cím mégiscsak megvan, ha az immunitás hiányzik is!

Megnyugodtam. Sőt ma még bizonyos meglepődést is éreztem magamban, hogy itt lehetek. Hiszen rendkívüli mulatságos dolog ez.

A »t. Házban« komoly emberek komoly dolgokból tréfát csinálnak. S az olyan végtelenül szomorú! Itt meg tréfás komédiások tettetik, hogy ők komoly dolgokat végeznek, s ez olyan rendkívül kacagtató.

A megyeház terme egészen megtelik a vidéki színészekkel és képviselőkkel. Érdekes csoportok.

A vén főispánok, palatinusok a falakon megelevenedni látszanak, amint a napsugár vékony nyelvecskéit rájuk öltögeti . . .

A hóhéros ruhájú Esterházy, mintha a nagy hasát fogná nevéttében.

II. Rákóczi Ferenc összevont szemöldjeivel szinte kérdeni látszik: »Mi történik itt? Ki hagyta itt nyitva az ajtókat?« A kemény Nyáry Pál az ablakon bámul ki.

Deák Ferenc pedig mérges arccal kiabálni látszik valamit. Bizonyosan ezt: »Vegyetek le hirtelen erről a falról!«

Igen, ott ahol annyi nagy vihar lezajlott, a tekintetes karok és rendek helyén vidám zajongó színészek ülnek, ugrándoznak szerteszét.

Elölülő a nagy Ribáry. Úgy ül ott, mintha ő kormányozná Európát. Pedig hát csak Feleki kormányozza. Már ti. nem Európát, hanem Ribáryt. Olyan sovány, mint a vidéki színészet. Méltón karakterizálja.

Mellette Feleki bátyánk, akárcsak Brankovics György (de nem az — »és lapszerkesztő«, hanem a szerb despota) hatalmi szóval dönt, ha az argumentumokból kifogy. Pedig kifogy.

Csodálatos, hogy mindenki rekedt, és senki sem tudja a szerepét. Sugó nincs sehol. Se rendező. Az ördög látott ilyen előadást!

A karzaton ott látjuk a kedves Dancz Ninát. Thalia birodalmának nagyjai közül Vizváry Gyulánk kevély daliás alakja,

1886. ÉVI VI. SZÁM

A NEMES VÁROS

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek. Ez a jogszabályok egyenlősége az ország minden részén, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

VASÁRNAPI ÚJSÁG

Ez az újság minden vasárnap, a szombat, a péntek és a szombat között, az ország minden részén egyaránt érvényesül. Ez az újság minden vasárnap, a szombat, a péntek és a szombat között, az ország minden részén egyaránt érvényesül.

Károlyi János

Pálfi Ferenc

Vass Péter

Károlyi Antal

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

Magyarország minden részén, mint az a törvényekből is látszik, a legújabb jogszabályok, melyek az állami és magánjogi életet szabályozzák, az ország minden részén egyaránt érvényesülnek.

A SZEGEDI KÉR. BÍZTOSÁG.

Én, a szegedi Kér. Biztosság elnöke, az alábbiakat állapítom meg:

1. A Kér. Biztosság feladata az a) a szegedi kereskedelmi körök érdekeinek védelme, b) a szegedi kereskedelmi élet fellendítése, c) a szegedi kereskedelmi élet fejlesztése.

2. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

KAROLY MÉSÁROS.

VÁSÁRNAPI ÚJSÁG.

LÁSZLÓ LAJOS.

KÁLMÁN SZABÓ.

1888. július 11. Szeged. 100. szám.

A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

3. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

4. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

5. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

6. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

7. A Kér. Biztosság elnöke az alábbiakat állapítom meg:

MK A szegedi Kér. Biztosság c. cikkének illusztrációi a Vasárnapi Újságban

Odry Lehel férfias feje, Nagy Vince körte arca, Solymosi szelíd fájdalmas mosolya tündöklük.

Igazi képviselő csak egy van, Hentaller. De azt se akarják igazolni. Jó szerencséje, hogy azzal fenyegetőzik, kihívja az egész kongresszust. Hets Ödönt is ott látjuk, aki azért nevezetes ember, mert ő van a legtöbb emberrel pertu Magyarországon.

Különben szép rendben folyik minden. Korteskedések, kapacitálások jobbra-balra. Éljen Bényei! Éljen Beödy!

A legnevezetesebb a szegény Szilassy Gyuri bácsi mellszobra, annak a fejére valamelyik képviselő rátette a Göndör Sándorbéli kalapját. A szegény kő-vicispán még csak deresre se húzathatja érte . .

Az alapszabályok azt kívánják, hogy a választások titkos szavazócedulákon ejtődjenek meg.

Hát úgy is szavaznak, először a három igazgatósági jelöltre. Ezek közül a legtöbb szavazatot Bényei és Beödy nyerték, de abszolút többséget egyik sem. Az új választásnál Bényei István lett meg.

»Ej, mit alapszabály? — Gondolja magában Feleki Miklós, eközben az órájára pillantván. — Válasszuk meg közfelkiáltással a többieket! Akármit rendel az alapszabály nekem ez így tetszik.« S úgy is lett. Titkárnak *Vedress* Gyulát s pénztárnoknak *Szuper* Károlyt felkiáltással választották meg.

Eközben Feleki bátyánk megint az órájára nézett:

»Nini, nini . . hiszen kifutja az időből. A körben még most nincs semmi. A partnerek még csak egy óra múlva jönnek ott össze . . Hej, gyerekek, tartsuk magunkat az alapszabályokhoz. Mert szent a törvény! Ejtsük meg ezt az utolsó választást titkos szavazatokkal!«

Ez az utolsó választás pedig a könyvelőre vonatkozott.

Kovács István és Mészáros Kálmán kapták a legtöbb szavazatot, de abszolút többséget megint egyik sem.

Hanem itt vannak ám csak még igazi mamelukok! Valahányszor Ribáry és Szücs Gyula (a pátri) a szavazó urnához (Timko vidéki lapszerkesztő újonatúj kalapja) léptek, mindig dörgő éljenzés fogadta a két hazafit.

Ami pedig nem volt tapintatos dolog, mert határozot-
tan elvetette a két férfiuban az egymás iránti irigykedés
vészes magvát.

Isten óvja nagy csapástól mi magyar hazánkat!

A másodszori szavazásnál *Kovács István* lett meg, s ez-
zel a mai rendkívüli országos kongresszus, mely legkivált
a központi iroda tisztviselőinek megválasztására volt össze-
híva, véget ért. S a tisztikar eszerint így alakult meg. Igazgató:
Bényei István. Titkár: Vedress Gyula. Pénztárnok: Szuper
Károly. Könyvelő: Kovács István.

*

Ezekben nyújtja véleményes szakjelentését és beszámolóját a
választóinak a mandátumát visszaadó s az újra magánéletbe vonuló

Scarron.

SZELÍD NYÁJASKODÁSOK A T. AKADÉMIAVAL

Az Akadémia tegnapi választógyűlésének eredménye
előttünk fekszik.

Hú volt magához most is az Akadémia.

Bebizonyította megint, hogy teljesen megérdemli a nem-
zet közönyét, amelyben részesül. Éspedig nem azok által
követte el a hibát, akiket megválasztott, hanem akiket el-
mellőzött.

Mindenütt bosszantó a protekció, de bizonyára legbossz-
szantóbb az Akadémiánál. Mert lehet valakit megtenni gróf-
nak, hercegnek, miniszternek. Ez még mindig transit. De va-
lakit megtenni tudósnek a családi származás indokából, az
már szuperlatívusza a komikumnak.

Vannak az Akadémiának tagjai, akiknek a nevét senki
sem tudja, a bejelentési hivatal kivéve (Cukor utca szöglet-
ház).

S viszont vannak olyan akadémikusok, akik Arany Já-
nos nevét nem tudták, mikor a választása volt.

Vannak akadémikusok, akiknek a halála csak nyolc-tíz
év múlva sül ki. Valaki rájön, hogy nini, hiszen erről az X-ről
már húsz év óta nem hallottunk semmit, tudakozódni kel-

lene illetékes előjárósága útján, él-e még. Némelyekről ki se sül soha. S ezek a valódi halhatatlanok.

Vannak akadémikusok, akik nem tudnak írni, s viszont nyelvészekül szerepelnek olyanok, akik egy nyelven se beszélnek jól. Még csak a váci siketnémák vannak hátra. Esztendőre már ezek közül kellene jelölni ebbe az osztályba, amelyből Szarvas Gábort kibuktatják.

De még sokkal rosszabbak azok, akik írni tudnak, mert ezek nem az embereknek írnak, hanem az egereknek. A szegény egerek eszik meg a könyveket, de nem olvashatják, mert olvasni nem tudnak.

Nincs itt hát más mód, csak vagy az egereket megtanítani olvasni, vagy pedig más emberekből szervezni az Akadémiát. Nem tudom biz én, melyik menne könnyebben!

Igaz, hogy Magyarországon ez mind passiert, mert Magyarország olyan állam, ahol a király kegye teszi meg az embereket tudorokká, nem a tudományuk.

Mikor őfelsége a kolozsvári egyetem idejében néhány urat kinevezett tudornak az egyetem előterjesztésére, egy köszvényes öregúr elmésen jegyezte meg:

— Bárcsak egyszer eszébe jutna a közegészségügyi tanácsnak, hogy neveztetne ki engem őfelsége által *fiatal embernek*.

Ilyen lehetlenségekben dolgozik az Akadémia, ne vegye hát rossznéven, ha a közönség nem hiszi a lehetlenségeket, s minden új választás lejjebb szállítja renoméját azoknak is, akik valóban megérdemelnék, hogy nagy tekintélyben és tisztességben éljenek előttünk, akik régi korból megszoktuk süvegelni a tudományok fölkentjeit. Csakhogy akkor még Minerva volt a védszentjük, nem pedig Fortuna isten-asszony.

Egyszer valaki arra a jó ötletre jött, hogy egy egész napon minden embert megkérdezett Pesten:

— Nem tudja ön kérem, kicsoda Mátyás Flórián?

— Sohasem hallottam, uram.

Mindenütt visszautasították. Megkérdezte az akadémikusokat is. Azok se tudták. Végre egy levelező tagot fogott meg, aki nagy memóriájáról ismeretes: ez már csak tudni fogja.

A levelező tag a homlokára ütött . .

— Igen, igen, emlékszem már mintha emlékezném valahonnan. Ahá, megvan. Az egy ügyvéd volt, de még akkor Simon Flóriánnak hitták, mikor én ösmertem.

A jó Mátyás Flóriánról semmit sem lehetett kisütni a világon, sem azt, hogy néz ki, sem azt, hogy hol lakik, mi a foglalkozása, semmit, semmit . csak azt az egyet, hogy akadémiai tag.

Ha derék Széchenyi Istvánunk egyszerre belépne közéjük a sárga csizmájában, istenem de nagyra is nyílnának ki a szemei, de mondaná is szomorúan:

— Hát ezeknek csináltam én meg az Akadémiát? Hát ezért áldoztam én pénzt, fáradságot? Hogy most itt a magyar történelmet megosztrákosítsák. Hogy most itt a nemzet dísze Jókai ellen is, aki több fényt, dicsőséget hozott a magyar névre, mint az egész Akadémia, amióta megállapítottam, öt golyót dobjanak be? Hogy Kossuth Lajos megválasztását agyon intrikálják, de hogy a Csontos István vagy Jánosét* elősegítsék. No, én most ezeknek még egyszer leteszek hatvanezer forintot, egy ilyen című munkára: »Széchenyi István tévedései«. Ezt az összeget legalább nem reszkírozom. Mert senki sem fogja közülök megírni, hogy az én tévedésem ők.

*

Különben pedig beszéljünk komolyan.

Van egypár fiatal tudós, minők Láng Lajos, Pulszky Károly, Thallóczy Lajos, akik megérdemelték a buzdító kitüntetést. Mert már eddig is komoly munkásság fekszik a hátuk mögött.

De miért lett rendes tag Lévay József, aki közönséges, de nagyon közönséges versíró. Vagy ok ez arra, hogy még rosszabbak is vannak ott nálánál?

És miért mellőzik Csemegit, aki ugyan nem rokonszenves ember, de nagyobb tudós azoknál, akik az Akadémiában könyökölnek?

Vagy miért látták jónak kihagyni Hegedüs Sándort? Talán attól félték, hogy dolgozni fog. Ki gondol Hoitsy Pálra,

Hibaigazítás: Csontos István.

aki egyetlen a maga nemében, míg Konkoly-Thege uramról kisül utólagosan, hogy egy igen jó dilettáns. A csillagokat ismeri, de ő maga nem csillag. És folytassam-e tovább? Kinek jut eszébe Nagy Miklós, aki egy tevékeny életet áldozott az ismeretek, a műveltség és a tudomány terjesztésére, egyetlen lapjával jobban hatva, mint az Akadémia összes telenyomtatott papirosaival. De hiába neki még az az előny is, hogy Nagy famíliából való.

Jó ötlet volt Cromwelltől, ha azt mondta, hogy egy olyan parlamenttel is el tudna kormányozni, amit az utcán fogdos össze a legelső háromszáz jókabátú járókelőből.

Jámbor Cromwell! Hátha még a mi Akadémiánkat látnád most. Akkor elmondhatnád, hogy a legelső száz jókabátú járókelőből is össze tudnál hozni ilyen tudományos társaságot.

S mi mindnyájan elhinnők. Ilyen lenne az. Jobb semmi esetre sem. Mert az igazi tudósok kopott kabátot viselnek és ritkán járnak az utcán.

S még kevésbé az előszobákban szavazatokért rimánkodni.

EGY JÓ FIATAL POÉTA

Ha a vicispánságból marad ki az ember, rendesen gáncsolja az *utódját*, de ha az útkaparáságtól szabadul meg, rendesen dicséri azt, aki őutána csinálja azt a munkát.

Hát én is dicsérem a magam utédját, aki pedig nem más, mint Pósa Lajos.

De van is őbenne annyi sok dicsérnivaló, hogy még akkor sem szidhatnám, ha a vicispánságból csapott volna le.

De ő ezt nem tette, aminthogy nem is tehetette szegény, mert én nem voltam vicispán, az én kedves vice szülőföldemen Szegeden, hanem csak közvéleményt csináltam ott mint vidéki újságíró.

Az pedig igaz, hogy nem nagy dolog, hanem nem is kis dolog.

Ötven embernek írni nem valami lelkesítő, s kivált ha az az ötven ember mind meg van elégedve a királyi biztossal. De azért mégis ellenzéki dolgot kell írni. Tessék itt aztán okosnak lenni!

De vannak előnyei is a szegedi újságírásnak. Ha az embernek nem akarózik írni, és ha van valami mondanivalója, hát lecsaphatja a tollat, bemehet a Ströbl kávéházba, az összes előfizetők ott ülnek a márvány asztalok mellett, elmondja nekik élőszóval. Nem kell ahhoz valami nagy teketória!

A derék Pósa Lajos mindig utánam jött mindenüvé. Utánam született a világra, utánam járt egy évvel az iskolába Batyiban, ugyanazon padban ült, most pedig ugyanannál az asztalnál írta előttem fekvő verskötetét, amely asztalnál én körmölgettem. Bizonyosra lehet venni, hogy esztendőre meg már a mostani helyemen fogja írni a Scarron-tárcákat.

Ezen okokat így előadva, természetesen fogja találni akárki, hogy különösebben érdeklődöm iránta, mint más eleven poéta iránt szoktam.

Az ő kötete, az első verskötet, melyet díjtalanul olvastam el. Eddig mindig csak a legvérmesebb ígéretek bírtak rá ilyenmire.

És nem bántam meg. Ez a kötet hazavitt engem a mi csendes vidékünkre, melyről a paradicsomhoz vették a must-rát. Pósa is innen való.

Olyan vidék ez, hogy nehéz itt nem lenni poétának. Tehát nem is érdem. Minden poézist lehel. Zúg a szabadkai erdő, hallik az osgyáni harang, kár hogy elrontja a hangját Rima locsogása, amint füzes szegélye közt tovasuhan. Illat párolog ki a földből, s a füvek összebeszélnek a virágokkal ezen a helyen, hogy egyikből se nőjön kevesebb.

Ha Tisza Kálmán itt született volna, még ő is lírai verseket írna ma, és Salamon Ferenc közölné a Budapesti Közlönyben.

Tompa itt szedte benyomásait, Adorján, az elfelejtett nagytehetségű költő, itt lakott. Tóth Ede is addig köhécselt, míg kiköhögte »Falu rosszát«-t. Ezek mindnyájan hallották a kis Balog folyócska csörgését.

Most pedig itt van Pósa. Azazhogy itt volt ő már ezelőtt is, de önök nem akarják észrevenni. Ez már a harmadik kötete.

S valóban olyan, mint a kis Balog folyó, hol megdagad, hol megapad. Az első kötetét tetszéssel fogadta a sajtó.

A másodíknál egészen elfogyott a dicséret. Ekkor fogta magát, s írt egy harmadikat, mely joggal megköveteli az elismerést.

Ez a harmadik kötete van most előttem kinyitva.

Endrényi Lajosnál jelent meg Szegeden. Nagyon díszes kiállításban, s tartalmát néhány balladaszerű darab teszi, melyek közt legkiválóbb mind formára, mind tartalomra nézve »Fekete Borbála«. Azután az »Apró történetek« jönnek, tele friss, üde költészettel, olyan könnyedén papírra vetve, mintha odalehelte volna a tehetséges költő lelke.

Ezekből mintegy kóstolónak közöljük a következőt:

Boldog a gőzkocsi, egyhangún zakatol
Hegyre föl, völgybe le,
Zengedez a madár, mosolyog a tarka
Virágok serege.

Egy kis ház ablakán, zöldellő fák közül
Fehér kendő lobog;
A kocsivezető szíve örömben
Oly hangosan dobog.

Dübörög a gőzös . . . völgyi virág nyílik .
Zeng ma is a madár . . .
Az a fehér kendő, zöldellő fák közül
Többé nem lobog már.

A kötet zömét ez érdekes, kedves apró történetek teszik. Úgyszólván specialitás irodalmunkban. Tarkán váltakozó színekből kötött mezei virágok, egyszerűek és ízlésesek, s bizonyos harmónia van köztük, mely elénk tükrözteti írójuk szelíd, borongó kedélyét és jó szívét. Ha egyéb se volna ezeken kívül a kötetben, akkor is számot kellene annak tennie irodalmunkban.

De van egyéb is. Az foglaltatik benne még, amiben Pósa már úgyszólván mester: »Gyermekversek«. Kár, hogy ezekből kevés van. Amit Pósa e nemben produkál, az annyira a gyermekvilág kedélyéhez van szabva, hogy alig van egy írónk is, aki utána tudja csinálni.

A »Vegyesek« zárják be a kedves kis kötetet (melynek ára 1 frt). Ezekben már kevesebb az értékes. De néhol megpendül itt is az igazi költői érzés és melegség, mint pl. a »Radnóti harangláb« címűben.

Köteledbe hej be sokszor
Belecsimpajkodtam,
Temetésre vagy imára,
Hogy megharangoztam.
Sok víz lefolyt a Balogon,
Óreg már azóta . .

Oh, mióta nem láttalak,
Messze-messze jártam.
Égbenyúló, aranygombos
Tornyokat is láttam.
De a te kis harangodnál
Egy se szólott szebben . . .
Hej, százszor is, ezerszer is
Megcsendült szívemben.

Mindent összevéve Pósa kötete nagy haladás nemcsak a *második*, de az *első* kötete után is. Megérdemli, hogy úgy a közönség (ez különben eddig se volt iránta fukar a rokon-szenvével), mint a sajtó és a kritika is méltányolja, kijelöl-vén számára azt az igen tisztos helyet, amit ezután fog el-foglalni a fiatal irodalomban.

*

A fiatal költő, kiről e kis cikk szól, sohasem tartozott az úgynevezett Titán hadhoz, amely felhőket reggelizik és hagymát vacsorál. Inkább a másik végletbe ment bele.

Ő az első fiatal poéta mindazok közül, akiket az emberi-ség ösmert, aki hallatlan szerénységében a saját nevét is kicsinyítve ejti ki.

— Én *Pósika* vagyok — szokta mondani némelykor a bemutatásoknál.

Eddig mosolyogva hagyta rá minden ember. De ha így halad, nemcsak hogy egész *Pósa* lesz, de még *nagyító* jelzőt is kaphat a neve mellé.

A MÁSIK

(Péchy Jenő)

Mátészalka gyászban van .

De a képviselőház és a szabadelvű klub helyiségein is gyászlobogó leng. Azokat, akiket meg szokott rémíteni »ott« a fekete zászló, s akik a kapustól kérdezősködtek »ki halt meg«, azt a feleletet kapták, hogy Péchy Jenő, a mátészalkai képviselő, amire mind azt morogták meghatottan: »Tudtam«.

Igen, *tudta* azt már mindenki. Régen jelöltje volt már a halálnak. Úgy járt-kelt köztünk majd két év óta, mint egy tűnő árnyék. Az a baja volt, amely a leggyógyíthatatlabb és terjedésében a legmegdöbbentőbb: tüdősorvadás.

Ha így terjed ez a baj, a jövőben szinte ritkaság lesz majd egy olyan ember, aki ötven évet él meg. Szegény Péchy Jenő még csak a harmincas években járt. Alig lehetett harmincöt éves, de máris munkás és hosszú múlt van a háta mögött. A parlamentnek úgyszólván veterán tagja volt. A negyedik országgyűlésről szólította el a halál.

A tél végén láttuk utoljára a képviselőházban, melynek jegyzője volt. Már ekkor készült a meráni útra, s mielőtt elment volna, mint előadó is fungált egy alkalommal. De alakja már meg volt törve, hangja pedig oly gyenge, halk, hogy alig lehetett meghallani. Már ekkor mondogatták, hogy »vissza se jön szegény soha többé«.

Aminthogy nem is jött többé vissza a Házba, melynek munkás, közszeretben és köztiszteletben álló tagja volt. Egyike a legképzettebbeknek a fiatal generációban, s egyszerűsmind a legszerényebbeknek, akit a szereplés viszketege nem kapott el. Mert ebben történik az a *gyors elkoptatása a tehetésegeknek*, amelyről annyit panaszkodunk.

Szerény volt, hírnévre szert nem tett, de az a tagja volt a politikai életnek, aminő a legritkább. Jó vezérek mindig lesznek ott, ahol jók a közkatonák. De jó közkatonákat hol vegyünk?

Ezekből halt ki egy Péchy Jenőben. A kormánypárton ült, de következetesen ment Tiszával, még igen fiatal korában mint balközépi lépve be a parlamentbe.

A meráni éghajlat nem sok jót tett vele. Ott voltak együtt egy ideig Halmival, akihez már azelőtt is meleg barátság csatolta. Péchy és Halmi is sokakkal leveleztek. S mindenik írt mindig a másíkról is.

A levél tartalma rendesen az volt extractumban: Javulok, hála istennek, napról napra jobban érzem magam: de a szegény Halmi (Halmi levelében: de a szegény Péchy) az oda van, az nem éri meg az őszet.

Bizony nem érte azt meg egyikök sem. A meráni tartózkodás már nem hosszabbította meg az életüket, legfeljebb meg rövidítette nekik az utolsó telet . . .

A két jó barát ott sétált együtt a viruló rózsák között, s szótték a sok édes tervet a jövőre. Mert szép az, hogy a halál olyan lepelben jár, mint a mesebeli kísértetek, akiket senki sem lát meg, csak az, akinek megjelennek, azazhogy a halál éppen megfordítva teszi, mindenki jól látja, csak az nem, akihez legjobban közeledik.

Nagy alkotásokról, tündöklő szerepekről beszélt az egyik, amiket el fog játszani, javaslatokat, indítványokat tervezett a másíkról, amelyekkel itt is, ott is segíteni lehet az otthoni bajokon.

Halmi nemsokára átment Arcoba, Péchy ott maradt. Mikor elváltak, könny volt a szemeikben. Mindenik tudta a másíkról, hogy azt többé nem fogja látni.

Péchy megérte, hogy igaza lett, Halmi már nem érte meg. S ennyivel tán ő a boldogabb.

De Péchy-t is már itthon találta a Halmi halálhíre, ott feküdt Gebén, szülő megyéjében, Szatmárban. Mindketten hazajöttek meghalni.

Egy hét sem esik elköltözésük ideje közé. Ha van földöntúli élet, ott újra találkoznak, s ott folytathatják a diskurzust, ahol elhagyták, mikor Halmi Arcóba ment át.

Amazt az egész ország siratta meg, ez csupán egy szűk körnek halottja, de méltán megérdemli részvétünket a gebei sírhalom is, mert egy korán megszakított derék pályát tetőz be sivár rögeivel.

TÚL A DUNÁN

Rövid bevezetés

Minálunk csak úgy mondják, hogy Dunántúl, de a dunántúli ember megharagszik érte, ők jobban szeretik, ha három szóban írják ki az országukat.

Különben meg is érdemli ez a tartomány. Olyan kedves az, mintha mindenkinek a szülőföldje lenne. Különösen gyönyörű megye Fejér megye. Fehér is az, a sok akácfa-virágtól. Ezek illatától terhes a levegő, s ebben az illatban van valami ingerlő, valami mámorító. Itt tovább kell hogy szeressenek a férfiak és kevesebb ideig a nők.

Sehol sem láttam még úgy kifejlődve az akáckultúrát. Minden dűlőt, minden utat ezek szegnek be s mindenkinek a tagját.

Akácvirágokkal van behintve az ugar, ezekkel játszik a szél, ezek lepik be az országutat, s ezek ringatóznak a tavak hullámain.

És az emberek nem unják el. Hiszen együtt nőnek fel ezekkel az akácokkal!

.....
Fejér megyének az akácok után a legnagyobb nevezetessége Kégl György.

Kégl György után a Velencei-tó.

A Velencei-tó után meg az

I. Egymillió palack

Hogy mi az az egymillió palack?

Majd elmondom mindjárt, mert ezzel kezdem meg, lévén éppen a szezonja.

Igenis nyájas olvasó, úgy állnak a dolgok, hogy nekünk is még, akik már kiöregedtünk abból, hogy minden szoknyasuhogás megcsiklandozza idegeinket, nekünk öregebbeknek is megmaradt a nyári időre két ideálunk: Luhi Margit és Mohai Ágnes.

Mert a savanyúvíz ma már éppen olyan kiegészítő része az emberi életnek, mint a mindennapi kenyér. Enélkül nincs tökéletes igazság a borban.

Hát az Ágnes forrás is Fejér megye nevezetessége. Ott fedezték fel egyik kis faluban Mohán; Kempelen birtokos tulajdona.

Megvolt már régen, itták is a kedves savanyúsága miatt, úgy otthon az eresz alatt, erős kánikulai napokban. A szomszédok, vendégek még ki is dicsérték udvariasságból, vagy lehet igazán is, hogy jó víz, derék víz, nagy kár érte, hanem azért senki se álmódott róla, hogy valamikor még országos hírű lesz, s úgy megfizetik, mintha szinbor lenne. Bolondság az ilyen még álmadozásnak is!

Maga a tulajdonos még kevesebbet adott a forrására, mint az idegenek, de mint a jó poéta mindig a hasznavehetetlen dolgait dicséri, ő is azt a forrást választotta gyakran társalgási témának.

S egyszer — alig két-három éve annak — egy nagyobb társaságban addig járt a kútra, míg elbicsaklott a nyelve.

— Azt mondom én — így szólt —, ha én azt a kutat megnyitnám, de persze nem nyitom meg, mert ki vesződnék az ilyesmivel, de ha megnyitnám, elfogyna belőle — de komolyan mondom, hogy elfogyna vagy

— Ugyan mennyi? — kérdé gúnyosan B. uram, a házigazda egy régi versenyzője, aki különben nagy gentleman hírében áll.

— Hogy mennyi? Hát úgy, mennyi is? Hát körülbelül egymillió palack!

De már erre dühbe jött B. uram és azt mondta: »nincs helyes eszed«.

— Neked nincs.

— No, hát tudod mit — vágott közbe B. elvörösödve. — Engem még sohasem hazudtolt meg senki. Én most ünnepélyes fogadást teszek a társaság előtt, hogy huszonöt botot vágatok magamra nyilvánosan, ha a te vizedből valaha egymillió palackot fogyaszt el a közönség.

— Áll! — mondá Kempelen. — Megmutatom. Meg fogom nyitni a forrást.

S meg is nyitotta. Eleinte gyengén ment.

Alig fogyott el tíz-húszezer palack, hanem amint elkezdte, napról napra emelkedőben volt a fogyasztás. Ágnes nem árult petrezselymet. Lassanként méltó versenytársa lett Margit-

nak, de hasznot nem hajtott, mert a szállítása bajos, nem esvén vasút mellett, s a tulajdonos nem bírja egyesek akadékoskodása miatt (meglehet, hogy B. is közre játszik ebben) kisajátítani a szükséges területeket, hogy maga rakhasson le síneket a vasúti lineáig. Aztán a vizet is igen olcsón adja, helyben csak hat krajcár egy palack. Csodálatos, hogy hol növekedik meg az ára útközben annyira, míg a Holzwarthig jut?

Hanem az idén már rohamos lendületet vett.

Még csak június elején vagyunk, s már a hétszázezredik palackot csomagolták be.

B. uram meg van szeppenve.

S ti jámbor kvaterkázók, az ország valamennyi hoteljében és kurtakorcsmájában, gondoljátok meg, hogy valahányszor egy kortyot lenyeltek a Mohaiból, mindig közelebb vizitek B. uramat a szörnyűséges veszedelembe.

Morál ebből az, hogy nem jó a savanyúvízzel tréfálni.

II. Hoitsy és Bartók mint olaszok

Hogy ezt a fejezetet megértse az olvasó, s ami fő, *el-higgye*, egészen elejéről kell kezdenem.

Fejér megyébe úgy jutottunk, hogy Zichy Jenőhöz mentünk ki, szombaton múlt egy hete, annak a szentiváni pusztájára, mely mintegy másfél órányira fekszik Fehérvártól.

Kellemes és sokoldalú út: mentünk vizen, szárazon, gyalog, gőzhajón, vasúton és tengelyen számos viszontagságok mellett.

Mindezen alkalmatosságok között azonban legtöbbet ért Zichynek a két négyes fogata, mely délben Székesfehérvárott várt.

De minthogy nem jöttünk el egyszerre mindnyájan, akiket várt, az egyik fogatot, a szebbiket, ott hagytuk a fehérvári indóháznál, hogy ha esetleg csakugyan megérkezik Bartók és Hoitsy az estefelé jövő gyorsvonattal, hozza azokat is Szentivánra.

És Hoitsyék meg is érkeztek. Hanem ennek a vonatnak volt egy másik nevezetessége is: rajta jött a fiumei polgármester Fehérvárra, akinek ünnepélyes fogadtatására nagy

előkészületeket tettek kivált az iparosok, viszonzásul a fiumei vendégszeretetért.

Mi volt tehát természetesebb, minthogy a derék olasz polgármester, ki értesítve volt az ünnepélyességekről előre, előbb fog kiszállni a vonatról, mint a mi embereink, kik arról, hogy Fehérváron mi készül, semmit sem tudhatnak.

A polgármestert megéljenzi a tömeg. Ő hajlongani fog jobbról balra, azután beül a legdíszesebb ott álló ünnepi fogatba. A derék János kocsis ekkor közibe vág a felsallangozott négy pejnek, s megindul, mint a vihar, s elhozza a jámbor Ciottát Szentivánba. Ez tiszta dolog.

De mi történik Hoitsyékkel?

Hoitsyék egypár perccel később juthatván ki az indóházi udvarra, beszállnak a még megmaradt szerényebb kinésű hintóba, s a város kocsisa elviszi őket a városháza elé, ahol nem tudom én, ki, olasz üdvözlő beszédet mond nekik.

Ezek tévedésből azt hiszik, hogy a vasút Triesztbe vitte őket, megijednek egy netaláni bombamerénylettől, s ijedtökben ők is olaszul kezdenek majd szónokolni. Mert a szűk-ség nagy mester nagy nyelvmester.

. . . Ilyenforma aggodalmakat rajzolt elénk eleven fantáziánk. Szíves házigazdánk minden percben kiszaladt a teraszra.

Végre feltűnt a négyes a láthatáron. Nem történt semmi baj. Nem cserélődött ki se Hoitsy, se Bartók. Megérkeztek elevenen. Most már mindnyájan együtt vagyunk. Éljen a Haza!

III. Eszter és Samu

A szentiváni szép kastélynak, melyben meglakhatna a burkus király is, egyik legnagyobb nevezetessége Samu és Eszter.

Kedves két teremtmény. Csak egy hibájuk van, nagyon fogott rajtuk az emberi gyengeségek legfőbbike: a hiúság. Rendkívül szeretik a reklámot. Most már harmadszor kerülnek az újságokba nagyon rövid idő óta. Mindig történik velük valami.

Nemrég azt közölték róluk a lapok, hogy Samu és Eszter jegyesek, azután az a hír járta be a sajtót, hogy Samu megharapta a Zichy Jenő kezét egyszóval mindig van valami.

S ha meggondoljuk, hogy Samu és Eszter mindössze is csak medvék, határozottan nagynevű vadállatoknak kell őket deklarálnunk, kik felfogják a kor jelszavát, s igyekeznek a fölszínen maradni.

De nem is csoda, hogy nagyra vannak egy kicsit, hiszen Szentivánon sokkal nagyobb úr egy medve, mint itt akár egy táblabíró.

Egész nap nem csinálnak semmit, nem kell táncolniok, mint más rabságra jutott medve uraknak, mert azt akárhogy vesszük is, művészet oda, művészet ide, mégiscsak lealázó egy komoly állatra nézve. Sem pénzért nem mutogatják őket, mint az állatkertben, s nem incselkednek velök pajkos rossz gyermekek.

Gyönyörű vaskalitikában laknak a legszebb kilátással a hosszú parkra, mely úgy tűnhetik fel nekik, mintha odahaza volnának az erdőben.

Igen lusták. Kivált a férj. Órákig elüldögél a saját hátulsó lábán. Nagy kényelem lehet az, mert ábrázata visszatükrözi ilyenkor a mennyei megelégedést. Ha járkál, körben járkál, mint a nyomtató ló, rendesen morózus sétái közben némelykor megáll, s el-elgondolkozik, mintha valami szakmunkán törné a fejét.

Az Eszter sokkal fürgébb, elevenebb menyecske. Szereti a nyalánkságokat. Nagyon fiatal még szegényke. Félek is, hogy még igen korán lett férjhez adva. Megárthat vézna testszervezetének. Mint egészen tapasztalatlan kis bocskorült a grófhoz, s máris nemsokára — áruljuk el a titkot — anya lesz.

Olyan összedisputált házasság biz az, hanem azért mégse felhős. Megférnek egymással, mert kénytelenek. S ennyivel okosabbak az embereknél.

Mondom, Eszter él-hal a nyalánkságokért. Az urasági cselédek már jól ismerik, s akácfa virágokat tördelnek neki. Az fürgén kapja ki kezeikből a rostélynyílásokon, s képes gyönyörrel gyömöszöli magába.

Az akácvirágok édesek, mint a méz. Azt pedig szereti a medve.

Hanem az öreg Samu, aki forgott már a világban az igazi méhkasok között, jól tudja, hogy az csak talmi édesség. Meg-

vetőleg nézi a pákosztás medve-menyecskét, s elfintorított arcából Teleki Samu, aki tudja a medve nyelvét, tudom kiolvashatná:

— Oh, te kis bolond! Te még sohasem ettél jobbat!

Néha, kivált estefelé, mikor már nem süti a nap a bőrüket, sűrűn hallatszanak a morgásaik. De ezekben nincsen semmi a haragból és az ingerültségből: egyszerűen diskurálnak egymással.

Az öreg a régi élményeit beszéli ilyenkor.

A menyecske hallgatja, s úgy tetszik kérdezősködik.

— Hát még mit láttál a világban?

— Mindent láttam már, fiacskám — mondja a medve. — Láttam falut, várost, nagy házakat, voltam már állatseregletben, vittek már tengeren, vasúton, ide pláne szekeren hoztak. Bebarangoltam a földrészt minden erdejét, ismeretségben állok minden medvével — ösmerek az emberek közül is sok nagyot, sok nevezetesen, csak még valakire vagyok kíváncsi.

— Ugyan kire?

— A trónörökösünket nem láttam még. Sem soha nem találkoztam társaim közül olyannal, aki valaha látta volna.

Az Eszter is morog ilyenkor, de nem szól. Csak titokban gondolja, hogy ő is nagyon kíváncsi, de nem emberre vagy királyra, hanem legfeljebb kíváncsi egy másik medvére.

Ami tréfa tréfa, . . . de a Samu mégis irigylendő medve egyben: nincs kire féltékenynek lennie.

A NYOLC TÓ PUSZTÁJA

(Látogatás Zichy Jenőnél)

Ilyenkor nem pusztá a pusztá, ez van most igazán benépesülve. A füvek között egy egész világ, a fák lombjai között is egy másik világ; hát még a tavakban, patakokban? A föld alól előjönnek a hangyák, a kis paszulybogarak, a piros pettyes »isten tehénkéi«. (Hogy megörülnének ezeknek odahaza a pesti gyerekek!) De nem csak a föld alól, hanem felül-

ről is, ide gravitálnak a levegő milliárd lakói, s egymás után ereszkednek le a madarak, szúnyogok és bogarak. És az arisztokratikus vizek szinte felküldik azokat a kevés választottakat, akiknek ők helyet engednek: a békák kiülnek a partokra a füvek közé (a bolondos füvek azt hiszik, hogy nekik nőtt valami gyümölcsük, s befedik őket gondosan) a halak is ott evickélnek pajkosan, föl sem véve a fölöttük kóválygó gémekeket és szárcsákat.

Olyan nyüzsgés, olyan élet van itt ebben a szentiváni parkban, mintha az egész állatország itt tartaná a gyűléseit a növények országában. S e nagy kedves káoszban mégis béke, nyugalom ömlik el mindenem. Két ország van összekeverve, s mégsem idegen benne senki. A nagy szökőkút vígan locsog a terasz előtt, a növények és a föld langyos édes párákat lehelnek. Csupán egyetlen diszharmonikus hang zavarja meg némelykor az elringató zsongás-bongást: Samu, a szentiváni medve mordul fel, majd körülmegy tipegve kalitkájában, megszagolja húséges élettársát, a vézna Esztert, s megint megnyugszik. Távol a vadaskertből idehallatszik a fácánkakas idétlen kiáltása. Ritkán szól, de mindég kellemetlenül szól. Az akácok mámorító illatot terjesztenek, a nagy százados topolyafák szétzüllött gólyafészkeikkel szinte fumigatíve néznek alá az apró, fiatal fákra. Pedig ezek vannak többségben. Mintegy négyszázezeret ültetett el két év óta szíves házigazdánk, gr. Zichy Jenő.

Négyszázezer fa! Kimondani is sok. Mekkora hely kell annyinak!

No de a hely is kitelik. Mikor az ember felmegy a magas, négy emeletes vízvezetéki toronyba, s onnan néz szét a befásított pusztán, azon a rengeteg zöld szőnyegen, melynek se hossza, se vége s mely a napfényben nyolc ezüst szemével mosolyog, szinte kedve volna sírva fakadni ijedtében, hogy »Szegény Zichy Jenő, mennyi tömérdek adót kell fizetnie!«

De a gazda arcán csöppet sem látszik meg a bánat emiatt: hiszen ő az egyedüli ember, aki kevesli, s az idén is tizenkétezer forinttal adott többet az érariumnak, mint amennyit az követelt.

Hogy a szentiváni puszta olyan rettentő nagy, annak különben nem ő az oka: a Zichy Domokos püspök szerzemé-

nye, attól örökölte Zichy Jenő, s az ő kezében lett aztán mintauradalommá úgyszólván egy vesszőütésre. Fejér megyének, leszámítva a szép Velencét, alig van szebb pontja ennél. Vízivadászoknak pláne kész paradicsom, azzal a ráadással, hogy még Barcsból is van benne egy darab: a gyönyörű vadászkastély.

Ennek a lépcsőháza még a Nimród fiaihoz szól. Minden a vadászatot jelképezi, a szarvak a családi címerben, mely a kastély homlokzatán csillog, a nagy agancsok a falakon, a kürtök, őz és medvefejek, szörnyű agyaraik, mint ruhafogasok, bőrük, mint szőnyeg. Mi mindent nem testálnak gyilkosaikra ezek a jámbor vadállatok!

De ha benyitunk a termekbe, ott nyomban elvész a zordon benyomás, melyet az öldöklő fegyverek és a megölt állatok földi maradványai okoztak, ott egy valóságos múzeumban vagyunk, teliden tele azzal, amit az ipar és művészet mint remeket bír előállítani. S az ember szinte várja e sok múkincs közt: melyik ajtón lép be, s melyik Pulszky.

De nem lép be egyikén sem. Nyugodtan nézhetünk szét, s kevély örömmel, ha meggondoljuk, hogy itt minden, de minden honi az utolsó szögig. Zichynek ez az elve, s ebben olyan puritán, hogy dacára a fejedelmi bőségnek, mellyel vendégeit fogadta, a feketekávét ebéd után gyűszűnyi csészékben tálalták, s ha valaki nagyobb adagot kívánt, kerekken megtagadta:

— Éppen csak annyit szabad inni a feketekávéből, hogy szomjan ne haljatok. A kávé nem hazai termény. Kár érte a pénz. Gazdálkodni kell vele. Én magam nagyon szeretem, mégsem iszom.

Zichy múkincsei közt nem utolsó sorban állnak a képek. Huszonegy hazai művésztől van itt vagy száz kép, s ezek közt nagy figyelmet érdemel Mészöly Géának egy nagy, az egész falat elborító műve, mely egy kedves részletet ábrázol a szentiváni parkból a vadásztársasággal rajta, az előtérben egy számár által vont talyicskával. Az alakok mint portrék nem sikerültek (hacsak a számáré nem), de talán nem is ez volt a cél, igazi becsét e képeknek a sajátos színezés, a csoportosítás s a világítás által elért bájos összhang adja meg. Mészölytől különben több apró festmény van, melyec-

ket az egy évi ott tartózkodása alatt festett többnyire a pusztán vett motívumokból.

Szobáról szobára menve, alig telik be szemünk Benczúron, Spányin, Ligetin s a többiekben. De hisz ezek még csak a képek, hát a többi tárgyakkal hova legyünk, melyeket itt az ízlés és fényűzés összehozott? Minden egy kis műremek, az asztalok, a kályhák, székek, szekrények, le az utolsó hamutartóig.

»Íme ezek a drága vázák!«

»Íme ezek a drága porcelánok.«

Ilyenformán kiáltunk fel elragadtatásunkban egy-egy szép, nagy értékű darabnál, kivéven egy társunkat, egy képviselőt, aki semmin se csodálkozik, semmit sem bámul meg, semmit sem tart drágának, hanem némán, hidegen jár a sok kincs közt a nagy csibukkal. El is neveztük emiatt »hallgatótag«-nak.

Ez a pompás ezüst serleg, galamblovészeti díj (A gróf nagy galamblovő). A gyönyörű album az asztalon a fehérvári kiállítási bizottságtól való emlékül, azt a hatalmas népies szekrényt a tótok csinálták Zichynek (Hja, a tótok! Azok építették Pestet is). A színes szőnyeg bolgár munka, ama kedves támlát ott egy nagy művésznőnk hímezte, az arany szelencét, mely ott hever az asztalon, I. Napóleon adta egy Zichynek. Mindenhez fűződik nemcsak érték, ízlés, de még fényes név is. Az ember szinte belekábul. Ékes selyempárnát láttam meg egy díványon. Erről már a magam iniciatívájából hittem, hogy alkalmasint Tisza Kálmán stikkelte.

De míg én itt ezeket elősorolnám (éppen két hét kellene hozzá), bizony azalatt sokkal jobban jellemezhetném a szentiváni kastély fényét és kényelmét, ha egyszerűen elmondom, mivel mulatoznak a vendégei.

Mindenki megtalálja itt, amiben kedve telik. Hoitsy Pál után egy óriási telescopiumot cipel két cifra huszár messze ki a puha zöld gyepre, hogy onnan a nap foltjait nézegesse. Az ember úgy van teremtve, hogy telhetetlen. Nem elég neki a sok árnyék a Spányi festményen.

Bodajk fiatal képviselője nem fölfelé törekszik, hanem lefelé. Ő a néhány ezer lépésre fekvő Sóstóra kocsizik, ennek

a partjára két kedélyes faköponyeget építtetett a gróf, azokban vetkőzik le, mielőtt a tó csendes vizébe ereszkednék megfürödni, fölverve a vadkacsákat és szétugratva nagy darabon az összes vízi állatokat. Félve lépeget be a pártról, megrezzenve minden nesztől, nem-e valami mérges kígyó vagy nadály? Pedig hát mitől tart, hiszen immunitás védi a testét?

Egész másképp tölti idejét a »hallgatag« képviselő, akinek semmi se drága. Ő már eltanulta a Házban, hogy az ember még mulatságból se tegyen semmit. A kastély előtt táncoló népet nézegeti. Ez a legkényelmesebb. A gróf cselédjeinek mindig nagy ünnepe van olyankor, ha vendég jó. Mert Szentivánon az a rend, hogy mihelyt begördül a négylovas hintó, mely vendéget hoz, azon módon szó nélkül fogatnak az igás szekerekbe, melyek a barna fiúkat kihozzák Fehérvárról. Zichy gróf valóságos vegyüléke a magyar arisztokratának, amilyen az száz év előtt volt, s amilyen az száz év múlva lesz!

Soha sehol sem láttam olyan benső viszonyt nagy úr és cselédei közt, mint itt. A gróf sokat megenged nekik. S csodálatos, azok azzal nem élnek vissza. Mondtuk is neki, hogy őt sohase fogják a cselédjei megölni:

— Dehogy nem — sopánkodott. — Megölnék a szeretetükkel!

Mikor mind összegyűltek estefelé táncolni, voltak vagy hatszázan. Egy egész felvidéki falu nem áll ennyi emberből.

— Kik ezek mind?

— A cselédjeim.

— És ezek mind itt élnek?

— Mind megélnék — mondja a gróf —, mégpedig mind ebből a földből, sőt azonfelül még én is megélek köztük, aki nekik nem segíték a munkájukban.

Igen szépen rakták a csárdást, kivált a férfinépnek illett nagyon a daliás tánc, mert bizony mi tagadás, itt a szebbik nem a csúnyábbik. De legjobban megbotránkoztatott a Dreischritt. Mit keres a Dreischritt a nép közt? Hiszen csak Dunántúl vagyunk és nem Lajtántúl! Ki az ördög hozhatta ide be ezt a gyalázatos divatot.

Ezen tűnődtem, de nem kérdeztem, mert a képviselők bizonyosan azt felelik önkénytelenül, hogy: »Szögyény-Marich«. Hiszen ami rossz van a megyében, annak mindig

a főispán az oka — rendet tudó ellenzéki ember szájában.

Hanem meg kell adni, a Dreischrittet is magyaros tempóban járták, s egy-egy duhaj legény oda-odaütötte hébe-hóba a csizmaszárára, s vígan felkurjantott: »Hopp! Zichyeké!«, mire aztán hasonló hetykeséggel eresztett meg néhány délcég mozdulatot a szomszéd uraság parádés kocsisa is: »Hopp! Fiáthéké!« Ami általános »módi« ezen a vidéken, hogy ura nevét viseli a cseléd, s akként is foglal el rangot.

De a közönséges jobbágyoknál sincs különben. Ha a legényt beveszik az asszentációnál, azzal ugrik ki öltözködni:

— Hopp! Császáré!

Erre aztán bizvást rákezdhetik a siránkozást az ott künn ráváró anyám és anyámasszonyaimék; ellenben kiderül a felhős arcuk, ha azzal ugrik ki:

— Hopp! Rózsámé!

Amiből egyébiránt az a tanúság, hogy a Fejér megyei ember mindenféleképpen jut valakinek.

De már sokáig is időztem a népnél, melynek víg kurjongatásai nagyban zavarhatják Bartók Lajost, ki szinte megtalálta a maga passzióját. Egy illatos berekbe elvonulva, költeményt ír a kis fehér albumba, melyet a Zichy-család egyik hölgytagja számára írat tele a gróf nevezetes emberek gondolataival.

Nem üres már eddig sem. Ott van Csiky Gergely, Zichy Antal, sőt még Jókai Mór is a következő mondással:

»Minden hőstett, melyet a férfiak végbevitték és minden hőstett, melyet elmulasztottak, asszony műve volt«.

Lehet benne valami igaz, csak még azt kellene hozzáírni, hogy az asszonyok kacérabbak lehetnének kissé, mert a hőstettek kezdenek ritkák lenni egy idő óta. ¶¶

Az asszonyokról jut eszembe az a nagy kíváncsiság, melybe házigazdánk ejtett azzal, hogy mint a mesebeli király kitért az előttünk egész szívét, megmutogatta pusztája minden részét, nyájait, majorjait, gulyáit, méneseit, kinyitogatta kastélya minden szobáját, szekrényeinek minden fiókját, csupán egyetlen nehéz tölgyfaajtót hagyott zárva.

Mi lehet ott, istenem? Ott még egy szobának kell lennie. Vajon mit rejteget benne? Urak, ebben valami nagy titok van!

Abban mindnyájan megegyeztünk, hogy titok, csak még a kérdés fölvetésénél volt némi nézetkülönbség. Némelyek így formulázták: mit rejteget, némelyek (biz én kimondom) úgy formulázták: kit rejteget?

S ő maga sohase szólt róla két nap alatt; ha arra jártunk, úgy látszott, elfordítja szemeit, mintha észre sem venné azt a titokzatos legutolsó szobát, ha pedig rávezettük a beszédre, azt is úgy el tudta boronálni, hogy végre is ki kellett jönni a színnel egyenesen:

— Hát az az utolsó szoba? Mi van abban az utolsó szobában?

— Az mindig zárva szokott lenni — mondá kelletlenül a gróf. — Azelőtt nyitva tartottam. De sohase volt eset, hogy valamelyik vendégem figyelmére méltatta volna. Ez annyira bosszantott, hogy bezárattam. Talán el is vesztette már azóta János a kulcsát.

— Ejnye, hát mi lehet benne olyan szörnyű?

A gróf elmosolyodott.

— Az a szoba, a könyvtár.

Hüm! A könyvtár? Egyszeribe megszűnt a kíváncsiság, mintha elvágták volna, s anélkül mentünk el Szentivánból, hogy figyelmesebben megnéztük volna az utolsó szoba kincseit.

Útközben aztán, mikor a két gyönyörű négyes fogat Székesfehérvár felé röpített, eszünkbe jutott a mulasztás, s igen sajnáltuk utólagosan.

— Hátha valami unikumot fedeztünk volna fel — hajtotta valamelyikünk.

— Ej, ej, miképp is tehattuk, hogy meg nem néztük — sopánkodék a másik.

— Hát úgy tehattuk, hogy azt a főúri levegőt szíttuk két napig.

— Igen, a grófi levegő csapott meg bennünket. Átváltoztatott

Csak a hallgatag képviselő hallgatott most is: ő semmit se ösmer el drágának, becsesnek, sem a vázát, sem a cserepet, sem a könyvet.

Fehérvár szélső házainál megeresztette az ostort a lobogó inges kocsis, s a négy pej úgy röpített, mint a villám.

A gyerekek és a szolgálók utca hosszat kiszaladtak a csodájára, s utánunk iramodva kiabáltak: »Éljen Zichy Jenő követünk«, vesszőparipáikat a kocsik kerekeihez paskolták, a szolgálók pedig a seprőikkel integettek lelkesült üdvözléteket: »Éljen, Éljen!«

Zichy ott sem ült a kocsin, de az mindegy volt nekik. Ők az ekvipázst ismerik a múlt választásról. A gyerekek közül csak egyetlen, körülbelül harmadfél éves kis golyhó nézte bámészan, szótalanul, ingecskéjébe fogózva. Ez hát még nem politizál.

A hallgatag képviselő, akinek semmi se volt túlságos fényűzés a kastélyban, egy kellemetlen rángással húzta be fejét az idétlen, vékony éljenekre esőköpenyébe, s megdöf-vén szomszédját, megbotránkozva sóhajta:

— Én istenem, de drága hangok!

A SZEGEDI DUGONICS-KÖR

Egyszer — úgy beszélnek — Trefort így nyilatkozott volna, mikor a harmadik egyetem tengerikigyóját a nyaka köré kezdték tekerni azok, akik Szegednek gibickednek:

— Szeged nem arra való város, még könyvtára sincs.

Erre aztán megsegítette az isten Szegedet, lett olyan könyvtára, hogy kiállja a versenyt az ország akármelyik bibliotékájával.

Mikor meglett a könyvtár, Trefortnak előhozták.

— No, kegyelmes uram, van már Szegednek is könyvtára, különb, mint a pozsonyiaknak.

Trefort kelleetlenül megvakarta az orrát.

— Nem ér az semmit. A könyvtár csak hideg betű. Megeszi azt a penész. Nem látok Szegeden semmi érdeklődést az irodalom és tudományok iránt. Pozsonyban mégis kiüti magát. Avagy nem virágzik-e a Toldy Kör?

Ezek ellen se lehetett szólni semmit.

Azért esik nekünk jól mindnyájunknak, hogy most rájöttek arra a gondolatra (amiben főleg nagy érdeme van a derék Reizner Jánosnak, a Somogyi könyvtár széles tudományú igazgatójának) megalakítani a »Dugonics-kört«.

Ezzel most már mindene van Szegednek, ami Pozsonynak, kivéven Krexelhuber Tobiása. No de ebbe talán nem szerelmes Trefort, de ha igen, akkor is csak *tűkos* szerelem: nyilvánosan nem lehet belefogódzni.

A vidéki irodalmi és tudományos körökre, Pesten, hol az Akadémia és a Kisfaludy Társaság székel a maga arisztokratikus gőgösségében, gúnnyal szoktak lenézni, pedig éppenséggel nincs igazuk, mert ezek a körök ott, ahol megalakulnak is, rendesen kevés tekintélynek örvendenek, bő anyagot nyújtva a fővárosi sajtó közvetlen érintkezése folytán újszólván a *központtal élő* publikumnak a csipkelődésre. Tekintélyüket nagy fáradtsággal kell megszerezniök. Annál is inkább utalva volnának a pesti előkelő társulatok támogatására, ahelyett, hogy itt lankasztó mellözéssel találkozzanak.

Hiszen az ilyen vidéki körök adhatnak egykor nagyobb lendületet az irodalomnak és tudománynak: ezek folyton szélesedő gyűrűben ragadhatják magukkal a közönség intelligensebb rétegeit, melynek egy része talán csak azért nem szórakozik a nemesebb irányban, mert senki sincs a közelben, aki ráterelje. Én sohase ittam volna életemben teát, ha valaki rá nem vesz először és meg nem kóstoltatja velem ez utálatos sárga folyadékot. S ma a legszenvédélyesebb teaivó vagyok.

A vidéki körök éppen olyanok, mint a kisebb vizek: szépek ott, ahol vannak, sőt imponálnak is annak, aki még nagyobbakat nem látott, de a végeredmény az, hogy a nagyobb vizekbe folynak. Ha a vizek érezni tudnának, jót állók érte, hogy a nagy vizek nem becsmérelnék a kisebbeket, ahonnan anyagukat nyerik, hanem szeretettel figyelnék folyásukat.

Miért nem teszi ezt az Akadémia és a Kisfaludy Társaság is, miért hogy nem a közönnyel szigeteli el magát tőlük, s ezáltal megbénítja azokat úgy, hogy csak félmunkát teljesíthessenek?

Jók ezek a körök. Nekik nem jut a dicsőség, csak a munka. A dicsőséget egészen ideadják. Ők csak dolgozni akarnak emezek érdekében. Nem szabad ezeket lenézni.

De ha nem tekintenők is a szellemi eredményeket (mert igaz, hogy egy vidéki városban, Marosvásárhelyt is, ahol

a Kemény Zsigmond társaság működik, nehéz valami különös szellemi eredményeket közvetlenül elérni), sőt ha mellőznük azt a megbecsülhetlen propagandát, amit a közönségben szereznek (mert több újonc jön össze, ha ezer káplár toboroz, mintha csak száz káplár), akkor se feledjük azon úgyszólván *testőri* szolgálatokat, amit az irodalom és tudomány-nak tehetnek!

Lám, Pozsonyban is jó volt most a Toldy Kör, mely a Petőfi Társaságot fogadta, s irodalmi ünnepélyét előkészítette. E kör nélkül nem lett volna az se olyan fényes, se hatásában olyan eredményező.

Az egyik szegedi lap méltán panaszkodik, hogy a fővárosi sajtó s ennek munkásai, írók és tudósok közönnyel nézik az ő szervezkedésüket, mely annyi nehézséggel jár, s melynek úgyszólván harmatja lenne a biztatás és a buzdító szó.

Ez azonban ne keserítse el a szegedieket.

Jó útra léptek. A saját városuk jövője, s mai fénye követeli, hogy e kört megalapítsák. A közöny ne bántsa őket. Az csak a gyengéket zsibbasztja. Ne azért igyekezzenek szövetkezni a nemes kulturális törekvésekre, hogy ezek itt dicserjék, hanem azért, mert erre a szövetkezésre szükség van. Szeged nagy missziójában — melyben az egész nemzet hisz ma — szép szerep vár a »Dugonics kör«-re. Kár volna azt a szerepet elejteni.

A CSODAMADÁR

(Szegedi tárca)

Ott járkáltam a minap a szegedi újavárosháza előtt, melyet most építtetett fel a királyi biztos egy emeletesből két emeletesre, kíméletesen meghagyván a régi stílt és az arányokat is — még a fődél is penészzöld, hogy a szegedi ember azt higgye, ha ránéz, hogy ezt bizony talán nem is építették, hanem egy esős éjszaka megnőtt ilyen nagyra.

Jó szerencse is, hogy legalább megvan a vén városháza, mert különben szétnéznén a fényes paloták között, nem hinné el, hogy odahaza van.

Egy optimista szenátor volt olyan szíves, hogy megmutogatta nekem az új épületeket és a szépítéseket. A derék Zombory Antal, aki annyira szereti a városát, hogy már tíz év előtt kezdte emlegetni:

— Addig nem szeretnék meghalni, míg Szegednek külön minisztériuma nem lesz.

Később azután nekieredt a kegyes óhajtásoknak, s valami állandó hídformát kezdvén tervezni a Tisza hátára, egyszer annyira fölingerelték a kételkedők és csúfolódók, hogy az asztalhoz vágta ingerülten kis fekete gomba kalapját:

— Látják az urak ezt az ócska kalapot? No, hát azt mondom én az uraknak, hogy az én fejemen nem lesz új kalap addig, míg az a híd fel nem épül.

Ki hitte volna még akkor, hogy Zomborynak minden óhajtása teljesülni fog.

Ott székel a külön minisztérium a Zsótér-palotában. Zombory tanácsnok pedig újdonatúj kalappal a fején mutogatta: »ni, milyen pompásan veszi ki magát innen az az új híd!«

Azután édesdeden elmerülve a pompás panoráma nézésébe, kevélyen mondá:

— Hát ugye csak megnőttünk?

— De hát már most mi lesz?

— Mi lesz? Az lesz belőle, nem adok neki sok időt, hogy a király megúnja Bécsset, s idejön lakni — *a réaliskolába*.

Elmosolyodtam, de csak a »realiskola« szón, mert a többi, ha Zombory mondja, még igaz is lehet talán. A realiskola szó azonban a régi kort juttatta eszembe, mikor még mi szegediek is szegény emberek voltunk. Ha kiállítás volt. Hol tartjuk? A realiskolában. Ha asszentáció volt. Hol megy végbe? A realiskolában. Ha egyetemről ábrándozunk. Hol helyezük el? Hát természetesen a realiskolában. Egy ezredet is kértünk egyszer. Az is a realiskolában lesz elszállásolva. Nem volt egyebünk csak az a realiskola. De az aztán olyan volt, mint a szegény ember plédje, hol bunda, hol pokróc, hol ablakfüggöny, hol lábtakaró. Azt hittük az egész világ már csak potomság, az mind belefér a realiskolába.

Bezzeg most már a reáliskola csak reáliskola és műszaki osztály, no meg Somogyi-könyvtár. Van mármost mindenre külön palota! Azt se tudjuk, mit rakjunk bele?

*

Mint hogy madár címet adtam a tárcámnak, amely tulajdonképpen Szeged fölépítéséről szól, kénytelen vagyok most azt a madarat megmagyarázni.

Ez az új szegedi címer.

Címernek ugyan nem jó Magyarországon a madár (Horvátországban meglehetősen jó volna), gyűlöljük. A sas népszerűtlen lett. Azt mondtuk volt, hogy a sasnak azért van két feje, hogy annál többet ehessen meg belőlünk. Úgy is volt.

De különben sem szerettük a madarakat semmikor az ős Turul óta.

Még akkor is visszatetsző volt, mikor a Mátyás hollója szálldogált kevély nemzeti zászlóinkon. Nem kell a madarakból semmi. Mind ragadozók!

De most végre mégis helyreütötte a szárnyasok becsületét a Tisza Lajos madara: a Phönix.

Ennek a képe van rámeteszve a monumentálisabb középületekre.

Különösen az új hídon veszi ki magát gyönyörűen. Az új híd, a színház és a Stefánia-park Szeged jelenlegi nevezetességei. (Hallod ezt öreg reáliskola?)

A színházépítés mestersége a bécsi színházi katasztrófa óta is nagyot haladt. Azaz hogy tulajdonképpen azóta kezd sebesebben lépkedni.

Ami hasznos és kellemes újítást azóta felfalált az architektúra, azt mind megcsinálta Fellner itt. Ott az izmos vasfüggöny, mely a színpadot elzárja a nézőtértől, s ott van mellette a vaskalitka, annak a számára, aki a függönyt leereszti. Míg az le nem esik, addig ő be van zárva.

A nézőtér gyönyörű, sokban hasonlít a pesti Népszínházhoz, csak hogy a karzat elrendezése célszerűbb és izletesebb, mint Pesten. Az is nagy előnye a színháznak, hogy gépezet segítségével alá lehet süllyeszteni a *nézőtér földszinti részét*, s a terem egyszerre átváltozik pompás tánc helyiséggé. A közepén levő díszpályából egy lépcső ereszkedik alá, mely

a teremből képez kényelmes feljárót a páholyokhoz. Az első emeleten pompás terasz van kilátással a Tiszára s kényelmes társalgó helyiségek, hol felvonásközökben összejöhet s társaloghat a közönség.

A díszítési munkák sikerültek. A homlokzat szobrai valódi kis remekművek, s bent a Mannheimer freskó festményei is nagyban emelik az illúziót. A jegyek ára oly olcsóra van szabva, hogy még a negyven krajcáros helyek is kényelmesek. S még a második karzathoz is pompás tölgyfa ruhatárak készültek, valószínűleg a gubák és krispinek számára.

TISZA KÁLMÁN A KÁVÉHÁZBAN

Az államhatalom sohasem volt olyan »népies«, mint most. Első eset, hogy Tisza a néppel tart, ebben a zágrábi kérdésben. És első eset talán, hogy a publikum közé keveredik a kávéházban.

Az ő szalmaözvegysége teszi-e ezt vagy a mi szalma-állapotunk?

Az államgépezetet az »Angol királynő« fűti: ott vacsorál a miniszterelnök a generálstábjával, s úgy tipeg át egy kis kapucinerre a Hangl-ba esti tíz és tizenegy óra között.

A történelmi asztal a bejáratnál jobbra van fölállítva az üvegfolysón. Mellette ül Csernátony Lajos, aki valódi kis diktátorrá nőtte ki magát emberei közt, pedig ennek csak az a titka, hogy keveset beszél — és semmit se diktál.

Pompásan néz ki. Egész fiatallá tette Abbázia enyhe levegője.

De mert Kégl György szerint: ha a föld forog, minden nap beleforg minden levegőbe, ennél fogva a jó levegő hánytorgatása ostobaság, Csernátony azért lett ruganyos, mert bajba vagyunk a horvátokkal, azazhogy őszerinte a horvátok vannak bajba velünk.

Megjött az öreg Türr Pista is nagy gomba kalapjával és szurony szakállával. A Panama földszorosról beszélget. Nagy hévvel magyarázza Podmaniczky Frigyesnek, hogyan kell eszközölni a fúrásokat.

Mert ott van Frigyes báró is kifogástalan fehér mellényben és szürke köcsögalapban. Szemben a jóképű Prónay József, oldalt a vizek istene, Horváth Gyula.

Az asztal legvégén ül maga Tisza Kálmán kék pápaszemlein át nézve az égbe, hogy hadd legyen az még sötétebb.

A kanalak vígan csörögnek össze a »székes-asztalnál«, a nagyságos és méltóságos ajkak csettentgetve szürcsölik az italokat, nagy füstfelhőket eregetve a cigarettékből, a közönség pedig, mely szerteszét ül a törpe akácok alatt, kíváncsian ütögeti fel fejét, s meglegedettséggel suttogja:

— Ni, ott ül »a mi« Tiszánk! Zágrábot igazítják!

Mindenki nagyobbnak érzi magát egy fejjel, hogy láthatja, amint működik az államhatalom. Mert öröm az éppúgy, mint mikor a Zirzon méhköpű üvegén át látni a sejtek képződését.

Jaj, istenem — szól egy hölgyecske —, de szeretném közlőll hallani, mint beszélnek.

— Nem valami komoly dologról — mondja a férje.

— Hogy tudhatnád te azt?

— Hát csak onnan gondolom, mert Podmaniczky többször ásítana közbe.

— No, én mégis szeretném hallani.

Hanem a hölgyecske nem hallhatta, ahhoz csak a tárcaírónak van joga, hogy messziről hallhasson.

A jó szelíd Péchy Tamás megfogja a poharat és lógázni kezdi.

— Mit csinálsz, Tamás? — kérdi Tisza.

— A kellnernek csengetek

— Hisz akkor a kanállal csengess. A pohár nem szól magától.

— Az istenuccse. Olyan szórakozott vagyok. Pincér! Hozzon vizeket.

Horváth Gyula összerezzen és egy anisettet rendel.

A vizet elhozták. Tisza is megiszik egy pohárral. A közönség közt új suttogás:

— A miniszterelnök csillapítószereket vesz igénybe.

Türr Pista panszkodni kezd:

— Hát ilyen időre kellett nekem hazajönni.

— Mit akarsz? mondja Tisza -- Sose volt ennél jobb időjárás! 27 fok!

— Nem úgy értem, hanem itthon belzavarok. . . Zágráb-ban külzavarok. Mi lesz ebből?

— Az, hogy az új úszónadrágom, amit Ostendébe csináltattam, kárba vészett.

— Megbánhatja még ezt sok nadrág, amelyet kiporoltunk.

— A horvátokkal könnyű elbánni — jegyzi meg Horváth Gyula —, mert azokat meg lehet verni oldalt, felülről, sőt még alulról is.

(— Az ám csak egy kis földrengés kellene az idén is: Te, Frici, talán nálad lesz is a kellékes tárban? . . .)

— Hej, csak nem jó volt az a nagy bátorság ebben a zágrábi dologban. Kár volt azt a négy sort belenyomatni abba a hivatalos lapba. Egyszer volt érdekes ez a lap, azt is meg találjuk még keserülni.

— Ej — veti ellen Tisza —, én is élni akartam már egyszer a sajtószabadsággal. Nem szeretem, hogy ilyen ez a helyzet, de a címereknek kint kell lógni.

— De hátha a muszka van mögöttük?

— Mindegy! Azért a címerek mégis odafernek a falakra.

— Szapáry hibázta el — szól bele Podmaniczky —, de kérlek alássan, micsoda vad gondolat is az, hogy valaki fináncokkal kezd magyar hódító hadjáratot? Hiszen a finánc itthon se kell senkinek! Hát még Horvátországban hogy kellene?!

— Aztán legalább télen csinálta volna! — szól Tisza mosolyogva. — Mikor nagy fagy van. De nem nyáron! Hiszen ilyenkor minden ember kravált csinál, mert szép csillagos esték vannak, jól esik fenn lenni. Decemberben akár a hátukra is kiragaszthatta volna Dávid a táblácskákat.

— Hát persze, persze, Szapáry hibázta el a dolgot.

— Azzal, hogy a téli dolgot elcserélte nyárinak. Megérdemelné.

— Meg az, hogy oda küldjem most *horvát bánnak*.

Ezenközben órájára néz a miniszterelnök:

— Hohó! Már tizenegy! Menjünk, urak! Frici, fizesd ki a kapucíneremet!

A »BUDAPESTI SZEMLE«

Kár, hogy már nem él a jó Körösi Csoma Sándor, aki mindég arról álmodott, hogy kell még valahol lakniok magyaroknak a földtekén, s el is indult erős meggyőződéstől sarkantyúzva felkeresni az új Magyarországot.

Nem tudom, honnan merítette a nagy utazó e hitet, de annyi bizonyos, hogy az ember előtt valóban táncolnak ily lidércfények.

Itt van például a Budapesti Szemle nevű szemle. Aki azt olvassa (nem ajánlom különben, hogy olvassa), és jártas a hazai viszonyokban, annak önkéntelenül felötlik, hogy kell, mégis kell még lenni valahol egy másik Magyarországnak.

Annak az írói írják ezt a »Szemlét«. Egészen ismeretlen nevek. Góbi, az valami nagy novellaíró ottan, Belényesi nem különben szörnyű portentum. Hát még Csurgó György? A pénzügyi tudományban valami Tisza István államférfiú excellál. Nálunk is van a miniszterelnöknek egy ilyen nevű fiacskája.

De ezek a szemlei emberek mind sokkal nagyobb nívón kell hogy álljanak, mint mi, mert míg mi itt nem ismerjük őket, ők mindent tudnak rólunk.

De nem sokra nézik a kultúránkat, irodalmunkat, sőt egész nemzeti életünket. Amiből az tűnik ki, hogy ők sokkal nagyobb, míveltebb nemzet nagyobb írói lehetnek. De a fumigatív hang még se jellemzi szépen őket, elnézőbbek lehetnének irántunk: már azért is, mert *majdnem* azt a nyelvet beszélik, amit a mi országunkban.

Nálunk ugyanis a legnagyobb író Jókai; arról ők azt mondják, hogy nem tud írni; a legnagyobb élő államférfiünk Kossuth Lajos, de ők arról is kicsinylőleg szólnak. Minden rossz nekik, amit nemzetünk jónak tart. A kisebb erőket is lebecsmérlik, amint csak felüti magát valami jó, annak ez a bizonyos Szemle mindjárt nekiront.

Nagy baj ez. Nagyon nagy baj, annál is inkább, mert mint mondom, ezek a minket taposó ismeretlen nagy írók és tudósok a mi saját nyelvünkön szidják össze azt, ami nekünk a legkedvesebb és legbecsesebb.

Ha ez így megy, magunk is elhisszük lassankint, hogy nyomorultak vagyunk. Mert ha megtudjuk, hogy Jókai nem tud írni és hogy Kossuth nem tehetséges ember, hát ez nemigen lesz alkalmas az önérzetünket emelni.

Irányadó embereink gondoskodhatnának valami módokatokról, hogy ezt a veszedelmes folyóiratot tyúkkal, kaláccsal, amivel lehet, barátságosabb indulatra hajlítsák nemzetünk iránt vagy ha ezt nem lehetne keresztülvinni, azt eszközöljék ki, hogy legalább hadd jelenne meg németül — a németeknek.

*

Hm! Csakhogy nem úgy áll ám a dolog. Hiszen azt a szemlét éppen a tekintetes tudós magyar Akadémia szubvencionálja. Drága pénzen fenntartja, dédelgeti, hogy legyen egy tekintélyes orgánuma a nemzetnek, ahol politikai, társadalmi, irodalmi és tudományos dolgok meg legyenek beszélve sine ira és átszűrődve, s amelynek minden egyes száma tükre legyen a magyar szellemi életnek.

Nem is egy ismeretlen ország nagy írói hát azok, akik ezt a szemlét írják, hanem ezek bizony csak a Gyulai Pál saját külön írói, tudósai és államférfiai. Kéz kezét mos. Ő ezeket csinálja, ők meg a szemlét csinálják neki.

S így üt ki aztán, hogy nemzeti költségen piszkolják össze a nemzet büszkeségét Kossuth Lajost, s az Akadémia pénzével becsmérlik le az Akadémia és az irodalom díszét, Jókai Mórt. Nemes hazafiak jótékony adományaiból nyomják el legott, ami kiválóbb, figyelemreméltóbb mutatkozik.

Hát ugyan miért teszi ezt Gyulai Pál, aki maga olyan szeretetreméltó ember, hogy tudósnak is *kinevezték*? Ő pedig még a lángészt is detronizálná!

Hogy miért teszi?

Hát van a Turgenyev prózás költeményeiben egy alak, aki igen nyílt eszű, jószívű, derék ember.

Ez a jó úr — nevezzük Bazaroffnak — minden társaságban megjelent és mindenkinek igazat adott, senkit meg nem ócsárolt.

Az emberek szerették, de nem sokat adtak a véleményére.

— Jó fiú ez a Bazaroff — mondták —, de egy kicsit együgyű.

Megharagudott erre Bazaroff, fogta magát még inkább elment mindenüvé, de rikácsoló hangon leszidott mindent. Amiről csak szó volt, arra mindre volt egy szigorú lesújtó megjegyzése.

És csakugyan megváltozott iránta a közvélemény.

— Ez a Bazaroff — mondták — kiállhatatlan ember, de tagadhatatlanul *sok esze van*.

Csakhogy Bazaroff tehette ezt . mert Bazaroff nem szerkesztette a »Budapesti Szemlét«, és nem szedett szubvenciót a tekintetes Akadémiától arra, hogy amit ő mond, az megállja helyét a tárgyilagosság szempontjából, s legyen abban javítás, buzdítás, méltánylás, elismerés, jóakarát és mindenekfelett igazság.

A jó Szemle minden hónapban egyszer jelenik meg, s megjelenése éppen olyan, mint mikor valami bika elszabadul.

Az emberek rémülve nyúlnak hozzá, hogy kit öklelt most fel?

S mindig felöklel valakit, néha öt-hat embert egyszerre.

S mindig csak a javát.

A poeták közül Kiss Józsefet tette pocsékká a minap, legközelebb pedig Bartókot semmisítette meg.

A mai szám, mely előttünk fekszik, egész lukulluzsi lakmározásba fog, öt embert üt agyon s fal föl egyszerre, nem gondolván meg, hogy több hónap, mint ember.

Vagy igaz Minek gazdálkodnék? Hiszen az ő agyonütött emberei mind föltámadnak friss egészségben.

A világ tovább folyik a maga medrében. Az Akadémia tovább szunyókál.

Gyulai Pál uram napról napra öregebb lesz.

A Szemle pedig napról napra fiatalabb.

A BARÁTSÁG

A Népszínház Tihanyijával történt, hogy egypár barátjával utazott Bécsbe. Útközben ferblibe bonyolódtak, mely váltakozó szerencsével folyt egy darabig, mígnem Tihanyi egészen elnyerte az egyik útitársának, Szopkó Jánosnak

(gondolom így hívják) az úti pénzét. Egy garas nélkül szállt ki a szegény ördög a bécsi indóházban.

— Mit fog ez már most csinálni itt Bécsben? — sópánkodék az egyik útitárs. — Van valamije?

— Nincs annak a világon semmije — szolt Tihanyi nagy pátozzsal —, csak az üres zsebe és az én barátságom.

Mindég eszembe van Tihanyinak ez az eredeti fölfogása, mióta a horvát ügyet tárgyalják. Valahányszor a jó Tisza üres kezekkel jön meg Bécsből, szinte szeretnék felsóhajtani:

— Nincs már nekünk semmi egyébünk a világon, csak a Burg barátsága.

Hanem köszönjük ezt alássan. Már magában véve az a hosszadalmas huzavona, az a sok tanácskozás olyan, hogy méltán bosszanthatja a nemzetet.

Mi az ördögön tanácskozhatnak annyit? Hiszen csak két dolgot kell megállapítani, hogy hány ezred induljon Horvátország ellen rögtön, és ki parancsoljon az ezredek fölött. Ez olyan egyszerű, hogy untig elég rá egy negyed óra.

Mert minden megvan hozzá. Az ezredek is, a generális is, meg Horvátország is.

Hanem azért mégiscsak tanácskoznak, egyre tanácskoznak. Tanácskoztak tegnap, tanácskoznak ma és tanácskozni fognak holnap is. Tartják szóval szegény Magyarországot, mintha vármegye volna.

De különben is szomorú dolog már magában véve, hogy ha bennünket valaki nyakon vág, nem szabad oldalba ütni, hanem el kell előbb szaladni a szomszédba: megkérdezni, ha ott is haragszanak-e érte.

Hát ők persze hogy nem mindig haragszanak ilyenkor, mert nekik nem fáj.

Csakhogy nem is alkotmány az ilyen. Ha nem tudtuk eddig, tudjuk most már.

Sőt vannak jelek, amelyek megdöböntő kombinációkra vezetnek.

Az nem természetes, hogy Pejacevich bán, akit úgy ösmernek itt is, Horvátországban is, mint igazi magyarbarátot, aki állásánál, míveltségénél, rokoni összeköttetéseinél

fogva a magyar arisztokráciához van fűzve, aki rendületlen hűséget tanúsított mindig az uralkodóház iránt, hogy ez a Pejacevich, aki még azonfelül gentleman, csakúgy félvállról visszaüzenjen Zágrábból, hogy:

»Tiszteltetem a nemes magyar urakat és tiszteltetem öfelségét, de nem élek a bizodalmmukkal. Alászolgája!»

Ezt Pejacevich nem tehetette. Pejacevich először is becsületes ember, azután lojális alattvaló, ambíciók vezetik, és családja van. Egy kalandor főúr tehet ilyet, akinek szekere rúdja mindig kiáll az udvarból.

Hogy ezt Pejacevich bán megtette, annak oka lehet, nagy oka és olyan oka, mely csak egy dilemmából származhatik.

Ó Budapeستől és Bécestől nem szakadhatott el Zágrábért. Ha elszakadt Budapeستől, azt csak Bécs kedvéért tehetette.

Csak ez lehetett a dilemma.

Ez és a hosszú diskurzusck Tiszával, arra a biztos következtetésre indítanak, hogy Bécsben nem áll olyan jól a viszszaforrás ügye, aminőnek a mai táviratok jelzik.

Taaffe gróf már régóta irigy szemekkel nézte a magyar kormányelnök erejét és befolyását. — S nem lehetetlen, hogy a lajtántúli kormány is gáncsokat vet az ügyek sima menetére, de ezenfelül még az udvarnál is ott van az a bizonyos »fekete kéz«, mely olyan, mint a Burg »fehér asszonya«, hogy minduntalan megjelenik sírjából, s megszorongatja a torkunkat, mikor legjobban kellene lélegzethez jutnunk.

Tisza Kálmán most Bécsben marad, mint halljuk, keresztelőbe.

Csak maradjon is, hiszen már úgy sincs egyebünk, mint a Burg barátságát!

A MINISZTERELNÖK FLEGMÁJA

Tisza Kálmán tudvalevőleg szalmaözvegy jelenleg, s oda jár enni, amikor itt tartózkodik, a »Deák asztal«-hoz az »Angol királynő«-be, hol Csernátony, Horváth Gyula, Péchy Tamás, gr. Gyürky Ábrahám, Jekelfalussy s több mások képezik társaságát.

A közelmúlt napokban a legkeményebb nap virradt fel a miniszterelnökre. Reggeltől fogva jöttek a rossz hírek. A zágrábi helyzet kétségbeejtő kezdett lenni nemcsak Zágrábban, hanem még Bécsben is. A bán megtagadta az engedelmisséget ott, s ennek a szárait kutató elmék és ijedt emberek elvitték egész Bécsig. Aminthogy talán odáig is értek.

Itthon a sajtó kezdte elveszteni a lélekjelenlétét. S azonfelül sürgöny sürgönnyt ért az ország minden részeiben kiütődő zavargásokról. Jekelfalussy alig győzte felbontogatni.

A tanácsurak minden új hírnél összenéztek: »Átkozott mulatság készül!« Azután a miniszterelnök arcát vizsgálták aggodalommal. Azon bizony nem látszott semmi. A kék pápaszem mindent eltakart.

Tisza keveset beszélt az ebéd alatt; egy-egy észrevételt tett erre is arra is, de úgy látszott, mintha szórakozott lenne. — Amint a feketekávé megitta, szokása ellenére rögtön felkelt.

— Hova sietsz, kegyelmes uram?

— Egy kis olvasnivalóm van — szolt —, az visz oly gyorsan haza.

De a visszamaradt urak azután találgatták, mi lehet az a »kis olvasnivaló«. Bizonyosan a közjogi kapcsolatot tanulmányozza Magyar- és Horvátország között. Vagy ki tudja. Ezer baja van annak most szegénynek. Egész természetes, hogy egyedül akar lenni a lelke háborodásaival! Mert hát nagy próba most a miniszterelnökség.

Így gondolkoztak, mondom, s mikor kevés vártatva egy kétségbeejtően sürgős telegramot kapott Jekelfalussy, amit nyomban közölnie kellett Tiszával, azt tanácsolták neki: »Ne háborgasd, nagyon fontos dolgai lehetnek most annak, hogy úgy elment«.

De Jekelfalussy mégiscsak elszánta magát, hogy felkeresi a sürgönnyel.

Tisza a szobájában feküdt hanyatt a díványon, mikor belépett, s egy könyvet olvasott nagy figyelemmel. Lábujjhegyen ment be, s nem mert szólni, csak megállott az ajtónál.

Tisza véletlenül felpillantott, s észrevette, hogy ott áll:

— No, mi történt? — kérde közömbösen föl sem pillantva. — *Megint zsidóüldözés?*

— Igen, kegyelmes uram, megint agyonlőttek két keresztényt.

— Minélfogva?

— Minélfogva nagyobb katonai védelmet kérnek a zsidók.

— Ühüm!

És olvasott tovább.

Jézus Mária, mit olvashat ez most olyan fontosat? A derék Jekelfalussyt majd megölte a kíváncsiság. Illegett-billeget, s mikor a miniszterelnök legjobban elmélyedt, ruganyosan aláhajlott őméltósága (mert egy jó rendőrnek tudni kell mindent), hogy legalább a címét lássa a könyvnek. Hátha ebből egyszerre kiokosodik a helyzet iránt.

Tisza észrevette a Jekelfalussy szándékát, s összehajtva kissé a könyvet, udvariasan előmutatta a címet:

— *Ez biz a Bánóczi könyve Kisfaludyról.* Rendkívül érdekes. Nem olvastad még? Ajánlom neked is. Pompás korfestés van benne. Az ember le nem tudja tenni, ha belefogott. Ma az ebédemet is megrövidítettem miatta. Némely hiányok ugyan vannak benne, de egészben mégis szép. Ejnye de kár, hogy nem olvastad.

— Mit tegyek, kegyelmes uram, a sürgönnyel?

— Tedd zsebre, s azután olvasd el egy év múlva megint.

— Hát Zágrábbal mit teszünk, kegyelmes uram?

— Katonabiztost küldünk nekik.

— Nem jobb volna inkább valami magyar ember?

— Nos persze. Ti tudom azt szeretnétek, ha legott rohanna Zágrábba negyvenezer katona, s ha Recsky Bandi vezetné!

Jekelfalussy elmosolyodott.

— Hiszen tulajdonképpen — dörmögé Tisza —, én sem bánám. Hanem eredj, most hagyj békét olvasni akarok.

Jekelfalussy távozott, még egy pillantást vetett a könyvre, s ezzel csakugyan kiokosodott a helyzet iránt.

A VIDÉKI ÚJSÁGOKNAK

Az ember igazán hiába csinál magának akármilyen politikát. Mindig okosabb emberek, akik kijátsszák és kiparírozják a griffjeit.

Hát énnekem van meg az a szokásom, hogy mint mikor a csizmadia kaszálni megy, leveti az ezüstgombos mándlit, s még a haját is másképp választja el: az újságunkba mindig álnévvel írom alá cikkeimet.

Közönségesen a »Scarron« nevet használom. De nem valami hivalkodásból, mert az a Scarron úr valamikor igen jeles író volt, s éppen nem érdemli meg, hogy a becsületes nevét tönkretegyem. Eleget meghurcolta már azt akkor a felesége. Nem én választottam azt, hanem valamelyik redaktor szóta rám, s úgy rajtam száradt azután.

Kímélem is, amennyire bírom, a gyengébb, fogyatékosabb magzataimat már a »Pluvius« névvel jelölöm.

Megjártam már ezzel is.

Egyszer valaki azt kérdezte tőlem:

— Nem tudja ön, kérem, ki az a Scarron a Pesti Hírlapnál?

— Én vagyok az — szoltam kényelmetlenül.

— Meglehetős dolgok — mondá ő —, többnyire elolvassom. — De hát az a Pluvius vajon ki lehet?

— Az egy vidéki ember, nem is tudom, hogy hívják — hebegtem pironkodva.

— Vidéki ember? — rikkantott fel az ismerősöm. — Tudja-e, uram, hogy az nagyszerűen ír? Az aztán valami, uram!

Ebből pedig az a tanuság, hogy az ember sohase tagadja meg a magzatait, ha púposak, ha vakok, görvélyesek, ha sántítanak is: mert sokféle a gusztus, sohasem lehet tudni, kinek melyik tetszik közülök a legjobban.

Ebből kiindulást nyugodtan tűröm, hogy a vidéki újságok két esztendő óta kinyírják a pesti újságokból a tárcáimat, elbeszéléseimet, s megutáltatják azokat velem, mert mire már a királyhágóntúli lapokból элем kerülnek, az a processzus egy esztendeig tart, s nekem mindennap látnom kell ezalatt más-más betűkkel »A rossz matériá«-t, »A brézói ludak«-at, s nem tudom még mit. A kiadóm is csudálja, ha

annyit látja, s így okoskodik: »Ezt én még egyszer lenyomtassam? Minek?« s le nem nyomtatja. Pedig éppen ez az egy lenyomtatás volna az, amelyekért honoráriumot fizetnek.

No de mindegy. Hiszen nekünk úgysis szegényeknek illik lenni. Megtűröm én még azt is, hogy a Pluvius vagy Scarron név helyett csak úgy propria auctoritate odabiggyesztek egy-egy cikk alá a saját nevemet. Hátha ők jobban tudják! Van aztán olyan cikkem is, amiről nem szeretem, ha tudja valaki, hogy én írtam, némelykor fontos okaim vannak rá, ez alá semmi nevet se írok. A vidéki újságoknak (persze azokról a lapokról szólok, akiket illet) az mindegy. Ők felrakják a leszedett címereket erőhatalommal. Bosszankodva látom egészen kinyomtatva a nevemet. De hát miért rontsam meg apró örömeiket?

Régi »Családi körök«-ben idő mohával eltakart novelláimat felböngészik, s egy-egy ilyen gyalázatos novella végigkísérti a vidéket, mint valami sírból kikelt rém. Ijedten kapom el szemeimet, ha valahol meglátom, s megborzong bele a hátam, de elszenvedtem még ezt is. Soha egy zokszavamat nem hallotta senki. Mert igazságszolgáltatás van abban, hogy »amit főztél, edd meg«.

De mikor az történik velem, ami ma, hogy a Sz. Napló az aláírt M. K. (gondolom Martonfalvy Károly) betűk által félrevezettette, egy olyan »történelmi képet« közöl a nevem alatt, amit nem én írtam, ezt már nem állom ki szó nélkül.

Köszönöm e jóakaratot, de van énnekem elég bűnöm magamnak is.

Tessék csak azt a »történelmi képet« átíratni a gazdájának

GLAVINA LAJOS ÉS RABAGAS

A zalaegerszegi kormánybiztosnak nehéz helyzete volt és van ma is, de jól el tudja csinálni a dolgát.

Tagadhatatlanul roppant csillapítólag hatott az ő erélyes egyénisége, no meg a statárium, no meg a szuronyok.

Az egész mozgalomból, úgy tetszik, nem marad fel ma-holnap egyéb, mint amibe minden mozgalom végződik: egy *nóta* — a zikcene-zakcene.

Sőt az is talán csak azért marad fenn, mert — Pulver und Blei — nem szabad énekelni.

Glavina nemcsak igen tapintatos és szigorú rendszabályokkal nyomkodta vissza a tüzet a hamu alá, de társadalmi úton is sokat tett a béke érdekében.

Ottani levelezőnk egy igen érdekes kis epizódot ír meg, amit én sietek elmondani. Van ott, azt mondja, egy fiatalember, aki csak most hagyta abba a bojtárságot, s legközelebb készül letenni a vizsgát, hogy irodát nyithasson.

A fiatalember — beszélük, távoli rokona is a főispánnak — nagy hajlammal bír a népszónoklatra, s löllel levegővel van béelve. Igazi kis Rabagas, s bár nyíltan nem vett részt a mozgalmakban, de úgy a köpenyeg alul hatalmasan élesztette ő is a szikrákat.

A kormánybiztos elől írta fel arra a lajstromra, akikre jó lesz vigyázni.

Hát egy nap, a lefolyt héten — úgy veszem ki a levelezőnk dátumjaiból, hogy csütörtökön — a kormánybiztos künn sétált a »zalaegerszegi korzón«, s amint gondolatokba merülve lépkedne, gondolkozván, hogy ő most mekkora nagyhatalom, hallja a fiatal Rabagas hangját messziről. Alakját a fák eltakarták.

Közelebb ér s látja, hogy egy tarka, félúr forma csoporttal diskurálgat, nagy elokvenciával fejtegetvén, mennyire tönkretette a zsidóság a magyarságot, hogy az antiszemizmus az egyedüli jogosult szempont, s ha van magyar vér még sat.

— De iszen szépen beszél a gyerek — mormogá magában a kormánybiztos, s egészen odalépett.

— Hát ezért szereztük mi vérrel ezt a földet? — kiált fel patetikus elkeseredéssel Rabagas. — Hogy dudvát termesszünk benne, és hogy ne legyen jogunk azt kigyomlálni?

Glavina csendesen rátette kezét a fiatalember vállára, ki összerezett egy kisé:

— Ha szabad kérdenem, kedves uramöcsém, merre van az ön földbirtoka? — kérdé Glavina szelíden.

— Nekem? Nem vagyok földbirtokos — szólt a fiatalember megütődve.

— Pedig ön olyanformán lármázik itt . .
 — Miért ne lármázhatnék én? — pattant fel hányaveti modorban. — Jogom van hozzá! Megfizettem az adómat, punktum!
 — És mennyi adót fizet, uramöcsém?
 — Amennyit, annyit. De ha tudni akarja méltóságod, hát igenis huszonnégy forintot fizettem erre az esztendőre.
 — Hát tudja mit, édes öcsém. Itt van huszonöt frt, adjon vissza belőle egyet, aztán azt tanácslom, *hallgasson ebben az esztendőben.*

A 25 frtot természetesen nem fogadta el a kis Rabagas, de a *szilenciumot* mégis megkapta, mielőtt ügyvéd lett volna. Glavina pedig tovább ballagott sétáján arról tűnődve: »Istenem, milyen változók az idők! Valaha azért fizették a fiskálist, hogy beszéljen, most meg már azért fizetnek, hogy hallgasson. Mégiscsak furcsán fordult meg ez az ország. Dicsértessék a mi urunk Tisza Kálmán!«

»ŐFELSÉGE A KIRÁLY . .«

Szegeden most minden ezzel kezdődik. A pesti szabókhoz sürgönyök jönnek, ilyen hangon: »Őfelsége a király idejövetele alkalmából egy dísz-atilla szükségeltetvén, mi lenne ára? Mértéket postán küldök«.

A helyi lapokban majd minden újdonság, sőt hirdetés így kezdődik:

»Őfelsége a király

fogadtatása alkalmára raktáronon dús választékban stb.«

Hirdetmény: »Őfelsége a király . .« Fölvívás: »Őfelsége a király . .« Még a szerelmes levelek is így szólnak: »Őfelsége a király látogatása alkalmából bál lesz Szegeden, kedves Jánosom! Jöjj, drága szívem, ott leszek. A mama nem jön el, mert beteg, a papa lesz a gardedame-om, az pedig anyyi, mint semmi. Ezer csók! Juci«.

Egyszóval az »Őfelsége a király . .« most olyan stiláris kifejezés lett, mint valamikor a »minekutána«. Jól esik a derék, kedves szegedieknek, hogy olyan fennhangon beszél-

gethetnek, s hogy még a nyakkendőjük csokrait is őfelsége a király nevében kötik meg.

S ez egyszersmind jelezi azt a lázas készülődést, s hévmérője annak a mindent átható örömmek, mellyel a nagy magyar város készül az ő diadal ünnepére.

Tisza Lajos elmondhatja Leboeuf-fel (azaz hogy Leboeuf nem mondhatta el) »*Minden kész az utolsó gombig*«.

Nemcsak föl van építve szebbnek, mint volt, nemcsak meg van védve folyójának további szeszélyei ellen, hanem Szeged anyagilag is talpra van állítva. Nemcsak szebb lett, de gazdagabb is. Jövedelme háromszor annyival szaporodott a rekonstrukció folytán.

És mégiscsak félmunka lett volna mind, ha Tisza Lajos csak annyit végez, amennyire mandátuma volt.

Rendkívül apró dolgokból van összerakva ez óriási siker, mely a királyt nem fogja meglepni, mert nem láthatja meg a különbséget a régi és a mostani Szeged közt, és sem akkor nem volt alkalma bepillantást vetni belső életébe, sem most nem lehet alkalma; hanem azok, akik jól ösmerték és most is jól ösmerik Szegedet, megbámulhatják Tisza Lajost, kinek volt ereje visszavonulni a csillogó szereplés elől egy romvárosba, s tudott magának a romokból külön csillogó piederstált emelni.

Mondom, apró dolgokból bontakozott ki e siker, de ez apró dolgok igényeltek éppen nagy érzéket, higgadt előrelátást és kiváló tapintatot. Mennyi diplomácia lett kifejtve, csak míg a Somogyi könyvtár megszereztetett? Milyen feszerőt volt szükséges alkalmazni, hogy a tisztikarból egészen alkotmányos úton kiváljon a korhadtt, használhatatlan elem, s a tradicionális copfós emberek helyett, kik az orruknál tovább sohasem láttak, oly kiváló elemek vegyék át a városi ügyek vezetését, mint Szluha Ágoston, Szabados, Vass Pál, Lázár György, Zombory Antal.

Ezekkel a férfiakkal mindjárt tágult a látkör, a felülről jött intézkedések, jobban mondva intenciók rokonanyagra találtak bennök, s megindult a rekonstrukció — arányosan a város emelkedéséhez — a szellemi téren is. A közgyűlések színvonala emelkedett, s a közgyűlések színvonalával aztán sok egyéb. Sőt elmondhatjuk, hogy minden, mert Szegeden

még a talaj is emelkedett. Emelkedjék is ezután is minden, kivéven a Tisza vízállását.

Aki meg fogja írni valaha Szeged *megnagyobbodásának* történetét, az ha bölcs latolgató történetíró lesz, aki a tárgyat ösmeri, Tisza Lajos nagyobbik érdemének nem a nagy palotákat, nem a szép hidat, a drága kőpartot, az európai arcú színházat fogja említeni, melyeket az ő hatalmas keze származásánál fogva nyert erejével könnyebben összerakhatott.

Nagy dolog Szegeden az is, *ami látszik* s bámulatra fogja ragadni a királyt és az ott összegyűlt közönséget, de még sokkal nagyobb, sokkal nemesebb munka, több fáradtság van abban, *ami nem látszik*: a szellemi rekonstrukció, az az egészséges, magyaros, mívelt közszellem, melyet egészen a semmiből teremtett, s ezt nem a kezével, hanem csak lelke összes erejével tehetette. Ez a Tisza Lajos legnagyobb dicsősége.

»Kész az utolsó gombig!« S ez az utolsó fényes aranygomb a király látogatása, mely betetőzi az egész művet, s mely ilyen impozáns alakúvá előkészítve, világul fogja hirdetni a jövő napokban, hogy Magyarország még nincs a fölöszlásban; királyával együtt áldomását üli annak, hogy az ország közepében egy hatalmas erős várat épített magának.

. . . Hát csak elő most a lojalitással, nem kell restelkedni (ha nálunk van a király, akkor a *mienk ő*); kongassák meg kegyelmetek jó szívvel azt az öreg harangot a rókusi toronyban, hadd *vonja vissza*, amit azon a szomorú éjszakán ércnyelve elzúgott!

KÉPVISELŐI BESZÁMOLÓK

Ez a legmulatságosabb dolog. Parlamenti műnyelven »izzadságfürdő«-nek nevezik. A képviselői mesterség egyik »sine qua non«-ja, hogy az ember elmondja otthon, mit csinált, amikor semmit sem csinált, mert aki csinált valamit, annak tulajdonképpen nincs is szüksége beszámolóra.

Egyébiránt a kerületektől függ. A kerületek közt vannak »*jámbor kerületek*«, ahol nem érdeklődnek semmi iránt: forogjon a világ, ahogy neki tetszik; vannak »*nyugalmas*

kerületek», ahol annyira megszokják egy-egy embernek a szívét és ábrázatát, hogy annak a mandátuma holtáig szüli a gyermek- és unoka-mandátumokat. Ilyen helyeken nem kell tenni beszámolókat. Vannak továbbá »*csaklizó kerületek*«, ahol minden három esztendőben kicserélik a megkopott képviselőt újabbal. Itt is kár vesztegetni a szót, mert a csere el nem maradhat; benne van a kerületnek a vérében. Léteznek azonban még »*veszélyes kerületek*«, ahol sohase lehet előre tudni, milyen lesz a hangulat, melyik szó hol szúr, az ilyen helyütt mindig tűnődnie kell a követnek: »Mi lesz ugyan jobb? Ha beszélek, vagy nem beszélek?« De a legborzasztóbbak mindezek közt a »*kíváncsi kerületek*«.

Akit az istenek gyűlölnék, ilyen helyre teszik képviselőnek. Itt már okvetlenül beszélni kell. A képviselői atillát akár ott tartsa az ember, hogy amikor lekerül, mindjárt beleöltözhessek, elmagyarázandó az európai potentátok praktikáit.

S az a legrosszabb még, ha a képviselő »idegen« azon a tájékon. Mert akkor megharagszanak, ha le nem jön. (Lenéz bennünket!). S ha szorgalmasan jön, akkor meg ők nézik le (Örökké itt ténfereg).

Németh Albert járt úgy egyszer, hogy lemenvén a választói közé, a kocsiától, aki vitte, kérdé az egyik faluban, ahol megszállt, hogy ki volt vajon az a kopott külsejű úri ember a községházánál, aki fogadta?

— Hogy ki volt? — felelé gúnyosan a kocsis-választó. — Az Nagy István uram volt, akinek akármilyen is a testén való ruházatja, de úgy kell azt az embert megnézni, ötszáz hold földje van annak.

Aztán hátra fordult a képviselőhöz:

— Tudja-e azt a tekintetes úr, hogy mekkora nagy darab föld az?

— Hogyne tudnám — mondja Németh Albert —, nekem magamnak is van egypár száz holdacska földem!

A paraszt kétkedőleg vakarta meg fejét.

— De már engedelmet kérek . . hiszen szentül elhittem a tekintetes úr programbeszédjét, szépen tetszett kiokumálni, hanem a földbirtokról ne adassék szó, mert már azt nem hiszem el.

- Ejnye, hát hazudom én kegyelmednek?
- Már kérem alássan, ha a tekintetes úrnak földje volna, akkor csak nem csavarogna itt, ilyen szörnyű munkaidőben.

*

A minap betértem Szeged város érdeemes és szeretett képviselőjének, Herman Ottónak a »házi szentélyé«-be, amely vagy a múzeumban, s tele van ritkaságokkal, kitömött szárnyasokkal, spirituszba rakott amfibiumokkal.

Az ablakban alkalmas kalitkában egy kis viperát tartogat, melyre kíváncsian leskelődnek be kívülről a tanuló gyerekek. A vipera gyakran kijön házikójából a homok-ámbitusára, s ott olyan hangosan sziszeg, hogy Herman Ottó édesen elmereng rajta, s álmodozón hajtja le fejét díványára, hogy e zenénél egyszerre előtte evickéljen Magyarországnak minden hala.

Ha a vipera szótlan, s morcosan bebújik, Herman Ottó mindjárt nem tudja folytatni készülő nagy munkáját a halakról. (Nem lesz már nagy pókász többé, hanem »nagy halász«, s ez sokkal jobban fog a szegedi kerületben hangzani.)

— Vipi! Vipikém! Gyere ki a napfényre, kedves Vipikém!

A vipera már érti az ő gazdáját, s ha őt utánozva sziszegni kezd, legott ott gyűrűzik a tarka eleven pántlika a homokban.

— Szegény Vipi! Itt kell hagynom — mondja az állatok patrónusa szomorúan —, Szegedre kell mennem beszámolót tartani. Aztán annyi, de annyi dolgom van, míg készen leszek ezzel a munkámmal. Most egészen belemelegedtem, s félbe kell szakítanom.

— Csak amiatt?

— Hát nem elég ok az?

— Nem bizony. Itt egy áldásos munkálkodást hagy abba, melyet nem képes más ember elvégezni. S miért hagyja itt? Semmiért!

— Muszáj.

— Hiszen az egész kerület szereti.

— Nem úgy van az. A kerület olyan, mint egy kert. Mihelyt kifordulunk belőle, mindjárt megnő benne a dudva.

Néha pedig a szomszédok konkolyt is vetnek bele. El kell odamenni koronkint s kigyomlálni.

— Majd kigyomláthatja máskor!

— De nem addig van. Hallotta-e ön már azt a dinnyés gazdától, hogyha egy táblába dinnyét ültetnek, a másikba tököt, nem a tök lesz jóízű a dinnyétől, hanem a dinnye lesz rossz ízű a töktől? Hirtelen kell mindent eligazítani.

Ezen épületes beszélgetés után igazán kíváncsi voltam a szegedi beszámolóra, hogy talál-e majd Herman konkolyt a vetése között?

Elment, el is mondta a dikcióját, szörnyen tetszett, nagy lelkesedést idézett elő — írják Szegedről.

Hanem amikor aztán elmondta a horvát dolgokat, elmondta az antiszemita ügyben a magatartását közhelyeslés között, s mikor végre punktumot csinált az előadásában, s éljenezni kezdtek, egyszerre csak előállott Börcsök Sándor uram ökelme (aki nem tudja elfelejteni, hogy a követjelölt-ség ízet már megkóstolta), hogy jól van jól, de hát azt szeretné még ő tudni, mi a tisztelt képviselő úr nézete a borhamisítás tárgyában?

— Igen, igen! Halljuk a borhamisítást! — kiálták némelyek. — Úgy van, ez a fő!

. Igaz is, ettől függ a népek jóléte.

Herman megértvén, miről van szó, megérté azt is, honnan jön a kardcsapás!

— Megfelelek erre is, tisztelt választó polgárok! — szól nyugodtan. — Hanem előbb én intézek egy kérdést Börcsök uramhoz.

— Tessék.

— Nem járt itt azóta Szalay Imre képviselő úr?

— De bizony, itt járt — feleltek többen.

— No, hát jól van, mindjárt gondoltam. Mert ez az ő stílusa. Nekem, tisztelt választó polgárok, az a véleményem a borhamisításról, s általában minden élelmi és iparcikknek a hamisításáról, hogy az történjék nálunk is, ami Angliában.

— Halljuk, mi történt Angliában?

— Az, hogy ott kémiai intézetek vannak, ahová mindenki elviheti az általa vásárolt cikket, s ott az illető hivatal-

nok ingyen tartozik vegyelemezni, s ha kisül, hogy hamisítva van az illető élelmi cikk, elárúsítóját megbüntetik, boltját bizonyos időre becsukják, egy fekete táblát függesztenek rá e felirattal: »*Itt hamisított portékát árulnak.*«

— Helyes! Éljen!

— Önök tehát megnyugosznak abban, hogy emellett legyenek a parlamentben?

— Mi is azt akarjuk!

— Csakhogy figyelmeztetem Önöket, hogy akkor, meg lehet, a Szalay Imre pincéjéről sohase megy le *a fekete tábla.*

*

Így folyt le a Herman beszámolója, ha ugyan nem pusztán folyosói anekdota az egész dolog.

Mert nem lehet az, hogy a Szalay Imre bora ne legyen igazi, nemes nedv, mikor ő maga olyan eleven, tüzes tőle!

SPANGA ÉS PITÉLY

(Karcolat a végtárgyalásról)

Hazudni könnyű, ha az ember akkor hazudik, mikor nem lát maga előtt senkit, aki tudja, hogy hazudik. Hanem mikor olyan valaki van a közelben, akkor nehéz.

Egy török közmondás van, amelyik azt tartja, hogy a hazug ember gyáva ember, s éppen olyan, mint a sötétben járó tolvaj. Megismerni annak a gonosz szándékát még a lépéséről is.

Hát még mikor arra kényszerítik az embert, hogy mondja csak el még egyszer a hazugságot egyenesen annak a szemébe, aki tudja felőle, hogy milyen nyomorultan hazudik.

Hiszen elmondani csak elmondja, ha kénytelen vele, hanem *hogyan* mondja el?

Ebben a »*hogyan*«-ban van elvetve az igazság magva. Ezt kutatja ki a bíró gyakorlott szeme, s addig öntözi a kérdések esőjével, míg a kicsinyke mag hirtelen fölpattan, s nyomban kicsírázik belőle a rejtegetett valóság.

Olyan furcsa is az, mikor a legnagyobb gonosztevő, a legmakacsabb karakter is megrendül az ilyen szembemondástól.

Nagyobb bűn-e a hazugság minden másnál, vagy hogy ez a leggyalázatosabb valamennyi között?

*

Ma délelőtt két nagy gonosztevő állott egymással szemközt a bírák előtt csaknem három óra hosszat. Spanga Pál meg Pitélyi Mihály.

Úgy hátulról nézve is ki lehetett találni, melyik a nagyobb. A nyakukról. Különös dolog, hanem a nyak alkatában is van valami jellemző az emberre nézve. Spangának a nyaka például szabályos, s teljes összhangzásban van az értelmes fővel, amelyet hordoz. Mintha csak olyan családból származnék, mely több generáción át tartozik az ún. művelt osztályhoz. Mintha csak jobb sorsra született volna.

Pitélyi nyaka durva és vastag, két oldalt kiálló szabálytalan izomfejlődéssel, mely az első pillanatra is rossz benyomást gyakorol a nézőre. A húsos nyak hátulról magasra föltolakodik, akárha a koponyából is magának követelne egy darabot. Mikor megfordul, meglepi az embert. A durva, idomtalan nyaknak egyáltalán nem felel meg a szögletes, éles arcmetaszt, mely a ravaszság minden ismertető jelét magán hordozza.

Ott állanak egymás mellett vagy két lépésnyire egymástól. Spanga minden kérdésre nyíltan és habozás nélkül felel, kissé halk hangon, mintha szégyellné magát, de azért mindig értelmesen. Látszik rajta, hogy könnyebb neki így.

Pitélyi csak bizonyos dolgokra tud vagy mer válaszolni, s mihelyst a gyilkossági szándék felé avagy a megfojtás cselekedete felé közelednek kérdések, hirtelen összezavarja a dolgokat, akár a tintahal a vizet.

*

Elnök (fölmutat egy zsineget): Ugye ez volt a kegyelmes úr lábára kötve?

Pitély (megnézi): Ilyenforma cukorzsineg volt; úgy nézem ez volt.

Elnök (fölmutat egy másik zsineget): Ezzel meg a kezét kötötték meg?

Pitélyi (megnézi): Ez volt az.

Elnök (harmadik zsineget mutatja): Ez a zsineg meg a nyakán volt?

Pitélyi; (nézegeti és gondolkozik) Igen ez is. cukorspárga. (Mozgás.)

*

Spanga nyugalommal és minden fölindulás nélkül mondja szemébe büntársának, hogy Pitély volt az, aki a »kegyelmes urat« a földre rántotta, azután lábait összekötözte, mellére ült vagy térdelt, rávetette a kezére a hurkot, s a kezeit azután egymáshoz kötötte. Pitély tagad.

Spanga: Ne csavargasd. Menjünk körösztil rajta, ha már úgy kell.

Pitély: Kérem, tekintetes törvényszék, ez »alattomos rágalom«.

A közönség egyet mozdul: hiszen ez az ember újságot is szokott olvasni!

*

Ameddig Pitély igazat mond, addig magyarul is jól beszél; mikor a zsineghez közelednek, egyszerre csak elveszti helyes nyelvérzékét, s nyakatekert gondolatait nyakatekert mondatokkal iparkodik kifejezni. Tudja, hogy bolondot mond, de nem képes urává lenni a nyelvének.

Elnök: Tehát mikor Spanga bement a szobába, akkor közte és Mailáth között egy kis viaskodás történt. Honnan látta maga ezt?

Pitély: Kérem a tekintetes törvényszéket, tessék »igénybe venni« szavaimat!

Vagy mikor a terv megállapításáról kérdezik.

Elnök: Tehát már akkor megállapították, hogyha ellenáll, hát megölik.

Pitély: Kérem alássan, határozva el nem volt.

A megkötözés részletei felől Gráner védőügyvéd gyors és kategorikus kérdéseket intézett Pitélyhez. A vádlott észjárása nem bírta követni a kérdéseket is, meg a hazugságokat is egyszerre.

Gráner: Tehát a lábát megkötözte?

Pitély: Igen.

Gráner: Akkor a törülközőt adta oda Spangának, hogy tömje be a száját?

Pitély: Igen.

Gráner: Akkor a kezére került a sor?

Pitély: Kérem, akkor még erről nem volt szó.

Gráner: Nohát mondja el pontról pontra, amit cselekedett.

Pitély: (óvatosan) . . Melyik pontot tetszik kérdezni? (Mozgás a teremben.)

*

Spanga a szembesítésnél tisztességesen, úgyszólván úri módon viselkedett. Látszott rajta, hogy számolt már a kötéllal is. Mint aki *tudja*, hogy mi áll a bűnpör végén. Pitély meg, mint aki még csak hiszi.

A közönség szemmel látható rokonszenvvel kísérté Spanga őszinteségét, sőt ez a rokonszenv, kibékülés — vagy minek nevezem — még a bírákra is elragadt. Jobban megbecsülték, mint a másikat.

Csak egyszer hagyta el Spangát a hidegvér. Mikor Pitély egy szuszra nagyon sokat talált hazudni a szemébe. Megvetéssel fordult felé a kis szőke ember:

— Hazudsz, mint a kutya.

S bizonyosan azt gondolta magában, hogy ő sokkal derekabb ember, mint amaz.

*

Csak valamit még Berecz Jánosról.

Ő csak tagadni tud. Nála nincsenek átmenetek. Cselhez nem folyamodik, mesét nem gondol ki, fejét nem töri hazugságokon, csak tagad, mint a kőfal.

A vizsgálóbíró előtt tett vallomását pontról pontra felolvassák. Eltagadja. Pedig abban érdekes részletek vannak. A vizsgálóbíró előtt úgy tüntette fel magát, mint akit engesztelhetetlen végzet üldözött bele a veszedelembe. A görög tragédiák szörnyű végzete.

Az országbírót tudvalevőleg március végén gyilkolták meg. Berecz már márc. elején el akarta hagyni szolgálatát. De szegény édesanyja lebeszélte róla.

— Ne hagyj ott a kegyelmes urat, fiam — így szólott —, ha szigorú is hozzád; lásd legalább tisztességes kenyered van. Maradj meg nála, talán még föllebb is segít!

Berecz megmaradt, s — így vallja — édesanyja jósága tudtán kívül veszedelembé vitte.

Azután még egyszer jelent meg feje fölött a végzet. Már ágyába voltak rejtve a bűn elkövetésére szükséges kötelek, mikor gazdájával egy este hirtelen el kellett utaznia. Kimentek a vasútra, s a kötelek otthon maradtak. Útközben elgondolta, hogy míg odalesznek, a házbeliek bizonyosan megtalálják ágyában a köteleket, s akkor vége van az egész tervnek. Akkor már nem lehetett volna többé elkövetni semmit gazdája ellen.

És íme. Az országbíró vele együtt *lekésett* a vonatról. Visszamentek, s a végzetes kötelek ismét tovább vitték őt a bűn felé.

A vizsgálóbíró azt is megkérdezte tőle, azért kötötték-e meg az országbíró, hogy megöljék? Berecz így válaszolt:

— Nem. Csak azért, hogy az a nagy úr, aki nagy uraságát annyi emberrel érezte, maga is érezze egyszer, hogy ő is csak ember.

Hanem azért Berecz most azt mondja, hogy ezt mind csak a vizsgálóbíró találta ki, úgy magától!

A TANÚK

(Karcolat a végtárgyalásról)

Ma egész nap a tanúkat hallgatták ki.

A törvényszék színe előtt kitárult egy nagyúri ház egész belső világa inasaival, kuktaival, szobaciusaival. A lakásvilág életéből egy kis eleven kép.

A tanúk rendesen elevenéget visznek be magukkal a tárgyalási terembe. Mikor a tanúkra kerül a sor, akkor már a hallgatóság szinte rászomjazott a kacajra, mint a temetés után a szomorodott szívű atyafiság a borra. S a tanúkon mindig kell nevetni, az már törvényes szokás.

Szerencsére a tanúk közt sok a mulatságos alak. Egyik azért mulatságos, mert nagyon komoly; ha az elnök eszavaira: mit tud tanú a gyilkosság körülményeiről, az búskomor tekintettel így kezdi válaszát: »én a szomorú nevezetességű

estén a Schőja kávéházban két kapucínert ittam . . .«, ettől okvetlen kitör a jókedv, különösen aki tudja, hogy két kapucínert akkor iszik a Schőja kávéházban az ember, ha nem telik vacsorára. Van viccelő tanú, aki az elnököt és védőket rossz élcekkal bosszantja, és megsértődik, ha nem találják jóknak. Nagyon mulatságosak a félénk tanúk, akik meg vannak győződve, hogy a törvényszék bírástól, jegyzőtől, védőtől, újságíróstól csak azért gyűlt össze, hogy őt, amint belép, azonnal megegye. Ismertem egy úri embert, aki a tanúzásból élt. Ahol valami történt, ő tüstént ott volt tanúnak: megérezte előre, hol készül valami; nagyszerű orra volt. Nagy és nagyszerű. S mindig úgy intézte a dolgot, hogy ő is szerepeljen a felvett jegyzőkönyvben.

Mikor pedig egy csinos leányfő jelenik meg a tanúk ajtajában, akkor egyszerre kivilágosodik a Fortuna, s édesdeden mosolyog az egész terem. Szinte csetten a nyelve a sok törvényszéki gourmand-nak erre a csemegére, s kiki iparkodik minél szellemesebben hunyorogni a kicsike felé.

*

¶ Ma az orvosok kihallgatását folytatták. Nem sok újat mondtak az orvos urak, csak az öreg *Cserey*, Mailáth házi-orvosa rázta fel egyízben a hallgatóságot.

Cserey azt vallja, hogy ő reggel nem találta Mailáth súlyos, tízfontos vasbotját ágya mellett, holott mindig ott volt az.

— Mert ha az a bot ott van — szól sötéten végignézve a gyilkosokat —, ahogy én ösmertem őexcellenciáját, ez a kettő itt (Spanga és Pitély) *nem megy ki élve a szobából*.

Spanga összerezzenve húzódott az ór háta mögé, Pitély pedig fanyarul mosolygott. Berecz tagadta, hogy ő tette el a botot helyéről.

— Hát ki?

Azt ő nem tudja.

Érdekes alak a Pallavicini palota házmestere: *Szabó* Ferenc. Jó magyar neve dacára bizony nem tudott magyarul. Dadogva beszélt, néha úgy elfogta a rettegés, hogy szólni se tudott. Mikor Bereczcel szembesítették, kettő közül nem lehetett volna tudni, ki a vádlott, ha a huszáron rabruha

nincs. Milyen jó mégis az a törvénytudomány. Lelkemre mondom, én e szembesítés után a szegény portást zsinegeltetem föl, a kincstárt pedig utasítottam volna, hogy Berecz úrnak fizessen ki öt forint tanúzási díjat.

Bejött még azután három inas, akik részint terhelőleg, részint mentőleg vallottak Bereczre nézve. Spanga már nem törődik vele, mentik-e őt a tanúk vagy nem. Ő minden kérdésben a kormányval. Illetőleg a törvényszékkal szavaz, s szinte hízeleg neki, hogy olyan derék úri emberekkel lehet egy véleményen. Akármilyen kérdést intéz hozzá az elnök vagy ügyész, mindenre »igen«-nel válaszol. Valóságos rabmameluk. S annak tudatában, hogy ő a hatalommal van egy »velen«, kevélyen lenézi az ellenzéki Bereczet és Pitélyt. Pályatévész-tett embereknek tartja őket ezért a pártállásért.

Az inasok után jött a szépnem. Mikor az elnök odaszólt a teremszolgának, vezesse be *Szokolay* Laura szobalányt, minden szem az ajtónak szegeződött, s mikor a kisasszony belibegett, minden ajk azt rebegette: Pallavicini örgróf úr szebb szobalányt is fogadhatott volna. A kisasszony nem sokkal fordította előbbre a tárgyalás kerekeit, csak a közönséget kacagtatta meg egy kicsit (amiért mindjárt megbocsátották Pallavicini örgróf úrnak, hogy nem fogadott szebb szobalányt). Mikor meghiteltették, az esküt naivan így kezdte:

— Én, Laura esküszöm (Nagy derűtség.)

Az elnök megmagyarázta neki, hogy a Laura név még nem elég.

— Én, Laura szobalány esküszöm

Ez sem volt elég, mert az elnök csak a teljes névvel fogadta el az esküt.

A kisasszonyon kívül még két hölgyhöz volt szerencsénk. *László Józsefné* asszonysághoz és *Irma* leányához. *Lászlóné*, Spanga háziasszonya (házmesterné a Molnár utcában) egy kis, komikus arcú asszonyka, ki Bereczet fináncnak nézte. *Irma* kisasszony, a leánya sikerült kefélenyomata mamájának, csakhogy az ifjúság üdeségével s gömbölyűségével ékebben. Arca fekete, amia szintén fekete Pitélyt azonnal meghódította, mert vallomása alatt folyton kokettírozott vele. Egyszer fel is ágaskodott helyén, hogy jobban lássa. Tán

hamarjában valami tervet is komponált magában (mert kedélyesen mosolygott) arra az esetre, ha kiszabadul . . .

Tanúk jönnek, tanúk mennek. A mai nappal már befejezték az ő kihallgatásukat, s a mosolyt ismét kiűzték a komor teremből (kivéve, ha a védő urak vissza nem hozzák). Holnap már a vádló és védők küzdenek meg, s azután a vádlottak feje fölött lógó Damoklész-kard lezuhan vagy tán kissé félre is billen?

A BŰN TRIFÓLIUMA

Meghal egy dúsgazdag úr; ravatalát körülállják a gyászolók, mindenki ejt egy könnyet, s meggyászolja a derék embert, ki nem feledkezett meg egy rokonáról sem végrendeletében, sőt inasának is csinos összeget juttatott vagyonából. Másfél-ezer forint! . Hm! Nem valami nagy pénz ugyan, s alig elég arra, hogy valami jövedelmező vállalatba kezdjen vele, de végre is lehet belőle néhány hónapig gondtalanul élni. S ezek az inasok, kik csak két osztályát ismerik az embereknek, azt, amelyiket megnagyságnak, és azt, amelyikkel »pertu« barátságot isznak — kiket mindennap elkábít a palack fenekéről titokban fölhajtott pezsgő, s mindennap megszédít a selyemruhák suhogása —, ezek az inasok, mondom, mire is vágynának többre? Telerakják hát ujjjaikat s óráik láncát innen-onnan összeszedett, divatból kiment, uraság által letett hulladék-zsuzsukkal, s azzal kezdetét veszi a reményteljes élet korcsmán, kávéházakon keresztül egész a siralomházig. És porzik és reng a Buzalka padlója, enyelegnek az utcai szirének, az úgynvezett »budapesti előkelő világ gyűlhelyein«. Vannak ez emberekben ellesett, ráragadt vonások, melyek a jó körökben forgott egyént árulják el, tudnak hajlongani, s választékos szavakkal élni, divatos nézeteik vannak a nőkről, s szeretik, megtanulták szórni a pénzt. Csak a gyakorlottabb szem képes észrevenni, hogy rutinjok voltaképpen közönséges szemtelenség, gavallérságuk üres majmolás és bőkezűségük a legvétkesebb könnyelműség, oly emberek könnyelműsége, kik nem képességeiket, de személyüket bocsátják áruba.

Egyszer aztán kimerül a forrás, az úri életet facér élet váltja fel. És kezdetét veszi a kenyér után járás szomorú metempsichózisa, föl-fölemelkedve pillanatra, meg újra elmerülve a társadalmi kétség szörnyű iszapjába. Miután álmosná részegedtek az éjjeli lebuajok rohasztó levegőjén, hazamennek, s részeggé alusszák magokat *hónapos ágyaikon*. Irtózatosszó! Mikor az ember nem a földéért, de az álomért fizet. A test ledől, de a lélek nem nyer jogot az otthonra. Hónapos ágynak nyomor a párnája, gonosz szándék a lepedője. Pénz, pénz, pénz! Ezt nyöszörgi minden szalmaszál, amint megtörik a hánykodó test súlya alatt. A cimborák lenéznek kopott ruhádat, egykor oly előzékeny hölgyek fintorgó mosollyal haladnak el melletted. Tehát pénz és pénz! Ah! A kor rideg önzése minden érzéseinket és szenvedélyeinket ezzé a csengő ércce kovácsolta már. »Megölök valakit, hogy pénzhez jussak« — kiáltja Pitély. »*Megölöm magamat*, ha pénzre nem teszek szert« — sóhajtja Spanga. A dolog erkölcsileg egyre megy. Két esetben nem szoktunk elkövetni öngyilkosságot. Mikor éhesek vagyunk, meg mikor jól vagyunk lakva. S ha a varró grizett kenyérré tartogatott pár garasával végre is a boltba megy, s harisnyakötőt vesz rajta: ez kedves; de mikor a foglalkozás nélküli Pitély kölcsön koldult hatosával betörő vasat vásárol a zsidvásáron, ez borzasztó és megdöbbentő.

S a szomorú refrén a vádlottak padja. Miért is tagadnók: a Spangák és Bereczek ma már társadalmi típusok. Nem azok a piszkos, bozontos alakok a legfélelmetesebb gonosztevők, kiknek Shakespeare fantáziája kezökbe nyomja a királygyilkoló kést. Az igazi gonosztevők benn teremnek a társadalomban, azzal járnak, azzal haladnak; ráülednek, mint penész a folyadékra, mint rozsdá a vasra. Ebben a társadalomban gyökereznek vágyaik, reményeik, szenvedélyeik, és hiába távolítja el őket a gondos kéz a felületről, a fizikai ok bennmarad, s újjászüli szünet nélkül a ragály miazmáit. Ők csak holt részek egy megtámadott szervezetben, az igazi betegek azonban mi vagyunk.

Ott állnak, szorosan hozzálapulva a keskeny korláthoz, melynek néhány szál léce két világ közt emelkedik: a becsületes emberek és nem becsületes emberek világa közt. A tár-

gyalási terem tömve tudósítókkal, szakemberekkel, úri kíváncsiakkal és legkivált nőkkel. Ezek a nők ! . . . Nemcsak az élet útain járnak velünk, nemcsak örömeinket, szenvedéseinket osztják meg, de el is kísérenk egész az akasztófaig. Ki tudná megmondani, minő erkölcsi örvény tátong ez idegfeszítő látványban előttük? Minő lélektani rejtélyek hullámozgatják pihegő kebleiket? Vajon nem lappang-e a bűnös megátalkodott arcán egy hallgatag apelláta a női szívhez? S vajon nem glorifikálja-e bizonyos mértékben ennek részvétele önkéntelenül a bűnt is?

Oh, hogy a szájalomnak nincs szemérme! Mikor pedig a bűnnek is van: a tagadás. És tudják-e, hogy e sajátságos ösztön egész terminológiát teremt magának a gonosztevőnél, nem azért, hogy *kifejezzen*, hanem hogy *elhallgasson* valamit. Pitély nem ölt, hanem csak »megdikicselte« kissé — mint mondja — áldozatát. És Spanga, ez a fidélis fickó, aki vall, mint a parancsolat, ott ahol előadása magára a bűn elkövetésére tér át, egyszerre megcsuklik, hangja elhal, ajka kikel színéből, kezei idegesen babrálnak nadrágán, mint lekezdő gyereké, s nincs emberi hatalom, mely e szót: »ölni« ki tudná venni belőle. Talán menten összeroskadna alatta. Ha mindjárt csak annyit is mond: »elfojtották« — ehelyett, hogy »megfojtották« —, már könnyebben esik a lelkének. Azt hiszi a szerencsétlen, hogy megcsalhatja lelkiismeretét, ha olyan nyelven beszél vele, melyet az nem ért.

S megkezdődik az élet harca a halállal, heves taglejtések, sápadó és piruló arcok s ama sajátságos, egzotikus nyelv közepette, mely úgy burjánzik föl a törvényszéki tárgyalások termeiben, mint mérges ebfű az ódon falak repedéseiből.

— *Vállald el*, hogy te tetted, — szól kérlelőleg Spanga. kinek naivul botló nyelve Bereczet is hol *Böröcznek*, hol meg *Bereczknek* éjti.

— Nincs tudomásom róla, »alattomi« rágalmazás az egész — veti ellen Pitély. — Tessék a tekintetes törvényszéknek *igénybe venni* mondásomat.

— Hát nem te fogtad meg hátulról őexcellenciáját, mikor rám támadt?

— Nincs lelked, ha azt mered mondani — veti oda súlylyal Pitély.

Milyen nyers hússal etető fantáziával rajzolta le az állat-szelídítő tanú a gyilkosság legapróbb részleteit, amint előtte Pitély, mint fogolytársa bizalmasan elbeszélte. Kéjelgett a vér gőzében, mintha tigriseit etetné mázsányi döghulladékokkal. Tigriseket etetett, igen, csakhogy azok a korláton kívül voltak.

S méltóbb ellentétet már keresve sem kaphatott volna magának, mint a derék portás, akit Szabónak hívnak, s csak németül tud. Hivatalában az volt jellemző szokása, hogy amikor az uraság otthon volt, mindig elküldte a vendégeket, mikor pedig meghagyta, hogy senkinek sem lesz otthon, olyankor a legnagyobb előzékenységgel vezette fel a látogatókat. Most is nehezére esik a kérdéseket megértenie, két hét előtti vallomásából már egy szóra sem emlékszik. »Igaz, hogy a mondott estén a folyosón látták leskelődni Berecz?« — kérdi az elnök. »Engem?« — kiált föl rémült arccal. Vagy pedig: »Lehetséges-e, hogy amíg szivarért járt, valaki bemehetett a kapun?« — »Tessék elhinni, senkit sem láttam.« Csak mikor határozottan megért valamit, vagy emlékszik valamire, akkor kap vérszemre, s erélyes hangon mondja a vádlottak szemébe az igazat. Igénytelen markóri arc. Úgy áll ott hajlongva, mosolyogva, mintha azt kérdezte volna törvényszéktől: »mit Haut oder mit Schaum?« — »Bitte, bitte« vágott közbe erre az elnök szavaiba, ki figyelmeztette, hogy esküt kell tennie. — »Oh ja, mit Vergnügen«. S szívére tette kezét, és egy fél oktávval magasabb hangon, titkolni nem bírva meghatottságát, éneklő kornyikálással mondotta utána az eskü szavait. Egészen elérékenyülve ment ki az ajtón, s még akkor is dobogó szíven feledte rátett kezét.

Az ajtó újra nyílik, két fegyveres őr szuronya villog be. Valaki bekukkan, s azzal újra gyorsan visszavonul. Még igen korán van, a törvényszék nem intézkedett még. A jelenet olyan hatást tesz, mint mikor az ügyelő ügyetlensége hamarabb fölrántatja a színházi függönyt, s az ácsorogva meglepett szereplők zavartan osonnak vissza a kulisszák közé. Nemsokára minden rendbe jó, s Berecz, az előbb bekukkant színész, kezeit dörzsölve belép, s elég könnyed meghajlással tiszteli meg a törvényszéket. Ez az első »hivatalos« gonosztevő, olyan tudniillik, ki a kodifikált büntetőjog alapján áll. Míg

a két előbbinek semmitmondó arca, az áll mögött kidudorodó vastag nyaka amúgy is bizonyos frenológiai predispozíciót sejtet a kenderkötélre, addig a huszár fekete körszakállal borított érdekes, halvány arca, melázóan pikáns szemei, gondolkozóan hátrahajló homloka meg fogják tisztelni azt a bitót, melyen lakolva fog bűnhődni tettéért, ha ugyan emlékezetének gyöngesége, mellyel most egyszerre minden eddig tett vallomását feledni látszik, segítségére nem lesz.

Azt mondják, Berecz tagad. Pedig nem igaz, csak nem akar emlékezni. És a kettő közt nagy a különbség. Ez emberben elég furfang és határozottság van, hogy makacsul védje életét, de nincs elég kicsinyesség, hogy közönséges fogásokkal védje magát a ránehezedő bizonyítékok ellen. »Meglehet, hogy így történt, de én nem emlékszem« — ez utolsó szava mindenben.

Legyünk igazságosak e modern Oidiposz iránt, kinek lényében bizonyos végzetszerűség árnya borong. Már rég ideje ott akarta hagyni szolgálatát, oly bánásmód miatt, mely nem közönséges intelligenciájához, meglehet, nem volt méltó. Anyja kérése tartotta csak vissza, ki fia jövőjét remélte biztosíthatni a nagyúr pártfogása által. Nagy és végzetteljes sakkjátszmát játszott a sorssal, melynek ez volt első húzása. Jött a második. Egy nap Bakócára volt indulandó urával, s nem volt ideje az ágyában maradt kötelékről gondoskodni. Ha elutaznak, ágyában kétségkívül megtalálják a gyilkosságra szánt eszközöket, s a terv szerencsésen megghiúsul. Nem utazhattak el; lekéstek a vonatról, s a szörnnyű tett el lőn követve.

»Kössétek meg« — szolt Berecz egy démon ridegségével társaihoz —, »hogy ez a büszke úr, ki annyira érezte másval uraságát, *hadd érezze végre, hogy maga is csak ember.*«

És ezek a sorok nem is egy költött tragédia valamelyik felvonásából vannak idézve

A SZEGEDI KIR. BIZTOSSÁG

A mai időben ritka hivatal az olyan, amely arra való, hogy csak örökké ő adjon a népnek, és a nép ne adjon neki soha.

Ilyen a szegedi királyi biztosság. Hatalom, de »cukros hatalom«, csak édessége van.

Aki látta Szegedet romjaiban, s aki látja ma, midőn fényes paloták mellett suhan el a szőke Tisza, az tisztelettel néz fel a Zsótér-házra, hol Tisza Lajos királyi biztos székel, s ámulva kiálthat fel: »Ez már sok egy embertől!«

Pedig egy ember csinálta az egészet! A munka eleinte nagy apparátussal indult ugyan meg, nemcsak nagyobb számú hivatalnoksereg dolgozott benn a hevenyészett kancelláriákban, hanem még egy tizenkét tagból álló biztosi tanács is fényét vetette az új »szegedi udvar«-ra.

Jobbadán képviselők lévén, igen sok anekdotát csináltak, sokszor tettek érdekes észrevételeket valamely fennforgó kérdésben, és meglehetősen fűszerezték az ottani életet. És mert képviselők voltak, jól is érezték magukat, és sohasem panaszkodtak, hogy Tisza nem hagy nekik semmi végezni valót.

Pedig nem hagyott. Önálló nagyobb munkát sohasem bízott föltétlenül senkire. Azért is olyan összevágó, olyan harmonikus a rekonstrukció egyenlően kidomborodó arányai-val, mert egy kéz tartotta, egyengette egymáshoz az összes szálakat.

Ki nem állhatom azt a szokást, hogy a sikerek és kudarcok a vezéreknek számítanak, akár van részük benne, akár nincs; aláírom én is azt a röpke sort: »Tiszteljétek a közkatonákat, nagyobbak ők, mint a hadvezérek«, de ez egyszer (bár éppen a katonáknak szentelem ezt a cikket), vissza illesztem e mondatot ahova tartozik, mert ide ugyan be nem illő. Az érdem itt a vezért illeti, még az a kevés is, amit elveszek tőle, hogy hivatalnokainak adjam, legott visszaszáll hozzá, mert ő választotta ki azokat nagy tapintattal, s ő osztotta ki közöttük a munkát és szerepeket úgy, hogy az megkészszerzte az erejüket.

*

Lechner Lajos osztálytanácsost kell elől említenem. Ő a műszaki osztály vezetője. Kedves arcú, szellemes, nyájas modorú férfi, alig túl a negyvenen. Már kiváló névvel bírt a szakkörökben, mikor Szeged *leendő ábrázatát* órá bízta.

Sokat utazott, sokat tapasztalt (nagy részt vett a budapesti Sugár út építésében is) és sokat tanult. Azonfelül vannak ötletei és eszméi, de egészen a gyakorlati férfiak közül való, aki nem a saját eszméit akarja keresztülvinni minden áron, hanem rá tudja nyomni a mások eszméire is a saját zsenialitása bélyegét.

A »Stefánia tér«-t, Szegednek a díszhelyét, mely úgy kitündöklék ott, mint egy gyönyörű ötlet valamely könyvben, mondják, egészen Tisza Lajos tervezte ki a Rózsa Sándor-féle börtönromtól kezdve egész a természettől gömbölyű kövekig, melyek az ugrókút medencéjét ékesítik, és a kivitelben, az elrendezésben mégis Lechner építészeti talentuma tündöklék leginkább.

Hiba lenne, ha csak azt a munkát (pedig elég sok az is) tulajdonítanók a műszaki osztálynak, *ami látszik*. Mennyivel több az, amely *nem látszik*, mert ott van lerakva a reálisokai nagy tölgyfaszekerényekben, tanulságául annak, hogy milyen alaposan ment a rekonstrukció. A légiónyi mappa a talajfurások fáradságos eredménye, és ki tudná elszámítani mi minden.

Mert nemcsak azon fordult meg, hogy: »van pénzünk, hát építünk«; előbb még ki kellett osztani a fundusokat. S a kiosztás még könnyű lett volna, hanem hogy kioszthassák az újakat, előbb el kellett *venni* a régi fundusokat.

Ez pedig nagy feladat volt. A familiáris kegyelet sárkánya rajta ült minden darabka földön. Hiába tartja egy magyar közmondás, hogy »mindenben jobb a másé«, a fundusban mindenkinek a magáé a jobb.

Még az is ellene szólt, reklamált, apellált, aki szembe tünőn jobb fundust kapott, mint az ősi, mert kárpótlást remélt.

Hogy mekkora baj volt a kiosztással, jellemzi egy kisa-játító bizottsági elnöknek az a furfangja, hogy a könnyebb, simább ügymenet érdekében (mert minden apelláta nagyban hátravetette a munkát) fölfogadott egy Regdon Maris nevű

menyecskét (akinek szintén kapnia kellett egy telket), hogy ott álljon reggeltől estig a kisajátító bizottság háta mögött. S így lőn aztán, hogy mihelyt valaki elégedetlenül mondá a számára kijelölt telekre:

— Nem fogadhatom el. apellálok . .

— Nagyon jól van, nem erőszakoljuk. Regdon Maris, álljon elő. Mit gondol, nem volna jó kendnek ez a fundus?

— Az a fundus? Hogy ne fogadnám el, kezét lábát csókolom a tekintetes bizottságnak. Elfogadom biz én — szólt ilyenkor a betanított Regdon Maris, ami rendesen gondolkodóba ejtette a panaszoszt.

— Ha már így van, tekintetes bizottság akkor csak mégsem engedem *idegen* kézre.

De még a fundus-kiosztással sem lett vége a ma már meg nem látható működésnek, következett a nivellírozás, a tömérdek külső és belső munka.

A reáliskola termeiben (ott van a Lechner hivatala), mikor már odakinn rég elnémult a munkások zsbongása, sokszor éjfélén túl is világosak voltak az ablakok. Lechner dolgozott ott mérnökeivel, hivatalnokaival lankadatlan hévvel és szorgalommal. S ha éjfélig dolgozott is, már a felkelő nap azért ott találta a Zsótér-házban tanácskozásba merülve a legsürgősebb technikai teendők iránt a királyi biztossal, ki szintén a szó szoros értelmében ki nem aludta magát, míg Szegedet építette.

E fürge kedves alak, ki örökké siet, ki mindig fárad, jár valamiben, s még amikor a saját multságára diskurálgat, akkor is Szeged érdekében informál, eleven kék szemeivel, villogó pápaszemén keresztül már *évek előtt* ilyennek látta Szegedet s ilyennek magyarázta az idegeneknek, aminő az ma.

Ő ma már bizonyosan olyannak látja azt, aminő évek múlva lesz.

Mi meg csak évek múlva látjuk meg majd az ő mai érde-meit teljességükben, melyek a várossal fognak nagyobbodni napról napra.

*

Kelemen Mór, igazságügyminiszteri tanácsos éppen ellen-téte Lechnernek. Lechner szőke, Kelemen barna. Lechner egy

»sikk«-es franciának és egy angol gentlemannek a vegyüléke, Kelemenben pedig a német hivatalnokból és a magyar táblabíróból van valami; mindkettőből az, ami jó bennük.

Komoly, hallgatag férfi, akinek fiatalos, üde arcából senki sem nézné ki, hogy az ötvenes évek felé közeleg. Feszés, zárkózottabb a szokottnál; de neki úgy illik, mert az igazság nehézkes csizmákban jár. Ő ti. a jogügyi tanácsosa a biztoságnak.

Pontos, szorgalmas tisztviselő, kinek a hivatalszobája a világa s aktái a szocietása.

Nem is történik ővele semmi; ha történik valami, az akkor aktáival történik, mert ezek járnak-kelnek Szegedről Budára, Budáról ismét Szegedre, a Zsótér-házból a város-házra és vissza.

De hát ezek is olyan rendesek, olyan okosak, hogy sehol sem találnak akadályra.

S ha igen . . . akkor a »cukros hatalomról« egyszerre lemállik a cukor. Tud erélyes és csipős lenni, ha Szeged érdeke kívánja, úgy lefelé, mint fölfelé.

Mikor a Makóra futott szegedi törvényszéket Tisza Lajos vissza akarta telepíteni, s ez iránt jelentést tett az igazságügyminiszternél, a miniszter hosszú sor indokkal küldte vissza az átíratot, hogy a királyi biztos kívánsága most még nem teljesíthető.

Tisza röviden ezt válaszolta: »Nagyméltóságod indokait megfontolván, nem érzem magam indítatva arra, hogy előbbi *határozatomhoz* ne ragaszkodjam«.

Ilyen hatalmas hangon diskurált a Zsótér-ház. S ez az imponáló hang kellett a sikerekhez.

Mert azt írta be ugyan Jókai igen szépen a vasárnap megjelenő Szegedi Albumba a városra vonatkozva: »*Egy özönvíz tette szerencsétlenné s egy könnyesepp boldoggá.*« . . . De az a könnyesepp elgurult volna, mielőtt az özönvíz kiszáradt. Jó volt azt beleönteni a tintába is (jutott abból mindenüvé), s azzal az erős tintával írni oda, ahova kellett.

Ha nem lehet elhinni Kelemenről, hogy már az ötvenbe jár, még kevésbé hihető, hogy valaha verseket is írt.

Pedig írt. Régi, elsárgult »Regélők«, »Életképek« tehetnének róla tanúságot, hogy mielőtt a »miszerintek« és »azon-

banok» hálójába került, a hajnal és a virágok színeire találgatott szépen csengő-bongó rímekben édes szavakat. Büszke is rá, hogy valamikor poéta volt. Hanem a poéták még büszkébbek lehetnek rá, mert ő bizonyította be, hogy a poétából is válhatik reális, hasznavehető ember, ha az isten is úgy akarja.

A Petőfi követválasztási kudarcáról (mint kúnszentmiklósi fiú egyik kortese ő volt Petőfinek, s ő írta meg bukását a »Március«-ban, egy szomorú vidéki levélben) még most is keserűen beszél, mintha csak tegnap lett volna, s szidja az átpártolt voksokat név szerint, pedig már egyik-egyik ha él közülök.

Itt Pesten a Tóth Kálmán Vadnay generációnak volt egyik kisebb igényű tagja, vagyis hogy csak valamelyik asztalnak mert hiszen egy asztal egy generáció!

S e visszaemlékezések még most, annyi év múlva is, midőn szorgalma által elnyerte díszes állását, amelyen hihetőleg nem fog megállani, még most is annak az írói asztalnak emlékei aranyozzák meg ezt a másik asztalt, mely pedig kiváló rangot ad és sokkal puhább kenyeret.

*

Turgenyevnek egy kedves kis beszélykését kolportálták a lapok most halála után. Egy nagyúrról szól, ki Szentpétervárra menet megállíttatja a trojkáját egy szép porleány előtt, s kérdi: »Mit hozzak neked a városból?«

»Hozzál nekem olyan szappant, aminővel az úri asszonyok mosakodnak.«

A nagyúr meghozta a szappant a leánynak, ki siet megmosakodni vele a patakban, s így szól: »Most pedig csókold meg, uram, a kezemet is, ahogy az úri nőknek szokás«.

Ilyenforma naivitással állt szemben a biztosság gyakorta.

Ennek a szép leánynak a vágyaiból némelyeket eloltani, némelyeket elnyomni, másokat meg fölébreszteni volt a Kállay Albert feladata.

Kétségkívül a legpasszionátusabb, de nem a legkönnyebb teendő.

Kállay Albert jelentéktelenebb hatáskörben jött Szegedre. De Tiszát nem zavarta a hivatalnoki rangfokozat. Mihelyt fölismerete benne a buzgóságot és tehetséget, nem habozott éppen a legkényesebb, legfontosabb ügyeket Kállayra bízni.

A municípium és a királyi biztosság közötti érintkezés az ő tiszte volt: neki kellett, mint a karmesternek, megütni az akkordokat minden kérdésben.

A fiatal tisztviselő csakhamar köztisztelet és közszeretet tárgya lett Szegeden, részint egyéni tulajdonainál fogva, részint pedig azon tapintata miatt, mellyel a királyi biztos akarátát mindig úgy tudta keresztül vinni a városnál, hogy a városiak azt hitték, mintha az a saját akarátuk lenne.

A város pénzügyeinek rendezését is vele vitette keresztül a királyi biztos. S ez volt a kérdések kérdése . a lenni, vagy nem lenni. Kállay hozzáfogott az indirekt városi adók szabályozásához, s az eredmény oly fényes lett, hogy Szegednek ma egy félmilliót messze meghaladó összeggel van több jövedelme, mint azelőtt.

A fönix madár, mely ott röpköd az új fényes középületeken, ezt hozta a szárnya alatt. Ezt jó is volt ott nem felejténie, ahonnan jött. .

A legkülönösebb az, hogy minél több adót vetett ki Kállay a szegediekre, annál könnyebben fizették, s ő maga annál népszerűbb lett előttük.

Mikor Szegedet elöntötte az árvíz, egy ismerősöm sírva fakadt:

— Szegény nagynéném! — zokogta, — miből fogja az most fizetni a *tizenkétezer forint évi adóját?*

Most a rekonstrukció után ugyanaz az ismerősöm fontoskodva mondá:

— Nem vagyok megelégedve. Sok fölösleges dolgot is építenek! Ugyan minek ide *szegények háza?*

S ebben a két egymás mellé állított megjegyzésben benne van az ismerősöm ijedős, sopánkodó természete, de benne van a rekonstrukció kritikája is.

VASÁRNAPI ÚJSÁG.

SZEGEDI KÉPEK.

Szegedi nőcsanak az általános közvéleménynek a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

Szegedi nőcsanak az általános közvéleménynek a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

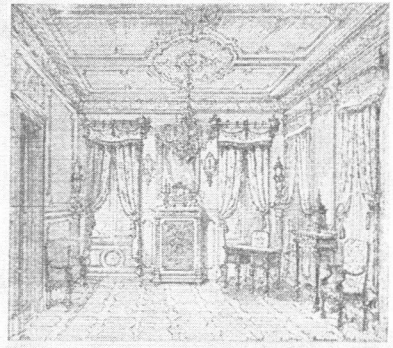
De azért a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

Nemcsak a nőknek, hanem a férfiaknak is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

Nemcsak a nőknek, hanem a férfiaknak is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

Nemcsak a nőknek, hanem a férfiaknak is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

Nemcsak a nőknek, hanem a férfiaknak is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban. Pedig a magyarországi nőgyógyászati tudományok fejlődése nemcsak az orvosi tudományok, hanem az általános közvéleménynek is a legújabb felvilágosított álláspontjában, legelőször is az egész országban.

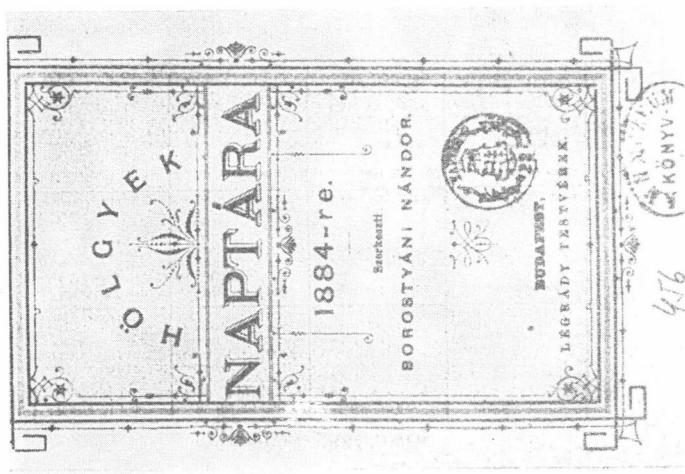
A SZEGEDI SZÉNYVÁSÁR UTJÁN.

A SZEGEDI SZÉNYVÁSÁR UTJÁN.

Veres-Pálné képe Hans Hoyer által.

A Hölgyek Naptára 1884-es kötetének címlapja és a naptárban megjelent Veres Pálné arcképe

A SZEGEDI SZÍNHÁZ MEGNYITÁSA

Mit szóljak a mai estéről? Úgy tetszett nekem, hogy az »Utolsó szerelem« egy jelenkorban játszó darab; királyunk fiataltsága idejéről. Maga Nagy Lajos őfelsége ott ül kíséretével a tágas díszpáholyban; a gonosz csont, Laczkfy vajda is bizonyosan ott lesz valahol az országzászlósok között. Csak Drugeth Máriát nem találok sehol.

Egy középkori látvány élvezetét nyújtotta a mai est. Menték, kalpagok, kócsag- és sastollak mindenütt. Igen, a Nagy Lajos udvara ez, úgy *hétköznapon*. Az illúzió egészen teljes, csak éppen a *nevek után* nem kell kérdezősködnünk.

A színház sokban emlékeztet díszítésével a budapesti népszínházra, de az elrendezés célszerűbb. A nagy csillár vakító fényt szór szét az ünnepi arcokra. A közönségnek csak az a baja, hogy nincs közöttte elegendő hölgy. Virágtalan mező! Marcona arcú városi atyák ülnek el jobbadán a helyeket, olyanok, kik még nem láttak soha királyt és *színi előadást*.

A rózsabimbók legalább ott voltak egy csomóban a Szabados »Prológ-«ja alatt a színpadon, hanem a szegedi rózsákból sokakat kellett nélkülözni. Pedig a »menyecske ábrázatok« talán jobban érdekelték volna a főfő dignitáriusokat és különféle rendű és rangú vendégeket, lévén azok már többnyire túl a »versírás korszakán«.

A földszinten csupa férfiak ültek: a földszinti páholyokban az előkelő küldöttségek, köztük a Kisfaludy Társaság; az Akadémia az első emeleti legnagyobb páholyt kapta.

A Csanád megyei küldöttség volt a legérdekesebb, mert a király a kihallgatáson alkalmasint nagyon megkeserítette őket, így szólván:

Üdvözlöm önöket *székhelyükön*.

*

De kezdjük a nevezetes színházi est történetét elejéről.

A király pont fél nyolckor jelent meg nagy éljenriadás közt Tisza Lajossal, ki balján foglalt helyet, a jobboldali helyet a miniszterelnöknek hagyván, ki legott átjött a szom-

széd páholyból, s a két Tisza egész végig ott maradt mellette. Őfelsége érdeklődve nézegette a terem díszítéseit. Élénken kérdezősködött minden iránt a kir. biztostól.

A prológnak a királyra vonatkozó célzatait több ízben szakítá meg viharos éljen, amikor is egyszerre felugrának a rendek, a kardok, csatok csörömpöltek, s mennydörögve hangzott a moriamur . . . vagyis csak az éljen.

A *Prolog* egy szívből átérzett költői mű, méltó az ünnepélyes alkalomhoz.

A király szobrát megkoszorúzó fehér ruhába öltözött hajadonok leírhatlan hatást tettek, s maga őfelsége is láthatólag meg volt hatva, sietve vivén szemeihez a látcsövet, hogy könnyhullatása ne látszassék.

Jó kis dolog volt, habár tán fölösleges is a Pósa költeménye.

Utána Dóczi darabja jött. Csak az első felvonást látva, nem szólhatunk a műről, de gyönyörű versezete, melyet nagyon is csilingeltettek a kissé gyenge színészek, pompásan mulattatta a közönséget. Mikor a király eltávozott, így szólt az előcsarnokban álló színigazgatóhoz: »Nagyon jó volt!« Hanem egy gyenge előadást talán még királyi szóval sem lehet jóvátenni.

*

Az eső egész nap permetezett, a fogatok nagy keresletnek örvendenek. (Jobb most itt kocsisnak lenni, mint úrnak.) Az előadás után eleven képet nyújtott a zsbongás, a hazakerkezés prózája a sok poézis után.

Szeged nemcsak szebb lett, mint volt, hanem okosabb is. Nagy tapintattal van rendezve minden, s az úgyszólván udvari ceremóniák oly diszkrét alakban folynak le, mintha örökké abban gyakorolta volna magát a civis város, hogy király vendégei legyenek. Íróink jól érzik magukat, szívesen látják őket. Jókait és Falkot ma a bevonuláskor mindenütt éljenezte a közönség.

A KIRÁLY NÉPE KÖZÖTT

Szeged, okt. 15.

Pompás őszi napsugár tündökölt, de a napsugárért nem érdemes fizetni a távirdán, tehát térjünk a dologra.

A *népkerti ünnepély* volt ma a program főpontja. Ezernyi meg ezernyi nép tolongott kora délután az új hídon keresztül a kertbe, hol különböző tarka csoportozatok voltak rendezve, melyek egészen szeme elé tárták őfelségének a szegedi népeletet.

Benn a kioszk-teremben a kék selyem huszárkába öltözött leány-bandérium táncolt, de ennél is festőibb, érdekesebb volt a halásztanya, hol bográcsokban, nyársokon főzték, sütötték a halat. Apró halászházak is voltak tele halászeszközökkel, festett kanalakkal, hálókkal, tányérokkal, bográcsokkal. *Zsótér* Andor főhalászmester rendezte igen ügyesen. A küldöttségek tagjai és a főrendiek egyszerű utcai toalettkben, csakis a rendezők és halászok voltak díszben. Ezek közül is néhány csak amúgy hétköznapiasan.

— Hát kegyelmed, miért nem öltözött fel? — szólított meg egy ilyet a rendező.

— Minek — felelte — vagy így is kellünk a királynak, vagy aranyruhában sem kellünk.

A király négy óra után jött. Egész nap jókedvű volt. *Kinsky* grófot, ki *aranygyűrűket* osztogatott a halászeleányok közt, tréfásan megfenyegette emiatt. Azután egészen a nép közé elegyedve, megszólította *Zsótér* Andort, kivel (valamint *Börcsök* gazdával a tegnapi ebéden is) hosszasan társalgott. Kérdezősködött a halászi dolgok iránt.

— Azt hallottam — mondá —, hogy már kevesebb a hal.

— Bizony kevesebb — szól *Zsótér*.

— Törvényt kellene hozni a halakra, mint a vadakra hoztak — felelte őfelsége.

Majd *Csuri* János halászt szólította meg.

Figyelmesen, nagy érdeklődéssel nézett meg mindent a királybiztos kíséretében a nép harsogó éljenei közt, mely a király távozása után *Jókait* tüntette ki, amerre csak megjelent. A halászok erővel halászmesterré akarták ütni egy

hevenyészett óshalász ünnepélyvel, de a nagy zűrzavarban Jókai Hegedüssel eltűnt valahol a tömeg között.

Az utcák még mindig nagyon élönkek. Pezsg az élet. Sokan eltávoztak a mai audiencia után, de még mindig eleven a város. Robogó fogatokon, díszmagyarba öltözött alakokban gyönyörködhetik a szem.

A díszruhákban oly óriási luxust fejtettek ki a legegyszerűbb polgárok is színes bársony aranycsattos ruhákban, hogy az udvari ebéden epésen jegyzé meg egy dölyfös főúr:

»Nincs többé kopasz fej és nincs többé herceg«.

Az ünnepélyek, kirándulások folyton a legnagyobb rendben mennek végbe úgy, hogy ami nagy ritkaság, még mindössze egyetlen jelentéktelenebb baleset történt.

A tegnapi bevonulás után Degenfeld és Pallavicini egy összezúzott fejű embert találtak a földön fekvve, véresen.

— Mi történt vele? — kérde Pallavicini leugorva kocsijáról.

— Semmi — mondák, a bevonulás nézésében elmerült emberek. — Látni akart, fölmászott az árbóca, leesett.

A fiatal gróf ápolni kezdette, s pirongatta őket, miért hagyják el itt?

— Nem érünk rá most, hisz úgylis meghal. *Éljen a király!*

UDVARI TÖRTÉNETEK SZEGEDRŐL

1. Az ezerkettedik éjszaka

Díszruhás leventék selyemben bársonyban állták el a táncteremmé varázsolt színház előcsarnokát. Robogó fogatokról aranycsipkés főkötőjű, karcsú menyecskéket, délceg fehér ruhás kisasszonyokat emeltek le a fényes lovagok, s csodálatos, valamennyien magyarul beszéltek.

Bent a teremben csak úgy nyüzsgött a sokaság. A páholyokból csipke, muszlin, virágok és női arcok virítottak a szemnek. A földszinten a görbe magyar kardok zörögtek kevélyen. . . Szegény öreg kardok, sok száz esztendeje nem volt már önekik ilyen élénk beszélgetésük egymással!

Hogy szégyellték magukat a frakkok! Milyen gúnyosan csikorogtak a kordován csizmák. Milyen hatalmasan zörögtek a csatok, a menteláncok és az övek! Hogy restelkedtek a hadnagyok, hogy nem ruházkodhatnak csinosabban! Miképp irigyelték a generálisok, hogy nem lehetnek megyei aljegyzők!

S mind ezek a csodák valóban megestek, ezen az ezrekettedik éjszakán.

A tánc nem kezdődött még meg. Minek is? Elég multság lesz egy éjszakára egymást nézni.

Fel s alá hullámoztak az emberek, kezét szorítva s egymást elől hátul megnézve. Mert a festett grófok és hercegek igen kíváncsiak voltak egymásra.

Igazi gróf is volt ugyan egynehány, mint Zichy Jenő, a fiatal, szellemes arcú Pallavicini, a nyakkendő helyére illesztett rendjelekkel. Aztán ott volt Csekonicz András szép megszín ruhában, drága gyémántokkal rakott karddal, a csinos zömök Bissingen Ernő, tarka tigrises atillájában az álmos Karátsonyi papa. Nagy fényben rukkolt ki a szűz-imádó főúr: elhozta az ötös fogatot meg a fiát is. Hanem a két ékessége közül a fogata tetszett itt jobban. Herceg csak egy volt, ti. Herczeg Mihály, akinek két szép kis leánykája fölért három nem szép nagy lánykával.

Kilenc óra után mindinkább türelmetlenebbül szedték elő az órákat.

— Még mindig nem jó a király!

Lassankint, éppen mint mikor a gyerekek a »tűz, tűz — víz víz« játékot csinálják, mind inkább jött a tűz, tűz.

Egy-egy udvari ember szállingózott be. Először csak a biztosságból valaki. Azután jött Lechner. Az egyik első emeleti páholyban megjelent Kinsky.

— Jó jel, mindjárt jön. Nem lehet messze.

Két másik páholyt generálisok töltöttek meg. Végre pedig megjelent közepütt kiborotvált állával a jó Pápay, »a király jobb keze«.

— Nem jó cím ez — szokták haragítani Pápayt barátai. — Ha őfelsége szent lesz valamikor, méltóságodat fogják hurcolni a processzióknál!

Pápay után csakhamar megszólaltak a harsonák, s megjelent őfelsége a két Tiszával a legszélső jobboldali nagy páholyban. Most lett csak tulajdonképpen kipróbálva az épület, ha erős-e? A nagy eljenvihartól nem dőlt össze.

Minden szem odanézett a királyra. De nehéz hivatal az ilyenkor! Ezer menyecskének és hajadonnak tekintete még tán égetőbb a korona fényénél is. Őfelsége állva maradt s míg ő állt, mindenki állt. A magas uraságok is fölemelkedtek és álltak. Még a gardedámok is álltak, és még a legcsúnyább táncosnék is álltak és nem ültek. Csak a cigány nem respektálta az udvari ceremóniát, s ülve húzta rá a csárdást.

Őfelsége gyönyörködve nézte felülről, a két Tiszától környékezve, kik közül Lajos fejedelmi fényt fejtett ki a szegedi udvarnál, mindennap másmás alakú és színű öltözetben jelenvén meg, míg Kálmán csak két ruhát használt, egy színeset és egy feketét. Ma egy színes mente volt rajta, s amint ott hunyorgatott a király mellett, minduntalan súgva neki valamit úgy tűnt fel, mint egy színpadi intrikus, aki az élénk társalgást maszkírozza a szerző instrukciójából.

A király megunt a magasból nézni a táncot, s lekívánkozott a közönség közé, mely annyira megtöltötte a termet, hogy alig volt lehetséges annyi tért csinálni, melyen a párok táncolhassanak.

Úgy volt biz itt, mint a templomi katonai parádéknál szokás, hogy azok a katonák álljanak előre, akiknek a legjobb arcuk és ruházatjuk vagyon. A gyarlóbb alakok pedig menjenek be a templomba gyónni.

A legpompásabb menték gazdái cihelődtek előre, s a legszebb menyecskék, legszebb leányok táncoltattak meg őfelsége előtt. A gyönyörű Kelemen Malvin, Abafi Gizella, Enyedi Lukácsné (érdekes arcú, barna asszonyka), Röck Ivánné (aki a királynak is feltűnt szépségével), de a legnagyobb feltűnést keltette Bánlakyné aranycsipkés magyar főkötében. (Ejnye de csinos! — mondá a király.)

Nagy Ibolyka lejtven el mellette, Tisza Lajostól kérdezé:

- Ki ez a szép hölgy? Nekem ismerősnek látszik.
- Tegnapelőtt látta felséged. Ő volt Szeged a Prológban.
- Szépen tud szavalni — szólt a király —, de táncolni is szépen tud.

Gyönyörű látvány volt, nem is untatott az mást, tán csak magát az öregebbik Tiszát, ki elmélyedve a fölség mellett, talán arra gondolt, hogy Zágrábban, meglehet, most szedetnek le a Dávid címereit. Bánta is a szép leányokat. Gyakran kihúzta az óráját, s végre figyelmeztette őfelségét, hogy talán indulni lehetne a vasútra.

A király tett is néhány lépést, hogy távozzék, de habozva, míg végre így szólt:

— Várjunk be még egy csárdást!

Tisza tehát önmegadással megfordult, mert biz ő rossz lábon van szegény, s türelmesen végigvárt még egy csárdást.

— Menjünk, felséges uram!

— Várjunk be még egy valcert! — szólt őfelsége.

A király még mindig fiatalos alak testalkatban, karcsú, egyenes; melle, dereka olyan, mintha nem volna kifejlődve még, kezeit katonásan leeresztve mereven tartja, kék eleven szemei, melyekben szelídség tükröződik, mereven szegződnek egy pontra, s nagy időn át nem mozditja meg sem tagjait, sem tekintetét. Szavait gesztusokkal sohasem kíséri, sem arcjátékkal elannyira, hogy aki nem áll mellette közel, nem veheti észre, hogy beszél-e vagy hallgat.

Arcán többnyire az egykedvűség tükröződik, de amellet oly végtelen nyugalom, mintha semmi vágyat nem érezne, mintha semmi akarat nem melegítené. S mindebben, ha soká látja az ember, valóban fejedelmi méltóság van. Egy királyt valóban csak úgy képzelhet az ember, hogy azt sohase lehessen tudni, mit gondol, mit érez. De a nyájasság, szelídség és jószívűség ott van őfelsége arcán, azt nem törüli le a korona se, az etikett se.

De hát ezeket hagyjuk későbbre.

A miniszterelnök mind türelmetlenebbül nézi az óráját. A bécsi szerint van igazítva.

— Induljunk, fölséges uram!

Mit tegyen a király? Tisza nem enged az ilyenekben. Tisza csak egyebekben enged. Őfelségének menni kell.

Még egyszer fölhasan az éljen. Bezáródnak a szárnyas teremajtók. A király elment! Meghallja a lelkesült kiáltást, mikor a kocsiba hág. A főúri menték is kipsztulnak utána.

Egy darabig csend lesz a teremben

Majd újra ráhúzza a cigány. Egypár torok elkiáltja magát: »frisset !«

Belekurjant a másik: »Hogy volt !«

A pompa szétfoslott . . . a csillár is gyengébben szórja fényét. Újra vidéki bál van. Hiába a sok kiáltás: »Hogy volt !«

Sose lesz az többé úgy, ahogy volt !

II. A király a tudósok között

A királybiztosék utólagosan jöttek rá, hogy jó lett volna ezt a képet a vásznon megörökíteni.

Csak igen kis társaság volt hivatalos a könyvtár megnyitására, a magas klérus, a főurak közül néhányan, az Akadémia és a Kisfaludy Társaság.

Mindenki díszruhában jött. Pulszky Ferencen volt a legszebb szabású Mátyás-kori megyszínű bársonymente aranyzsinórral. Pompásan illett neki. Jókai fekete mentében kócsaggal a kalapja mellett; Lenhosséken lilaszín bársony atilla, s szép törökös kard türkiszekkel és ametisztekkel kirakva; a kis kurtanyakú Apor (ki tegnapelőtt édesen hallgatta ükapjának, Laczkfi-Apornak a kalandjait a Dóczy darabjában) igazi ősmagyar alak dohányszín selyemmentéjében ódon csatokkal, sok századot látott drága mentekötőjével. (Hej, más idők voltak még azok, mikor egyszer már a korona is ő náluk volt.) Szép daliás öregember Kende Kanut is, hát még Horváth Gyula? Ha Bissingen, Tallián nem volna ott meg a fiatal, sugár Pallavicini örgróf (kit így szólított meg tegnapelőtt a király magyarul: »*Örülök hogy egy morvaországi urat is látok*«) ő lenne asszonyi szemeknek a legtetszetősebb.

De hát mégiscsak különb urak a papok. Amint így együtt voltak vagy tizenöten piros selyem talárjaikban, soha annál szebb látvány. Legdaliásabb, legimpozánsabb alak közöttük Brankovics, a temesvári püspök, legérdeke-
sebb fej az Angyelics Germáné, legelegánsabb, legfinomabb Vancsa, Balázsfalva érseke, legegyszerűbb pedig a mi Szász Károlyunk, a hátán hosszan leeresztett selyemtógával.

S e tisztēs, fényes gyülekezethez pompásan illik a sötét háttér, a komoly könyvtárterem, melynek közepén ott van felállítva a bíbor trónus az érkező király számára.

Mindjárt itt is lesz, de addig még ráér szellemeskedni az öreg Pulszky, ki mindenben hirtelen megtalálja a humort.

Most a pestvárosi deputáció a stichblattja.

E szavakkal lép hozzám:

— Jó hogy látok itt egy újságíró!

— Hohó! — vág közbe Pallavicini Sándor. — Én nem is akartam eljönni. Hanem aztán hallottam, hogy ez nem közünnepély, és a meghívás kitüntetés. »Ha kitüntetés — gondoltam —, akkor talán mégis eljövök. Még újságírókat sem eresztenek be, ez volt kimondva. No, már akkor bizonyosan elmegyek«. S íme mégis van egy újságíró!

Környezőim azonban megvizsgálták Pallavicinit, hogy hát éntőlem nem kell félni, mert én fog nélkül jöttem a világra. Aztán a szegedi ünnepélyeket e tekintetben nem lehet megróni. Ez most az első eset, hogy Futtaki nem udvari fogaton jött.

— Jó, hogy látok itt egy újságíró! — folytatá Pulszky a maga témáját. — Ki kell írni a pesti deputáció kalandjait. Különösen Gerlóczy járt furcsán tegnap.

— Hogy?

— Hát udvari ebéd volt. Ezek az ebédek igen ügyesek. Majd minden emberre jut egy lakáj. Negyvenet hozott öfelsége. S ezek némán, nesztelenül teljesítik kötelességüket a patkóalakú asztalnál. Soha ott nem hallani egy csörrenést se. Hatalmas fickók, mintha szellemek volnának. Az embernek hamarabb van teljesítve a kívánsága, mint ahogy kigondolja. Hiába no, nagy úr egy király. De még neki is parancsol valaki. A doktor. És eltiltotta a virginiákat. Pedig öfelsége jobban szereti a virginiákat, mint a horvátokat. Mindegy, nem szabad neki színi. Valami rovátkos amerikai szivarokat használnak most. Gyengék, de nagy füstjük van és fojtó egy kicsit. Így történt, hogy a tegnapi ebéd után a dohányzó szobában nagy meleg is volt, Gerlóczy elszédült, s kénytelen volt hazamenni, hogy lefeküdjék. Amint azonban hazaért, otthon a gazdája nagy szívességét ki akarván iránta tüntetni, kegyetlenül befűtötte a szobáját. Hehehe. Ilyen is csak egy városi deputátuson eshetik

Az ajtó megnyílt, s belépett őfelsége a két Tiszával, s megállott közvetlenül a trónszék előtt. A király honvéderedesi öltönyt viselt, a két Tisza színes díszruhákat.

Az üdvözlő beszédre őfelsége szokás szerint papirosról olvasta le a választ. Mikor beszél, sokkal szebb, magyarosabb kiejtése van, mint mikor olvas. Ami természetes is, mert ha beszél, a saját ismerős kifejezéseit és szavait használja, olvasva ellenben a másokéit.

Azután Reizner főkönyvtárnokhoz lépve néhány kérdést tett hozzá, s megindultak a gyönyörűen berendezett termeken. A kíséret szobáról szobára húzódott utánuk. Pulszky nem győzte dicsérni a könyvtárt, Reiznert, a könyvpolcokat, melyek faragott keményfából vannak. Hertelendy Stancsics volt királybiztost haragította.

— Nézd — mondá Tisza Lajosra mutatva —, gyönyörködj a *sikerült* képmásodban.

Mert míg a király komoly és mindenben talpraesett kérdéseket intézett vezetőihez, addig mögötte a legkedélyesebb társalgás fejlődött az udvariak között.

— Bársonymenték előre! — szólt a kedves öreg Hunfalvy.

— Ohó! — mondá egy főrendi. — Itt tudós világ van. Itt mi maradunk hátul.

Bizony nagy igazat mondott.

A harmadik szobában egy egész hosszú polc tele volt a Jókai munkáival.

A király meglátta a nevet a köteteken, s így szólt:

— Csodálatos, hogy mikor írja ezt a sok szép könyvet.

Jókait egész idő alatt felette kitüntette őfelsége. (Ásott-halmára is egyenes kívánságára ment vele délelőtt.)

A király igen jókedvű volt, s különösen a könyvtárban jól érezte magát. Nekünk nem tűnt fel annyira a jókedvősége, mert egy fejedelmi arcon nehéz olvasni. De Pápay váltig beszélte, hogy ritkán szokott oly vidám, boldog lenni, mint most.

Szakavatott kérdéseivel igen meglepte kíséretét. Van-e már katalógus? Vannak-e raritások?

Valaki hátul a kíséretből halkán véleményezte egy könyvre: »Ez tán korvina!«

A király meghallotta.

— Oh, a korvinák nem ilyenek! — szólt őfelsége. — Azokat én . . . ösmerem.

A legutolsó szobában, melyből szinte vezetett egy kijárás a folyosókra, a pulpituson állt egy vendégkönyv, ahová a királynak és az összes jelenlevőknek a neveket kellett beírniok.

A király odalépett a pulpitushoz — de, hogy több helyet csináljanak neki, Horváth Gyula odaszólt tréfásan a tolongóknak:

— Aláíratkozás lesz. Tisztelt tudós urak, ha valaki nem tudna közületek írni, jó lesz, ha hátrább megy.

Őfelsége elmosolyodott, s a tintacsöppekkel együtt kedélyének egy csöppje is kibuggyant.

— Bizony, ma már magam is láttam a magaménál jobb írást az iskolás fiúktól.

Azután lelkes éljenzés közt otthagyta őfelsége a könyvtárhelyiségeket, hogy az emeletre menjen oskolát látogatni.

Ennek végeztével, midőn kifelé menne a két sorba felállított tanulók között, jön lihegve egy iskolás fiú nagy verejték-cseppekkel az arcán.

A király lehajolt hozzá, mert igen kicsi fiúcska volt, s megsimogatván arcát, mondá:

— Elkéstél, fiacskám!

A gyermek örömtől tündöklő szemei azonban visszamondták: »Éppen jókor jöttem«.

III. A kékbeliék

Legjobban kitüntette őfelsége az úgynevezett »kékbeliéket«. Nem az urak ünnepe volt az, hanem igazán a népé. A király valóban a *népe között* mulatott. S ez a nép a tanyás gazdától le a legutolsó gányóig mind *udvarképes*. Olyan szerényen, olyan méltósággal, olyan komoly lelkesedéssel fogadták őfelségét, mint aminő megilleti az *első embert* az államban. Sem nem tettek hozzá a lojalitáshoz, sem el nem vettek belőle.

Mert büszke ám a szegedi ember.

A népkertben Pallavicini örgróffal és Horváth Gyulával mendegélve, kerestük a kékselyem huszárdolmányokba öltö-

zött leányokat, kiknek ebben az uniformisban kellett táncolniuk valahol, de nem találtuk sehol.

Egy kék ruhába öltözött banderistával találkozva, kértem:

— Nem tudja, kérem, hol táncolnak azok a huszárkás parasztleányok?

— Azok a parasztnők — szólt keserűen —, azok a parasztnők — tette hozzá gúnyosan —, azok a parasztnők mi vagyunk!

S ezzel egy szúró tekintettel végignézve mindhármunkat, szó nélkül odább ment.

Ófelsége is nyomát lelte ennek az önérzetnek sok helyütt, s felette tetszett neki.

Az udvari ebédekre meghívottaknak felét mindig a szegediek tették, s ezeknek felét a tanyás gazdák a legegyszerűbb, legszegényebb fajtából.

A király *feltűnően* tüntette ki őket. A cerele alkalmával egyet sem hagyott ki, hogy meg ne szólítsa.

S feletük mindenben találó talpraesett volt, ófelsége nem győzött csodálkozni.

Egy tanyai gazdától azt kérdezte:

— Jó a szegedi föld?

— Kétszerte jobb, mint másutt.

— De sok a munka vele, ugyebár?

— Kétszerte kevesebb, mint másutt. Nincs semmi panaszunk az alattunk való földre, fölséges uram.

Sokáig beszélgetett Börösök urammal is (de nem a Rabagas Börösökkel), nem különben Zsótér Andorral hosszabban, kit aztán másnap a halászsünnepélyen meg is ismert.

Általában el lehet mondani, hogy Szegeden most már vége a József főherceg népszerűségének, a Tiszáé is megcsökkent. Mindent elszedett a király.

IV A gyerekek közt

Érdekes az, hogy mert talán öregszik, a király kezdi nagyon szeretni a gyerekeket.

Szívesebben, hosszabban időzött köztük, mint egyebütt. Egész passzióval járta épületről épületre a különböző iskolá-

lákat, szóba eredve a tanulókkal, megnézegetve azoknak az irkáit, taneszközeit.

Mikor Tápén volt hétfőn délelőtt, hol nagyszerű gyékénydiadalkapuvál fogadták, a királyi biztoshoz fordult.

— Olyan jól érzem itt magam a jó nép között.

És valóban is jó nép a tápéi. Az a község ez, ahonnan emberemlékezet óta nem volt büntetve senki. Itt mindenki *nemes ember*.

A lányok, kik ott mutogatták fehér ruhákban a maguk szóttját, fontját, elfogulatlanul bátran felelgettek őfelségének, éppen mintha bármely idegen úrral beszélnének.

— Láttál-e már valaha királyt? — kérdé egy a főurak közül, a legcsinosabb mosolygós hajadontól.

— Hogy láttam volna? Nem volt Tápén király Mátyás király óta.

A királynak láthatólag tetszett ez a felelet, amit nyomban észrevett Kinsky gróf, s megajándékozta a leányt.

*

Az egyik tanyai iskolában a tanító sehogy se bírta a buksi fejű gyerekeket betanítani a szépen megkomponált üdvözlő versre. Sehogy sem ment azoknak a fejébe a poézis.

Végre is úgy segített magán a tanító, hogy a saját fiát tanította be; az volt a legokosabb. Igen — csak hogy sine qua non —, hogy parasztyereknek kell elmondani a kis verset. No bizony, hát fel kell öltöztetni parasztyereknek. Hiszen csak nem veszi észre a király.

Úgy is lett, a gyereket felöltöztették parasztnak, s az pompásan, értelmesen szavalta el az üdvözetet. Meg volt azonban neki hagyva, hogy rögtön elvágják bárdal a nyakát, ha elárulja őfelsége előtt kilétét.

A fölség megsimogatta a fiút, s kérdé:

— Mióta jársz iskolába?

— Két év óta.

— Itt vannak a szülőid?

— Itt, fölséges uram — szólt elfogódva a veszélyesen közelgő kérdéstől.

Az apa is szigorúan integetett neki a szemöldjeivel, hogy ne valljon, s halálos verejték gyöngyözött félelmében a homlokán.

— Derék fiú vagy — mondá őfelsége, s hirtelen sarkon fordulván, éppen a tanítót szólította meg.

— Ön a tanító?

— Igenis én vagyok a tanító, és — tette hozzá önkéntelen atyai büszkeséggel — *és ennek a fiúnak az apja.*

A NEMES VÁROS

Szeged nemcsak sokkal szebb lett, mint volt, de sokkal okosabb is. A királyi biztos nem elégedett meg azzal, hogy új falakat épített a régiek helyett, ő az emberekben is fölváltotta az ócskákat újakkal. S ez is sikerült neki, mint minden, amihez szerencsés kezével hozzányult. A »halpaprikások városá«-nak szellemi nívója és tisztikara emelkedett a talajjal és a házakkal. Akármelyik maradt volna lent, magával húzza le az ő elmenetele után a többit, de mert mindnyáját fölemelte arányosan, maradandó lesz az a mű, melyről maga a király írja Tisza Lajosnak, hogy meg fogja örökíteni nevét a város történetében.

Már mikor Szegedre jött Tisza Lajos, azt a tanácsot kapta a bátyjától:

— Ravasz, kemény emberek a címisek. Ősmerem őket Debrecenből. Azért hát vigyázz magadra; egy embernek azonban föltétlenül hihetsz, mert az karakter.

— És az az egy ember?

— Az Pálffy Ferenc, a polgármester.

*

Pálffyban nem is csalódott a királyi biztos, de más sem. A kurta nyakú, rövidre nyírott hajú öregúr prototípusa az ős városi polgároknak, aminőknek azokat képzelni szeretjük a fényes hajdankorból, midőn még kardosan jelentek meg a tanácsteremben nagy horderejű határozatokat hozni, hogy azokat aztán nyakasán végrehajtsák.

Maga a színbecsület és tisztesség. Egyszerű, igénytelen, szerény, de mégis bizonyos patríciusi kevélységgel. Még a megalázkodásában is némi büszkeség van. A teher, midőn nyakát meghajtja, a keserűség, mely hangjában van, mikor kérő szavakat kell kiejteni.

Olyan halálos unalommal viszi hivatalát, mint egy király, de mégis oly méltósággal és annyi lelkiismeretességgel, mint egy kezdő alispán.

Pályf már régebben szolgálja a várost, s míg a »jó öreg« Dáni Ferenc főispán élt, bizony nehéz helyzete volt sok tekintetben, Dáni lemondása óta azonban, nem nevezetvéen ki főispán, őt hívják »helyettes jó öreg«-nek.

És a helyettes jó öreg igen meg tud felelni annak a nem természetes feladatnak is, hogy míg egyrésztől (mint biztosi tanácsos is) az államhatalom közege a municípium ellenőrzésére, addig mint választott polgármester a municípium első közege az államhatalom ellenőrzésére.

Ilyen két ember Pályf Ferenc, aki ebben az ellentétes szereplésben is meg tudja tartani nemcsak a bilancot, hanem polgártársai becsülését és tiszteletét is. Mert csak két ember, de tíz ember számára való szeretetreméltóság van benne.

*

Ez a jó szelíd arc a mi Jánosunk.

Igenis »a mi Jánosunk«, mert a mienk volt, s most is vissza-visszakacsint hozzánk.

Szabados János egyike volt a Dalmady-féle költői generáció tehetségesebb tagjainak, midőn lekerült Szegedre Kempelen után a »Szegedi Híradó«-t szerkeszteni.

Őt aztán lassanként lemállott róla a »vidéki szag« (mert Szegeden egész Európa csak vidék, kivált most), egyszer csak azon vette magát észre, hogy »bennszülött indián«-nak tekintik (a törzsökös szegedi viseli ezt a nevet). Kiküzdvén a *szegedi* nevet, öt év előtt városi szenátornak választatott, mely hivatalában szerzé azokat az érdemeket, melyeket a király a *megelégedés* elé tett »különös« jelzővel látott jónak kiemelni a többiek felett.

A rekonstrukció művében nagy része van neki, ki mindenkoron első volt a városi szenátorok között, s hivatalában oly pontos, szorgalmas, rendszerető, és annyira utána vetette magát, hogy szinte azt kellett hinni, sose volt benne igazi költői véna.

Nagy csalódás.

Most, mikor megnyitották a színházat, melynek fölépítésében oroszlánrésze volt az ő lankadatlan buzgalmának, oly erőteljes költői prológot írt, mintha örökké a lantot pengette volna.

Művelt, szerény ember, akinek még a mainál is nagyobb szerep jutna a városnál, ha ő maga szerényen vissza nem vonulna. De az imént lefolyt királyi ünnepélyeknél is ő volt tán az egyedüli, aki mindig úgy állott hátra, aki mindig azon mesterkedett, hogy a király valahogy meg ne szólítsa. Míg a nagyobb rész bizony némelykor szembetűnően is törte magát e kitüntetésért.

Bár elhagyta az irodalmat, az csak látszólag történt, ott is a mi emberünk, csak nemrég is ő alapította meg a »Dugonics-kör« címe alatt az első közművelődési társaságot Szegeden, ami többet használhat az irodalomnak tíz kötet versnél. Mert az irodalom szőlőjében kétféleképen lehet működni: műveket teremteni az olvasók számára, vagy pedig olvasókat teremteni a művek számára.

A gyönyörű színház megépítésével nemes feladata bizonyára még nem ért véget. Sőt a nehezebb része csak majd most következik. Színészetet és publikumot kell összehoznia. Mert bizony ma még csak a »ház« van meg, a színészek igen gyengék, kétségtelen, hogy a közönség sem ver gyökeret a piros bársony ülőhelyeken.

De az ő ambíciója és buzgalma két kézzel vezeti maga után a sikert. Szabados János Disralivel tart, ki azt mondá: »Ha mi egyszer kihúzzuk a kardot, vissza nem tesszük addig, míg valami kívánni valónk marad«.

Zombory Antal a legmunkásabb szenátor, aki a legnépszerűtlenebb tárcát viseli, ő lévén a finanszminiszter. Így nevezik Szegeden. Az adónemek az ő reszortja, s ő egész hévvel szerelmes az adókba. Gyakran is szokta mondani, hogy »többet ér egy adóvégrehajtó, mint a legnagyobb szónok a világon«.

Sovány, vézna ember, amiért azt a bonmot-t csinálták rá, hogy mikor a király az árvíz után Szegedre jött, mihelyt őt meglátta, sírva fakadt.

A Bolond Istók karikatúrája az országgyűlés 1883-as őszi ülésének megnyitása alkalmával

A Bolond Istók gúnyrajza a horvátországi címer-vita alkalmával

Amióta a krónika emlékezik, még sose volt oly takarékos pénzkezelője a városnak, mint Zombory, szép rendbe is hozta a város ügyeit. Mikor a víz kitörő félben volt, egyszer nagyon megszorult a város százötvenezer forintra, hirtelen kellett, s hirtelen nem tudta előteremteni.

Amint így sopánkodnék kétségbeesve a magisztrátus, egyszer csak közbeszól a vékony ember a maga száraz, originális modorában:

— Hiszen ha már úgy van a dolog, hát adok én.

Ránéztek, hogy talán elméjét vette el a mindenkire súlyosan nehezedő veszedelem trémája.

— Honnan?

— Hát a városi kasszából. Titokban gazdálkodtam meg, s félrerakosgattam a takarékpénztárba egy-két nagyobb oskolára. De ha már így áll a dolog.

Mindenki a szemét meresztette. Hallatlan dolog az, hogy egy pénzkezelő nyíltan rossz gazdának látszassék, de titokban jó gazda legyen, mikor az a rendszerinti, hogy nyíltan jó gazdának látszik, titkon azonban elprédálja a közvagyon.

A százötvenezer forint sok más száz ezerekkel egyetemben elúszott, de Zomboryt sohasem hagyta el sajátos kedélye és példabeszédessé vált optimizmusa.

Még régen a víz előtt szokta mondogatni jelszónak:

— Szegednek külön minisztérium kell!

Sokszor megmosolyogták emiatt, de ő még folyton követelőbb lett az idővel, s valami állandó híd formát kezdett tervezni a Tisza hátán. Egyszer annyira felingerelték ez ötletből a kétkedők és csúfolódók, hogy ingerülten vágta az asztalhoz fekete, gomba alakú kalapját.

— Látják-e az urak ezt a kalapot? No, hát azt mondom én az uraknak, hogy az én fejemen nem lesz új kalap addig, míg az a híd föl nem épül.

S amit ő akkor megkívánt, az mind, beteljesedett.

Nemsokára meglett a külön minisztérium a Zsótér-házban. A hídra nézve is betartotta amit fogadott; öt álló esztendeig viselte a zsíros kalapot, melyről a lapok is megemlékeztek akkoriban, de ma már újdonszerű kalappal jár-kél a pompás hídon.

De bár mind a két vágya beteljesedett, nagy optimiz-
musa és élénk szeretetvágya szülővárosa iránt még most sem
hagyja pihenni.

— Megérjük még mi — úgymond —, hogy a király meg-
unja Bécset, s idejön lakni a *reáliskolába*.

A reáliskola ugyanis már csak olyan szólásforma, amiről
nehéz leszokni. Abból a korból való az még, mikor szegény
emberek voltak. Ha kiállítás volt: hol tartuk? A reálisko-
lában. Ha asszentáció volt: hol megy végbe? A reáliskolában.
Ha egyetemről ábrándoztak: hol helyezik el? Hát természetesen
a reáliskolában. Egy ezredet is kértek egyszer. Az is a
reáliskolában lesz elszállásolva. Nem volt más nagyobb épüle-
tük, csak a reáliskola, de az aztán olyanná lett, mint a szegény
ember plédje, hol bunda, hol szőnyeg, hol ablakfüggöny,
hol lábtakaró. Az egész világ belefért nekik a reáliskolába.

De ma már a reáliskola csak reáliskola és műszaki osz-
tály, no meg Somogyi-könyvtár. Van már most mindenre
külön palota. S Zombory szenátornak csak úgy a nyelve
megy rá megszokásból, hogy oda helyezi a Szegeden széke-
lendő magyar királyt.

De már abból semmi se lesz. Nem oda Buda, Zombory
szenátor uram!

*

A »város ékes pennája!«

Tulajdonképpen a pennát illetné meg a második hely rang
szerint, de *Vass Pál* még olyan fiatalember, hogy előbbre
bocsátottuk az öregebbeket.

Ha így folytatja, ahogy kezdte, lehet ő még olyan elől is,
hogy jól fog esni visszaemlékezni arra, mikor még leghátul
volt.

Vass Pál a régi municipális emberek fajából való, de már
modern alakban. Tele lokálpatriotizmussal, tele eszmények-
kel, nemes ambíciókkal, tettvágygal.

Azon időkben, mikor még a vidék adta az országnak a
nagy embereket, a tűzhely iránti mély ragaszkodása gátolta
volna talán röpkülésében, de ma már e tulajdonok, midőn
nem az a cél, nagy pályákat gyorsan befutni, hanem egy helyen
maradva az egyéniséggel nevelni meg a helynek erejét és
tekintélyét, ma már e tulajdonok csak zálog a jövőre, hogy a

fiatal főjegyző (kit egyhangúlag választottak meg ez állásra), ki eddig is egy fejjel vált ki a város fiatalsága közül, nagy cselekvési tért karol át széles látkörével s fiatal tetterejével.

A nemes város pennája azonban nem olyan régiforma kalamus, mely csakis a municípiumi tintatartóból kapja az instinktust, a Vass Pál tolla jól megáll a publicisztika terén is, s nem egy érvekben és eszmemenetben értékes cikkét olvastuk az időszaki sajtóban.

*

Szegednek nagy hibája az, hogy szelíd, jámbor lakói vannak: nemhiába van ott a bárány címerében. Az emberek ott abban hibáznak, hogy az idegeneket többre, magukat pedig kevesebbre nézik, mint amennyit érnek.

Ezért aztán nem mernek nagy dolgokat elkövetni, még ha alkalmuk és tehetségük van is rá.

Pedig nem olyan kis emberek ám ezek az apró civisek, mint ahogy az ember gondolná, és mint ahogy ők maguk képzelik.

Pálffy tapintattal vezette e várost a legnehezebb napjaitól kezdve egész aranykoráig. Az idő rövid, de a munka hosszú.

Szabados működése kulturális szempontból jelentékeny. *Zombory* bámulatos munkát végzett az új indirekt adókkal. S még a fiatal *Vass Pál* sem maradt a simplex hivatalnok napi teendői mellett: ő a harmadik egyetem kérdését vetette fel, s kevés híja, hogy tényy nem vált.

Szluha Ágoston, aki csak két év óta lett főkapitány, a világ legrosszabb rendőrségét javította meg, olyannyira, hogy a nagy rend mindenkit meglepett most a király-látogatás alatt. Még *Jekelfalussy* is irigyelte: »Sok ez egy municípiumnak« — mondá.

Az ósdi, rakoncátlan rendőrséget oly engedelmességre szoktatta, hogy nemrég, mikor egy miniszter jött Szegedre, s *Szluha* két rendőrt küldött ki, hogy előtte lovagoljanak, a két rendőr elszánással mondá:

— Bocsánatot kérek, főkapitány úr, de ezek a lovak nem bírják ki, mert ezek csak 150 frtos lovak!

— Csak menjenek, ahogy tudnak.

— Hát isten neki, főkapitány úr, de legalább tessék gondoskodni a családunkról, mert biztos, hogy a lokomotív összezúz.

... Azt hitték szegények, hogy a minisztert hozó lokomotív előtt kell futniok.

*

Szép élet az ott. A nemes város ereje folyton növekszik, míg a megyéé folyton fogy. A vér lassanként ide megy onnan. Adja isten, hogy a régi jó vér az új erekben is nemes legyen.

MÉG KÉT SZEGEDI ESET

I. A bonjour

Ma már kevesen tudják, mi a bonjour. Az ötvenes években volt erre a névre megkeresztelve a blúz. Ma már a bonjour kijött a divatból, azazhogy a neve, mert maga a kiskabát egzsiztál. Sőt az asszonyok úgy találják, hogy Tisza Lajosnak jól is áll.

Hanem a Csanád megyei deputációnak Szegeden *vörös posztó*ból volt most a királylátogatás alatt ez a bonjour.

Tisza Lajos finom világfi, ezer meg ezer módot talál ki arra, hogy miként adja tudtára a haragját azoknak, akiket nem kedvel.

Így lőn, hogy mikor a királyi audiencia után ónála is tisztelegtek küldöttségek, s az ajtónálló bejelenté:

— Csanád megye!

— Várjanak egy kicsit.

Tisza hirtelen sarkon fordult, levetette fekete szalonrokkját, s egy kis szürke bonjourt öltött magára.

— Most már jöhetnek.

A Csanád megyeiek megértették a *beszélő kabát* gúnyos szavait, s hosszú orral távoztak a rezidenciából.

A többi küldöttségek az egész ünnepélyek alatt azzal üdvözölték őket csufondárosan reggel, délben, este:

— Bon jour!

II. Mi a legszebb?

Szentes város küldöttsége is megjelent a királyi biztoshánál. Hanem már arról nem írok rosszat, mert az a küldöttség nekem rokonom részint Törs Kálmán, részint Horváth Gyula után. A szentesieket a derék Balogh János uram vezette, aki megtekintvén a várost, a királyi biztos kíséretét képezvén, amint Tisza Lajos megmutogatta a nevezetességeket, a szép színháznál így szólt:

— Szép szép! Hja, akinek pénze van!

Akkor a hídhöz vezette a királyi biztos: ott sem csodálkozott valami nagyon.

— Kár, hogy egészen nekiszalad a házaknak!

A királyi biztost kezdte már bosszantani a sok kifogás, s rámutatott a fényes palotasorra.

— Jó, jó — mondá a szentesi polgármester —, hanem hogy ki fog ezekben lakni?

Ekkor a kőparthoz mentek.

— Ez már derék volna, ha nem lenne bedőlve.

A királyi biztos mindig jobban mérgelődött, mikor megint megszólal Balogh úr:

— Hanem van valami, amit nagyon megbámultam a rekonstrukcióból.

— Ugyan mi az? — kérdi a királyi biztos némi gúnnyal.

— Azt, hogy miképp lehetett idevarázsolni ezt a sok lombot és.

— És?

— És ezt a madárscicsérgést. De valami ez, de valami.

S elandalodva nézegette az egykori mocsáros, piszkos tér helyén az elterülő kedves parkokat, a susogó fákat, az ágról ágra vigan ugráló madarakat.

SZEGEDI KÉPEK

Szeged nemcsak az Alföld fővárosa ma, hanem Budapestet kivéve legnagyobb, legszebb az egész országban. Pedig a mostani Szeged úgy van építve, hogy tulajdonképpen csak vázát képezi egy leendő Szegednek. A jövődő fejlődésnek

talán kelletténél is nagyobb tér van hagyva. De eltekintve ez üres telkekben, szabadon hagyott terekben kifejezett vérmes reményektől, (melyeknek teljesedése sem lehetetlenség) az építkezés a lehető legcélszerűbben vitetett keresztül.

Szeged hasonlít a kókuszdióhoz, legelőször jön a gubán-cos burok, ezek a nagy körúton inneni mindenféle apró házak, azután jön a héj, ezek a kis körúton inneni már városias épületek, s végül jön a színe-java, a kis körúton belüli paloták, vagyis régi elnevezése szerint a »Palánkváros«. Egyszóval Szegedben a fényes város mintegy el van burkolva, először egy kis város által s azután egy falu által köröskörül.

De azért a látkép mégis impozáns. A színház és a körülötte levő paloták, a szép penészfedelű városháza s a régi jó reáliskola már messziről mutatják, hogy bent a legközepén mi van. Az újszegedi népkertből nézve pedig vetekedik a látkép Budapest bármely legszebb részletével.

Tisza Lajos mindenben jó ízlést tanusított, de legszebb volt tőle, hogy a szegediek ős építkezési módját megtartotta. Az ő magyaros motívumaikat nem dobta el, hanem összeszedte, s egyetlen mintaházba öntötte bele, amit ő maga rajzolt. E kis magyaros házak, melyeknek padlásszáján még a piros kukoricacső is kilóg, mint egy nyelv, s melyeknek eresztét paprikakoszorúk övezik hullámosan, a legérdekesebbek. Különösen a »Déliab utcá«-t teszik kedvessé. Nagy házakat mindenütt találunk, s ezek az egész világon egyformák, hanem ilyen »Déliab utcá«-t csak Szegeden lehet látni.

Szeged lakóihoz jobban is illenek ezek, mint a tükörüveg-ablakú paloták; mert bizony gyakori eset, hogy ilyen palota első emeletén szűrös, mándlis emberek laknak, s a tükörablak a verőfény ellen az »anyjuk« ócska kötényével van jól-rosszul befüggönyözve, ha pedig kitörik az »úri üveg«, újságpapirossal lézen pótolva.

Egy kicsit idegenszerű, ha ott járunk, az, hogy minden ház új még. Barátságosabbak, nyájasabbak volnának a barna falak.

Meglesz különben az is. Azt majd megcsinálja nekik az idő ingyen.

Az itt ma bemutatott kép a felső körtöltés felől ábrázolja a várost, s ott látható még az alföldi városok híres szélmalmaiból is egy példány.

Biz az nem valami mutatós város innen.

... Hanem csak tessék aztán beljebb menni!

*

Második képünk a királyi lakosztály belsejét mutatja. Ófelsége lakását a városi bérházban rendezték be, mely egy emeleti híd által van összekapcsolva a szép ódonstíliú városházával. A lakás egészen úgy volt elkészítve, hogy ófelsége azt hihette, Bécsben van, ottani termei voltak kopírozva nagy ízléssel és művészi gondnal.

Valaha az oligarcha urak, ha király vendégük volt, azt tették, hogy azokat a szobákat a felséges személy távoztával becsukták, semmit azokban meg nem mozdítva, vetetlen ágy, melyből a király vagy királyné kikelt, a félig kiürített pohár, melyből ivott, a szappan amellyel mosdott, az mind úgy maradt kevés emlékül az utódoknak.

A demokrácia másképp tesz.

Mikor a király kedden éjjel elutazott, másnap, szerdán elárverezték a szobákban levő holmit: jusson belőle mindenkinek. És ezzel mindenki jusson közelebb a királyhoz.

A holmik között, melyeknek értékét derekasan verte fel a lojalitás, volt két névjegy tartó is, az egyiket Horváth Gyula, a szentesi kormánybiztos vette meg.

A névjegy tartó alján az új birtokos két arcképet is talált. Esményített női alakok voltak: királyi szemnek is tetszetős látvány mind a kettő.

Egy polgárias kinézésű öregasszony, ki szinte ott settenkedett a licitánsok között, kíváncsian kérdezé:

— Ugyebár ezek az ófelsége leányai, kérem alássan, mert hogy kettő van, azt mondják.

— Nem biz az, lelkem. Ezek csak úgy ki vannak gondolva. Hát látta-e a királyt, jó asszony?

— Láttam bizony, kérem alássan, színről színre.

— No, az derék.

— Megnéztem, meg én, mert hát tetszik tudni, úgy vagyunk mi ketten, hogy ő is öregecske, én is olyanforma

korácsú volnék, istennek az ő jóvoltából, már csak odatolakodom, mondok, mert hátha sose találkozunk már egymással.

E kis párbeszéd is híven tükrözte vissza nemcsak a szegedi nép egyszerű naiv észjárását, hanem a király iránti ragaszkodást is.

*

Az összes ünnepélyek között, melyeknek bőviben voltak a szegediek, a legérdekesebb volt a szegedi népünnepély, mely ezernyi meg ezernyi néptömeg előtt folyt le.

Megjövendölte azt a felsővárosi barát ezelőtt száz esztendővel, hogy jön még olyan nap, amikor *három vasárnap* lesz egyvégben.

Ez volt a második vasárnap hétfőn délután.

Ünnepi ruhában tódultak ki a népek az új hídon át, a megszépült népkertbe, hol különféle tarka csoportok tarták szeme elé őfelségének a szegedi népéletet. A svájci stílű kioszk-teremben kékselyem huszárkákba öltözött leánybandérium táncolt, melynek méltó párja volt a férfibandérium, hetyke daliás legények mintájára a hajdani szegedi »polgárőség«-nek régi hadviselős időkből.

A kert egyik szép tisztása volt a legelevenebb. Ezt legszebb helyet rendezték be »halász birodalom«-nak a szegedi »fissérek«. Elzárták félig hálókkal, a hálók mentében körüskörül apró halászkunyhókat építettek.

A kunyhókban minden megvolt, éppen csak a Tisza hiányzott hozzájuk. De az se folyik valami nagyon messze: ha nem volna úgy összezsugorodva most, ide hallatszanék a locsogása.

Mondom, a kunyhók be voltak *bútorozva* módosan. Nagy hálók, kis hálók, szigonyok, serpenyők, fakanalak, bográcsok felaggatva a kunyhó homlokára.

A tűz is ott lobogott mindenik előtt, halászok forgatták nyáron a harcsát, a durbincot, vagy az llonka-keszeget meg a »szalmán telet« halat. Ez ti. a legsoványabb halfaj.

Míg ellenben a másik meg a harmadik kunyhó előtt bográcsban rötyögött a paprikás, kecségék fehér husa úszott a téglásszínű lében, szürke párákat eresztve a tündöklő őszi napsugárra, mely a párákból legott szivárványt hevenyészett.

Egy öregebb halászmester, aki latin iskolákat is járt valaha, sorba megkóstolgatta a híres eledelt, s ahol meg volt elégedve, műértőleg mormogá annak a századok által szentesített összes tulajdonait:

— Istud paprikás habet colorem, odorem et saporem!

Képünk (Kimnach László rajza) azt a jelenetet veszi, mikor őfelsége a népünnepélyen megjelenve, elvegyül a nép közé, s tán éppen magát a latinizáló öreg halászt szólítja meg, ki most már színről színre elmondhatja őfelségének: »miben áll ez a dolog, mert a miniszterek csak a szárazfölddel bibelődnek, pedig hát a vízben van, ami van«.

HALOTTAK NAPJA

Ez az egyetlen nap az övék, akiknek az örök nap süt. Ilyenkor az eleven város kizarándokol a város előbbi lakóihoz, a holt városba, ahol az a szó van felírva: »feltámadunk«.

Sohasem bírom megérteni, miért biztatják a halottakat azzal, hogy »feltámadnak«. Hátha azok éppen emiatt nem alhatnak ott békén? Mert ki tudja, akarják-e ők azt?

Mindenki kedveseihez siet ma, azokhoz a legkedvesebbeikhez, akikben már nem fog csalódni. Fogat fogat után robbog ki a Kerepesi úton. Viszik a gazdagok a koszorúikat. Fekete ruhába öltözött hölgyek ülnek az üveg alatt. Ennek a napnak a fekete ruha a divatja. Apró gyermekeit viszi ki az apa: azok vidám mosolygó arccal kocsikáznak a mamához. Nem értik meg szegények, hogy mi az!

A kevésbé gazdagokat egyszerűbb járművek szállítják. Omnibuszok, lóvonatos kocsik, amelyeken ott az új tábla »Ludoviceum — Kerepesi sírkert«. Csupa szomorú arcú nép tömi meg a kocsikat. Ezek igazán gyászolni mennek. Hát még azok, akik gyalog tódulnak ki a széles Kerepesi úton? Egész családok, gyermekek az apjukkal, anyjukkal a gyermekek nagy koszorút cipelnek felváltva, hogy mindeniknek jusson a teherből. Ezek már értik, hogy hová és miért mennek. A kis testvér sírját megkoszorúzni.

Messze az egész vonalon mindenütt koszorúkat árulnak öreg asszonyok, szegényes kalmárok, kinek-kinek az erszé-

nyéhez képest. A gazdagok fájdalma drága eleven virágokból van fonva, a szegényeké papirosból.

Csodálatos, hogy ez a tarka tömeg, mely vígan sürgött-forgott még tegnap az utcákon nevetgélve, nyájasan köszöngetve tele életkedvvel, fűrgeséggel, ma olyan bánatossá alakult, hogy a mosolygó őszi napfény, mely a halottas koszorúkat megélénkíti, szinte bántónak, illetlennek látszik.

Minden oly szomorú, mélabús . Hát még odakünn a temetőben ! Az ezer meg ezer egymás háta mögül előkandikáló kereszt, melyeknek egyforma volta a halál unalmas egyhangúsága. A hideg, kimagasló kövek és obeliszkek, közöttük itt-ott a sárgult levelű fák, melyeknek gallyai az őszi szél-fuvallatban kísértetiesen összezörögnek, és a feketébe öltözött összes tömeg, mely ellepi a halottak csendes hazáját.

A szív itt összeszorul, az elmét és a szívet lehúzzák ezek a rögök a mulandóság eszméjéhez. Itt nem lehet egyebet csinálni, mint csak igazán óróluk gondolkozni, óróluk, akiknek már semmi bajuk sincs.

Szülő gyermekéhez siet, nő a férjéhez, férj a nejehez, gyermek a szülőjéhez. Mindenkinek van itt valakije. Mindenki emlékezik és sír. A leeresztett fátyolok átnedvesülnek a könnyektől, az erős férfiak kevély dereka megtörik. A lámpák kigyúlnak a síron. A rokonok odatérdenek. Vajon tud-e az erről valamit, aki lenn van ? Nekik úgy tetszik, hogy tud.

Olyan is van, aki csak kíváncsi bámulónak megy ki, s ez érzi magát a legelhagyottabbnak. Hiszen az is még valami, akinek a föld alatt van valakije ! De hát akinek senkije sincs, se ott, se itt.

Mert van olyan is, aki csak azt a tanulságot meríti, mikor végignéz az impozáns bús képen, a fényben fürdő sírokon: hogy »ezek valaha mind benn a városban laktak, és pirosan, életkedvvel járkáltak az utcákon, s olvasták a lapokat a kávéházakban, és most mind itt fekszenek némán, mozdulatlanul. És azok is, akik most eljöttek ide látogatóba, mind idejönnek feküdni apródonkint hozzájuk . .« A halál nem elválás, hanem a feledés a halál.

Itt van az egész város: öregasszonyok, szépasszonyok, főurak, gavallérok, proletárok, szerencsétlenek, boldogok, szerelmesek, uzsorások és adósságcsinálók, s ezek most mind

olyan egyformák. A gavallér ajkán megfagy a bók, a szép asszony nem tud kacintani a szemével, az úr nem biggyeszi el ajkát kicsinylőleg, az üzletember nem fürkészhet adósai után. Búbánat, megalázkodás, magábaszállás van minden arcon.

A halál egyenlővé teszi az embereket. Őnála (s csakis őnála) ez a törvény. Ha az ő birodalmába lépnek, úgy látszik, még az élőkre is ránehezül súlyos paragrafusa.

VERES-BENICZKY HERMIN

Hölgyeim! Hogy én mondjam el önöknek, ki Beniczky Hermin? Hiszen tulajdonképpen önök tudnák azt elmondani nekem sokkal szebben.

Ott az ő működési köre önök között, önök előtt áll, azaz dehogyan áll, mert ő örökké mozog, tesz, buzdít, fáradozik, áldoz, s éppen az önök szeme előtt.

Hanem azért mi is látjuk azt. S ha önök nem lennének sokkal szegényebbek nélküle, szívesen bevonnák őt férfi számba is, mint ahogy egykor a művelt Bethlen Katalint akarták az erdélyi rendek.

Kevés nőt mutathat fel a világhistoria, akik ne restelltek volna megmondani hány évesek.

Veres Pálné ezen kevesek közé tartozik. Mert nála minden év egy-egy tündöklő tulajdonság. Mert minden éve érdekem, jótettek s nemes tevékenység kerete.

Őt csak ékesíti, neki az *idő csak használ, mert az időt ő is használja.*

Pedig amilyen fontos, éppen olyan göröngyös pálya volt az övé, amit dicsőséggel futott meg. Mert az úgynevezett »női nagyságok« még a gúnynak is ki vannak téve gyakran azok előtt, akik a nőt olyan kevésre becsülik, hogy a pipereasztalon és a gyermekszobán túl elébe állnak: »Eddig és ne tovább«. Még nők is vannak ilyen kicsinylő véleménnyel saját nemükről. Sőt ezek leginkább, leggyakrabban.

Mi férfiak a mi nemünk nagyjai előtt levesszük a kalapot, de önök, hölgyeim, sohasem szokták levenni a kalapjaikat .

Azért hát sokkal több erő kell önöknél lenni naggyá, mert nagy segítség az a kalapemelés, roppant segítség, s ezt nélkülözve, nem ismerni akadályt, folyvást törni lankadatlanul előre egy cél felé higgadtan, megválasztott eszközökkel, nem kis feladat.

Veres Pálné már korán belátta, hogy a nőnevelés legfontosabb oldala a nemzeti nevelésnek. Az államok sarkköve egyszerűen.

Nézd meg egy családban a nőt, s megtudod belőle, milyen az egész család. Tanulmányozd egy országnak a nőit, s megösmerted az egész nemzetet.

De iszen okos ember volt az a II. József császár, aki nem akart kacskaringós paragrafusokból álló törvényekkel s erőszakos rendszabályokkal germanizálni, hanem egyet gondolt, és azt tervezte ki, hogy ne okoskodjunk ezekkel a vasfejú magyarokkal, hanem csináljunk egypár német nevelőintézetet, s azokba adogassuk be a leányaikat. Észre sem veszik, csak mikor bottal üthetik nyomait a nemzetiségüknek!

Veszedelemes plánum volt ez akkor, beh jó, hogy nem sikerült.

S jó plánum volt az érem másik oldalán, ami a Veres Pálné nemes lelkében támadt 1868-ban, szélesebb alapra fektetni a nőnevelést, s igazi magyar irányban, s beh jó, hogy sikerült, és oly fényesen sikerült, hogy ma, a nőképző egyesület tizenöt évi fennállása után máris oly arányokat öltött a nőnevelés, hogy büszkék lehetünk.

Hanem ha azt nézzük, mennyi édes keveset tett erre nézve az állam, kénytelen vagyunk csodálkozni, hogy mennyi sokat kellett tennie hát Veres Pálnénak, aki az első ötletből tervet, s a tervből lassan-lassan valóságot teremtett buzgalommal, amelyre egy férfi nem képes és a nők közül is csak a magyar nő.

Sok, nagyon sok kellett ehhez az eredményhez. Más ezt körösztül sem vihette volna, csak Veres Pálné: szerencsésen kellett összejönniök ama tulajdonságoknak, melyek ezt lehetővé tették. Ha csak egy hiányzik is benne belőlük, nem kísérte volna szerencse a fáradságos hosszú munkát.

Előkelő hölgynek kellett lennie a kezdeményezőnek, hogy az arisztokrácia is zászlója alá álljon, és nem szabad

volt lenni arisztokratának, hogy a dzsentri hölgyei is támogassák. Nagy műveltséggel kellett bírnia, hogy hathasson, fényes tulajdonságokkal, hogy vezethessen s nagy erényekkel, hogy fölfelé és lefelé imponálhasson.

Beniczky Herminben mind együtt volt ez. Sőt még több ennél.

Annyi fegyvere volt, hogy a célért megküzdhessen, szinte egy egész arzenál. S minden fegyver jól állott neki.

Ha elunta szóval, sokszor előkapta biz ő a tollat is, de nem azt a tollat, amit önök, hölgyeim a kalapjukon viselnek, hanem azt, amelyiktől a mi kezünk nehezedik, s magvas, a pedagógia irodalom nívóján álló röpiratokkal csinált propagandát az eszméinek.

Neki nem volt hát lehetetlen semmi .

De minek is beszélem én ezeket, mikor — mondom — önök, akiknek elfecsegem, sokkal jobban tudják nálamnál

RESTÓRÁLNAK A VÁRMEGYÉK

Tehát kezdődik az élet a provincián

A világ dolga megint az urambátyáimék kezébe került, mert az ő saját dolgukat mindig Európa dolgának veszik. Hanem ezért aztán megvan Európának is a kárpótlása, mert minden európai dolgot a maguk dolgának tartanak.

Ma indulnak meg a választások, s aztán folynak szakadatlanul a megyékben s városokban .

A városok tisztújítása nem sokat ér. Ott mindent elront a gyárak füstje és a kereskedelem meg az ipar zsvajva.

Milyen egészen más a vidék ! Ott még állnak a nemesség kastélyai és egyszerű udvarházai, megannyi bástya, melyen át nem tör semmi. Még ott címerek függnek a falakon, még ott virágot ültetnek az asszonyok és repkény futja be a folyósókat. A városokban aranyozott cirádák díszítik a házak homlokait, és pléhfedelen csillog a napfény. Itt még a moh a házak ékessége !

... Hiszen hadd dicsérjék a politikusok az új erkölcsöket, hanem a poéta szíve odavonzódik a régi erkölcsökhöz !

Aztán a városokban nem is történik »imputarem«. Ott már ki van nyomkodva a legtökéletesebb embernek a tekintélye: az lesz a polgármester; a legmarconább képű úriember legyen a főkapitány, a legkülönb pennájú prókátor megtéttetik főjegyzőnek, s így megy ez egész végig.

De a vármegye egészen más. Ott még szét-szétcsap szárnyaival a véletlenség. Az atyafiság összeveti vállát, s csinál a számból okos embert. (Ugyanazt csinálja, amit az iskola, s mégis szidják.) Átváltoztatja a fogvatkozásokat erényekké (hát nem dicséretes dolog az?), s nimbuszal övezi a közép-szerűséget. (Hisz az igazi nagyságnak úgyszincs szüksége a tömjénre!)

A vármegye még mindig a szerencse talaja; közbejöhetho esélyek lökdösik az embereket le s fel. A fátum felüti ilyenkor a tűzikonyhát, s akik oda betérnek vagy őket veri meg valaki, vagy ők vernek meg valakit.

Nem tudom, úgy lesz-e most is, ahogy azelőtt volt. De alkalmasint úgy lesz. A vármegye megkorhadt, elgyengült, de nem változott meg. Nem változhatott az meg!

A lapok élén komor, összevont szemöldökkel írott cikkek jönnek, hogy így, hogy amúgy méltóztassék a tekintetes vármegyének fölvenni az »utolsó kenet«-et, mert bizonyosan ez lesz a legutolsó . . . azután jön a halál! Forduljon hát az utolsó percben a jóhoz, gyónja meg, szánja-bánja a bűneit, s gondoljon Tisza Kálmánra és az örök üdvösségre.

Hiszen szép dolog az okos tanács, s tény, ami tény, hogy a közigazgatás rossz hírének még tán meg is lehetne reperálni, ha minden egyes hivatalt sine ira et studio a lehető legalkalmasabb személy által töltenék be.

Csakhogy az lehetetlenség! Először is csak egyszer volt egy Nyáry Pál, s ez is leugrott szegény a negyedik emeletről. De ha tele lennének is a megyék Nyáry Pálokkal, mégsem érne semmit: az auktoritások kora lejárt! Hol van most az az idő, mikor még Kállay Miklós minden restorációkor azzal állott ki a fórumra:

— Nemes atyafiak, ha csak egy ember van is, aki nem akarja, hogy én legyek az alispán, jelentkezzék, s én legott visszalépek.

A kevélykedő krónika megjegyzi:

... *És sohasem találkozott ilyen ember!*

A mai reális nemzedék azonban gúnyosan nevetgél:
»Persze hiszen nem volt bolond senki, hogy előálljon, s agyonveresse magát!«

Ma már elmúlt a nagy reverencia, szétfoszlott az aranyozott köd, mely a táblabírói hosszú szakállakon ült, és nem is hisz a publikum a ránk maradt példákban, mióta előtte áll Andrássy az ő borbélyával, mióta a nagy Móricz Pál előtte kalamajkázik valamelyik államférfiú társával, Tisza komédiás ruhában veri a nagydobot stb. Hogyan tisztelhesse hát a publikum otthon, teszem azt, Teszéry János uramat.

Vége a tekintélynek a vidéken, de nincs vége a hiúságnak (erre találjon valaki irtószert!), és nincs vége a szegénységnek (tömérdék folytatással jár az!). Az uborkára való kapaszkodás se ment ki még a divatból, a hivatalhajhászat pláne virágkorát éli.

Hát még az erősek szeszélyei? Hát még a protekció hetykélékedése?

Mert nem az a vicc, hogy minél különb, derekabb embert tudjon hivatalba tenni az, aki a befolyását, erejét fitogtatja, hanem az a dicsőség, hogy minél hasznavehetetlenebb individuumot bír minél magasabbra feltolni valaki. Az ilyen protektor előtt emelik le aztán mélyen a kalapot!

De még ez nem minden azokból a szálakból, melyekből a »diadalmas névsor« szövetik.

Önök még el találnák felejteni, hogy van a dolgoknak regényes oldala is! A szerelem fénye belevegyíti a maga sugarait. Egy kis rózsaszín belevegyítve a sok zöldbe. Apró regények oldódnak meg részint drámai, részint vígjátéki módon.

Anna szereti Károlyt, Károly szereti Annát.

Anna öregje megtudja a dolgot, mert rajtakapta őket, mikor csókolóztak.

— Ősém, miféle dolog Ezer milliom!

— De bátyám — hebegé zavartan elvörösödve —

hiszen tudja . hiszen bátyám is volt fiatal . . az az ici-pici szép piros szájacská . oly csábító volt . ellen nem állhattam bátyám

— Ördögteremtette kölykei — duzzog az öreg —, csak

nem gondoljátok talán, hogy abban a pici szájacskában *speiz is van!*

Hát persze, hogy speiz . . . speiz és speiz, enélkül nem lehet háztartást vinni, és a pap kezére bízni magukat.

Akkor aztán a speizon gondolkozik a família, amíg ki nem süti, hogy a speizt majd hadd szolgáltatassa a tens várme-gye. Ugyis itt vannak közel a választások.

Csodálatos légkör ez itt, sajátos gondolkodás van itt még!

A hat év előtti választások alkalmával szolgabírónak lépett föl egy ismerősöm. Ő maga itt Pesten várta a kocka eldőlését, a »dolgozok«-at odahaza az atyaiak csinálták.

A választás napján izgatottan várta a telegramot: meg is jött estefelé, s így hangzott:

»Nagy erőfeszítés mellett megcsináltunk megyei almér-nöknek. Többet nem lehetett;

szerető nagybátyád: *János*«

Az én boldogtalan ismerősöm összecsapta a kezét cso-dálkozásában, s rögtön vasútra ült, s utazott haza.

— De hát az isten szerelméért, hiszen én sohase tanul-tam a mérnökséget.

— Mindegy az, öcsém! Majd megtanulod te azt itt, ha a bricskámra ültetlek, melyik a rossz út, s melyik a jó út. S amelyik jó, azt csináltatod a kubikus tótokkal, mert az kerül a megyének kevesebbe.

Otthon is maradt, olyan almérnök lett belőle, mint a többi. Hanem most az új restorációnál, meglehet, főorvosnak fog pályázni.

A BÁRÓ KEMÉNY REFORMJA

A közlekedésügyi miniszterhez őexcellenciájához így szólt egy napon Tisza Kálmán.

— Gábor, a te fejed kopaszodik.

— Minek azt konstatálni? — szólt a közlekedésügyek feje apprehenzíve.

— Azt akarom ezzel mondani, Gábor, hogy öregszel.

— No, és aztán?

— Maholnap már vén közlekedésügyi miniszter leszel, és még eddig nem láttam tőled semmi reformokat. Látod, ha elmegy, az ördög se fog emlegetni, semmi nyomokat se hagysz magad után.

— Sose halunk meg, édes barátom.

— Nem lehet tudni. Látod most is, hogy leszavazott benünket a felsőház. Azért hát azt mondom, Gábor, mozogj te is. Minden miniszter mozog. Ráday zsandárokat állított fel, Pauler zsidó házasságot csinált . . . (No, ne ne vess hát, nem ő házasodott meg), Szapáry új adókat hozott be, Trefort püspököket csinál, te pedig rendetlenséget csináltál.

— Hát mégis csináltam valamit.

— No, ne viccelj, Gábor. Nem jó áll az neked. Tudod, hogy szeretlek, azért vettelek be a kabinetembe, hogy ne én legyek benne a legrosszabb külsejű ember. Ez az előnyöd megvan, sőt gyarapodik. Elösmerem én szívesen, amit elősmerhetek. Hanem hát ez nem elég. Csinálj nekem már egyszer valami örömet karácsonyi meglepetésül. Gondolj ki valami okosat, hozz be te is már valami reformot. Tudod az ország mégis megköveteli, hogy *látszassunk*.

— Az is a baj, hogy *nagyon látszol* — dörmögé Kemény Gábor.

De a miniszterelnök komolyan beszélt, ezt észre kellett vennie a közlekedésügyi miniszternek. Észre is vette, s gondolkozva, töprengve zárkózott be másnap a bürójába. Mit kellene hát csinálni mégis olyan nagyot, ami reform lenne, de mégse változtatna az eddigi viszonyokon, mert hát ezekben a viszonyokba már bele van törődve minden ember: bolygatni azokat nem lehet.

Kemény Gábornak nem jutott eszébe semmi, és délután is ezen gondolkodott. De az istenek délután se küldtek neki mentő ideát. Estefelé elment a klubba, ahol is Csatári Csatáryt *hallotta* tarokkozni, amitől aztán még zavarosabb lett a feje. Az éjjel elűzött álmok visszajöttek hajnalra, de még mindig nem találták ott az új közlekedési reformnak a megfogantatását.

Reggel korán hívatta őexcellenciája a tanácsosokat:

— Jóemberek, adjatok tanácsot. Az ország reformokat óhajt tőlem. Gondoljatok ki valami reformot.

A vének összedugták a fejeiket, sokáig tanakodának; végre felszólal az egyik.

— És milyen reformot kíván, excellenciád?

— No, tudja nem valami nagyot, csakhogy éppen reform legyen, s lehetőleg valami megtakarítással járjon. Mert az népszerű dolog.

A tanácsosok megint összedugták a fejeiket, sokáig tanakodának, végre felszólal az egyik:

— Nekem van egy eszmém.

Mély csend. Mindnyájan csodálkozva fordulnak a felszólató felé, s koponyájának alkotását nézik, amint azt a rendkívüli embereknél szokás.

— Kegyelmes úr — ígyen kezdte beszédjét a tanácsos —, a közlekedésügyi minisztérium lépcsőin bizonyosan kegyeskedett észrevenni ama szép szőnyeget, mellyel az be van terítve . . .

— Oh, igen, informálva vagyok a szőnyegről, pompás közlekedési eszköz, mert az ember gyorsabban s könnyebben jön fel rajta, mintha a puszta kövezeten lépkednék.

— Már régen bosszant engem, kegyelmes uram, hogy ezen a szőnyegen az írkok és a segédfogalmazók is járnak . . . Kopik, nagyon kopik a lábuk alatt . . . S micsoda sáros lábuk van ezeknek az embereknek, akik gyalog jönnek idáig a posesztákon és mindenféle piszkos zig-zúgokon át.

— Ez igaz! — szólta a miniszter.

— A szőnyeg igazán csinos, és sokba került. Én hát azt indítványozom, kegyeskedjék életbe léptetni, hogy a szőnyegen ezentúl csak az osztálytanácsosoktól fölfelé való társaink járhasanak, akikről föl lehet tenni, hogy komfortlin jönnek. Az apró-cseprő nép hadd menjen a szőnyeg mellett a köveken. Ez olyan megtakarítás, mely becsületünkre válik, uraim, mert ez végre is az *állam pokróca*.

A miniszter apró szemei tündököltek a mosolytól.

— Helyes. Ezt a reformot azonnal életbe léptetem.

Hogy ily párbeszédnek kapcsán keletkezett-e a nevezetes reform, nem merek érte éppen kezkeskedni, de hogy a pokróc-szabályozó rendelet tényleg kiadatott, a legkomolyabban merem állítani.

A pokrócon csakis a tanácsosok járhatnak ezentúl a hivatalba, s minthogy ezek egyáltalában nem járnak a hivatalba, föl lehet tenni, hogy a közlekedésügyi minisztérium pokróca, ha nem is örökéletű, de sokkal maradandóbb lesz, mint a közlekedésügyi miniszter.

HOL LAKIK A DICSŐSÉG?

Van egy nagy úr, mindnyájan ismerjük, azzal történt meg a következő mese.

Nemes dicsvágy lakta a szívét, volt akaraterete, pihenő vánkosairól föl-fölzaklatta a tevékenység szenvedélye.

— Én nem heverek itthon — mondá —, hanem elmegyek ország-világot látni: fölkeresem a Dicsőséget.

— Hja, az nem könnyű dolog — szóltak vállvonogatva a tapasztalt emberek. — A dicsőségre nehéz rátalálni!

— De hát ha megvan valahol, akkor csak mégis föl lehet találni . . .

— Ki tudja? Csalfa tündéresszony az nagyon. Mikor már átkarolnád a derekát, akkor egyszerre szétfoszlik az alakja, s azon veszed észre magadat, hogy üres levegőt markoltál.

— Mindegy, én mégis föl fogom keresni.

Elment azokhoz, akik már ismerősök voltak a dicsőség-gel. Azt kérdé egy államférfiútól:

— Hol találhatom meg a dicsőséget?

— Nem tudom.

— De te hol találkoztál vele?

— Én a parlamentben. A karzaton ült valahányszor beszéltem, s örökké tapsolt nekem. Csinos kis ördög. Pajkos és szeszélyes.

— Helyes. Köszönöm, hogy megmondtad.

Hazament, kinyitotta otthon a pincéjét és a száját. Ez a két kellék szükséges a bizalomhoz.

Megválasztották képviselőnek. Bejutott tehát a parlamentbe, járt-kelt, izgett-mozgott, beszélt, tett, de a dicsőség sohase ült ott a karzaton.

Últek biz ott szépasszonyok elegen: egynémelyik többet ért talán a dicsőségnél, de ha neki éppen csak a dicsőség kellett. Örökké azt várta, hogy mikor jelenik már meg ezüst csillagos pompás ruhában rózsaszín fátyolba burkolva, sugárzó gyémántdiadémmal a fején. Így kell, bizonyosan így kell kinéznie.

De a dicsőség nem jött. (Talán nem kapott belépti jegyet visontai Kovách Lászlótól.)

A mi hősrünk gyanakodni kezdett ekkor, hogy talán félrevezette az államférfi, akinél kérdezősködött.

Megszólított tehát egy nevezetes író.

— Te, hogy ösmerkedtél te meg a dicsőséggel?

— Tudom is én! Azt hiszem, hogy bejött egyszer a szobámba, s leült az íróasztalom mellé.

— Hogy néz ki?

— Szép szőke leány, szelíd és elbájoló.

Hm! Hát most ki mondott igazat? Az-e, aki pajkosnak és szeszélyesnek festette, vagy ez, aki szelídnek mondja?

Ennek most már végére kell járni.

Felkeresett legott egy minisztert, s attól is megkérdezte, hol botlott bele a dicsőségbe?

— Ott van az, kedves barátom, mindig, ahol a ragyogás, a hatalom és a fény. Mikor a királyi palotában jártam, ott járt-kelt a termekben . először azt hittem, hogy csak árnyék, de eközben mindig növekedett, egyszer élő alakká változott, s egy fönséges hölgy lépett elé. Hideg tündöklő arca van, szemei égetnek, mint a tűz . .

A mi hősrünk fogta hát magát, fölvette legszebb ruháit, s ment, ment a garádcsonkon följebb egész a miniszteri polcig. Ebben az állásban uralhatta mind a három helyet, amelyeken a dicsőség megtalálható. Nyitva volt előtte a királyi ház, az írószoba és a parlament. Évek eltelték, s ő folyton várta a dicsőséget, de a dicsőség sose mutatkozott előtte.

Sóhajtott, és kezdett lemondani.

— Vége van, már nem fogom meglátni, úgy halok meg!

S hogy elfelejtse titkos szerelmét, elment messze a fényes udvartól, a hír és dicsőség kedvenc tartózkodási helyétől egy vidéki városba építeni. Számúzta magát.

Ott segített vezetni a munkát . Nem valami különös foglalkozás: jámbor egyszerű embereknek hajlékokat építeni ! Kliónak is nagyító üvegre volna szüksége, hogy idáig lásson ! Pedig az csak nem visel pápaszemet

Hát egyszer amint ott áll egy napon a már majdnem bevégzett építkezéseknél a munkások közt, valaki hátulról hozzája lép, s egyik kezével átkarolja.

— Mi az? — szólt megrezzenve és megfordult.

Egy izmos leány állt előtte a munkásnők közül, kurta csíkos szoknyában, mosolygó arccal, szép kék szemekkel.

— Ki vagy? — kérdezé.

— Én a dicsőség vagyok — szólt és kedvesen meghajolt előtte.

— Lehetetlen — dadogá a nagy úr elpirulva az örömtől. S még egyszer végignézett gyanakodva egész alakján.

. Meztírláb állt ott a leány, és egy vakolólapátka volt a kezeiben.

*

Ebből a meséből pedig az a tanúság a mai napon, midőn a szegedi királyi biztosság megszűnik, hogy Tisza Lajos szerencsés ember volt (mert az ő életrajza akar ez lenni), s hogy a dicsőség ezer alakban jár-kezel az emberek előtt, minden út hozzá vezet, de biztosan sehol se található.

A T. HÁZBÓL

[szept. 28.]

Csernátony Lajost ott hagytuk el a nyár elején, mikor az utolsó ülések egyikén begombolódzott kabátjába, s el-sietett az árnyékos folyosóról.

— Fázom itt — szólt —, kimegyek a napfényre!

S valóban nemcsak a kezei reszkettek, hanem finom szellemes arca is egészen megkékült.

Ma, mint valami vasgyúró, járt-kelt a folyosókon.

Örült is neki az egész Ház, mert ez idő szerint Szontagh Pállal ők ketten viselik a közszeretet bokrétáját.

Hanem a Ház, ha jókedvében van, ott veszi az örömeket, ahol találja.

Csernátonynak azért örült, mert meggyarapodott, Szerb Gyurinak meg azért örült, mert megfogyott.

Az a joga eddig a marienbadi vizekkel élő Komjáthy Bélának volt csak meg, hogy egy-egy ülés után Tisza Lászlóból elváltozott Tischlerré, s mint karcsú legényke pördült végig a Ház helyiségein.

Ma azonban Szerb Gyuri jött be nyúlánk termettel, mire valóságos örömszivaj támadt a fiatal generáció között.

Csak Komjáthy jegyzé meg fumigatív irigykedéssel

— Jézus Mária! Ez a fiát küldte ide!

Megnézték elől-hátul, a tudósabbak megtapogatták nincs-e mesterségesen kitömve vékonyabbra, a zajtól és az élénk mozgó csoportozattól csábítatva odabicegett Tisza Kálmán is, élénken kezet szorongatva az erdélyiekkel, mire nézve fájdalmas hangon sziszegte Bánhidy:

— Ni, hogy hízeleg *a nemzetiségeknek*.

A talpig feketébe öltözött Tisza kikérdezvén a zsbongás okát, miután megértette, csodálkozva mormogá:

— Hogy lehet annak örülni, ha valaki soványodik!

Általában a mai ülés a honatyák külső színvonalának megtekintéséből állott. Szervusz! Hol nyaraltál? Miféle levegőn voltál? Nőd is megjött? Ejnye, de hatalmasan nézel ki! Ember, te hízol! Richtig! Felvehetők már a szálláspénzek?

Ilyenforma kérdések és mondatok hangzottak összevissza reszelős, csengő, de mindkét esetben vidám barátságos hangon.

Amint nagy csoportokban elmentek egymás mellett a hullámzó folyosón, úgy tűntek fel a szakadatlan kézszorítások, az emberek vállán és hónalján keresztbe nyújtott kezek, mintha valami új négyes figurát táncolnának a képviselő urak, ahol a kéznyújtás bizonyos szabályokra megy.

A miniszterek majd mind jelen voltak. Széchenyi megöregedett egy kicsit, Trefort meggörnyedett, a Pauler arca még fanyarabb (vadkörtét evett egész nyáron), Orczy Béla is ott fehérlett. Tőlem vagy tíz képviselő kérdezte: »Ki az a tisztos öregúr?«

— Hát ez bizony a király oldala melletti miniszter.

— Hm! Meglehet, hanem bizonyosan a király *túl*só oldalán, mert az innensőn sohasem látszik.

Kemény Gábor szépül, amióta a haja fogy, csak a Szapáry ábrázata van elszontyosodva, amióta az érdemei növekszenek sápadt színe van, bajusza lelóg, s homlokáról egy láthatatlan horvát felirat borongós betűi vetnek árnyékot a piros bársony zsöllyére. Fejét ábrándosan, búsan emeli fölfelé az égnek, mintha a magasból égi hangok kelnének: Oh, Dávid, Dávid!

Kívülről ellenben a napsugár szűrődik be az ablakokon, s megaranyozza még a György Endre ruháit is. Apró nyelvecskái összevissza nyalogatják a Bittó fejét, megcsiklandozzák Szilágyi Dezső arcát (Oh, égi fény mennyivel melegebb náladnál a földi!), végigtáncolnak a Falk Miksa eres kezsein, s mozgó csillagokat raknak a Kármán kidüllesztett mellére.

Mindenki vidám, mindenki cseveg, kérdezősködik, csak az örökké dolgozó Törs Kálmán fogja fel másképp a dolgot,

s szótalánul jár fel s alá, tele tüdővel szíva a folyosói levegőt:

— Hát te hol nyaraltál? — kérdi Lukács Béla, kihez mind odajárulnak ma a miniszterek kezét fogni, ami erős gyanúba keveri Bánhidy előtt.

— Hogy hol? — feleli Törs Kálmán szokott kedves szellemességével. — Én most nyaralok, itt

— Itt?

— Szívom a friss szénaszagot, amit ti hoztatok faluról.

Az ember egész örömmel tekint szét régi ösmerősein. Itt vannak kedves Farkasaim is. Minden úgy van, amint volt, az Andrásy Tivadar nyakkendőcsokrától kezdve is egész a Prileszky zöld kalapjáig.

Ezek a Ház mézes órái. Még semmi üröm nem vegyül a mézbe

Ha csak azt nem vesszük, hogy a lutheránusok máris mozogni kezdenek Zsilinszky mellett, akivel a derék Szathmáry Györgyöt akarják elütni a jegyzőválasztásnál. Mert a képviselőháznál üt a »girigaré« is.

De hagyjuk ezt még. . . Ma csak a viszontlátás öröme legyen uralkodó. Ma mindenkinek, még nekem is csak kelles dolog jut.

— Önért is tettünk valamit! — biztat meg egy öreg mameluk.

— Ugyan mit?

— Behoztuk a Házba a szünet alatt Beöthy Algernont.

— Köszönöm — szóltam elérzékenyülve hálás szemeket vetve rá.

Az édes mézbe az egész ülés alatt a politika legkisebb kenyérmorzsája sem esett, ami azt megsavanyítsa.

Hacsak azt nem veszem annak, hogy van a könyvtárszobában egy pár annonce kifüggesztve, e ezek között egy azokból az ismeretes hirdetések közül is, hogy: »*Száz aranyat egy poloskáért*«.

Horváth Gyula arra járván megolvasta a nagy veres betűket, s azután szétnézve a képviselőkön, ezt mondá a vele sétáló miniszternek:

— Azt írathatnád ki *oda*, kegyelmes uram, hogy »*száz poloskát egy horvátért*«.

S csakugyan egyetlen horvát képviselő sem volt jelen: még a jó piros arcú, öreg Bedekovich is *lázong*, odahaza az Angol királynő valamelyik pamlagán.

A T. HÁZBÓL

[okt. 2.]

Ma a »Ház edényei« szerepeltek csak.

A parlamentnek pedig két nevezetes *edénye* van.

I. A szavazási urna — és

II. Az ország gyufatartója.

A szavazási urna tulajdonképpen egy papírdoboz (valaha fiatal korában női kalapskatulya lehetett). Ez a barna skatulya szüli a Ház hivatalnokait.

Szüli pedig fájdalom nélkül.

Mert ez inkább csak olyan tiszteletbeli aktus. A képviselőházi tisztikar leginkább a klubban csinálódik. Akinek, teszem azt, nagy pechje volt a tarokkban az előbbi ülészak alatt, hát annak azt valahogy rekompenzálni dukál. Legyen belőle jegyző.

A másik edény az »ország gyufatartója«. Ez a folyóson van elhelyezve egy kis félasztalkán. Nemzetiszínű gyufa van benne. (Büszkék is rá a mamelukok!) Mikor bent a tanács-teremben semmi sem történik, akkor a folyosó zsibong az élettől, s a gyufatartónak esnek a képviselők. A szolgák nem győznek panaszkodni, hogy lehetetlen azt megszenvedni, mennyi gyufa fogy.

Az uralkodó a cigarettli, kivált a jobboldalon. A baloldalon akad még makrapipa is hébe-hóba, de a virgina és a vastagabb szivar éppen gyakori.

Hatalmas füstmacskák gomolyodnak. S ebben a nagy füstben érnek meg azok a nagy eszmék, amik *ismét füstté lesznek*.

Az örök füst itten a szignum!

A mai ülés rövid története különben, hogy hivatalnokok dolgában minden a régiben maradt, kivéven Zsilinszkyt, ki újnak választatott be a jegyzői karba.

S mindehhez nem kellett egyéb, mint egy csomó papírkocka és egy félpakli gyufa.

Legérdekesebb most horvát képviselőnek lenni. Mindenki velők foglalkozik.

S ők magok a legóvatosabb perszónák a világon.

Először csak a képviselői házbért vették fel, de a képviselőségről nem tudtak semmit.

Micsoda édes öröm volt ez a mameluk táborban. Móricz Pál harsogó vidámsággal hirdette:

— Ott voltak! A kasszánál voltak. Fölvették a pénzt. Becsületemre mondom. Magam láttam.

Hírnökök rohantak fel Budára, bejelenteni Tiszának az örvendetes eseményt, hogy a horvátok immár elvesztették a szüzességüket.

Soha még nagyobb boldogságot nem okozott pénzfelvétel, mint ez! Valóságos »Te Deum laudamus«-t csaptak belőle.

Pedig a horvátok nem voltak olyan durcások, mint aminőknek látszottak.

Tegnap már ott kullogott közülök egynehány, körül a folyosón nyájaskodva a nagyokat.

— De hát miért nem jöttök be a terembe?

— Lehetetlen, mert hát izé, hogy minekutána.

— Ugyan, ne mókázzatok! Mi már úgyis megleszünk; nem láttátok, ki ment be most az ajtón? Az bizony a Miletics Szvetozár.

Csakugyan Miletics lépkedett be a tanácsterembe, nagy csodálkozást keltve, mint valami síri árnyék.

A horvátok látván, hogy van minekünk ónélkülök is nemzetiségi alakunk elegendően, alább kezdték egy tónussal.

— Hiszen bemennénk édesörömet. Fáj a szívünk, hogy be nem mehetünk. Unjuk magunkat idekünn. De hát nem lehet, nekem magamnak három csépeletlen asztagom van odahaza. Ha én most leülök közétek, azt rögtön alágyújtják otthon . .

— Persze, persze a hazafiság lángja.

S míg itt a folyosón javában *barátkoznak* a magyar urakkal, otthon ezalatt híre jár a szép Zagorjéttől le a gránicig,

micsoda hősök, micsoda kemény daliák itt fenn a horvát urak, hogy odamondogatják az igazságot Tisza szemébe!

Regék és népdalok születnek s halnak el róluk az ezüst-vizű Száva partján Szép leányok dalolják ezeket.

Itt meg folyik az alkudozás. Ich nehme, ich gebe . Engesztelő szavak váltatnak. Buzgó mamelukok kolportálják ezeket.

Németh Albert »szégyenteljes trafikációknak« nevezte el az alkudozásokat ma. De nem volt sikerült megjegyzés, mert még a baloldalon se hozott Berci bácsinak tetszésajzt.

Általában a baloldal még vékonyan van reprezentálva. A szájásabbak még nem jöttek fel. A párt két plezúros tagja (Pázmándy Dénes és Ónody Géza) közel egymáshoz ülve, lenézőleg tekintettek át a túlsó nagyobbik oldalra, mely azonban mégiscsak egy kiépült duellanst tud felmutatni: Andrássy Tivadart. Meglátszik mindjárt, hogy hol van a nagyobb virtus!

A karzaton disztíngvált közönség ült, köztük Haynald is, aki különben gyakori vendége a folyosóknak. Ma már a horvát dolgokat várta a karzat.

Talán ennek nevében panaszkodott Németh Berci, hogy már nyolc napja van együtt a Ház, s még mindig nem történik semmi. Hogy hát micsoda dolog az?

(Ezért tulajdonképpen én duzzoghatnék: mert miről írjam én ilyen viszonyok közt a »t. Házból«-t?)

Németh Albert szavait csend követte. A képviselők félrerakták papírjaikat, mert minden ember kapott ma percentbe egy állampapírt, melyről leolvashatta sorsát: hogy milyen bizottságba osztották be, s hogy ugyan a tudomány melyik ágában szakember ő?

E papírokkal a hónap alatt — száz meg száz papír fehérlett szerte — úgy néztek ki a képviselők, mint a papírsárkánnyok, amiket most mindjárt felbocsátanak a levegőbe.

Igenis, Tisza nyomban felállt, s kijelentette, nem ő az oka, hanem a házszabályok, hogy a horvát ügyben eddig nem nyilatkozhatott, mert a házszabályok a tisztviselők és a bizottságok megalakítását előbbre rendelik.

— S a házszabályok — jegyzé meg e helyütt Madarász gúnyosan — »most« sokkal erősebbek, mint a horvátok.

Különben pedig kijelentette a miniszterelnök, hogy holnap tesz szóbeli jelentést az ügy állásáról, s benyújt egy határozati javaslatot.

— Vajon mi lesz benne? — gúnyolódék Madarász.

Éppen arra ment Prileszky, s odavágta neki:

— Az bizonyosan benne lesz: hogy minden horvát tartozik előfizetni az *Emlékirataidra!*

Ebből állt a rövidke ülés. A hazafias horvátok ezalatt künn a folyosón szepegték az otthon levő asztagjaik miatt.

A T. HÁZBÓL

[okt. 4.]

Ma reggel igen korán ébredt fel a Múzeumban Pulszky papa. Még halotti csend volt a nagy téres folyosókon, csak messziről hallatszott a Herman viperájának sziszegése.

De Pulszky papának dolga volt, azért kelt korán, mihelyt kikrágta magát, a reggeli után mindjárt felkereste Szilágyi Dezsőt.

— Dezső! — kiáltá még az ajtóban. — Ma beszélned kell.

— Hol?

— A »Ház«-ban.

— Miért kellene nekem beszélnem. Tudtommal Tisza beszél ma.

— Éppen azért. Vagy neked, vagy Gusztinak okvetlenül szólnotok kell.

— Nem értem.

— Mindjárt elmondom. Floquet francia képviselőnek megígértem, hogy elviszem nejével együtt a karzatra. Természetesen egy szót sem tud magyarul

— Akkor hát beszéljen Guszti.

— Vagy Guszti, vagy te, nekem mindegy, mert csakis a külső benyomásról, a parlamenti alakokról van szó.

— Jól van, beszélék hát én . . .

— Helyes. Nem szeretném, tudod, ha egy magyar parlamenti tag formátumát Tiszában képzelné vagy Guszti, vagy te.

— Így kívánja ezt a daliás magyar nemzet jó híre.

— S teringette! Madame is látni fogja.

Madame igen csinos még. Életkora kedves a Balzac úr ízlésének. Fekete szemei elevenek. Olajszínű arca üde és kedves. Különben maga Floquet is szép fej. Vagy hogy csak annak látszik. Mert Csatáry Grósz fejének szomszédságában minden fej gyönyörűséges.

Ott ültek a közép karzaton. Az öreg Pulszky informálta a képviselőt, Csatáry Grósz informálta a madame-ot. Madame unatkozott.

Pedig megérdemelte volna, hogy ne unatkozzék, mert az egy egész utazás volt, míg helyükre juthattak.

Mikor az érdekes vendégek odaértek a képviselőház elé, tele volt hullámozó néptömeggel az utca.

Tarkábbnál tarkább alakok kapaszkodtak a Múzeum vasrácsaiba, akik már nem fértek az utcára. Leginkább az alsó osztályok torzonborz típusai voltak ezek.

Egy munkás egy forintost lobogtatott a kezeiben.

— Eresszenek be! Be akarok menni!

De a szolgák nem hajtottak az egy forintosra.

— Nincs jegy! — mondotta némelyik csüggedten. — A szegény embert nem eresztik be!

A szolgák már alig bírták visszatartani a tömeget. Hiába volt minden figyelmeztetés, hogy a karzatra már nem fér senki. A karzati ajtókat formálisan ostromolni kezdték.

— Hallani akarjuk a zsidóheccet! Be akarunk menni! Éljen Istóczy!

A feleselésekből lassankint zszibongás lett, a zszibongásból lárma, taszigálás.

E pillanatban robogott elé a miniszterelnök kocsija.

— Éljen Tisza Kálmán! Keresztények, éltessétek a miniszterelnököt!

Éltették is harsányan.

A miniszterelnök félénken surrant be a kapun. Nincs hozzászokva az ilyenekhez.

A sors úgy akarta, hogy utána meg egy zsidó képviselő érjen oda.

— Abcug! Le vele! Ez elől csukjátok be a kapukat!

A képviselő közönyösen nézett végig a tömegen. Fel sem tűnt neki az inzultálás, mert ő meg hozzá van szokva.

A kis zenebona olyan erős felleget öltött apródonkint, hogy végre is beszaladtak a csibukozó visontai Kovách Lászlóhoz:

— Nagyságos uram! Lázadás van!

— Hol? Zágrábban?

— Nem. Itt a kapu előtt!

— Bánom is én! Én csak háznagy vagyok, nem pedig házon kívüli nagy.

— Hát mit csináljunk?

— Ha azt akarják, hogy én csendesítsem le, eresszék be őket ide lázongani a folyosóra: itt már az én hatásköröm a csillapítás!

Végre ahhoz a rendszabályhoz nyúltak, hogy rendőrök segélyével bezáratták nagy nehezen a karzatra vezető kapukat, eltaszigálván onnan a kíváncsiakat.

Egy szurtos ököl felemelkedett, s odacsapta a manupropriáját az ajtóhoz.

Ekkor jöttek Floquet-ék Pulszkyval.

— Itt forrongás van! — mondá Floquet. — Itt valami történik. A nép követel valamit.

— Nem hiszem — szólta az öreg Pulszky —, a mi népünk nem követelő csak kíváncsi. Bizonyosan valami érdekes dolog van az interpellációs könyvben.

S valóban ez az oka a népcsődületnek, melynek olyan fenyegető alakja volt a látszat szerint. Hirdették, hogy Ónody interpellálni fog a zsidó ügyben.

— Menjenek haza békességgel! Nem látják, hogy milyen dolog rendetlenséget csinálni, mikor idegen vendégeink vannak.

Erre csakugyan oszladozni kezdett a tömeg, s a vendégek eljuthattak helyeikre. Rőgtön egy egész kis francia kolónia képződött körülöttük.

Egy ideig idegenül nézte Floquet a Házat, míg Tisza beszélt, a nagy csend s a csak néha felmorajló »helyes« nem tett szórakoztató hatást, de mikor a Madarász szavainál felviharzott kétszer háromszor is az ellentmondások zúrzavara,

Floquet szemei ragyogni kezdtek. Azt hitte, hogy otthon van.

Képviselők egyébként nagy számmal jelentek meg, a karzatok tömve voltak: ma a szépnem is megjelent. A főrendiek karzatán ismét ott ült Haynald, néhány főispán és a magas klérus több tagja.

Mindenki csalódva ment haza, mert megint rövid ülés volt.

Pedig a publikum ritkán éhezett még úgy a képviselői elokvenciákra. Mikor Tisza beszéde elhangzott, mely körülbelül inkább idézett elő megnyugtató hatást, mint tetszést, mert frázisok nélkül való volt, világos és átlátszó, egymást nógatták a képviselők:

— No, beszélj már valamit!

— Én csak »közbeszólásokra« vagyok elkészülve — felelte a habarékpárton egyik.

Azután sorba fölemelkedtek a »szombatosok«, ti, akik a horvát kérdés tárgyalását nem holnap, hanem szombaton akarják.

Szilágyi a habarékpártról elegáns gesztusaival Floquet-nek beszélt: az ő ideája volt a szombat.

Erre a szélsőbaloldalról is felkelt Mocsáry Lajos: ő is a szombat mellett van.

S így *ebből* tudtuk meg nagy idő után, kik a pártoknak a *vezérei*.

A T HÁZBÓL

[okt. 7.]

10 órakor kezdődött az ülés, de már tíz előtt ki volt függesztve az országház kapujára egy biztató fehér táblácska *magyar* felirattal:

A jegyek mind elfogytak.

Igazi színházi hang! Nincs billet! Van a kapus magatartásában is valami pöffeszkedés, amint hátraveti óriási fejét,

mely a nagy bozontos kalpagnak miatta tulajdonképpen ott kezdődik, ahol bevégeződött.

Igenis, uraim és hölgyeim, nincsenek jegyek, mert ma nagyon érdekes darabot adunk. A »horvát kérdés« eredeti vígjáték négy *felvonásban*.

Az első felvonásban Dávid *felvonja* a címereket.

A másodikban a horvátok *levonják* a címereket.

A harmadikban Ramberg *felvonja* a puskakakasokat.

A negyedikben Tisza *bevonja* a vitorlákat.

A képviselői padok meglehetősen megteltek. A Ház összes kapacitásai fekete ruházatban fekete nyakkendővel jelentek meg, mintha valami temetésre jönnének. Még Simonyi Iván is berobogott Pozsonyból. Ebből is láthatta minden ember, hogy ma itt »nagy politika« lesz.

A folyósokon síri csend. Csak Komjáthy ül ott szivarozva és évvódve egy erdélyi kollegával, ki preparálni járván a kertületekben, tele szájjal hirdette többi közt, hogy mennyi adósságot csinált a kormány. Egy helyütt százhusz milliót mondott máshelyütt ezerhatszáz milliót, harmadik helyütt megint többet, amennyi éppen a szájára jött, mire maga elé idéztette az erdélyi gubernátor, Ugron Gábor, hogy:

»Kedves komám! Egyezzünk ki valahogy ebben a dologban: én egészen a *tetszésedre* bízom, hogy mennyi adósságot csinált a kormány, de azt megkövetelem, ne szaporítsd és ne fogyaszd össze-vissza, hanem mindjárt annyit végy, hogy elég legyen mindenkorra, mert azt én meg nem engedem, hogy a *népet bolondítsátok*«.

A folyósó néptelensége is mutatta, hogy végre valahára érdekes ülés van odabent. Benyitottam az egyik írói karzatra, melynek sötét sikátorában tömérdek irodalmi felöltő lógott a fogasokon.

Az írói karzat is zsúfolásig tömve volt. A földszinten Helfy beszélt kellemesen csengő hangján, nagy »helyesek« közt és elég nagy vervevel.

A karzatokon végtől végig fej fej mellett. Ott ül Floquet is, ahol három nap előtt elhagytuk, éppen azon a helyen. Nem messze tőle Blaháné. A túlsó oldalon a szép Palotay Piroska.

A mi írói karzatunkon az öreg Pulszky dominál, szellemesebbnél szellemesebb észrevételekkel a helyzetre. Rákosi Jenő, ifj. Ábrányi Kornél úgyszólván versenyeznek vele ott egy csoportban.

Bródy Zsigmond, aki országgyűlést jött ide hallgatni, de akaratlanul is őrájuk fordul a figyelme, bosszúsán dörmögi:

— Nem jó, ha a karzat okosabb a földszintnél!

S felkel és átmegy a másik írói karzatra, ott legalább nyugodtabban hallhatja a horvát vitát.

Tisza hidegen, közömbösen viseli magát, de annál nyugtalanabb Szapáry Gyula, mert rossz idő járt a familiára, ha omne trinum perfectum, akkor ő lesz *a harmadik halott*.

Hanem prédikációs halott lesz, ha lesz. Nagy szóbeszéd-del közeledik a Halál.

Helfy szónoklata jó hatást tett az ellenzékre, a meggyőződés ereje rezgett át rajta, s komoly férfias alakban öntötte ki a nemzeti panaszt.

Tisza gyakran nyúlt a plajbászhoz, de a beszédjében csak Thaly korrigált.

Ez akkor történt, mikor Helfy indignálódott, hogy a horvátok meggyalázták a birodalomalapító Szt. Istvánnak a képét.

Mire Thaly indignálódva közbeszólt nagy derűtséget keltve:

— Oho! Árpád alapította a birodalmat!

De erre meg Halász Géza indignálódott.

— Micsoda tapintatlanság! Most már az Árpád fotográfiját is kiszolgáltatta a horvátoknak!

Helfytől Szilágyi vette át a szót. Hosszan, kimerítően beszélt és nagy hévvel, néhol eltalálva a nemes pátosz hangját is. Hatalmas erőteljes alak, az izmos vállakon nyugvó szép olajbarna fej nagy eroberungot csinált az asszonyok előtt.

.. Egy ilyen beszéd után — tekintettel a zsúfolt hölgykarzatra — érdemes megházasodni melegiben.

A »hogy«-ok és »miszerint«-ek nagymesterét legjobban az bosszantotta, mikor határozati javaslatának a szerkezetét támadta meg Szilágyi, gúnyosan emlegetve a grammatikáját. A miniszterelnök is arra a leghiúbb, amiben a leggyöngébb.

Oda is jegyezte izgatottan mindjárt kusza nagy betűivel az előtte fekvő fehér lapra az adandó feleletet:

»Vannak rossz és jó grammatikusok, épp ahogy vannak rossz és jó politikusok.«

A mamelukok ezt okvetlenül meg fogják nevetni: pedig hát úgy van az, hogy vannak bizony jó politikusok, de nem a rossz grammatikusok között.

Mély csendben hallgatta a Ház Szilágyit, s kivált azon a helyen, ahol Szapáry állásának tarthatatlanságát vetette fel, még a lélegzetüket is elfojtották, Ház, karzat, minden.

Furcsa az, hogy egy roskadozó bársonyszék nem csinál annyi zajt sem, mint a Günther kezében egy mozgó plajbász.

Tisza beszéde ma gyengébb hatást szült, mint egyébkor rendszeren. Pedig Tiszának igaza van a horvát kérdésben. Honnan van az, hogy Tisza jobban tudja magát védeni, mikor nincs igaza, mint amikor igaza van?

Ez onnan van, mert Tisza ki akar mászni a horvát kérdésből minden áron — s ez okos dolog is —, de úgy akar belőle kimászni, hogy Szapáry is elevenen maradjon.

S itt a zátony!

Ha Szapárynak igaza volt, a magyar felirattal (s ő ma is azt állítja, hogy igaza volt), akkor mégiscsak a mi rovásunkra megy az új barátkozás, mely a *felirat nélküli* táblákba kerül. Akkor mégiscsak odamegy ki a dolog, hogy mi nem bírunk érvényt szerezni a magunk igazságának, a horvátok pedig még a mi igazságunkból is hozzátoldanak egy darabot a magukéhoz.

Ők először »üres lapot« kaptak, most pedig »üres táblákat«.

Mi pedig mit kapunk?

Üres beszédek.

Tisza múltkori beszédében, mikor az ország becsületének megsértéséről volt szó, Horvátországot még »belföld« volt, mely nem sérthet, csak törvényt szeghet, ma azonban, mikor Helfy azt hozta fel, hogy hátha többi nemzetiségeink is fellázadnának a címer ellen, ma Horvátország egyszerre megint »nem belföld«.

De mikor Prileszky Tádé mégis azt mondja:

— Úgy van! Igaz. Tökéletesen igaz! Ma megint felségesen beszélt a kegyelmes Urunk!

Vannak a tisztelt Háznak játszi napjai, amikor még Éles Henrik is édesen meghallgatott orátor. Vannak játszi napjai, mondom, amikor még a Gury erkölcstana is érdekfeszítő téma.

De a nagy témához nagy alakok kellene. A »Ház« óriási mértéket alkalmaz szónokaira ilyenkor.

Ki kellene függeszteni az elnöki katedrára nagy betűkkel: »*Kis emberek most meg nem hallgattatnak*«.

Triccs-traccs folyik a padokban, míg a kisebb szónokok kiadják a mérgüket. A tisztelt Ház fele náthában és borzasztó köhögési rohamokban szenved. S mintha a torkukat kezdené csiklandozni az unalmas szónoklat, egyszerre krákogni, prüsszögni, köhögni, ásítani, nyújtózkodni, izegni, hánykolódni kezd az egész törvényhozó test, úgyhogy valóságos macskamuzsika mellett beszélnek a kisebb kaliberű emberek.

Pedig ezeknek is van ám mondanivalójuk néha-néha; mert hiába Magyarország az a föld, ahol bővében vagyunk az originális tehetségeknek.

Itt van, teszem azt, Polónyi Géza. Addig-addig gondolkodott, hogy miképp kellene nyélbe ütni a Monarchia békéjét, s miképp kellene behozni a horvátokat újra a Házba, hogy kitalálta, miszerint le kell tiltani az ötforintos napidíjakat.

Ez volna az igazi nemzeti bosszú. Polónyi az életből meríti érveit. Ő ennél nagyobb büntetést nem ösmer. Letiltás, végrehajtás, ez cseng-bong az ő fejében. Letiltás, végrehajtás! Ezzel el lehet igazítani mindent, mindent a világon!

Felbosszantotta ez a csizmadia politika Csernátont. Egy gentleman nem tűrhet ilyet. S dacára annak, hogy a tarka kabátja volt rajta, (mert a tarka kabát csak folyosói diskurzusokra való), mégis felállt, s mint mindent, amit ő csinál, bizonyos eleven formába öntötte.

— Azt kérdem az elnök úrtól, megüzenték-e a horvátok, hogy nem vesznek részt az üléseken?

Az öreg Péchy zavarba jött:

— Nem üzent nekem egy lélek se.

— No, hát csak ezt akartam mondani.

Polónyi nagyot bámult ezen az epigrammán. A Ház mosolygott. A karzat nem értette. Hanem azért ez volt ma a legkedvesebb, legpikánsabb incidens.

Azután Orbán Balázs mondott csinos beszédet, mialatt megkívánták a képviselők a dohányzást, s kijöttek a folyosóra.

Tiszát valami deputáció nyomorgatta a miniszteri szobában: bizonyosan hoztak valamit, és nem *kértek*, mert csupa jól táplált kövér hazafi volt, s akinek e tekintetben már praxisa van, az jól tudja, hogy a kéregető deputációk rendszerint sovány egyénekből állanak. Ezeknek, ha kell is valami, hát bizonyosan külön törvényszék vagy telexkönyv s több efféle.

A folyosói élénkség némileg ellensúlyozza a felhős borongós időt, mely nyomasztólag hat a kedélyekre.

Tarkábbnál tarkább csoportok járnak fel s alá, itt-ott megállva valamely fülkében. Egy-egy tréfa röppen el néhol, másutt gúnyos szó vagy incselkedő kifejezés. Apáthy két cisztercita főpapot tart elokvenciával, kik talpig fehér szőrtalárjukban festőileg néznek ki.

Lükő azzal bosszantja a szabadelvűeket, hogy azért tették meg jegyzőnek a *tót* Zsilinszkyt, hogy a horvátok kibéküljenek. Odescalchy Artúr »csángó értekezletet« toborz délutánra, ahol megint építenek néhány légvárat téli szállásul az ittmaradt csángóknak.

Egy szelíd kormánypárti öregúr magyarázza hallgatónak, hogy a horvátok közt a legderekkabb hazafi Joszipovich, azt agyon kellene ütni és pulverizálni, s aztán egy-egy kávéskanállal beadni belőle minden horvátnak, hogy tanulja meg abból, mi a tisztesség.

Helfy (ki gyanússá teszi magát azzal, hogy sokat barátkozik Tiszával a folyosón) azt mondja, hogy a horvátok nagyon vitézül viselik magukat. Hanem hát könnyű nekik hősöknek lenni. Mivelhogy úgy voltak, mint a középkori bűnösök, akiket a *halálos íjedség elszenvedésére* ítélte a bíró, de megmondta nekik előre:

»Gyerekek! kutyabajotok se lesz, hanem hát mégis úgy teszünk veletek, mintha főbe lőnének. A katonaság kivonul, a szemeteket bekötik, a pap megimádkoztat, s a lövés eldördül, mintha kivégezni akarnának, de hát ez mind csak tréfa«.

Természetes, hogy az ilyen kivégzendők keményen viselhetik magukat . . .

. . . De menjünk be a folyosóról, Orbán bevégezte (hála istennek), Horváth Gyula következik. (Uram teremtmő!)
Horváth Gyula mint szónok.

A »vizek istene«, mert így nevezik barátai, fekete szalonnakötőt öltött reggel, és fehér nyakkendőt kötött, beletűzván abba az arany dísznöfej-melltűt, ami a szerencsének kiforszírozását jelenti.

Horváth Gyulának az a szerencsétlensége, mint minden erdélyi embernek, hogy nem azt beszéli, amit ő gondol, hanem azt igyekszik kitalálni, hogy mi az, amit a többiek nem gondolnak.

Ha Horváth Gyula azt mondaná és úgy mondaná el egyszer a beszédjét, ahogy az »Angol királynő«-ben szokott beszélni az ő társasága előtt, mindenki megbámulná mennyi zsenialitás van benne, mennyi új oldalról fog föl minden dolgot.

Az ő tehetsége hasonlít azokhoz a képárosokhoz, akik vacsora közben megállanak az asztalunk előtt, s elkezdik sorba végiglapozni a kép-csomagjaikat. A képek tarka változatban elvonulnak előttünk, s mi abban oda bökhettünk valamelyikre, hogy »ezt választom magamnak«.

Ha ő felvesz egy tárgyat, meghömpölygeti elméjében, s száz alakban veti fel elének majd ezt, majd am azt az oldalát látjuk. Ő nem állítja meg sehol judíciuma erejével, hanem folyton forog és forog odább gazdag és meglepő alakzatokban.

Ez Horváth Gyula.

Nem lehet oly tárgy, hogy őt abban érdekes nem lenne meghallgatni, s nem lehet olyan zseniális fő, melynek látkörét egyben-másban ne tágíthatná a Horváth Gyula őszerejű talentuma.

Hanem beszélni nem tud, ha nem cigarettázhatik, s ha nem körben ül előtte a kompánia, s barátságos pohár nincs az asztalon a szeme előtt.

Vontatottan ejti ki a szavakat, ilyenformán: Ezek . . . után miután . . . Zágrábban. Minden egyes szót úgy mond ki, hogy a pont is ott látszik lenni mögötte.

Voltak azért beszédjében igen szép és figyelemre méltó észrevételek, de amelyeket nem színezett ki eléggé; különösen a Szilágyi ellen irányuló polemikus megjegyzései sikerültek, s szónoklatának az a része, melyben azt fejtegeti, hogy most már *megfékezett* elemekkel van dolgunk, s látván, hogy a rájuk mért törvény nekik terhes: annak a szigorán miért nem enyhíthetnénk?

De a »tisztelet Ház« már szórakozott volt, s nem figyelt oda. A szónok körülnézett, látta, hogy az emberek egymással csevegnek. Apponyi, a következő szónok keresztül-kasul jár a mediumon, s gyűrűbe hajlik itt-ott beszélgetni. Tisza is kimegy: valami új deputáció szólítja. Szapáry hátrahajlik a petrifikált mamelukokkal diskurálni. A kálomisták közt híre terjed, hogy Török Pál meghalt . . a gyász hír terjed padról padra, s még ehhez az a malőr . . vagyis inkább szerencse, hogy a fölgyógyult ifjabb Ráday (az én kedvenc miniszterem) belép a terembe. Sietnek neki gratulálni. Egy nagy tenyérsnyi fekete Deák-flastrom van a nyakára ragasztva. (Ez az első emlékeztetés rég ideje ebben a házban a szegény öreg Deákra.)

Az emberek elkezdik egymást lökdösni: »Ninini Ráday Gida felépült«.

A szónok ezalatt folyton beszél, de mindig vontatottabban:

»De hát ki az ördögnek védelmezzem én a kormányt, ha senki sem hallgatja?«

Révedező szeme keresi a figyelőket. Hol van Aldsi? Még az is nagyon messze ül!

Siet hát ponthoz jutni. Mialatt fehér zsebkendőjét gordiuszi csomóra gömöríti össze a markában.

A szelga behozza e pillanatban kiszáradt torkának emelésére a vizet és a cukrot.

Ott áll már előtte a pohár — de hasztalan . . minden késő . . szárnyai összecsapódtak.

Éppen akkor fordította fel a címerpajzsot beszédje fölé: — »a miniszterelnök határozati javaslatát elfogadom«.

Utána a habarékpárt kezdett virtuskodni.

Pulszky Ágoston, majd Apponyi Albert beszélt. Ez utóbbi mély csendben. A Ház ki volt már fáradva a figyelmetlen-

ségben, s gyönyörködve hallgatta Apponyit, ki mai beszédjével még tán Szilágyi Dezsőt is túlszárnyalta. Kerek volt, alakilag és tartalmilag mintabeszéd, s olyan pompásan, annyi hévvel elmondva, hogy még Apponyitól is meglepte a Házat. Az ellenzéki padokban viharos helyeslések zúgtak fel sűrűn, a főrendiek karzatán, hol egy csomó mágnás ült ma, nem győztek bólongatni az egyes poentírozott helyeknek. (Hja, a kék vér mégiscsak kék vér!). A karzat szép hölgyei aláhajoltak. A miniszterelnök keze idegesen futkosott a plajbásszal, a Szapáry hosszú hajából pedig egy tincs lecsúszott a homlokára, s úgy nézett ki ott, mint egy szomorúfűznek a lehajló lombja.

Mikor Apponyi elvégezte, dörgő éljenzés hangzott fel, a jegyző pedig olvasta a szekvenst.

— Polit Mihály!

— Hagyjuk holnapra! — szólt Polit, látván, hogy Apponyi után nehéz a figyelmet lekötni.

De a Ház nem engedte.

Én meg azt mondom, hagyjuk el a Polit beszédét örökre.

Az olvasó tudom meg fogja engedni.

A T. HÁZBÓL

[okt. 10.]

Az összes mamelukok között Rónay Jánosnak van a legjobb szíve. A többié mind tapló: lelkesülni már csak ő tud.

De ő aztán lelkesül nemcsak az atya és fiú istenért, hanem a szentlélekért is.

Mikor Tisza beszélt múltkor, kijött a folyosóra:

— Igaza van! — szólt egészen megizzadva az argumentumok súlya alatt.

Mikor tegnap Apponyi szólott, akkor is lihegve jött ki a folyosóra Rónay.

— Ennek is igaza van.

Ma pedig az Irányi beszédje után a zsebkendőjével törülgette a büfében arcáról a verejtéket, s elérzékenyülve mondá:

— Nagyszerű, pompás! Tökéletesen úgy van.

Ez azután a derék ember, gondoltam magamban, hogy megbecsüli a szépet, akárki mondja is! Van hát mégis egy mameluk, aki nem zárja el szívét a benyomások előtt!

Tehát nagyszerű beszédet mondott Irányi. De kár, hogy nem hallottam. Mindig megvan az a pechem, hogy ha künn vagyok a folyosón, akkor mindig odabenn történik valami, ha pedig odabenn vagyok, idekünn esnek nagy dolgok . . .

Rohantam is be rögtön, hogy legalább a beszéd hatásából kóstoljak valamit.

Mi az ördög? A szélsőbal levert bús arccal könyököl a padokon. Thaly hatalmas bajusza lekonyulva, Herman ajkai körül szatirikus mosoly játszik, Bartha álmatagon temeti fejét szürke két karjára, Madarász eleven feje úgy néz ki, mintha két óra óta főtt volna forró vízben. Helfy lesütött szemmel nézi a Ház tisztelt pokrócának eleven színű cirádáit, Farkas Balázs a saját ütereit tapogatja, Gyórfy Iván a nagy szakállának a felét beveszi a szájába, és ott rágcsálja sötét elborult arccal. Törs leveszi szemeiről a cvikkerjét, s tétován nézeget szét, és hol az egyik kezét lógazza, hol a másikat, mintha azon tűnődne: melyik a jobb, melyik a bal?

A túlóldalon pedig mit látok? Tündöklő arcok, vigyorgó tekintetek . . .

— De hát mi történt? Mit beszélt Irányi?

— Hát nem volt itt? — mondják. — Elfogadta a Tisza határozati javaslatát.

— Lehetetlen!

— Megtörtént.

— Hála istennek. Most legalább elmúlt a konfúzióm, ami Rónaynál megzavart. Többet ér nekem az a tudat, hogy még sincsen független *gondolkozású* mameluk, mintha Irányi akármilyen mennydörgő dikciót mond.

De ha már értettem Rónay Jánost, most meg nem értetem Irányit.

Huszonhat embertől kellett megkérdezni, hogy hát mit beszélt mégis?

Az egyik azt mondta:

— Megfiatalodott az öreg.

— Teringette, megkomolyodott, megöregedett — szolt a másik magasztalólag.

- Öregszik szegény—mondá egy harmadik becsmérőleg.
— A tarpéji szikláról beszélt. Eh, régi dolgok ezek, uram!
— véleményezte egy negyedik.

Az ötödik azt a felvilágosítást adta.

— Olyan volt, mint egy modern könyv antik táblában.

— Mégiscsak ő a vezér azon a párton!

— Úgy éreztem magam, mintha a saját nagyapám volnék, míg ő beszélt. S ott ülnék valahol a régi jó pozsonyi diétán!

Annai bizonyos, hogy az Irányi szónoklata mindenfelé nagy hatást tett. Az ellenzék pozícióját hatalmasan meggyengítette. Szó ami szó, okos beszéd volt szépen, hévvel, a meggyőződés melegével elmondva. Megmondta az igazat tovább menve Tiszánál, ki Szapáry miatt hallgatja el, hogy a horvát fölfogas nem éppen törvényellenes. Elégnek tartja a felirat nélküli címereket.

Előtte utána sok szónoklat veszett el az utókorra nézve nyomtalanul.

Úgyhogy Kónyi Manó, a gyorsiroda zseniális főnökének ezalatt ideje támadt kinyomozni a 61-iki Naplóból s szárnyra bocsátani a Deák Ferenc egyik adomáját.

Akkor ugyanis Szilágyi Virgil tartott egy hosszú beszédet, s kérdezte az öregurat:

— No, mi a véleményed a beszédről?

— A véleményemet elhallgatom, Virgil fiam, hanem mondok neked ahelyett egy szónoklati receptet, amit Luther Mártontól tanultam.

— De már arra kíváncsi vagyok.

— Ajánlom minden okos embernek. Figyelj hát, mert vers:

Steh keck auf
Mach's Maul auf
Hör bald auf.

Luthernek ezt a dogmáját a legnehezebb elfogadni, kivált a kálomistáknak. Polónyi az Attila kardjával hadonászott. (Hol van az már, a Duna fenekén valahol.) De mai beszédje ügyes volt, nemkülönben a Mezei Ernőé is. Mindkét szónok abban a figyelemben részesült, hogy a Ház úgy tett, mintha hallgatná. Elég ilyen fiatalon ennyi is!

— Gyékényből font argumentumok! -- jegyzé meg a mai beszédekre Lükő, akiben legtöbb malícia van.

Mezei szónoklatában Apponyi Albertet per gróf szólítá egy helyütt. Mire a tegnapi dicsőségén elmerengve egyedül ülő Apponyi közbeszólt:

— Nem gróf, csak képviselő.

— Azazhogy képviselő és nem *csak* gróf — javítá ki egy még Apponyinál is nagyobb demokrata a háta mögött.

E liberális incidens után bevégezvén beszédét Mezei, a folyosón valamelyik auktoritás kimondta, hogy a »vita elposványosodott«.

Ez egy olyan műszó, amely egyszerre megbénítja a nyelveket, és a keblek hazafias tüzét kioltja. Elég, hogy ezt Szontagh Pál, Vizsolyi vagy más valamelyik ilyen kaliberű ember kiejtse, s azonnal nem »sikk« beszélni többé.

Szólási szenvedélyektől fel nem dúlt lelkületű képviselők rohannak egy ilyen jelszó után kitörültetni magukat. A lista rohamosan fogy. Aggályt keltő nevek letűnnek ismét a homályba.

Vannak képviselők, akiknek egész működésük csak abból áll, hogy feliratkoznak és letörülköznek. Nem rossz praktika. Nevük négyszer-ötször kinyomtatódik a lapokba, s a publikum nagy része, aki csak azt olvassa el ki iratkozott fel, egész életében azt hiszi hogy X. vagy Y. beszédet tartott a horvát ügyben s meg annyi más ügyben, ahol mindig felírva látja.

Sokszor hallottam már olyan képviselőkről, akik sohase beszéltek, megjegyeztetni egy-egy újságot olvasó részéről, amint a listán látja.

— Ez az ember örökké beszél. Az unalomig van vele az ember!

S azonfelül is több előnye van a feliratkozásnak. Egy feliratkozott ember pozíció. Szívességet tehet a leiratkozással a pártnak, ha esetleg szükség van rá, hogy sürgősebben menjen a vita. A legrosszabb esetben felhasználja egy kellemes bóknak, ha így szólhat valakinek.

— Ejh, kópé tönkretettél! Összes gondolataimat elmondtdad. Nem merek már utánad beszélni. Letörülköztem.

E mélabús szavak mindég egy szövetségest szereznek. Hanem úgy töröltetni ki magát a szónokok közül, ahogy Hoitsy Pál tette, ahhoz már szellem kell, az már sok ide, az csak a »francia kamará«-ba való.

Egy csinos hölgy jött a karzatra, aki így szólt Hoitsy-hoz az ülés elején:

— Csak azért jöttem, hogy önt halljam beszélni.

— Szívesen.

Ezzel Hoitsy Pál lefutott a jegyzőhöz, s kitöröltette magát, azután felment a szép hölgyhöz, nyájas meghajlással:

— Szolgálatára vagyok. Beszéljessünk.

— Hogyan? tudtommal önnek odalent kell beszélnie.

— Kellett volna, de hiszen hallani akar engem, az pedig a rossz akusztika miatt onnan lehetetlen lett volna. itt fogok hát kegyeddel beszélni.

— Oh, oh. Ön nagyon is udvarias.

Irányi után aztán igazán elmocsárosodott a vita, úgy-hogy Tisza ijedten vette észre, hogy most mindjárt tönkre-megy a szélsőbal renoméja, ha közbül nem ő beszél.

Mély csendben, nagy figyelemmel hallgatták. Meglátszott rajta az Irányi beszédének hatása, sokkal önérzetesebb hangon szólott, s sokkal nagyobb hatással. Az elszontyorodott hívek is tele torokkal éljeneztek.

A mai nap története különben röviden az, hogy ebben a kérdésben Irányi elhagyta pártját, s hogy Németh Albertet meg elhagyta a humora.

Nem kis dolog ez!

A párt is, Németh Albert is *mindenét* elvesztette.

A T. HÁZBÓL

[okt. 11.]

Egy gyönyörű szőke női fej tündöklött a karzaton kis bordóvörös bársony kalapkában, mellette pedig egy finom metszetű, hosszúkás arc eleven csillogó szemekkel, maga az örök nyugtalanság.

Az ember messziről is felismeri a pesti menyecske-világ nevezetességeit. Pulszky Károlyné az egyik, Pulszky Póli a másik.

Mi következik ebből?

Az, hogy vagy Guszti beszél megint, vagy *legalább* Szilágyi Dezső.

Az, hogy Csanády bácsi beszélni fog, csak a férfivilágot érdekli: akik szeretik a humort az hazaszeretben.

Csanády bácsi valóságos őslény már köztünk, akit hajdanában a »jelzők« tettek nagygyá. A legislegutolsó magyar csizmák valóságos tulajdonosa ma is éles szóbicsakokat döfködött Tisza úr sárga-fekete kebelének átkos mélyébe.

De nem ér, kérem, semmit. Tisza úr még csak nem is hunyorított rá.

Herman, Hoitsy okosan szólottak, minélfogva kedvet kapott a jó öreg Füzesséry, hogy még egyszer bemutassa magát ő is az országnak. Hiszen nem olyan nehéz dolog az!

Hanem azalatt, amióta nem láttuk, meggondolta magát, hogy jobb lesz már őneki *abban a másik faluban*, ahol még nem untak rá, s a Tisza határozati javaslatát fogadta el.

— Nem maradhattam egyedül! — sóhajtá Irányi elszomorodva.

A pártja »mosolyogva zúgott«, a túlsó oldal pedig búsan örült, mely hatástalanságot látván Füzesséry, leverten kuporodék le a legutolsó padba.

Vigasztalta is Eötvös Károly:

— Ne búsulj, öreg. Hiszen nem sikerülhet mindig úgy, mint a *múltkor*.

Ahogy azt látta Jókai, hogy Füzesséry őnekik beszél, felcihelődött onnan Falk mellől, s átült viszonzásul a legszélsőbaloldali padokba, hogy ő meg majd nekünk hallgat.

— De jó itt mellettetek ülni — mondá a kis Bölönyinek. — Az emberről azt hiszik el, hogy még *nagyon fiatal*.

Eközben Szilágyi kezdett beszélni. Folyosók népe egymás hátán özönlött be. Az öreg Pulszky, mint Banquo szelleme, megjelent az írói karzaton. Beksics gúnyosan sziszegte: »Megint a másik rétor!« (Az egyik rétor tudniillik Apponyi gróf.)

Beksics szerencsés a gúnynevek feltalálásában. A rétorok pedig szerencsések a parlamenti fellépésükben. Ma *legalább* Szilágyi fényes, nagyon is fényes beszédet vágott ki, mely erős logikával finoman poentírozva, az ellentétek sike-

rült szembeállításával nagy hatást tett az ellenzékiekre, s kínosan mulattatta még a mamelukokat is.

A beszéd éle leginkább Szapáry ellen irányult mesteri gúnnyal, fölséges fordulatokkal, Szapáry hát, ki egy rekesztékben ül Tiszával, úgy tett, mintha sok dolga lenne: írt, iratokat studiózott, leveleket bontott fel, azoknak a koper-táit negélyezett nonchalance-szal széttépte (Hej, ha Szilágyit szaggathatná így szét!), s odahajigálta a miniszteri pad alá. Tette magát, mintha észre sem venné, hogy órála folyik most az ige. Tisza csupa malíciából segített neki, s a két excellenciás úgy tűnt fel a Szilágyi szónoklata alatt, mintha valami láthatatlan kártyákkal piketiroznának. A külvilág, a körülöttük és szemben ülő alakok, a felzúgó helyesek, s a menydörgő szónok, ez nekik mind nem létezett.

Bittó gráciával hajolt Apponyihoz, mondván:

— Boldogok a siketek, mert övék a majoritás!

Mikor Szilágyi bevégezte Szapáry kínzatását, Tiszának az a pompás ötlete támadt, hogy nem szól semmit.

»Az én memelukjaimnak úgy is jó«.

És jó is volt. Jött a szavazás. Kihúzták az »U« betű:
— Rossz ómen! — kiáltott fel Hentaller. — A magyar-ellenes horvát gúnynóta is »u« betűvel kezdődik.

»Udri, udri in der Stadt«.

A CSÁNGÓ ÜGY

(A t. Házból)

Az emberek haragosan szoktak felkiáltani: »Megbotránkoztam« — de azért rendesen mindenik szeret megbotránkozni.

Mikor a csángó ügyben tenni kell valamit, akkor nem ér rá senki, nincs senki jelen, de ha a csángó ügyben megbotránkozni kell, akkor jelen van mindenki.

Leleplezések! Ez a szó zúg titokteljesen a levegőben. Ez van ráírva az arcokra.

Leleplezések! Ez a szó látszik elveszni a folyósok kis fülkéiben, ahol két, három parlamenti tag összeség, ott van a

közvélemény halk sziszegésében, a sajtó óvatos fekete betűiből is ez vigyorog le kajánul.

Leleplezések! Ki teszi azokat? Ki ellen? Mi van hát ezzel a boldogtalan csángó ügyel?

Itt-ott kivágódik egy-egy kifejezés, valamely csipős célzás...

Pedig nincsen csúnyább, férfiatlanabb, mint a gyanú, mikor még nincs formája és alakja.

A tisztelt Ház nagy számmal jött össze ma is. A folyosókon mindenki a csángó kérdésről *beszélt*. De azért mindenki azt tartja a másikról, hogy az a csángó kérdésről *hallgatott*.

A beszédekben is csak *kerülgették*.

Mindössze Tisza mondta ki kereken, már vagy hatodszor, hogy a kormány minden *lehető* meg fog tenni *ezentúl* is.

De hogy mi lesz az a »minden lehető«, s hogy mit tett *eddigelé*, azt volna most jó tudni.

Érdekessé csak Németh Berci tette magát. A szélsőbaloldalon mindég lesz már *ezentúl* non putarem az új választásokig.

Ámbátor van abban valami, amit Németh Albert beszél, legalább részben.

A nagy húhóval, a szalmatüzű lelkesedéssel magunk mindnyájan, s nem Nagy György, rontottuk el a csángók sorsát.

Valami ismerősöm beszélte nemrég, hogy mikor a jó öreg Lauka Guszti kiment Tallián alispánnal a csángókat megnézni, látván, hogy azok ásási munkálatokban szorgoskodnak, a kedélyes öregúr megpirongatta őket:

— Mért ölitek ugyan magatokat? Micsoda dolog az? Nem kell nektek dolgozni. Hiszen azért vagytok a *nemzet vendégei*.

Mert hát Lauka Guszti azt úgy fogta fel, hogy a vendég vendég, annak nem illik dolgot adni.

De az állam rideg és udvariatlan, aztán maga is csak »*vendég*« a saját házában: azt eszik, amit Bécsben főznek neki.

Rövid ülés volt. Hanem mert most már megint sokáig nem találkozom az olvasóval e rovatban, hát nem megyek el úgy szó nélkül. Tudom én, mi az illedelem.

Csikorgó zúzmarás tél lesz, mire mi összejövünk; most pedig még csak übeciher korszak van. A delegáció november 17-én tér vissza, s én is akkor kezdem újra írni az itthon való viselkedésüket.

Hogy én mit csinálók itt őnélkülük, azt nem tudom, de hogy ők mit csinálnak ott én nélkülem, azt akár előre is megmondhatom.

Megszavaznak néhány milliót a Molochnak, s megesznek néhány ebédet Kálnokynál és Kállaynál. De az előbbi »nehány« sokkal több lesz.

A bécsi urakat ma választották meg rendkívüli tapintattal.

Viszik Szerb Gyurit (még sose látta Bécset), s ha már Gyurit viszik, nehogy cimborája nélkül ügyelejzen abban az idegen nagy városban, kénytelenek elvinni Szlávy Olivért. Missics János a szakálla miatt megy (legyen valami nemzeti látvány), Berzeviczy gyenge a német nyelvben, hadd gyakorolja ott magát egy kicsit, Harkányi Frigyes ellenkezőleg azért menesztetik, mert pompásan beszél németül. Gróf Andrassy Tivadar nevelésének végképpeni befejezéséhez még csak ez kívántatik. Apponyi azért megy, hogy ne látszassék olyan magosnak a Szt. István tornya. Pulszky Gusztó azért, hogy ne csodálják nagyon Móricz Pált. Tisza Lajoson kitűnően áll a frakk. Sváb Károly arra való, hogyha valaki Wahrmannal akar ott találkozni, hozzá utasíthassák. Éber abból az októl kell, hogy ha Karátszonyi Guidó eltalál a padban aludni, legyen aki feköltse

De hát mindezek az indokok elég nemesek, bölcsek és nem okoztak keserűséget senkinek.

Csak egyet ne tett volna a tiszteletre méltó többség, mely szokás szerint négy embernek ad helyet sorában a habarékpártból is.

Mert így okoskodott a többség.

»— Szűk, rossz esztendő van, urak. Gazdálkodjunk meg egy embert!

— Hogyhogy?

— Hát úgy, hogy itt van ez a derék báró Bánhidy Béla. Ez már hazaáruló lett, ti. belépett a kormánypártba, de még nem lépett ki az egyesült ellenzékéből. Tegyük magunkat úgy, mintha még habaréknak tartanók s válasszuk be Apponyi, Szilágyi, Pulszky mellé a negyediknek.

— Az bizony jó lesz: csináljunk magunknak egy kis parlamenti diadalt a köpönyeg alatt.

— Igen, igen, csinálunk magunknak egy kis házi mulatságot.«

Meg is csinálták. Bánhidy Bélát bejelölték delegátusnak.

A báró nem vette észre, hogy már is kezdik kihasználni az új pártfelek, hanem Apponyiék észrevették a kedélyes csíny, s nagy dünyögések és fenyegető szemöldök-mozgások között kivonultak a teremből.

— Mi nem szavazunk!

— Bánjuk is mi; itt vannak már a horvátok: majd szavaznak azok.

S valóban ma már ott voltak a horvát urak. Polonyi dühös szemekkel méregette őket. »*Mennyi Ótforintovics!*« — sziszegé.

A habarékpártiak a folyosókon zajongtak. De nem ez volt a nap egyedüli eseménye. Az antiszemita párt megalakulása adta a legnagyobb anyagot a diskurzusokhoz.

Maga Apponyi Albert is előkereste magának Simonyi Ivánt. Meg is találta a »Ház« médiumán.

— Ugyan, mond meg hát Iván, hányan vagytok?

— Négyen már volnánk.

— Megalakultatok?

— Meg.

— Aztán hogy lesz az, édes fiam? Két elnök csak jut, meg két jegyző, de hát a többi?

— No bizony, hát ti hogy vagytok? — felelé Iván, idegesen sodorva a bajuszát. — *Hiszen nálatok is csupa generálisok vannak.*

— Igaz, igaz, édes fiam, Iván — mondá Apponyi —, *de nálatok meg csupa gemeinerek vannak!*

Erre aztán Iván hátat fordított Apponyinak, s olyan sietve futott ki a Házból, hogy talán meg sem állt Zalaegerszegig.

A T. HÁZBÓL

[nov. 18.]

Valahányszor nagyobb szünet után újra megnyílik az országgyűlés, nagyszámú nép ácsorog a Sándor utcán, mely tanúja akar lenni, ha csakugyan megnyílik-e. Ez érdekes alakok, akik ott gubbaszkodnak, s egymást lökdösve kérdik: »Ki volt ez?» amint egy-egy új honatya jön, kíváncsiságtól villogó szemekkel, lelkesült arccal és reménykedő sóhajjal nézegetik azt a hétköznapi látványt, amint a rendek gyülekeznek.

Az utca politikusai ezek, kik az összejövő országgyűléstől mindig valami jót várnak, ami órájuk is ki fog hatni. Mindig csalódnak, de azért megsontosodott következetességgel előkerülnek odúikból és pincelakásaikból minden alkalommal, és újra hisznek, újra reménykednek.

Leginkább részeges kovácsok, üzletükben megbukott csizmadiák azok, akiknek az utolsó kártyájuk a politika.

Még látni közöttük gyakorta egy-egy kéksapkát vékony aranyzinórral, kávészín blúzt piros paszománttal. Néhány lengedező ősz hajszál látszik ki a sipka alul. Ezek a menedék-házi honvédek.

Ők is eljönnek, s odatámaszkodnak a múzeumkerítéshez. Az a utolsó támasztékuk. S áhítattal nézik, amint kiszállnak a nagy emberek, a haza idealizált nagyjai a fiákerokból, vagy amint gyalog mennek ropogós cipőikben, vasokos vidékies csizmáikban a lépcsőkön, otthoniasan, fesztelenül, meg sem biccentve fejüket a bundás kapus hajlongására.

A szegény aggok még hiszik, hogy óneik közül van ezekhez a nagy urakhoz! Hanem azok a nagy urak nem tudnak már óroluk semmit!

Az utca politikus fantasztáinak még van hatalmas országgyűlésük. Ők még bíznak abban, hogy hátha a következő pillanatban valami rendkívüli történik; hátha kiáll Tisza Kálmán a fórumra és azt mondja: »Eddig és ne tovább.

Eddig a gazdagok uralkodtak, most már uralkodjanak a szegények!« Hát ugyan miért is ne mondhatná azt Tisza Kálmán, ha egyszer megharagszik? Pedig mondaná is, hacsak egy félóráig gondolkozna úgy, amint azok, akik ott künn a kapussal néznek farkasszemet De történhetik egyéb is. Ezer meg ezer eshetőség van. Teszem azt Istóczy Vagy ki tudja? Az ő képzelődésük gazdag szálakat ereget egy új, érdekesebb magyar történelemhez.

Hanem a mi várákosításaink meg vannak csappanva. Mi tudjuk, mi fűti azt a nagy gépet, amelyről ők azt hiszik, magától művel csodákat, mi előre látjuk, mennyi fűtőszént tesznek bele egy napra vagy egy hétre, hát azt is tudjuk, mekkora lökerót lesz képes kifejteni.

Sovány üléske volt. A képviselőknek is csak a fele jött össze. A delegátusok nagyobbára berukkoltak vidáman, megkövéredve (nem csoda, annyi tömérdek jó ebédttől), de élményeiket nem volt idejük elbeszélni a folyosókon, mert az egész ülés csak egy lélegzetvétel volt.

A hölgykarzat azonban meglehetősen megtelt. Nem lehet tudni miféle áhír csalogatta be. Hanem az egész nem tartott egy negyed óráig. Ezért ugyan nem volt érdemes toalettet csinálni!...

A hölgyekről jut eszembe, hogy Rohonczy Gida is bent volt, ma is figyelő állásban ült meg a szélsőbalon. (Nyilván valami új Várady Gáborra várákosított.)

A delegátusok még mindig összetartottak, a közönlények, az édes apró titkok, melyek a nagy világvárosban estek, úgyszólván egy családdá körítették őket. még ma is volt sok mondanivalójuk, ha egyéb nem, legalább az:

— Aztán a feleségem előtt csitt!

Sok rendkívüli történet, de a legszomorúbb a szegény derék Missics Jánossal, akiről azt hírszatelik, hogy már a delegációba is betegen ment fel, s hogy már ott félrebeszél. De hogy ott, asszongya, nem lehetett észrevenni. A delegációban nem tűnik fel az ilyesmi.

A privát beszélgetések tárgyát különben a polgári házasságról szóló törvény képezte. Megint egy kérdés, amelyhez mindenki ért, s melyben tökéletes zavar uralkodik.

Reakcionárusok, liberálisok ökölre szorított kézzel várják a hétfői napot.

A kormányról különféle híreket kolportálnak. A papok elkeseredetten mondják: -

- Tisza belement! *Fél a zsidóktól.*

A házasság hívei dühösen suttojják:

- Tisza nem akarja komolyan. *Fél a papoktól.*

A mamelukok esküsznek rá, hogy Tisza komolyan akarja, de ha pártkérdéssé lenne, könnyen szétrobbanthatná a pártját. Nitroglicerin van abban a kérdésben. — *Tisza fél a memelukoktól.*

Egy kérdés a parlamentben, amelynek tárgya az *asszony*, a feleség. Az ördögbe is, ilyen csak nagy ritkán esik.

A lutheránusok, akik szeretik föltételezni a görbe utat, azzal vigasztalják magukat:

- Ha keresztülmegy is a javaslat itt minálunk, majd megbukik *odaát*: van esze Tiszának, be nem hívja a főispánokat. Jobb is, ha a főrendekre száll az ódiun. Azok már úgyse veszíthetnek a renoméjokból. De tán a főispánokkal se lehetne ott keresztül a javaslat. Azért sem forszírozhatja Tisza nagyon. *Fél a főrendektől!*

Mindenki azt süti ki, hogy Tisza fél ettől vagy attól, csak a hitetlen kálvinisták riadnak össze, és azt mondják, hogy *ők félnek Tiszától* (alighanem önekik van igazságuk), hát azért ahogy lesz, úgy lesz, tartsunk össze atyafiak!

Ilyen báránnyelűk alatt indul meg a hétfői vita

Amit ma beszél Eötvös Károly (Pour sa refaire virginité — mondja Tisza, amint jóízű magyaros szavai gömbölyűn hömpölyögni kezdenek), kit érdekelne az, hisz csak az adóruul beszél: az pedig unalmas téma; mert akárhogy módosítják azt odafenn, csak szomorú kellemetlen dolog lesz az idelenn. Az adót nem lehet kellemessé tenni!

Eötvös az osztályokhoz akarja utasíttatni az adómódosító javaslatot, de Tisza nem engedi: tanulja meg minden képviselő külön-külön.

E kis duett volt a mai ülés összes története, de ez se birta lekötni a figyelmet, annyira sem, mint a Jókai új parókája.

A nagy író feje megőszült a bécsi koszorútól.

Dús ősz paróka köríti eres domború homlokát, mely egész ellentétben áll még nemcsak eleven kedélyével, de ruganyos fiatalos testtartásával és járásával is.

Azért is ment csak tréfa számba, mikor ma így sóhajtott fel:

— Hej, mikor én még szőke parókát viseltem!

A T. HÁZBÓL

[nov. 20.]

A karzaton szép zsidó lányok ültek selyemesen, bársonyosan. A földszinten fiatal képviselők tünődő arccal hallgatták a jámbor Literaty, közbe-közbe egymással suttogva értekezőn lejárt váltóik prolongálása tárgyában . . .

S Literaty ezalatt a házasságot ajánlotta a zsidók és keresztények között!

Hát hogyné hullna jó talajra az előadó indokolása?

A Pulszkyakból az egyetlen Pulszky, aki még nem házas (ti. Ferenc), ott ült makacsul a folyosón, egész udvart gyűjtve maga körül, mert az öregúr még folyton érdekes ember, akit jó meghallgatni mindenkinek, de nem jó neki szót fogadni.

Valaki meg is szólította az öregét ma gúnyosan az utóbbi polémiákra célozva:

— Mikor láttad, Feri bácsi, utoljára »Az ember tragédiája«-t?

— Hiszen most a ti kezetekben van! Értem ti. a házasságot.

Az ember tragédiája nemcsak Pulszkyt, de gróf Hunyady Lászlót is tragikusan komikus színbe helyezte.

Hunyadytól kérdezték a kaszinóban:

— Hol voltál, Laci?

— A színházban.

— Mit adtak?

— Mit is csak? Richtig! Valami nógrádi földbirtokosnak a darabját.

— Pedig jó darab az egészen — véli Beöthy Ákos —, csak az eszkimó helyett kellett volna egy képviselőt szere-

peltetni, aki így sóhajt fel Tiszához: »Add, hogy kevesebb mameluk és több szinekúra legyen!«

A folyosókon ott járt-kelt Kriszt fenyítő-törvényszéki elnök, nagy feltűnést keltve, hogy kit akar ez most innen elvinni? Mintha a keselyű csapna le a kis csirkékre.

Egy pillanatra bekukkant Haynald bíbornok is, hogy lehet-e már elvenni zsidó lányokat?

De bizony még nem lehet: még csak a levesnél vagyunk, azazhogy még csak terítenek. Holnap lesz, ami lesz. Göndöcs, Miehl, Roszival.

Nem ismertem még olyan embert, aki valaha figyelmesen végighallgatott volna egy előadót, mert az analóg lenne az olyan lapolvasóval, aki a hirdetési oldalt is áttanulmányozza.

Ma sem csalódtam emberismeretemben.

Literaty a falaknak beszélt. Hanem a falak bele nem szóltak. A szélsőbal ellenben kiadta összes készletben levő közbeszólásait: »Ohó! Hm! Nem úgy van!«

A lélekölő unalmat Mocsáry interpellációja szegte be némi pirossal.

A Philippovich ügyében interpellált, hogy hát csakugyan akarja-e Tisza, s hogy mi az, amiért Philippovich nem akarja?

— Hogy Philippovich nem akarja — dűnnyögi egy engondolkozású kormánypárti —, abban lesz a Tisza mentsége arra, hogy ő akarja.

Ahogy van, úgy van, de az az egy bizonyos hogy ezzel az ülést véget ért.

S ennek mindenki jobban örült, mint a Philippovich tárgyalásoknak.

A T. HÁZBÓL

[nov. 21.]

Szép novemberi nap volt, a folyosókon derült fény ömlött be, a Házban nyugodt békés hangulat uralkodik.

— »Ébred a vásár!« — mondja Bánhid, amint kezdenek gyűlni a Ház ritkább hollói. Széll Kálmán az örökösen egyenlőtlenül felgyűrt nadrágjával, ősz költőnk, Jókai Mór,

Ugron, a leendő erdélyi fejedelmi ház ükapja és a többi meg a többi nagy alakok .

A folyosókra egypár nehéz csizmájú választó érkezik tudakozódni:

— Itt van-e Becker?

— Nincs ilyen nevű képviselő! — mondják a képviselők.

— Dehogyan nincs kérem, hiszen mi választottuk meg.

A szőnyegen levő kérdés lassan, nehézkesen indul útjára, mely kétségtelenül hosszú lesz, de nem unalmas. Hiszen ez a tárgy az olajos korsó!

A karzat ma is tele van eladó leányokkal és vásárló ifjakkal. Csak a mágnáskarzaton ül néhány podagrás főispán, akikről már nem lehet föltenni, hogy megházasodnak, s akik szomorú ábrázattal hajtják egymás előtt.

— Nyugtalan kérdés!

Előttük ti. kétféle kérdés van: a »nyugodt kérdés«, amit a főrendek magoktól szavaznak meg és a »nyugtalan kérdés«, amelynek eldöntésére a főispánok rendeltetnek fel.

Biz azért még Pestre kell jönni egyszer!

Ott láttuk köztük a montenegrói fejedelem öccsét, szép szőke fiatalembert, távolabb Szécsen Antalt, nyírott kefe bajuszával s kendőbe csavargatott nyakával, amint örökké bölintgatott, izgett-mozgott a beszédek alatt, mint egy karmester, tökéletes hasonmása volt Kraxelhuber Tóbiásnak. Szécsenre nézve egy betanult zenekarnak látszott a tisztelt Ház, amit az izgékony kapellmeister igazgat és vezényel.

Éles Henriknek adatott meg az isteni gondviselés ama kedvező kegye, hogy ő lehetett az első.

Éles Henrik csak stimmel, azután kezdődött csak a tulajdonképpeni zene.

Langymelegen beszélt, s volt benne az a nemes arisztokratikus tempó, hogy a feltálatl csirkéből a legrosszabb részt vette ki tányérjába. Azazhogy a jobb gondolatokat nem szedte el az utána következők elől.

Mikor bevégezte, valaki felkiáltott a jobboldalról.

— Halljunk *élesebb* embert!

Irányi Dániel jött. A veszedelmes téma a legnagyobb erényeket is próbára teszi. Irányi beletévedt a kanapén

levők és a földön levők különböző felfogásának magyarázataiba.

A Ház fiatal tagjai megértették és méltányolták. Szép az a courtoisie az egyes pártok emberei közt, hogy egymást meghallgatják. Ha Irányi beszél, az illedelem azt hozza magával, hogy minden szélsőbali ember eldobja a szivarját, s helyén teremjen, a kormánypártiak pedig mennek kifelé. Ha jobboldali kapacitás szónokol, akkor megfordítva történik.

Legjobbak a »közönséges ember«-ek szónoklatai. Ezek azok a Házban, mint az emberi organizmusban a lélegzetvételek. Amiből önként folyik, hogy a Ház sokszor és sűrűn vesz lélegzetet.

Ilyenkor künn van az élet a folyosón, melynek balrészén az örök vidor Szalay Imre adja a szóbankot.

Sok baja van vele a szegény Istóczynak, ki ma egy padon tartott pártkonferenciát. Ott gyűltek össze körülötte az összes antiszemiták, itt van Iván Pozsonyból, Ónody Géza Szabolcsból, Széll György Csanádból. Tárgy: Vadnay Andor sanszai Kecskeméten.

Mind komolyan veszi a dolgot, csak Szalay nem, ki ma is átnyújtott az antiszemitáknak egy tíz tag által aláírt tréfas végzést.

»Miután önök nem tartoznak a szélsőbalhoz, mert a szélsőbal zsidópart, ezennel felszólíttatnak, hogy üljenek át a szélsőjobbra«.

A jobboldali folyosó habitué-i nem szívesen jönnek át a balfolyosóra, mert hogy itt nyersebb is a levegő. Suttogó beszéd, halk eszmecsere folyik amott, vidám nevetés, diákos hangzavar harsog emitt!

A nagyurak füleit sérti az ilyen. Szóba állni pedig a balfolyosó embereivel valóságos veszedelem.

Báró Wodiáner Béla mondta arra menve Komjáthyhoz:

— Szervusz, druzsa! Hogy vagy? Úgy-úgy, mi dupla druszák vagyunk!

— Hogyhogy?

— Hát úgy, hogy én is Béla vagyok, te is Béla, s azonfelül Komjáthot én bírom.

— Igaz, de a Komjáthy név mégiscsak az enyim.

De már bevégezte odabenn beszédét Irányi Dániel, s újra hangzik a jobboldalról az előbbi hang: »Még élesebb embert!«

A régi jó öreg Horváth Boldizsár emelkedik fel Falk háta mögül. Bizony derekasan megőszült már, mióta utoljára láttuk a 67-iki minisztériumot ábrázoló képeken. Csak a pápaszeme van meg és a régi kellemes szívbe lopózó szelíd hangja.

Mély figyelemben hallgatta a Ház a szép beszédet, mely formailag és eszmeileg is méltó volt a liberalizmus e nagynevű képviselőjéhez.

Jólesett végre egy beszédet hallanunk, melyből nem hiányzik a szín, a zománc sem, de amelyben hús és velő is van.

Ő is, mint Irányi, kevésnek és rossznak tartja a benyújtott javaslatot, de szívesebben fogadja el a keveset is, mint a semmit.

Éljenzés kísérte szavait, s a miniszterelnök volt az első, ki odabicegett hozzá gratulálni.

Most megint szélsőbaloldali szónok következett, Gyórfy Géza, akinek a beszédjében csak az volt érdekes, hogy reméli Paulertől, miszerint a javaslatához köti a tárcáját.

— Hogy kötné? — kiáltott fel elég hangosan Szalay a szélsőbalról. — Hiszen antiszemita!

Ezalatt Prileszky Tádé elszontyorodott arccal ült ki a folyosóra, s ott egy kört gyűjtve maga mellé, így beszélt:

— Bolond világ ez! Hiszen csak én mondhatnám el, ami a begyemben van. El is mondanám, ha az az átkozott pártfegyelem nem volna. Az szorítja a gégém, nem tudok egy szót kiejteni.

— Aztán mit szólanál, ha mernél?

— Csak néhány szót, csak ezt:

»Tisztelt Ház!

Az eddigi szónokok mind azt mondják, hogy a javaslat nagyon rossz, tehát elfogadják.

No hát én azt mondom, hogy a javaslat nagyon jó, tehát el nem fogadom.

Bolond ember az, tisztelt Ház, aki azzal akarja a népet boldogítani, ami a népnek nem kell. Alázsszolgája.«

— Bravó, Prileszky bácsi!

— No hát! Ez az én hitvallásom.

Most azután az eklészia jött.

— Mind hű és hazafi — mondta rájuk Horváth Boldizsár —, de nem mind szónok.

Szónok csak egy van köztük: Göndöcs.

Csakhogy Göndöcsig még meg kellett hallgatnunk Lesskót az ő zamatos tót dialektusával.

Lesskó kitárta tudománya tárházát.

S elmondá a házasságról való ismereteinek elméleti részét. S ezek között specifikusan azt is, hogy a rómaiaknál mit csináltak a házasulandó felek a házasság előtti napon, mit csináltak a házasság napjának reggelén és délutánján, továbbá a házasság utáni napon

Egy maliciózus ember meginterpellálta a főtisztelendő urat:

— Nem tetszett, kérem, valami időpontot kihagyni?

Lesskó után Miehl Jakab, majd Göndöcs és Roszival következett. Mind a javaslat ellen.

— De hol veszi magát ez a sok pap? — tűnődtek a miniszterek.

— Hát még Magyar János? Annak se kell a polgári házasság?

— Azt nem tudom, hogy mi nem kell neki, hanem azt tudom, hogy mi kell.

— Mi?

— Hát a veszprémi kanonokság. — Ezt talán Trefort mondhatta.

Még hátra van a Göndöcs beszéde. Azon töprenkedem: írjak-e, ne írjak-e róla?

Nem, nem írok! Hisz az egész maga egy karcolat. Sokkal elevebb, sokkal derültebb, mintsem vétek ne lenne meg-
rövidíteni s megakadályozni az olvasót, hogy egész terjedelmében olvassa át.

Falrengető hahota fogadta hatalmas, öblös kifejezéseit s nagyszerű gesztusait.

S főséges humor volt abban, mikor egy negyedóráig mocskolta a zsidókat, s akkor egyszerre fölkiáltott:

— De én nem vagyok antiszemita, tisztelt Ház!

A vita sekélyesedni kezd.

Legelőször jött a liberálisok kara, azután a papok kara, ma meg az antiszemiták kara.

Az összes beszédek közt még mindig a Horváth Boldizsáré dominálja a kedélyeket. Egy beszéd, amellyel minden párt meg van elégedve.

Tisza, mikor Horváth Boldizsár tegnap fölíratta magát, aggódva kérdé Láng Lajost:

— Mit fog beszélni az öregúr?

— Itt van a beszéde a zsebemben — felelé Láng.

— No, ha a te zsebedben van, hát akkor nem veszedelmes — mondja a miniszterelnök megnyugodva.

Nem is volt. Kielégítette még Paulert is, aki a legelsőök között volt ott gratulálni.

— Úgy vettem ki a beszédedből, Bódi, hogy még te is el akarsz venni valami zsidó lányt.

— Nem lehet, barátom: mellettem ül a vöm, az mindjárt beadna egy pótindítványt, hogy az özvegyek eltiltatnak a törvény kedvezményeitől.

Tetszett mindenkinek a tegnapi beszéd, csak tán a közbeszólásairól híres Szathmáry Laci bácsinak nem, aki ma a Győry Elek csinos és emelkedett beszéde után, midőn élénken megéljeneztek a nagy tehetségű fiatal képviselőt, élénken közbekiáltott:

— Ez már logika, nem a tennapi!

Az első szónok különben Ónody volt. Beszéde alatt folyton gyülekeznek a képviselők és a karzati szépek. S az újonnan érkezők lekötötték a jelenlevők figyelmét, s elterelték a szólóról. Egy-egy színes női kalap, amint feltűnik a horizonton, nagyobb figyelmet kelt, mint egy szép gondolat. S több színes kalap volt a karzaton, mint ahány szép gondolat Ónody beszédjében.

A gukkerek, melyekkel bőven vannak ellátva a keresztény képviselők, nagy működésben voltak egész ülés alatt.

Nyájas fejbiccentések váltattak felülről alúrra és viszont. Annyi sok szép nő volt jelen, hogy az ülés közepetáján a kép-

viselők valóságosan a karzatra széledtek el, s csakis a kopasz fejek főttek a házasság kérdésében. A fiatalabb rész már a törvény folyományait végzé praktice.

Ónodyról szólva, szép hangorgánuma van, előadását bizonyos hév rezgi át, de az anyagot nem bírja még formába szorítani, s ha nem nyargalna mindig vesszőparipáján, a zsidók elleni gyűlöleten, ha kevesebbet akarna mondani, sokkal többet mondhatna.

Érdekes, csinos ember. A zsidó kisasszonyok felálltak a karzaton, kíváncsian ágaskodva és aláhajolva, s bizonyosan nem találták olyan rettenetesnek, mint a híre.

Jól esett egy »tanítvány« után egy professzort hallani.

Kőrösi Sándorról van szó. Mint a kálomista Róma embere, mit tehetett egyebet, mint hogy a klérus ellen emelte fel tudományának rozsdás dárdáját.

De hála istennek egyetlen halott se maradt a klérusból a csatatéren.

Bizonyítgatta, hogy a házasság ugyan egyházi természetű, s erre nézve idézte nekik *Horatiust*.

— No ugyan megadta neki! Nem tudott közelebb találni auktoritást?

— Hja, a debreceni ember messziről kezdi.

— No, de olyan fájos lábbal megy ilyen messzire.

Hivatkozott még Pál apostolra is, aki azt mondja, hogy a házasság az emberek bűnös természetének folyománya.

Komjáthy Béla hozzáment, s Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt valamelyik leveléből még azzal a citátummal gazdagítá ismeretét, hogy a házasság egy kegyes ösztön.

A következő szónok Hérits Antal.

— Én mint katolikus pap szólok fel . .

— Itt nem ismerünk katolikus papokat! — zengtek az eretnekek.

— És mint képviselő — igazítá ki magát Hérits.

— *Csakis mint képviselő* — így az eretnekek.

Ez epizód után aztán zavartalanul folytatta beszédét Hérits, *de csakis mint katolikus pap*.

Künn a folyosón éles csengettyűhang rezgése jelzi folyton, hogy egy szónok szája immár becsukódott, s új ajkak szórják az ígét.

Csengetnek. Szekvens Pauler.

Kesernyés arcán csak a nagy életuntság látszik. Úgy hánnya ki a szavakat, mint más ember az epét. Pedig lanygos dolgokat mond el, de csakis éppen a legszükségesebbeket. S ez a ridegség, ez az ökonomia a szavakkal imponál legjobban.

Legnagyobb bajuk van a mamelukoknak, akik nem tudják, miképp viseljék magukat a beszéd alatt, tessék-e nekik vagy ne tessék? Beszédjében erős katolikus szellem volt, mely nem is tévesztette el hatását Wahrmanra és Treforra.

A Győry hatásos beszédével már végeztem a karcolat elején, azalatt tehát míg ő beszél, kimehetünk a folyosóra, hol Kovács Gyula, a házasságokról ez idén megjelent nagy jogi munka szerzője, preperálja a fiatal honatyákat, s beléjük nyomja, mint valami zsákba, az ő eszméit.

Igazi tudós természet. Ő az egyetlen ember, aki legmelegebben hiszi, hogy a házasság szentség, de azért ő maga nem él ezzel a szentséggel. Minden szó izgatja, ami elmondanak. Édes verejték foly végig arcán, ha okosan beszél valamely szónok, s halálos tréma környékezi, hogy no most mindjárt valami bolondot mond. S a kín vonaglik arcán, ha egy más szónok rosszul fogja fel a kérdést, s a hamis érvek labirintjába tévelyedik.

Sokkal vidámabb kép gróf Zichy Jenő, ki valami iparodogra vonatkozó indítványnak keres a folyosón tíz aláírót.

Megszólít minden ismerőst.

— Írd oda, kérlek. Nemes ügy, iparügy. Éljen a haza!

De nemes ügyre lassan gyűlnek az aláírások. A gróf tehát folyton nyájasabb és nyájasabb hangon perszvadeálja a képviselőket.

Meg is fogja a könyvtárszobában Rakoszkzy Istvánt, ki Osváth Alberttel, a tisztelt Ház egyik kedves gyorsírójával interpretálja, meglehet, a tegnapi »Kék macska« mulatságokat.

— Írd oda, kérlek — mondja Zichy Rakovszkynak. Rakovszkzy aláírja, ő a hetedik. Még három ember kell.

— Ki az, akivel beszél?— kérdé Zichy suttogva.

— Osváth Albert!

— Aha! Szervusz, Berci! Jó, hogy találok! Írd alá, kérlek, Bercikém, te is! Az iparosok javára!

— Szívesen.

Osváth megfogja az ívet, aláírja vakon, és odaad a grófnak egy forintot!

— Mi ez?

— Hát amennyi tőlem telik.

— De hiszen én indítványt íratam alá veled!

— Meglehet, csakhogy én nem vagyok képviselő.

De vége a tréfának, megnéptelenednek a folyosók, Zichy is szalad az ívével, a karzatokon hullámvás támad, mindenki tódul be. Istóczy kezd beszélni.

Tagadhatatlanul érdekes ember! Halovány ónszínű arcán izgatottság látszik, apró szürke szemeiből szenvedély csillog. Szelíden lelógó bajusza és krisztusi szőke körszakálla éppen ellentétben áll a szavaival, melyeknek hegye mintha arzenikumba volna mártva.

Beszéde két kis kutyanyelvre van ráírva, s e kis »kutyanyelvek« közül mind a két kezében tart egyet-egyed, s összevissza, hol az egyikből nézi ki, amit mond, hol a másikkól.

Csak a slágvortok vannak feljegyezve, s azokat rapszodice, töredezetten fűzi egymásba.

Figyelemmel hallgatták s mély csendben, csak némely erős kifejezéseknél tört ki harsogó kacaj. Széll Kálmán elvágja magát a padba, úgy nevet. Wahrmann lesüti fejét, úgy nevet. Még az ősz Orczy is mosolyog, pedig őróla nem lehetett volna föltenni, mintha el merné árulni azt, hogy mosolyogni is tud.

Csak Tisza Kálmán hallgatja egykedvűen, s a Pauler arcán van ott örökké a gyilkos kesernyesség.

— Vidovich György! — kiáltá a jegyző.

A színes kalapok, selyem mantillák megmozdultak a karzaton, a honatyák észrevették, hogy megéheztek.

Egy szempillanat, s csak a kifelé tódulók hátát látta az ember.

— Itt van már Szapáry?

Ezzel a kérdéssel lép a folyosóra Hegedüs Sándor, kihámozva magát az überrokjából.

Alig néhány percre rá Szapáry Gyula penészszín haja csillámlik elő dandys lépéseivel, s fürkésző tekintettel megy végig a helyiségeken.

— Itt van már Hegedüs?

Az öreg Prileszky aki ösmeri az idők jeleit, remegve húzza be fejét vállapöckái közé és felsóhajt:

— Adóemelés lesz, gyerekek! Vigyázatok a szavamra! Istenuccse, adóemelés lesz megint!

A jósló szavakra kedvetlenül gondterhelt fejjel szóródnak szét a memelukok, s élénken fénylik szemük az ellenzékieknek!

Hegedüs Szapáryt keresi, Szapáry pedig Hegedüst! Bárcsak ne találkozhatnának össze vagy tíz évig.

De bizony találkoznak, s a pénzügyminiszternek ma különösen jó kedve van. Idején is látja, hogy mint Deák Ferenc hajdanában egy élcet röpítsen ki a publikum közé.

Az élc nem nagyon sikerült, hanem van élce, az tagadhatatlan, s ami éle van, az Csemegi ellen fordul:

— Hallottátok már? — mondja Szapáry megállva egy csoport előtt. — Bereczet megfogadta Csemegi inasnak, akkorra, ha majd kiszabadul.

Nem hallotta biz ezt senki, mert hiszen Szapárynak az ötlete, s nem is neveti meg senki, mert könnyebb egy egész országot megadóztatni, mint két-három embert jóízűen megnevetetni.

.S szellemet nem lehet kölcsönkérni a Rotschild konzorciumtól!

E szomorú prelúdium után átmehettünk a vita negyedik napjának rövid vázolására.

Olyan volt biz az, mintha Kovách László de Visonta behozott volna tíz óraker egy bokor csalánt, s minden embernek meglegyezgette volna vele a gégejét.

Ideges, izgatott, puskaporos vita volt.

A t. Ház »szilajgyerekei« vadultak bele ma a házassági kérdésbe, s úgy össze-vissza boronáltak mindent, hogy Tisza Kálmán jónak látta szétütni köztük.

Majdnem sajnáljuk, hogy e rovat nem tárgyalja az országgyűlési viták menetét, úgy mint komolyabb recenzió, hanem csak mint könnyed mulattató olvasmány, mert igazán megütközésünket kellene kifejezni, mennyire süllyedt nálunk néhány év alatt a politikai szónoklat.

Amit ma beszélnek a Házban, az egészen olyan, mint a *kukoricamorzsolás*.

Az illető orátor elővesz öt-hat csövet, s azokból elmorzsol egyet, leteszi, akkor felveszi a másik csövet, majd a harmadikat, míg végre üresen marad a szellemi szakajtó. Szerkezet. kerekdedség, forma, ezekről szó sincs.

Ezelőtt tíz-húsz évvel még a disznótorban is több gondot fektettek arra, amit mondanak, mint ma a tisztelt Házban.

De kezdjük az elején.

Az első szónok Mandel Pál volt. Hallottuk már a klerikalizmust (gyarapodunk; ez is van már!), az antiszemizmust, most már halljuk az első zsidót, mit mond a javaslatról.

Köszöni alássan.

A zsidók általában mind meg vannak elégedve a *polgári házassággal* — Schossbergert kivéve. Neki *kevés*.

Mandel után Szalay Imre következett. Vereshagyma, birkabőr, nyúl bőr, fütyülő, batyu, síp, pénz, Geschäft. Ezekkel a színekkel dolgozott, s elérte, hogy figyelemmel hallgatták.

Péchy Tamásnak megmondták tegnap, hogy máskor ne szundikáljon az antiszemita beszédek alatt, mint tegnap tette, amikor maga is belemélyedt Istóczy hallgatásába, hanem használja bővebben az elnöki virgácsot. Ez az egyetlen büntetőszköz, ami olcsó, ami nem kerül pénzébe az államnak.

Péchy Tamás megharagudott érte, s mára az öreg Kemény Jánosnak adta át a jogart.

Hanem az alelnök igazán Kemény János.

Két-három ízben is elrántotta Szalayt a fütykös nyelvezettől. Míg végre beleszólt megnyugtatólag egy hang a jobboldalról, gondolom, a midert viselő képviselő:

— Kiki a maga szótárát használja!

Szalaynak meg van az az érdeme — karcolati szempontból —, hogy éppen a legérzékenyebb oldalakat piszkálja meg megjegyzéseivel, amelyek aztán szaporán szülik a felszólalásokat.

Megemlítve Somogy vármegyét, ahol a futó népre lőtt a katonaság, Tiszának felszólalni kellett.

Ha Szalay nincs, Tisza nem szól, s ha Tisza nem szól, Somssich is hallgat.

Így lett a mai nap a Szalayé. Hanem érezte is fölényét, s legalább jót mulatott, valóságos párbeszéddé idomítván a Tisza rögtönzött, hatalmas hangon tartott beszédét sűrű közbeszólásaival.

Tisza ritkán mutatta még magát olyan erősnek, mint ma. Elkezdte felsorolni, hogy mennyit »mert« már ő, s megérintette, hogy mennyit fog még merni ezentúl.

Hívei megrökönyödve, meglapulva hallgatták, amint hajigálta ki maga ellen a tromfokat, az ellenzéki zászlók elkopott jelszavait, amint kihányta sorba a Ház elé a régi skatulyákból, sőt megmutatta a további készletet is.

A hangulat olyan volt, hogy éppen a hibákkal imponált a miniszterelnök, fogta hát magát, s megmutatta a hibáit.

— Valóságos Bismarck! — szólt gyönyörködve a fölépült Móricz Pál.

Hanem mikor Szalay beleszólt, hogy »lesz pénz«, erre a miniszterelnök izgatottan gombolta ki a fekete blúzát (ez a legnagyobb bosszankodás jele nála), s fehér arca elvörösödött. Ő úgy értette, hogy az új törvény »pénzt hoz«, s ez vette ki a flegmájából. Homlokán összegyűltek a ráncok, pápaszemét villámgyorsan taszította feljebb, és szemeiben zöldes fényt játszott a harag . . Mindenki látta, érezte, mintha pattogott, rezgett, szikrákat szórt volna valami a levegőben, csak a papírjaikra hajolt gyorsírók nem vehették észre, mert nyugodt szavakat jegyeztek le visszautasításnak.

— Valóságos Bismarck — szólt újra elragadtatva Móricz Pál.

A folyosókon ez idő alatt mély csend uralkodott. Mindenki a Házban volt. Azoknak kiknek a közeledő téli évad

alkalmából kabátra van szükségük ez a legalkalmasabb pillanatra, hogy így szóljanak ruhafogasok előtt:

»Kedves überciher! Ezennel kinevezem önt télikabátommá«.

Mert a képviselőket védi az immunitás, de a kabátokat nem védi semmi.

Napirenden van tehát, minden nagyobbszabású szónoklatnak, amelyre a képviselőház helyiségei megnéptelenülnek, egy-egy téli kabát az áldozata, pedig nem minden úgynevezett »nagyobb szabású szónoklat« ér fel egy jó szabású télikabáttal.

De egy télikabátnak mégis elég tíz sor (Kemény János »személyes kérdés«-nek, tudom, nem engedne többet), térjünk hát arra a jóízű adomára, amit ma kolportáltak Treforthról.

Treforthhoz beállít egy elszegényedett régi iskolatársa, aki mindig a számárpadban ült, s aki mielőtt személyesen jelent volna meg a miniszter színe elé, egy rossz ortográfiájú levélben kereste meg, hogy adjon neki valami hivatalt, amelyekben kevés dolog, de sok fizetés van.

— Aztán milyen hivatal volna az, amelynek te megtudsz felelni?

— Keresni fogok olyat — felelte a kérvényező.

— Nagyon lekötelezel, ha megtalálod. De olyan legyen, aminek meg tudsz felelni.

Vagy két hétre megjelenik a hivatalkereső a miniszternél:

— Találtam már egy olyan állást.

— Hol?

— Baranyában.

— Bravó! Melyik az?

— Ez meg ez a hivatal.

— És meg vagy győződve, hogy el bírnád végezni?

— Meg vagyok győződve.

— Köszönöm, elég.

— Hát bízhatom?

— Miben?

— Hogy ki méltóztatol nevezni.

— Nem tehetem, barátom.

— De hát akkor minek kérdezted — szól a kérvényező méltatlankodva.

— Azért, hogy megtudjam tőled, *milyen hivatalok a fölöslegesek, hogy eltörülhessem.*

Ennek a kis esetkének az a hübnere, hogy azzal a megjegyzéssel kell elmondani: »No, ez ugyan igaz is lehet, de nem úgy néz ki, mintha Treforttal történt volna«.

*

Somssich beszédjének — hogy megint a Házba tekintünk be — az az előnye volt, hogy mindenki magyarázhatta a maga javára. A legnagyobb lutheránusok is irigyelték.

A javaslatért nem melegszik.

A javaslatot elfogadja.

Az orthodox zsidók okozzák a bajokat. Zsidó káté kellene, hadd lássuk, milyen vallás az.

Az antiszemitizmus megvan, azzal számolni kell.

Az antiszemita izgatást elítéli.

Olyan amfibiumokból volt összeállítva ez a beszéd, mint aminő amfibiumok Istóczy szerint a zsidók és keresztényektől születendő gyerekek lesznek.

A T. HÁZBÓI.

[nov. 24.]

Ma sokan abban a hitben voltak, hogy szavazás lesz. ennél fogva nem jöttek be a Házba, mások ellenben éppen csak azért jöttek be, miért is egészen új fiziognómiája volt a teremnek.

De hát ez mind nem ért semmit. Okos ember mindjárt láthatta, hogy nem lesz szavazás. Mert Podmaniczky Frigyes nem volt ott.

Podmaniczky Frigyes ugyanis olyan, mint azokban a régen divatos időtmutogató kápolnáokban a barát: ha eső lesz, kijön, ha eső nem lesz, behúzódik.

Egyszóval a barát még nem látható: szó sincs róla, hogy szavazzanak ma.

De azt mondja Pulszky is, aki ott virraszt a folyosón, hogy Szilágyit jött meghallgatni (gyöngéd vallomás), az pe-

dig eltart vagy egy óráig, mert a Szilágyi eszének az a legkisebb mértéke.

Odabent a Házban Mezei szónokol lendületes pátosszal; hosszan beszél, s mint a jó muzsikus és az érzelmes poéta a saját vérével beszél, szemlátomást sorvad és öregszik, minden szó lelkéből szakad ki .

Az antiszemita érzelműek künn ülnek a folyosói padokon, minek csinálnának maguknak rossz vért, s csak néha kérdik egy-egy kijövőtől:

— Mi újság odabenn?

— Mezei iszik.

Megint jön Tibád Antal.

— Bevégezte már Mezei?

Nem! Még csak a hatodik pohárnál van!

— Pedig szeretném már — jegyzi meg Pulszky, ha Szilágyira kerülne a sor.

— Hm! Annak is megvan a maga módja — eszeli ki Horváth Gyula. — Be kell csapolni a vízvezetéket!

Pulszky az antiszemitákat pirongatja, szokott szellemes modorában nagyokat hahotázva közbe:

— Mindenki híres valamiért. Engem az orrom tett nevezetessé. Önödyt az Eszter vére. Szalayt a lellei bor, Horváth Gyulát a szentesi víz, Szilágyit a »fehér ló«, Beöthyt a »Kék macska«. A nevezetességét senki sem örökölte, csak Andrassy Tivadar az apjától. Hát nem is veszem tőletek rossznéven, ha az antiszemitizmust arra használjátok, hogy piedesztált csináltok magatoknak belőle. Iszen jó, jó, hát építetek a piedesztált, de ne írjátok rá, hogy »Ezen hely berondítása tilos«.

Akkora tumultus gyűlt ott Pulszky körül, hogy a Prónayval arra sétálgató Tisza nem tudott elmenni a tömegtől.

— Adjatok, kérek, helyet! A nagyméltóságú kormány nem tud elmenni.

— Oh, kérek — nyugtatja meg Pulszkyt Tisza szerényen —, a kormány kis helyen elfér.

— Még kisebb helyen szeretnék én benneteket döröngi magában az öregúr.

De ezt már nyilván Szilágyi helyett érezte és dünnyögte.

Végre mégis elállott Mezei magamagától, s Szilágyi következett. A mai nap renoméját ez a beszéd mentette meg, mert a többi mind apró portyázás és lándzsatorés volt, míg a Szilágyi beszéde nemcsak *esemény*, hanem a vitának *váratlan fordulata*. Azzal a határozattal kívánja elfogadtatni a mostani javaslatot, hogy a kormány a polgári házasságra nézve a korábbi határozatoknak eleget tegyen.

Szilágyi beszéde nagy hatást tett. Szépen is volt elmondva, és a közvetítő indítvány sokakat gondolkozóba ejtett a kormánypadokon is.

A folyosókon egyszerre elhalt a tréfás hangulat, s igazi kis konferenciák keletkeztek; a könnyebb vérűek legott rázendítették: »Igaza van, ez a helyes«, a kételkedőbbek azon tűnődtek: »Hova akart lóni?«

Hogy a mai ülés úgy fog kinézni az újságokban, mint egy lenyomatott színdarab, dialógok és személyek sűrű egymásutánban változnak a színen, annak oka az elnök, aki egészen belezavarodott a sok »személyes kérdés«-be, s hagyván derűre-borúra megszólalni a tegnapi személyzetet, mordul összevont szemöldjeivel integetett szomorúan Keménynek, a tegnapi elnöknek, a legkedvesebb öregúrnak a Házban, hogy »látod, látod! ezeket mind a te elnökségedtől örököltém! Peches kezded van János!«

S ez a fékvesztett közbeszélési viszketeg nőttön-nőtt, elannyira, hogy mikor Széll György az utolsó antiszemita (a többi már mind kiadta a mérgét) felállott, teljes lehetetlenség volt szóhoz jutnia a lármától és zsidongástól.

Elnök: (kétségbeesve) Ha így zajongnak a képviselő urak, nevenként fogom szólítani.

Ónody: (magyarázólag) Azaz aki itt beszélni akar, menjen ki.

Polónyi: (feltalálva magát) Széll György akar beszélni, hát ő menjen ki.

Fenyvessy: (elragadtatva) Ilyen viccet Shakespeare óta még nem mondtak.

Én is azzal a hittel zárom be a mai ülést.

A TISZTELT SZOLGÁK

(Karcolat az üres Házból)

[nov. 26.]

Ma ugyan nem volt ülés, mert a hetedik napon hadd pihenjenek az ország elméi.

A tisztelt Ház néptelen és üres. A ruhafogasok is üresek.

Tót napszámosasszonyok a Ház pokrócait porolják, és a pókhálókat szedik le a falakról.

A díszruhás kapus leveti a bozontos bundát, és leveti arcáról a zordon méltóságot. Most ő is csak ember, s maga köré gyűjtve a pongyolába öltözött szolgálkat, megbeszélgetnek a hét történetei, s feltálatatnak, mint friss étkek, a politika hulladékai.

A szolgák, akik többnyire szélsőbaloldaliak, igen sok olyan dolgot vesznek észre, ami a kapacitások figyelmét elkerüli.

Csodálatos hangulatot kelt az üres terem, hol tegnap még annyi élet és pezsgés volt. Hát a folyosók, mint valami elhagyott sikátorok: pedig mennyi jó élc pattan itt el napközben.

Csak tegnap is milyen pajkosságot engedett meg magának nagyságos Kármán Lajos úr, mikor nagyságos Dániel Gábor urat megszólította:

— Hogy vagy *Tölcsváry Gedő*? — mondja neki Kármán.

— Köszönöm *Dávidházy Andor*. Mind a ketten igen jól vagyunk *eltalálva*.

A tegnapi feszességnek semmi nyoma; még a miniszteri szoba kuruc arcú, öreg ajtónállója is rágyújt a makrára, és elveti magát a nádfotelben otthonosan.

— Hej, komám, komám, mégiscsak derék gyerek ez a hosszú derekú Apponyi Albert: ennek nem kell a zsidó lány!

— Jobb szeretném pedig sógor, ha csak a zsidó lányok kellenének a grófoknak!

— Azt mondják az Apponyi méltóságáról, hogy a papok embere.

— Nem lesz az igaz.

— Mindegy az, gyerekek! Mert ha a politikában azt mondják valakire, hogy részeg, hát az csak siessen lefeküdni, ha józan is.

Egy ilyen Ház nélküli napon jártam valami okból az irodában. A folyosón a szolgálk kártyáztak nagyon zsíros kártyával.

Azt mondja az egyik:

— Nem ártana már egy jobb kártya ez már veszetül ragad.

— Mért nem szerez kend valahonnan?

— Ugyan honnan?

— Hát van a képviselők kabátzsebében bizonyosan.

Mikor tegnapelőtt Szilágyi paskolta Tisza miniszterelnököt: azt mondja az egyik bekukucsáló szolga, kinek olyan prakszisa van már, hogy kívül a folyosón ki tudja olvasni az emberből a belül elmondandó beszédjét:

— Verik a főexcellenciát?

— Ugyan ki veri? — kérdi a másik félvállról.

— Szilágyi nagysága.

— Hum! Árt is az annak? Úgy fél az attól, mint az álló a kalapáctól. Kalapálhatja azt ítéletnapig!

Literátus ember se bírná szebben kifejezni a miniszterelnök nagy hatalmát.

A T. HÁZBÓL

(Egy frivol karcolat)

[nov 27.]

A papok azt gondolták magukban: »amit főztetek, egyétek meg magatok«, s nem jöttek el a házassági törvény részletes vitájára.

Az asszonyok eljöttek ma is a karzatra, pedig lucskos, nyirkos idő volt, s a folyosók mellékhelyiségeiben barátságos gázlángok világítottak.

De nem hölgyeknek való témák folydogáltak ma a t. Házban. Nem is volt mást mit tenniök, mint lassan-lassan hazaszállingózni.

Mert a »folyosói tárgyak« jutottak be a tanácskozó asztalra.

Míg ellenben a folyosóra jutottak a fontos komolyabb dolgok.

Ebben a megfordított világban, miután a terem frivol volt, a folyosó méltóságteljes, mi a teremhez csatlakozunk.

Hát hogy is kezdjem csak?

Van egy paragrafus, névszerint a 8-ik. Feláll az öreg Csanády, és azt javasolja, hogy »Tisztelt Ház, tessék ebből a 8-ik §-ból kihagyni ezeket a szavakat: „*vagy örökös ugyan, de házasság után támadt*”«.

— Mi van abban a paragrafusban? — kiáltják többen. — Halljuk hát miről van szó.

Csanády látható zavarba jön, izzadságcseppek gyöngyöznek homlokáról, de azért nekikeseredik, s kibontván maga elé a nyomtatott szöveget, így szól:

— A paragrafus, tisztelt Ház, így szól. . .

Egyszerre tizen is megrángatják a kabátját:

— Sándor bácsi, zsindely van a házon, hölgyek vannak a karzaton!

Csanády szégyenlősen vonogatja a vállait. Irányi kezeibe temeti arcát.

— Úgy olvasd, hogy a karzat ne hallja — kiáltja Szalay Imre.

Erre a szóra nyüzsgés támad a karzaton. A nőfejek kíváncsian hajolnak alá, kis kezeikből tölcserít csinálva a rózsás fülekhez.

A képviselői padokon pedig egyszerre száz kéz nyúl a törvényjavaslat szövege után, az öregurak izgatottan koto-rásszák elő belső zsebükből az okulárékat. Mindenki mohón keresi a nyolcadik paragrafust.

Csanádynak ötlete támad, s felkiált:

— Olvassa el kiki a paragrafust külön, s azután tessék szavazni.

S így lett aztán a mai ülésnek ez a része hangosan, min-denki füle hallatára, de mégis »titkosan« tárgyalva. A végzetes szó ki nem röppent, csak a derűtségben úszó arcokról volt leolvasható. De oda is diákul volt felírva. Hogy a karzat szépei lassanként elszéledtek, az amellet bizonyít, hogy mégis

megértették, miről van szó. Vagy hogy talán azért mentek el, mert nem értették.

A folyosónak nevezetes vendégei voltak ezalatt. Báró Ramberg, a horvát királyi biztos értekezett élénken, hol Tiszával, hol Bedekoviccsal; szép szál ember, délceg tartású katona, deresedő hajjal, de fiatalos rokonszenves arccal.

Kállay Bénit is ott láttuk, de le lehetett volna tenni rá a hitet a külső látszat után, hogy Ramberg a Balog-Simian ivadéka, s Kállay a német, ki régi szerelmi emlékeknek áldozott, előkeresvén magának a hajdani konzervatív világ még egyetlen emlékét, ifj. Ábrányi Kornélt (a régi kollegát a »Kelet Népé«-ből), s azzal ábrándoztak a bájos múlt felett.

Rambergől beszélt valaki (nem tudnám gazdáját adni kicsoda), hogy roppant nehezeére esik az írás, de hogy különben igen elmés ember. Nagyváradit tiszt korában egy csinos menyecske, akinek udvarolt (de akinek mint észrevette, még egy Grosz nevű másik udvarlója is volt), arra kérte fel, hogy írjon valamit eltávozásakor az albumába. s ő a következő szemrehányó sort írta csak:

»Grosz War dein«.

Ez jobban is örökíti meg nevét, mint a táblák föltevése és levevése Horvátországban.

Hanem hát nagyobb eset az annál, hogy odabent *katalógust* olvastak, mert a megkívántató száz ember nem volt jelen a Csanády féle kihagyási indítványnál.

Igazi diákos tréma látszott azokon, akik L-re kezdődnek, de az M után érkeztek.

Azokat, akik abszenciát fogtak, kinevették a prezenciák tulajdonosai, s az elnök megfenyegette őket, hogy addig nem kapják ki havi pénzüket, míg nem igazolják elmaradásukat.

De ez a szigorú büntetés inkább csak atyai fenyegetés vala Péchy ajkairól.

A vita nem bírt nagyobb érdeklődést kelteni, csak a 38-ik §-nál, mely arról rendelkezik, hogy a zsidó és keresztény házasságból származó gyermekek a szülők akarata szerinti vallásban neveltessenek.

Göndöcs Benedek állott fel, s módosítványt nyújtott be, hogy a gyermekek keresztények legyenek.

Óriási derűtséget keltett, mikor a szeretetreméltó apát úr »kedves atyámfiai«-nak nevezte a tisztelt Házát.

— Hiszen kérem — mondja —, elhiszem én, hogy önök mindnyájan jót akarnak, de tessék elhinni, hogy mégis én akarom a legjobbat.

Felkelt azonban Irányi Dániel, bal kezét mellényzsebébe mélyesztve szokása szerint s a jobb kezével gesztikulálva; még tovább akart menni a javaslatnál, s olyan módosítványt nyújtott be, hogy ha netalán valamely reverzalist adnának is a szülők magukról: e reverzálisnak semmi törvényes ereje ne legyen.

— Ejnye, ejnye! csóválta Göndöcs a nagy fejét és hamiskásan hunyorgatott.

Előreláthatólag ez a kacs volt az, amelyik sok időt eszik meg.

Kiss Albert szólalt meg, kellemes hangon erős hatásos érvekkel bizonyítottatta, hogy amit Irányi akar, már nem vallásegynlőség, hanem kiváltság a zsidó felekezet számára.

A »Ház órája« azonban kettőt mutatott, s így majd csak holnap sül ki, hogy mi lesz a gyerekekkel.

A T. HÁZBÓL

[nov. 28.]

A tegnapi katalógus-olvasás se sokat használt. Ami némileg természetes is: mert ha tegnap olvastak katalógust, hát ma nem valószínű, hogy olvasnak.

Gyéren voltak benépesedve a padok, pedig az ilyen részleteknél több szem többet lát.

Ott hagytuk el tegnap, hogy mi történik a zsidók és keresztényektől származó gyerekekkel, vagyis az amfibiú-mokkal, mint Istóczy mondaná.

Kiss Albert tegnapi felszólalására, hogy amit Irányi akar, az a zsidóknak nyújtana előnyt a többi vallásfelekezetek fölött, igen találó megjegyzést hallott a »Nemzet« a folyosón: Olyan ez a panasz, mintha azon epekednének a *budaiak*, hogy a pestieknek már két hidat építtetett az ország.

A gyerekekkel az történik, amit Irányi akart: hogy ti. szüleik megegyezése szerinti vallásban neveltetnek. S hátán a szülők valamelyes irányban kötelezték volna magukat előbből, a kötelezettség nem érvényes.

Irányi módosítványára, amely hogy benn lesz a törvényben, kizárólag az ő érdeme, még a miniszterek is rászavaztak, mégpedig osztentatíve.

(Sok is lett volna már nekik egy törvénynél két leszavaztatás.)

Göndöcs papához megint szerencsénk volt. A házszabályok voltaképpen nem engednék meg, hogy ő még egyszer szóljon, de kinek jutnának eszébe a házszabályok, ha ő beszél?

Amint feláll, piros gömbölyű arca, mint egy aranyos tányér (aminő a borbélyműhelyeken van felakasztva), izegni-mozogni kezd. Az ember azt is hihetné, hogy egy óriási tubarózsa, melynek színe visszasugárzik halványabban még a falakról is. Minden rózsaszínű a teremben.

Ez arc visszariasztja a gőgöt a többi arcokról, letörli a redőket, elfeledteti a napi gondokat.

Elég, hogy ő felálljon, s egyszerre minden résen nyájas vidámság szűrődik be a terembe.

A zöld drapériák megmozdulnak az elnöki mennyezeten, s hús üde szél lengedezik. S mihelyt megszólal, egyszerre széthúzódnak a legkomolyabb szájak, derült fényben csillognak a szemek, s a Ház órája is elkezd sebesebben járni a szokottnál.

Göndöcsnek minden izma beszél, kedves szitakötő szemei minden szót egy-egy mosollyal kísérek, s mindenik mosoly másforma, kenetességében humor van, zsörtölődésében pátosz, megbotránkozásában nyájasság, s komolykodásában naivitás. S ezek összevéve valóságos szeretetreméltóság.

Kurta húsos kezeivel ha kalimpál, mellét ha hátra szegzi Feleki-modorban, nyakát ha meggömbíti, s mint egy pajkoskodó gyermek, alamuszi szendességgel nézi a félig behunytt szemmel a hatást.

De mindezt nem lehet leírni. Göndöcsöt hallani és látni kell, hogy az ember élvezhesse.

Sokan évelődnek azon, hogy Göndöcs szándékosan szerkeszti és mondja-e el beszédeit így, vagy csak véletlenül sikerül neki?

De az a nézet az uralkodó, hogy a művészet nem lehet véletlen. Göndöcs a legapróbb részletekig kidolgozza beszédeit, s a tükör előtt tanulja be. Csakis innen magyarázható a komikai hatás oly nagy mértéke, mely messze túlhaladja Csanádyt vagy a régibb korból Dobsát, aki csak élcelt, de igazi humor nem bugyogott belőle.

A Ház humoristája többször szólalt fel ma, s több kalamitása volt az ülés folyamán; még Hoffmann Pál is rápirított annyi ember előtt, azt mondván, hogy Göndöcsnek alaposabb ismeretei lehetnek a nőkről, mint őneki.

Göndöcs a fejét rázta, mialatt arcát pironkodva eltakarta a tenyereivel.

A Ház még csak két fontosabb paragrafusnál állapodott meg. Bontó akadály-e az engesztelhetlen gyűlölség? És hogy érvényes-e a házasság, ha a házasfelek később a keresztény vallásra térnének mindaketten.

Mindkét kérdésre »igen« volt a határozat.

Göndöcsöt leszámítva, oly unalmas volt az ülés a félhomályos teremben, hogy a képviselők lassankint elszállingóztak, úgyhogy Péchy ijedten vette észre a Csanády felszólalásakor, hogy a levegőbe beszélnek, mert a Ház megint nem *határozatképes*.

Csak azok maradtak benn, akik nagyon elálmosodtak, s nem akaróztak nekik kimenni a hidegre.

A T. HÁZBÓL

[nov. 29.]

Igazán olyan ennek a házassági javaslatnak a letárgyalása, mint maga a házasság. Először nagy tüzzel kezdődik, azután folyton lankad, s beáll az engesztelhetlen gyűlölség.

A képviselők lassankint meggyűlölték ezt a témát (szerencse, hogy már vége lesz holnap). Én magam is meguntam írni róla.

Utoljára már csak a legszenvedélyesebb juristák marcangolták üres padok előtt a legislegutolsó paragrafusokat, Teleszky, Győry s a szék-csinálta tudós, Literaty.

Nem lehet tudni, hogyan keveredett ezek közé Lükő, aki nagy a közbeszólásokban (s ezek is a suba alatt történnek, pusztán a szomszédban ülők mulattatására), de nem úgynevezett »moly« és nem »dr. Lükő«. Pedig ezek az utolsó §§-ok a molyoknak és dr.-nak jutottak.

Hanem azért mégis keresztülvitte egy módosítását. Nem volt nehéz! Hisz mindenkinek igazat adtak, aki bele szólt, csak Paulernek nem.

Nem is állta meg szó nélkül Lükő:

— Aki nem tagja — úgymond — a Háznak, s nem kíséri figyelemmel a hivatalos lapban: a »kedves Pauler« és »kedves Irányi« kéziratokat, annak úgy tetszik, hogy Irányi az igazságügyminiszter.

— Ebben van valami — jegyezte meg rendületlen komolysággal valaki a szélsőbalról.

Pauler örök-keserű arca mosolygóvá vált, Irányié keserűvé. Melyik volt ugyan igaz?

A kis olajszíntű Teleszky azonban hirtelen átidomította, s megtoldotta ezt az elmésségét Lükő ellen.

— A tegnapi felszólalásokból, meglehet, hogy az látszott, de a Lükő mai felszólalásából senki sem következtethetné, hogy Lükő az igazságügyminiszter.

— Nem is ambicionálok, mint Teleszky — kiáltotta közbe Lükő.

Ennélfogva Pauler annyira belezavarodott az ülés végén, hogy ő-e a miniszter vagy más valaki, hogy így szólt Szapáryhoz:

— Félek, hogy most már egészen jó lesz ez a javaslat és

— Nos, mitől félsz még?

— És hogy a főrendek is elfogadják.

Miután én is azon politikusok közé tartozom, akik a folyosó pipafüstös kódéból gyúrnák ki fantáziájuk szerint szeszélyes alakzatokban a jövő esélyeit, nekem az az ötletem támad s aligha csálnak kombinációim, hogy a kormány meg akarja buktatni az én karcolataimat.

Mert ez már a harmadik olyan ülés, amelyiknél az alvás is több megírni való mozzanatot nyújt.

A Házban egy idő óta nem történik semmi. Vannak olyan gyalázatos napok, hogy még kabátot se lopnak!

A tolvaj is kerüli a szent csarnokot. A karzat tátong az ürességtől. Néha egy egér szalad végig rajta, aki a könyvtárban született, de idők folytán bejutott a Házba.

A folyosón alig van valaki, s aki van is, fázékonyan siet el más embertársa mellett.

Ha mégis három ember összetalálkozik, s egy-két szót ejt, a negyedik ember, aki ezt látja gyanakodva néz rájuk, hogy az adójavaslat ellen konspirálnak.

A régi szenvedélyes frondeurök mind kivesztek a Házból.

Tíz év óta annyi rugaszkodás, annyi jó gondolat és összeküvés dült dugába, hogy az emberek végre elszoktak a gondolkozástól, s mint a Mátyás király restjei, még beszélni is lusták.

— Ha kellünk Tiszának, hát majd csak észrevesz bennünket. Minek csipognánk magunk?

Nincs már semmi. Azt lehet mondani, hogy a tisztelt Ház elaggott. Halálos unalommal várja az egyik napot a másik után.

Eddig még csak felfüggesztett immunitás volt. Most már vannak felfüggesztett paragrafusok is.

Ezeket a szegény felfüggesztett, újra megfésült paragrafusokat tárgyalták ma, a 27, 65, 66, 67, 69. (Jó őszi számok! Szapáry Paulerrel mutyiban megtették a lutriba.)

Oh istenem, micsoda tárgyalás volt az! Literaty, Péchy, Literaty, Péchy és Literaty és Péchy.

Az egyik eldünnyögte a paragrafusok új fiziognómiáját. A másik kimondta az »elfogadtatik«-ot.

S ez a kettesben való piké-játék olyan volt mint a betli.
Senki sem akart benne ütést csinálni.

Eddig a karcolat. (Olyan, minő az ülés volt.) Nem árta-
na ezt se elküldeni új szövegezés végett, hogy mulatságosabb
legyen: Göndöcszhöz.

A T. HÁZBÓL

[dec. 1.]

Hegedüs Sándor beült az előadói székbe, ami azt jelenti,
hogy ismét nyakunkon a »legsomorúbb téma«.

Szapáry Gyula pedig két rendbeli nadrágot csináltatott
magának a hosszan tartó szakadatlan üléshez a piros szék-
ben, mert hihetőleg elkeseredett viták lesznek az új adó-
javaslat fölött.

Már magában a szabadelvű klubban is nagy volt az elé-
gedetlenség. Vagy hogy csak a hire.

Mert a mamelukok is gondolkoznak néha, amikor a
saját bőrükről van szó, és most arról van.

Mélyen átérzik ők annak a szükségét, hogy a kormányt
fenn kell tartani, de még mélyebben annak, hogy önmagukat
is fenn kell tartani. Ha mindkettő nem megy, akkor magukat
sietnek megmenteni.

Besavanyítják becses énjüket, mint az uborkát, s elteszik
télire, nehogy megrohassza az új szavazás az indájukat, mely
a kerületben van elültetve.

Zajongtak már a klubban, napok óta folyik a frondeur-
ködés az ablak mélyedésekben a tarokk-asztalok mellett
— s oh, borzasztó! — a tanácskozó teremben, sőt a kis
szalonban is, hol Deák Ferenc nyúlik el kedélyesen a falon,
felütötte fejét az elégedetlenség ádáz szelleme.

A leghűbb mamelukok, az úgynevezett petrifikáltak,
állnak csak a faasztal mellett, mint a szikla, rendületlenül,
a többiek az ördögéi, a legjobb esetben Janus-arcot öltenek,
a legrosszabb esetben pedig disszidenskedéssel fenyegetőz-
nek.

— Lehetetlen! Nem bírja már meg a nép! — mondja
X. úr. — Még tíz forint rebesszer!

— Feljajdul az alattunk levő föld! — sopánkodik B. úr, és megadja a tíz forint rebesszert.

— Inkább kivágom a nyelvemet, mintsem megszavazzam! — dörmögi Z. úr. — Hívok öt forintot blind.

— Szerencsétlen idea a kormánytól! Ki adja meg a blindet?

— Én! Én!

— Igazán szeretném tudni, ki szavazza ezt meg Szapárynak?

— Senki. Senki.

Alig egy negyedóra múlva Szapáry is odajön a lázongó asztalhoz, szétnéz ott, mint rendesen, mert egy státusférfinak illő tudni, mi történik az országban, megkérdezi a kártyajárást, ki nyer, ki veszít, látszik, hogy érdeklődik a közviszonyok iránt; B. van nagy fórbán, négy nagy zsinórt húzott be egymásután, X. pedig állandó malörben szenved, pedig már kétszer cserélt helyet.

A jól értesült miniszter távozni készül, hogy más asztalnál tartson cercle-t: ilyenkor jó politika erősíteni a híveket.

De amint felkelt, X. is lecsapja a kártyát, plenipotenciát adván a legközelebb ülő gibicnek.

— Kegyelmes uram, egy szóra — mondja halkán.

— Kérlek, szolgálatodra állok.

— Ne méltóztassál elfeledkezni, kegyelmes uram, az öcsémről.

— Igen, igen, emlékszem.

— Az a kis hivatalka kellene neki.

— Tudom, igen, tudom, de majdnem lehetetlen, hiszen nincs üresedés.

— Igaz, igaz, kegyelmes uram, de a te kegyességed kitalálhatja a módokat, talán lehetne rendszeresíteni még egy állást.

— Honnan? Hiszen láthatjátok, hogy emelik az adókat.

Igaz, igaz, de ezt a gyereket *csak elbírtja még ez az ország!*

Alighogy lerázza a miniszter X. urat, már ott áll B. ennek a háta mögött.

— Kegyelmes ur! Megengeded, hogy alkalmatlankodom azzal az ügyemmel.

Aha, tudom már.

— Annak a potom kétezer forintnak az elengedésével.
— Nem lehet. Az államkincstárnak minden garasára szüksége van.

— Az én garasaim nélkül ellesz az államkincstár — mondja B. édeskés mosolygással.

— Hiszen láthatjátok, hogy az adókat kell emelni, hát nem engedhetem el már *éppen azért* sem.

— Pedig *éppen azért* engedhetnéd el.

Az »éppen azért«-en nyugszik a súly.

Ha az ember *elevenítő üvegen* néz be abba az úgynevezett klubbeli oppozícióba, mely forr, miként a láva, csapong, mint a tenger hullámai, tüzet és tajtékot hány, mint a Vezuv, és mely egyszerre lecsendesül azon kijelentésre, ha a kormány kimondja a varázsigét, hogy: »Ez kabinetkérdés«. Ez a varázsigé megállítja a legböszültebb bikát is, a vipera sziszegő nyelvét megdermeszti, a sárkánynak a körmeit lemetéli mégiscsak furcsa kis ige, mihelyt elénekli a kormányt:

Ez most kabinetkérdés, tralla.

S az ellenzék nincs, csak vala.

Nem, ezt nem lehet megérteni másképp, csak ahogy én magyarázom!

De térjünk át az üléshez, mert az oppozíciót, amelyről az imént emlékeztünk, már szétsprengolta a kabinetkérdés, lévén az olyan, mint a próféta zászlaja, melyet a törökök akkor vesznek ki a mecsetből, ha nagy veszélyben van az ozman birodalom: ez segít, ha ez se segít, hát akkor vége.

A mi kormányunk azonban örökké a patrontáskájában hordja ezt a *mentőeszközt*, mihelyt a kis körme megfájdul, előveszi, minélfogva előreláthatólag hosszúéletű lesz a földön.

Kezdjük novellai stílusban

Közönséges téli reggel volt. A ködöt harapni lehetett volna, midőn két alak tért be a Sándor utcai országházba.

Az egyiken szürke téli felöltő volt, a másikon könnyű barna őszi kabát.

— Csípős idő van, teringette — mondá a barna kabátos.

— Apropó, melege lesz ma Szapárynak!

— Hm! Három millió! Nem érdemli meg — felelte a szürke kabátos búsan. — Valahányszor valamely kollegámnak melege van, tudja isten, én mindig fázom.

— Könnyű kegyelmes uramnak. Kegyelmes uram előre tudja mi van a csillagokban megírva — szólt ismét a fekete kabátos, amiből megérteni, hogy a szürke gérokk tulajdonosa Kemény Gábor.

— Hja, a csillagok, kedves barátom. Igazán furcsa dolog az ezekkel a csillagokkal. Én szeretem a csillagászatot. S igazán bámulom, hogy mennyire vitte már a mérnöki tudomány. Respektíve a közlekedésügy. Megméri, hogy ez vagy az a csillag mennyire van a földünktől, megméri magát a csillagot is, mekkora. De az még mind semmi. Én csak azt nem bírom fölfogni, édes barátom, hogy *miképp tudták meg a neveiket?* Ez a valami!

Ily épületes diskurzus közt ér be a miniszter és barátja a Házba, hol már messziről vészjóslóan rezeg végig az épületen az elnök csöngettyűje.

— Jézus Mária, mi történik benn?

A miniszter az órájára néz.

— Egy negyed tizenegyre. Mi történhetnék ilyenkor? Ez még *nem idő!*

Hát bizony az történik, hogy a Ház nem határozatképes. S hogy az elnöknek ne kelljen ott ülnie szégyenszemre, mint a petrezselymet áruló vénleánynak, hogy mégis teljék az idő valamivel, előveszi az új éra legolvasottabb művecskéjét: *a katalógust.*

A katalógus olvasást jól gondolták ki a régiek, mert az csakugyan hasznos arra, hogy amíg olvassák, azalatt időt nyernek a képviselők otthon reggelizni s nagy kényelmesen besétálni. Sőt, igen sok képviselő ebből a katalógusból hallja, hogy ő megvan.

Cogito ergo sum.

Csakhogy non cogito, ergo non sum. Ebből nem lehet kedvező eredményre jutni.

Sokkal hálásabb definíció: »Olvassák a nevemet, tehát vagyok«.

Vagnak, akik vagnak, ott ülven hosszú orral széjjel-szórva. Minden embernek külön pad jut, de nem minden padnak jut külön ember.

A karzatokon senki. Az adóemelés már csak a fináncokat érdekli. A többi közönséges halandó eljutott már arra a

pontra, hogy körülbelül mindegy neki akárhány forinttal szaporodik évenként a hátraléka.

A folyosókon csak Bánhidy dicsekszik vele, hogy az ő adója így kevesebb lesz vagy száz forinttal.

Prileszky tele szájjal hirdeti, hogy:

— Uraim, mit akarnak önök. Ez a javaslatok mintaképe. Ez a javaslat az első magyar javaslat, mely *a hazai talajon nőtt: az adósok prémiumot kapnak*. Hát lehet ennél valami fölségesebb ebben az országban?

Odabent ezalatt Hegedüs dicséri a javaslatot, de mi az a Prileszky dicséretéhez képest?

A mamelukok fanyar képpel hallgatják, még maga Tisza is otthagya helyét tragikus vállvonogatással és részvő tekintettel Szapáryra, mintha mondaná: »Nincsen biz abban semmi virtus. Hanem hát csak beszéljétek ki magatokat«.

Helfy igen ügyes és tartalmas beszédben ajánlja a javaslat visszautasítását. (Ilyenkor látszik meg, hogy ki a legény a szélsőbalon.) Utána Szapáry mondja el a három millió búcsúztatóját, sűrűn megvegyítve beszédét a szokásos: »De méltóztassanak kérem megengedni .« S ezt ő olyan nyájasan ejti ki, olyan kérő hangon, hogy az ember mindent szívesen megengedne neki, csak éppen az adóemelést nem.

Gaál Jenő volt a harmadik szónok. Gaál Jenő az olyan vidéki pénzügyi kapacitások közé tartozik, akik mert ösmertések talán egy takarékpénztár pénzvizonyaival, s tudják, hogy a wertheimkasszát hogy kell kinyitni és becsukni, azt hiszik, az államháztartás titka is az őt ujjukban van.

Lükó Géza legalább nem árul tudományt a gyékényen: ő még benne van félig a tegnapi zsidó házassági vitában, s az eladósodott, elzüllött zsidó családokkal kezdi beszédjét.

Legrosszabbul járt azonban a szélsőbal »Edusa«: Kriszinkovich.

Kriszinkovich után Eötvös Károly volt följegyezve szólásra, Eötvös Károly után pedig senki.

Eötvös azonban látván a Szapáry és a Gaál Jenő nevét maga előtt, miután feliratkozott, nyugodt lélekkel fölvette az übercierjét és hazament.

— Már énám csak decemberben kerül a sor — mondá. Azonban még nem volt félkettő sem, s már Krisztinkovich kezdte összevonni a frázisok vitorláit, sűrűen emlegetvén »Mindezeknél fogva tehát, miután.« Ami a lankadó szárnnyakat jelenti, a mi barbár nyelvünk formája szerint ítélve.

Krisztinkovich háta mögött szorongó aggodalom fogta el a pártbelieket.

Nézték, hol van Eötvös? Eötvös sehol sincs. Nézték, nem iratkozott-e fel valaki. Nem az, egy lélek sem. Mintha minden embernek be volna pecsételve a szája.

Mi lesz hát? Szégyen és gyalázat, ha egy napi vitát sem ereszt meg az ellenzék az adóemelés ellen. Minek él akkor, ha erre se képes?

— Mit tegyünk, mit csináljunk? — tördelték a kezeiket a vének.

Itt nincs más mód, mint hogy Krisztinkovich beszélje ki még a hiányzó félórát, mert ha nem, a vitát menthetetlenül befejezi az elnök.

Ebben állapodtak meg. Sűgják hát Krisztinkovichnak:

— Beszélj, kérlek még egy félóráig.

— De mit? — sűgja ez vissza dühösen. — Hagyjatok békét. Még hat körmondat van bennem, aztán vége.

— Abba ne hagyj, ha istent ösmersz, ha szent előttd a haza!

— De lehetetlen beszélnem, ha semmi mondanivalóm nincs!

Akármit, össze-vissza, csak beszélj. A párt becsületeért!

Így beszélt aztán Krisztinkovich még jó húsz percig iszonyú kínok között. Sem ő nem értette, mit beszél, sem a gyorsírók, sem a Ház, csak a körülülők értették, hálás szemeket meresztve rá annak jeléül, hogy van olyan eset mégis, *mikor egy rossz beszéddel is effektust lehet csinálni.*

A büfé képe

Van a büfében egy nagy olajfestmény, Juditot és Holofernest ábrázolja. Judit olyanformán néz ki, mint Jászai Mari. Holofernes pedig szakasztott mása Komjáthy Bélának.

A büfébeli kép egy elszegényedett úriasszony utolsó vagyona. (Denique az asszonyok legjobban őrzik a képüket! — mondja az elmés Lükó Géza.) Mindene elpusztult, csak ez a képe maradt meg. Most ezt is ki fogják játszani.

A szegény asszonyság barátjai iparkodnak, hogy minél több jegyet eladjanak, s siettek mindenféle reklámot csinálni a képnek.

Dicsérték, magasztalták, nem használt semmit. A képviselőknak nem kell se Judit, se Holofernes, azoknak már csak egyetlen egy kép imponál: a Kék macska.

A képet megnézték egynéhányan, de a vállukat vonogatták.

- Ki tudja, jó-e?
- Nekem nem tetszik
- Valami mázolás az egész!

Báró Kemény Gábor pláne azt mondta, amint figyelmesen megtekinté:

— Ilyet talán én is tudnék festeni. Ha Kálmán rám parancsolná!

A képes emberek belátták ebből, hogy így merő képtelenség eladni a sorsszámokat. Itt valami okos reklámot kell csinálni.

A bizony legjobb lesz, ha átbálgatnak az öreg Pulszkyhoz, annak megmutatják a képet, s az azután kiállít mellette egy erkölcsi bizonyítványt.

Csakhogy a Pulszky dinasztia olyan dinasztia, mely a tudomány összes országait felosztotta egymás közt s szelíd békében uralkodnak egymás mellett a hatalmas szuverének, a világért nem követve el *határsértéseket*.

Ha az öregúrtól kérdeznék valamit, ami a jogi szakmába vág, így szól:

— Azt a Guszti tudja!

Semmi rábeszélésre sem ad felvilágosítást senkinek, ha még úgy az öt ujjában van is a kérdezett dolog.

A technikába tartozó tudakozódásokra az a válasza:

— Azt a Garibaldi tudja.

A büfébeli kép ügyében pedig így felelt:

— Hm! Azt a Károly tudja!

Elmentek tehát Károlyhoz, aki valóban kitűnőbb kép- ismerő az apjánál is, s az megnézvén a képet, írásbeli véleményt adott róla, hogy azt a bolognai iskola festőinek egyik tehetségesebb tagja festette, és hogy testvérek közt is megér kétezer forintot.

De a Házban nincs testvériség, aminthogy egyenlőség sincs. (Ezt a két ostobaságot beváltották a harmadikra: *a szabadságra*, mert az van bőven!)

Hja, még így sem állt kötélnek senki, rosszul magyarul: a Ház nem akart nagyobb érdeklődést tanúsítani a kép iránt.

A jegyek sehogy sem fogytak. Hisz is már a Ház a szak- értőkben!

A szegény szerencsétlen asszony nemesszívú barátai, kik a kép árával buzgólkodtak segíthetni sorsán, kétségbe voltak esve, mikor egy ködös napon bebecog a büfébe gróf Andrássy Manó is.

A nemes gróf megevett egy sonkaszeletet, megivott rá egy félpohár madeirát, megvillogtatta a gyémántgyűrűs kezeit, s azután megáll a Holofernes képe előtt, nézte közléről, messziről, oldalvást, gukkert csinált a húsos jobb tenyeréből, s azon át kukucskált műértőleg, majd így szólt fontoskodva:

— *Fuser munka!*

Fuser munka! Egyszerre elterjedt a büféből a folyosókra, s onnan a Ház minden rétegeibe, hogy Andrássy Manó fuser munkának találja Holofernest.

No, lett erre nagy riadalom. Megvan azóta a kép reno- méja állapítva.

Mindenki hiszi most már, hogy a kép műremek.

Hiszen ha Andrássy Manónak Raffaello-képnek látszott a fuser munka, tiszta dolog, hogy ami fuser munkának lát- szik neki, az lesz a Raffaello-kép!

A jegyeket nem győzték ma venni Rónay Jánostól a folyosókon.

Ilyen sokat ér az illetékes helyről kiejtett egy szó, egy megjegyzés !

*

Ami a Ház mai képét illeti, ahhoz képest, hogy adó-emelések alkalmával sietnek az emberek megbetegedni, halaszthatatlan családi körülmények következtében elutazni, még elég eleven volt. S bár az ellenzék pénzügyi kapacitásai Lukács Béla, Széll Kálmán, Lánczy Gyula mind ott ülnek már a jobboldali padokon, úgyhogy majdnem lehetetlennek látszik, hogy komoly vitát vehessen fel az ellenzék *a számok erejében* és az optikai csalódásra számított kormányadatok útvesztőjében.

S olyan is volt a két előző napi vita, hogy senki sem hallgatta a beszédeket. S e tekintetben van egy bizonyos ízlése a Háznak !

Hanem ma egyszerre mintha megacélozódtak volna az elmék: ma mindenki legalább is ügyesen beszélt. Herman Ottó, Ferenczy Miklós, Kiss Albert, ki egyike a legjózanabb természetes eszű képviselőknél. Szűk látköre van, de a maga látkörén belül, tisztán látja a dolgokat, s pompásan ítéli meg. Kiss Albertet mindig érdemes meghallgatni, ha felszólal, mert mindig mond valamit, az pedig nagy ritkaság a mi parlamentünkben, hol Móricz Pál veterán képviselő tizennyolc éves államférfiúi pálya után csak e napokban tartotta meg *huszonötödik jó mondásának* jubileumát a «macská»-ban.

Természetes, hogy Somssich — mint valami nagy ragadozó — magához kaparította zsákmányul a mai nap egész dicsőségét.

Verve-vel, animóval támadta a kormányt, sehol elmésen, de egész beszéde folyamán magvasan, értelmesen, s hogy a Neményi Ambrus jelzőjét használjam »fiatalosan« talán nagyon is fiatalosan.

Szapáry igen kényelmetlenül érezte magát a beszéd alatt.

Tisza nem volt jelen. Neki még az ilyenekben is szerencsése van. Legboldogabb volt Bedekovich.

Szelid diadalérzet ragyogott kedves jó arcán, s bizonyos »véglegességgel« nyújtotta el lábait.

Igenis diadalérzet, mert ő úgy járt, mint a lakó, akit megstájerolnak: aki erre aztán hurcolkodni kezd; mire meg-
lágyul a Hausherr, és azt mondja:

— No, hát isten neki, maradjon, s én engedek, legalább mind a ketten megszabadulunk a hurcolkodási kellemetlenségektől.

De térjünk Somssich nagy figyelemmel hallgatott beszédére, melynek legérdekesebb mozzanata volt, midőn a Deák párt rossz gazdálkodásáról tett említést, az Éles Henrik közbe-
kiáltása: »Zákány-Dombóvár!«

Nem prüszkölt úgy soha a zákány—dombovári vasút gőz-
gépe, mint ahogy erre a közbeszólásra az ellenzék, mely egészen beleszeretett Somssichba egy félóra óta.

De maga Somssich is egyszerre oly eleven lett, mint a gyík. Mozdulatai ruganyosak, arcának minden izma beszédes, s hangja harsogó öblös, amint kieresztette. Somssich most igazán olyan volt, mint a híre.

Somssich ugyanis gyanúsításnak vette az Éles közbeszólását, s idegesen kifakadt: »Nem becsületes ember, aki így gyanúsít«.

Kínos feszültségben hallgatta ezután a Ház a beszéd további részét, s magán a szónokon is meglátszott, hogy a jele-
net kifárasztotta, és bizsergésbe hozta vérét, mint a jó öreg bort, ha felrázzák.

Mély kínos csend támadt, mikor szavait bevégezte; elfojtott lélegzettel várta mindenki, mi fog történni. S mindenki haragudott Móricz Pálra, aki abban a hitben, hogy a Somssich által megcsipkedett régi balközép ő volt, személyes kérdésben szólalt fel, de beszédje egy részét elnyelte a zaj. Szegény zaj!

Most szólt azután Éles, s igen ügyesen, tapintatosan élet vette a saját közbeszólásának, hogy azzal sérteni nem akart.

Mire Somssich is felkelt, beismervén, hogy megjegyzése eszerint nem volt helyén.

Barátságosan hozzá sietett, és kezet szorítottak.

Mindenki meg volt elégedve az affér megoldásával, csak Hentaller mondá lehangolva a szélsőbalon:

— *Pedig milyen gyönyörűen indult!*

Egyszer Solymosi, a Népszínház ismert tagja kérdez-
tetvén, milyen a Népszínház premierje, a következőleg is-
mertette a színen levő darabot:

— Bájos jövés-menések vannak benne!

Hát ilyen bájos jövés-menések voltak ma a Házban is.

A Ház olyan volt, mint egy színpadi hadsereg, hol kivonult, hol bevonult az illető szónokok szerint.

— Yuchetich! — kiáltá a jegyző.

S ez annyit jelentett, mintha azt mondta volna: »jöjjön be a folyosó!»

A folyosó bejött, mert Vuchetich horvát. Egy horvátot hallani mégis valami. Ha egy szerecsen szónokolna a Házban, még a beteg képviselők is jelen lennének.

— Czirer Ákos! — szólítja a jegyző.

A folyosó kivonul. (Czirer nagyon fiatal ember!)

— Domahidy István!

A folyosó bevonul. (Mert Domahidyról el van terjedve, hogy a javaslat ellen fog beszélni.)

— Turgonyi!

A folyosó kivonul. (Hallgatni ezüst, de Turgonyit hallgatni csak réz.)

Törs!

A folyosó bevonul. (Hallgassuk meg Kálmánt! Hiszen ő a legkedvesebb képviselő!)

— Szapáry!

A folyosó kivonul. (Na hallgassuk meg a kegyelmes ríposztírozásait, mert még el találjuk hinni, hogy a javaslat kártékony!)

Egyszóval az egész parlamenti apparátus folytonos mozgásban volt.

Az elnöki csöngettyű örökké rezgett, sikított és riadozott.

A mamelukok, akik a büfében vidám beszélgetés közt itták a sherryt, soha meg nem szűnő trémával ügyeltek, nehogy valahogy itt érje őket a szavazás.

A legnagyobb része náthában szenved; akik nem náthások azok rekedtek.

— Egyetlen szót sem vagyok képes kiejteni — panaszkodik hörgő susogással Szerb György.

— Pedig különben felszólalnál a javaslat ellen ugye? — mondja gúnyosan Bánhidy.

— Mégiscsak borzasztó, amit ez a Domahidy István csinál! — jegyzi meg egyes éppen odaérkező míderes úr megbotránkozott arccal. — Két esztendeig rendesen velünk szavaz tüskön-bokron, a harmadik esztendőben aztán odacsap az ellenzékhez!

— Hogy lehet emiatt panaszkodni? — pirongatja Pulszky Ágost. — Hát nem elég nektek három esztendőből kettő?

Majd odajön kisvártatva a büfébe az öreg Pulszky is örökös eleveenségével és friss kedélyével.

A galopinok egyre jönnek-mennek, híreket hozva a terem belsejéből.

— Prónay Gábor beszél.

— Ki ellen?

— Mindnyájunk ellen. Azt mondja, a »t. Ház«-on kezdjük a takarékossgot, ne nyissuk meg az üléseket a hónap utolsó napján, hogy a hónap első részére is kivehessük a fizetést, és ne rekesszük be az üléseket a hónap első napján, hogy a hónap következő részére is kivehessük a napidíjakat.

— Könnyű neki beszélni az acsai uradalommal a háta mögött.

— Nem kell neki hinni, mert lutheránus — jegyzi meg tréfálkozva Pulszky.

— Mért bántod a lutheránusokat, Feri bácsi?

Mért? Mert szeretem őket, mert ügyesek, mert mindenkől ki tudnak siklani. Még a kínai mikádó követe sem tudott rájuk mondani semmi rosszat, pedig legtöbb rossz van bennök.

Miféle követ volt az?

— Hát a mikádóé. Ti semmit sem tudtok! Elmondom. A kínai mikádó elhatározta, hogy nagyszabású reformokat létesít az országban, de ha az intézményeket megváltoztatja, egy füst alatt jó lenne reformálni a vallást is. Elküldött tehát egy ügynököt avégből, tanulmányozza ki a vallásokat.

A szerencsétlen ügynök legelsőbben idejött Magyarországra, s nemsokára egy ilyen jelentést küldött haza a mikádónak. Guszti, gondolom, olvasta is. De kínai nyelven csak Károly tud.

— Mi volt a jelentésben, Feri bácsi?

— A jelentésben az volt, hogy van itt egy vallás, amelynek van egy *csalhatatlan* embere. Ez a katolikus vallás! Egy csalhatatlan ember sokat érne Kínában is. Ez a vallás is jó volna, de egy hiba van, a csalhatatlan ember nagyon messze lakik innen. Van azonban itt egy másik vallás is. Ezt úgy hívják, hogy kálvinista vallás. Ez csak az igazán ajánlható, mert ennek meg *minden embere csalhatatlan*.

A Vuchetich beszéde azonban, mely gazdagon van kispékelve zajjal, szenvedélyes felkiáltásokkal, derűltséggel, »Úgy van«-okkal és »nem áll«-okkal, egy kissé szétszprengolja a büfét is.

A bájos Irma kisasszony, ki a sonkaszeleteket adja és az arany nedűket öntögeti, egy ájtatos fohászt bocsát az egek urához, hogy bár csak örökké Kőrösi Sándor beszélne: ekkor mindig népes a büfé.

S ez meg is lett nyomban hallgatva a magasban annyiban, hogy Thaly szólalt fel.

De ezzel nem helyezhető egy kategóriába Törs Kálmán szónoklata, ki utána egyikét mondta a legszebb, legátgondoltabb beszédeknek, mely sehol sem csapott ki a tárgyilagosság medréből, s mely mégis kereken, magvasan emelte ki a hárommilliónyi adóemelés szükségtelen voltát.

A Ház már ekkor ki volt merülve, de mégis figyelmesen hallgatta Törsöt, ki az egykori diétai követek fajtából való. Még csak ősz hajszálak, nagy has és egypár homlokránc kell neki, hogy a szélsőbal Szontagh Pálja legyen. No meg, meg kell tanulnia tarokkozni! Az ő nyelve olyan, mint a spanyol kard. Már ti. mint a spanyol kard felirata: »Ok nélkül meg ne mozdíts, s becsülettel tégy a hüvelybe!«

Hanem a hangja nem peng olyan jól, mint a spanyol acél. Gyenge, alig lehetett meghallani.

— Szépen beszél ez a Törs — jegyzé meg Rónay János. — Kár, hogy a hangja kicsi.

— Furcsa! — vág közbe Odescalchy Gyula (klub néven a hercegi Perikles). — Hát mért nem ereszti ki?

— Hogyhogy? — tudakozódik a pirosposztagás Szentiványi Árpád (klub néven a halvány Cassius).

— Hát úgy, mint Besze János, aki elkezdett egyszer Esztergomban a Duna-parton az összegyűlt húszt választójához szólani, halkán csendesesen. A népek ezalatt folyton gyűltek. Egyszer csak körülnéz, látja, hogy vannak vagy kétezeren. Nosza, a mi Jánosunk — s mint ő szokott vele dicsekedni — legott kieresztette, aszongya, a hangját *négyezer fülnek erejéig*.

A T. HÁZBÓL

[dec. 6.]

Az új adójavaslat elfogadásával egy időre eljátszotta az érdeklődést az alsó Ház, a közfigyelem a felső Ház felé fordul.

Ott lesznek a kemény viták a zsidók és a keresztények közti házasságról.

Hogy meglesz a javaslatnak ott is a többsége, semmi kétség: a főispánok még misét hallgatnak odahaza vasárnap, s aztán megindulnak mindenünnen Budapest felé.

De a papok is megindulnak, ékes beszédeknek leszünk bővében a jövő héten. Urak és papok; ők ráérnek okos embernek lenni, a főispánok is ráérnének, de azoknak nem szabad, a többi világi mágnásra is ráférne, de azoknak nem illik.

Eleinte, kivált a *fiatalabb főrendektől igen fázott Tisza*, míg aztán gróf Andrássy Gyula kezdte őket preparálgatni a kaszinóban.

— Ugyan, ugyan ne okoskodjatok! Minek azt megakadályozni, hogy a föld visszaszaladjon alátok?

Hajlottak is szépen a méltóságos csemeték, de közbejött a Gály- eset, s *most már Tiszától fáznak a fiatal főrendek*.

Ahogy lesz, úgy lesz eb fél, kutya fél a jövőtől.

Nagyot lélegzett az egész kormány. A földolog az, hogy már az adók meg vannak szavazva. Csakhogy ezen sikerült keresztülesniük!

Igenis ma volt a szavazás. Amit abból is sejthet minden tiszteletre méltó olvasó, hogy Podmaniczky Frigyes itt láthatja a folyosón.

A nemes báró lélekszakadva rohant haza Szegedről a szavazás hírére, ahol már előre bedresszírozta lelkiismeretét, azt mondva az ottani színtársulatra, hogy »igen meg van vele elégedve«. Ugyanazon alápossággal fogja itt elmondani ma, hogy »igen meg van elégedve az adójavaslattal«.

Mert ő meg van elégedve a világon mindennel, de legjobban saját magát.

Az éjjel jött meg, s megparancsolta inasának, hogy korán költse fel, mert reggelre vagy igennel kell szavaznia, vagy sehogy, de szavaznia kell.

Szörnyű álmai voltak reggelig. Lidércek nyomták, rémes szellemek ugrándoztak körül, egy balett csupa lepedős kísértetekkel.

S hogy táncoltak ezek a kísértetek, a csontjaik miként zörögtek, a halálfejek mind vigyorogtak.

— Jaj! — hörgé az intendáns! — Jaj, jaj!

— Szerződtess bennünket! — sivitották a kísértetek lepedőiket kánkánszerűen lebegtetve

— Hagyjatok békét. Én csak a kövéreket szeretem.

Akkor elkezdtek fojtogatni csont kezeikkel.

— Igen vagy nem? Nyilatkozz

— Nem szerződtetek — hörgé — Nem, nem, nem!

— kiáltott fel végre hangosan.

Oly hangosan, hogy az inas bejött és felköltötte:

— Méltóságos uram, méltóságos uram!

— No, mi baj? Mi történt?

— Valami baja van méltóságodnak?

— Nekem? — szólt eszmélkedve.

— Háromszor tetszett »nem«-et kiáltani egymásután.

— Hm! — mondta Podmaniczky Ez rossz ómen!

Félek, valami veszélyt hoz nyakamra a »nem«. Mindig óvakodtam ettől a szótól. Jaj nekem! Soha ébren ezt a szót ki nem ejtem. Nem jó szó az! Tapasztalhatták a balerinák is. Jaj nekik is, ha »nem«-et mondanak.

Fázékonyan kelt fel reggel, megitta teáját, beburkolózott ismeretes köpönyegébe, s úgy kocogott csöndesen a Házba, hol szokás szerint leült a balfolyosó innenső végén, ahol a kérelmezők szoktak ülni. Soha még emberi szem beljebb nem látta. Csak éppen a szavazás aktusánál a P betűnél

suhan be az elnöki katedra elé. Úgy tűnik fel a jegyzőknek, mintha valami gépezet lökné fel a legalkalmasabb pillanatban villámhirtelen.

Köpenyege minden új szavazásnál tarkább, tarkább, szemei egyre sűrűkébbek, szakálla deresebb, képe hosszabb, nadrágja kurtább, cipője hegyesebb, lábszára vékonyabb, s minden újabb »igen« elrengésénél jobban van elbiggyesztve az ajka, s szemöldöke élesebb ívbe csavarodik.

De még a szavazás messze van, még előbb Péchy Tamásnak kellett elszenvednie egy rohamot a közbeszólásaiért. Azután még Hegedüs Sándortól kellett végighallgatni egy hosszabb előadói beszédet. De szerencsére ez nem olyan sablónos előadói dikció, mely a halálos unalom szülője gyanánt ismeretes. Hegedüs szellemesen, majdnem sziporkázó kedélyességgel beszélt. Az egész adóvitának ez volt a legelevenebb pontja. Jóízű támadások és ríposztírozások pattogtak, csattogtak. Ugron prüszkölt. Herman a sörényét rázta, az ellenzék fehéredett, vörösödött, meg elzöldült izgatottan helyelhellyel.

Ugron és Herman is visszaviccelte Hegedüst, de egyiknek válasza sem volt talpraesett.

Ugron, aki pedig jeles rögtönző máskor, azt mondta, nem ér rá a Házba járni, mert a gazdaságát műveli otthon, meg ő különben sem kap prezencmarkokat.

De képviselői díjakat ő is csak kap!

Herman meg azzal szekírozta meg Hegedüst, hogy már 2000 cikket írt Magyarország függetlensége mellett, ma írja e 2001-iket Magyarország függetlensége ellen.

Mindegy, de az a kétezer cikk mind unalmas volt; hanem ez az egyik, ez mulattató!

A folyosókon ezalatt a várakozó Podmaniczky Frigyesen kívül csak igen kevesen szincerizáltak.

Néhányan az Edelsheim-Gyulay család-affért emlegettek, elmondván, hogy a bárói ház kis pudli kutyái voltak az állammal történt újjhúzásnak eredete.

Az egyik tisztelt ebecske ugyanis szájkosár nélkül ment sétálni két másik társával.

A hivatalában buzgó pecér legott rá alkalmazta a kutya paragrafust, hogy amely kutyának szájkosara nincs, az gaz-

dátlanak s illetve vagyontalannak tekintendő és elfogatandó, kivégzendő.

A pecér megfogta a kutyát. Látván azt Edelsheim cselédjei, megfogták a pecért, és verni kezdték, látván ezt a rendőrök megfogták a cselédeket, és verni kezdték, mit látván a cselédek, nekigyürekézének, s megverték a pecért is, a rendőroket is.

A cselédek azt hitték, hogy ez vitézség. (Én magam is azt hittem.) A hatóság azonban azt hitte, hogy ez kihágás. S e véleménykülönbség idézte tehát elő némi részben a »nagy« ügyet, melyet az újságok felfújtak, ahelyett hogy kedélyesen vennék a dolgot .

Mert a kedves kis állatkákért bizonyára nagy kár lett volna !

A folyosó túlsó végén Komjáthyt szidják, hogy miért vállalta el az Olay Lajos védelmét.

— Rettenetes — mondja Szalay Imre —, mi mindenre képesek az ügyvédek. Olayt fogja védelmezni !

— Miért ne védelmezhetném *Olayt*? — feleli jó kedvvel Komjáthy. — Ha már védelmeztem (s ekkor Szalayra mutat) a *Petróleumot* is.

E pillanatban kezdődik benn a szavazás.

Kihúzták a B. betűt.

Hanem azért mégsem mindenik mondott B-t, aki A-t mondott.

Domahidy István, aki ellene szólt a javaslatnak a Házban, *otthon maradt*.

Gróf Andrássy Manó, aki ellene szólt a javaslatnak a klubban, *el nem jött*.

Mármost, kérdem én, mi különbség van a közt, ha valaki a Házban vagy a klubban tart rosszálló beszédet?

A T. HÁZBÓL

[dec. 7.]

Az első friss téli nap !

Vörös fülekkel és lilaszín orrokkal gyűlnek a képviselők a részletes vitára.

Most már meg van szavazva a három millió, legfelebb még a stílus fölött lehet eszmecserezni. Pedig mit ér, akár mint vannak is stilizálva a paragrafusok, ha valamennyien együtt mégiscsak annyit jelentenek: »solvas ebadta, punktum«.

A mamelukok átszenvedvén tegnapi ijedtséget, vígan szivarozgatnak a folyosókon, — s most, hogy már túl vannak az adóemelésem — utógondolat nélkül festik az országban uralkodó nyomort és szegénységet.

Gróf Bánffy Béla beszéli, hogy ónáluk Erdélyben éhen halnak a vaddisznók. Egy legközelebbi vadászatán a havasokban három vaddisznó-hullát találtak.

— Vaddisznó kolera ez! Báthori Kristóf korában volt már egyszer! — Magyarázza Horváth Gyula.

— A farkasok eszik őket! — bizonykodik Herman Ottó.
— Mert a farkasok vannak nagy nyomorban.

— Ez még semmi a szegénység illusztrálására — jegyzi meg valaki. — Nagyobb dolog az jóval, hogy Magyarország miniszterelnöke *enkezeivel nyiratkozik a tükörből*, mert nem telik neki szegénynek a borbélyra. Innen van az, hogy némely helyütt hosszabbak a hajaszálai, másutt rövidebbek.

— Istenem, istenem! Milyen más viszonyok voltak még Andrassy alatt! Körülötte meg három borbély is szaladgált.

— Hja, hja! Rossz világ ez!

— Hanem azért nincs hívebb memeluk a világon Zalay Istvánnál.

— Hogyhogy?

— Itt van az minden szavazásnál; úgy be van az már tanulva, mint a harci paripa. Mikor meghallja a trombita harsogást, prűszkölve itt terem Zemplénből. Neki az mindegy, hogy már nem képviselő, ő azért csak pontosan megjelenik minden nagy szavazásnál . éppen, mint a harci paripa a tűzben, még ha senki sem ül is rajta.

Ilyenfélékről folyt a beszéd a folyosókon.

Hát bent a teremben ugyan mi történt?

Nem tudom, nem is vagyok rá kíváncsi. Ilyenkor én csak a kabátomat szoktam ott hagyni magam helyett a karzaton. Annak nem árt!

Énrám is rossz idők nehezedének .

A Napóleon dinasztiából körülbelül semmi se maradt meg már, csak a Lulu név. IV Napóleon Lulut megölték a zuluk, de megmaradt Meszlényi Lulu, akiről azt énekelték a bodajki kerületben:

Ki nem látott kaffer-zulut
Nézze meg Meszlényi Lulut.

Meszlényi Lulu egy idő óta megcsömörlött a Ház levegő-jétől, eleven, tömött alakját hiába nézem a folyosókon.

Mindig vidám volt, s sohase csinált komoly dolgot: kedvenc alakom volt úgyszólván a jobb kezem a karcolatok írásánál.

Prileszky Tádé egy idő óta fölcsapott államférfiúnak. A zöld sipka ritkán látható künn.

Szalay Imre csak nagy ritkán jön be a Házba. Ilyenkor a szüret után a borokat preparálja otthon.

Zichy Jenő a folyosóktól elpártolt a karzatokhoz. Az pedig kiesik az én perifériámból. Az már a szalon rovat.

Komjáthy Bélán valami búskomorság vett erőt, mióta Paulerrel kibékült.

Beöthy Algernon a jobb folyosóhoz pártolt, s elmésségei mind *latinul* vannak.

Minden hanyatlik a tisztelt Házban.

A hanyatlás legnagyobb mérvét az jelzi, hogy már Kemény Gábort is egészen komolyan kezdik venni.

Göndöcs apát is elhallgatott; egyetlenegy szava sem volt az ellen, hogy a Mikulás adóemelését hozott. Göndöcs a karácsony ünnepi prédikációkra készül.

Andrássy Tivadar a legközönségesebb szürke nadrágokat viseli, Fenyvessy Ferenc levetette a fehér mellényét.

Németh Albert otthon beszél a választóknak. A »fehér szerecsen«
otthon hallgat Szabolcsban.

Egyszóval rosszul állok. Kedvenc alakjaim vagy kipusztultak, vagy elszontyorodtak. A közelgő választások nyakát szegik a kedélyességnek.

Az idő mindent és mindenkit megváltoztat, Jókait kivéve, ki még az öregség havát az ősz parókát is hiába vette fel, fiatal kedélye nem engedi, hogy az öregség hozzá lopódzék (pardon, a mai nap óta ez megszűnt parlamentáris kifejezés lenni), lelkének derűje előnti fényével az egész folyosót, ha végigmegey rajta.

Most is megáll egy csoport hírlapíró képviselő előtt, akik mindnyájan sópánkodnak a nagy adóknak miatta, míg közbe szól az egyik:

— Hja, sok kell, hogy a mamelukok fényben éljenek.

— Hagyjátok el — vág közbe Jókai —, mikor én ellenzéki hírlapíró voltam, négy lovon jártam, üveges hintóban, s mikor egyszer beállítok az adófőnökhöz jövedelmi bevalást tenni, hát azt kérdi tőlem nagy mogorván:

— Nos, mennyit keres a tollával?

— Hatszáz forintot — mondom restelkedve.

— Ugyan ne nagyozoljon, hiszen Csengery csak különb ember magánál, és az csak négyszáznegyven forintot keres.

— No, hát akkor tessék beírni négyszázhusz forintot.

Beírta. Micsoda világ volt az, te Kálmán! (És az ajkaival csettentett pajkosan Törs Kálmán felé.) Harminc forint adót fizettem akkoriban a tömérdek jövedelmemtől. Hanem amióta megcsinálták a fúziót, a fúzió grombább kezd lenni az akkori adófőnöknel. A fúzióknak mindjárt az volt az első szava: »Szállj le, Balázs, a hintódrul!« Le is szálltam! Amióta mameluk vagyok, a fejem sem tudom az adótól meg a sok mindentől. Úgy nézettek rám, gyerekek, hogyha semmim se volna, azt mondanám, hogy gróf vagyok!

Bent a tanácskozó teremben egy pillanatra sem bírta lekötni a figyelmet senki. Különben is rövid üléske volt.

Az indemnitás-javaslatot tárgyalták.

Mocsáry szólalt fel ellene *Csanády modorában*, majd Csanády kelt fel, s tovább beszélt *Mocsáry modorában*.

A javaslat *mellett* nem szólt senki.

Ebből azt lehetne következtetni, hogy megbukott.

Keresztülment biz az; hanem a mamelukoknak nem akarózt beszélni.

Minek az a sok teketória? Szavazzunk!

És leszavaztak, mint a parancsolat.

Első voltam ma a »megvert« képviselőházban. Üresen merengtek még a zöld padok a reggeli világosságban, és ásítozva integettek egymásnak, mintha mondanák: keljetek fel, már, megvirradt nekünk.

Csakugyan meg, mert megbillent a bal ajtó függőnye, s egy kerek főt dugott be valaki rajta. Szalay Imre ez. Nagy kíváncsian vet egy sokatmondó pillantást a miniszteri székek felé, s látván, hogy azok még épségben vannak, lehangolva húzódik vissza, olyan fanyar arccal, akárcsak a saját borát inná.

Ezalatt fenn a fali ajtó megmozdul, s hamarosan két honatyává válik.

— Vagynak ostorok még a mennyekben, Sándor hangzik Madarász József kenetes szava.

— És mennykövek a hazaárulók számára.

Nyílnak jobbról, balról az ajtók. A baloldalon összeverődik egy kisebb csoport, és suttogva feszegeti: mi lesz mármost, mi lesz? Tárcakérdés, új minisztérium, polgári főrendiház? Lehetetlen, hogy kiheverje Tisza ezt a bukást. S eközben kárörvendve nézegetnek a miniszteri székek felé, majd megismét össze:

— No, gyerekek, ki hitte volna!

— Noch nie da gewesen! — mondja Kállay János idegen nyelven.

— Hát iszen igaz, igaz, pecsovicsok ezek a mágnások, — véli Németh Albert —, de az ördögbe is, ha meggondoljuk, hogy Tiszát szavazták le, ha jól megfontoljuk . . . fiúk . . .

Almássy Sándor a kendőjét tartja szemeihez, úgy kacag azon, hogy a főrendiház mit csinált a hatalmas vezérrel. Herman Ottó gúnyosan mosolyog, Szederkényi gyöngéden megveregeti Hentaller orcáját, Thaly lágyan vet egy tekintetet Halász Gézára, Halász Géza Mocsáryra . . .

Mert egész a könnyezésig, egész rívásig kacagtató az: hogy leszavazta a főrendiház ezt a Tisza Kálmánt!

*

Ónody mentelmi ügye került elsősorban tárgyalás alá. A Ház és a karzatok jól megteltek.

Szalay Imre nem akarta kiadatni Ónodyt, mert ő csak becsülni tudja azokat, akik összegazemberezik a tisztviselőket. Beleszólt a vitába Istóczy is. Az antiszemita vezére keserű hangon kelt ki azok ellen, akik képviselőtársát igazságtalanul üldözik, Jókai és Ivánka Imre egy kicsit megboszszantották a közbeszólásaikkal, mire Istóczy azonnal háborút publikált ellenük, egyelőre azonban csak Ivánkát vette a feketé lajstromba.

Hanem azért Ónodyt kiadták, Szalayval és Herman Ottóval együtt.

Azután az árnyékát régóta előrevető Verhovay-ügy került elő. Összebb hajlottak a fejek, kíváncsian nézett mindenki az elnöki emelvény felé: ugyan ki lesz, aki szólni akar az érdekében.

Jó Almássy Sándor bátyánk volt a modern Curtius, aki vesszőparipáján beugrott ebbe a csúnya gödörbe.

Egyébiránt a dolog azzal végződött, hogy Almássy megfogta Polónyit, Polónyi megfogta Almássyt, és mire eleresztették egymást, akkor már a Ház kiadta Verhovayt.

Polónyi határozott, rokonszenvet keltő felléptével ma szép sikert aratott. Az így kompromittáltakat nem is az elnöki asztal előtt, hanem valami hátulsó ajtón kellene kiadni. Vigyék isten hírével.

Eközben pedig bejött Nyáry Jenő b., a főrendiház jegyzője, s jelentette jó palóc szavával, hogy a főrendiház tegnap tartott ülésében a polgári haazassaag jáváslataat elvetette, mire Lölle követe akkora éljent kiáltott neki, amekkora ő maga.

Most már zajosabb lett az ülés. Az elnök már holnapra kívánta a javaslatot napirendre tűzni. Mocsáry szombatira kívánta halasztani. Szilágyi Dezső sikerült kis vagdalkozás után, Mocsáry javaslatát pártolta. Német Albert sem türtőztette örömét sokáig, s egynehány maró élccel rontotta még jobban el a kormányelnök kedvét, mint ahogy már úgy is. Ünnepe utánra szeretné halasztani az új tárgyalást, mert az ünnepen, úgymond, tán meglágyul a püspökök szíve, nem is említve az újévi gratulációkat.

A többség szíve azonban ünnep és újév előtt is lágy és fogékony szokott lenni a miniszterelnök szavára, s azért holnapra tűzte ki napirendre a főrendiház üzenetét.

Jó Göndöcs kövér, mosolygó ábrázata úgy elborult erre, mint amikor a teli hold elé hirtelen egy nagy fekete felhő vonul. Mi lesz, hogy lesz, ha az a szerencsétlen javaslat másodszer is felkerül a méltóságos házhoz? A »fiatal gárda« akkor is berukkol-e majd zárt sorokban a kaszinóból a múzeumba? Mert azon fordul meg minden.

Bizony könnyebb volna megnyerni a kormánynak a csatát, ha a »Kék macská«-ban *délelőtt* is volnának előadások.

A HÁZBÓL

[dec. 14.]

Ne tessék csodálkozni, hogy elhagyom a t. betűt! Azaz-hogy tessék ezen csodálkozni, s tessék kiokoskodni, miért hagyom el — ez egyszer.

Három napja őrzöm a szobát otthon, s magam is csak reggel olvasom el a karcolatot a »t« Házból, amit más ír, s azzal a sóhajjal nézem, amellyel a kocsis, ha a lovait idegen ember csapkodja.

Szörnyű dolgok estek. Nem rekapitulálom őket. Hiszen egyszerű a genezisök. Mikor Tisza megmentette Gályt, már akkor megcsinálta az öreg Pulszky azt a rossz szójátékot Tiszára:

»Ha jó volt Gály,
Megállj!«

A fiatal mágnások forrni kezdtek e nap óta, s csodálatos, hogy mégis a kiforratlan részük szavazta le a javaslatot . . .

Válaki pedig (már nem emlékszem ki volt), hogy örült rajta az első napon.

— Mégiscsak jó dolog — mondá —, hogy egyszer valahára a mágnások is ott *vannak valahol!*

Hanem a második nap aztán kisült, hogy mégis legjobb, ha a mágnások *sehol sincsenek ott.*

De hát, ahogy volt úgy volt, majd kiheveri ezt még a Ház, mely most már a szó szoros értelmében alsóház, mert ő van alul, de ki nem heverik az igennel szavazott főispánok, akik megriadva sűgnak össze:

— Hát ezért vagyunk mi mamelukok? Hát ezért jövünk mi fel ördögből, pokolból, Bergengóciából, hogy a helybeli főispán meg ellenünk adja be a voksát? És hogy az itt ficsúrkodó unokaöcséink leszavazzanak? Hát azért vagyunk mi zászlósurak, hogy elbukni lássuk a zászlót?

A képviselőház penészes mamelukjai is aláeresztették az orrukat: mert nem jó az, ha a gép egyik kerekéről kisül, hogy megállíthatja a másik kerék.

El is kezdődött ma a folyosókon a rágalmazás a főrendek ellen. Korhadtak, elaggottak, nem tudnak semmit. Ha a papok nincsenek köztük, nem bírták volna okadatolni a voksaikat.

Az egyik Zichy grófról szárnyra is kelt legott egy kis eset; hogy valami Gyárfás nevű titkárja szokta volt készíteni a beszédeit. Hanem a gróf fősvény, s ha pénz kell Gyárfásnak, sokszor megszekirozza.

Egyszer az történt, hogy Gyárfásnak megtagadta a havi zsoldját, amiért Gyárfás úr felette bosszankodék vala, s midőn a gróf felszólalt a megyegyűlésen, de megakadt a dikciójában, szokása szerint hátra sűgott a beszédet készítő Gyárfásnak.

— Hogy van, Gyárfás? (Már ti. hogy van tovább a beszéd.)

Köszönöm alássan, nagyon jól. (Már ti. hogy Gyárfás érzi magát nagyon jól.)

S amint így búslakodának ma is a megvert hatalmasok, redős arccal, gondúlte homlokkal, ez lett volna az egyetlen alkalom, hogy kigyönyörködhesse magát az ellenzék, s ne vessen rajtuk.

S íme, ma is úgy volt elvégezve a csillagokban, hogy az ellenzéken esik nagy csúfság, s a mamelukok nevetnek őrajtuk.

Annak a szegény Svarcz juristának a lelke jött fel kísérteni ma is, akit a Hatvani utcai forradalom ölt meg

Almássy Sándor tegnap Verhovaynak pártját fogván, fölemlítette, hogy a Svarcz anyja javára gyűjtött pénzekért

is gyanúsították Verhovayt, pedig az nem lehet igaz, mert Verhovay betegen feküdt akkor, s »mások« szerkesztették a lapot.

Azok a mások: Herman Ottó és Hoitsy Pál, ma aztán férfiasan síkra szálltak, s visszautasították Almássy célozgatását, keményen, talán nagyon is keményen.

Be is szaladt a folyosóról minden eleven lélek. (Ha ezt sejtették volna a Ház kabáttolvajai!)

— Vihar van odabenn — mondá Török gróf (klub néven: Comes Turcus) a büfében, s a büfé is elnéptelenedett.

Mindenki bement. De azért mégse voltak sokan. A Ház legnagyobb része már hazament a karácsonyi ünnepekre tisztát váltani.

S csakugyan vihar volt. Zúgott a Ház, a karzatok népe felállva elfojtott lélegzettel kapkodta a szavakat.

A folyosó néma csendje kísérteties volt.

A szolgák ott tartották a fülüket az ajtónyílásokon.

Az elnök felkelt székéről, s előrehajolt tölcseért csinálván aranygyűrűs kezéből a füleihez. S amely szót nem értett meg, azt a jegyzőktől kérdezte:

— Mi volt? Mit mondott? (Mégiscsak pompás fülük van ezeknek az én jegyzőimnek!)

Herman azt mondta: nem tartja olyan embernek Almássyt, aki becsületbeli dolgokban illetékes lehessen. Hoitsy pedig megvetését nyilvánítja.

De már ezt megröstellte az öregúr, rövidre nyírott kurucos feje idegesen forgott ide-oda kurta nyakán, halántékán kidagadtak az erek, szemeit elborította a vér.

Letaszította dühvel cvikkerjét a szemeiről, úgyhogy az csörrenve tört szét a mellény gombjain, s felpattant mintha rugó lökné fel, és kieresztette öblös hangját, mely úgy recsegett, ropogott, mintha kukoricát morzsolnának.

Az indulat paripája vitte, vitte mindig tovább mintha önmaga mérgecsiténé magát, folyton tüzezebb, tüzezebb lett, még a nyála is szétfreccsent, s amint kivillogtak feketés fogai, az ember látta rajtuk a farkas ösztönét, a harapási vágyat.

Herman ott ült éppen az előtte való padban szelíden, nyugalommal, csak az arca volt sápadtabb, nem attól, amit

hallott, de attól, amit ő mondott. Hoitsy is közel ült. Almássy-nak legalább nem kellett messzire gesztikulálni.

Ámbár iszen neki már mindegy volt, annyi erővel már akár egy vármegyét is meg lehet sérteni.

Folytak is az epithetonok az ajkairól shakespeare-i erővel »Aljas üldözés«, »megvetés«, »szemtelen vakmerőség«.

A Ház folytonosan mozgott, az elnöki széken, a miniszteri padokon lázas nyugtalanság vert hullámokat.

Gróf Bánffy Béla elfordította arcát, majd felkelt, s ki felé ment.

— Ezt nem hallgatom tovább!

Péchy két marokra fogta a csengettyűjét. (— Bárcsak átváltozna az most a debreceni nagy harangnak! — gondolta magában Szapáry.)

De a legkíméletlenebb szó csak most süvített végig a termen. A »bitang« szó.

Bitang, bitang, bitang!

Nyomban mindenkit megfűtött ez a kis, de súlyos szó, mindenki sietett a mérlegre tenni, hogy mekkora sértés ez! Hallatlan!

Látni kellett volna a Házat most!

Mintha a bömbölő fürgeteg végigrohan egy búzavetés fölött, s a kalászkok hajladozni, mozogni, futni, összecsapódni kezdenek.

A képviselők felugráltak vagy hátravetették magukat, némelyik a kezét emelte fel elhárítólag. »Eláll!« kiáltá a harmadik. »Halljuk az elnököt!« szólt a negyedik. Szörnyűség, gyalázat!

Az egész Ház mozgott, csak egyetlen egy alak maradt mozdulatlan; Herman, akire vonatkozott a szó.

Olyan volt ott, mint egy szobor. Pedig a rettenetes szónok keze ott járt a feje körül, a hosszú haját, mely amannak a padját érte, érinthette is a keze, amint dühösen hadonászott vele.

Tisza letette pápaszemét. A két »fejedelmi bácsi« (így nevezik a két alelnököt azon indokból, mert az egyik fejedelmi vérből való) lesütött szemmel mondogatta egymásnak: »Nézd, szegény Tamásunkat!« Széchenyi miniszteri asztaláról leejtődtek az akták. A gyorsírók elfelejtettek írni a kinos

zajban. — Az elnök csöngettyűje sírt-rítt, s bizony csak irtó-
zatos hatalom lehet annak a kis nyelvecskéjében, hogy még-
is megállította azt a dühöngő alakot, még mielőtt megette
volna Herman.

Megállott, abbahagyta. Az elnök maga is csodálkozott
ezen!

Megfeddte derekasan Almássyt, s megfenyegette azzal,
hogy a mondott szó bele nem jut a naplóba, ami csupán a
jövő század Kónyi Manója iránti figyelem: hogy az ne találja
ott meg, s ne botránkozzék meg rajta!

Almássy szólt még tovább is folytonos zaj közt, s a kí-
nos jelenet, melyhez fogható még nem volt a magyar parla-
mentben csak Németh Albert napirendre-térést indítványozó
felszólalása után ért véget, hogy a folyosón, majd pedig a
rákospalotai erdőcskében folytatódják az utókor épülésére.

E jelenet behatása alatt folyt le aztán az ülés további
része. A szélsőbal rendkívül restellte a dolgot, a vezérek hala-
ványan jártak-keltek, a mamelukok gúnyos részvétüket jöt-
tek kifejezni a balfolyosóra, hol az érdeklettek Hoitsy és Her-
man férfias hidegséggel diskuráltak a barátjaikkal *egyébről*.

A főrendektől visszavetett javaslat, mellyel úgyse tör-
ténhetik egyéb, mint az, hogy még egyszer szereznek vele
örömet az elokvenciában fényeskedő klérusnak, senkit sem
érdekelt többé, csak tán Kovács Gyulát, aki mindenütt
ott van, ahol a házasságról beszélnek, de sehol sincs ott, ahol
házasságot kötnek.

Ő várta ott nagy türelemmel a folyosókon, míg Szilágyi
felszólal. Neki már csak azért is szívéen fekszik a dolog, mert
a szónokok nagy része az ő könyvéből puskázott.

Valamelyik képviselő megkínálta üléssel a folyosó előré-
szén.

Nem szólt elhárítólag kezeivel s titokzatos sutto-
gással —, én oda nem megyek, ahol sokan vannak. Elrejtő-
zöm. Úgy vagyok már én mint Nikodemus és Arimatiai
Szent József, akik csak titokban mertek keresztények lenni.
Olyan világot élünk!

S áhítatosan keresztet vetett magára.

F Ü G G E L É K

A KEMÉNY ZSIGMOND PEZSGŐJE

Abból az alkalomból, hogy most Beksics Gusztáv becses könyve Kemény Zsigmondot, a halhatatlan magyar publicistát újra mintegy közszájba adta, szabad legyen róla egy kis kedélyes visszaemlékezést közölnöm.

Falk Miksa, mint tudjuk, Bécsben lakott az ötvenes években, innen írván (Fk) cikkeit, melyek folytonos lázas érdeklődésben tartották a nemzetet. Soha még hírlapi cikknek oly állandóan és hosszasan nem volt varázsuk, mint ezeknek.

Ugyanezen időben Bécsben lakott Kemény Zsigmond és Kecskeméthy Aurél is, s a Falkék háza volt a központ, ahol e triász együtt tölté üres óráit sokszor vidám lakoma mellett, mert Kecskeméthy és kivált Kemény Zsigmond nemcsak azt tartották, hogy pompás ízű legyen az, ami a szájból kijön, hanem az is, ami a szájba bemegy. Egyszóval nagy gourmanok voltak.

Egyszer azt találja mondani Kecskeméthy:

— Te, Zsiga, tudod-e miről gondolkozom?

Az abszolútizmusról.

— Nem én. Hanem azon jár az eszem, hogy lehetne már egy kis potya-pezsgőt inni? Nagyon kívánom már.

— Hát tudod mit, a legközelebbi alkalomkor, mikor megint itt Miksánál ebédelünk, hozok én neked olyan pezsgőt, hogy még a nemzetséged sem ivott olyat!

Falk Miksáné mindjárt belevágott, hogy az minél előbb legyen meg, például holnapután.

Úgy is lett, harmadnapra már két óra előtt megjelent Kecskeméthy a külvárosban, ahol Falkék laktak, s várta nagy

epedve Zsigát a pezsgóvel, akinek a belváros felől kellett jönnie.

Végre megérkezett az augusztusi forróságtól kimerülten, lihegve.

— Hol a pezsgó? — támadt rá Kecskeméthy.

Kemény jámborul kihuzza a nyári kabátja alul a palackot, melynek azonban az ezüstje már meg volt bolygatva a szájánál.

— Itt van — mondja diadalmasan. — Elhoztam.

— Ember vagy, Zsiga.

— Meg szoktam tartani a szavamat — szólt a nemes öntudat nyugalmaival —, ha én egyszer megígérek valamit.

S ezzel aztán másra fordult a diskurzus. A szívés háziasszony tálatatni kezdett, csevegtek az időről, a politikáról, míg a pecsenyénel végre Kecskeméthy egyet csettent a nyelvvel, s az inyenc lázás türelmetlenségével sürgeti:

— Hanem most már elő azzal a pezsgóvel!

Előhozták nagy szolemnitással, de nem durrant a szerencsétlen, amiért is nagyon haragos szemmel nézett rá Kecskeméthy. Amint teleöntik a poharat, hát még csak nem is habzik, pedig ott állt világosan, hogy »Veuve Cliquot«. Ennél pedig többet nem lehet mondani egy italra.

Amint megkóstolja Kecskeméthy, elsápadva hörgő:

— Teremtő isten! Hisz ez Crème de thé!

Kemény ránéz szelíden.

— Hát te mit gondoltál? — kérdé bánatosan.

— Hát iszen te pezsgőt ígértél nekünk — förmedt rá Kecskeméthy olyan vasvilla szemekkel, mintha mindjárt meg akarná enni.

Kemény a homlokára üt.

— Hát persze, ni . Ejnye, hát nem beszéltem el nektek? Nini, igaz, most jut eszembe, hogy még nem mondtam meg miképp jártam. Ilyen a szórakozott ember. Megveszem a pezsgőt, a kabátom alá dugom, hát amig végigmegyek a Glacis-on, annyira előfog a rekkenő hőségben a szomjúság, hogy alig várom míg a Maria-Hilfbe érek, ahol már emberek laknak, ott bemegyek az első kocsmába, behűttem, mert nem bírtam ellentállani . lehetetlen volt . bocsássatok meg, megittam. De hogy mégse jöjjenek üres kézzel, megparan-

csoltam, hogy töltsék meg valamivel. Így töltötték meg Crème de thé-vel. Ejnye no, de bolond vagyok . . . hogy ezt mindjárt el nem mondtam nektek. Most még azt hiszitek, hogy pezsgőnek akartam kiadni. Ilyen a szórakozott ember.

— Te, Zsiga — mondja Kecskeméthy —, talán nem is ittad te azt meg, hanem csak kiöntötted csupa merő szórakozottságból.

Kemény elgondolkodott.

— Nem hiszem . . . nem gondolom. Majdnem bizonyosan merem állítani, hogy kiittam.

Ilyen volt akkoriban a nagy gondolkozó, ki később hajlott korában még szórakozottabb, még aluszékonyabb lett.

MAILÁTH GYÖRGY

Székhelyi Mailáth György a szerencsétlen véget ért országbíró halála nemcsak az országot döbbsentette meg, hanem egész Európában is mély szenzációt okozott az erőszakos rémtett, melyhez fogható az újabb korban alig ért egy ilyen magas állású egyéniséget.

Mailáth György még csak hatvanöt éves férfi volt, de java erejében, úgyhogy aki látta erőteljes vállait, élénk mozdulatait, piros, egészségtől duzzadó kevély arcát (mert egész lénye visszatükrözte az arisztokrata méltóságot s hideg nyugalmat oly impozánsan, mint senki másban), nem ítélné többnek ötvennél, s bizonyára még nem egy fényes szerep várt reá, úgy a fejedelem kegyéből, mint a döntő körök soha meg nem rendülő bizalmából, ha a borzasztó gyilkosság nem vet váratlanul véget a nagyérdemű életnek, mely szorosán összefűződik újabb történelmünk minden eseményeivel.

Mailáth 1818-ban született Pozsonyban, hol atyja, szinte György, alispán volt. Mint legtöbbször azon időkben, ő is aljegyző lett Baranya megyénél. De már 1839-ben, tehát 21 éves korában másodalispánná és követté választott. A diéta végével első alispán lett, de csak megint az 1843-iki országgyűlésig.

Ez országgyűlésen emelkedett ki országos hírűvé éles ítélő tehetsége s diplomáciai tapintata által.

Minden új országgyűlés megnöveszté őt tekintélyben és közbecsülésben. A 43-iki diéta után Baranya megye adminisztrátora lett, ez időpontra esik hosszabb európai útja, úgyhogy erről visszatérve 1847-ben Baranya megye főispáni állását foglalhatta el immár a még nem egészen 30 éves ifjú.

Szorosabb államférfiúi pályája azonban csak 1860-ban kezdődik, mivel a korszakalkotó években mindenkor kifejezett konzervatív elveihez híven Kossuth törekvései ellen foglalt állást, s emiatt tehetetlenségre volt kárhóztatva. Az úgynevezett »megerősített Reichsrath«-ban foglalt 1860-ban helyet, s amennyire e testületben Magyarország történeti igényei szóba voltak hozhatók, Mailáth mindig érvényt igyekezett azoknak szerezni. A magyarok csoportja (Apponyi, Barkóczy, Szécsen, Andrássy György, Mailáth György) a Reichsrath-ban az egyesek kiváló tehetségei s politikai jelentősége folytán csakhamar magához ragadta a vezérszerepet, s e csoportban is a legkiválóbbak egyike volt Mailáth. Arra nézve, hogy az ő gondolkozásmódja szabadelvűbb volt, mint a Reichsrath többi tagjáé, jellemző az a nyilatkozata, hogy ő szívesen megengedné a hírlaptudosítók bebocsátását a Reichsrath tárgyalásaira, »csak — úgymond — magunknak is oly szűken ne volna kimérve a tér, idő és világosság«.

Az októberi diploma létrejövetelében is nagy része volt, az ő politikai eszméi nyertek abban konkrét kifejezést. Talán a viszonyok látszólagos reménytelensége okozta, tény, hogy oly hazafiak, mint Mailáth, Szécsen, Dessewffy az októberi diploma tartalmát vívmánynak tekintették Magyarországra nézve; míg Magyarország közvéleménye tudvalevőleg megsemmisítő erővel támadt e mű ellen, melyet nemsokára részben szerzői is cserbenhagytak, csak Mailáthnak volt bátorsága az 1861-iki országgyűlésen kiváló szónoki erővel tartott beszédében annak védelmére kelní.

Az 1861—65-iki provizórium alatt Mailáth az úgynevezett ókonzervatívokkal serényen működött a politikai állapotok s kivált a kormányzási viszonyok átalakításán. Hogy mily sikerrel járt ez akció, ismeretes. Schmerlinget úgy szólván egy éjen át buktatták meg. Mailáthnak udvari kancell-

lár rá történt kinevezetése képezi sajátképpen ama fordulópontot, mely Magyarország alkotmányának visszaállítására vezetett. A kőniggrätzi csata után ő tanácsolta az uralkodónak, hogy a kiegyezés érdekében hívja Bécsbe Deák Ferencet.

Az alkotmányosság visszaállításával egyidejűleg az országbírói méltóságot nyerte el, s a főrendiház elnökévé nevezetett ki, mely állásban egész haláláig közéletünk e nevezetes faktorának minden tekintetben méltó képviselője volt.

A bíróságok újjászervezésével nagy fontosságú feladat várt rá. Az 1868-ik évi perrendtartás által életbeléptetett bírói szervezet legfelső fórumává a semmitőszék tétetett, melynek elnökévé 1869-ben nevezetett ki. E legfőbb bíróság szervezésében s annak működésében kiváló része volt.

Mailáthról annyit írtak és írnak a lapok még most, hogy mi csak vázlatosan kívánjuk képét adni sokoldalú, messze kiható, tettűs életének.

E száraz adatok csak azt bizonyítják, hogy mi volt a politikában, s mennyire vitte fokról fokra a király kegyeiből, de a saját tehetségének erejével is.

De ő nemcsak politikus volt. Díszte volt modorban, karakterben a magyar arisztokráciának, tiszteleti tagja volt a magyar Akadémiának és a Kisfaludy Társaságnak, pártfogója az irodalomnak, művészeteknek s mindennek, ami magyar közűgy.

Igazságszeretete példányszerű és rendíthetetlen, s amellett hogy lojális volt, a hazáját is szerette, igaz, hogy más módon, mint a legtöbben, de szerette. Egész életén nincsen árnyék, jellemében nincs egy makula.

Aki *így* élt, az nem érdemelte, hogy *így* haljon meg. De megérdemli, hogy emléke hosszú ideig tartó legyen azon országban, melynek nemcsak egyik legelőkelőbb, de a legmunkásabb fia volt.

AZ ELSŐ ELŐFIZETŐK

Az országgyűlés bezáródott; a nadrágok elleni párbaj is elmúlt a vallás tanaihoz híven: »szeresd ellenségedet is«. A külpolitika egén nincsenek semmi fekete foltok. A bolondos Mikulás még azt se hozott az idén.

Abszolúte semmi sem történik.

A zsurnalisztika rágódik a régi dolgokon. Az olvasó fölveszi meg leteszi a lapját, de semmi olyat nem talál benne, amit szőni-fonni lehetne ilyenkor a disznótorokon vagy majd később a szent estéken.

A leghatalmasabb év, mely szülte Tiszaeszlárt, Zalát, Zágrábot, úgy akar kimúlni, hogy a halálos ágyán már semmi hagynivalója nem maradt; meghal, fáradtan, elgyengülve, anélkül, hogy utolsó szempillantása izgatott emberarcokra esnék.

Hanem ha a publikumnak nincsenek eseményei, vannak nekünk újságoknak.

Mert az újságok hideg papírlapedők bár, mégis át tudnak változni személyekké, éreznek, sóhajtoznak, örülnek, bosszankodnak. Az olvasó előtt misztikus köd fedi e csodálatos perszonifikációt, de mi látjuk e hideg méltóságos árnyakat meg-elevenedni (egy uncia vér magunk is vagyunk egyikben vagy másikban), sőt mielőttünk folyton elevenek ők, s hol hatalmasok, amint komoran, rátartón lépegetnek; hol nevetségesek, amint magukra erőszakolják a hősiséget vagy a bölcsességet, aszerint, jól áll-e nekik vagy sem . . . Majd látjuk őket kánkánt táncolva, viaskodva vagy szerelmi suttogásban pártjukkal, néha ellenkezőleg is duzzogva, finom nehezteléssel . . . egyszóval végigcsinálják mindazt, amit a gyarló ember, s még azonfelül is egy keveset.

De a legérdekesebbek az újságok most, mikor mint »magánszemélyek« hasonlítanak a kávéénikékhez, fejüket összedugva kezdik megbeszélni az új »csecsemőket«.

Mert ti. ilyenkor születnek az új lapok. A terhes elmék ilyenkor öntik valamely alakba, amivel hónapokon át vajúdtak.

A csecsemő megjelen, s a lapok, mint a bábák, körülállják, s elkezdenek róla fecsegni. Van-e emberi forma rajta?

Jól van-e megkeresztelve? Ki az apja? (Mert nem minden lapról tudható az ilyen). Megél-e vagy pedig csecsemő korában leszen halála? Nem-e posztumusz? Foggal jött-e a világra vagy anélkül? Elegendő teje van-e a dajkának? sat.

Mindezek igen kellemes diskurzusok a redakciókban. A csemege. Valami sajtósági pikáns íze van. Hiszen a rókák is bizonyosan jobban érdeklődnek a rókák iránt, mint akár Kálnoky vagy Bismarck iránt.

Az újszülöttek természetesen fumigáltatnak, száználmas mosoly fogadja őket, mihelyt kijöttek a fűrésztő kádból. Szegények, meztelenek, kis vánkoscákik toprongyosak, bölcsőjük festetlen, sivár. Kik irigykednének ezekre?

Az idén mind olyan jámbor, apró lapocskák keletkeznek. Az öreg stabális lapok gúnyosan nézik világba lépésüket, s nagy fensőségi érzettel tesznek néhány megjegyzést a boldogtalanokra.

Hanem történik néha, hogy selyem, bársonypólyákban áll ki egy új emberke. vagy mit beszéltek, egy hatalom, kinek születését láрма és mozsárlövések hirdetik, s aki mindjárt tekintélyesnek pattan ki a világra, ingerült morgással, hatalmas mozdulatokkal: »Megeeszlek mindnyájatokat!«

Ekkor kell látni a riadalmat, a kíváncsiságot, a gyűlöletet, az irigységet az élettelen és mégis sokkal erősebb vérpezsgésű lények között.

A lapok olyanok, mint a fák: a csemeték legnagyobb része kivesz, elpusztul, elcsenevészedik, de amelyik megmarad és megizmosodik, az aztán évről évre erősebb. A csemetének elég rossz lehelet, hogy elfagyassza, az öreg fát meg a vihar is megkíméli.

Hát maguk a születendő lapok?

Maguknak a születendő lapoknak még nincs öntudatuk. Félénken lépnek ki a világba, de szeretik a bemutatásnál elmondani, hogy ők bátrak. Ami jótulajdonság eszükbe jut, azt mind magukra kenik. Az igazi eleven embert kidobnák az ajtón, hogy meg van bolondulva, ha így eldicsérné magát; a lapnak elhiszik.

Minden szerkesztő tehát úgy lesz, hogy egy »életrevaló ideája« támad, már ti. ő hiszi azt, hogy életrevaló, a »nagyszerű« ideát fülönfogja, s illendő formába öltözteti a saját

ízlése szerint; mennyi becézés, mennyi terv, édes remény van abban az előfizetési felhívásban lerakva, melyet a posta hozzád visz tisztelt olvasó egy napon, s melyet te közömbösen hajítasz el a fidibusz papirosok közé, mert természetben van, hogy jobban szereted a régi kipróbált barátot, mint az új ismerőst.

Ha látnád, amint otthon falun ereszted ki a bodor füstököt öreg pipádból, ha látnád az új szerkesztőt, ki lázas türelmetlenséggel lesi otthon az újon berendezett szerkesztőségben a levélhordót, ha látnád, hogy pirosodik ki arca az első . . . a legeslegelső piros utalványtól, melyen rajta vagon az első előfizető neve, bizony sietnél első lenni.

Az új szerkesztő izgatottan nézi az első utalványt, keze reszket, amint a postakönyvben az átvételt nyugtatja, szemei elhomályosulnak, mikor ráveti az utalványra.

»Nagy Márton, január—márciusi negyedévre«.

— Nagy Márton, Nagy Márton — motyogja . . . — Ritka becsületes ember lehet ritka becsületes. Már a neve is színtisztesség!

Örömtelt arccal dugja be tárcájába, a világért se vágná szét az első utalványt gondosan nyúl hozzá, őrzi, gyűgyögteti, s kétszer háromszor is megnézi, ott van-e még a tárcájában a becsületes Nagy Márton?

— Ott van ott van. Jönni fognak most már a többiek is!

Csordultig megtelik a szíve hálával azon bizonyos Nagy Márton iránt.

— Valami dzs centri lehet. Persze a dzs centri. Hiába no . . . a dzs centri mégiscsak dzs centri. Annak van a legtöbb fogékonyága a nemes és szép iránt.

Másnap nem jön a levélhordó, se harmadnap.

— Az ördögbe is, talán hófúvások vannak az országban! Bizonyosan bizonyosan. A posták nem közlekednek rendesen.

A negyedik-ötödik nap elfogja a csüggedés, míg végre megint jön a levélhordó.

»Svarcz Áron Konstantinápoly, egy félévre«.

Ah, Svarcz! Pláne Konstantinápolyból!

Teringette, mégiscsak valami az, hogy már a tengeren-

túlról is van egy előfizetóm! Csak rajta, rajta! Bátorság! Ennek a lapnak prosperálni kell.

Svarcz Áron . . Svarcz, Svarcz! Mintha már halloítottam volna valahol ezt a nevet. Denique a zsidók pompás gyerekek! Szeretem a zsidókat. Modern emberek, annyi bizonyos. Mondja nekem aztán valaki, hogy nem jó hazafiak! Mikor még Konstantinápolyból is idegondol . .

Ezeket a csüggedéssel, várakozással, föllendüléssel teljes napokat élük most az új szerkesztők, a válság édes, de izgalmas pillanati ezek.

Míg az öreg lapok híveik nagy táborával közömbösen örlik le a napokat, addig az ő sorsuk olyan, mint egy tengeren hanykódó hajóé.

A remény virágait hol fölfrissítik, hol megbágyasztják az esélyek és a döntő pillanat közalgése.

Míg végre mindez a virág odakerül egy koporsóra, hol a nagyreményű »kised« kihúlt tetemei lesznek elhelyezve.

De míg a kised megszületik, meghal, az mégis nagy mulatság!

DAS UNGARISCHE TIEFLAND

(Alföld)

Land und Leute

Jene unübersehbare, eintönige Ebene, auf welcher nichts zu erblicken ist als der Brunnenschwengel und in weiter Ferne das niederhangende Firmament, das sich wie ein durchsichtiger gläserner Hut über sie wölbt, jene endlose Ebene von einer Monotonie, die durch nichts gestört wird, welche Petőfi in seinen Liedern besungen, — jene Ebene existiert nicht mehr!

Die landwirtschaftliche Industrie hat sie in wenigen Dezennien vollständig umgewandelt. Kleine Tanyas* blicken überall; die Aecker sind an vielen Orten mit Bäumen umpflanzt.

* Primitive Bauerwirtschaftshäuschen

Die Puszta träumt nicht mehr vom fernen Ozean; die Fata morgana ist noch da, doch hält sie Niemand für das Meer, denn die aus dem Wasser hoch aufragenden Bäume zeigen ja zur Genüge, dass die Natur nur scherzt und spielt.

Das riesige, nahezu fünfzehnhundert Meilen umfassende Gebiet, dass sich im Nordosten bis zu den Biharer Gebirgen, im Norden bis zu den Zempliner Bergen und der wildromantischen Mátra, im Westen bis zu den Waitznerbergen und den malerischen Anhöhen am Plattensee-Ufer, im Süden bis zur Donau erstreckt und welches man »Ungarns Kornkammer« nennt, hat allmählig sein romantisches Kleid abgelegt und unterscheidet sich jetzt wenig von anderen Gegenden. Vom früheren Kleide ist kaum hie und da ein Knopf übrig geblieben.

Die romantischen Steppen-Schänken, an welche die Betyaren-Poesie so viele wirklich geschehene und noch mehr erdichtete Räuber-Abenteuer geknüpft hat, liegen längst in Trümmern. Die Stammgäste sind ausgeblieben, so ist auch die Schänke weg. Es gibt keine »armen Burschen« mehr; in Sachen der öffentlichen Sicherheit steht es nur in den Städten schlimm und auch da nicht schlimmer, als in den Städten des Auslandes.

Von den Heerstrassen ist der bodenlose Kot verschwunden. Und doch war dieser Kot die Spezialität des Alföld: er liess Niemand in die Nähe kommen, und hatte es Einer dennoch gewagt, so liess er ihn nicht wieder fort. Wie hat nun die Zivilisation den Weg dahin gefunden? Sie hat eben fliegen gelernt.

Heute führen selbst dort, wo die Lokomotive noch nicht pfeift, vortreffliche Strassen nach allen Seiten, nicht solche wie sie vor hundert Jahren bestanden und von einem reisenden Engländer folgendermassen geschildert wurden: »Die Ungarn häufen Kot auf Kot und das nennen sie dann eine Strasse«.

Im Alföld war es übrigens in früheren Zeiten um die wirtschaftlichen Zustände nicht so schlimm bestellt wie zum Schluss des vorigen und zu Beginn des laufenden Jahrhunderts. Durch die Einfälle der Türken, unter der Herrschaft des Paschas gerieten die von ihren Eigentümern verlassenen Güter in Verfall, wanderten von Einem zum Andern und

konnten in einer Hand gar nicht recht warm werden. Als die Türken endlich abzogen, glich dieser freigewordene Teil des Landes einem grossen Kirchhofe; die Aecker lagen brach, auf den Wiesen verfaulte das Gras. Das halbe Alföld war sozusagen »res nullius« — bis endlich die Regierung daran ging, die verlassen Stätten wieder zu bevölkern, indem sie die Rechtsansprüche der nach dem Hochland geflüchteten Adelsgeschlechter auf die einzelnen Güter prüfte.

Doch meldeten sich so Wenige und konnte das Eigentumsrecht in so wenigen Fällen nachgewiesen werden, dass die meisten Landgüter herrenlos blieben. Es war kaum möglich, die Komitate zu rekonstruieren; so waren beispielsweise in der ersten Kongregation des Békéser Komitates (1730) nicht mehr als *fünfzehn* Mitglieder erschienen, wobei die Beamten mitgerechnet waren. Diese fünfzehn bildeten das Komitats-Munizipium.

Charakteristisch aus dieser Zeit ist der Fall der *Haruckern*. Der Bäcker und Armeelieferant Haruckern aus Wien forderte von der Regierung die Begleichung seiner Rechnung. Die Regierung wollte kein Bargeld ausgeben und forderte Haruckern auf, etwas Anderes an Zahlungsstatt zu verlangen. Daraufhin forderte der Bäcker vom Aerar die Ofener Kaisermühle. Das Aerar fand den Wert der Kaisermühle *zu hoch* und bot dem Bäcker das Békéser Komitat an, das ganze Békéser Komitat, d. h. 3578 Quadrat-Kilometer Boden der Besten Gattung.

Als der Bäcker sah, dass er schwer zu seinem Gelde komme, entschloss er sich in Gottes Namen, auf den Handel einzugehen; das Békéser Komitat ist besser als nichts, wenn auch nicht viel besser, denn das Komitat lieferte damals der Szegediner Präfektur, zu der es gehörte, nicht mehr als hundert Gulden ein. Der Besitz des Harucken im Békéser Komitat ging später auf die freiherrliche Familie Wenckheim über, welche dadurch zu einer der reichsten im Lande wurde.

Nachdem der Adel nur spärlich vorhanden war, konnte das Volk des Alfölds frei aufatmen und an Wohlstand allmählig zunehmen. Obgleich zu Beginn unseres Jahrhunderts teils der alte Adel zurückkehrte, teils ein neuer Adler entstand, war das Hörigen-Verhältniss doch nicht so unerträglich.

lich wie in anderen Teilen des Landes. Bei seiner geringen Anzahl und dem Mangel an glänzenden, weit zurückreichenden Traditionen war das Ansehen dieses Adels ein mässiges, seine Macht gering; und während die Adeligen in Oberungarn den gesetzlichen Usus immer mehr erweiterten, schrumpfte derselbe hier von Tag zu Tag immer mehr zusammen.

Dazu kam noch, dass in den grösseren Städten des Alföld ein blühender Bürgerstand vorhanden war und diese Städte ausgedehnte Privilegien genossen; so Debrezin, welches sogar das jus gladii hatte, und Szegedin. Diese stolzen und patriotischen »Cives« waren von Niemandem abhängig, waren reich und selbständig und respektierten die Adelsdiplome nicht sonderlich. Es gab Beispiele genug dafür, dass in Szegedin ansässige Adelsfamilien sich in den Verband der Bürger aufnehmen lassen mussten, so sie in der Stadt zu Ansehen und Einfluss gelangen wollten.

So erklärt sich die Erscheinung, dass, als im Jahre 1848 Grund und Boden frei wurden, diese grosse Umwälzung im Alföld eine kaum merkliche Veränderung der sozialen Zustände hervorbrachte.

Die Zeit der Unterdrückung nach dem Freiheitskriege brachte im Alföld — wo, wie wir bereits ausgeführt haben, auch bisher keine einzige Kaste zu einer herrschenden Stellung gelangen konnte — die verschiedenen Klassen einander noch näher und trug viel dazu bei, das Alföld zu dem zu machen, was es heute schon ist: zum Nest der *ungarischen* Demokratie.

Ich sage: die ungarische Demokratie — denn diese entspricht nicht in allen Stücken dem Begriff, welchen man sonst mit dem Worte »Demokratie« ausdrückt. Jeder Einzelne ist hier Aristokrat und Demokrat zugleich; er ist Aristokrat, weil er stolz ist und sich besser dünkt als Andere; er ist Demokrat darin, dass er gern mit Wort und Tat dafür kämpft, dass *alle Uebrigen einander völlig gleich seien*. Er acceptiert die Humanität und alle Erfordernisse der Demokratie. Die Titelsucht ist im Alföld unbekannt. Der König wird nicht angestaunt, wenn er das Alföld bereist. Glanz und Pomp machen dort keinen Eindruck. Die Stelle eines Abgeordneten, in Ungarn sonst sehr gesucht, ist dem Tiefländer keineswegs

das Ziel höchsten Strebens. In den Bezirken des Alföld werden zumeist aus Oberungarn oder aus der Hauptstadt importierte »Kapazitäten« gewählt, und zwar in der puritanischesten Weise, mit Vermeidung jenes mittelalterlichen Gepräges und jener Ovationen, wie sie in anderen Teilen des Landes heute noch gebräuchlich sind.

Dagegen wird hier den hervorragenden Geistern (Schriftstellern, Staatsmännern, Künstlern) gern gehuldigt, besonders — und das ist der echte, stolze, nationale Zug — wenn sie der Macht noch ferne stehen. Der Macht gegenüber ist der Tiefländer trotzig und zurückhaltend.

Kurz: das Land ist ein wahrhaftiges, kleines Amerika, wo der edle Baum der Demokratie sich der schönsten Entwicklung erfreut.

Aber sind die Tiefländer so geworden, weil sie keine grossen Herren hatten, so haben sie jetzt keine grossen Herren, weil sie so sind. Den grossen Herren ist diese Atmosphäre unerträglich, wo man den Hut nicht demütig vor ihnen zieht, wo ihre Karossen nicht bewundert werden, wo die Ahnen keinen Wert haben, wo die Rollen nach den individuellen Fähigkeiten bemessen werden und nicht nach dem Glanze des Adelswappens. Man flieht das Adelswappen wie der Teufel den Weihrauch. Die adeligen Schlösser stehen hier leer; die Besitzer verbrauchen ihre Revenuen anderwärts, in der Hauptstadt oder auf ihren ober-ungarischen Gütern.

Es gibt auch Solche, die zu Hause bleiben; diese sind aber nur dann »Herren« wenn sie mit dem Volke fühlen und sich seinen Sitten anbequemen. Jene Herren fühlen dies, und um ihr Gewicht zu behalten, sind sie die politischen Wortführer des Volkes.

In dem Volke steckt hier noch so viel Poesie wie in dem oberungarischen; jene traurige Melancholie, jene Weichheit fehlt im Wesen, im Gemüte der Tiefländer, dagegen sind sie um Vieles praktischer. Der Alföld Bauer liebt die Bequemlichkeit mehr, ist klüger, berechnender, schroffer, heftiger — und dennoch im Grunde edler und gutherziger. Er ist wie die Nuss: in harter Schale steckt ein süsser Kern.

Aus diesen Eigenschaften ergibt sich von selbst, dass der Fremde mit den Tiefländern nicht so leicht sympathisiert

als mit den sanften, gutmütigen Bewohnern des Hochlandes; aber wenn er einmal ihre nähere Bekanntschaft gemacht, bewundert er in ihnen die vielen lebenswürdigen, ja edlen Züge, die er um so höher anschlägt, als er sie Schritt für Schritt entdeckt zu haben glaubt.

Und dies kommt daher, weil sie Kraft und Ursprünglichkeit besitzen. Hier gibt es keine Schablone; während in Oberungarn ein Bauer dem andern in seinen Taten und Gebräuchen so gleich wie ein Ei dem andern, ist hier Jeder ein Charakter für sich, so dass es der *allgemein bezeichnenden Züge* hier so wenige gibt, dass sie in wenigen Zeilen zusammengefasst werden können.

Man sieht ihnen die freieren Zustände der Vergangenheit gar sehr an; sie sind selbstbewusst, ja, von einer gewissen Grosstueri nicht ganz frei. Doch zeigt sich letztere nicht in Äusserlichkeiten wie im Hochlande, wo es unter den Bauern »Magnaten-Familien« gibt, deren *Namen* es erfordert, dass sie nur vierspännig fahren und beim Sonntags-Kirchgang einen Silber-Zwanziger in den Opferstock werfen; der Alfölder Bauer ist stolz auf seine Wohlhabenheit, auf seinen Verstand und auf die Stellung, die er gesellschaftlich in seinem Dorfe einnimmt. Dieser ist ein Aristokrat wie Jener, aber dieser ist schon mehr ein Aristokrat der Demokratie. Der Hochländer Bauer will »scheinen« — der Tiefländer will »sein«. Der Hochländer ist schlau und listig, der Tiefländer ist aufrichtig und praktisch.

Wirtschaftliche Zustände

Hinsichtlich des Vermögensstandes ist natürlich ein Vergleich gar nicht zulässig. Es gibt nirgends so reiche Bauern wie im Alföld. Man findet Bauerngüter mit zweitausend Joch und sie sind zumeist (ohne Wirtschafts-Beamten) sehr gut bewirtschaftet und liefern reiche Revenuen.

Indess sind solche Bauerngrafen nur Ausnahmen. Im Durchschnitt kommen 25—30 Joch auf eine Alfölder Familie, die in der Regel aus 4—5 Mitglieder besteht, denn die ungarische Race ist kräftig und zäh, aber nicht fruchtbar.

Die Hochländer, denen auch vom schlechten Boden weniger zugemessen worden, sagen neidisch: »Jene haben es leicht; sie bearbeiten ihren Boden nur um das *Doppelte* leichter als wir den unserigen und doch trägt ihr Boden um das *Dreifache* mehr«.

Die Tiefländer meidet den Luxus, eingedenk des weisen Alfölders Spruchs: »Ein Haus, das Pflauen hat und Tannenbäume, kann nicht bestehen«, doch ist er nicht habgierig oder geizig. Er schickt sich mit einer gewissen fatalen Resignation in den Satz, dass ihm gehöre was die Erde hervorbringt. Und kein Tiefländer sucht sein Vermögen in künstlicher Weise zu vermehren; es fällt ihm gar nicht ein, eine Bereicherung seines Besitzes von anderer Seite zu erwarten, als von der Erde, die er »Unsere Mutter Erde« nennt und von deren mütterlicher Macht er sich nicht zu emanzipieren vermag.

Daher kommt es, dass das ungarische Element bisher nicht recht geeignet war, Städte zu gründen und den Handel zu betreiben, der sich fast ganz in fremden Händen befindet. Diese Eigenschaften sind dem Ungar so fremd, dass das 19 000 Seelen zählende Orosháza heute noch nichts weiter ist als ein grosses Dorf.

Szegedin

Eine Ausnahme bildet das einzige *Szegedin*. Hier finden wir die ersten Spuren von ungarischen Geschäftsgeist. Das Szegediner Volk hat schon im vorigen Jahrhundert mit Fischen, Paprika, Tarhonya*, Schiffsbedarf und anderen gewerblichen Artikeln Handel getrieben, die es sehr geschickt herzustellen und zu vertreiben gewusst hat.

Der schablonenhafte Welthandel, der sich in der ganzen Welt, so auch in Ungarn in allen Winkeln sehr rasch festgesetzt hat, liess diesen speziellen ungarischen Handel nicht recht aufkommen, konnte ihn aber doch nicht gänzlich er-

* Eine getrocknete Mehlspeise, sonst unter der Benennung »geriebene Gerstl« bekannt.

drücken. Die Szegediner Bauern betreiben den Handel noch heute nach ihrer Art und erwerben dabei nicht selten Vermögen.

Szegedin, welches vor der Ueberschwemmung vom Jahre 1879 siebenzigtausend Einwohner hatte, kämpfte lange Zeit mit *Debrecin* um den Vorrang.

Debrecin

Debrecin obgleich seine Bevölkerung nicht so zahlreich und obgleich Szegedin »das katholische Debrecin«, so tadellos ungarisch ist wie Debrecin »das kalvinische Rom« — Debrecin, sagen wir, besass mehr Gewicht, einen grösseren Nimbus in der öffentlichen Meinung Ungarns, — vielleicht wegen seiner ansehnlicheren Kulturmittel, vielleicht auch, weil etwelche Schriftsteller erstanden, welche die Vergangenheit Debrecins besangen und dadurch diese Stadt der Liebe der Nation näher brachten; es erstanden auch Politiker, welche die Stadt dermassen erhoben, dass es in der jüngsten Vergangenheit eine Epoche gab, in welcher Debrecin in politischen Dingen recht eigentlich als die massgebendste Stadt des Landes galt — selbst beim Hofe. Sie war es beim Volke, vielleicht deshalb, weil die 1849er Regierung eine Zeit lang daselbst residierte; sie war es bei Hofe, vielleicht deshalb, weil der aus dem Biharer Komitate stammende gegenwärtige Ministerpräsident einen Wahlbezirk der Stadt Debrecin im Reichstage vertrat und während die hauptstädtischen Wahlbezirke kleineren Leuten überlassen wurden, die bedeutsamsten Momente der Reichstagswahlen sich in Debrecin abspielten.

Doch die Ueberschwemmungs-Katastrophe, welche Szegedin heimgesucht, hat nicht nur die Teilnahme, sondern auch die Aufmerksamkeit mit einem Male auf diese blühende Stadt an der Teiss gelenkt, die schon von früherher den kulturellen Bestrebungen zugänglicher war als Debrecin. Debrecin hatte eine protestantische Hochschule, eine öffentliche Bibliothek, eine glänzende Tradition. Szegedin hatte keine öffentliche Bibliothek, aber seine Bewohner kauften und

lasen Bücher; es besass keine Hochschule, aber seine Söhne gingen nach der Hauptstadt, um die Universität zu besuchen; es besass keine glanzvolle Vergangenheit, auf die es, *stehen bleibend*, stolz zurückblicken konnte; die Stadt musste *fortschreiten* — der Zukunft entgegen.

Die allgemeine Teilnahme und der Wille des Parlaments entschieden den Wettstreit. Ludwig Tisza, ein Bruder des gegenwärtigen Ministerpräsidenten, der seit der Katastrophe daselbst als königlicher Kommissar wirkt, hat durch seinen, von oben energisch unterstützten, Eifer Szegedin zur alleinigen Kapitale des Alföld erhoben. Szegedins Entwicklung hat solche Dimensionen angenommen, dass im Hinblick auf seine glückliche Lage an einem schiffbaren Strom, die Stadt einer glänzenden Zukunft entgegensehen darf.

Der Volksscharakter

. . . Doch wer würde, über das Alföld schreibend, lange bei den Städten verweilen? Städte gibt es überall und sie gleichen sämtlich einander mehr oder minder. Im Alföld ist nicht die Stadt das Allerschönste — sondern das *Nichts*. Es ist dort am schönsten, wo nichts zu sehen ist als die Ebene und das Blau des Himmels, der sich über sie wölbt.

In diesem unendlichen Nichts muss dann jenes Etwas gesucht werden, das das Schönste ist. Man muss die untergehende Sonne sehen, wenn sie in der »blonden« Teiss ein Bad nimmt; man muss die Hirtenflöten aus der Ferne hören und den sonst unbändigen Strom in der Nähe sehen, wie er plätschernd seine Fluten fortwälzt und man muss die Fähigkeit besitzen, im Sande der Steppe die winzigen Spuren der Feen der Volkssagen wahrzunehmen.

Man muss die lieben Vögel der Ebenen kennen, den Kranich und den Storch, ihre besonderen Gräser, ihre eigentümlich gefärbten Blumen: die Vögel und die Blumen sind so einfach wie die Menschen. Es besteht eine eigentümliche Harmonie zwischen der Natur und den lebenden Wesen.

Vor einiger Zeit machten wir in Gesellschaft eines Regierungs-Kommissars eine Reise im Alföld. In einem kleinen

Dorfe, wo die Schilfmatten-Flechterei schwunghaft betrieben wird, brach die Deichsel unseres Wagens.

Ein Bauer stand vor dem Tor seines Hauses und betrachtete gleichmütig unser Missgeschick. Die Geschichte schien ihn zu amüsieren, er rauchte dabei phlegmatisch seine Pfeife.

— He, Landsmann! — sprach der Regierungs-Kommissar ihn an —, wäre hier nicht eine Stange zu bekommen?

— Eine Stange? Die ist hier nicht zu bekommen — antwortete der Bauer im Tone der Ueberzeugung.

— Aber auf euerem Hofe findet sich vielleicht ein geeignetes Holzstück?

— Ach ja, es findet sich schon, wenn Sie nichts Anderes brauchen! — sagte der Bauer, sich am Kopfe kratzend, und nach einigen Minuten brachte er das Gewünschte.

— Ja, jetzt brauchten wir auch einen Strick zu dieser Stange — bemerkte der Regierungs-Kommissar besorgt.

Unser Mann zuckte gleichgiltig die Achseln.

— Da wird's erst recht hapern — meinte der Regierungs-Kommissar —, wie sollen wir die Stange befestigen?

— Ach ja, wie? — warf der Bauer hin.

— Was sollen wir nun mit unserem Wagen anfangen?

— Das weiss ich nicht.

— Habt Ihr denn nicht irgend einen schlechten Strick?

— Ei, der findet sich schon.

Und wie vorhin die Stange, so brachte er jetzt den Strick, so dass der Schaden repariert werden konnte.

— Was sind wir Euch schuldig? — fragte nun der Regierungs-Kommissar dankerfüllt.

— Nun, was sollten Sie schuldig sein? — entgegnete der Bauer verwundert.

— Die Sachen werden für Euch doch einen Wert haben?

— Sie haben gar keinen Wert — war die grobe Antwort.

— Denn danken wir recht schön. Gott mit Euch!

— Wünsche nicht minder. Und ich möchte den Herrn nur sagen, dass sie mir Stange und Strick wiederbringen, wenn sie auf die Rückreise durch das Dorf kommen.

Der Regierungs-Kommissar liess den Wagen, der sich schon in Bewegung gesetzt hatte, wieder halten und rief verdreisslich dem Bauer hin:

— Wiederbringen? Der Teufel mag um Eure Willen noch einmal hierher zurückkommen! Wir wollen den Rückweg über Vásárhely nehmen.

— Nun, deshalb müssen Sie ja nicht gleich Feuer fangen! — brummte der Bauer beschwichtigend. — Wenn Sie nicht hier zurückkommen, so können Sie mir freilich auch Stange und Strick nicht wiederbringen. Nun, Gott befohlen!

Damit kehrte er in sein Haus zurück, ohne uns auch nur um unsere Namen zu fragen.

Nun ja; so sind sie zumeist beschaffen, diese roh scheidenden Bauern in den aus Lehm gestampften Häuschen mit den Rohrdächern: gutherzig und generös.

Um auch von ihrem Äussern zu sprechen, sind die Bewohner der Ebene zumeist von unersetzter, gedrungener Gestalt, mit hübschem Gesichte, besonders die Jaszgier und Kemanier. Leider lässt sich dies nicht auch von den Frauen sagen. Die Natur, welche all' ihren Segen über diesen Landstrich ausgeschüttet, hat den Frauen die Schönheit versagt.

Von dem stättlichen, schlanken Wuchse, von den ovalen Gesichtern mit den edlen Zügen, die im Oberlande und in den Gegenden jenseits der Donau die Schönheit der ungarischen Frauen so idealisch machen, ist hier keine Spur zu entdecken. In einzelnen Gegenden, in der Umgebung von Szentes, im Csanáder Komitate, wo das ungarische Element sich mit fremden mengt, gibt es hübsche Frauen, doch ist auch diese Schönheit nur eine relative. Es sind zumeist gesunde, rote, runde Gesichter mit niedrigen Stirn, mit derbem Körperbau, breiten Hüften und Schultern, aber ohne jede Anmut und häufig ohne jeden Ausdruck im Gesicht. Auch mit den Sitten ist es bei ihnen nicht so gut bestellt, wie bei den schönen Frauen des Oberlandes.

Auch in der Berührung zwischen den beiden Geschlechtern zeigt sich weniger Zartheit, weniger Courtoisie als unter den minder gebildeten Hochländer. Es fehlt die Poesie der Berge und Wälder.

Nichtsdestoweniger finden wir auch hier bei dem Volke so manchen rührenden poetischen Zug.

Ich kam einmal am Charsamstag in ein Dorf des Alföld und äusserte mein Erstaunen darüber, dass die Ortsbewohner auch an diesem Tage arbeiten.

— Die Arbeit ist kein Sünde, Herr — sagte ein Bursche, der mit Holzhacken beschäftigt war — wir arbeiten Alles, mit Ausnahme des Ackern und Grabens. *Denn die Erde darf nicht aufgerissen werden.*

— Warum gerade die Erde nicht?

— Warum? — sprach der Bursche verwundert. — Nur ein Heide wird zu einer Zeit die Erde berühren, *da der Leib des Heilands darin ruht.*

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- MK = Mikszáth Kálmán
Jk = Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi = Hátrahagyott iratok (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk = A jelen kritikai kiadás.
M. = megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
PH = Pesti Hírlap
KNapló = Képviselőházi Napló
[Szögletes zárójelben] = a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt dolgozatok kéziratai nem maradtak fenn. A cikkek túlnyomó része ezúttal jelenik meg először kötetben, így ezekkel az írásokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs — nem is lehet — »Irodalom« c. rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk korábbi, 65. kötetében a jegyzetek elé fűzött »A jelen kötetben közölt karcolatokról« c. bevezető sorokban jeleztük (i. h. 227.1.), hogy Mikszáth publicisztikai írásai egységének megőrzése érdekében az 1882. november 29. és 1883. december 31. között keletkezett írásokat — a kronológiai sorrendet megőrizve — jellegük szerint három egymást követő kötetbe soroltuk.

E felosztásnak megfelelően a Krk 65. kötetében jelentettük meg MK 1882. nov. 29. és 1883. márc. 29. között írott parlamenti karcolatait.

A jelen 67. kötetbe illesztettük az 1882. dec. 1-től 1883. dec. 31-ig írt cikkeket és tárcákat, továbbá az 1883. szept. 28. és 1883. dec. 14. között megtartott képviselőházi ülésekről szóló karcolatokat.

Az előkészületben levő 66. kötet fogja tartalmazni a parlament húsvéti szünetét követő első üléstől (1883. ápr. 3.) a nyári szünetig (1883. máj. 29.) lefolytatott tárgyalásokat felidéző karcolatokat, továbbá az 1883 június—júliusban lezajlott tiszaezslári »vérvád-pör« nyíregyházi tárgyalásáról megjelent beszámolókat.

Tehát a Krk 65. kötete, a jelen 67. és az előkészületben levő 66. kötete öleli majd fel Mikszáth 1882. nov. 29.—1883. dec. 31. között keletkezett publicisztikai írásait.

A jelen kötetben közzétett cikkek többsége a Pesti Hírlapban látott napvilágot. Ebben az időszakban az újság felelős szerkesztője *Kenedi Géza* volt. A gyakori isnétlések elkerülése végett a Pesti Hírlapban megjelent karcolatokhoz kapcsolódó jegyzetek forrásmegjelölésében nem tüntettük fel minden alkalommal Kenedi Géza nevét, hanem itt, ezen a helyen jelezzük. A többi sajtóorgánumban közzétett Mikszáth-cikk esetében — a Krk kialakult gyakorlatának megfelelően — minden alkalommal közöljük a szerkesztő nevét.

Mikszáth képviselőházi beszámolóit többségükben *A t. Házból* címet viselik. A karcolatok és a hozzájuk csatlakozó jegyzetek könnyű és zavartalan használata érdekében a karcolatok szövege előtt, a jobb oldalon szögletes zárójelben, álló betűvel közöljük a megjelenés napját.

A KISFALUDY TÁRSASÁGBÓL

M. Pesti Hírlap. 1882. december 1., 4. évf. 331. sz. (13. 1.) Szigónó: n.

»Karcolat« alcímmel.

Kötetben itt először.

A Kisfaludy Társaság üléséről szóló beszámoló elején (5 : 1—19) MK csipős megjegyzésekkel jellemezte Gyulai Pál hatalmát. Ez a hang más írásaiban is visszatér, legelmélyültebben a később írt *Mikor a hóhért akasztják* c. karcolatában összegezte véleményét (Hi 4. köt. 227—235 l.), de az 1906-ban írt *Gyulai Pál nyolcvan éves* c. megemlékezésében is felbukkannak ezek a gondolatok (Emlékezések, tanulmányok, 88—94 l.).

*

A Társaság ülésén Gyulai Pál a felolvasások megkezdése előtt megemlékezett a Társulat egyik régi törekvésének közeljövőben várható teljesüléséről: az írói tulajdonjogot biztosító törvény létesüléséről... A társaság nevében köszönetet mondott érte az igazságügy-miniszternek«. Degré Alajos »Visszaemlékezések« címen tartott előadást a régi Temesvárról, Vukovicsal tett utazásairól, adatokat közölt »Metternich fondorlatairól, s felolvasását azzal végzé, hogy polemizált gr. Szécsen Antal ellen, ki a Kisfaludy Társaság egyik múlt ülésén Metternichet védte.« Győry Vilmos olvasott fel néhány jelenetet Calderonnak »A zalameai bíró« c. vígjátékából, majd ugyanó olvasta fel Csalomjainak két sikerült szatírját. Végül Beöthy Zsolt felolvasta Jakab Ödönnek »Miért állott meg az atosfalvi malomkerék« című rajzát. (Fővárosi Lapok, 1882. nov. 30. 275. sz. 1715—16. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 5 3 »ez az a Gyulay, aki a königgrätzi csatát elvesztette« — MK a két Gyulai, Gyulai Pál és Edelsheim-Gyulay Lipót személyének összekeveréséről szóló anekdotikus tréfát később is feljegyezte (Hi 16. köt. A tisztelt Ház 8. l.).
- 22—25 Szécsen tanulmánya a Budapesti Szemlében — Gr. Szécsen Antal »Az 1839—40-diki országgyűlésről« c. tanulmánya a Budapesti Szemle 1882. 32. köt. 241—260 lapján jelent meg.
- 6 1—2 Kérdés azonban, hogy ez meg fog-e jelenni a »Budapesti Szemlé«-ben? — Degré Alajos felolvasása nem jelent meg a Budapesti Szemlében.
- 19 A két szatírárt fölöslegessé tette Horatius úr — MK gúnyos utalása Pajor István (Csalomjai) két felolvasott szatírja ellen irányult. Tíz évvel korábban írott cikkében még elismeréssel méltatta költészetét, de néhány évvel később kapcsolatuk megromlott (Krk 51. k. 66—69 és Bisztray Gyula jegyzetei 247—250. l.). A jelen megjegyzés pedig MK művészi értéktételének megszilárdulását is jelzi.
- 25—26 A kabát ellopás — A korabeli híradások erre nem utalnak, lehetséges, hogy valóban megtörtént, de MK szatirikus ötlete is lehet.

FELEKINÉ JUBILEUMA

M. Magyarország és Nagyvilág. (Fel. szerk.: Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán.) 1882. december 3., 19. évf. 49. sz. (785. l.)
Névjelzés: *M. K.*

Kötetben itt először.

MK e kis írásában a riporter szemszögéből számolt be az ünnepség előzményeiről, az átnyújtott ajándékokról, az elhangzott szónoklatokról és az esemény hangulatáról.

Felekiné Munkácsi Flóra 1855-ben kezdte színészi pályáját a Nemzeti Színházban Szigligeti »Cigány« című darabjában, Rózsi, a cigánylány szerepében. De hamarosan vidékre került, Aradon, Nagyváradon színészkedett. Egyaránt játszott klasszikus darabokban, népszínművekben és vígjátékokban.

A CSÁNGÓK

M. Pesti Hírlap. 1882. december 6., 4. évf. 336. sz. (1. l.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« eredeti tárcája alcímmel.

Kötetben itt először.

A szignó nélküli cikk szerzője kétségtelenül MK. Ezt a stíláris fordulatok mellett (zárójeles közbevetett mondatok) a csángó deputációnak a Házból való látogatásának leírásakor *A t. Házbeli* karcolatok szellemében szólaltatja meg a cikk írója a képviselőket és aposztrofálja magatartásukat. MK szerzőségére utal az a körülmény is, hogy majd négy hónap múlva *A »tegnap« és a »ma«* című cikkben (amely szintén szignó nélküli írás, de ott más tények is bizonyítják MK szerzőségét) hivatkozik e látogatásra, és a deputáció egyik tagjával, Kántor János kurátor urammal ckkor folytatott beszélgetésére (l. a jelen kötet 40–41 lapján).

A bukovinai csángók között az 1880-as évek elején, több rossz termésű év után, erős mozgalom keletkezett a Magyarországra való visszatelepülésre. Ezekben az években szánították ki az aldunai réti földeket, és látták el a vidéket védőtöltéssel. Ez a kincstári terület alkalmas települ kínálkozott a csángók számára. 1882 nyarán Somssich Pál elnökletével megalakult bizottság vette kézbe a visszatelepítés ügyét. 1883 elejéig kb. 100 000 forint gyűlt össze e célra. A jelen karcolatban leírt látogatás az áttelepítést volt hivatva szorgalmazni és gyorsítani. A cikk utolsó passzusaiiban MK hangot ad ómaga és környezete jogos szkepszisének.

A csángók látogatásának egy anekdotikus mozzanatát elevenítette fel MK a dec. 17-én megjelentetett *A t. Házból* című karcolatában is. Az 1883 tavaszi betelepítési akcióról — a már jelzett *A »tegnap« és a »ma«* c. karcolaton kívül — a márc. 17., ápr. 3., ápr. 7. *A t. Házból* c. karcolataiba is beleszótt a újabb fordulatokat és a képviselők, valamint a közvélemény reakcióját.

EGYÜD ISTVÁN

M. I. *Pesti Hírlap*. 1882. december 6., 4. évf. 336. sz. (13. l.). Névjelzés: S-n

II. *Az én halottaim*. Hí 5. köt. 1914. 74—76 l.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 10 12 *in floribus* — virágjában, legjobb állapotában
12—13 *Molnár akkor . . . a »Hazafiság a Nemzetiségnek« jelszó alatt.* — Az 1861 őszén megnyitott Budai Népszínház homlokzatára Kisfaludy Sándornak a balatonfüredi színház számára költött jelszavát illesztették: Hazafiság a nemzetiségnek!
21 *»Gáspár apó«* — Planquette *»Cornevillei harangok«* c. operettjének nagy színészi lehetőségeket nyújtó szerepe.

A TISZÁÉK EZÜSTNEMŰI [I.]

M. *Pesti Hírlap*. 1882. december 10., 4. évf. 340. sz. (1—2. l.) Névjelzés: S-n. A *»Pesti Hírlap«* tárcája rovatban.

Kötetben itt először.

A politikai karcolat és a történelmi adoma szálai fűződnek egybe MK írásában. A bevezető részben Teleki Mihály és Tisza Kálmán környezetéről rajzolt párhuzamos képekkel sugalmazta olvasóinak, hogy Tisza Kálmán hasonló hatalommal rendelkezett, mint Teleki Mihály. A történet kifejtésében a Tisza család birtokában levő ezüst holmik történetének előadásával — amely egyben Tisza előadómódjának is sikerült stílusparódiája — pedig a bevezető részben érzékeltetett kapcsolathoz »bizonyítékot« is szolgáltat. Az utalásokról l. alább a Tárgyi magyarázatok között.

Apafi Mihály kora — mint erre Király István *A két koldusdiák* jegyzeteiben rámutatott — korábban is, később is élénken foglalkoztatta MK-t (Krk 3. köt. 300—301. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 11 11—14 *sok derék fejnek kellett legurulnia . . . ne is említsek másokat, csak Béla's Pál és Bánffy Dénes uraimék ökegyelmeiket* — Apafi Mihály Bánffy Dénest 1674-ben végeztette ki, másik ellenfele, Béldi Pál Konstantinápolyba menekült, és ott a Jedikula-toronyba zárták.
16—17 *mikor még Tisza Kálmán nem volt benne a piros székben* — MK utalása Tisza 1875 előtti politikai tevékenységére, határozati pártiságára, a balközépen betöltött szerepére, és a Bihari-pontokra vonatkozik.

- 12 : 8—9 kár, hogy *Bercsényi Miklós uram nem volt ott. Így lett aztán a vége Károlyi uraimék.* — MK a kuruc szabadságharc bukásának mozzanataival — Bercsényi Miklós következtetésével és Károlyi Sándor Habsburgok felé húzó tevékenységével — a balközép 1875-ös szerepére utalt.
- 28 *azok a mérges tigrisek, akik bizony kezes báránnyokká lettek már azóta.* — MK utalása valószínűleg a balközépnek a fúziót ellenző tagjaira vonatkozik.
- 13 1—5 Teleki Mihály grófi rangjának története. — MK a csatánanó kedvéért alakíthatta így a történelem tényeit. Valójában Teleki Mihály 1685-ben a Habsburg ház és Erdély kapcsolatának rendezésében Lipót császárnak nyújtott segítségért kapta meg Béctől a grófi címet.
- 7—8 *még ha délelőtt írta volna is. Délutáninak vettek már önála mindent.* — Apafi Mihály délutáni részegségére utaló történelmi anekdotát MK korábban a *Humor az aktákban* (Hi 2. k. 20. l.), később *A két koldusdiákban* is (Krk 3. köt. 86. l.) felelevenítette.
- 14 23—26 Tisza Kálmán és a grófi cím — MK ironikus utalásának alapja az lehetett, hogy Tisza Kálmán öccse, Tisza Lajos a szegedi mentési és helyreállítási munkálatokért 1883 végén megkapta a grófi címet. Lehetséges, hogy a kitüntetés híre már kiszivárgott, és ezt fordította MK Tisza Kálmán ellen.

A TISZÁÉK EZÜSTNEMŰI [II.]

M. Pesti Hírlap. 1882. december 14., 4. évf. 344. sz. (5. l.) Névjelzés:
S — n. Rovaton kívül.

Kötetben itt először.

A négy nappal korábban megjelent politikai anekdotát hivatalos cáfolat követte. Mint a szöveg fogalmazásából is kitűnik: Tisza Kálmán közvetlen közeléből és személyes utasítására küldhették be a »Helyreigazítás«-t. MK beillesztette válasza szövegébe a helyreigazító sorokat, és mint maga írta: »Elvettem hát az illetékes helyről jött cáfolatot a hírovat vezetőjétől, hogyha már közölni kell, hadd írassak hozzá kommentárt is«. De e megjegyzés ellenére a PH ugyanabban a számában, ugyanazon az oldalon, amelyen MK válasza megjelent, a »Napi hírek« rovat azonos szöveggel, azonos szedéssel közölte a »Helyreigazítás«-t. Ez valószínűleg nem tördelési hiba, hanem az illetékes hely nyomatékos kívánságára történhetett így. A cáfolat kapcsán említjük meg, hogy MK cikke feltűnést kelthetett: a Fővárosi Lapok »A kormányelnök ezüstneműje« címmel — MK szignójának megemlézése nélkül — a karcolat tartalmi kivonatát nyújtotta a Fővárosi hírek rovatában (Fővárosi Lapok, 1882. dec. 12. 285. sz. 1777—78. l.).

A megcáfolt anekdota igen erőteljes volt. Nem kevésbé éles anekdotával vonult vissza MK. Az aranykaloda történetével azt

akarta érzékeltetni, hogy nem a politikai összefüggések miatt, hanem az esetleg jelentkező örökösök miatt cáfolták a történetet. Erre alkalmat szolgáltatott a cáfolat szövege is, amely leszögezte, hogy »Tisza Kálmán birtokában a Teleki Mihály-féle ezüstműből egy kanál sincs. MK leleményére vall, hogy a suta fogalmazás révén aranyhidat biztosított saját visszavonulása számára.

Az aranykalodáról szóló anekdota korábban, 1881-ben már felbukkant *Az arany kaloda* c. írásában (Hi 12. köt. 50—51. l.), később, 1884-ben beleillesztette *A klub* c. elbeszélésébe (Krk 35. köt. 226. l.).

GREGUSS ÁGOST

M. Magyarország és a Nagyvilág. (Fel. szerk.: Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán.) 1882. december 17., 19. évf. 51. sz. (814. l.).
Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Greguss Ágost halála alkalmával minden lap nekrológban emlékezett meg az elhunyról. Így a PH és a Magyarország és a Nagyvilág is. Mind a két írás névjelzés nélkül látott világot. MK az előbbinek belső munkatársa, az utóbbinak szerkesztője volt. Minden jel arra mutat, hogy a Magyarország és a Nagyvilágban megjelent megemlékezést MK írta. A szöveg stíláriis fordulatai közül az ő szerzőségére utal a rákos megbetegedés képszerű megfogalmazása: »gyomor-rákja van, s ez a rák az, mely nem cammog visszafelé, hanem sebesen vízi áldozatját a sírba előre; Greguss egészségi állapota érzékeltetésére használt kép (16 : 7—9), a halál előtti humornak leírása és kommentálása (16 : 20—24), az életpálya irodalmi lendülettel való felelevenítése, ennek kapcsán a szabadságharcban való részvétel, az azt követő büntetések leírása, a »kész ember« kifejezés sajátos alkalmazása. Végezetül a nekrológ befejező, melegen megfogalmazott mondata is MK tolláról árulkodik. E jellegzetességekkel szemben a PH megemlékezése néhány jól megformált gondolatától eltekintve pedáns, aprólékos kultúr-szakember gondolatfűzésére vall, nélkülobzi az átélés melegét.

MK-t pedig épp a szeretet vezette: Greguss Ágost ajánlotta őt 1881-ben a Kisfaludy Társaság tagjai közé. Kettőjük kapcsolatáról írta a gyász napjaiban a Fővárosi Lapok anoním cikkírója: Greguss Ágost . . . szerette továbbá a tehetséges fiatal írókat is, s a Kisfaludy Társaság tavalyi választó ülésére, noha igen beteg volt, csak azért ment el, hogy a palóc rajzok szerzőjét, Mikszáth Kálmánt melegen ajánlja. Pedig személyesen nem is ösmerte. Később az ő [t. i. Mikszáth] székfoglalóját Velencében elolvasva, rögtön írt neki: „Büszke vagyok — írá — 'A brézói ludak' fényes tollazatára . . .” (Fővárosi Lapok, 1882. dec. 15. 288. sz. 1797. l.) — A cikkírótól idézett levél vagy lappang, vagy elveszett, a Krk levelezés-kötete (24. köt.) nem tartalmazza.

A nekrológban található megállapításokhoz — mivel azok a szakirodalomban közismertek — nem fűzünk Tárgyi magyarázatokat.

A LOJÁLIS KIS PIPA

M. Pesti Hírlap. 1883. január 10., 5. évf. 10. sz. (10. 1.) Névjelzés: *S-n.*
Kötetben itt először.

A SZÁZÉVES BÁRÓ

M. Pesti Hírlap. 1883. február 9., 5. évf. 40. sz. (1–2. 1.) Névjelzés
nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban.
Kötetben itt először.

A névjelzés nélküli nekrológ kétségtelenül MK írása. Stiláris fordulatain kívül leginkább anekdota-füzér jellege bizonyít szerzősége mellett. Az elhunyt jellemét, emberségét több anekdotával jellemzi: külön történetet írt takarékoságáról (21 : 7–15), a közéletben tanúsított puritánságáról (21 : 16–26), furcsa különégeiről (21 : 27–34), a szegény rokonnal való bánásmódjáról (21 : 7–31). Furfangos jó gazda voltáról előadott anekdota (21 : 37–22: 4) pedig perdöntően bizonyítja MK szerzőségét, ugyanis alig egy hónap múlva a Scarron szignóval jelölt *Miből teremnek a virágok?* c. karcolatában a rimaszombati kereskedő is hasonló fordulattal adta tudtul inasainak, hogy bár eltávozik, de bármely pillanatban visszatérhet (34 : 24–26).

GRÓF FESTETICS GYÖRGY

M. Pesti Hírlap. 1883. február 14., 5. évf. 45. sz. (1–2. 1.) Névjelzés
nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban.
Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelentetett nekrológ kétségtelenül MK írása. Szerzőségét bizonyítják a stiláris fordulatok: zárójeles közbevetés, a »rózsaszínű köd« kifejezés (23 : 19), amelyet a megszépülő múlt jelzésére használt, valamint a bevezető szakasz szemlélete, a parlamentarizmus jellemzése (23 : 13–15), a kiegyezés ironikus aposztrofálása (24 : 26–27) és végezetül a megemlékezés zárósorai.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 23 35 *Életrajzi adatait lapunk múlt számában közöltük.* — L. PH
1882. febr. 13. 5. l.
24 6–7 *az első minisztériumba is csak Andrássynak a legnagyobb
rábeszélésére lépett be.* — Festetics György a kormányban
a király személye körüli miniszter volt 1867. febr. 20. és
1871. febr. 10. között.
25 17–18 *porhüvelyét elhagyott lelke, mely útközben találkozott a
testvéreével* — 1883. febr. 5-én halt meg Festetics Tasziló gróf,
aki a beteg Festetics György látogatására utazott Bécsbe.

JÓKAI MÓR SZÜLETÉSNAJJA

M. *Pesti Hírlap*. 1883. február 20., 5. évf. 51. sz. (9. l.) Névjelzés: S-n.
Rovaton kívül.

Kötetben itt először.

MK Jókai születésnapját köszöntő cikke szinte egyidejűleg látott napvilágot a Mehner-féle Jó könyvek 13. darabjaként megjelentetett *Jókai Mór vagy a komáromi fiú, ki a világot hódította meg* című verses biográfiával. Ez az ünnepi cikk tagja annak a hosszú sorozatnak, amely egy-egy darabjában hol a rajongás, hol a lázadás hangján szól a nagy mesterről. A cikk éppen úgy beletartozik a két évtizedes viaskodás sorába, mint a későbbi *Jókai mint képviselő, A mi külön fejedelmünk, Az Aranyember alakjai, A lojális színmű és az Amnesziát kérek!* A nagy elődhöz kapcsolódó vonzódások és eltávolodások legteljesebb felmérése és művészi átgondolása a *Jókai Mór élete és kora* című életrajz-regény (Krk 18., 19. köt.).

A JÓ ÖREG DÁNI FERENC

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. február 21., 5. évf. 52. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban.

II. *Hi* 5. köt. *Az én halottaim*. 1914. 76—79 l.

A névjelzés nélkül megjelentetett megemlékezés kétségkívül MK írása, szegedi tartózkodása alatt személyesen is megismerte és megszerette Dánit, több cikkében foglalkozott személyével és tevékenységével. (L. *Dobó Miklós*, Szeged könyve I. *Hi* 6. köt. 82—86 [e cikk Dáni lemondásának okait fejtegeti]; *De hát hol van Dáni főispán?* Szegedi Napló, 1879. jún. 6.; *Dáni Ferenc mint kéményseprő*, Szegedi Napló, 1880. febr. 18.; *Tisza Lajos, Dáni, Marsovszky*, Szegedi Napló, 1880. ápr. 14.)

A Krk jelen kötete a PH szövegét közvetíti.

GRÓF DEGENFELD IMRE ÉLETÉBŐL.

M. *Nemzet*. (Főszerk.: Jókai Mór, fel. szerk.: Visi Imre.) 1883. február 22., 2. évf. 52. sz. (3. l.) *Teljes névjelzéssel*.

Kötetben itt először.

MK megemlékezésében — e korban írott nekrológiaihoz hasonlóan — apró mozaikok felsorakoztatásával állít emléket az elhunyt-nak. A fontosabb életrajzi adatokat itt pótoljuk. Degenfeld Imre régi nemesi családból származott, amelynek egyik őse Schomberg grófja, és a családnak ez a szárnya — így az elhunyt is — Degenfeld-Schomberg kettős nevet viselte. 1810-ben született Erdőszádán. A bécsi katonai akadémiában végezte tanulmányait, majd a Károly dzsídás ezredben szolgált. 1834-ben megnősült, 1835-ben kilépett a katonaságtól. A közéletben tevékenykedett, 1848-ban Szabolcs megye

főispánja lett. A protestáns egyházat szellemileg és anyagilag is támogatta, 1859-ben a tiszántúli egyházkerület főgondnoki székébe került.

MK a megemlékezésben említi, hogy Degenfeld Imre «négy leányából, kiknek egyike nemes emberhez, másik báróhoz, a harmadik grófhoz, a negyedik herceghez ment férjhez . . . jeles magyar asszonyok lettek». (30 : 11—13). A négy vő — MK felsorolását követve — Tisza Kálmán, báró Podmaniczky Géza, gróf Károlyi Tibor és Odescalchy Gyula herceg volt.

MIBŐL TEREMNEK A VIRÁGOK ?

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. március 2., 5. évf. 61. sz. (9., 10., 11., 12. l.)

A «Tárca» rovatban. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Szegedi Napló*. (Szerk.: Enyedi Lukács.) 1883. március 2., 6. évf. 49. sz. (1., 2., 3. l.) A «Tárca» rovatban. *Teljes névjelzéssel*.

III. *Hi 4. köt. Az én ismerőseim*. 1914. 166—125 l.

Keletkezéséről

Tóth Ede alakját MK ebben az írásában idézte fel negyedszer. Első visszaemlékezése, *A költő utolsó karácsonya*, alig háromnegyed évvel a színműíró halála után jelent meg (Krk 28. köt. 100—108 l., jegyzetek 288—296 l.). A második alkalommal elbeszéléssé terebélyesített egy Tóth Edétől hallott témát *Hogy lehet meggazdagodni?* címmel (Krk 30. köt. 51—66 l., Bisztray Gyula jegyzete 251—255 l.). Harmadik írását *Még valamit Tóth Edéről* címmel szegedi tartózkodása idején jelentette meg a Szegedi Naplóban (Krk 55. köt. 42—53 l.). Negyedik alkalommal a jelen írásában elevenítette meg Tóth Ede emlékét.

Míg a két előző főleg életrajzi elemeket, jellem- és környezetrajzra utaló mozzanatokot tartalmazott, addig ez az írás Tóth Ede művészi élményvilágának máig is elfelejtett forrásaira hívja fel a figyelmet.

A laza anekdotikus fordulatokkal bevezetett visszaemlékezés számos olyan vallomást is tartalmaz, amely *A jó palóccok* sikerét maga mögött tudó MK ars poetikájának lényeges elemeit hordozza magában. Ilyenek: a művészi gondolat körülményeskedve való előadásának dívatja (33 14—23), témaválasztás (34 6—26), saját témaválasztási módszere (34 : 27—36).

MK módszerére jellemző az írói vallomásokat követő történet Repka Mihállyal való találkozásáról (34 37—36 : 4). A visszaemlékezésbe szőtt anekdotikus történetet az alábbi sorok vezetik be: «Meghallgatom, meg is dicsérem jóakaróim meséjét, de csak köteles udvariasságból, mert még eddig sohasem mondtak semmi olyat, ami tetszenék, s aminek hasznát vehettem volna. De mégis történt egyszer valami, hét éve lehet.» E mondat után következik Repka Mihállyal való találkozásának története.

Repka Mihály memóriazavara meglepően hasonlít MK-nak a »Kavicsok« c. kötetében újra megjelentetett *Brigli Jim érdekes esete* c. rajz poénjához (Krk 29. köt. 167—171 l. és Bisztray Gyula jegyzeteit 295—296 l.).

Repka Mihály és Brigli Jim esete között levő rokonság véleményünk szerint nem annyira a korábbi motívum újabb felelevenítésére utal, hanem sokkal inkább arra, hogy a Repka-féle találkozás világítja meg a korábban írt *Brigli Jim érdekes esete* című rajz élményforrását!

*

A tárcának Tóth Edéről szóló része kapcsolatban van MK-nak Szegeden keletkezett visszaemlékezésével. Már itt hivatkozik Tóth Edének egy el nem készült műve témájára, amelyet »a kisvárosi polgári életből merített volna«. MK néhány sorral jellemzi e témát, mely tulajdonképpen nem más, mint az itt részletesebben előadott kereskedő-vetélkedés és abból — a szerelmi szál beiktatásával — fakadó komikus végkifejlés. (Krk 55. köt. 52. l.). Érdemes megemlíteni, hogy e korábbi cikkben MK úgy emlékezik, hogy Tóth Ede »a meséjét is elmondta vázlatban«, míg ebben az írásában a részletesebben előadott témával kapcsolatban megjegyzi, hogy megkísérli visszaidézni a történetet »amennyire egyszeri felolvasás után emlékezem«.

Még azt jegyezzük meg, hogy MK és Tóth Ede kapcsolatára Bisztray Gyula a Krk 28. kötetében a 289. lapon már hivatkozott.

*

MK e visszaemlékezése a Kereskedelmi Ifjak Egyesületében hangzott el. Az írás elkészültéről néhány nappal előbb MK a következő sorokkal értesítette dr. Herich Károlyt, az egyesület elnökét: »Tisztelt Elnök úr! A cím: *A virágmagok*. (De nem ám valami gazdasági cikk, hanem apró rajzciklus.) Tart az egész egy félórát. Tehát még valamit kellene tenni a sorrendbe. Tisztelettel: Mikszáth Kálmán« — A PH 1883. márc. 2-i számában az alábbi közlemény jelent meg az Egyletek és intézetek rovatban: »Felolvasás a kereskedelmi ifjak egyesületében ma este [márc. 1.]. Mikszáth Kálmánnak *A virágmagokról* írt tárcá-csevegését Kenedi Géza olvasta föl.«

*

Itt említjük meg, hogy a Hi elírás vagy sajtóhiba miatt a történetben előforduló Repka Mihály nevét *Répha* Mihályként közli.

A »TEGNAP« ÉS A »MA«

M. Pesti Hírlap. 1883. március 25., 5. évf. 84. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül. »Csevegés a tótokról és a csángó magyarokról« alcímmel. Kötetben itt először.

A szignó nélküli cikk kétségtelenül MK írása. Ezt bizonyítja elsősorban a Baross Gábor közlekedésügyi államtitkárrá való kinevezésének kommentálása, az a tény, hogy Barossot »tót szerezcsen«-ként aposztrofálja. Parlamenti karcolataiban többször él e gúnynévvel, és az ápr. 3., ill. ápr. 7-én megjelentetett *A t. Házból* c. karcolatában a jelen cikkhez hasonló módon kommentálja Baross kinevezését. A csángó-üggyel kapcsolatos megjegyzések is közel állnak a korábbi MK cikkek megállapításaihoz. Utalunk az 1882. dec. 6-i *A csángók* c. cikkében írottakra, az 1882. dec. 17-i *A t. Házból* c. karcolatába anekdotikusan beépített és Kántor uraimék szájába adott vélekedés tónusára. Továbbá a jelen karcolatban Odescalchy Artúrnak adott tanácsok szinte tartalmilag összecsengenek a márc. 17-i *A t. Házból* c. karcolat folyosói évődésével.

Tárgyi magyarázatok

Lap: Sor:

- 39 1 *A »tót szerezcsen«* meglett — ez a gúnynév valószínűleg Beöthy Algernon csipós megjegyzéséből származhat, aki egyszer a következő kérdéssel fordult a duzzadt ajkú, nagy szemű, kissé hullámos hajú Baross Gáborhoz: »Ugyan, te Gábor, nem járt őseid közül valamelyik a zulu földön?« (Feljegyzte: Hentaller Lajos »Politikusaink pongyolában« Bp., 1886. 28. l.)

A HŐSÖK SORSA

M. Pesti Hírlap. 1883. március 29., 5. évf. 87. sz. (10. l.) Névjelzés nélkül. »Karcolat« alcímmel.

Kötetben itt először.

A szignó nélkül megjelent satirikus karcolat kétségen kívül MK írása. Szerzőségét a stílári fordulatokon kívül a párbajhoz szükséges közegekről szóló eszmefuttatás (42 1—11), a kedélyes párbaj fogalmának körülírása (43 : 4—7) és végezetül az a satirikus ötlet bizonyítja, amellyel az egyik védő által a PH-ban megjelent legmagasabb kézirat becsatolására vonatkozó kérelemről ír (43 : 27—30). A napilap márc. 16-i *A t. Házból* című karcolatában a képviselők között eluralkodott és elhatalmasodott párbajozások kapcsán — mivel legtöbben Komjáthy Béla párbajpíztolyát vették igénybe — MK egy apokrif királyi kéziratot komponált, amelyben a király számos emberélet megmentése körül szerzett érdemiért Komjáthy párbajpíztolyainak ismeretlen készítőjét aranykoronás érdemkereszttel tüntette ki (l. a Krk 65. köt. 213. l.).

Wahrmann és Istóczy 1882. jún. 11-én párbajozott az eresi határban. A párbaj kiváltó oka az volt, hogy Wahrmann a képviselőházban elhangzott egyik felszólalásában név említése nélkül sértő kézmozdulatot tett. Ezt Istóczy magára vonatkoztatta, ezért kihívta párbajra Wahrmannt. Wahrmann a kihívást visszautasította, mire Istóczy provokálta.

A párbaj sérülés nélkül végződött, de bírósági ügy lett belőle. A két képviselő mentelmi jogát felfüggesztették, a párbajsegédek: Onódy Géza, Hentaller Lajos, illetve Odescalchy Gyula és Kovách László ellen nem indítottak eljárást, mert a vizsgálat során kiderült, hogy ők »az ügy békés elintézésére mindent elkövettek«.

A bírósági tárgyaláson Füzesséry Géza volt Istóczy, Dell'Ami Rezső pedig Wahrmann védője. Előjáróban említettük MK satirikus ötletét, amellyel saját PH-beli apokrif királyi kézirat szövegének csatolási kéréséről írt (43 : 27–30). Ennek tárgyi alapja az volt, hogy Füzesséry Géza védőbeszédében megemlítette, hogy »a párbajt Komjáthy pisztolyával vívták (Istóczy tagadólag rázza fejét), melyet Wahrmann segédei szereztek be. Ezekkel a pisztolyokkal lehetetlen találni, s így azok nem tekinthetők halálthozó fegyvereknek«. (»Istóczy és Wahrmann párbaj-ügye«, PH, 1883. márc. 29. 11. 1.)

AZ UTOLSÓ ORSZÁGBÍRÓ

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. március 30., 5. évf. 88. sz. (1. 1.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« eredeti tárcája rovatban.

II. *Az én halottaim*. *Hí* 5. k. 1914. 80–83. 1.

A döbbenetes gyilkosság és az igen magas rangú áldozat napokon keresztül az újságok érdeklődésének homlokterében állt. A PH szignó nélkül megjelentetett cikke stílárís sajátosságok miatt kétség-telenül MK tollára vall. A stílárís jellegzetességek közül kiemeljük az intonáló első mondatot, a múlt és a jelen összefonódását érzékeltető képet (44 10–45 : 2), Mailáth kevélységének bemutatását (45 : 38–46 : 3), végezetül az erények és hibák népszerűség-formáló hatásának kesernyés jellemzését (46 : 25–29). Meg kell jegyeznünk, hogy a cikkre rányomja bélyegét a gyilkosság nyomasztó körülménye, amely különböző megformálásokban vissza-visszatér a cikkben. Ez a körülmény háttérbe szorította a higgadtabb méltatást.

Mailáth Györgyöt 1883. márc. 29-én gyilkolták meg. A gyilkosságot az országbíró huszára, Berecz János kezdeményezte. A rendőrség Bereczet azonnal letartóztatta, és beismerő vallomása után körözést adtak ki két cinkostársa, Spanga Pál és Pitély Mihály ellen. Pitélyt hamarosan, Spangát csak ápr. 13-án tudták elfogni Pozsonyban. A három gyilkos tárgyalása 1883. okt. 1-én kezdődött, október 6-án mindhármójukat halálra ítélték. A tárgyalásról MK beszámolórt írt *Spanga és Pitély*, *A tanú* és *A bűn trifóliuma* címmel (1. a jelen kötet 95–106. lapján). A *Spanga és Pitély* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben összegeztük a tárgyaláson elhangzottak alapján a gyilkosság körülményeit (1. 289–290. 1.).

Itt jegyezzük meg, hogy Spanga majd két hétig tartó körözése nagy izgalomban tartotta a közvéleményt. Ennek adott hangot MK *A t. Házból* című, azokban a napokban megjelent karcolataiban is. Így az ápr. 4-i írásában a rendőrség tehetetlenségét gúnyoló Németh Albert anekdotával, az ügyefogyott nyomozás alkalmával szötte MK ápr. 7-i karcolatába az Eötvös Károly stílusparódiát, a *Régi urak*,

régi cselédek, régi rablók címűt, amely bevezetéseként reflexiókat fűzött a nyomozáshoz, végül az ápr. 14-i karcolatban Spanga elfogásának híret közreadva gúnyolódik az egyik mameluk képviselőn (I. Krk 66. kötetében).

ORSZÁGGYŰLÉS A MEGYEHÁZBAN

M. Pesti Hírlap. 1883. május 18., 5. évf. 136. sz. (1—2. l.) »Képviselői beszámoló« alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.
Kötetben itt először.

A képviselő-jelölés izgalmanak tréfás kigúnyolásával vezette be MK a Budapesten megtartott Színész Kongresszusról szóló beszámolóját. A május 17-én a pesti megyeház termében összehívott rendkívüli ülésen a központi iroda tisztikarát választották meg. Az elnöklő Ribáry József miniszteri tanácsos üdvözölte a tagokat, melegen megemlékezett az elhunyt Bulyovszky Gyuláról, a színész egyesületben végzett tevékenységéről. A továbbiakban beszámolt arról, hogy a kormány jóváhagyta a színészeti központi iroda 5000 forintos költségvetését. Ez tette időszerűvé a tisztikar megválasztását, igazgatót, titkárt, pénztárnokot és könyvvivőt kell az egybegyűlteknak jelölniök és megválasztaniok. (Fővárosi Lapok, 1883. máj. 18. 115. sz. 741. l.) A délutáni elhangzott beszámoló után a jelölés és a választásra a délutáni órákban került sor, a karcolatban jelzett kisebb vita után a MK által felsoroltakat fogadták el a tisztségek betöltésére.

Itt jegyezzük meg, hogy MK korábban, 1877. dec. 7-én megemlékezett *A színész-kongresszusból* c. írásában az akkor tartott országos értekezletről (Krk 53. köt. 230—232 l.).

SZELÍD NYÁJASKODÁSOK A T. AKADÉMIAVAL

M. Pesti Hírlap. 1883. május 19., 5. évf. 137. sz. (1—2. l.) »A Pesti Hírlap eredeti enygelése« alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.
Kötetben itt először.

A Magyar Tudományos Akadémia 1883. május 15—17 között tartott közgyűlése, pontosabban a máj. 17-én lezajlott új tagválasztások váltották ki MK éles, támadó cikkét. A kiegyezést követő időszakban az Akadémia vezetése egyre inkább a konzervatív körök befolyása alá került. A korabeli liberális és polgári lapok állandóan támadták az Akadémia tevékenységét, szinte minden egyes tagválasztás alkalmával felvetődött a tudományos kijelölés kérdése, a liberális vagy esetleg radikális szellemű tudósok személyének mellőzése és a konzervatív feudális köröknek kedves, de az esetek többségében tudományos kvalitásukkal a mellőzötteknél jóval csekélyebb képességű egyének megválasztása. A hangulat jellemzésére idézzük a PH »Reformálni kell az Akadémiát« c. névjelzés nélküli vezércikkét, amely MK jelen tárcáját követő napon, 1883. máj. 20-án látott napvilágot a lap hasábjain. »A baj a szervezetben van egyáltalán, különösen pedig a második osztály szervezetében. Lehet-e élet, küzdelem abban a

testületben, mely nem a tudomány szempontjából, hanem annyi más tekintetből választja tagjait, mely lehetőleg előkelő, de lehetőleg ártalmatlan egyéneket szemel ki az arisztokrácia és más magas állású férfiak sorából? Amely társulat társalgási intézménynek tekinti magát, s a kis, de tudós emberek csak protekció útján jutnak kebelébe, mint valamely kormányhivatalba.

Az 1883. máj. 17-én a következőket választották meg: I. Osztályba Jókai Mórt és gr. Kun Gézát tiszteleti tagnak, Lévy Józsefet rendes tagnak, Szász Bélát lev. tagnak; a II. Osztályba csak levelező tagokat választottak: Pulszky Károlyt, Kóváry Lászlót, Csontos Jánost, báró Nyáry Jenőt és Thallóczy Lajost; a III. Osztályba Eötvös Lorándot, Fodor Józsefet és Hunyady Jenőt rendes tagnak, Entz Gézát és Klein Gyulát levelező taggá választották.

*

MK az Akadémiát támadó cikkét három anekdotikus történettel fűszerezte: a kolozsvári egyetemi tanári kinevezésekről szóló történettel (51 : 17—23), a Cromwellnek tulajdonított mondással (53 : 7—9) és Mátyás Flórián rovására elkövetett csipkelődéssel (51 : 32—52 : 8). Ez utóbbi élcelődése visszhangot váltott ki: az egyik napilapban »Egy akadémikus« aláírással cikk jelent meg »A jó Mátyás Flóriánról« címmel. Erre az eddig lappangó cikkekre reagált a PH-ban R. A. szignóval megjelent cikk, ugyancsak »A jó Mátyás Flóriánról« címmel (PH, 1883. jún. 1. 9—10. l.), amely védelmébe vette MK-t: »... A tisztelt anonymus mindenekelőtt szörnyű naivitással rápirít Scarronra, hogy hát miféle hallatlan szégyen az magyar íróra, ha nem ismeri olyan ember nevét, amilyen Mátyás Flórián!«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

cím *Akadémiával* — A PH-beli közlésben feltehetően sajtóhiba következményeként *Akadémivul* olvasható.

50 10 *transit* — áttér valamire, itt: átmege, keresztülmege

51 6—7 *ezek közül kellene jelölni ebbe az osztályba, amelyből Szarvas Gábort kibuktatják.* — Szarvas Gábort 1871-ben választotta meg az I. osztály levelező tagjává, 1872-ben szerkesztésében megindult a Magyar Nyelvőr, amely már első számában hadat üzent a szó- és szóláskészletben elburjázott helytelenségeknek. A Magyar Nyelvőr ortológus álláspontja és az Akadémia köreiben támogatott nyelvújító törekvések között »heves harc indult meg, amely sajnálatosan olykor személyes gyűlölködéssé fajult. A nyelvújítás hívei természetesen ellenszegültek, az Akadémiában, napisajtóban elég erős pártjuk is volt...« (Bárcezi Géza: A magyar nyelv életrajza Bp., 1963. 354. l.). Az ortológus — neológus ellentétnek lett a következménye, hogy a Gyulai Pál osztályelnöksége alatt működő I. osztály több ízben megakadályozta Szarvas Gábor rendes taggá választását, így az 1883-as választások alkalmával is mellőzték. 1884-ben választották rendes taggá.

- 51 : 15 *passiert* — megtörténik, megesik
 29—31 *Csakhoggy akkor még Minerva volt a védszentjük, nem pedig Fortuna istenasszony.* — A római mitológiában, különösen Augustus császár után Minervát a bölcsesség istenasszonyaként tisztelték, Fortuna pedig a szerencse istenasszonya volt, akit rendszerint bőségszarúval baljában szoktak ábrázolni.
- 34 *kicsoda Mátyás Flórián?* — A jelek szerint MK valóban nem ismerte Mátyás Flóriánt, aki az 1850-es évektől Pécsen telepedett le, az 1850-es évek végén megjelentetett munkáiban a kibontakozó finnugor összehasonlító nyelvészet ellen lépett fel, műveiben — nacionalista korszellemből kiindulva — méltatlannak érezte a »halzsiros atyafiságot«, és az árja nyelvekkel próbálta összehasonlítani a magyar nyelvet. 1858-ban lett az Akadémia levelező tagja. Nyelvészkedését Hunfalvy Pál megsemmisítő bírálatban részesítette.
- 52 32 *miért mellőzik Csemeget* — Csemegei Károly élete végéig nem lett tagja az Akadémiának.
- 35 *miért látták jónak kihagyni Hegedüs Sándort?* — Hegedüs 1885-ben levelező, 1893-ban az Akadémia rendes tagja lett.
- 36 *Ki gondol Hoitsy Pálra* — Hoitsy élete végéig sem lett tagja az Akadémiának.
- 53 4 *kinek jut eszébe Nagy Miklós* — Nagy Miklós később sem lett tagja az Akadémiának.

EGY JÓ FIATAL POÉTA

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. május 28., 5. évf. 146. sz. (1—2. l.) Névjelzés: *Scarron*. A »Pesti Hírlap« tárcája⁹c. rovatban.

II. *Hi* 4. köt. *Az én ismerőseim*. 126—130 l.

A harmadik verskötetével jelentkező Pósa Lajosról írott meleghangú ismertetés a két író kapcsolatának kézzel fogható bizonyítéka. Ismeretségük — mint erre MK is utal — sokkal korábról datálódik, valószínűleg még az 1860-as évek elejére tehető, amikor 1860 októberében a tízéves Pósa Lajost beiratták a rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnáziumba. A három és fél évvel idősebb Mikszáth ugyanennek az évnak az őszén az iskola negyedik osztályába lépett, és a VI. gimnázium elvégzéséig maradt a rimaszombati iskola diákja. Az intézet falai között eltöltött három év alatt bizonyára találkozhattak és megismerkedhettek egymással. MK már tevékenyen részt vett az önképzőkör munkájában, verselő híre a diáktársak között is elterjedt. (L. Rejtő István: MK, a rimaszombati diák. Bp., 1959. 5—53 l.) Közös tanáruk is volt: Szeremley Károly. (Gyöngyösy László: Pósa Lajos életrajza. Bp., 1920. 8. l.) MK 1863-ban elhagyta Rimaszombatot és Selmecbányán folytatta iskoláit, Pósa 1866-ban végezte el az algimnázium hatodik osztályát, és innen a híres sárospataki anyaiskolába került. Kezdetben papi pályára szánták szülei, de őt írói hivatásérzése Pestre

vezette. Az 1870-es évek elején a Kecskeméti út és a Kálvin tér sarkán levő Batory kávéházban is sokszor megfordult, és itt a joghallgató Mikszáthtal is találkozott. (Gyöngyösy: i. h. 13. l.) A hetvenes években több alkalommal érintkezhetett életútjuk, közös szerkesztőségek, közös írói sors kötötte össze őket. Pósa 1873-tól tanári pályára készült, a bölcsészkar hallgatója lett, négy félévet végzett a pesti egyetemen, és a Sárospatakon megszerzett két félévnyi bölcséleti tanfolyam megadta neki a jogot, hogy tanári vizsgát tehesen. Rövid ideig tanított is a Zerge utcai reáliskolában, majd 1878 őszétől rövid ideig a Mulattató Újság társszerkesztője volt. Ebben az évben jelent meg első verses kötete. 1880 végén a Szegedi Napló szerkesztőségébe került a távozó Mikszáth helyébe. 1881-ben Szegeden látott napvilágot »Újabb költemények« c. verskötete. Harmadik önálló könyve pedig 1883 májusában hagyta el a nyomdát. MK röviddel a megjelenés után írta meg a jelen méltatást. Kettőjük kapcsolatáról szólva megemlítjük, hogy az 1883-as év nyarán, MK szegedi tartózkodása idején Pósa alkalmi verssel köszöntötte írónkat (I. *A csodamadár* c. cikkhez fűzött jegyzetünket a jelen kötet 275. lapján). Pósa Lajos negyedik verskötetéhez, az 1884-ben kiadott »Dalok, regék« címűhöz MK írt szeretettel sugárzó *Előszót*... (L. az előkészületben levő Krk 68. kötetében).

A MÁSIK

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. június 8., 5. évf. 157. sz. (1. l.) A »Pesti Hírlap« tárcója rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Hi* 5. köt. *Az én halottaim* 84–86 l.

A névjelzés nélkül megjelentetett megemlékezés kétségen kívül MK írása. A bevezető sorok (57 : 2–6), az utolsó képviselőházi szerepléséről szóló személyes jellegű emlék felidézése (57 : 17–22), tevékenységének szolid méltatása és végezetül az írói eszközökkel megalkotott zárósortok (58 : 33–36) bizonyítják MK szerzőségét. Hasonló megfontolások miatt illeszthette Rubinyi Mózes is a *Hi* jelzett kötetébe.

A nekrológ meglepő *A másik* címadására a szöveg magyarázatot ad: alig egy hét leforgása alatt két fiatalembert ragadott el a tüdő-sorvadás. Halmi Ferenc 1850-ben született, 1865 és 1873 között vidéki színészként működött, 1873-tól a fővárosi Nemzeti Színház tagja lett, mint bonviván számos vígjátékban játszott, de jellemző színészként is emlékezetes alakításokat nyújtott. A PH-ban Sziklay János búcsúztatta (1883. június 3. 9–10. l.). Péchy Jenő tevékenységének főbb állomásairól MK megemlékezett, így ennek felsorolásától eltekintünk. Csupán azt említjük meg, hogy a jelek szerint MK nem ismerte személyesen Péchy Jenőt, a meleghangú sorok mögött mégis a személyes megrendülés kifejezései bukkannak minduntalan elő. Ebben szerepe lehetett annak, hogy a jelzett utolsó képviselőházi szerepléséről MK az akkori *A t. Házból* c. karcolatában meglepően

erőtéljes szavakkal gúnyolta erőtlen hangját: »Cérna vékonyságú hang. Egy szabólegény a karzaton szinte az ujjaival kapkod utána, s alkalmasint mindjárt tübe húzza az elfogott előadói hangokat, és mellényeket varr velök. Kölcsey óta ilyen pipogya hang nem figurált a diétákon...« (Krk 65. köt. 132. l.) Amikor 1883. febr. 9-én MK e sorokat papírra vetette, nem tudta, hogy Péchy hangját a betegség tompította el. Ez a késői felismerés is diktálhatta a jelen megemlékezés meleg szavait.

TÜL A DUNÁN

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. június 10., 11., 5. évf. 159., 160. sz. A Pesti Hírlap tárcája rovatban. »Úti bolondságok Scarrontól« alcímmel. Két részben.

1. június 10., 159. sz. (1. l.) Az I. rész végéig.

2. június 11., 160. sz. (1–2 l.) A II. résztől végig.

II. H. 12. köt. *Anekdoták I.* 98–105 l.

A Krk jelen kötete a Pesti Hírlap szövegét közvetíti.

1883 június elején Zichy Jenő gróf Fejér megyei szentiváni birtokára meghívott néhány országgyűlési képviselőt, közéleti férfit és velük együtt MK-t is. Zichy Jenő és írónk közötti kapcsolatról e meghíváson kívül egyéb adat nem áll rendelkezésünkre. Zichy az 1860-as években tett külföldi útjai alkalmával behatóan tanulmányozta a mezőgazdaság új módszereit, Angliában a vízepítészetet és csatornázást, Hollandiában pedig a lecsapolási és öntözési munkálzatokat. Tapasztalatait megpróbálta itthon alkalmazni, elsősorban az alföldi csatornázást sürgette. 1868-ban megírta »A duna-tiszai, vagyis a Pest, Szeged, Szabadka és Kula közti csatorna« c. röpiratát. Később a mezőgazdaságról az iparra és ennek elősegítőjére, a kiállításokra fordította figyelmét, 1881-ben őt választották az országos iparegyesület elnökévé, sok gondot fordított az iparos oktatás kialakítására.

Zichy Jenő gróf szentiváni birtoka lápos, mocsaras területen feküdt, a korábbi külföldi útjai alkalmával szerzett tapasztalatokat saját birtokán megvalósította. Valószínűleg ezeknek az eredményeknek bemutatására hívta meg a képviselőket. MK e látogatásról két cikket írt. Mindkettő egy napon jelent meg. A jelen cikk három anekdotikus úti történet, míg a következő *A nyolc tó pusztája* című a birtokon tett látogatás eleven leírása.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

59 28–29 *Luhi Margit és Mohai Ágnes* — Két ásványi eredetű gyógyvíz. Luhi Margit alkális, hideg savanyúvíz, különösen a gyomor és légutak hurutos megbetegedéseinél ajánlották; Mohai Ágnes ún. földes savanyúvíz, mész- és magnéziumtartalommal, a gyomor, vér és vizelet alkalizására használták.

61 7 *Holzwarth* — Az »Angol királynő« nevű szálloda és étterem korabeli bérlőjének neve.

Lap	Sor	
61	20—21	[Zichy Jenő] <i>szentiváni pusztájára, mely mintegy másfél órányira fekszik Fehérvártól.</i> — Szentiván puszta kb. tizenöt kilométernyire van Székesfehérvártól délkeleti irányban.
	34—35	<i>rajta jött a fiumei polgármester Fehérvárra</i> — A PH 1883. jún. 4-i számában megjelent híradás szerint a fiumei küldöttség Ciotta polgármester vezetésével jún. 2-án délután érkezett meg Székesfehérvárra.
62	11	<i>a jámbor Ciottát</i> — l. a 61 : 34—35 sorhoz fűzött jegyzetünket.
64	2	<i>Teleki Samu, aki tudja a medve nyelvét</i> — Teleki híres vadász volt, Rudolf trónörökösöt több külföldi útjára elkísérte. MK tréfás utalása szenvedélyes medvevadászataira vonatkozik.

A NYOLC TÓ PUSZTÁJA

M. Egyetértés. (Szerk.: Csávolszky Lajos.) 1883. június 10., 10. évf. 159. sz. (1—2 l.) »Látogatás Zichy Jenőnél« alcímmel. *Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

MK-nak Zichy Jenő szentiváni birtokán tett látogatásáról l. a *Túl a Dunán c.* karcolathoz frott jegyzetünket. A jelen tárca a birtokon töltött két nap eseményei nyomán a benyomások összegzése, a táj hangulatának megkapó közvetítése. A cikk alaphangját a vendéglátó iránt tanúsított udvariasság szabja meg.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
64	5	<i>isten tehénkéi</i> — cifra, földi poloska, nünüke. MK más írásai-ban is előfordul a bogár neve (l. Krk 54. köt. 279. l. és Bisztray Gyula jegyzetét 473—474 l.).
66	8	<i>szarvak a családi címerben</i> — a Zichy család címerpajzsában a fő helyet egy szarvasagancs foglalja el, és a címerpajzs felett is egy koronás sisakból szarvasagancs emelkedik ki.
67	18—19	<i>A gyönyörű album az asztalon a fehérvári kiállítási bizottságtól való emlékül</i> — 1879-ben Székesfehérváron megrendezett ipari kiállításnak Zichy volt az elnöke.
	33—34	<i>Hoitsy Pál után egy óriási telescopiumot cipel</i> — Hoitsy pályája kezdetén csillagásznak készült, egy ideig a polai csillagvizsgálóban dolgozott, a politika porondjára való lépése után is sok csillagászati és meteorológiai tárgyú népszerűsítő cikket írt.
„	37	<i>Bodajk fiatal képviselője</i> — utalás Meszlényi Lajosra.
68	19—20	<i>Mondtuk is neki, hogy őt sohase fogják a cselédjei megölni.</i> — Ezt a megjegyzést a három hónappal korábban meggyilkolt Mailáth György esete váltotta ki, akit inasa segítségével öltek meg.

Lap Sor

- 68 : 34 *Dreischrift* — a. m. három lépés, osztrák népi tánc.
37—38 *Szögyény-Marich* — Szögyény-Marich László 1867—1883 között Fejér megye főispánja volt, Mailáth meggyilkolása után a főrendiház elnöke lett.
69 10 *asszenciáció* — sorozás
71 7 *ekvipázs* — könnyű fogat, hintó.

A SZEGEDI DUGONICS-KÖR

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. június 12., 5. évf. 161. sz. (1. l.)

Névjelzés: *P-s*.

II. *Hi 6. köt. Szeged könyve*. I. köt. 179—182 l.

A szegedi művelődési és irodalmi kör gondolata a város helyreállítási munkálatainak befejezése körül vetődött fel. Reizner János, a Somogyi Könyvtár gondozója, a szegedi sajtóban 1883 június elején közrebocsátotta a kör alapszabályának tervezetét. A célkitűzésekről a következőket írta: »A Dugonics-kör célja Szegeden és vidékén a tudományosság fejlesztése és terjesztése, a nemzeti irodalom művelése s szülő- és képzőművészetek pártolása által a tudomány, irodalom és művészetek terén rendszeres és állandó munkásságot kifejteni és ezen munkálkodás által Szeged és vidékének közművelődését emelni . . . A társulat föladatának ismeri . . . ezeket az érdekeket az országos hasonnemű társulatok s intézetek irányában képviselni, megővni, s illetőleg a méltányos és jogos igényeknek elismerést szerezni . . .« (Szegedi Híradó, 1883. június 8.) E tervezet a jún. 11-ére Szegeden összehívott előkészítő bizottság munkáját akarta előmozdítani. A Somogyi Könyvtár helyiségében harmincan jelentek meg. Az egykorú híradás szerint: »A tanácskozás Reizner János könyvtárosnak, az eszme legközelebbi megpendítőjének előadásával indult meg, aki röviden előadván az összejövetel célját, fölolvasta Herman Ottó, Varga Ferenc, Fehér Ipoly és Kálmány Lajos üdvözlő és buzdító leveleit . . . Herman Ottó érdekesen válaszolja a tervezett társulat nagy hivatását a magyaros közművelődés fejlesztése érdekében, kiemelve az erre itt fölötte alkalmas talajt, amelyen Mikszáth, Pósa és Szabados növekedtek, akik előnyösen válnak ki fővárosi „aszfalt-poéták” mellett . . . Az értekezlet kiküldött egy öttagú bizottságot az alapszabály-tervezet előkészítése végett: elnök Szabados János, tagjai: Reizner János, Vass Pál, Farkas Antal és Csonka Ferenc.« (Szegedi Híradó, 1883. jún. 12.)

A helyi kezdeményezés visszhangjára ügyelő Szegedi Híradó egyik rövid hírében örömmel vette tudomásul, hogy a PH foglalkozott a Somogyi Könyvtárban tartott előkészítő megbeszéléssel: »„A szegedi Dugonics-kör” fölirattal a Szeged iránt melegen érző Pesti Hírlap tegnapi száma tárcát közöl, amelyben fejtegeti a vidéki tudományos körök szép hivatását, s fejtegetéseit a következő érdekes sorokkal zárja be: [teljes szöveggel közli MK karcolatának utolsó három bekezdését, majd a záró mondathoz — „Kár volna azt a szerepet

elejteni.” Hozzáfűzi:] Nem is ejtjük el!« (Szegedi Híradó, 1883. jún. 14. 2. l.) A glossza érdekessége, hogy írója nem fedezte fel: a P—s zignó mögött MK rejtőzik!

Az előkészítő bizottság munkájának eredményeként augusztus végén újabb megbeszélést tartottak, amely az alapszabálytervezet részletes tárgyalásával foglalkozott, s annak szövegét némi bővítéssel és módosításokkal megállapította... és megválasztották a szervezőbizottságot«. (PH, 1883. aug. 27. 5. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 71 3 *a harmadik egyetem tengeriklgyója* — Ezekben a napokban a közvéleményt újból foglalkoztatta a — budapesti és kolozsvári egyetem után megalapítandó — harmadik egyetem kérdése. A PH vezércikke megállapította: »Az okos decentralizáció ideje elérkezett. Hadd kapjon tért a vidék. Kérdés csak az, melyik vidéki város kapja az új egyetemet: Pozsony, Szeged vagy Kassa? . . . Trefort kegyence Pozsony. A nemzet kegyence Szeged.« (Pozsony, Szeged, Kassa, PH, 1883. jún. 10.) — A harmadik tudományegyetem végül is Pozsonyban jött létre 1912-ben.
- 5—6 *lett olyan könyvtára* [Szegednek] — Somogyi Károly 1880-ban az árvíz sújtotta Szegednek ajándékozta 43000 kötetes könyvtárát, amely azóta is az ő nevét viseli.
- 15 *nem virágzik-e a Toldy Kör?* — 1874. március 28-án, Toldy Ferenc 50. éves írói jubileuma alkalmával alakult meg ez az irodalmi és kulturális egyesület.
- 73 8—9 *Lám, Pozsonyban is jó volt most a Toldy Kör, mely a Petőfi Társaságot fogadta* — Két héttel korábban, 1883 május végén a Petőfi Társaság felolvasó ülést rendezett Pozsonyban, ott hangzott el MK a *Királylátogató parasztok* c. elbeszélése (Krk 34. köt. 105—112, és a vonatkozó jegyzet 311. l.).
- 12—14 *Az egyik szegedi lap méltán panaszkodik, hogy a fővárosi sajtó s ennek munkatársai, írók és tudósok közönnyel nézik az ő szervezkedésüket.* — MK célzása minden bizonnyal a Szegedi Híradó egyik glosszájára vonatkozik, amelyben örömmel nyugtázzák, hogy a Budapesti Hírlap röviden ismertette a Reizner-féle tervezetet, de hozzáfűzték: »Amilyen jól esik ezt a figyelmet egy komoly helyi mozgalom iránt regisztrálnunk, épp oly sajnálatosan konstatáljuk, hogy a Budapesti Hírlap az egyedüli, amely erről megemlékezik, míg a többi lapok említést sem tesznek róla. Persze hiszen ez nem „rejtélyes gyilkosság” s más efféle; a fővárosi lapok pedig csak ilyféle vidéki közleményeket szokták figyelmökre méltatni«. (Szegedi Híradó, 1883. jún. 9.) — Érdemes megemlíteni, hogy a türelmetlen szegedi szerkesztőség figyelmét elkerülte a PH, 1883. jún. 10-i híre, amely felhívja a figyelmet Reizner János tervezetére.

A CSODAMADÁR

M. *Pesti Hírlap*. 1883. augusztus 29., 5. évf. 238. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélküli cikk kétségtelenül MK írása. A tiszaezslári »vérvád-pör« befejezése után írónk vidéken pihente ki fáradalmait. Augusztus derekán Szegeden tartózkodott (l. alább). Szerzőségét jellegzetes stílusfordulatok mellett az is bizonyítja, hogy a Zombory Antalról szóló három anekdotikus történetet: a szegedi külön miniszteriumról tett megjegyzését (74 : 5—6), az ócska kalappal kapcsolatos fogadalmát (74 : 12—14) és a reáliskolára vonatkozó fejtegetést (74 : 25—39) MK két hónappal később írt *A nemes város* c. tárcájába szinte szó szerint beillesztette (l. a jelen kötet 128—130. lapján). Rubinyi Mózes is jelzi a jelen cikket Bibliográfiájában (118. l.).

*

MK tárcájában az árvíz után kezdődött helyreállítási munkálatok befejező szakaszáról adott hírt olvasóinak. Egy kis körsetán mutatta be az új nevezetességeket: a városházát, az új hidat és az elkészült színházi épületet.

Előljáróban jeleztük, hogy MK augusztus folyamán megfordult Szegeden. A PH 1883. aug. 13. (223. sz. 5. l.) az alábbi hírt közölte: »Mikszáth Kálmán lapunk kedvelt dolgozótársa tiszteletére, aki jelenleg Szegeden időzik, az ottani „Oroszlán” vendéglő udvarhelyiségében barátai társasvacsorát rendeztek. A mintegy ötven tagból álló társaság kedélyesen elmulatott a késő órákig. A baráti kör meleg érzelmeit Vass Pál fejezte ki szép pohárköszöntőben, melyben Mikszáthot mint Szeged fogadott fiát, s mint a magyar irodalom elsőrangú kitűnőségét üdvözölte. Utána Pósa Lajos a következő kedélyes rigmussal köszöntötte fel:

Vagyon a világnak sok remek tájéka,
Ahol csupa szépről kuruttyol a béka
Kákova, Soroksár, Róma, Jeruzsálem
És hol úgy köszönnek, hogy „alejkum szálem”
Velence se kutya, Párizs is megjárja
Milánónak sincsen hamarosan párja
Palicsra is futnak, Rohicsra is lótnak
Mégse tetszik egy sem ez a „jó palóc”-nak
Szegedet tartja ő egyedül csak szépnek
Hol nekiront a por a tüdőnek, lépnek
Egyet-egyet gondol . . . s beül a vagonba
Ideszalad hozzánk, nem pedig Londonba
Az isten éltesse ezt a jó palócot
Halál ne kapja be még, mint a gombócot
Bámulja cseh, német, angol, svéd és dalmát
Érje meg hírneve aranylakodalmát !«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 73 1 *az új városháza* — építését Lechner Ödön tervei szerint 1883-ban fejezték be, tetőzetét zöldmázás cserépfedő borította.
- 75 1—2 *most már a reáliskola csak reáliskola és műszaki osztály, no meg Somogyi-Könyvtár.* — A Somogyi könyvtárat megnyitásakor, 1883. okt. 16-án a reáliskola hat nagy tantermében helyezték el (I. MK beszámolóját *Udvari történetek Szegedről*, a jelen kötet 120—123. l.). A Somogyi könyvtár 1896-ban került végleges helyére, a Tisza-parton épített közművelődési palotába.
- 75 21 [*szegedi*] *új híd* — amikor MK e sorokat írta, a hidat még nem adták át a forgalomnak, a francia Eiffel által épített híd 1883. szept. 16-án nyílt meg.
- 24—76 10 a *szegedi színház* — a király látogatása alkalmával nyitották meg 1883. okt. 14-én. (I. MK cikkét *A szegedi színház megnyitása*, a jelen kötet 113—114. l.). A jelen cikkben említett tűzbiztonság azonban nem volt elegendő, 1885. ápr. 22-én ez az új színház a tűz martaléka lett.
- 76 10 *krispin* — rövid női kabát

TISZA KÁLMÁN A KÁVÉHÁZBAN

M. Pesti Hírlap, 1883. szeptember 1., 5. évf. 241. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája c. rovatban. Kötetben itt először.

A karcolat jellegzetes stílusfordulatai, az államférfiak megelevénítésének eszközei mind egyértelműen arra vallanak, hogy *A t. Ház* darabjait író MK tollából származik a jelen történet is. Rubinyi Mózes is felvette az író kiadatlan munkáit tartalmazó bibliográfiájába. (118. l.)

A »Zágrábi címerügy« és a horvátországi tömegmozdulások

1883 augusztus közepén, a nyári politikai »uborkaszezon« idején az újságok minden előzetes hír nélkül hosszabb cikkekben számoltak be a Zágrábban kirobbant magyarelles tüntetésekről. A PH aug. 17-i híradása szerint »Dávid [Antal] országos pénzügyigazgató [Zágrábban] az adóhivatal és pénzügyigazgatóság épületén összesen hat címtáblát helyeztetett el a közös címerrel és horvát-magyar felirással. A horvát túlzók ebben a kiegyezési törvény megsértését látták, s már aug. 12-én tüntetni kezdtek, kivált a Pozor uszítására... Végül tegnap [15-én] valóságos zendülés jellegét öltötték fel a tüntetések, amennyiben a tüntetők a magyar-horvát feliratú címereket erőszakkal letépték, megtaposták, s a kedden este befogott zavargókat szintén erőszakos módon kiszabadították...« A PH aug 19-i napi hírei

arról számoltak be, hogy Tisza Kálmán és Szapáry Gyula nyári szabadságukat megszakítva Budapestre érkeztek. A lap aug. 23-i száma már Bécsből keltezett táviratot közölt, amely szerint aug. 22-én délután 2 órakor a király öfelsége elnöklete alatt közös miniszteri értekezlet volt, melyben gr. Kálnoky Gusztáv, gr. Bylandt-Rheidt és Kállay Béni közös, Tisza Kálmán, gr. Szapáry Gyula magyar miniszterek, Bedekovich Kálmán horvát és gr. Pejacevich László bán vettek részt.

A bécsi minisztertanácsi ülés volt a kezdete egy több mint nyolc hetes politikai válságnak, amely nemcsak Magyarország és Horvátország kapcsolatát rontotta meg, hanem a Monarchia helyzetét is gyengítette. A polgári történetírás hajlamos volt arra, hogy ezekben az eseményekben csupán közjogi vitát lásson. Legújabbban marxista történetírásunk behatóan foglalkozott az 1883 augusztusában kirobbant eseményekkel. Katus László »A Tisza-kormány horvát politikája és az 1883. évi horvátországi népmozgalmak« gazdag levéltári, minisztertanácsi, sajtó és híryanagra épülő terjedelmes tanulmányában bemutatta (Századok, 1958. 644—648, 1959. 303—334), hogy »a címerügy kapcsán kirobbant politikai krízis csupán egyik következménye volt annak a gazdasági és társadalmi válságnak, amely Horvátországban az abszolutizmus korában a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet speciális nehézségei és akadályai kapcsán kialakult... Ez az átmeneti válság megbolygatta a horvát társadalom szerkezetét, kiélezte az osztályellentéteket, s a nép számára súlyos gazdasági és társadalmi következményekkel járt. A gazdasági és társadalmi krízis hatása politikai síkon a jogpárt által vezetett nemzeti mozgalom megjelenülésében s a pártküzdelmek kiéleződésében nyilvánult meg. Ilyen összefüggésekben szemlélve a kérdést, az ún. „címerkérdés”-nek valóban csak negyed- vagy ötödrangú szerepet tulajdoníthatunk az 1883. évi horvátországi eseményekben, s szakítanunk kell azzal a szemlélettel, amely az egész bonyolult ügyet kizárólag a közjogi problémák s a címerfeliratok szemszögéből nézte«. (I. h. 1958. 645. l.)

Az egykorú napilapok — mint ahogy ez a két hónap anyagának tüzetesebb átvizsgálása során kitűnt — nem tudtak túlemelkedni a nacionalista érzelmek keretén, a horvátországi megmozdulásokban kizárólagosan csak a magyar érdekek »sérélmét« látták. De ezenkívül természetesen számos más tény és összefüggés sem került a nyilvánosság elé, és ezek elhallgatása csak fokozta a tények egyoldalú megítélését. A továbbiakban a folyamat bemutatása érdekében röviden összegezzük Katus László kutatásainak eredményét, a kérdés részleteit és szélesebb körű összefüggéseit az olvasó a jelzett helyen teljes egészében megismerheti.

A zágrábi címer-csere a magyar nacionalizmusnak nem első megnyilvánulása volt. Az 1879-ben pénzügyigazgatónak kinevezett Dávid Antal Szapáry Gyula utasítására előbb magyar nyelvű tanfolyamra kötelezte hivatala horvát tisztviselőit, majd a nagyarányú ellenállás eredményeként e rendelkezést úgy módosították, hogy a zágrábi egyetemen rendeztek nyelvkurzust számukra. 1882-ben átszer-

vezték a pénzügyigazgatóság személyi állományát, és jelentős számú magyar tisztviselőt helyeztek hivatalba. E magyarosító tevékenységgel párhuzamosan erőteljes rendszabályokat hoztak az adó behajtására, amely a magyarországi adóztatásnál sokkal erősebben sújtotta a horvát parasztokat.

A magyar nyelv erőszakolt használata a horvátországi közhivatalokban más területen is jelentős méreteket öltött. A Magyarországgal Horvátország között kötött 1868. XXX tc. nem rendelkezett egyértelműen a nyelvhasználat kérdésében, és ennek megfelelően a címertáblák feliratának ügyében sem. Ezt használta ki a magyar kormányzat. 1882–83-ban hat kisebb városban cserélték ki kétnyelvűre az addigi horvát feliratú címereket. Hetedikként 1883. aug. 7-én hajnalban a zágrábi pénzügyigazgatóság épületére is kétnyelvű táblát helyeztek. A csere nagy felzúdulást keltett, előbb beverték az épület ablakait, majd utcai tüntetések voltak, aug. 15-én a tömeg letépte a címereket. A nyugtalanság áterjedt más városokra is. A helyzet komolyra fordult, aug. 21-én Bécsben minisztertanácsi ülést tartottak. A tanácskozáson részt vevő horvát államférfiak elítélték a címercserét, és a korábbi állapot visszaállítását kívánták, Tisza a magyar állam tekintélyének helyreállításaként ragaszkodott a kétnyelvű címer visszahelyezéséhez. A király a kétnyelvű feliratok törvényességét vitathatónak tartotta, ezért javasolta a kétnyelvű címerek katonai segédlettel való visszahelyezését, majd egy-két nap múlva eltávolításukat és ezzel a kérdések kétoldali tárgyalások útjára terelését. Az aug. 22-i, a közös miniszterek jelenlétében tartott tanácskozáson Kálnoky és Kállay is a király által javasolt békés rendezés mellett foglalt állást. Tisza ekkor felajánlotta a királynak *lemondását*. A feszült helyzetre való tekintettel a király ezt elutasította. A vita során Kálnoky és Bylandt-Rheidt hadügyminiszter felvetette a »felirat nélküli címerek« ötleit, amit Tisza is helyeselt, de előbb a magyar nemzeti érzésnek nyújtott elégtételhez ragaszkodott, azaz a kétnyelvű címerek visszahelyezéséhez. Pejacevich horvát bán aug. 24-én kérte felmentését, ezt a király meg is adta, de továbbra is megbízta a báni teendőkkal. Pejacevich hazatért Horvátországba, ahol a tömegmozgalmak időközben nagyobb méreteket öltöttek, ezért aug. 29-én kérte a báni teendők és a minisztertanácsi határozatok végrehajtása alóli felmentését.

A bán lemondása után a szept. 3-i miniszteri konferencián Tisza előterjesztést tett a horvát alkotmány felfüggesztésére és királyi biztos kinevezésére. Ennek *elfogadásához állását kötötte*. A király szept. 4-én Ramberg Herman lovassági tábornokot nevezte ki királyi biztosnak.

Ramberg hivatalának átvételekor proklamációt adott ki, majd szept. 7-én katonai pompával visszahelyeztette a kétnyelvű címereket. Horvátország területének nagy részén elviselhetetlen adóterhek miatt parasztlázadások törtek ki, amelyekkel a helyi rendészeti erők nem bírtak. Ramberg nagyobb katonai erők bevetésével szept. 20-ig leverte a parasztmozgalmakat. Az elfogott felkelők ellen eljárás indult, és többszáz egyént börtönbüntetésre ítélték.

A parasztmozgalmak hatására lényegesen megváltozott a magyar kormány és a horvát uralkodó körök álláspontja. A horvát képviselők több demonstratív lépést tettek honfitársaik bizalmának megőrzése végett, otthon és kifelé nyilatkozataikban a horvát alkotmány elszánt védőinek mutatkoztak, a magyar kormánnyal folytatott tárgyalásban viszont engedékenynek. A magyar részről — Tisza augusztusi álláspontjával szemben — most már hajlandók voltak lemondani a magyar feliratok fenntartásáról, és felirat nélküli címereket javasoltak. A Budapesten tartózkodó horvát képviselők Tiszával folytatott tárgyalásaik során szept. 26 — okt. 1. között sorozatos kompromisszumot kötöttek.

Tisza e megállapodásoknak megfelelően okt. 3-án a képviselőház elé terjesztette a felirat nélküli címer kérdését. E javaslat éles vitát váltott ki (l. erről MK-nak a megfelelő ülésekről szóló *A t. Házból* c. karcolatait és különösen az azokhoz csatlakozó jegyzetekben található, a képviselőház üléséről beszámoló regesztákat).

A kompromisszum kialakulását nyomon kísérve Katus László megállapítja, hogy a körülmények alakulása módosította Tiszának az aug. 21 — 22-i minisztertanácsban képviselt álláspontját: »Lemondott a magyar nyelv terjesztéséről Horvátországban, hiszen ez úgyis reménytelen vállalkozás volt, mert a kétnyelvű feliratokkal, átiratokkal és hivatalos nyomtatványokkal senkit sem magyarosított volna meg, de kiváló lehetőséget nyújtott a horvát nacionalista burzsoáziának arra, hogy mozgósítsa az elégedetlenkedő paraszti tömegeket . . . Nem kétséges, hogy a népi tömegmozgalmak hatása kényszerítette erre Tiszát és a horvát uralkodó osztályt, elsősorban a nagybirtokos arisztokráciát«. (I. h. 1959. 329 — 330. l.)

A kompromisszumos megállapodás utolsó lépcsőfoka az új bán kinevezése volt. Személyének kiválasztásakor Tisza azzal a megoldással próbálkozott, hogy a kormány bizalmi embereként kinevezett bánra és a tőle függő autonóm kormányra kívánta alapozni horvát politikáját. A bánira több személyt javasolt, Cseh Endrét, a volt fiumei kormánybiztost, Philippovich nyugalmazott tábornagyot, majd a horvátországi magyar nagybirtokos arisztokrácia körében keresett megfelelő embert. Végül Khuen-Héderváry Károly szlavón nagybirtokos, győri főispán személyében állapodtak meg, aki dec. 17-én tartotta bemutatkozó beszédét a zágrábi szabóban. Az ő bán hatalmával lezárult Horvátország történelmének egy szakasza, és mint Katus megállapítja, »Horvátország Khuenben megkapta a maga Tisza Kálmánját, azzal a különbséggel, hogy ő talán még drasztikusabb módon alkalmazta a tiszai módszereket . . . Ilyen körülmények között a horvát nemzeti mozgalom átmenetileg lehangyolott, erői szétszóródtak, átrendeződték, a népi mozgalmak elesendesültek . . . A horvát kérdés a XX. század elejéig nem igen okozott többé problémát a magyar kormányoknak«. (I. h. 1959. 334. l.)

*

MK jelen karcolata a horvát címervita első periódusában kezte, Tisza Kálmán második bécsi útja előtt, de már a horvát bán lemondása után. MK cikke a sajtó és a közvélemény várakozásteljes

hangulatát tükrözi, azt a feszült figyelmet, amely a Tisza-kormány további lépéseivel kapcsolatban kialakult. A cikk a kávéházban ülő »vezérkar« fiktív beszélgetése, és a kívülállók ehhez fűzött kommentárjának, feltételezéseinek kontrasztjára épült.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 76 16—18 *ha a föld forog, mindennap beforog minden levegőbe* — MK e naiv álokoskodását egyik korábbi *A t. Házból c.* karcolatában is felelevenítette
- 21—22 Türr István és a csatornaépítés — Türr István az olasz szabadságharcokban vett részt, majd az általános amnesztia után hazatért, a Ferenc-csatornát üzlet és használat céljából átvette, 1881-ben a görög kormánytól engedélyt szerzett egy tengeri csatorna építésére. Ezért szerepel MK karcolatában mint csatornaépítő szakember.
- 78 3—4 *itt hon belzavarok . . . Zágrábban külzavarok.* — A horvátországi események súlyát az is növelte, hogy Magyarországon még ezekben a napokban is tartottak a tiszaezslári »várvád-pör« felmentő ítélete nyomán szított antiszemita zavargások.
- 5—6 *az új úszónadrágom, amit Ostendében csináltattam, kárba veszett.* — MK célzása arra vonatkozik, hogy Tisza Kálmán a nyárvéget a tengeri fürdőn óhajtotta eltölteni, de ezt a közbejött események megakadályozták (l. a PH, 1883. aug. 24-i hírét).
- 15—16 *Kár volt azt a négy sort belenyomatni abba a hivatalos lapba.* — MK ezzel a megállapítással a kormány merev és eltökélt álláspontját el nem fogadók vagy fenntartással szemlélők magatartását érzékelteti. A hivatalos lapban ugyanis a következő közlemény jelent meg: »A Zágráb városában a legutóbbi zavargások alkalmával erőszakosan eltávolított horvát-magyar fölliratú állami címerek a legközelebbi napokban ismét ki fognak tétetni«. — A közleményben megjelölt cél elérésére — mint a fenti összefoglalóban láthattuk — Tisza latba vetette minden erejét, és ezzel csak elmérgesítette a helyzetet.
- 21 *hátha a muszka van mögöttük?* — MK e kérdéssel a sajtóban megjelent széles körű utalások egyikére, a pánszláv szervezkedés feltételezésére utalt.
- 23—26 Podmaniczky Frigyesnek tulajdonított érvek. — MK ebben a fantázia szülte intim kormányzati beszélgetésben az itt jelzett érveléssel a higgadtabb, megfontoltabb rétegek álláspontját akarta érzékeltetni, ill. az adóbehajtással kapcsolatos hazai ellenszenvre is kívánt utalni.

M. *Pesti Hírlap*. 1883. szeptember 2., 5. évf. 242. sz. (1—2. l.) Névjelzés: *Scarron*. A »Pesti Hírlap tárcája« rovatban. Kötetben itt először.

Mikszáthnak a Budapesti Szemle 1883 szeptemberi számáról írott támadó cikkét az Akadémia és Gyulai Pál iránt érzett korábbi ellenszenvén kívül újabb, személyes motívumok is színezték. A folyóirat 1883 márciusi számában -I. szignóval bírálat jelent meg a Jó könyvek sorozatról és abban MK két művéről, *Az ördög orsója* és a *Herceg Esterházi Miklós kalandjai szárazon és vízen* c. füzetéről. Az elsőről a kritikus elismerő szavakkal nyilatkozott, de a másodikról, Esterházi Miklós verses formában előadott kalandjairól igen lesújtó volt a véleménye: »Ezek olvasása — állapítja meg a bíráló — aligha fogja a népet akár ízlés, akár erkölcs, ismeret vagy fölfogás dolgában feljebb emelni, mint a ponyváról eddig szerzett olvasmányok .« (I. h. 1883. 33. köt. 326. l.)

Ha ez a kritika érzékenyen érinthette MK írói önérzetét, akkor a Budapesti Szemle friss, szeptemberi számában az ugyancsak a Jó könyvek újabb füzeteivel foglalkozó kritika már igen fájhatott neki. Az önmagát -i szignóval jelző Gyulai Pál MK-nak a *Jókai Mór vagy a komáromi fiú, ki a világot hódította* meg c. verses életrajzát helyezte a boncolóasztalra. Ironikus fordulatok közepette ismerteti a verses mű tartalmát: »Valóban meg nem foghatjuk, hogy Mikszáth, aki néhány sikerült rajzával méltán magára vonta a közönség figyelmét, hogyan tudta ide alázni tollát . . . Bizonyára Mikszáth sem hiszi el, aki leírta . . . Valóban, ha ez is jó könyv, úgy nem tudjuk, hogy mi a rossz. Minden esetre a vállalat fontos, s megérdemelné, hogy írói komolyabban vegyék, a szerkesztője, pedig szigorúbb kritikát gyakoroljon.« (I. h. 1883. 35. köt. 474—476 l.)

Megítélésünk szerint a Budapesti Szemle friss számában megjelentetett kemény bírálat késztette MK-t arra, hogy tollat ragadjon, és nem úgy mint a két bírálója, szignóval vagy névtelenül, hanem közismert szignójával aláírt cikkben viszonozza a támadást.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 79 14 *Góbi, az valami nagy novellairó ottan* — Góbi Imrétől a Budapesti Szemle 1883. májusi számában egy »Pusztán« c. vers jelent meg.
- 14—15 *Belényesi nem különben szörnyű portentum* — Belényesi Gábor »Ez a szőlő eladó« címmel kétrészes beszélyt jelentetett meg a folyóirat július—augusztusi számában.
- 15 *Hát még Csurgó György?* — A Budapesti Szemle szeptemberi számában »Ki festette a Murillót« címen beszély jelent meg, amelyet »névtelen után angolból Csurgó György« aláírással adtak közre.
- 16 *A pénzügyi tudományban valami Tisza István államférfiú*

- excellál.* — Tisza István »Még egyszer Fiume közjogi helyzetéről« címen írt cikket a folyóirat 1883 májusi számában.
- 81 20 *A poéták közül Kiss Józsefet tette pocskékká a minap* — A Budapesti Szemle 1883 júliusi számában (147—156 l.) -rt- szignóval terjedelmes bírálat jelent meg Kiss József költeményeiről (Bp., 1882.), amelyben grammatikailag hibás vagy vitatható sorok tömegét pécézte ki a kritikus, meglehetősen kioktató hangnemben.
- 21 *legközelebb pedig Bartókot semmisítette meg.* — A Budapesti Szemle 1883 augusztusi számában (309—315 l.) -i- szignóval ellátott bírálatot közöltek Bartók Lajos Újabb költemények (Bp. 1883.) c. verskötetéről.

A BARÁTSÁG

- M. I. *Pesti Hírlap. 1883. szeptember 4., 5. évf. 244. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül. »Politikai csevegés« alcímmel. Rubinyi Mózes a cikk első kilenc sorát, a Tihanyi anekdotát, közölte a Hi 12. kötetében (Anekdoták I. 105. l.), de nem jelezte, hogy a cikknek folytatása van. Bibliográfiájában viszont teljes címleírását adta, tárgyként »Tisza ellen« megjelölést fűzve hozzá. (MK élete és művei 118. l.)
- II. *Arad és Vidéke.* (Fel. szerk.: Sümegi Kálmán) 1883. szeptember 5., 3. évf. 203. sz. (1. l.) Névjelzés nélkül. »Politikai csevegés« alcímmel »(PH. után)« jelzéssel.

A teljes szöveg kötetben itt először.

*

MK szerzőségét a bevezetőben alkalmazott anekdotikus előkészítésen kívül Pejacsevich horvát bán politikai magatartásának poentírozott bemutatása (82 : 36—83 : 16) bizonyítja, továbbá a cikk befejező részében megemlíttett Burg »fehér asszonyá«-ra való hivatkozás is megerősíti.

*

A három nappal korábban megjelent *Tisza Kálmán a kávéházban* c. cikkhez fűzött jegyzetünkben jeleztük, hogy az abban foglalt megjegyzések Tisza első bécsi tárgyalását követő hangulatot érzékeltették. A jelen írás a miniszterelnök bécsi látogatásának idején keletkezett, azoknak a híreknek a hatására, amelyek a tárgyalások elhúzódásáról számoltak be. MK-nak ebben a cikkében kifejtett álláspontja híven tükrözte azt az ingerült hangulatot, amely a szabadelvű párti körökben is megnyilvánult a királyi döntés lassúsága miatt, de érvelésében erőteljesen tükrözi a túlzó függetlenségi párti körökből származó véleményt, amely Tiszát erélytelennek tartotta, és azonnal, önálló katonai akciót követelt. A Függetlenségi Párt képviselői ezt az álláspontjukat a kompromisszum megkötése utáni képviselőházi tárgyalás-

kor is kifejtették. (L. MK *A t. Házból* c. karcolatait, az október elején megjelent beszámolókat.) A horvát eseményekről I. összefoglalónkat e kötet 276—279. lapján.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 82 : 36—83 16 Pejacsevich bán lemondása — A horvát bán lemondása váratlanul érte a politikai helyzet alakulásával foglalkozó újságírókat. A PH 1883. szept. 1-i vezércikke részletesen foglalkozik ezzel a ténnyel, a lap szept. 3-i számában Borostyáni Nándor »A rendszabályok« c. vezércikkében találhatjuk meg MK jelen kombinációjának egyik forrását. Borostyáni a bécsi tárgyalásokkal kapcsolatban a következőket írta: »...Bármily magasra nőtt is az udvari körök dédelgetésével a politika fája Bécsben, annyira rövidlátók mégsem lehetnek, hogy a vészterhes európai helyzettel szemben fölidézniék a Monarchiára nézve a legnagyobb veszélyt: Magyarország nemzeti ellenállását. De ha ezen eshetőségektől nem tartunk is, pedig utalás történt rá bizonyos bécsi lapok cikkeiben s a magyar kormányelnök leendő utódjával foglalkozó hiú kombinációkban, nem akarjuk félreismerni, hogy Tisza Kálmán állását szemben a koronával jelentékenyen megnehezítették azon anarchiával határos állapotok, melyek Magyarország egyes részeiben uralkodnak...«
- 83 18—19 *Bécsben nem áll olyan jól a visszatörlés ügye, aminőnek a mai táviratok jelzik.* — Mint jeleztük, MK jelen cikke a bécsi tárgyalások elhúzódása miatt keletkezett kombinációk szülötte. A cikk megjelenésének napján, már a Tisza által javasolt döntések megszülettek és a PH aznapi számának »A koronatanács határozatai« c. vezércikke a »győzelemről« adott hírt: A bécsi minisztertanács »határozott ügy, miként vártuk; határozott ügy, miként Magyarország — s tegyük hozzá a Monarchia — érdekei is parancsolóan megkövetelik. Tisza Kálmán nagy sikert aratott Bécsben. Minden előterjesztése megnyerte a korona jóváhagyását. Minden javaslata megnyerte a koronatanács tagjainak támogatását... A meggyalázott címerek vissza fognak helyeztetni, s a szervezkedő párttűés szemben találandja magával az állam fegyveres erejét...«
- 23—24 *ott van az a bizonyos »fekete kéz«, mely olyan, mint a Burg »fehér asszonya«* — A babonás hiedelem a bécsi császári palotában is elképzelt hazajáró lelkeket. Tréfás formában MK megemlíti e hiedelmet az *Akli Miklós cs. kir. udvari mulattató története* c. regényében (Krk 16. köt. 170. l. és Bisztray Gyula hozzá fűzött jegyzetét 235. l.).
- 26—27 *Tisza Kálmán most Bécsben marad, mint halljuk, keresztelőbe.* — Rudolf trónörökösnek és Stefánia főhercegasszonynak szept. 2-án leánygyermeke született, a szept. 5-i keresztelőn Tisza Kálmán is részt vett.

A MINISZTERELNÖK FLEGMÁJA

M. I. Pesti Hírlap. 1883. szeptember 5., 5. évf. 344. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

II. Hi. 12. köt. Anekdóták I. 128—130. 1.

E karcolat szellemében és hangvételében közeláll a négy nappal korábban megjelentetett *Tisza Kálmán a kávéházban*. Tisza Kálmán népszerűsége a horvát kérdésben tanúsított merev álláspontja miatt részben még a tőle távolabb állók rokonszenvét is megnyerte: Béccsel szemben szögezett követeléseai kedvesek voltak osztrákkellenes érzelmeknek.

Az előző nap, szept. 4-én megjelent MK karcolat, *A barátság* a bécsi tárgyalások miatt támadt ingerült hangulatot tükrözött. A jelen karcolat már a bécsi tárgyalások után látott napvilágot. Az előző napi karcolat Tárgyi jegyzeteiben idéztünk a PH-ban megjelent vezércikkekből, jelezve e szövegekkel a hangulatot. MK jelen karcolata, amely még a második bécsi tanácskozás előtti atmoszférát érzékelteti, a bekövetkezett fordulat ismeretében kétségtelenül Tisza Kálmán hidegvérének, nyugalmanak és kitartásának elismerését sugallja. MK öt nap alatt megírt három cikkének változó, egymással ellentétes politikai és érzelmi hangulata jellemzi leginkább az 1883, őszi közélet vibrálását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 3 *A zágrábi helyzet kétségbeejtő kezdett lenni . . .* — MK utalása a horvát kérdésben 1883. aug. 23—szept. 2 között kialakult fejleményekre vonatkozik, amikor is Pejacevich horvát bán aug. 24-én kérte felmentését, a király ezt megadta, de továbbra is őt bízta meg a báni teendők vitelével. A horvátországi csemények hatására Pejacevich aug. 29-én végérvényesen kérte a báni teendők és az aug. 22-i minisztertanácsi határozatok végrehajtása alóli felmentését.
- 8—9 *sürgöny sürgönyt ért az ország minden részeiben kiütődő zavargásokról.* — MK utalása a tiszacszlári „vérvád-per” felmentő ítélete után kiobbant antiszemita megmozdulásokra vonatkozik.
- 37—85 : 7 *Tisza és Jekelfalussy párbeszéde* — MK feltehetően a Zala megyei megmozdulásokra célozhatott, ahol a katonaság beavatkozása több emberéletet követelt.
- 85 16 *Éz biz a Bánóczi könyve Kisfaludyról.* — Bánóczi József Kisfaludy Károly és munkái c. kétkötetes irodalomtörténeti tanulmánya 1882—1883-ban jelent meg.

A VIDÉKI ÚJSÁGOKNAK

M. Pesti Hírlap. 1883. szeptember 8., 5. évf. 248. sz. (10—11. 1.) Teljes névjelzéssel.

A tót atyfiak és *A jó palócok* nagy sikere és Pesti Hírlapban megjelentetett *A t. Házból* c. közkedvelt karcolatok vonzóvá tették MK

nevét: írásait sorozatosan vették át a vidéki lapok, induló folyóiratok pedig mutatványszámukban szívesen büszkélkedtek nevével és alkotásával. *A vidéki újságoknak* c. tiltakozás e túlburjánzó és ugyanakkor minden honorárium nélkül való utánközlések elé kívánt gátat emelni.

A jelen cikket a már korábban közreadott *A széttört kapocs* c. történelmi elbeszéléshöz fűzött jegyzetünkben közzöltük (Krk 34. köt. 294—295 l.), és ott jeleztük, hogy a rendelkezésünkre álló adatok arra utalnak, hogy az elbeszélés Szegedi Napló-beli utánközlése váltotta ki MK reflexióit.

A tiltakozás szubjektív indítékairól a Krk jelzett kötetében kifejtettük feltételezéseinket, ezzel itt nem kívánunk foglalkozni. A jelen megnyilatkozás értéke és érdekessége, hogy maga az író szólott álnév használatának módjáról és az azt kiváltó okokról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 86 9—10 *az a Scarron úr valamikor igen jeles író volt* — Scarron, Paul-t az irodalomtörténet a burleszk első francia meghonosítójaként tartja számon. Vígjátékokat, novellákat és komikus regényt írt, szatirikus ábrázolási módjával realista elemeket szőtt alkotásaiba.
- 11—12 *Eleget meghurcolta már azt akkor a felesége* .— Scarron 1652-ben feleségül vette Madelaine d'Aubigné-t, aki az író halála után, Mme Maintenon néven, XIV. Lajos francia király hírhedt szeretője lett.
- 12—13 *Nem én választottam azt [ti. a Scarron nevet], hanem valamelyik redaktor szóta rám*. — Várdai Béla szerint az író Szemere Attila tanácsára választotta a Scarron nevet, és 1882 elején használta először publicisztikai cikkei szignálására. (L. Várdai Béla: MK. Bp., 1910. 97. l.)
- 87 6 *propria auctoritate* — saját tekintélyére.
- 11—12 *Ők felrakják a leszedett címereket erőhatalommal*. — E megjegyzéssel MK aktuális politikai eseményre is céltzott: a horvátországi éimer-háborúra. (L. a Tiszu Kálmán a kávéházban c. karcolathoz fűzött jegyzetünket.)
- 21—24 *a Sz. Napló az aláírt M. K. (gondolom Martonfalvy Károly) betűk által félrevezetve* . — *A széttört kapocs* c. elbeszéléshöz fűzött jegyzetünkben (Krk 34. köt. 295. l.) jeleztük, hogy az eredetileg a Pesti Hírlapban megjelent történet Scarron álnévvel látott napvilágot, és nem M. K. szignóval, ahogy itt Mikszáth írja. Az általa jelzett feloldás — Martonfalvy Károly — légből kapott név. Sem Szinyei József közismert életrajzi műve, sem ennek folytatása, Gulyás Pál kéziratban fennmaradt munkája nem jegyez fel Martonfalvy Károly nevű író embert . .

GLAVINA LAJOS ÉS RABAGAS

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. szeptember 18, 5. évf. 257. sz. (13. 1.) Névjelzés: S-n

II. Ht. 12. köt. *Anekdóták I.* 115—116. l.

A tiszzaeszlári svérvád-pör[»] felmentő ítélete után, a felszított antiszemita-hecckampány nyomán zsidóellenes tüntetések söpörtek végig az országon. Ironikus-szatirikus formában ennek nyomán írta MK a *Hogyan keletkeznek a zavargások* c. rajzát (Krk 34. köt. 129—132, ill. 319—320. lapon levő jegyzetünket). E megmozdulásokra utal a *Tisza Kálmán a kávéházban* és *A miniszterelnök flegmája* c. karcolataiban (I. a jelen kötet 76—78. ill. 83—85. lapján). A legnagyobb méretűek a Zala megyei megmozdulások voltak. A PH beszámolója szerint 1883. aug. 22-től véres zavargások voltak Zalaegerszegen, 2 halottja és 15 súlyos sebesültje volt az incidenseknek. Több zsidó boltot kifosztottak ill. felgyújtottak. A véres események a megye több községére is kiterjedtek. (»Zsidóellenes zavargások Zalaegerszegen«, PH 1883. aug. 29. 237. sz. 2—3. l.) Az összetűzések egyre nagyobb méreteket öltöttek. A PH egyik vezércikke a jelenség forrását kutatta: »... Idegenek jártak a vidéken, kik pénzt osztogattak a nép között, s azt mondták, hogy a trónörökös küldöttei. Kocsikon jöttek meg velocipéden, s miután „fölvilágosították” a népet, hogy a hatóságok csak színből tesznek egy s másat a zavargások ellen, különben ők maguk sem bánják, s hogy a katonaságot kirendelték ugyan, de szigorúan meg van tiltva nekik a lövés, elmentek oda, ahonnan jöttek, talán éppen Németországba, ahol az antiszemiták nemzetközi szövetségének főfészke van...« (»Fatia negra«, PH, 1883. aug. 30. 239. sz. 1—2 l.). A PH ugyanez a száma közölte, hogy a belügyminisztérium Glavina Lajos Zala megyei főispánt azonnali hatállyal kormánybiztossá nevezte ki, és Glavina azonnal elrendelte a statáriumot.

MK a jelen karcolatban a zalai véres események utórezgését ábrázolja. A bevezetőben röviden vázolja a helyzetet, majd a PH ottani levelezőjének beszámolója alapján, kissé átfogalmazva a nyersanyagot, bemutatja Glavina Lajos pacifikációs tevékenységét.

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
 címben *Rabagas* — Sardou hasonló című vígjátékának hőse, aki a köpönyegforgató politikai stréber típusává lett.
 87 7 *egy nőta — a zikkene-zakkene*. — Az Üstökös 1883. szept. 16., 37. száma közli »Zikkene-zakkene« címmel a tiszzaeszlári per nyomán támadt antiszemita tüntetések alkalmával énekelt zsidó-csúfoló dal szövegét és dallamát.
 88 1—2 *Pulver und Blei* — német szavak: por és ólom jelentéssel. A német verurteilt zu Pulver und Blei, am. golyó általi halálra ítélve. E szavakkal MK a kihirdetett statáriumra utalt.
 11—12 *löllei levegővel van bétéelve*. — MK a helységnévvel Szalay Imrére célzott.

»ÓFELSÉGE A KIRÁLY ...«

M. *Pesti Hírlap* 1883. szeptember 20., 5. évf. 259. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A cikk kétségtelenül MK írása. Ezt bizonyítja az írói megelevenítésre valló kezdet: a királylátogatás lázas előkészületeinek villanyszerű képekkel való érzelgetése (89 : 1—14), a közigazgatási stílust képviselő »minekután« és az »Ófelsége a király ...« fordulat összevetése (89 15—16) és a helyreállítás sikereinek propagálása. Ez utóbbi később, de még abban az évben megjelent cikkeiben több ízben visszatér. De Tisza Lajos személyének és különösen tevékenységének hasonló hangú megítélése megtalálható a dec. 31-én megjelentetett *Hol lakik a dicsőség?* és a szegedi kir. biztosság megszüntetése ill. Tisza Lajos grófi címmel való kitüntetése alkalmával írott *A szegedi udvar* c. cikkében (PH, 1884. jan. 1.). — A jelen cikket különben Rubinyi Mózes is számbaveszi Bibliográfiája 118. lapján.

*

A szegedi árvízvet követő helyreállítási munkák a befejezéshez közeledtek. A helyi sajtó már június hónapban jelezte a látogatás lehetőségét. A Szegedi Híradó jún. 13-i számában a következő, feltűnő szedéssel nyomtatott hír jelent meg: »Jön a király! Az utóbbi időben mind határozottabb alakban felmerülő örvendetes hír, hogy koronás királyunk újjáteremtett városunkat az ősszel legmagasabb látogatásával szerencsétlenül fogja«. Augusztus folyamán a fogadtatás előkészületeiről számoltak be a szegedi lapok, a polgári lovasbandérium, a tanyai lovasbandérium és a halászünnepély megszervezéséről adtak hírt. A városi tanács 1883. aug. 28-án tartott ülésén foglalkozott a látogatással, majd az ezt követően Pálffy Ferenc polgármestert bízta meg a szervezéssel. Szeptember 8-án nagy rendezőbizottságot alakítottak, ez pedig több albizottságot küldött ki: 1. A rendfenntartást, fogadtatást, bevonulást rendező bizottság; 2. beszállásolási bizottság; 3. A díszítést, kivilágítást rendező bizottság; 4. A bandérium összeállítását, halász- és népiünnepélyt rendező és a sajtó képviselőit fogadó bizottság, és végül 5. A színházi előadást, a bált és a Somogyi Könyvtár megnyitási ünnepélyét rendező bizottság. A lázas előkészületek során szept. 15-én Tisza Kálmán Szegedre látogatott és megtekintette az újjáépült várost. (PH, 1883. szept. 16.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

90 6 *Tisza Lajos elmondhatja Leboeuf-fel*. — MK utalása arra vonatkozik, hogy Leboeuf 1869-ben a francia—német háború küszöbén elhitette III. Napóleonnal, hogy a francia hadsereg teljesen felkészült. A vereség után Leboeuf lemondott hadügyminiszteri és vezérkari főnöki tisztéről.

Lap Sor

- 90 31—33 *oly kiváló elemek vegyék át a városi ügyek vezetését, mint Szluha Ágoston, Szabados, Vass Pál, Lázár György, Zombory Antal.* — MK az említettekről rövid jellemképet írt a Vasárnapi Újságban megjelentetett *A szegedi Kőr. Biztosság* (okt. 14.) és *A nemes város* (okt. 21.) c. cikkeiben (I. a jelen kötet 107—112, ill. 126—132. l.).

KÉPVISELŐI BESZÁMOLÓK

- M. I. *Pesti Hírlap. 1883. október 1., 5. évf. 271. sz.* (1—2. l.) A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül
II. *Arad és Vidéke.* (Szerkesztő: Sümei Kálmán) *1883. október 4., 3. évf. 227. sz.* (1. l.) A Tárca rovatban. Névjelzés nélkül.
(A PH után) megjegyzéssel.
III. *Hi 12. köt. Anekdoták I. 1917.* 117—121. l.

A névjelzés nélkül megjelentetett karcolat kétségtelenül MK alkotása. Szerzőségét a képviselői kerületek anekdotikus jellemzésén kívül — e fordulatok más írásaiban is visszatérnek — Herman Ottóról szóló megleghangú megemlékezése is bizonyítja.

A jelen Krk a Pesti Hírlap szövegét közvetíti.

*

A képviselőház 6szi ülészakának megnyitása előtt a képviselők beszámolókat tartottak kerületükben. A napilapok szeptember közepe óta nap nap után hírt adtak az ország különböző pontján elhangzott beszámolókról. MK e képviselői tevékenység atmoszféráját idézi fel. A bevezetőben a kerületek természetrajzát foglalja össze, majd ehhez fűz két anekdotát: Németh Albertnek kerületében tett egyik utazásáról keringő históriát és Herman Ottó beszámolójáról hallott anekdotikus történetet. A karcolat befejező soraiban (95 : 11—14) maga MK utal a szegedi beszámoló anekdotikus jellegére. A PH 1883. szept. 16-i számában megjelent hír csupán arról tudósít, hogy Herman Szegeden járt. A két képviselői útról szóló történet közé ékelte MK Herman Ottó múzeumi dolgozószobájában tett látogatásának történetét (93 : 5—94 : 6). Ez a személyes találkozás valóban megtörténhetett ez idő tájt, mivel a tudósnál látott viperáról egy későbbi *A t. Házból* c. karcolatában is megemlékezett. (I. e kötet 156. lapján.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 92 : 22—23 [Németh Albert] *lemenvén választói közc* — Németh Albert Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője volt.
93 : 8 *amfibium* — kétéltű
14—15 *egyszerre előtte evickéljen Magyarországnak minden hala.*
— MK Herman Ottónak ekkor készül és 1887—88-ban megjelent »A magyar halászat« c. munkájára utal.

Lap Sor

- 93 18 *Nem lesz már nagy pókász többé* — E célzás Herman korábban, 1876—1879-ben napvilágot látott »Magyarország pókfaunája« c. munkájára vonatkozik.
- 94 : 13 *aztán elmondta a horvát dolgokat* — utalás az 1883 augusztusában, a Zágrábban kifüggesztett magyar—horvát feliratú címertáblák miatt kirobbant horvátországi megmozdulásokra (rövid összefoglalásukat l. a jelen kötet 276—279 lapján).
- 14 *elmondta az antiszemita ügyben a magatartását* — a tiszzaeszlári per felmentő ítélete után az országban sorozatos antiszemita megmozdulások robbantak ki. Herman elítélte az erőszakos akciókat és az azt szervező, a függetlenségi pártból kivált antiszemita képviselőket.
- 30 *Nem járt itt azóta Szalay Imre képviselő úr?* — MK parlamenti karcolataiban sokszor tett ironikus megjegyzést Szalay bortermelői tevékenységére. A következőkben Herman Ottó által Szalay rovására elkövetett erőteljes tréfa is e csipkedések sorába tartozik.

SPANGA ÉS PITÉLY

M. Pesti Hírlap. 1883. október 3., 5. évf. 237. sz. (9—10. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mailáth György országbíró gyilkosainak végtárgyalásáról a PH 1883. okt. 2—okt. 7. között mindennap részletes, gyorsírói feljegyzés alapján készült beszámolót közölte (»A budavári gyilkosság« állandó címmel 1883. okt. 2., 2—4, 10—12.; okt. 3. 3—4, 9—12.; okt. 4. 2—3, 14—15.; okt. 5. 10—11.; okt. 6. 3—4, 13—15.; okt. 7. 13—14.) A hat alkalom közül okt. 2-án »A bírói szék előtt«, (13—14 l.); okt. 3-án *Spanga és Pitély* (9—10. l.); okt. 4-én *A tanúk* (1—2. l.) és okt. 7-én »Hatodik nap« (13. l.) címmel még külön tárca-cikk is foglalkozott a tárgyalással. E tárca-cikkek szövegének gondos vizsgálatából kitűnik, hogy a *Spanga és Pitély* és *A tanúk* című írások kétségen kívül MK-tól származnak, míg a másik két írás hol érzelmes, hol ríktó színekkel megírt sorai szimpla riporterri képességekről tanúskodnak. A MK-nak tulajdonított két cikk szerzőségét az a tény is megerősíti, hogy a Vasárnapi Ujság 1883. okt. 7-i számában megjelent *A bűn trifóliuma* című — MK szignójával ellátott — cikk szemléletével megegyező módon a lélektani rugókat, a pénzszerzési vágy vak szenvedélyének megnyilatkozásait kereste.

*

A hatnapos tárgyalás során, a vádlottak és a tanúk kihallgatása alkalmával teljes részletességgel feltárultak a gyilkosság körülményei. A bűntényt az országbíró huszára, Berecz János kezdeményezte, akinek kisebb sérelmei voltak, és számított arra, hogy elbocsátják a

szolgálatból. Berecz csupán ki akarta rabolni gazdáját, majd a pénzzel továbbállni. A rablásra összeszövetkezett Spanga Pállal, és később maguk mellé vették Pitély Mihályt. Spanga elcsapott inas, ill. besurranó tolvaj volt, Pitély idénymunkás. A rablásra kiszemelt napon Spanga és Pitély Berecz segítségével elrejtőzött az országbíró lakásában. Mailáthot lefekvés után lepték meg, de mivel ellenállt, leteperték, kezét-lábát összekötötték, és száját brutálisan betömtek. Ez utóbbi okozta halálát. Elrabolták aranyóráját és levéltárcáját. A páncélszekrényt a megkerített kulcsokkal sem tudták kinyitni. A tett elkövetése után Spanga és Pitély a szoba erkélyéről lebozsátott kötél segítségével elmenekültek. Reggel Berecz »fedezte fel« a bűntényt. A rendőrség Bereczet azonnal letartóztatta, beismerő vallomása után körözést adtak ki Spanga és Pitély ellen.

A gyilkosság után MK két írásban emlékezett meg Mailáth Györgyről, és ebben külön szól a brutális tettről (l. e kötetben *Az utolsó országbíró* és a *Mailáth György* c. cikket a 44–47, ill. 235–237. lapokon és a hozzá fűzött jegyzetünket a 266–7. és 355–6. lapokon).

Előljáróban jeleztük, hogy a PH gyorsírói feljegyzés alapján készült beszámolót közölte a tárgyalás minden fázisáról, MK jelen és a következő nap megjelentetett *A tanúk* c. cikke, továbbá a Vasárnapi Újságban közreadott *A bűn trifóliuma* c. cikke e tényeken alapul, így ezek részletes magyarázatától eltekintünk, mivel a bírósági tárgyalás fordulatainak számbavétele nem feladatunk.

A TANÚK

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 4., 5. évf. 273. sz. (1–2. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

MK szerzőségére vonatkozó indokainkat a *Spanga és Pitély* c. írás kapcsán már felsorakoztattuk. Itt még csupán azt kívánjuk megjegyezni, hogy a karcolat két stiláris fordulata: »Ő [ti. Spanga] minden kérdésben a kormánnyal . . . illetőleg a törvényszékkal szavaz . . .« (101 7–8) továbbá »[Spanga] valóságos rabmameluk« (101 11) fordulat *A t. Ház* karcolatírójának játékos ötletére vall.

A cikkhez a *Spanga és Pitély* c. cikk jegyzetében kifejtett okok miatt nem fűzünk Tárgyi magyarázatokat. A megemlített személyek kilitére maga MK utal.

A BŰN TRIFÓLIUMA

M. *Vasárnapi Újság*. (Szerk.: Nagy Miklós.) 1883. október 7., 30. évf., 40. sz. (650–651. l.) Névjelzés nélkül, az évi összesítő tartalomjegyzékben *M–th K–n* szignóval.

A gyilkosság körülményeiről a *Spanga és Pitély* c. cikkhez fűzött jegyzetben szoltunk, és ugyanott jeleztük azokat az okokat, amelyek miatt nem fűzünk Tárgyi magyarázatot e cikkekhez. A jelen írás

102 : 1—5 sorában homályosan említett másfélezer forint arra utal, hogy Spanga Pálra egyik korábbi gazdája 250 ft. évdíjat hagyott, amit Spanga 1881-ben 1500 ft. végkielégítés formájában felvett.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

címben *trifólium* — itt: három címbora

103 3 *metempsziichózis* — lélekvándorlás

105 : 23 *mit Haut oder mit Schaum?* — bórrel vagy anélkül?

„ 25 *Oh ja, mit Vergnügen* — Oh igen, örömmel

106 2 *frenológia* — antropológiai elmélet, amely szerint a koponya külső formája és az ember észbeli és erkölcsi tulajdonságai között kapcsolat áll fenn.

2 *prediszpozíció* — hajlam, fogékonytság.

A SZEGEDI KIR. BIZTOSSÁG

M. Vasárnapi Újság. (Szerk.: Nagy Miklós.) 1883. október 14., 30. évf., 41. sz. (665—666 l.) Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

A szegedi helyreállítást ünnepélyesen berekesztő 1883. okt. 14—16. között lezajlott királylátogatásról MK több cikkben szólt. Ezt megelőzően az építkezés végső szakaszáról adott hírt *A csodamadár* c. írásában (l. a jelen kötet 73—76.l.), a király fogadtatásának előkészületeiről az »*Őfelsége a király . . .*« c. karcolata szólt. (89—91. l.) Október második felében a Vasárnapi Újság hasábjain, három egymást követő számban MK tollából megjelent írás látott napvilágot. Az első a jelen cikk, a következő *A nemes város* (a jelen kötet 126—132. l.). E két írás az újjáépítés szervezőit és kivitelezőit mutatta be. A harmadik, a *Szegedi képek* c. cikk (a jelen kötet 133—137. l.) pedig a király látogatásáról számolt be. E három írás többé-kevésbé összetartozik, azonban a Krk kronologikus felépítése miatt a PH-ban megjelentetett, ugyancsak a szegedi látogatásról szóló beszámolóik közbeékelődnek. A PH-beli írások keletkezéséről l. *A szegedi színház megnyitása* c. cikkhez fűzött jegyzetünket.

A szegedi látogatás alkalmával frott cikkekre — különösen a Vasárnapi Újságban megjelentekre — az ünnepi alkalom fokozottan rányomta a bélyeget. Az újjáépítés tisztségviselőiről rajzolt portré éppen ezért eltér, sokszor ellentétes az 1879—1880-ban, MK szegedi újságíró korában keletkezett cikkeinek megállapításaival, ítéleteivel. A jelen cikkek jegyzeteiben nem tartjuk feladatunknak a korábbi korszak publicisztikai csatározásainak állomásait összevetni a jelen alkalmi cikkekből található megállapításokkal.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

107 : 28—29 *Tiszteljétek a közkatonákat, nagyobbak ők, mint a hadvezérek.* — Petőfi Sándor 1848 őszén írott »Tiszteljétek a közkatonákat« c. versének refrén-soraiból származó szólás.

- Lap Sor
- 108 6—7 [Lechner Lajos] *nagy részt vett a budapesti Sugár út építésében is* — Lechner részt vett a Budapest általános rendezésére kiírt nemzetközi tervpályázaton 1870-ben. Ekkor az első díjat kapta. A város szabályozása a Nagykörút kiépítésével az ő tervein alapult. Később a Sugár út (mai Népköztársaság útja) építésére alakult társaság vezérgazgatója lett.
- 110 31—32 Jókai aforizmája — Az idézett szöveg »A föltámadt Szeged« című, MK közreműködésével megjelent alkalmi kiadványban látott napvilágot. (L. A szegedi színház megnyitása c. cikkhez fűzött jegyzetünket a 293. lapon.)
- 36—37 *Ha nem lehet elhinni Kelemenről, hogy már az ötvenbe jár, még kevésbé hihető, hogy valaha verseket írt.* — Kelemen Petőfi barátja és egyik kunszentmiklósi kortese volt. Tisztként harcolt a szabadságharcban, mint a Kossuth-nóta állítólagos szerzője egy ideig börtönbüntetést is szenvedett. 1853—55 között a Divatcsarnok segédszerkesztője volt, több romantikus és humoros elbeszélése jelent meg abban az időben a Hölgyfutárban, Budapesti Visszhangban, valamint Müller Gyula Nagy Naptárában. Később Kelemen helytartótanácsi tisztviselő lett, 1874-től az igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot.
- 37—38 *clsárgult »Regélők«, »Életképek« tehetnének róla tanúságot . . .* — MK a jelek szerint hallomásból idézte fel Kelemen irodalmi munkásságának színhelyeit, ti. a Regélő (1833—1842) és az Életképek (1844—1848) reformkori divatlapok voltak, ezekben pedig Kelemen írásai nem jelenhettek meg.
- 112 1 *Kállay Albert jelentéktelenebb hatáskörben jött Szegedre.* — Kállay 1867—1870 között Szabolcs megye tiszteletbeli aljegyzője volt, 1870-től a belügyminisztériumban működött, 1879-ben került Tisza Lajos királyi biztos mellé. A királyi biztosság megszűnése után 1884-től 1905-ig Szeged főispánja lett.

A SZEGEDI SZÍNHÁZ MEGNYITÁSA

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. október 15., 5. évf. 284. sz. (4. 1.) »A Pesti Hírlap távirati tárcája« címmel. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Hi* 7. köt. *Szeged könyve II*. 31—33. 1.

A jelen kötet a Pesti Hírlap szövegét közvetíti.

Az előző nap megjelent *A szegedi Kír. Biztosság* c. cikk jegyzetében utaltunk arra, hogy MK már korábban is írt a befejezéséhez közeledő szegedi újjáépítésről és a király fogadtatásának előkészületeiről. A Vasárnapi Újságban megjelent három karcolat rendeltetését tekintve eltér a PH-ban megjelent írásoktól. A hetilap nem közölhet gyors beszámolót, a szerkesztésnek nagyobb távú információt kell kielégí-

tenie. Ezt a feladatot töltötte be MK-nak ott megjelent három írása. (*A szegedi Kir. Biztosság, A nemes város és a Szegedi képek.*)

A PH-beli beszámolókat mint a lap belső munkatársa írta MK. Az már korábban, az előkészületek korai fázisában is bizonyos volt, hogy ő fog a lap hasábjain beszámolni a szegedi eseményekről. Erre utal Zsótér Mariskához írott 1883. aug. 29-i levelének következő mondata: »A császár-járáskor, hacsak valami közbe nem jön, megint lemegyek Szegedre.« (Krk 24. köt. 228. l.) A »megint« szó arra utal, hogy augusztus derekán is Szegeden tartózkodott. (L. *A csodamadár* c. karcolatához fűzött jegyzetünket e kötet 275. lapján.)

A szegedi királylátogatás előkészítésében MK-nak is jutott szerep. A jelek szerint amolyan kis pénzt hozó, névtelen munka: az Endrényi Lajos kiadásában megjelenő »A feltámadt Szeged« c. emlékalbum szerkesztésével és a szerzők felkérésével őt bízták meg. E szervező munkára utal MK-nak két fennmaradt, Pulszky Polyxenának és Endrényi Lajosnak írott levele (Krk 24. köt. 229–230. l. és jegyzet 319–320. l.).

A jelzett albumban MK-tól is jelent meg egy kis rajz, a *Nagy fal, nagy árnyék* című (Krk 34. köt. 163–164. l. és hozzáfűzött jegyzetben röviden összegeztük e kiadvány keletkezésére vonatkozó ismereteinket 331–332. l.).

Az október közepén megrendezett ünnepekre MK két hivatalos minőségben utazott: a Petőfi Társaság küldöttségének tagjaként és a PH kiküldött munkatársaként. Az előbbi megbízatásról a következő hír számolt be: »Szana Tamás, a Petőfi Társaság titkára, levélben tudatta a polgármesterrel, hogy a Petőfi Társaság képviselővel Mikszáth Kálmán, Neugebauer László, Paulay Ede, Szabados János rendes tagok lettek megbízva.« (Szegedi Híradó, 1883. szept. 23.) A szerkesztőségi megbízatásról a PH 1883. okt. 14-i számában, a Napi hírek között olvashatjuk az alábbi közleményt: »Mikszáth Kálmán munkatársunk ma a Pesti Hírlap képviselőjében Szegedre utazott, hol az ünnepély ideje alatt Kalmár István úr vendége lesz. Lapunknak a királylátogatásról táviratilag fog tárcákat küldeni. Szükségtelen olvasóink figyelmét arra a tollra felhívni, mellyel szellemes barátunk már kikarcolta magának a „tiszteletbeli szegedi” titulust.«

A királyi látogatás ideje alatt a PH részletes beszámolóit között az esemény mozzanatairól. Ezek névjelzés nélkül megjelentett közlemények voltak. Az ünnepek három napja alatt MK-tól névjelzéssel két cikk látott napvilágot, a jelen beszámoló és a következő *A király népe között* című. Mindkettőnél külön feltüntették — a fent idézett — szerkesztőségi közleménynek megfelelően: »A Pest' Hírlap távirati tárcája«. Az eseményeket krónikásan rögzítő említett név nélküli beszámolókat a PH egy másik munkatársa írhatta, a szöveg szürkesége semmiképp sem utal MK szerzőségére. De ezt bizonyítja az a tény is, hogy három nappal a szegedi királylátogatás után MK *Udvari történetek Szegedről* címmel három alkalommal publikált cikksorozatot tett közzé, amelyben megírta a szegedi napok kisebb-nagyobb eseményét. Ez is arra mutat, hogy nem MK volt a jelzett

beszámoló szerzője, hanem a PH szerkesztőségének másik, kevésbé ismert munkatársa.

Összegezve az eddig kifejtetteket: az 1883. okt. 14–16 között lezajlott szegedi királylátogatásról MK három típusú karcolatot írt. A Vasárnapi Újság három egymást követő számában közvetlen hangú cikkeket közölt az újjáépítés irányítóiról és a király látogatásának körülményeiről. A PH kiküldött munkatársaként két távirati úton Budapestre küldött cikkben számolt be a nap eseményéről, és végül már itthon a szerkesztőségben tartózkodva írta meg az *Udvári történetek Szegedről* c. cikksorozatát és az ahhoz kapcsolódó *Még két szegedi eset* c. cikkecskéjét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 113 1—11 Dóczy darabja és a közönség — MK e fordulattal kívánta érzékeltetni az ünnepi előadás szervezőinek lojális gesztusát.
- 2 »*Utolsó szerelem*« — Dóczy Lajos történelmi vígjátékát a budapesti Nemzeti Színház bemutató előtt átengedte az ünnepi alkalomra a szegedi színháznak. A darab cselekménye Nagy Lajos korában bonyolódik, hőse Laczkfi Apor István erdélyi vajda, akit a király felesége, Erzsébet királyné meg akar házasítani, egyik udvarhölgyét, Drugeth Máriát szemelte ki számára. Vígjátéki bonyodalmak után a szerelmesek egymáséi lesznek.
- 20 Szabados »*Prológus*«-ja — Szabados János »Szeged ünnepén« c. prólogusát Nagy Ibolya és Hunyady Margit adta elő. Szövegét közölte a PH (1883. okt. 15. 9—11. l.).
- 28—31 A Csanád megyei küldöttségnek adott királyi válasz. — A PH 1883. okt. 15-i száma szerint a király a következő szavakkal fogadta a megyei küldöttség köszöntését: »Örömmel és köszönettel fogadom a küldők nevében imént kifejezett hű érzelmeiket, remélem és óhajtom, hogy a négy év előtt megyéjüket ért sajnós károk nyomait ma éppoly felüdülés váltotta fel, amint ezt, örömmel látjuk e helyen, melynek felvirágzása és erősödése megyéjük szellemi és anyagi érdekeivel is oly szoros kapcsolatban áll«. — MK a királynak tulajdonított megjegyzéssel a Csanád megyeiek érzékeny pontját érinthette, mert bár Makó volt a megye székhelye, a közigazgatás több területén mégis Szeged volt a megye központja.
- 114 10—14 *A király szobrát megkoszorúzó hajadonok* . . — A Szegedi Híradó szerint »Nagy hatást tett a költemény befejező része, midőn Szeged nemtője s vele a színpadra jött 34 gyönyörű leány a király fényárban ragyogó szobrát megkoszorúzta«.
- 14—15 *tán fölösleges is a Pósa költeménye*. — Pósa Lajos alkalmi versét Lánczy Ilka adta elő, szövegét előre közölte a PH 1883. okt. 14-i száma az 5. lapon.

A KIRÁLY NÉPE KÖZÖTT

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. október 16., 5. évf. 285. sz. (4. 1.) »A Pesti Hírlap távirati tárcája« alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.

II. *Hi 12. köt. Anekdoták I.* 121—123. 1. [Rubinyi Mózes a cikk első hat sorát — feltehetően közvetlen aktualitása miatt — a közlésnél elhagyta.]

A jelen kötet a *Pesti Hírlap* szövegét közvetíti.

A cikk keletkezési körülményeiről az előző, *A szegedi színház megnyitása* c. cikkhez fűzött jegyzetben szoltunk. A *Szegedi Híradó* beszámolójából kitűnik, hogy az újszegedi népkertben felállított tizenkét halászkunyhóból álló néprajzi helyen a király a nagy tömeg miatt mindössze csak nyolc percet tartózkodott, megnézte a halászszerszámokat, és néhány szót váltott Zsótér Andor főhalászmesterrel. (»A halász- és népünnepély«, 1883. okt. 16.) — A jelen cikk eleven, élményszerű leírása arra utal, hogy MK személyesen is jelen volt a látogatáson. A cikk végén említett balesetről a szegedi sajtó nem szól, valószínűleg ezzel a hírral nem akarták rontani a fényes események visszhangját.

UDVARI TÖRTÉNETEK SZEGEDRŐL

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. október 19., 20., 21., 5. évf. 288., 289., 290. sz. Az alábbi részletezés szerint:

1. október 19. 288. sz. (1—2. 1.) I. *Az ezerkettedik éjszaka*. Névjelzés nélkül.

2. október 20. 289. sz. (1—2. 1.) II. *A király a tudósok között*. Névjelzés: *Scarron*.

3. október 21. 290. sz. (1—2. 1.) III. *A kékbéliek*, IV *A gyerekek közt*. Névjelzés: *S—n*.

II. *Hi 7. köt. Szeged könyve II.* 94—106. 1.

A jelen kötet a *Pesti Hírlap* szövegét közvetíti.

A cikk keletkezési körülményeiről *A szegedi színház megnyitása* c. íráshoz fűzött jegyzetben szoltunk (I. e kötet 292—294. lapján). Az itt csokorba kötött négy beszámolóhoz részletes magyarázatot nem kívánunk nyújtani, a leírtak szemmel láthatólag MK személyes tapasztalataiból vagy ismeretségi köréből hallott megjegyzésekből származnak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

119 3—4 [Tisza] talán arra gondolt, hogy Zágrábban meglehet most szedegetik le a Dávid címereit — MK az ünnepi alkalommal Tiszának tulajdonított gondolattal a horvátországi megmozdulásokra célzott, pontosabban a szept. 7-én Ramberg királyi biztos által katonai karhatalommal visszahelyezett kétnyelvű címerre. A horvát kérdéstről I. részletesebben a

Lap Sor

- Tisza Kálmán a kávéházban* c. cikk jegyzetében kifejtetteket. (Jelen kötet 276—279. lapján.)
- 119 35 *Tisza csak egyebekben enged.* — MK ez az utalása is a horvátországi fejleményekre céloz, Tisza kompromisszumos megoldására.
- 121 6 *stichblatt* — céltábla
8—17 MK önróniával leírt története — Mint korábban, a 293. lapon jeleztük, MK nem csupán a PH tudósítójaként, hanem a Petőfi Társaság delegációjának tagjaként is részt vett az ünnepségeken.
- 122 : 36—37 *Van-e már katalógus? Vannak-e raritások?* — A Szegedi Híradó tudósítása szerint a király megkérdezte Reizner Jánost, hogy van-e katalógus és van-e ősnymtatvány a Könyvtárban (1883. okt. 17.).
- 123 15—16 A király írása — A Szegedi Híradó szerint (1883. okt. 17.) a király az árvaházi iskolában tett látogatása alkalmával mondta: »Én nem tudok ám olyan szépen írni, mint itt láttam«.

A NEMES VÁROS

M. Vasárnapi Újság (Szerk.: Nagy Miklós) 1883. október 21., 30. évf. 42. sz. (681—682. l.) *Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

E cikksorozattal kapcsolatos megjegyzéseinket l. *A szegedi Kőr. Biztosság* c. íráshoz fűzött jegyzetünkben (e kötet 291. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 127 7 [Pálfy Ferenc] *a »helyettes jó öreg«* — MK *A jó öreg Dáni Ferenc* c. nekrológiájában (a jelen kötet 29. l.) is hasonló módon jelzi Dáni és Pálfy viszonyát.
- 22—23 *miððn [Szabados János] lekerült Szegedre Kempelen után a Szegedi Híradó-t szerkeszteni.* — Kempelen Győző alapította meg a Szegedi Híradót 1859-ben, 1860-ban politikai okok miatt letartóztatták, Szeged város közbenjárására kiszabadult, és haláláig a fővárosban élt. Szabados János nem közvetlen Kempelen után következett a szerkesztői székben, hanem 1863-ban és 1869 közepéig szerkesztette a lapot. 1872-től városi tanácsos lett és közügyekkel foglalkozott.
- 128 3 *oly erőteljes költői prólógót írt* — Szabados János »Szeged ünnepén« címmel írott prólógusát Nagy Ibolyka és Hunyady Margit szavalta el a színház megnyitásán (l. erről MK *A szegedi színház megnyitása* c. cikkét a jelen kötet 114. lapján).
- 13—15 *csak nemrég is ő alapította meg a »Dugonics-kör« címe alatt az első közművelődési társaságot Szegeden* — L. MK

Lap Sor

- A szegedi Dugonics-kör* c. cikkét és a hozzáfűzött jegyzetünket e kötet 71—73. ill. 273—274. lapján.
- 129 : 24—130 : 15 Zombory Antal híres szólásai — MK az aug. 29-én megjelentetett *A csodamadár* c. cikkében is megemlíttette Zombory híressé vált megjegyzéseit.
- 130 9 *asszentáció* — sorozás
- 131 6 *instinktus* — ösztön
- 31—132 : 5 Az együgyű rendőrök — MK ezt a valószínűleg a való életből merített anekdotát, már 1882-ben a *Szeged fejlődése* c. írásába is beleszótta (Hi 6. köt. *Szeged könyve I.* 126. 1.). Találkozunk a motívummal az *Ahol a víz is virágozik rajz-ciklusban* (Krk 35. köt. 105—106. 1.), sőt a vendég tiszteletére a vicinális előtt lovagló huszárok figurája később — kissé ironikus hangvétellel — *A szurdokhelyi tanulmányút* c. elbeszélésében (Jk. 21. köt. 41—42. 1.) és az *Új Zrinyiászban* (Krk 10. köt. 78. 1.) is felmerül.

MÉG KÉT SZEGEDI ESET

M. I. *Pesti Hírlap* 1883. október 23., 5. évf. 292. sz. (13. 1.) Névjelzés *S—n.*

II. *Hi* 7. köt. *Szeged Könyve II.* 107—109. 1.

A jelen kötet a *Pesti Hírlap* szövegét közvetíti.

A két kis történet a szegedi királylátogatás végakkordja, utolsó morzsaí. Kompozícióját tekintve az *Udvari történetek Szegedről* c. ciklushoz áll közel, de már nem a királyi udvar körüli eseményeket, hanem a delegátusok és Tisza Lajos között történt találkozások epizódjait tartalmazza. Mindkét történetben olyan korhoz kötött utalások vannak, amelyek feloldása ma már nehézségekbe ütközik. A Csanád megyeiek és Tisza Lajos között valószínűleg Makó megyei székhely jogait illetően lehetett ellentét, erre mutat az is, hogy MK a korábbi *A szegedi színház megnyitása* c. cikkében is céloz erre. A szentesiek fitymáló magatartásának okát ma már nem tudjuk felderíteni, lehet, hogy MK csupán irigységüket kívánta érzékeltetni.

SZEGEDI KÉPEK

M. I. *Vasárnapi Újság.* (Szerk.: Nagy Miklós) 1883. október 28., 30. évf. 43. sz. (697—698. 1.) *Teljes névjelzéssel.*

II. *Pesti Hírlap.* 1883. október 28., 5. évf. 297. sz. (18—19. 1.) *Teljes névjelzéssel.*

III. *Hi* 7. köt. *Szeged könyve II.* 110—114. 1.

A szövegről

A jelen cikk a *Vasárnapi Újság* számára készített három szegedi írás utolsó darabja, a lap olvasóinak a királylátogatás eseményeiről

számol be. A hetilappal egyidőben a PH is megjelentette, de mivel a Vasárnapi Újság illusztrációkat közölt, és ez szervesen hozzátartozott a cikkekhez, az erre való utalásokat a PH-beli közlésnél és az ezt reprodukáló HI-beli közlésnél elhagyták. Az így keletkezett eltérések a következők:

Lap Sor

- 135 1—6 sorok kimaradtak a PH-ból és a HI-ból
 137 6—9 VU: *Képünk (Kimmach László rajza) azt a jelenetet veszi, mikor őfelsége a népünnepélyen megjelenve, elvegyül a nép közé s tán éppen magát a latinizáló öreg halászt szólítja meg, ki most már színről színre elmondhatja őfelségének.* — PH, HI: *Mikor őfelsége a népünnepélyen megjelenve, elvegyült a nép közé, tán éppen magát a latinizáló öreg halászt szólította meg, ki ezúttal színről színre elmondhatta őfelségének.*

A jelen kiadás a Vasárnapi Újság szövegét közvetíti. Az illusztrációt a VI. sz. képmellékleten találhatja meg az olvasó.

A cikksorozattal kapcsolatos megjegyzéseinket l. *A szegedi Kir. Biztonság* c. íráshoz fűzött jegyzetünkben (e kötet 291. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 135 7—11 a király lakosztálya — az egykorú beszámolók szerint a teljes bérházat a király és kísérete számára alakították át. Az első emeleten rendezték be Pápay udvari tanácsos lakosztályát, a másodikon a királyét, a harmadikon a főhadsegéd és az udvari titkár kapott helyet.
 136 1 *olyanforma korácsú* — népnyelvi kifejezés: hasonló korú.
 136 6—végig. A népkerti ünnepély — MK *A király népe között* c. távirón küldött beszámolójában már feljegyezte az érdekebb eseményeket, itt ennek más szintű összefoglalóját olvashatjuk.
 137 5 *Istud paprikás habet colorem, odorem et saporem!* — e latinizáló mondat jelentése: Ennek a paprikásnak színe, illata és íze van.

HALOTTAK NAPJA

M. Pesti Hírlap. 1883. november 2., 5. évf. 302. (1. l.) Névjelzés nélkül. A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban.

Kötetben itt először.

A szignó nélkül megjelentetett cikk a halottaknak adózó főváros képét idézi az olvasó elé. A temető felé hömpölygő embertömeget, továbbá a gyász és megrendülés, az emlékezés különböző fokait írói eszközökkel eleveníti meg. Visszafojtott, de ugyanakkor ellentétekre

épülő kompozíciója MK tollát bizonyítja. Ezért tekintette Rubinyi Mózes is frónk alkotásának, amikor beillesztette Bibliográfiájába, eligazításként hozzáfűzve: »Alkalmi sorok« (118. l.).

MK korábban is megragadta az alkalmat, hogy adózzon az elhunytak emlékének (l. *Halottak napján* és *Halottak napja* c. írásait Krk 52. köt. 12—15 l., 138—141 l.).

VERES—BENICZKY HERMIN

M. I. *Hölgyek Naptára 1884-re.* (Szerk.: Borostyáni Nándor.) [Buda-pest, 1883 november] 197—201.l. »A nőknek a nőkről« c. rovatban. Névjelzés: *M—th K—n.*

II. Rudnay Józsefné—Szigethy Gyuláné: Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése (Bp., 1902. Athenaeum) c. kötetben »Veres Pálné rövid jellemzése (1884.)« címmel 587—589. l. A jelen Krk a Hölgyek Naptára szövegét közvetíti.

MK minden valószínűség szerint már nógrádi éveiben megismerekedett a Veres családdal, Veres Pál alispánnal, Veres Pálné Beniczky Herminnel, az első Nőképző Egyesület megalapítójával és leányukkal Szilárdával, aki később Rudnay József felesége lett. (L. *A Veres Pálné férje* c. árnyképet Krk 54. 136—138. l. és Bisztray Gyula jegyzetét 409—411. l.) E korábbi ismeretség 1883-ban, Mauks Ilonával kötött második házassága után szorosabbá és bensőségebbé vált. Erre utal MK-nak 1883. aug. 29-én Zsótér Mariskának írott levele, amely nógrádi tartózkodása után kelt. Az idézett sorokhoz hozzá kell fűznünk, hogy MK ekkor még titkolta Zsótér Mariska előtt újra megkötött házasságát. Az említett levélrészlet a következő: »Nógrádban pompásan telt el időm. Ilonka igen megokosodott, amióta elvált tőlem, s most kellemes társalgó, és igen jó házigazda. Veres Pálné dettó. Ezen a két helyen voltam«. (Krk 24. köt. 227. l. és Mércsiné Juhász Margit jegyzetei 318—319. l.). A Veres-családdal kialakult kapcsolatról az 1883—1884-es évekről szólva Mikszáth Kálmánné is írt: »Ez idő tájt — emlékezik — gyakran megfordult az uram Veres Pálné Beniczky Hermin szalonjában is, melyet a Borz utcai kis akadémiának nevezett el. Azt a nagy tiszteletet, mellyel a néhai híres nógrádi alispán, Veres Pál iránt viseltetett, átszármasztotta családjára is. De különben is igen kellemes órákat lehetett ott eltölteni. Veres Pálné úgy, mint leánya Rudnay Józsefné igen szeretetreméltó háziasszonyok voltak. A legszorosabb barátság főzött hozzájuk. Uramat különösen mint megyéjükbeli, igen kényeztettek: .« (Mikszáth Kálmánné Visszaemlékezései Bp. 1957. Szépirodalmi K. 211. l.).

Minden jel arra mutat, hogy a Hölgyek Naptárában megjelentetett arcképvázlat a szorosabb kapcsolat kialakulásának első terméke. Az elkövetkező években MK több cikke tanúskodik a két család között kibontakozó bensőséges viszonyról. *A vanyarci kastély* c. tárcájában (PH 1884. szept. 7.) a család kastélyában őrzött képrejtvényszerűen

írt Madách-levelelről adott hírt, röviden ismertette Veres Pálné és Madách kapcsolatát, és facsimilében közzétette az érdekes levelet (Rudnayné részletesen esetelte édesanyja és Madách kapcsolatát [i. m. 304. l.] újabban I. Sáfrán Györgyi: Veres Pálné. Magyar Tudomány, 1966. 2. sz. 134—138. l.). Néhány nap múlva újabb cikket jelentetett meg MK a Veres Pálné kezdeményezte Nőképző Egyesület létrejöttéről az *Asszonyozgalmak* c. cikkében (PH 1884. szept. 12. — Ezt a cikket közönte meg Veres Pálné egy MK-hoz írott fennmaradt levelében, Krk. 25. köt. 7—8. l.). Fél év múlva újabb cikket közölt MK a Nőképző Egyesület közgyűléséről, a saját maga parlamenti karcolatait perszifáló hangban megírt *A veres Házból* címmel, tudósítva a Nőképző Egyesület évi közgyűléséről (PH 1885. ápr. 29.).

1886-ban a családot ért gyászban MK is osztozott, *Múlik a vár-megye* című meglehangú megemlékezésében búcsúztatta az elhunyt Veres Pál volt nógrádi alispánt (PH 1886. máj. 11. — Hi 5. köt. 122—126. l.). Tíz év múlva a millenniumi ünnepek kapcsán a már egy éve halott Veres Pálné emlékét idézte fel a Vasárnapi Újság hasábjain. (*Veres Pálné*. Vasárnapi Újság, 1896. sz. 244. l. — Hi 5. köt. 185—198. l.)

A hazai nőnevelés nagy úttörőjének tevékenységéről MK később is őszinte megbecsüléssel szólt. Segítette és támogatta az emlékét hirdető szobor létrejöttét, és az 1904 tavaszán az Erzsébet téren (a mai Engels téren) felállított szobrának bronz szalagján Mikszáth felírása olvasható: »Nevét a történelem, alakját a kő örökíti, lelke a haza leányainak öröksége«. (L. a szoborral kapcsolatban Szigethy Gyulánának írt levelét, Krk 25. köt. 111—112. l. és Méreiné Juhász Margit jegyzeteit 230—231. l.)

A jelen meglehangú írás csak vázlatosan szól Veres Pálné tevékenységéről, az utalásokhoz fűzött Tárgyi magyarázatok helyett inkább itt összefoglalóan utalunk az Országos Nőképző Egyesület eredményeire.

Veres Pálné a nőképzés gondolatát a »Hon«-ban 1865. október 28-án megjelentetett »Felhívás a nőkhöz« című cikkében említette meg először. A közlemény országszerte feltűnést keltett, megindult a szervezkedés a gondolat megvalósítására. 1867 májusi előzetes megbeszélés után 1868 márciusában megtartották a Nőképző Egyesület alakuló közgyűlését. Elnökké Veres Pálnét választották, az alelnöki tisztre Teleki Sándorné grófnőt nyerték meg. A közgyűléssel egyidőben Veres Pálné »Nézetek a női ügy érdekében« címmel röpiratot jelentetett meg, amelyben esetelte a nők új társadalmi feladatát. Az Egyesület közben határozatlanul kimondta, hogy kérvényt intéznek az országgyűléshez, egy olyan mintaiskola felállítását fogják kérni a nők számára, mely országszerte irányadóul szolgál a nők oktatására. Sok és szerteágazó szervezés és tárgyalás után — elsősorban társadalmi gyűjtés útján — 1869 októberében megnyílt a Nőképző Egyesület iskolája, előbb csak egy osztállyal, majd később fokozatosan kiépülve több osztályos intézetté. A nyilvános tanintézet jogát csak az 1890-es években kapta meg.

RESTÓRÁLNAK A VÁRMEGYÉEK

M. *Pesti Hírlap* 1883. december 16., 5. évf. 345. sz. (1—2. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

E névjelzés nélkül megjelentetett cikk kétségtelenül MK írása. Erre a stílus-sajátságokon kívül több visszatérő motívum is utal. A 141 : 2—6 sorban olvasható fejtegetéshez hasonlóan ír MK a megyei szemléletről a *Nemzetes uraimékban* (Krk 2. köt. 167. l.); a vidéki ember város-ellenességének egyik kifejezője annak megállapítása, hogy a városban nem raknak virágot az ablakba (141 : 12—14). Ehhez hasonlóan érvel Filcsik uram a *Mikor a sírkövet hoztuk* c. elbeszélésében (Jk 14. köt. 49. l.). Végül az az argumentum, hogy a házassághoz »speiz is kell« (144 : 2) MK más műveiben is visszatér, így a *Gavallérokban* (Krk 8. köt. 21—31.) és *A körtvélyesi csínyben* is (Krk 9. köt. 115. l. és Bisztray Gyula jegyzetét 262. l.).

*

A cikk megírására az 1883. december végi megyei tisztújítás eseményei készítették MK-t. Fejtegetései során több ízben nosztalgiával írt a vármegyei életéről, a patriarchális léggöréről, de ugyanakkor a karcolat végkicsengése érzékelteti a vármegye anakronisztikus élet-szemléletének kritikáját is. Az érzelem és a tudat egymásnak ellentmondó kifejtése az ebben a korban keletkezett elbeszélései egy csoportjában is tapasztalható.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 142 1 *imputarem* — nem kívánt
 28 *sine ira et studio* — harag és elfogultság nélkül. Tacitus Anneleséből származó szállóige.
 31 *Nyáry Pál, s ez is leugrott szegény a negyedik emeletről.* — Nyáry 1848-ban Pest megye alispánja volt. A szabadságharc után tíz évi várfogságra ítélték, ebből hét évet Josephstadt-ban ki is töltött. Az amnesztia után visszavonult a közéleti szerepléstől, a hosszas börtön, anyagi helyzetének ziláltsága s az a körülmény, hogy mindinkább háttérbe szorult, megzavarta idegzetét, s pillanatnyi elmezavarában 1871-ben a Stein-ház negyedik emeletéről levetette magát.
 33—143 : 4 Kállay Miklós megválasztásáról szóló anekdota — E történetet MK később *A »fehér szerecsen«* c. karcolatában (Hi 5. köt. Az én halottaim 137. l.), majd beleszótta *A demokraták* c. írásába is (Krk 10. köt. 38. l. és Király István jegyzetét a 265. l.).
 144 : 22—23 *Majd megtanulod te azt itt, ha a bricskámra ültettek, melyik a rossz út, s melyik a jó út.* — A bricska, mint az út minőségének ellenőre felmerül *A Noszty fiú esete Tóth Marival* c. regényben, ahol hasonló okfejtéssel oktatta Kopereczky a közigazgatásra Noszty Ferit (Krk 21. köt. 61. l.).

A BÁRÓ KEMÉNY REFORMJA

M. I. *Pesti Hírlap*. 1883. december 19., 5. évf. 348. sz. (1—2. 1.) Névjelzés: S—n.

II. *Hí 12. köt. Anekdóták I.* 138—141. 1.

A Krk jelen kötete a Pesti Hírlap szövegét közvetíti.

MK karcolata végén (146 : 36—37) biztosította olvasóit, hogy a közlekedésügyi miniszter által bevezetett reform *stényleg* kiadatott. A korabeli újságokban azonban nem találtuk ennek nyomát. Nagyon valószínű, hogy az előadott történet — éppúgy mint MK által Kemény Gábor rovására elkövetett számtalan csipkelődő megjegyzés — az író tréfás leleménye csupán.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 145 2 *Maholnap már vén közlekedésügyi miniszter leszel* — Kemény Gábor 1882 végén lett közlekedésügyi miniszter, korábban négy évig földművelésügyi miniszter volt.
- 7—8 *most is, hogy leszavazott bennünket a felsőház . . .* — MK utalása a felsőháznak a keresztény—zsidó vegyesházasságra vonatkozó törvényjavaslat 1883. dec. 10—11-i ülésén elfogadott elutasító határozatára vonatkozik.
- 9 *Ráday zsanádókat állított fel* — a csendőrség intézményéről már az 1881-ben hozott törvény intézkedett. Ráday előterjesztésére 1883. május elején további csendőrpáncsnokságokat állítottak fel és szervezeti intézkedéseket hoztak.
- 10 *Pauler zsidó házasságot csinált . . .* — MK utalása az 1883. nov.—dec.-ben a képviselőházban tárgyalt keresztény—zsidó vegyesházasságra vonatkozik.
- 11 *Szapáry új adókat hozott be.* — A képviselőház 1883 decemberében tárgyalta a pótdókról szóló törvényjavaslatot.

HOL LAKIK A DICSŐSÉG?

M. *Pesti Hírlap*. 1883. december 31., 5. évf. 359. sz. (9. 1.) Névjelzés: S—n.

Kötetben itt először.

Az allegorikusnak tűnő történet Tisza Lajosról, a szegedi királyi biztosról szól. A város újjáépítésének nagy, heroikus szakasza az 1883 októberi királylátogatás időpontjáig befejeződött. A jelen kötetben közöljük MK-nak ebből az alkalomból megjelent cikkeit, beszámolóit. E cikkekhez fűzött jegyzetünkben jeleztük, hogy frónk ez ünnepi alkalommal a kir. biztosság tevékenységének eredményeit emelte ki, mellőzve a szegedi újságíró korában folytatott polémiák személyes hangvételét.

Az 1883-as év végével a kir. biztosság működése is megszűnt. A király az alábbi kéziratot intézte a felmentett biztoshoz:

•Kedves Tisza Lajos!

Midőn önt az 1879. XX. t.cikk hatályának megszűntével, magyar miniszterelnököm előterjesztésére a szegedi királyi biztosi állásától ezennel fölmentem, az államnak tett kiváló szolgálatai és különösen Szeged városa rekonstrukciója művének sikeres végrehajtása körül szerzett kitűnő érdemei elismerésül önnek és egyenes törvényes utódainak a magyar grófi méltóságot díjmentesen adományozom, s megengedem, hogy a „borosjenői” nemesi előneve mellé a „szegedi” előnevet is fölvehesse.

Kelt Bécsben, 1883. dec. 27.

Ferenc József s. k.

Tisza Kálmán s. k.

B. Orczy Béla s. k. «

Szeged az év utolsó napján, dec. 31-én nagyszabású ünnepek keretében búcsúztatta Tisza Lajost. (A királyi kéziratot és az ünnepségen elhangzott szónoklatokat közli: Kulinyi Zsigmond »Szeged új kora.« Szeged, 1901. 206–215 l.)

MK a jelen cikket a grófosítás alkalmából írta, utalásszerűen felsorakoztatva Tisza Lajos addigi pályafutását. A PH következő napi zámában *A szegedi udvar* c. írásában anekdotikus történetekkel méltatta a királyi biztos tevékenységét (PH 1884. jan. 1. — Hi 6. köt. 34–139 l., a cikket a Krk következő, 68. kötete fogja közölni.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 47 27 *Megválasztották képviselőnek* — Tisza Lajost 1861-ben választották képviselővé, ekkor a határozati párt híve volt, 1865-ben Deák-párti programmal választották meg újra.
- 48 29 *följebb, egész a miniszteri polcig.* — Tisza Lajos 1871-ben az Andrássy-kormányban a közlekedési tárcát vállalta, három évig volt miniszter.
- 39 *egy vidéki városba építeni.* — Tisza Lajost 1879. június 4-én nevezte ki a király Tisza Kálmán előterjesztése alapján királyi biztossá.
- 49 3 *Klio* — a történetírás műzsája az ókori görög mitológiában.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*, 1883. szeptember 28., 5. évf. 267. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés a nyári szünet után először 1883. szept. 27-én ült össze. *Rakovszky István* jegyző felolvasta a király leiratát, amely az országgyűlés harmadik ülészakát szept. 27-re hívta össze. *Péchy Tamás* a királyi leirat elhangzása után üdvözölte a képviselőket, kérte további támogatásukat. Bejelentette, hogy Péchy Jenő, a mátészalkai választó-

kerület képviselője, 1883. június 6-án meghalt, Tamásy Béla, a szász-sebesi kerület képviselője nagykanizsai törvényszéki elnökké való kinevezése miatt lemondott mandátumáról. Bejelentette továbbá, hogy Dóry Bélát a Tolna megyei szakcsi választókerület, Beöthy Algernont a Szeben megyei szászsebesi választókerület, Perényi Péter bárót a Szatmár megyei mátészalkai választókerület képviselőül megválasztotta, megbízólevelüket bemutatták. Baross Gábort pedig a Trencsén megyei illavai választókerület újból megválasztotta. Az ülés további részében *Berzeviczy Albert* jegyző a beérkezett feliratokat és kérvényeket ismertette, amelyet átadnak a kérvényi bizottságnak. Az ülés berekesztése előtt *Péchy Tamás* bejelentette, hogy a következő ülésen a képviselőházi tisztségviselőket és bizottsági tagokat fogják újra választani. (KNapló, 1881—1884. XIII. k. 3—6. l.)

MK az újra összeülő képviselőházzal frott első beszámolójában a három hónap után egymással újra találkozók képviselők hangulatát, kedélyes élcelődéseiket, tréfás megjegyzéseiket írja le. A körképhez hozzátartozik a miniszteri gárda villanásszerű bemutatása is, ennek során, Szapáryról szólva, beleszövi a horvát helyzetet is (l. 151 : 25—31. sorokhoz fűzött jegyzetünket), erre utal a tárca végén reprodukált beszélgetéssel is (152 : 35—39). A rövid ülésen elhangzottakból csak Beöthy Algernon megválasztását építi bele egy mameluk képviselővel folytatott (feltehetően fiktív) beszélgetés formájában (152 : 20—28).

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
150	1—9	Csernátony Lajos új erőre kapása — Csernátony Lajos 1883 májusában és júniusában hosszabb ideig beteg volt (l. a Fővárosi Lapok 1883. máj. 23., 769. l.; jún. 2. 823. l.; jún. 19., 913. l. olvasható híreket).
151	25—31	Szapáry Gyula és a horvátok — L. a korábbi, <i>Tisza Kálmán a kávéházban</i> c. karcolathoz fűzött részletes jegyzetet (jelen kötet 276—279. l.). Dávid országos pénzügyigazgató Szapáry Gyula utasítására függesztette ki a magyar és horvát feliratú címereket az adóhivatal és a pénzügyigazgatóság épületeire.
152	11	<i>Itt vannak kedves Farkasaim is.</i> — MK ironikus utalása a tavaszi ülésszakon közte és a Farkas vezetéknévű képviselők között lezajlott incidensre utal. (L. Krk. 65. köt. 168., ill. 322—323. lapjait.)
19		<i>út a grigirálás is.</i> — A ferblinél, ha egy játékos kezében különböző négy színből közvetlenül egymás után következő értékű kártyalap (pl. vörös disznó, tők király, zöld felső, makk alsó) van, ezt grigirálásnak nevezik.
26		<i>Behoztuk a Házba a szünet alatt Beöthy Algernont.</i> — Mint a Péchy Tamás elnöki megnyitójából kitűnt, Beöthy Algernont

Lap Sor

- 152 : 26 a mandátumáról lemondott Tamásy Béla helyett választották meg a Szeben megyei Szászsebes képviselőjévé. (KNapló, i. h. 4. l.)
- 153 2—3 még a jó piros arcú, öreg Bedekovich is lázong odahaza az Angol királynő valamelyik pamlagán. — A horvát képviselők bár szeptember végén megérkeztek Budapestre, közös elhatározásuk szerint mégsem vettek részt az országgyűlés munkájában. A jelen karcolat megjelenési napján, szept. 28-án a PH közölte a hírt, hogy a horvát képviselők előbb Inkey Nándor báró lakásán, majd a szabadelvű párt Deák-termében megbeszélést tartottak, és megvitatták a horvátországi helyzetet. A következő nap a PH szept. 29-i híre szerint Tisza Kálmán is megjelent a megbeszélésen, ahol »néhány horvát képviselő a miniszterelnök előtt kifejtette, hogy nem igen tartják lehetségesnek addig, míg a királybiztos működik, a közös magyar országgyűlésen megjelenni«. — Később a horvát képviselők úgy döntöttek, hogy csupán a címer-kérdés parlamenti vitáján nem vesznek részt. (PH 1883. szept. 30. 2. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 2., 5. évf. 272. sz. (9. l.)) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Az országgyűlés október 1-i ülésén a Ház tisztségviselőit választották meg, és a képviselőket a szokásos kilenc osztályba sorolták. *Péchy Tamás* elnök a választások előtt bejelentette, hogy a képviselőházi ülések szünete alatt tizennégy törvényjavaslatot szentesített a király. *Abonyi Emil*, az állandó igazolóbizottság elnöke közölte, hogy *Beúthy Algernon*, *Döry Béla* és báró *Perényi Péter* új képviselők megbízólevelét — mivel azok ellen a szokásos 30 nap elteltével semmi kifogást nem emeltek — elfogadta a bizottság. Ezután a Ház első elnökének báró *Kemény Jánost*, második alelnökének *Szontagh Pált* választották meg, majd a hét jegyző személyére szavaztak: *Rakovszky Istvánt*, *Berzeviczy Albertet*, *Duka Ferencet*, *Zsilinszky Mihályt*, *Fenyvessy Ferencet*, *Tibád Antalt* és gr. *Pejacsevich Tivadart* választották meg e tisztségre. Ezután *Péchy Tamás* ismertette a következő ülés napirendjét, végül a 410 magyar és a 33 horvát képviselő kilenc osztályba való sorolása következett. (KNapló, 1881—1884. XIII. 6—10.)

Az adminisztratív teendőkre szánt parlamenti ülés személyi vonatkozásaival MK karcolatában nem foglalkozott, hanem ehelyett ironikus képet rajzolt arról, hogy a szavazás körülményeit és a személyi javaslatokat előzetesen, a klubban eldöntötték.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 3., 5. évf. 273. sz. (13. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 2-i ülésén *Péchy Tamás* elnöki bejelentései után *Németk Albert* napirend előtti felszólalása következett, amelyben a Horvátországban lezajlott tüntetések és incidensek miatt a kormányt, valamint a miniszterelnököt tette felelőssé. Kifogásolta, hogy a hosszú szünet után összeülő Ház a bizottságok és egyéb tisztségek megválasztásával tölti idejét ahelyett, hogy azonnal napirendre tűzte volna a horvátországi eseményeket. *Tisza Kálmán* rövid válaszában arra hivatkozott, hogy a házszabályok értelmében az érdemi munka megkezdése előtt kell lebonyolítani a választásokat. Bejelentette, hogy a következő ülésen szóbeli jelentést fog adni, és határozati javaslatot fog benyújtani a horvát-kérdéssel kapcsolatban. *Péchy Tamás* ezután a bizottsági tagok megválasztását tűzte napirendre, a képviselők azt követően az osztályok termeibe vonultak, és megalakították az osztályokat. (KNapló, 1881—1884. XIII. 11—13.)

*

A karcolat nagyobb részében MK a horvátországi események parlamenti visszhangjával foglalkozik. A feszültség lassan enyhült, de a nyomasztó légkör érződött a képviselők magatartásán. A humorista kereste azokat a könnyedebb történeteket, amelyek némileg oldhatják a hangulatot. Így részletesebben foglalkozik azzal a ténnyel, hogy a horvát képviselők felvették a házbér-járandóságot. (154 : 4—15). A horvát képviselőkkel folytatott, folyosón ellesett beszélgetésekkel MK-nak sikerült érzékeltetnie, hogy Horvátországban az események már odáig fajultak, hogy az uralkodó osztályok — azok reprezentánsai voltak a delegált horvát képviselők — már szívesen megegyeznének, mert tartanak a parasztok lázadásától. A karcolat befejező részében a rövid ülés eseményét, *Németk Albert* felszólalását kommentálja Mikszáth.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

154 : 23—24 *Az bizony a Miletics Szvetozár*. — Miletics Szvetozár nevének e szövegkörnyezetben való említése satirikus kicsengetésű. Miletics ugyanis a szerb nemzeti mozgalom egyik kiemelkedő alakja volt, az Omladina-egyesület vezetője, a *Zasztava* c. újvidéki lap vezércikkírója. A török—szerb háború idején képviselői immunitása ellenére letartóztatták azzal a váddal, hogy Magyarország területén önkénteseket toboroz a szerb hadseregbe. Hosszú vizsgálati fogság után 1878-ban öt évi börtönre ítélték. Kiszabadulása után visszavonult a politikai élettől.

- 154 : 32 *Ha én most leülök közétek, azt [az asztagokat] rögtön alágyújtják otthon . . .* — A horvát képviselőknek tulajdonított érvekkel MK azokra a nagyarányú horvátországi paraszt-megmozdulásokra utal, amelyek különösen szeptember első hetében öltöttek nagyobb méreteket Zagorjében és Jabukovacon, ahol Ramberg katonai erővel verte le a felkelőket. (L. Katus László: A Tisza-kormány horvát politikája, Századok, 1959. 319—327. l.)
- 155 5 *Ich nehme, ich gebe . . .* — adok, veszek
8 *Németh Albert »szégyenteljes trafikációknak«* nevezte el . . . — A KNapló szerint Németh Albert felszólalását a következőkkel fejezte be: »Én csak a lapokból tudom, hogy itt a horvát képviselőkkel ma is szégyenteljes trafikációk folynak. (Élénk helyeslés a szélsőbal oldalon. Zajos ellenmondás a jobb oldalon), és ha ezen szégyenletes trafikációk itt addig üzetenek, míg azoknak befejezése Machiavelli politikájának, Tisza Kálmánnak sikerülend, addig az ország közvéleménye ne tudja, hogy mit ítéljen voltaképpen a horvát eseményekről...« (I. h. 12. l.)
- 155 37—38, 156 4 Madarász József közbeszólásai. — A KNapló nem jegyezte fel Madarász MK által jelzett közbeszólásait (i. h. 12. l.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 4., 5. évf. 274. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 3-i ülésén *Péchy Tamás* ismertette az előző napon az osztályüléseken megválasztott elnökök és jegyzők nevét, *Berzeviczy Albert* pedig az előző napi választások alapján kihirdette a bizottságokba beválasztott képviselők névsorát. *Tisza Kálmán* bejelentésének elegendő téve felszólalt a horvát kérdésben. Előljáróban viaszautasította Németh Albert feltételezéseit, kijelentette, hogy tárgyalásokat folytatott a horvát képviselőkkel, mert mindkét fél érdeke a békés megoldás. Ennek megfelelően határozati javaslatot terjesztett elő, amely kimondja, hogy Horvátországban az 1868. XXX. t. c. óta »kezdeményezett gyakorlat szerint fennlévő címereket fennhagyhas-sák«, ahol pedig új címereket alkalmaznak, ott »minden felirat nélkül alkalmazza a törvényben meghatározott címereket«. Kérte a képviselőházat, hogy e határozati javaslatot a következő nap tárgyalja meg. *Szilágyi Dezso* és *Mocsáry Lajos* a javaslat tanulmányozására időt kérve, a vitának az okt. 6-i ülésre való elhalasztását javasolta. *Tisza Kálmán* rövid felszólalásában e javaslatot elfogadta, ironikusan hozzátette azonban, hogy az ellenzék az előző nap a kérdés megtárgyalását sürgette. *Madarász József* tiltakozott az ellen, hogy Tisza beszédében magyar—horvát közös kormányról beszélt, mert ez ellenkezik a ki-egyezés szellemével. (KNapló, 1881—1884. XIII. 13—19.)

*

A rövid, csekély érdeklődést keltő ülésről írt beszámolóját MK Szilágyi Dezső felszólalásának poentírozott előkészítésével vezette be. Úgy állította be a történeteket, mintha Szilágyi Dezső csakis a francia vendég kedvéért szólalt volna meg (156 : 1—157 3). A tömeg hangulatát a Sándor utcai parlament előtt tüntetők mozgásának, vélemény-nyilvánításának leírásával folytatta (157 14—158 : 35 e rész valóság elemeiről l. a Tárgyi magyarázatokban e részhez fűzött magyarázatainkat). A tárca utolsó negyedében írt tulajdonképpen magáról az ülésről, de annak is csak a hangulati elemeiről.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 156 3 *Herman viperájának sziszegése* — MK az okt. 1-én megjelentetett *Képviselői beszámoló*k c. tárcájában írt részletesen Herman Ottó kedves viperájáról. (I. e kötet 93. lapján.) De MK-nak ez az utalása átvitt értelemben is felfogható: ti. a függetlenségi pártnak a horvát kérdésben tanúsított magatartásának jellemzéseként is érthető.
- 16 *Floquet, francia képviselő* — Charles Floquet, a francia republikánus párt radikális szárnyának képviselője 1883. szept. 30. óta feleségével együtt Budapesten tartózkodott. A PH 1883. okt. 2-i számában »Francia vendégünk« c. cikkében méltatta a politikus pályáját.
- 157 4—5 *Életkora kedves a Balzac úr ízlésének* — Balzac »A harmincéves asszony« c. munkájában intenzíven ábrázolta hősnője érzelmvilágát — MK e fordulattal gyakran céloz a harminc év körüli nőkre.
- 14—158 : 35 a képviselőház előtti tüntetés — a PH 1883. okt. 4-i száma (9. l.) az alábbiakat írta a parlament épülete előtt lejátszódottakról: »Jóllehet az ülés 11 órára volt kitűzve, már tíz órakor nagy tömeg tolongott az országház előtt, és miután a jegyeket még tegnap majdnem mind elkapkodták, a jegy nélkül maradottak erőszakkal akartak a Házba benyomulni, úgyhogy a karzatra vezető ajtókat be kellett zárni. A tömeg annyira elállta az utcát, hogy a képviselők csak nagy nehezen bírtak a főajtón bejutni«.
- 158 38—39 *Madarász szavainál felviharzott kétszer háromszor is az ellentmondások zűrzavara* — A KNapló három ízben jegyezte fel Madarász József beszéde alatt az egyetértés moráját, ill. az ellenzést. (I. h. 18—19.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 5. évf. 276. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 6-i ülésén napirend előtt *Péchy Tamás* bejelentette, hogy a bizottságok megválasztották az elnököket és a jegy-

zöket. Rakovszky István jegyző felolvasta a király és Tisza Kálmán levelét a delegáció bécsi ülésének okt. 23-i összehívására. *Irányi Dániel* indítványt nyújtott be a Bukovinából Pancsova vidékére áttelepített csángók rossz, egészségtelen elhelyezésének, és a létminimumot is alig biztosító anyagi lehetőségük megvizsgálására. Az indítványt elfogadták, elhatározták, hogy a horvát-vita lezajlása után napirendre tűzik. Tisza Kálmán okt. 3-án a horvát-kérdés rendezésére vonatkozó határozati javaslatához elsőnek *Helpy Ignác* szólott hozzá. Rosszallással beszélt arról, hogy Tisza Kálmán nem ismertette az országgyűlés előtt a magyar nyelvű címerek elhelyezéséből származó horvátországi mozgólódások történetét. A főbb mozzanatokot összefoglalva megállapította, hogy Szapáry pénzügyminiszter nem jó időpontot választott az ország jelvényét jelentő címerek elhelyezésére, és ha már megtette, nem lett volna szabad az éjszaka leple alatt ezt végrehajtani. A kormány nem mert önállóan dönteni, a közös had- és külügyminiszterrel tanácskozott. Határozati javaslatot terjesztett elő, amely elítéli a kormány eljárását, javasolta, hogy ne szöveg nélküli, hanem magyar—horvát feliratú címereket helyezzenek el a jövőben, végül indítványozta az 1868. XXX. tc. revízióját. *Szilágyi Dezső* hosszú beszédében újabb mozzanatokot tárt fel a címer-vita elfajulásáról, élesen bírálta a kormány eljárását, maga és tíz társa nevében elvetette a benyújtott határozati javaslatot. *Tisza Kálmán* válaszában kijelentette, hogy az események részleteiről »hivatalból kormányjelentést tenni nem lehet«, mert ez kihatással lenne a magyar és a horvát viszony alakulására. Megvédelmezte a kormány eljárását, visszautasította *Helpy* és *Szilágyi* érveit, és hangsúlyozta, hogy egyedül a felirat nélküli címer vehet véget a nyelvi vitának. *Helpy Ignác* félreértett szavait helyesbítette, majd *Szapáry Gyula* gróf, pénzügyminiszter szólalt fel. Ismertette azokat az 1880 óta folyó tárgyalásokat és intézkedéseket, amelyek során a csupán horvát nyelvű felirattal rendelkező címereket Horvátország területén magyar—horvát nyelvű címerekkel cserélték fel. Ez a csere szerinte csak Zágrábban váltott ki ellenállást. (KNapló, 1881—1884. XIII. 19—42.)

*

MIK a karcolatot a színház hasonlattal kezdte, a Komjáthy Bélának tulajdonított anekdotával (160 : 15—27) folytatta, és a karzat hangulatának felidézésével fejezte be. Ezenkívül — mint a fenti regesztából is kitűnik — a tárgyalások fontosabb mozzanataiba is beleavatja az olvasókat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

160 4—9 a horvát kérdés négy »felvonása« — MIK a tárca bevezetőjében megkezdett színházi hasonlattal folytatta fejtegetéseit. A négy »felvonás«, a horvát kérdés fejleményeinek négy fontos állomását jelképezi; *Dávid felvonja a címereket* — *Dávid Antal* pénzügyigazgató 1883. aug. 7-én hajnalban a

- Lap Sor
- 160 4—9 zágrábi pénzügyigazgatóság és több más épületre kivetette a kétnyelvű felirattal ellátott címereket; *a horvátok levonják a címereket* — a zágrábi tüntetések során aug. 15-én a tömeg letépte a címertáblákat; *Ramberg felvonja a puszkakakasokat* — Ramberg királyi biztosként 1883. szept. 7-én katonai pompával visszahelyezte a kétnyelvű címertáblákat; *Tisza bevonja a vitorlákat* — Tisza Kálmán a képviselőház okt. 3-i ülésén beterjesztette a felirat nélküli ún. néma címerekre vonatkozó javaslatát.
- 161 12 *omne trinum perfectum* — minden, ami hármas, tökéletes. (Katolikus egyháziak a szentháromságra értik.) Magyar megfelelője: Három az isten igaza.
- 13—14 Szapáry Gyula mint »prédikációs halott« — A kétnyelvű címereket Szapáry mint pénzügyminiszter helyeztette el. Az ellenzéki képviselők támadták a rossz időzítés miatt. MK utalása arra vonatkozik, hogy ezek a támadások Szapáry bukásához vezethettek volna.
- 19 *csak Thaly korrigált* — MK a KNaplóban leírtak szerint jegyezte fel Thaly közbeszólását. (I. h. 23.)
- 36 *A »hogy«-ok és »miserint«-ek nagymestere* — MK gúnyos utalása Tisza Kálmánra.
- 37—38 [*Tiszát*] *az bosszantotta . . . mikor gúnyosan emlegetve grammatikáját* — A KNapló szerint Szilágyi a következőket mondta: »A nyelvtani szerkezet nem valami szerencsés (Derültség balfelől), ezt a stílust simának és ékesnek tartani nem lehet (Derültség balfelől), de ez csak esztétikai kíváncsalom . . .« (I. h. 29.)
- 162 3—4 *»Vannak rossz és jó grammatikusok, épp ahogy vannak rossz és jó politikusok.«* — A KNapló tanúsága szerint Tisza e gondolatot felszólalásában a következőképp fogalmazta meg: ». . . grammatikámat védeni nem fogom, nem mindenki lehet egyformán erős grammatikus; vannak jó grammatikusok, kik rossz politikusok és vannak rossz grammatikusok, akik jó politikusok. (Élénk derültség) . . .« (I. h. 37.)
- 28 *Ők [a horvátok] először »üres lapot« kaptak, most pedig »üres táblákat.«* — MK első utalása az 1868. XXX. t. c., az ún. horvát kiegyezésre vonatkozik, amely sok alapvető kérdést megoldatlanul hagyott, a második célzás pedig a Tisza Kálmán által javasolt felirat nélküli címerekre.
- 31—36 Tisza két beszéde között levő különbség. — A KNapló tanúsága szerint okt. 3-án Tisza a következőket mondta: ». . . ami belföldön történik az lehet kihágás, de nem a nemzet becsületének megsértése . . . Horvát-Szlavonországok . . . ezen szempontból éppen azon tekintet alá esnek, mint bármely más része Magyarországnak«. (I. h. 16.) Okt. 6-án Szilágyi támadására válaszolva, amely szerint a közösüges miniszterekkel való előzetes tárgyalás Magyarország belügyébe való beavatkozás volt, Tisza így válaszolt: ». . . ha egy fontossá

válható esemény készül a Monarchia egyik vagy másik államában, az nemcsak meg nem tiltható, de a dolog természetében fekszik, hogy az a külügyekre gyakorolható befolyás szempontjából figyelembe vetessék . . . * (I. h. 37.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap* 1883. október 9., 5. évf. 278. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 8-i ülésén napirend előtt *Polónyi Géza* kérdést intézett az elnökhöz, hogy van-e engedélyük a horvát képviselőknek a távolmaradásra. Nemleges válasz után *Polónyi* felszólalásában kifejtette, hogy a távollevő horvát képviselőktől meg kell vonni a napidíjat, majd ezt határozati javaslatban is beterjesztette. *Csernátony Lajos* kérdést intézett az elnökhöz, hogy érkezett-e hozzá egyéni vagy csoportos állásfoglalás a vitában való részvétel megtagadására. Az elnök nemleges válasza után *Csernátony* *Polónyi* javaslatát alap nélkülűnek tekintette. Ezután a Ház belső költségvetését vitatták meg, majd *Orbán Balázs* felszólalásával folytatódott a vita *Tisza Kálmán* határozati javaslata felett. *Orbán* helyeselte *Szapáry* eljárását a címerek cseréje során, de támadta *Tiszát*, mert nem adott reális képet a horvát helyzetről. Egyetértett *Helpy* határozati javaslatával és maga is szorgalmazta a horvát kiegyezés revízióját. Érveinek alátámasztására történelmi eseményeket sorakoztatott fel, amelyek arra utaltak, hogy *Horvátországgal* a viszony csak a kiegyezés után romlott meg. *Horváth Gyula* *Szilágyi Dezső*nek *Tisza* politikáját támadó kitételeivel vitakozott, magyarázta a kormány magatartását. Támogatta *Tisza* határozati javaslatát. *Pulszky Ágost* *Szilágyi Dezső* határozati javaslatát támogatta, és részletesen foglalkozott *Szapáry Gyula* előző nap elhangzott felszólalásával, kimutatta annak elfogadhatatlan érvelését. *Apponyi Albert* gr. a horvát kérdés fontosságát emelte ki. Elítélte a kormányt, mert a beterjesztett határozati javaslatban olyan lépések utólagos jóváhagyását is kérte a képviselőháztól, amelyről nem tájékoztatták a képviselőket. Ebben az eljárásban a kormány nem a horvát, hanem a magyar érdekeket sértette. Elharmkodott volt *Szapáry* címer-cseréje, de ha már megtörtént, akkor teljes visszavonulást jelent *Tisza* felirat nélküli címer alkalmazására vonatkozó javaslata. *Szilágyi Dezső* határozati javaslatát támogatta. *Polit Mihály* kérte, hogy a következő ülésen tarthassa meg felszólalását, de *Péchy Tamás* a korai időre való tekintettel nem engedélyezte az elhalasztást. *Polit Mihály* a kormány nemzetiségi politikája szerves következményének tekintette a Horvátországban kibombant véres eseményeket. Részletesen bírálta a címer-cserével kapcsolatos eljárást, és meglepetését fejezte ki *Tisza* határozati javaslatának engedékenysége felett. Szólt az ellenzék magatartásáról, és keserűen állapította meg, hogy túllícitáltak a kormány nemzetiségi érdekeket sértő tevékenységén. A maga részéről nem fogadta el *Tisza* javaslatát. *Tisza*

Kálmán azonnal szót kért, és reagált Polit Mihály felszólalásának egy kitételére, amely szerint ő sohasem beszélt a nemzetiségek eltiprásáról. (KNapló, 1881–1884. XIII. 42–66.)

*

A horvát-kérdés vitájában az argumentumok már kimerültek, az új szónokok többsége csak a korábbi érveket variálta. Ezért MK igyekezett karcolatában az érdekes elemeket összegyűjteni. A bevezetőben jellemezte a hangulatot, majd az élénkséget keltő Polónyi javaslatról és Csernátony visszavágásáról írt. Orbán Balázs szónoklata alatt kivitte olvasóit a folyosóra, az ott észlelteket foglalta össze. Részletesebben foglalkozott Horváth Gyulával (165 1–166 : 36), de beszédének nem a tartalmi vonatkozásaival, hanem stílusának fogyatékoságaival. Végezetül Apponyi felszólalásáról számolt be, itt tartalmi kérdéseket is érintett, jelezte a szónoklat erőteljes hatását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 163 3 *Még a Gury erkölcstana is érdekfeszítő téma.* — MK ironikus utalása a tavaszi ülészak egyik mozzanatára vonatkozik (l. Az 1883- ápr. 7-i *A t. Házból* c. karcolatot a 66. kötetben).
- 164 22 *Odescalchy Artúr csángó ériekezetlet toboroz délutánra* — Az 1883 nyarán áttelepített csángók helyzetével sokat foglalkozott a sajtó, okt. 11-én a képviselőház is. L. részletesebben *A csángók* c. karcolathoz fűzött jegyzetet (a jelen kötet 257. lapján).
- 165 6 [Horváth Gyula] *a vizek istene* — MK utalásával arra célzott, hogy Horváth a tiszai vízszabályozás kormánybiztosa volt.
- 166 14 *Török Pál meghalt.* — Török Pál szuperintendens 75 éves korában 1883. okt. 7-én Budapesten halt meg.
- 16—17 *a fölgögygült ifjabb Ráday (az én kedvenc miniszterem) belép a terembe.* — Ráday Gedeonnak korábbi torokbántalmi 1883 májusában kiújultak, sokáig betegeskedett, majd egyik ausztriai fürdőhelyen kezeltette magát. A PH híradása szerint okt. 8-án érkezett vissza Budapestre, egy darabig részt vett a parlament munkájában, majd elhatalmasodó betegsége miatt 1883. dec. 23-án lemondott, 1883. dec. 26-án, 42 éves korában elhunyt.
- 167 14 *szekvens* — következő, soron levő.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. október 10., 5. évf. 279. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 9-i ülésén tovább folytatódott a vita Tisza Kálmánnak a horvát-kérdésben benyújtott határozati javaslata

felett. *Polónyi Géza* felszólalásában a korábbi magyar—horvát ellentéteket sorakoztatta fel, majd a kormányajtókból idézett annak bizonyítására, hogy Tisza — nyilatkozatával ellentétben — nemcsak a közösügyes miniszterekkel, hanem az osztrák miniszterekkel is tárgyalt. Maga részéről *Helfy* javaslatát fogadta el. *Mezei Ernő* a miniszterelnök bécsi tárgyalásait elítélte, visszautasította *Polit Mihály* előző nap elhangzott észrevételeit az ellenzék sovíniszta magatartásáról. *Apponyi Albert* felszólalására reflektálva javasolta, hogy vizsgálja felül a parlament a horvát képviselők magyar parlamentbe való delegálásának egyoldalúságát. *Irányi Dániel* elemezve a Horvátországban történt eseményeket, megállapította, hogy az állami egység kifejezésének nem a magyar nyelvű felirat az egyetlen eszköze, ezért elfogadta a kormány javaslatát. Ugyanakkor felhívta a kormány figyelmét, hogy vizsgálja meg mindazokat a sérelmeket, amelyeket a címer kérdésén kívül a horvátok felsorakoztattak. *Mocsáry Lajos* a címer-vitát másodrendű dolognak tartotta, de a kormány álláspontját tarthatatlannak minősítette. Megítélése szerint ez a vita újra csak azt dokumentálta, hogy Ausztria Horvátországot a maga céljaira használja fel a magyar érdekek ellen. A miniszterelnök határozati javaslatát ezért nem fogadta el. *Németh Albert* a kormány magatartását támadta, és támogatta a függetlenségi párt ellenjavaslatát. *Tisza Kálmán* hosszabb felszólalásában visszautasította az ellenzéki képviselőknek a saját személyére, a kormány politikájára és az osztrák kormány feltetelezett horvátbarát magatartására vonatkozó fejtegetéseit, részletesebben ismertette a lázadás óta kifejtett tevékenységét, visszautasította azokat az állításokat, hogy osztrák miniszterekkel tárgyalt. Végezetül megindokolta, hogy miért nem tartja elfogadhatónak *Apponyi Albert* javaslatát, amely minden címert felirat nélküli címerre kíván átcsereltetni. A határozati javaslatát megismételve kérte a képviselőházat, hogy az eredeti kormányjavaslatot fogadja el. Az ülés utolsó szónoka *Thaly Kálmán* volt. Visszautasította Tisza megjegyzéseit, amelyekkel kétségbe vonta az ellenzéki képviselőknek megállapításait. Felszólalása nagyobb részében a horvátokkal kötött kiegyezés revíziójának szükségességét fejtegette, politikai momentumokat sorakoztatva fel érvei alátámasztására. (KNapló, 1881—1884. XIII. 67—93.)

A képviselőházi ülés legnagyobb szenzációja *Irányi Dániel* felszólalása volt, amelyben függetlenségi párthoz való tartozása ellenére a horvát kérdésben a kormányt támogatta. E tényt MK is karcolata középpontjába állította. (Itt jegyezzük meg, hogy a PH névjelzés nélküli vezércikke »*Irányi a horvát kérdésben*« címmel foglalkozott a beszéddel és megállapította: »meg vagyunk győződve, hogy szavai békéltető hatással lesznek úgy a magyar, mint a horvát táborban.«) MK a karcolat bevezetőjében az *Irányi*-beszéd elhangzása utáni hangulatot jellemezte (168 : 4—20), a továbbiakban a képviselők képzeletbeli meginterjúvolásával érzékeltette a véleményeket (168 : 21—169 8), végül saját egyéni nézetét summázta (169 9—13). A szó-

nokok közül kiemelte Polónyi és Mezei beszédét (169 : 34—170 : 11) és Tisza választát (171 : 17—23). A karcolatot a helyzetnek megfelelő anekdotákkal fűszerezte: egy Deák-anekdotát eleventett fel és hosszabban élelődött azokon a képviselőkön, akik mindig feliratkoznak, de egy adott pillanatban visszavonják jelentkezésüket (170 : 20—171 : 4).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 169 : 2 *A tarpéji szikláról beszélt* — Irányi Dániel a függetlenségi párt többségétől eltérő véleményének kifejtését — a KNapló tanúsága szerint — a következő képpel érzékeltette: »Jól tudom, . . . hogy a tarpeji szikla közel van a capitoliumhoz: de inkább én merüljek el az örvényben, semhogy önző számitásból, gyáván, némán nézzem, miként közeledik feléje nemzetem«. (I. h. 78.)
- 35 *Polónyi az Attila kardjával hadonászott.* — MK e célzásával arra utalt, hogy Polónyi a horvátok ellen felhozott érveit rég múlt történelmi időkből merítette.
- 170 1—2 *Lükő megjegyzése Mezei érveire* — MK e kijelentést folyosói beszélgetések során hallhatta.
- 6 *Apponyi közbeszólása* — A KNapló nem őrizte meg a MK által jelzett közbeszólást, Mezei beszédében egyszer sem aposztrófálta Apponyit csupán »gróf«-ként.
- 171 25—26 *Németh Albertet meg elhagyta a humora* — MK megjegyzése arra vonatkozik, hogy Németh Albert beszéde elején megjegyezte: » . . . a helyzethez mért komolysággal kívánok e nagyfontosságú kérdéshez szólni . . . « (KNapló, i. h. 82.), és a beszéd során valóban egy tréfás megjegyzést sem tett.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. október 11., 5. évf. 280. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 10-i ülésén tovább folytatódott a vita a horvát-kérdésről. *Csanády Sándor* a helyzet elmérgesedéséért a kiegyezést okolta. Hivatkozott Tisza Kálmán 1875 előtti nyilatkozataira, amelyekben maga is elítélte a kiegyezést. Támadta Tisza 1875 óta folytatott politikáját és a kormány bűnétől róttá fel a helyzet kiélekedését. *Herman Ottó* elutasította Irányi Dániel előző napi fejtegetését és a horvát kérdés radikális megoldását javasolta. *Hoitsy Pál* a címer kérdésnél sokkal mélyebben kereste a zágrábi események indító okait, és azért támadta Tisza eljárását, mert az elvtelen kompromisszum. Maga is Helfy javaslatát támogatta. *Füzesséry Géza* a helyzet súlyosságára való tekintettel elfogadta Tisza javaslatát, de felhívta a kormány figyelmét a horvátországi katolikus klérus magyarellenes maga-

tartására. *Helyy Ignác*, a függetlenségi párti ellenjavaslat betérjesztője, a kormánypárti felszólalásokban is igazolva látta saját pártja véleményét, sőt Tisza és Szapáry beszédében kifejtetteket is a bizonyítékok sorába illesztette. Mindezek a tények alátámasztják véleményét: revízió alá kell venni a horvát-kiegyezést. *Szapáry Gyula* gr. felszólalásában megcáfolta *Helyy* korábbi megállapítását, tudniillik azt, hogy a címereserére éjjel került sor. Magyarázta az adópolitikát és visszatartotta a horvát-kiegyezés revíziójával kapcsolatos fejtegetéseket. *Szilágyi Dezső* hosszabb felszólalásban fejtette ki álláspontját. Az elhangzott vita csak megerősítette korábban elhangzott megállapításait: a kormány elsietett egy intézkedést és azt opportunus módon akarja helyreigazítani. A határozati javaslatok feletti szavazáskor a kormánypárti álláspont szerezte meg a többséget, így *Helyy* és *Szilágyi* javaslata felett nem szavaztak. (KNapló, 1881—1884. XIII. 93—115.)

A vita utolsó napján a szónokok csak érveiket ismételték. Ezért MK karcolatában a leghatásosabb beszéddel, *Szilágyi Dezső* felszólalásával foglalkozott, logikája erejét méltatta és az frónia eszközeit igénybe véve írta le Tisza és Szapáry viselkedését. A szavazás végeredményét meg sem említette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 172 8—9 *ma is éles szóbicsakokat döfködött Tisza úr sárga-fekete kebelének átkos mélyébe.* — MK e stílusfordulattal érzékeltette Csanády Sándor Tisza-ellenes szóvirágait.
- 13—27 Füzesséry Géza felszólalása. — MK homályos utalásai arra vonatkoznak, hogy 1883. ápr. 16-án Füzesséry parlamenti felszólalásában azzal vádolta az ugyancsak függetlenségi párti Polónyi Gézát, hogy valamilyen homályos ügybe bonyolódott. Az országgyűlésen e felszólalás nagy vihart keltett, zárt ülést rendeltek el, végül kitűnt, hogy Füzesséry rosszul volt informálva. MK e kínos ügyről több karcolatában beszámolt, l. ápr. 17., 18., 19., 20. *A t. Házból* c. karcolatait.
- 173 17—18 *Tiszának az a pompás ötlete támad, hogy nem szól semmit.* — A KNapló tanúsága szerint Tisza a következőket mondotta: »Az csetre, ha a t. Ház már ma szavazni kíván, elállok a szótól«. (I. h. 114.)

A CSÁNGÓ ÜGY

M. Pesti Hírlap, 1883. október 12., 5. évf. 281. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 11-i ülésén Irányi Dánielnek a csángó telepítés ügyében korábban benyújtott javaslatát tárgyalta meg. *Szapáry Gyula* az indítványt elfogadta, de az általa készítendő jelentés még nem készült el, kérte a Házat, hogy kinyomtatása után tűzze azt napirendre. *Odescalchy Artúr* a már úton levő csángó családok elhelyezésének megoldását kérte. E kérdéshez szólt hozzá *Thaly Kálmán*, *Németh Albert* és *Madarász József* is, mindnyájan nagyobb megértést kérve az áttelepülőkkel foglalkozó egyének és hatóságok részéről. *Tisza Kálmán* arra figyelmeztette az érdekelteket, hogy hassanak oda, csak rendezett formában történjék az áttelepülés. (KNapló, 1881–1884. XIII. 116–119.)

*

A fenti regesztából is kitűnik, hogy a képviselőház »csángó vitája« semmi eredményt sem hozott. MK tárcája a közvélemény aggodalmát fejezte ki, azt a felelősségérzést hangsúlyozta, hogy bár betelepítették a csángókat, de a számukra kijelölt hely mégis egészségtelen, mocsaras volt, és szilárd, télbíró házak sem készültek számukra. A sajtóban vádak hangzottak el, gondatlan kezelést, sikkasztást emlegettek (l. alább a Tárgyi magyarázatok között). A letelepítést intéző Nagy Györgyöt leváltották és Gromon Dezsőt bízták meg a csángók ügyével (l. PH 1883. okt. 8. »Vissza a hazából«; PH 1883. okt. 8. »A csángó egyesületből«).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 173 7 *Leleplezések! Ez a szó zúg titokteljesen a levegőben.* — MK utalásai a sajtót foglalkoztató botrányra vonatkoznak. 1883 őszén a Függetlenség c. lap ellen feljelentés érkezett, amely szerint kb. 2000 forintot, amely az olvasók adományaiából folyt be, nem fizettek be a csángó bizottsághoz. A sikkasztás vádjá Verhovay Gyula nevéhez tapadt. Verhovay ügyéről l. részletesebben a dec. 13-i *A t. Húzból* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket (a jelen kötet 348–351. lapján).
- 174 20 *Ámbátor van abban valami, amit Németh Albert beszél* — Németh Albert megjegyezte, hogy általában a bevándorlók »behívatnak biztos állás és kereset nélkül. Rendesen vagy könyöradományokra szorulnak, vagy a pillanatnyi exaltáció első stádiumában túlságos reményre ébredvén, nagyon természetesen azt gondolják, hadd hulljon a sült veréb a szájukba, s ahelyett, hogy munkához látnának, temporizálnak...« (KNapló, i. h. 118.)
- 25–33 *Lauka Gusztávról szóló anekdota* — MK története teljes egészében összhangban van azokkal a megállapításokkal, amelyeket Németh Albert tett, ezért is helyeselte azt.
- 34–36 *De az állam rideg . . . amit Bécsben főznek neki.* — MK ezzel a fordulattal az ellenzéki szemléletet érzékeltette.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. október 13., 5. évf. 282. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 12-i ülésén *Péchy Tamás* bejelentette, hogy Halász Bálint, a dabasi választókerület képviselője okt. 11-én elhunyt, majd beterjesztette a képviselőház októberi költségvetését. Ezután a delegáció tagjait választották meg, a függetlenségi párti képviselők egy része hivatalosan bejelentette, hogy nem vesz részt a szavazásban. Megválasztottak 40 rendes tagot és 10 póttagot. *Tisza Kálmán* javaslatára az országgyűlés a delegációs tárgyalásokra való tekintettel elhatározta, hogy a következő, okt. 13-i tárgyalás után az üléseket nov. 17-ig elnapolja, és akkor a keresztények és az izraeliták között kötendő házasságról szóló törvényjavaslatot fogják tárgyalni. (KNapló, 1881—1884. XIII. 119—121.)

Itt jegyezzük meg, hogy MK a következő, okt. 13-i ülésről nem írt karcolatot. Ezen az ülésen *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter előterjesztette az 1884-es évre szóló költségvetési javaslatot, s azt a képviselőház a pénzügyi bizottság elé utalta. A képviselők a továbbiakban kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, 1881—1884. 121—132.)

*

A fenti regesztából kitűnik, hogy rövid, eseménytelen volt az ülés. MK ezt a tényt már karcolata első sorában rögzíti, és épp ezért — az egy hónapos szünetre való tekintettel — könnyed, szellemes hangon búcsúzik olvasójától. Ironikus csipkelődésekkel kommentálja a delegátus jelölésének »okait« (175 : 16—30), belső kulisszatitkot »leplez« le Bánhidy Béla báró jelölésével kapcsolatban (176 : 1—20), végezetül az antiszemiták szervezkedéséről is hírt ad, egy Apponyi Albert gróf által elkövetett csípős párbeszéd felidézésével.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 176 15—17 *hanem Apponyiék észrevették a kedélyes csínyt, s nagy dünnnyögések és fenyegető szemöldök-mozgatások között kivonultak a tereméből.* — A KNapló szavazással foglalkozó részéből nem tűnik ki, hogy az egyesült ellenzékhez tartozó képviselők tartózkodtak-e a szavazásnál vagy sem.
- 21—23 *Polónyi dühös szemekkel méregette őket. »Mennyi Ötforintovics!« — sziszegé.* — MK gúnyos megjegyzése Polónyi okt. 9-i ülésen elhangzott felszólalására vonatkozik, amikor Polónyi azt javasolta, hogy a horvát képviselőknek ne adják ki távollétük ideje alatt az ötforintos képviselői napidíjat.
- 25 *Az antiszemita párt megalakulása* — A Függetlenség 1883. okt. 7-i számában megjelent közlemény szerint: »Az országgyűlési antiszemita párt, egy ma délelőtt 9 órakor a képviselőház egyik osztálytermében tartott képviselői értekezleten

kimondta megalakulását. A párt és kör ügyeinek vezetésével és az elnöki teendők vitelével egyelőre Istóczy Győző, Ónody Géza, Simonyi Iván és Széll György képviselőkől álló négytagú bizottság bízott meg».

176 39 *gemeiner* — közönséges

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. november 18., 5. évf. 318. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A keresztény—zsidó vegyesházasságról szóló törvényjavaslat előzményei és a javaslat további sorsa

Az 1883. nov. 18-án a képviselőház elé került keresztény—zsidó vegyesházasságról intézkedő törvényjavaslat az állam és az egyházak viszonyának kérdését érintette. A kiegyezés előtti törvények a különböző keresztény vallásfelekezeteket törvényesen bevett felekezetekké minősítették. Az 1867. XVII. t. c. az izraeliták polgári és politikai egyenjogúságát biztosította, az 1868. LIII. t. c. a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonylagosságáról intézkedett. Ezek a törvények azonban nem rendezték gyökeresen az állapotokat. Elmaradt az egyház és az állam közötti viszony szabályozása, külön-külön fejlődtek és alakultak át a házassági jogok, az egyházak egyre kevésbé voltak képesek a társadalom és a modern állam igényeit kielégíteni.

A kiegyezés után a társadalmi és politikai élet fórumain több ízben felmerült a jogi és erkölcsi bonyodalmakat megoldó polgári házasság problémája, amely a házasságkötés jogi kérdéseit az állam, a polgári jogszabályok hatálya alá helyezné. Az egyházi bíróságok sorsával foglalkozó 1868 októberi képviselőházi vitán Deák Ferenc részletesen megindokolta a polgári házasság bevezetésének szükségességét. A képviselőház végül is úgy döntött, hogy az egyházi bíróságok sorsát függőben hagyja. 1869-ben Irányi Dániel törvényjavaslatot nyújtott be a vallásszabadságról. E javaslat eredményeképpen Eötvös József kultuszminiszter 1870 áprilisában törvényjavaslatot terjesztett be a vallás szabad gyakorlatáról és a vallásfelekezetek egyenjogúsításáról. Ez a törvényjavaslat proklamálta már a kötelező polgári házasság elvét is. De még a tárgyalás előtt Eötvös meghalt, Horváth Boldizsár igazságügyminiszter pedig lemondott, így az egyházpolitikai reformok háttérbe szorultak. Ennek ellenére az 1870-es évek elején — elsősorban Irányi Dániel kezdeményezésére — több ízben merült fel a polgári házasság bevezetésének kérdése, de mindig eredménytelenül. 1873 nyarán elhangzott Deák Ferenc utolsó nagy beszéde az állam és egyház közötti viszonyról, és ebben a kötelező polgári házasság mellett szállt szikra. Határozatot hoztak egy 27 tagú bizottság kiküldésére. Ennek feladata a törvényjavaslat előkészítése volt.

Ezt a jelentős döntést azonban kiszorította a politikai élet porondjáról a Deák-párt fokozódó gyengülése és a balközéppel való fúziójának előtérbe kerülése.

A fúzió után Irányi Dániel szinte minden egyes költségvetési tárgyaláskor sürgetően vetette fel a polgári házasság kérdését, de a kormánytöbbség Tisza Kálmán javaslatára későbbi időkre, a vallásügyre vonatkozó törvényjavaslat ígért előterjesztésének időpontjára halasztotta a tárgyalást. Az elutasítás ellenére a javaslat különböző formában újból és újból felmerült.

1881 márciusában Majoros István interpellációt nyújtott be az igazságügyminiszterhez a polgári házasság ügyében. Két héttel később Pauler igazságügyminiszter törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé a keresztények és zsidók, valamint a külföldön kötött polgári házasságokról. E törvényjavaslattal a polgári házasság kérdésének gyökeres szabályozása helyett részletmegoldáshoz folyamodott a kormány. Pauler javaslatát felzúdulás fogadta. A képviselőházban többen azzal vádolták a kormányt, hogy ezzel a megoldással a polgári házasság eszméjét akarja Magyarországon népszerűtlenné tenni. Több hozzászólás után a Ház kimondta, hogy egyelőre felmenti az igazságügyi bizottságot a törvényjavaslat tárgyalási kötelessége alól.

Az új választások után 1881 októberében Pauler újból és változtatás nélkül benyújtotta a törvényjavaslatot. Ekkor kiadták az igazságügyi bizottságnak. A bizottság másfél év múlva, 1883 májusában terjesztett jelentést az országgyűlés elé. Az előadó Literaty Ödön kifejtette: a törvényjavaslat eleget tesz a jogi szempontoknak, hogy keresztények és izraeliták egymással jogérvényes házasságot köthessenek, és a külföldön kötött polgári házasságok nálunk is érvényesek legyenek. Megítélése szerint a javaslat orvosolni fogja a fennfokú jogsérelmet, segít az égető szükségleten, nem lépi túl azt a határt, melyet a szükség megjelöl, s így annak a célnak, melyet szolgálni kíván, teljesen megfelel. Az igazságügyi bizottság javaslatát tanulmányozás végett átadták az osztályoknak. A törvényjavaslat tárgyalására 1883. november 18-án került sor.

Meg kell állapítani, hogy a polgári házasság törvénye helyett nyújtott felemás javaslat az adott időpontban igen meglehezítette a tárgyalást. A májusi előterjesztés és a novemberi tárgyalás között eltelt időben folyt le a nyíregyházi vérvád-pör tárgyalása, amelynek felmentő ítélete augusztus és szeptember hónapban az erőteljes antiszemita agitáció következtében országos megmozdulásokat, tüntetéseket, összetűzéseket váltott ki. A parlamentben az antiszemita mozgalom frakcióit alakított, és befolyása más képviselőkre is kiterjedt. Észméik és akcióik kivált a főrendiház egyes koponyáiban termékeny talajra találtak.

A kormány tehát igen szerencsétlenül választotta meg az időpontot ahhoz, hogy a szabadelvűség jegyében megfogalmazott Deák Ferenc-i koncepció elvetésével ilyen földöz törvényjavaslattal lépjen a parlament elé. Ez a kormányt és a gyökeres szabályozás híveit is bonyolult helyzet elé állította. A kormány mindenképp kitette magát annak, hogy akár győz, akár kudarcot vall, az a vád éri, hogy hűtlenné

vált a szabadelvűség hagyományaihoz, hiszen olyan reformot tervezett elő, amely csak arra volt jó, hogy az igazi reformot kompromittálja és megbuktassa. A gyökeres szabályozás hívei is kényes helyzetbe kerültek. Ha elfogadják a beterjesztett törvényjavaslatot, akkor ezzel bizonytalan időre elodázzák az általánosan kötelező polgári házasság bevezetését, elodázzák az állam és egyház közötti viszony nagyobb szabású rendezését. Ha pedig nem fogadják el, akkor nincs semmi biztosíték arra, hogy előnyösebb törvényjavaslat hamarosan elkészülhet.

A fent jelzett megfontolásokat itt kívántuk summázní, hogy ezeknek figyelembevételével kísérhesse nyomon az olvasó az ezután következő *A t. Házból* c. karcolatokban található mikszáthi fejtegetéseket, illetve a karcolatok jegyzetanyagában található képviselőházi ülésekről szóló regesztekben foglaltakat. (MK karcolatai e kötet 177—206. lapján, az ezekhez csatlakozó jegyzetek a 321—339. lapokon találhatóak.)

A nov. 18-tól nov. 29-éig tartó általános és részletes tárgyalás után a képviselőház elfogadta a törvényjavaslatot. A főrendiház dec. 10—11-én tartott ülésén hat szavazatnyi többséggel elvetette a jóváhagyásra átküldött keresztény—zsidó házasságról szóló törvényjavaslatot, és e döntéséről megokolás nélkül értesítette a képviselőházat (1. MK dec. 13—14-én megjelentetett *A t. Házból* ill. *A Házból* c. karcolatát és a hozzá fűzött jegyzetünket).

A képviselőház e visszautasítás után úgy döntött, hogy ismét elküldi a főrendiháznak a javaslatot, hogy újabb és bővebb megfontolás után fogadja el a törvényjavaslatot.

E mozzanattal lezárult e nagy viharokat kiváltott törvényjavaslat 1883-as évében befutott pályája. Az 1884-es évben történeteket a Krk következő, 68. kötetében megjelentetett mikszáthi karcolatok alapján részletesen is látni fogjuk. E rövid tájékoztató azonban szükségessé teszi, hogy vázlatosan ismertessük a törvényjavaslat további sorsát is.

A főrendiház 1884. jan. 12-én megtartott ülésén kilenc szavazat többséggel ismételen elutasította a keresztény—zsidó vegyesházasságot. A képviselőház 1884. jan. 31-én kezdte tárgyalni a visszautasító üzenetet. Tisza Kálmán azt indítványozta, hogy a képviselőház a javaslatot ne küldje még egyszer vissza, hanem mondja ki a Ház, hogy elvárja a kormánytól, hogy a függőben maradt kérdések megoldására alkalmas időben egy ennek megfelelő törvényjavaslatot fog beterjeszteni. A többnapos vitában a képviselőház minden irányzatának szószólója kifejtette álláspontját. Irányi Dániel szerint a kormány a kötelező polgári házasság iránt nyújtson be javaslatot, továbbá a főrendiház átalakítását nyomban és olyan módon eszközölje, hogy a felsőháznak a népképvisellettal való összhangzatos működése biztosítva legyen. Az 1884. febr. 6-án megtartott szavazás során Tisza javaslata 40 szótöbbséggel győzött.

A főrendiház reformjára 1885 tavaszán került sor, a kötelező polgári házasságot azonban csak Tisza Kálmán bukása után, a Wekerle-kormány idején, 1894 márciusában tárgyalta meg és fogadta el 175 szótöbbséggel a képviselőház.

Itt jegyezzük meg, hogy a fenti rövid összeállítás megírásakor felhasználtuk »Szilágyi Dezső beszédei« Vikár Béla által összeállított II. kötetét (Bp., 1909), továbbá a »Politikai Magyarország« c. kiadvány (Bp., 1913. Főszerkesztő: Szász József) III. kötetének »Az egyházpolitikai vita« c. fejezetében foglaltakat.

*

A képviselőház a delegációs tárgyalások miatt ülését nov. 17-én folytatta. *Péchy Tamás* elnök bejelentette, hogy Szilárdy Lajos, a kecskeméti II. választókerület országgyűlési képviselője okt. 26-án elhunyt, Zichy Ágost gr. fiumei kormányzóvá való kinevezése miatt képviselői mandátumáról lemondott. Ugyancsak lemondott képviselői tisztségéről két horvát képviselő: Ozsegovics Lajos és Bartolovics Iván. A négy megüresedett mandátum betöltésére a választást kiírták. Halász Zsigmondot elhunyt képviselőjük helyébe az alsódabasi választókerületben megválasztották. *Berzeviczy Albert* ismertette a kérvényügyi bizottsághoz beérkezett kérvényeket, amelyeket a kérvényügyi bizottsághoz utasítottak. *Hegedüs Sándor*, a pénzügyi bizottság előadója az adókról és pótdadókról szóló törvényjavaslat kinyomtatását és annak az osztályok mellőzésével való vitára tűzését kérte. *Eötvös Károly* e kérdéshez hozzászólvá helytelenítette az osztályokban való megbeszélés mellőzését. E vitát a képviselőház az utóbbi két ciklusban sorozatosan kiiktatta tevékenységéből. *Tisza Kálmán* az eljárást nem tartotta az alkotmányjog megsértésének, a kialakult joggyakorlatra és a korábbi negatív tapasztalatokra hivatkozva a Hegedüs-féle javaslat elfogadását kérte. *Lükő Géza* visszautasította Tisza érvelését, és arra hivatkozott, hogy a fúzió előtt maga Tisza állandóan szorgalmazta az osztályülésekben való megvitatást. A szavazásnál a többség a Hegedüs-féle javaslatot fogadta el. A következő ülés napirendjét meghatározva *Péchy Tamás* bezárta az ülést. (KNapló, 1881—1884. XIII. 133—137.)

*

Az egyhónapos szünet után újra összeülő országgyűlés tevékenységének megkezdése előtt MK a szélesebb tömegeknek a parlament működéséhez fűzött reményeit összegezi, és a várakozásokkal szemben a saját tapasztalatait, szkepszisét emeli ki. (177 : 1—178 : 8.) A maga »realisabb« véleményét néhány sorban összegezi (178 : 9—13), majd — mintegy előkészítve a következő hetek tárgyalásainak hangulatát — a képviselők különböző csoportjának véleményét summázza a tárgyalásra kerülő keresztény—zsidó vegyesházasságról szóló törvényjavaslattal kapcsolatban. A karcolat végén megemlíti Eötvös Károly és Tisza Kálmán felszólalását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

178 : 23—25 *Rohonczy Gida is bent volt . . . (Nyilván valami új Várady Gáborra várakozott)*. — MK ironikus célzása Rohonczy és Várady 1881 októberében vívott párbajára vonatkozik.

- 178 32—36 Missics Jánossal kapcsolatos hírek — A PH 1883. nov. 16-i számában a 11. lapon, a hír rovatban Missics Jánosról a következő olvasható: »Ma délelőtt fél 11 órakor Missics elkezdett a Kálvin téren izgatottan és hangosan beszélni s élénken hadonászni . . . Szerencsére Herman Ottó arra ment és szelíd szavakkal sikerült a beteget lecsillapítani és a képviselőházba vezetni . . .« Az orvosok szerint a beteg a »tífusz előjelei mutatkoznak«.
- 179 27 *Pour sa refaire virginité* — francia kifejezés, am. hogy visszaszerezze magának érintetlenségét. — MK a Tiszának tulajdonított megjegyzése arra vonatkozik, hogy a tiszaszilári per során felerősödött antiszemita propaganda Eötvös Károly személyét is kikezdte.
- 39 *A nagy író (Jókai) feje megöszült a bécsi koszorútól.* — A PH 1883. nov. 16-i száma »Jókai Mór kitüntetése« c. cikkben arról ad hírt, hogy a bécsi Literaturfreunde egyesület koszorúval ajándékozta meg Jókait.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. november 20., 5. évf. 320. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 19-i ülésén *Péchy Tamás* bejelentette, hogy Ormós Zsigmond, Temes megye kisbecskereki kerületének képviselője lemondott mandátumáról. Az új választást az elnökség kiírja. Az előzetes bejelentések után *Literaty Ödön*, az igazságügyi bizottság elnöke terjesztette be a keresztények és zsidók között kötéendő házassággal foglalkozó törvényjavaslat szóbeli indoklását. Hangsúlyozta, hogy a törvényjavaslatnak nem az a célja, hogy az általánosan kötelező polgári házasságot bevezesse, hanem az, hogy a zsidó vallás emancipációjának szerves részeként lehetőséget nyújtson keresztény és zsidó állampolgároknak Magyarország területén házasságot kötni, és érvényesítse a külföldön már megkötött házasságokat. Az ülés végén *Mocsáry Lajos* interpellációt nyújtott be Philippovich tábornagy horvátországi banná való kinevezésével kapcsolatban a sajtóban napvilágot látott hírekkel. (KNapló, 1881—1884. XIII. 137—140.)

*

A képviselőház a keresztény—zsidó polgári házassággal foglalkozó törvényjavaslat tárgyalására készült. MK a karcolat bevezető soraiban (180 l—6) a tárgyalás atmoszféráját jelezte, *Literaty* expoziójával nem foglalkozott részletesebben, *Mocsáry* interpellációját pedig a horvát kérdéssel kapcsolatban a közvélemény körében keringő találgatásokkal jellemezte. A karcolatban a karzaton és a folyosón tapasztalható események és párbeszédnek mozaikjaiból a várakozás.

majd a vitára való készülődés hangulatát érzékelteti. E villódzó képekbe illesztette MK Madách Imre »Az ember tragédiája« első színpadi megszólalásának visszhangját. Paŭlay Ede színpadi átdolgozásában 1883. szept. 21-én mutatta be a Nemzeti Színház Madách remekművét. A jelen karcolatban MK két fordulattal utal az előadásra: Pulszky Ferencel való előelődéssel (180 : 13—18) és Hunyady László gróf tudatlanságát érzékeltető párbeszéd felidézésével (180 : 19—181 : 2). Az utóbbi a parlamenti életre való célzás is egyben. Pulszkyt csipdeső utalásra a Tárnyi magyarázatokban visszatérünk.

Tárnyi magyarázatok

Lap Sor

- 180 13—14 *Valaki meg is szólította az öreget ma gúnyosan az utóbbi polémiákra célozva* — Pulszky Ferenc »Az ember tragédiája« bemutatása kapcsán »Különvélemény« címmel hosszabb cikket jelentetett meg, amelynek fő gondolata a következő volt: »... A darab tetszik mindazoknak, akik a liberalizmusban s a francia forradalom elveiben látják a világ teljes megromlásának okát, mert a mű iránya reakcionárius, s ez a mostan divatban levő politikai áramlatnak tökéletesen megfelelő...« (Pesti Napló, 1883. nov. 4. 303. sz.). Pulszky cikkére a Budapesti Hírlapban Rákosi Jenő »Pulszky Ferenc mint kritikus« -ő szignóval jelzett cikkkel (1883. nov. 6. 306. sz.) és a Fővárosi Lapok »Az ördög tanai« c. K. szignós írása (1883. nov. 6. 1654. l.) válaszolt.
- 181 17—18 *A szélsőbal ellenben kiadta összes készletben levő közbeszólásait*... — A KNapló tanúsága szerint Literaty Ödön beszédét több ízben szakította meg az ellenzék helyeslő közbeszólása (i. h. 138—139.).
- 19—30 *Mocsáry interpellációja* — A KNapló tanúsága szerint Mocsáry két kérdést intézett Tisza Kálmánhoz: »Való-e, hogy a miniszterelnök úr tárgyalásokat folytat b. Philippovich tábornaggyal a horvátországi bán méltóság elvállalása iránt? Való-e, hogy a nevezett tábornaggy azért nem lett ekkoráig kinevezve, mert oly tárgyakra kívánja a bán hatáskörét kiterjeszteni, melyek ahhoz a fennálló törvények szerint nem tartoznak«. (I. h. 140.)

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. november 21., 5. évf. 321. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 20-i ülésén megkezdődött a vita a keresztény—zsidó polgári házasságról szóló törvényjavaslat felett. Elsőnek *Éles Henrik* szólalt fel. A javaslatot elfogadta, de hosszasan fejtegette az általános polgári házasság bevezetésének szükségességét. Megítélése szerint a hatóságoknak nem kellene átvállalniuk az egyházaktól a házasságkötés formáját, hanem csak a nyilvántartás tényét, ami igen

sok vitás problémát megoldana. *Irányi Dániel* is elfogadta a javaslatot, és annak a reményének adott kifejezést, hogy e törvényjavaslat közelebb visz a polgári házasság bevezetéséhez. Felszólalásában részletesen bírálta Literaty előző nap elhangzott beszédét, amely a polgári házasság általános bevezetését nagyon távolinak tüntette fel. Ezért indítványt terjesztett maga és tíz képviselőtársa nevében a polgári házasság bevezetését célzó törvény előkészítésére. *Horváth Boldzsár* rövid történelmi visszapillantást nyújtva, a törvényjavaslatot félmegoldásnak tekintette, visszaautasította azokat a véleményeket, amelyek az 1867-es kormányt elmarasztalták azért, hogy az emancipációs törvénybe nem vette be a házasság kérdését is. A törvényjavaslatot fenntartásokkal, de liberális meggyőződése miatt megszavazta. *Györfly Géza* felszólalásában támadta a kormányt és a szabadelvű pártot, hogy nem tett évek óta semmit a polgári házasság bevezetése érdekében. A jelen törvényjavaslatot manővernek tartotta a polgári házasság elodázására, ezért általánosságban sem fogadta el. *Lesskó István* a papság és az egyházak jogának tartva a házasságkötést, váláserkölcsi indokok alapján elutasította a javaslatot. *Miehl Jakab* a katolikus egyház történelmi jogaira és a polgári házasságot bevezető francia forradalon egyházellenességére hivatkozva nem fogadta el a törvényjavaslatot. *Göndöcs Benedek* felszólalásában erkölcsi és vallási okokból ellenezte, a megoldást a zsidók kikeresztelkedésében látta. *Roszival István* egyházi megfontolások miatt elutasította a javaslatot. (KNapló, 1881—1884. XIII. 141—161.)

*

Mint a fenti regesztából is kitűnik, MK e karcolatában arra törekedett, hogy hűen adja vissza az érdemi vita lényegét és atmoszféráját. Részletesebben foglalkozott a felszólalásokkal, utalt azok fontosabb mozzanataira, de nem követte a pap felszólalók gondolatmenetét, itt sommásan jellemzett helyzetet és szónokot egyaránt.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 182 : 20 *a montenegrói fejedelem öccse* — A PH 1883. nov. 21-i számában megjelent hír szerint Nikita montenegrói fejedelem öccse budapesti tartózkodása alkalmával megjelent a »képviselőház főrendi karzatán s érdeklődéssel kísérté a tanácskozás menetét«.
- 24 *tökéletes hasonmása volt Kraxelhuber Tóbiásnak* — híres élelapp figura volt a korabeli sajtóban; fiakeres kocskisként szerepelt a »Borsszem Jankó« hasábjain.
- „ 26 *kapellmeister* — karmester
- „ 30 *stímmelt* — hangol
- 182 : 39 — 183 : 3 *Irányi beletévedt a kanapén fekvők és a földön levők különböző felfogásának magyarázatába.* — E megjegyzéssel Irányinak egy rosszul sikerült hasonlatát pécázte ki MK. A szónok egy történetet mondott el, amelyben négy emigráns közül háromnak jutott hely a kanapén, a negyedik kénytelen

- volt a földre lefeküdni. Aki földön feküdt, arra egyik társa rászólt, hogy miért mozog annyit. „Ha én is dívánon feküdném — felelé a megszólított —, én se mozognék”. Hogy azok t. Ház, akiknek egybekelése vagy házasságuk felbontása ellen semmi nehézség nem áll fenn, csendesen viselik magukat, az magától érthető dolog; csakhogy a törvényhozásnak nemcsak azokra kell tekintettel lenni, hanem figyelembe kell venni azokat is, akik bár kevesen vannak, jogtalan sérelmeket szenvednek«. (I. h. 148. l.)
- 183 4 *courtoisie* — lovagiasság, udvariasság
- 19—20 *Vadnay Andor sanszai Kecskeméten*. — Kecskeméten Szilárdy Lajos képviselő halála miatt 1883 december elején pótválasztást tartottak. Itt Vadnay Andor antiszemita programmal lépett fel, az első fordulóban egyenlő arányban kapott szavazatot a szabadelvű jelölttel, de a második fordulóban, 1883. dec. 18-án Vadnay győzött.
- 27 *habitué* — törzsvendég, rendszeres látogató.
- 184 2—3 A jobboldali közbekiáltás — Éppúgy, mint 182 : 37. sorban található írói megjegyzést, ezt sem jegyezte fel a KNapló. Így mindkettő a karcolat kompozíciójának szerves része.
- 19—21 Pauler és a javaslat elfogadása — MK Győrffy beszédéről írva érdekességként kiemelte »reméli Paulertől, miszerint a javaslathoz köti a tárcáját«. A KNaplóban ez a következőképp olvasható: »Talán az igazságügyminiszter úr kivételképpen ezen törvényjavaslat elfogadásából tárcakérdést csinál«. (I. h. 152). — A Szalay-féle közbekiáltás a KNaplóban nem található, csupán: »(Halljuk! Halljuk!)« közbekiáltás. (Uo.)
- : 24—39 Prileszky Tádé folyosói nyilatkozata — E jellegzetesen folyosói történetnek valóságmagva Győrffy Géza felszólalásában hangzott el. A törvényjavaslat sorsáról szólva megjegyezte: »Úgy véltem már, hogy a csecsemő törvényjavaslat születése közben meg fog halni, s hogy böcsője mellett ott van közvetlen sírja is és pedig a temetésre nem kisebb ember vállalkozott, mint Prileszky Tádé képviselő úr (Halljuk!), kiről ugyanis a táviró azt a hirt hozta, hogy ő a napirendről levételre vonatkozó indítványt fog tenni és amint a t. túloldali egyházi férfiak hangulatából megítélhetni, ő vállalkozott volna ennek eltemetésére, mégpedig fényes egyházi segédlettel (Derűtség a szélsőbalon)...« (KNapló, i. h. 152.)
- 185 3—4 — *Mind hű és hazafi* — mondta rájuk Horváth Boldizsár —, de nem mind szónok. — Horváth Boldizsár kissé ironikus szövegösszefüggésben alkalmazta Garay »Kont« c. balladájának sorait a katolikus papságra, a mondat közbevetés után következő része azonban már MK szatirikus vénájának szülötte.

- 185 8—16 Lesskó István felszólalása — Lesskó az egyház szerepének hangsúlyozására felsorolta a kereszténységet megelőző vallásokból a házassággal kapcsolatos papi tevékenységeket. E gondolatmenetből emelte ki MK a helyzet komikumának érzékeltetésére a jelzett részt, amely az eredeti beszédben a görögökkel kapcsolatban a következőképpen hangzott el: »A görögöknél részint a menyegző előtti napon Junónak, kit a házasságkötésre ügyelő istenasszonyoknak hittek, részint a menyegző napján Vénusznak (*Derűltség*) és a Gráciáknak áldozatok tétettek a házasság megszentelése végett«. (I. h. 154.)
- 39 Göndöcs felkiáltása — A KNapló tanúsága szerint Göndöcs beszéde befejezése előtt a következőket mondotta: »De midőn t. Ház, én ennyire a zsidó erkölcsök ellen szólok, megvallom, nem vagyok antiszemita . . .« (I. h. 159.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. november 22., 5. évf. (9. 1.) Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 21-i ülésén tovább folytatódott a vita a keresztény—zsidó polgári házasságról szóló törvényjavaslat felett. *Ónody Géza* az antiszemita csoport nevében felsorolta azokat az érveket, amelyek alapján elutasította maga és öt társa nevében a törvényjavaslatot. *Kőrösi Sándor* vitába szállt a pap-képviselők érveivel, amely szerint a házasság intézménye kizárólag egyházi és vallási intézmény. A történelem tényeit sorakoztatta fel annak bizonyítására, hogy a katolikus egyház csak a XVI. században, a tridenti zsinat után rendelte el a pap házasságkötő tevékenységét. Politikai és társadalmi okok alapján is elfogadta a törvényjavaslatot. *Hérius Antal* csatlakozva az előző nap felszólalt pap-képviselőkhöz, nem fogadta el a törvényjavaslatot. *Pauler Tivadar*, igazságügyminiszter felszólalásában elsősorban azokhoz a képviselőkhöz szólott, akik a polgári házasság általános bevezetése mellett szálltak síkra. A történelmi hagyományokra hivatkozva az általános polgári házasságkötés bevezetését időszerűtlennek minősítette, míg a jelen törvényjavaslatot pedig azért tartotta szükségesnek, mert ezzel erkölcsi és társadalmi problémák oldódnak meg. *Győry Elek* vitába szállt a törvény előadójának, *Literatynak* és a szakminiszternek, *Paulernak* a polgári házasság bevezetésével kapcsolatos óvatos és halogató álláspontjával. Velük szemben *Horváth Boldizsár* hivatkozott. A maga véleménye szerint a beterveztett törvényjavaslat egyrészt tovább fokozná a zűrzavart a különböző egyházi jogi megkötöttségekben, másrészt alkalmas lenne arra, hogy hosszú időre elodázzák a polgári házasság általános bevezetését. Ezért maga és kilenc képviselőtársa nevében határozati javaslatot terjesztett be, amely felszólította a kormányt, hogy még a folyó ülés ideje alatt dolgozza ki és terjessze a képviselőház elé a kötelező polgári

házasságról szóló törvényjavaslatot. *Istóczy Győző* visszautasította az antiszemita mozgalommal kapcsolatos észrevételeket, majd éles, faji alapon álló fejtegetésekbe bocsátkozott, támogatta Ónody Géza javaslatát. *Vidovich György* a törvényjavaslatban nem látott kellő biztosítékot a családi élet védelmére, ezért általános tárgyalás alapjául sem fogadta el. *Simonyi Iván* az előtte szóló képviselők fenntartásaival foglalkozott, és az antiszemita mozgalmat az »egészséges fejlődés és haladás« keretének nevezte. Ónody javaslatát támogatta. (KNapló, 1881—1884. XIII. 162—185.)

Karcolatában MK elsősorban hangulati elemekkel foglalkozott. Megemlítette Horváth Boldizsár előző napon elhangzott felszólalásának fogadtatását, Ónody szónoki előadói modorát jellemezte, Kőrösi és Hérits felszólalásának humoros körülményeit emelte ki és két folyosói történetet is felidézett. Végül Istóczy beszédének külsődleges hatásáról írt. Tartalmilag csak Paulel felszólalása kapcsán szólt (188 : 1—11), a miniszter vallási elfogultságán kissé meglepett közvéleményt tükrözve.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 186 4—5 *Az összes beszédek közt még mindig a Horváth Boldizsáré dominálja a kedélyeket.* — Az ülésen több szónok — így Ónody Géza, Győry Elek, és Simonyi Iván — a maga elutasító álláspontjához is az érvek egy részét Horváth Boldizsár előző nap elhangzott beszédéből merítette.
- 25 Szathmáry László közbekiáltása — A KNapló a MK által jelzett közbeszólást nem jegyezte fel. (I. h. 179.)
- 187 16 *idézte nekik Horatiust.* — A KNapló tanúsága szerint Kőrösi Horatius egyik művének négy sorát idézte latinul. (I. h. 167.)
- 24—28 Kőrösi Sándor beszéde — MK interpretálásával ellentétben nem Komjáthy közbeszólása nyomán, hanem a beszéd szövegébe illesztette Kőrösi Pál apostol korinthusiakhoz intézett leveléből vett idézetet. Viszont nem Pál apostoltól származott az az idézet, amely a házasságot az emberek bűnös természetéből vezette le. Kőrösi a történelmi folyamatot ismertetve megállapította, hogy az »ősegyházban az egyházi atyák nemcsak nem folytak be a házasság törvény általi szabályozásába, hanem a kereszténység tiszta tanától eltérve, azt tanították, hogy a házasság nem egyéb, mint az ember bűnös természetének kifolyása, amelytől a keresztény embernek, mint minden külsőségtől tartózkodnia kell«. (KNapló, i. h. 168.)
- 30—36 Hérits Antal és a közbeszólások — A KNapló tanúsága szerint Hérits beszéde elején a következőket mondotta: »En mint katolikus pap (*Felkiáltások: Képviselő!*) és egyszersmind

- képviselő szólok e kérdéshez . . .» (I. h. 169.) — Feltételezhető, hogy a MK által leírt közbekiáltások elhangzottak, de ezt már a KNapló megszelídítve tükrözi.
- 187 35—36 *folytatta beszédét Hérits, de csakis mint katolikus pap.* — MK utalása egyértelműen arra vonatkozik, hogy a felszólaló kizárólag a katolikus egyház szempontjából mérlegelte a kérdést.
- 188 14—15 *Kovács Gyula, a házasságról ez idén megjelent nagy jogi munka szerzője . . .* — Kovács Gyula műve »A házasságkötés Magyarországon egyházi és polgári jog szerint« 1883 nyarán jelent meg. Még megjelenése előtt MK felhasználta a könyv adatait két történelmi témájú elbeszéléséhez, a *História egy házasságról* és *A széttört kapocs* címűekhez (I. Krk 34. köt. 281—282, ill. 292—291. lapokon található jegyzeteinket).
- 189 : 24—25 *csak némely erős kifejezéseknél tört ki harsogó kacaj.* — A KNapló Istóczy beszédének lejegyzésekor hét alkalommal jegyzett »Derültség«-et vagy »Élénk derültség«-et. (I. h. 180—181.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1883. november 23., 5. évf. 323. sz. (9. l.)* Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 22-i ülésén folytatták a keresztény—zsidó polgári házasságról szóló vitát. Az elnöki bejelentések után *Mandel Pál* szólalt fel. Vitázott Gyóry Elek előző napi fejtegetéseivel, amely szerint a jelen javaslat elfogadása elodázná a polgári házasság általános bevezetését. Az emancipáció további lépésének tekintette a törvényjavaslatot, elfogadta általános tárgyalás alapjául. *Szalay Imre* visszautasította *Mandel Pál* érvelési módját, a Somogy megyei tüntetések értékelésével kapcsolatban támadta *Tisza Kálmán* pártkörben elhangzott véleményét. *Pulszky Ágost* az általános polgári házasság bevezetésének elodázhatatlanságát hangsúlyozta, helytelenítette, hogy *Pauler* nyilatkozata meglehetősen szkeptikusan hangzott e kérdésben. A törvényjavaslatot támogatta, mert ezzel is nyomatékot kívánt adni az általános rendezés szükségességének. *Herman Ottó* felszólalása elején elítélte *Irányi Dániel*nek a törvényjavaslat támogatásával kapcsolatos fejtegetéseit. Ő maga a Gyóry-féle határozati javaslatot támogatta, amely a polgári házasság általános bevezetését sürgeti. Felszólalása második részében behatóan foglalkozott az antiszemitizmus kérdésével. Elítélte a függetlenségi pártból kinövő antiszemita szárnyat, de elítélte *Tisza Kálmán* e téren folytatott politikai manőverezését, amellyel a zsidóság előtt a kormány helyzetét kívánja a következő választásokon erősíteni. Megismételte az év tavaszi ülésszakán, a tapolcai kérvény vitája során hangoztatott véleményét: a zsidóságnak hittételeit kodifikált formában a világ színe elé kell bocsátania. *Istóczy*

Győző személyes kérdésben szólalt fel, és az elnök többszöri érélyes figyelmeztetése ellenére igen erőteljes szavakkal támadta Herman Ottót. *Tisza Kálmán* válaszolt Szalay Imrének a Somogy megyei zavargásokkal kapcsolatos észrevételeire, reagált Herman Ottónak a kormány népszerűség-hajszolásával kapcsolatos megjegyzéseire, foglalkozott az antiszemitaizmus kérdésével és nagyobb erélyt helyezett kilátásba e megmozdulásokkal szemben, végezetül az általános polgári házasság bevezetésének lehetőségeivel foglalkozott. *Somssich Pál* észrevételeket tett *Tisza Kálmán*nak a somogyi helyzettel kapcsolatos nyilatkozatára, majd a maga részéről elítélte az antiszemitaizmust, és mint az emancipáció szerves részét elfogadta a törvényjavaslatot. *Helfy Ignác* felszólalásában megindokolta, hogy miért csatlakozott *Irányi Dániel* határozati javaslatához, és törvényjavaslat elfogadásával milyen elvi és társadalmi célok kerülnek közelebb a megoldáshoz. (KNapló, 1881—1884. XIII. 185—207.)

A fenti regesztából is kitűnik, hogy a képviselőházban változatlan erővel szólaltak fel a képviselők a vegyes házasságról szóló törvényjavaslat mellett, illetőleg ellene. Az érvek elsekélyesedésére hívja fel MK olvasói figyelmét (191 : 1—17), sajnálja, hogy a szubjektív hang erősebb lett az érveknél. E szemléletnek megfelelően ő maga is a személyes vonatkozásokat emelte ki az elhangzott beszédekből. A karcolatba két anekdotát ékel: a képviselőházból való télikabát-lopás módszerét (193 5—11) és a felsült hivatalkérő történetét (193 16—194 : 4). A karcolat bevezetőjében pedig könnyed, féltréfás formában utalt a készülő adóemelésre.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 190 10 *Adóemelés lesz, gyerekek!* — MK ezzel a fordulattal jelezte, hogy a parlamenti bizottság már tárgyalja az adóemelésről szóló törvényjavaslatot. Ennek képviselőházi vitája a nov. 30-i ülésen kezdődött el.
- 15 *Hegedüs Szapáryt keresi, Szapáry pedig Hegedüst!* — Hegedüs Sándor volt a pénzügyi bizottság előadója, a nov. 30-i ülésen ő terjesztette be az adóemelésről szóló törvényjavaslatot.
- 23—24 *Berecz megfogadta Csemegi inasnak, akkorra, ha majd kiszabadul* — Berecz János Mailáth György gyilkosságának értelmi szerzője volt, a bíróság két büntetésével halálra ítélte, de Berecz büntetését a királyi tábla nov. 30-án tizenöt évi fegyházra változtatta. Feltehetően ennek híre már korábban elterjedt.
- „ 31 *prelúdium* — előjáték, bevezetés
- 191 24 *Schossbergert kivéve. Neki kevés.* — MK ezzel az utalással friss eseményre célzott. A PH aznapi száma »Halálos végű párbaj« című cikke beszámolt arról, hogy Schossberger Henrik Ilona

- leánya az elmúlt évben Mareinbadban megismerkedett dr. Rosenberg Gyulával. Egymásba szerettek és titokban összekeltek. A szülők a házasságkötés híre után azonnal elutaztak, leányukat Párizsban kikereszteltették. 1883 nyarán egy fürdőhelyen Ilona megismerkedett gr. Batthyány Istvánval, aki hamarosan eljegyezte. Ekkor tudta meg, hogy menyasszonya zsidó egyházi házasságot kötött, de ezt a fennálló törvényszabályok szerint semmisnek tekintették. Feleségül vette Schossberger Ilonát. Rosenberg kihívta gr. Batthyányt, de az nem fogadta el a kihívást, ekkor Rosenberg provokálta. A párba j Temesváron zajlott le, ennek során gr. Batthyány halálos lövést kapott Rosenbergtől. A feltűnést keltő ügygel e cikken kívül a PH aznap »A temesvári tragédia« címmel vezércikkben is foglalkozott, és az ügyet a keresztény–zsidó vegyesházasság szempontjából mint az eddigi gyakorlat tragikusan riasztó példáját tárgyalta. Ily értelemben hivatkozott az ügyre MK is.
- 191 37 [Kemény János] *Két-három ízben is elrántotta Szalayt a fűtykös nyelvezettől* — A KNapló szerint az elnöklő Kemény János egyszer figyelmeztette Szalayt »nem parlamentáris kifejezés« használatáért. (I. h. 190. l.)
- 192 1 *Kiki a maga szótárát használja!* — A MK által jelzett közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel (I. h. 189–190.), lehetséges, hogy ez is a Szalay-féle beszéd hangulatának érzékeléséhez tartozott.
- 6–7 *Megemlítve Somogy vármegyét, ahol a futó népre lőtt a katonaság* — A tiszaezslári »vérvád pör« felmentő ítélete után az országban antiszemita tüntetéshullám söpört végig. Több helyen statáriumot hirdettek, fegyveres karhatalom lépett fel. Szalay Imre felszólalásában, a karhatalom fellépéséről szólva megjegyezte: »Az állítatják többfelől, hogy a Szigetváron meglőtt emberek a lövést hátulról kapták (Mozgás), akkor, mikor ezen gyanús körülmény merül fel arra nézve, hogy ott esetleg elhamarkodásnak kellett történnie, mert csak futó ember kaphatja a lövést hátulról, amelyik szembeállt, az csak előlről kaphatta volna«. (I. h. 190. l.)
- 11–12 *valóságos párbeszéddé idomítván a Tisza rögtönzött, hatalmas hangon tartott beszédét* — A KNapló szerint Szalay Imre négy ízben vágott Tisza Kálmán szavába, az utolsó alkalommal a miniszterelnök ingerülten csattant fel: »Bocsánat, de az ily közbeszólást még az önök részéről sem szoktam meg«. (I. h. 200–201.)
- 15–16 *Elkezdte felsorolni, hogy mennyit »mert« már ő, s megértette, hogy mennyit fog még merni ezentúl.* — Tisza Herman Ottónak arra a megjegyzésére reagált, amely szerint tevékenységét alárendeli a közeledő választásoknak, így akarja népszerűségét biztosítani. Tisza Hermannal szemben felsorakoztatta az elmúlt nyolc év politikai eseményeit és megjegyezte,

- hogy kevesen vannak, akik politikai pályán küzdöttek, és annyira nem figyeltek valamely ügynél arra, hogy mi lesz jó tekintettel a jövő választásokra». (I. h. 200. l.)
- 192 25 *Hanem mikor Szalay beleszólt, hogy »lesz pénz«* — A KNaplóban közölt szöveg is érzékelteti, hogy Tiszából nagy indulatot váltott ki Szalay negyedik közbeszólása. Ekkor hangzott el a 192 : 28—31. sornál jelzett megjegyzése.
- 194 5 *az a hübnere* — az a nyitja, magyarázata.
8—16 Somssich Pál beszéde — MK által kiemelt megállapítások mind előfordultak a szónoklatban, de e tömörítéssel MK, a satíraíró érzékeltetni akarta azt, hogy nem lehet mindent megértéssel fogadni, hanem állást is kell foglalni.
- 17 *amfibium* — kételtű. Istóczy a képviselőház nov. 21-i ülésén használta ezt a kifejezést a keresztény—zsidó házasságból származó gyerekekre.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap*. 1883. november 24., 5. évf. 324. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 23-i ülésén folytatták a keresztény—zsidó polgári házasságról szóló vitát. Elsőnek Herman Ottó szólt fel személyes kérdésben és visszautasította Istóczy Győző előző nap elhangzott vádjait. Istóczy azonnal reflektált Herman felszólalására. *Steinacker Ödön* visszautasította az antiszemita szónokok érvelését és mint az 1868-as emancipáció konzekvenciáját elfogadta a törvényjavaslatot. *Mezei Ernő* felszólalásában részletesen foglalkozott az antiszemita képviselők ellenérveivel, a nyár folyamán észlelt antiszemita megmozdulásokkal. A továbbiakban kitért Herman Ottó javaslatára, majd adatokat sorakoztatott fel a zsidóság asszimilációs törekvéséről. *Simonfy Iván* és *Ónody Géza* személyes kérdésben azonnal válaszolt Mezeinek az antiszemita mozgalommal kapcsolatos megjegyzéseire. *Szilágyi Dezső* nagyobb szabású felszólalásában azt fejtegette, hogy a jelen törvényjavaslaton kívül a kormánynak arra is kell törekednie, hogy a házasságkötést teljes egészében az állam ellenőrzése alá helyezze. Ennek a ténynak történelmi és politikai fontosságát hangsúlyozta, és ebből a szempontból vizsgálta meg a korábban elhangzott felszólalásokat. Maga és tizenhárom képviselőtársa nevében indítványt nyújtott be, amely a polgári házasságkötés mielőbbi bevezetését sürgette. *Szell György* felszólalásában az antiszemita pártprogramról és annak a római szentszék sajtóorgánumban olvasható elismerő fejtegetéseiről szólt. A törvényjavaslatot nem fogadta el. (KNapló, 1881—1884. XIII. 207—229. l.)

*

A keresztény—zsidó vegyesházasság vitája már ötödik napja folyt. A karcolat fordulataival MK érzékelteti, hogy a vita és különösen a vitázók kimerülöben voltak. Külön kiemeli Mezei felszólalását,

és meleg hangon emlékezik meg Szilágyi Dezső átgondolt fejtegetéséről, amelyben az általános polgári házasság bevezetésének szükségességét hangsúlyozta. A folyosói hangulat leírásával a vita érvkészítésének elapadására utalt. Pulszky Ferenc folyosói csipkelődésével (195 : 21—29) a sorozatos antiszemita felszólalások negatív visszhangját érzékeltette az író.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 196 15—17 *a mai ülés úgy fog kinézni az újságokban, mint egy lenyomatott színdarab, dialógok és személyek sűrű egymásutánban változnak a színen...* — A KNapló tanúsága szerint az ülésen nemcsak többször szólaltak fel képviselők személyes kérdésben, hanem az átlagosnál többször szakították félbe közbeszólással a szónokokat.
- 25—35 Széll György felszólalásának körülményei — A KNaplóban nem találunk semmi olyan utalást, amely arra mutatott volna, hogy Széll Györgyöt akadályozták volna felszólalásában. A MK által feltüntetett közbekiáltásoknak a KNaplóban nincs semmi nyoma. (I. h. 227. l.)

A TISZTELT SZOLGÁK

M. *Pesti Hírlap*. 1883. november 26., 5. évf., 326. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 24-i ülésén folytatták a keresztény—zsidó polgári házasságról szóló vitát. Az előző üléseken a pro és kontra érveket mondták el a képviselők, a jelen ülésnapon — az ügyrendnek megfelelően — az általános vita lezajlása után az előadó, illetőleg a különböző betérjesztett javaslatok előterjesztőinek zárbeszéde következett. *Literaty Udön* mint előadó szólalt fel elsőnek. Elutasította az általános polgári házasság bevezetését követelő javaslatokat, részletesen fejtegette az állam és egyház hagyományos kapcsolatának alakulását. Néhány rövid indokkal visszautasította az antiszemita oldalról érkezett javaslatokat és kérte a törvényjavaslat módosítás nélküli elfogadását. *Győry Elek* — aki ellenjavaslatában felszólította a kormányt, hogy még a folyó ülés ideje alatt dolgoztassa ki és terjessze a képviselőház elé a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot — zárszavában részletesen foglalkozott azoknak a képviselőknek a felszólalásaival, akik elleneztek vagy korainak tartották a kötelező polgári házasság bevezetését. A maga részéről még egyszer leszögezte, hogy a vita alatt álló törvényjavaslatot nem tekinti alkalmas lépésnek a cél elérésére. *Mandel Pál Győry Elek* által félreértett szavai korrigálása miatt szólalt fel, *Tisza Kálmán* pedig Irányi Dániel és Szilágyi Dezső határozati javaslatával szemben a kormány álláspontját fejtette ki. Hangoztatta, hogy folynak az előkészületek a polgári házasság bevezetésére, de a kormány nem hajlandó időnek előtte törvényjavas-

latot alkotni. *Irányi Dániel* álláspontja védelmében visszautasította *Herman Ottó* fejtegetéseit, majd újból kifejtette véleményét a polgári házasság általános érvényű bevezetése mellett, és korábbi javaslatát azzal módosította, hogy az igazságügyminiszter «mielőbb» terjessze elő a kívánt törvényjavaslatot. *Szülőgyi Dezső* hosszabb felszólalásban szállt vitába *Literaty Ödön*nek és *Tisza Kálmán*nak az érveivel, amelyek a polgári házasság bevezetésére vonatkozó javaslatát elferdítették. *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter felszólalásában elismerte, hogy amíg a nyugati országokban a törvényalkotás létrehozta a polgári házasságot, addig Magyarországon fokozottan előtérbe kerültek a felekezeti szempontok, de ennek megváltoztatásán nemcsak a törvényhozásnak, hanem a társadalmi életnek is közre kell működnie. *Ónody Géza* személyes megtámadtatás címén utasította vissza *Literaty Ödön* előadói megjegyzését. A határozati javaslatok szavazásra bocsátása körül ügyrendi vita alakult ki, ehhez többen hozzászóltak, majd a szavazás során *György Elek* javaslatát elutasították, *Irányi Dániel*ét — amely csupán sürgette a polgári házasságról szóló törvényjavaslat kidolgozását — elfogadták. Az ülés végén *Tisza Kálmán* válaszolt *Mocsáry Lajos*nak a nov. 18-án elhangzott interpellációjára, amelyben *Philippovich* tábornok horvátországi bánná való kinevezésének hírével kapcsolatban tett fel kérdéseket. A miniszterelnök elismerte, hogy folytatott tárgyalásokat. *Mocsáry Lajos* az elismerő nyilatkozatot kommentáló felszólalásában élesen támadta a kormányt, hogy a báni tisztre egy közös hadsereg kötelékébe tartozó személyt kíván kinevezettni. *Tisza Kálmán* visszautasította *Mocsáry* vádjait, aki újabb felszólalásában fenntartotta állításait. A többség azonban elfogadta *Tisza* interpellációs választát. (KNapló, 1881—1884. XIII. 230—256.)

*

A Ház nov. 24-i, szombati üléséről a PH nov. 25-i számában MK nem jelentetett meg beszámolót. Mint a regesztából kitűnik, a nov. 24-i ülésen a keresztény—zsidó házasságról szóló törvényjavaslat általános vitájának lezárásaként a végbeszédék hangzottak el. A szónokok megismételték korábban kifejtett álláspontjukat. A jelen *A tisztelt szolgák* című karcolat e szombati napra eső képviselőházi vita helyett az üres, a vasárnapi tárgyalóterembe vezette az olvasót. MK a takarító személyzetnek tulajdonított párbeszédekkel kívánta érzékeltetni a javaslat körül kialakult közvéleményt, amely arra hajlott, hogy e törvényjavaslatban csupán «zsidó» érdeket lásson, és nem vett tudomást arról, hogy a polgári házasság követelése az állam és egyház tevékenységi körének szétválasztása felé vezet. A bemutatott párbeszédék ugyanakkor az álláspontok kialakulatlanságát is érzékeltették.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

197 18—24 Kármán Lajos és Dániel Gábor találkozása — MK feltehetően az egyik éleclapban megjelent karikatúrára utalhatott. Dávidházy szeptemvir egyébként Csiky Gergely

Lap Sor

»Bozóti Mária« c. darabjában szerepel, aki könnyelmű fia és a maga adósságai miatt a bukás szélére jutott.

197 : 28 — 198 : 3 Apponyi Albertre vonatkozó megjegyzés — A keresztény—zsidó házassági törvényjavaslat vitájában Apponyi nem szólalt fel, így a két szolga párbeszédéből kitűnő vélemény a közhangulatot kívánta érzékeltetni.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. november 27., 5. évf. 327. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 26-i ülésén bejelentések elhangzása után megkezdtek a keresztények és zsidók közötti házasságkötésre vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalását. A törvényjavaslat 1. §—37. §-ig terjedő részéhez stílusos jellegű megjegyzéseket fűztek a képviselők. Ezeknek az észrevételeknek többségét elfogadták és beleépítették a törvény szövegébe. A felszólalók egy része a stílusos módosítások kifejtése mellett olyan megjegyzéseknek is hangot adott, amelyek világosan érzékeltették, hogy változatlanul fenntartásaik vannak magával a törvényjavaslat alapgondolatával is. De e részletekre e helyütt nem tartjuk szükségesnek kitérni. Ez a tendencia a vegyes házasságból születő gyermekek egyházi hovatartozását tárgyaló 38. § vitájánál teljes egészében napvilágra került. *Göndöcs Benedek* azt javasolta, hogy a törvényjavaslat eredeti szövegétől eltérően, minden keresztény—zsidó házasságból születendő gyermek a keresztény fél vallásában nevelkedjék. *Irányi Dániel* az eredeti javaslat mellett szövelt, amely leszögezte, hogy a szülők joga meghatározni, hogy gyermeküket melyik vallásban kívánják nevelni. De kiegészítésül azt javasolta, hogy amennyiben a szülők nem tudnak megegyezni, akkor a fiúk az apa, a lányok az anya vallását kövessék. *Kiss Albert* több példát sorakoztatott fel annak illusztrálására, hogy a zsidók mennyire ragaszkodnak saját vallásukhoz, az egyet nem értés esetére azt javasolta, hogy a fiúgyermek az apa, a leánygyermek az anya vallását kövessék. (KNapló, 1881—1884. XIII. 257—275.)

*

A regesztából már kitűnt, hogy a részletes tárgyalást kisebb stílusos módosítások megvitatása jellemezte. MK karcolata bevezetőjében (198 : 1 — 199 : 6) jelezte ezt a helyzetet, és így a humorosabb fordulatok kidomborításához folyamodott: kedvteléssel írt Csanády Sándor felszólalásáról, a folyosó eseményeiről, és csupán a 38. § vitájáról szövelt részletesebben, meglátta ebben a törvényjavaslat fogadtatásának jellemző atmoszféráját.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

199 8—34 Csanády Sándor felszólalása — A jelek szerint MK írói leleményével színezte ki ezt a jelenetet. A KNapló szövege

- arra utal csupán, hogy e felszólalás bizony zavart okozhatott. A jegyzőkönyv a következőket rögzítette: «CSANÁDY SÁNDOR . . . méltóztassék a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat 8-ik § 8-ik bekezdésében e szavakat „vagy örökös ugyan, de a házasság után támadt” kihagyni. (Derűtség) Ugyanis t. képviselőház, a szőnyegen lévő törvényjavaslat így hangzik. (Zaj. Halljuk!) Ha kívánja a t. képviselőház, én igen szívesen elállhatok. (Halljuk! Zaj. Derűtség.) Hát kérem a t. Ház tagjait, méltóztassanak elolvasni a szakaszt és azután meggyőződésük szerint szavazni (Derűtség és helyeslés.). Bátorokodom erre nézve egy módosítványt benyújtani . . . » (I. h. 261. l.)
- 199 : 19 *zsindeley van a házon* — szólás annak érzékeltetésére, hogy nem szabad beszélni valami dologról, mert olyan valaki van a társaságban, akinek nem tanácsos meghallania.
- 38 *De oda is diáknak volt felírva.* — A múlt században gyakran használt tréfás szólás annak érzékeltetésére, hogy avatatlanok, illetéktelenek számára érthetetlen.
- 200 8—9 *Ramberg a Balog—Simian ivadéka, s Kállay a német* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a Kállay család eredetét a 108 magyar ősnemesség egyikéből, a Balog—Semjén (Bolok—Simian) nemből veszi.
- 10—12 *Kállay Benjámín és ifj. Ábrányi Kornél* — Az 1875-ös fúzió után Kállay Benjámín a mérsékelt konzervatív csoport tagjaként szerkesztette a Kelet Népet, 1876-ban pedig ifj. Ábrányi Kornél lett a lap szerkesztője egy rövid ideig. MK gunyoros hangú megjegyzése arra utal, hogy később Kállay lett a közös pénzügyminiszter, majd 1882 nyaratól az elfoglalt Bosznia kormányzója.
- 20 *Grosz War dein* — az anekdota csattanója magyarázatra szorul: Nagyvárad német neve Grosswardein volt, így a nagyváradi megyecskének emlékkönyvébe beírott sorok a város német nevének lakonikus közlését is jelenthetik, de azt a szemrehányó közlést is, hogy Grosz a tiéd volt.
- 23—24 *odabent katalógust olvastak . . .* — A KNapló tanúsága szerint az ülés elején igen kevés képviselő tartózkodott az ülésteremben és Csanády Sándor felszólalása után megszámlálták a jelenlévőket. Csak 99-en tartózkodtak a teremben. Ekkor jelentette ki Péchy Tamás, hogy a távollevőktől megvonják a napdíjat. De amire befejezték a számlálást, a büféből visszatértek a képviselők, szám szerint negyvenötön, és így az ülés határozatképes lett.
- 201 1—5 *Göndöcs stílusfordulatai* — A MK által kifigurázott két fordulat szó szerint megtalálható a KNaplóban (i. h. 272, 273. l.) az első feltehetően a szónoklatba belefeledkezett pap fordulataként hangzott el.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. november 28., 5. évf. 328. sz. (9.1.) Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 27-i ülésén a bejelentések után tovább folytatták a keresztények és zsidók közötti házasságkötésre vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalását. Elsőnek *Madarász József* szólt hozzá az előző nap félbeszakadt 38 § vitájához. Részletes fejtegetéssel alátámasztott felszólalásában kifejtette, hogy benyújtott ellenjavaslata szerint e területre is ki kell terjeszteni a vegyes házasságokra hozott 1868 : LIII. tc. rendelkezéseit. *Göndöcs Benedek* személyes megtámadtatás címén válaszolt Madarásznak, szavai többször élénk nevetést váltottak ki. *Hoffmann Pál* a kereszténység hegemoniájáról szóló hosszabb fejtegetés után azt indítványozta, hogy a születendő gyermek vallását az apa határozza meg. *Mocsáry Lajos* is támogatta Madarász József javaslatát, amely szerint a fiúk apjuk, a leányok pedig anyjuk vallását kövessék. Ellenezett minden más megoldást. *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter rövid történelmi visszapillantás keretében fejtegette ki véleményét a paragrafusban megformált joghelyzet helyesége mellett. *Osánády Sándor* támogatta Madarász József javaslatát. *Literaty Ödön* felszólalásában kifejtette azokat az indokokat, amelyek megítélése szerint lehetetlenné teszik Madarász József javaslatának alkalmazását. Ezután a szavazáson Irányi Dániel módosító javaslatával fogadták el a 38. §-t, a többi javaslat nem is került szavazásra. A 39—55. paragrafusokat szinte minden vita nélkül fogadta el a képviselőház, az 56. §, amely az elválás módzatairól intézkedett, újabb vitát váltott ki. *Kovács Albert* saját lelkesízi gyakorlatából vett példák felsorakoztatása után a paragrafus szövegébe beveendőnek tartotta a felbomlott házasságban kialakult viszony törvényszék előtti bizonyítását. *Literaty Ödön* előadó és *Teleszky István* egyaránt annak a véleményének adott kifejezést, hogy bíróság előtt lehetetlen az «engesztelhetetlen gyűlölséget» bizonyítani, ezért nem értettek egyet Kovács Albert javaslatával. *Incze József* a válasz lehetetlenné tételére tett javaslatot. *Göndöcs Benedek* támogatta Kovács Albert javaslatát. *Polónyi Géza* visszautasította Göndöcsnek az ügyvédekre tett megjegyzését, *Incze József* javaslatát elfogadhatatlannak tartotta, a paragrafus eredeti formában való elfogadását javasolta. *Göndöcs Benedek* személyes megtámadtatás címén kért szót és reflektált Polónyi megjegyzésére. A szavazáskor *Literaty* előadó módosítását fogadták el, a többi javaslatot elvetették. Az 57—59. §-okat vita nélkül fogadták el, a 60. §-hoz *Éles Henrik* tett megjegyzéseket, javasolta, hogy az elvált nő a felbomlott házasság után négy hónapig ne mehessen férjhez. A javaslatot nem fogadták el. A 62. § után vita támadt abban a kérdésben, hogy miként intézkedik a törvényjavaslat, ha a házastársak vallást változtatnak. A 65. §, amely a magyar állampolgárok külföldön kötött házasságáról intézkedett, újabb vitát váltott ki, *Lánczy Gyula* új megfogalmazásokat javasolt, a paragrafust újabb szövegezés miatt visszautasították az igazságügyi bizottsághoz. (KNapló, 1881—1884. XIII. 275—297.)

*

MK karcolatában a tárgyalás minden érdemi mozzanatára ki-
tért, a Nemzetben olvasható megjegyzésre hivatkozva maga is csatla-
kozott ahhoz a véleményhez, hogy a törvényjavaslattal szemben fel-
hozott hangulati ellenérvek mondvacsináltak. A karcolat jelentős
részét Göndöcs Benedekről festett portréja tölti ki, megkísérelte
összefoglalóan jellemezni a Békés megyei pap-képviselő magatartását
és érvelési módját. Göndöcs felszólalásaival korábbi és későbbi kar-
colataiban is sokat foglalkozott MK, naiv és sokszor a napi gyakorlat
hétköznapi példáiból merített érvelése mindig hálás téma volt a szatíra
számára. A jelen ülésen azonban túlzott aktivitása (kilenc alkalom-
mal szólalt fel) érthetően a karcolat középpontjába helyezte Göndöcs
Benedeket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 201 7—8 *amfibiúmmokkal, mint Istóczy mondaná.* — MK utalása
Istóczynak a törvényjavaslat általános tárgyalásakor, a
nov. 21-i beszédében alkalmazott szóképzésére vonatkozik
(KNapló, i. h. 181 l.).
11—13 A Nemzet megjegyzése — A jelzett észrevételt a Nemzet
1883. nov. 27 (esti) száma közölte (1. l.).
- 202 7 *osztentatíve* — fitogtatva, kérkedve
35 *Feleki-modorban* — MK utalása Feleki Miklós, a Nemzeti
Színház színészének erőteljesen gesztikuláló előadói modorára
vonatkozik.
- 203 11 *még Hoffmann Pál is rápírított . .* — A KNApló tanúsága
szerint Hoffmann Pál felszólalásában a férj, az apa szerepéről
szólt, beszédét Göndöcs közbeszólással megzavarta, mondván:
»A nő ma már nem rabszolga«. Mire Hoffmann így folytatta
beszédét: »Elismerem, hogy Göndöcs t. képviselőtársamnak
a nőkről alaposabb ismeretei lehetnek, mint nekem. (Élénk
derültség).« (KNapló, i. h. 280. l.)
23—24 *Péchy ijedten vette észre a Csanády felszólalásakor, hogy
a levegőbe beszélnek . .* — A KNApló tanúsága szerint Csanády
Sándor az ülés végén figyelmeztette az elnököt, hogy a
jelenlevők kis száma miatt az ülés újból nem határozat-
képes. Ekkor Péchy Tamás berekesztette az ülést, (KNapló,
i. h. 297. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1883. november 29., 5. évf. 329. sz. (9. l.) Névjelzés
nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 28-i ülésén a jegyzőkönyv felolvasása után
tovább folytatták a keresztények és zsidók közötti házasságkötésre
vonatkozó törvényjavaslat részletes tárgyalását. *Literaty Ódön* java-

solta, hogy az előző nap az igazságügyi bizottsághoz visszautalt 65. és 66. paragrafus mellett a 67. és 68. §-t is utalják vissza a bizottsághoz, mivel e paragrafusok szoros összefüggésben állnak egymással. A 69. és 70. § vita nélkül továbbjutott, a 71. §, amely a bontóperek lebonyolítását szabályozta, vitát váltott ki. *Lükő Géza* kihagyásra javasolta a főispánra ruházott eljárási hatalmat, *Teleszky István* a paragrafus megfogalmazásában nem látott a főispáni hatalommal való visszaélésre alkalmat. *Irányi Dániel* támogatta *Lükő Géza* javaslatát. *Literaty Ödön* előadó az eredeti szöveg elfogadását javasolta, *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter is e mellett szólalt fel. A szavazásnál *Lükő Géza* módosító javaslatával fogadták el a paragrafust. A 72. §-t vita nélkül elfogadták, a 73. §-nál *Lükő Géza* a törvényjavaslat hatálybalépésére 1884. március 1-ét javasolta. *Péchy Tamás* elnök megállapította, hogy ezzel a paragrafussal a törvényjavaslat részletes vitatása lezárult, a függőben hagyott paragrafusokat a következő napi ülésen fogják megtárgyalni. (KNapló, 1881—1884. XIII. 298—301.)

*

A röpké ülésről frott rövid karcolata elején MK találoán jellemezte a légkört (203 1—4), valójában a vita a törvényjavaslatnak nem az érdemi, hanem az ügyrendi problémái körül zajlott. A karcolat élénkítő kis közjátékot, *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter rovására elkövetett csipkelődést, *Mikszáth* az elhangzott felszólalásokból merítette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 204 11—30 *Pauler Tivadar* rovására elkövetett élcelődés. — A *KNapló* tanúsága szerint *Lükő Géza* az alábbiakat mondta *Irányi Dániel* előző nap elfogadott módosításával kapcsolatban: »nem a t. igazságügyminiszter ékes felszólalásának lett sikere, hanem *Irányi Dániel* t. képviselőtársam módosítványa fogadtatott el, úgyhogy aki a Háznak nem tagja, az még arra a gondolatra is jöhetett, vagy legalább kétely támadhatott benne az iránt, hogy vajon *Pauler Tivadar* miniszter úr-e a valóságos igazságügyminiszter, vagy pedig *Irányi Dániel* t. képviselőtársam. « *Teleszky István* ironikusan reagált *Lükő* felszólalása fordulataira, megismételte a képviselő szavait, majd hozzáfűzte: »... állítom, hogy e legközelebbi felszólalásból senki sem következtethetné azt, hogy *Lükő Géza* az igazságügyminiszter... (Derűltség a jobboldalon) **LÜKŐ GÉZA:** Nem is ambícionálom, mint *Teleszky*. « (i. h. 299.) — Tehát az idézetekből kitéűnik, hogy MK a karcolatban leírtakat szinte módosítás nélkül az ülésen elhangzottakból merítette.
- 34 *hogy a főrendek is elfogadják.* — Az újra összeűlő képviselőház 1883. nov. 17-i üléséről beszámoló, *A t. Házból* c. karcolat-

hoz fűzött jegyzetben utaltunk rá, hogy a keresztény—zsidó vegyes házasságról szóló törvényjavaslatot a főrendiház 1883. dec. 10—11-i ülése elvetette és 1884 folyamán kétszer is visszautasította.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. november 30., 5. évf. 330. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 29-i ülésén a keresztények és zsidók közötti házasságkötésre vonatkozó törvényjavaslatnak az igazságügyi bizottsághoz átfogalmazásra visszautalt öt paragrafusát tárgyalták meg. Az újra előterjesztett paragrafusokhoz egyetlenegy hozzászólás sem hangzott el, csupán *Literaty Ödön* előadó fűzött kommentárt az átdolgozott szakaszokhoz. (KNapló, 1881—1884. XIII. 301—304.)

*

Az alig egy óra hosszát tartó ülés semmi belső vagy külső eseményt nem hozott a karcolatíró MK-nak. Tréfás kedélyességgel érzékeltette eseménytelenségét (205 1—14), és csupán néhány mondatl jelezte a formalitásokat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

205 17 az adójavaslat ellen konspirálnak — a Ház következő ülésén már az adóemelési törvényjavaslatot tárgyalták.

18 *frondeur* — itt: nyughatatlan, duzzogó, elégedetlen ember.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. december 1., 5. évf., 331. sz. (1., 2., 3. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház nov. 30-i ülésén megkezdték a földadó, házadó, valamint az általános jövedelmi pótdadó-törvény tárgyalását. *Hegedüs Sándor* előadó megindokolta a 3 milliós pótdadó szükségességét, és vitábaszállt az ellenzéki különvélemény bíráló megállapításaival. *Helpfy Ignác*, a különvélemény előterjesztője a kormány pénzügyi politikáját támadta, átgondolatlannak tartotta. *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter részletes adatokat sorakoztatott fel, és ezzel a kormány pénzügyi politikájának stabilitását kívánta megtámasztani. *Gaal Jenő* felszólalásában támadta a kormánynak a földbirtokosokat védő pénzügyi tevékenységét, mivel az új pótdadók kivetése csupán a tőkét kívánja sújtani. Az államhatalom semmit sem tett annak érdekében, hogy a

hatalmas adóhátralékok — amelyek a földbirtokosokat terhelik — megszűnjenek. *Lükő Géza* a földbirtokosokkal szemben a fináncoké előnyös helyzetét hangsúlyozta, megítélése szerint a tárgyalásra bocsátott javaslat is a földbirtokok ellen irányul. Nem fogadta el. *Krisztin-kovich Ede* csatlakozott Helfy különvéleményéhez, és a kormány tevékenységével szemben megnyilvánuló bizalmatlanságát fejezte ki, nem fogadta el a törvényjavaslatot. (KNapló, 1881—1884. XIII. 305—317.)

*

A pótdadó tárgyalásának első napjáról MK hosszabb tárcát írt. Nem a parlamenti vitáról számolt be, hanem a kormány tevékenységét megvilágító szabadelvű pártklub hangulatát festette meg. (A Szabadelvű Klubbeli hangulat valóság-elemeiről I. a 206 : 18 sorhoz fűzött Tárgyi magyarázatunkat.) A szépíró eszközeivel elevenítette meg a klubban kártyázó képviselők kurta megjegyzéseit, a kormány híveket toborzó manővereit. Jellegetes stíluselemek: kártyaműszavak politikai életbe való átvitele, a klubélet szófordulatainak szokatlan halmozásával a formális képviselőházi ülés előkészítésére. Az elhangzott beszédek-ből is csak a hangulati elemeket emelte ki, ezzel is érzékeltetni tudta a szabadelvű párt politikai erejét és a függetlenségi párti szónokok gazdasági koncepciót nélkülöző érvelésének meddségét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

206 18 *Zajongtak már a klubban* — A Szabadelvű Pártkörben folytatott előzetes megbeszélésekről a PH több hírben beszámolt. Nov. 28-án a következőket írta: »A Szabadelvű Pártkör ma tárgyalta a képviselőházban legközelebb napirendre kerülő adóemelési törvényjavaslatokat. A megbeszélés során *Szon-tagh Pál* azt a feltűnést keltő nyilatkozatot tette, hogy ő ezeket a törvényeket meg nem szavazza.« A PH nov. 29-i száma további ellenvéleményekről adott hírt: »... *Wenrich Vilmos* még általánosságban sem fogadta el a javaslatot ... *Láng Lajos* elismeri a javaslat szükségességét, de nem helyesli, hogy a kisbirtokosokat sújtsa e fölemelés ... *György Endre* jobban szeretne volna, ha a javaslat nem terjesztetik ... *Kemény Gábor* báró a részletek módosításától teszi függővé hozzájárulását ... «

23 *petrifikált* — megkövesedett

26 *disszidenskedés* — itt: a Szabadelvű Pártból való kiválás.

29 *rebbeszer* — műkifejezés a ferbli-játéokban. Annak a játékosnak, aki a vizit — az alapegységül választott tétet — adja, jogában van az első két kártya megtekintése után a vizijét megkétszerezni. Ez a többszörözés a besszerelés, azaz javítás. A Bácskában dívó szokások szerint a besszer után az osztónak jogában áll a besszert is megkétszerezni: ez a rebbeszer.

Lap Sor

- 207 4 *blind* — német szó a. m. vak. A kártyajátékoknál szokásos kifejezés, akkor használják, amikor valaki anélkül, hogy kártyáját megnézné, beszerrel hív, megad.
- „ 20 *plenipotencia* — teljhatalom
- 208 : 23 *szétsprengol* — szétrobbant, felrobbant
- 209 8 *respektíve* — illetve, vagyis
- 30—31 *cogito ergo sum* — gondolkodom, tehát vagyok. Descartes francia filozófus egyik alaptétele. A MK által variált formája: *nem cogito, ergo non sum* jelentése: nem gondolkodom, tehát nem vagyok.
- 210 32—211 : 34 Krisztinkovich Ede beszédének »meghosszabbodása« — A KNapló tanúsága szerint Krisztinkovich beszéde nem volt túlzottan elnyújtott, nem valószínű, hogy ki kellett húznia az ülés hátralevő idejét. Eötvös Károly valóban feliratkozott, mivel azonban a következő, dec. 1-i ülésen nem jelent meg, felszólalására nem került sor (KNapló, i. h. 318. l.).

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. december 4., 5. évf. 334. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 1-i üléséről MK nem jelentetett meg beszámolót. Ezen az ülésen tovább folytatták az adóemeléssel szembeni törvényjavaslat általános tárgyalását, felszólalt *Horánszky Nándor, Móricz Pál, Becker János, Ugron Ákos, Vidliczkay József*. Az ülés további részében a csángók betelepítésével kapcsolatban érkezett vármegyei kérvényeket tárgyalták. E vitában *Thaly Kálmán, Somssich Pál, Madarász József, Tisza Kálmán* vett részt. Vármegyei kérvények foglalkoztak az ún. zug rabbiképzőkkel, és javasolták, hogy csak a fővárosi rabbiképzőben képzett rabbik nyerjenek alkalmazást. A kérvény feletti vitában *Simonyi Iván* szólalt fel, *Tisza Kálmán* válaszolt. Kettőjük között éles szópárbajra került sor. (KNapló, 1881—1884. XIII. 317—345.)

A képviselőház dec. 3-i ülésén tovább folytatta az adóemeléssel szembeni törvényjavaslat általános tárgyalását. *Györfly Géza* a szabadelvű párt fúzió előtt tett ígéreteit kérte számon, és elutasította a törvényjavaslatot. *Fekete Lajos* támogatta a törvényjavaslatot, *Herman Ottó* felszólalásában kifejtette, hogy az ellenzék előtt nyilvánvaló a kormány eltökélt szándéka az adóemelés végrehajtására, de ennek ellenére mégis kifejtette az adózás demokratikusabb formájára vonatkozó nézeteit. *Prileszky Tádé* a kormány gazdasági politikáját védelmezve felsorolta azokat a nagymérvű beruházásokat, amelyeket az utóbbi évtizedben hajtottak végre. *Somssich Pál* visszautasította Prileszky érvelését, összehasonlító adatokat sorakoztatott fel annak bizonyítására, hogy a magyarországi adóarány nemzetközi méretekben is az átlagnál magasabb. Beszéde közben heves szócsatába került *Éles*

Henrikkel és Móríc Pállal. A vita kölcsönös kimagyarázkodással zárult. *Ferenczy Miklós* részletesen taglalta az adóemelések az egyes társadalmi rétegekre háruló következményét, a javaslatot nem találta kielégítőnek, ezért nem fogadta el. *Kiss Albert* érvelését is az a gondolat hatotta át, hogy az ország lakossága elérkezett ahhoz a ponthoz, hogy több terhet már nem tud vállalni. *Polónyi Géza* végezetül interpellációt intézett az igazságügyminiszterhez. (KNapló, 1881—1884. XIII. 346—369.)

*

Anekdotikus történetet illesztett MK az ülésről szóló beszámolója elé (212 : 1—214 : 4), a történet allegória is egyben: kissé a parlamenti viszonyokat is jellemezte. Az adóemelési vitáról nem számolt be részletesebben, csupán egy majdnem kirobbant botrány fordulatait: Somssich és Éles szópárbaját ecsetelte. Az incidens leírásával jelezni is akarta a tárgyalások jellegét: személyes támadásnak kell elhangzani ahhoz, hogy némi élénkség támadjon a képviselői padokban.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 213 : 26 *madeira* — Madeira és a Kanári szigeteken termelt kissé fanyar ízű bor.
- 214 36—215 6 Bedekovich Kálmán megcsipdesése — E sorokkal MK gúnyos hangon utal az 1883 őszi horvátországi címerkonfliktusra.
- 215 2 *megstájgerol* — felemeli az árát
- 3 *Hausherr* — háztulajdonos, háziúr
- 10 *Éles Henrik közbekiáltása: »Zákány—Dombóvár«* — Somssich Pál felszólalásában arról beszélt, hogy az utóbbi időben gyakorta vádolják a Deák-kormányt azzal, hogy rosszul gazdálkodott. Éles Henrik ekkor közbekiáltott: »Zákány-Dombóvár! (Nagy zaj) SOMSSICH PÁL: Micsoda? (Zaj. Halljuk!) No már engedje meg nekem uraságod, ezt a gyanút arra, aki reám fogta, visszautasítom és azt mondom, nem becsületes ember, aki így gyanúsít. (Élénk helyeslés balfelől. Úgy van! Hosszantartó zaj.) A zákány—dombóvári vasút azzal a célzattal volt elindítva, hogy ellensúlyozza a déli vasutat, amelynek tarifái magasak voltak. Az óhajtás az volt, hogy a Duna a Drávával összekötessék. Azon szűkeblőség folytán, hogy a vasutat csak Bátaszékig építették, az nem felel meg a célnak . . . » (KNapló, i. h. 358—359.) Éles Henrik a Somssich-beszéd befejezése után kijelentette, hogy nem szándékozott semmiféle személyes célzást tenni, megjegyzése csak »per associationem idearum« jutott eszébe. Erre Somssich Pál is visszavonta sértő megjegyzését. (Uo. 360. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1883. december 5., 5. évf. 335. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 4-i ülésén tovább folytatták az adóemelésről szóló törvényjavaslat általános vitáját. *Kőrösi Sándor* kért szót. Az adónak az állam életében betöltött fontos szerepéről nyilatkozott és elfogadta a beterjesztett törvényjavaslatot. *Orbán Balázs* elítélte a kormány adóemelési politikáját, amely megítélése szerint az Ausztriával való monarchikus kapcsolat következménye. *Domahidy István* is a további adóemelés ellen szólt, *Prónay Gábor* báró adatokat sorolt fel annak illusztrálására, hogy a tervezett új adó nem fedezi a deficit kis hányadát sem. *Czirer Ákos* Móricz Pálnak a dec. 1-i ülésen elhangzott, az adók emelésének indokoltágát magyarázó felszólalásával szállt vitába. *Vuchetich István* visszautasította *Kiss Albert*nek a horvát képviselőkkel kapcsolatos megjegyzéseit, és röviden szólott Magyarország és Horvátország gazdasági kapcsolatáról. A javaslatot elfogadta. *Kiss Albert* és *Madarász József* személyes kérdésben kért szót és válaszolt *Vuchetich* megjegyzéseire. *Thaly Kálmán* a föld további megadóztatásának súlyos következményeit sorolta fel, és éles szavakkal támadta a horvát képviselőket, akik véleménye szerint szerepet játszottak az 1883 őszen kirobbant horvát mozgalomban. *Törs Kálmán* a poroszországi adópolitikát összehasonlította a hazai gyakorlattal és megállapította, hogy ott sokkal előnyösebb az adózók helyzete. A magyarországi állapotot az Ausztriával való függéséből eredeztette. *Turgonyi Lajos* röviden megismételte az ellenzék érveit, és a törvényjavaslat elvetését javasolta. Az általános vitára több felszólaló nem jelentkezett, *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter válaszolt az elhangzott ellenvéleményekre. Beszédében részletesen foglalkozott *Somssich Pálnak* a dec. 3-i ülésen elhangzott megjegyzésével. (KNapló, 1881—1884. XIII. 369—393.)

*

Az adóemelési törvényjavaslat általános vitájának utolsó napján felszólaló képviselők nem sok újjal járultak a vitához. Az ellaposodó vita atmoszféráját érzékeltette MK is a jelen tárcában. A bevezetőben (216 : 1—217 : 4) az ülés általános hangulatát jellemezte, majd büfébeli anekdotákat sorakoztatott fel. *Pulszky Ferenc* lutheránusokról szóló anekdotájával (217 30—218 : 12) *Prónay Gábor* csipdeste meg. A tárca befejező részében *Törs Kálmán*nak, PH-beli kollégájának felszólalását méltatta meleg hangon. Az anekdotikus elemeken kívül csupán néhány közbevetett megjegyzéssel szólott az ülésteremben elhangzottakról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

217 6—10 Domahidy Istvánról szóló megjegyzés — Domahidy 1878—1884 között pártonkívüliként vett részt a parlament munkájában, 1884-ben visszatért a Szabadelvű Pártba.

Lap Sor

217 8 *mider* — női fűző

17 *galopin* — futár, küldönc

19—25 Prónay Gábor felszólalása a képviselők ellen. — Beszédében Prónay kifejtette, hogy 200 000 forintot meg lehetne takarítani az országgyűlés költségvetéséből, ha felhagynának azon rossz szokással, hogy az ülésszakokat mindig a hónap utolsó napjaiban kezdjük és végezzük a hónap első napjaiban . . . » (I. h. 377. l.) MK e mondat kiemelésével a folyosó hangulatát érzékeltethette.

218 13—15 Vuchetich István beszéde — A KNapló tanúsága szerint a szónok beszédét a függetlenségi képviselők gúnyos közbekiáltásokkal, megjegyzésekkel szakították félbe. (I. h. 380—382 l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hirlap*. 1883. december 6., 5. évf., 336. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 5-i ülésén az adóemelési törvényjavaslatot tárgyalta. Napirend előtt *Kiss Albert* szólalt fel és nehezményezte Péchy Tamásnak előző nap személyével kapcsolatban tett megjegyzését. *Péchy Tamás* visszautasította az észrevételt, ezután *Mocsáry Lajos* és *Madarász József* megállapította, hogy a házszabályokat az ellenzék ellen használják fel. E vita után *Hegedűs Sándor* tartotta meg előadói zárbeszédét. Az ellenzéki szónokok felszólalásában elfogultságot velt felismerni, tudniillik a gazdasági helyzet ríkító színekkel való festésével kívántak azok hangulatot kelteni az adóemelési javaslat ellen. Adatokat sorakoztatott fel annak bizonyítására, hogy az ország gazdasági élete fejlődik, és foglalkozott más államok adózási politikájával. Végezetül újból hangsúlyozta, hogy az adóemeléssel nem a deficitet kívánja a kormány eltüntetni, csak a deficit növekedését akarja meggátolni. *Herman Ottó* és *Ugron Gábor* azonnal válaszoltak Hegedűsnek személyükkel kapcsolatos megjegyzésére, majd *Helfy Ignác*, a különvélemény előadója kapott szót. Röviden érintette a kormánypárti képviselők felszólalásait, majd megállapította, hogy a kormány nem él a takarékoskodás lehetőségével. Erre több konkrét példát sorakoztatott fel. Végezetül részletesen szólt Szapáry Gyula pénzügyminiszternek az ellenzéki érvekre adott felszines válaszáról. *Szapáry Gyula* rövid felszólalásban foglalkozott azokkal a pénzügyi észrevételekkel, amelyeket *Helfy Ignác* tett, és megokolta a kormány álláspontját. Majd a szavazás alkalmával a kormánytöbbség általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, 1881—1884. XIII. 394—413.)

*

Az adóemelési törvényjavaslat végakkordjáról, a zárbeszédéről és a szavazás körülményeiről — mint az a fenti regesztából is kitűnik — MK részletesebben beszámolt olvasóinak. A politikai életet

több anekdotikus történettel jellemezte. A szavazás hangulatát a Podmaniczky Frigyesről szőtt történettel (220 : 1—221 : 8), a társasági élet légkörét az Edelsheim-Gyulay kutyahistóriájával (221 : 33—222 : 14), a politikai atmoszférát pedig a keresztény—zsidó vegyes házasság főrendiházi tárgyalásának előjeleivel érzékeltette (219 : 1—19).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 219 17—18 *közbejött a Gály-est* — Gály Lajos fiatal földbirtokos a Nemzeti Kaszinóban az 1883 tavaszán 186 000 forintot vesztett. E hatalmas összeget 24 óra alatt nem tudta kifizetni, haladékokat kért rá, meg is kapta, de a Kaszinó egyik főúri tagja kigolyózását javasolta. Az ügyből párbaj lett, Gály súlyosan megsérült. Közben barátai minden ingóságát pénzzé tették és a kártyaadósságát kifizették. Ennek ellenére november végén a Nemzeti Kaszinóban újból felmerült Gály Lajos kizárásának kérdése. A PH »A méltóság Kaszinóból« c. cikkében beszámolt az előzményekről, majd megállapította, hogy Tisza Kálmán »G[ály] mellett szpícselt; felhozván, hogy az adósságcsinálást nem szabad olyan szigorúan venni... Beadatott 39 szavazat. S Tisza még itt is majoritást tudott magának csinálni: 20 szavazattal megmaradt G. L. tagnak 19 szavazat ellen...«
- 220 9—10 *mert reggelre vagy igennel kell szavazni, vagy sehogy, de szavazni kell.* — E mondattal MK parodizálja br. Podmaniczky Frigyes híressé vált komikus elszólását: »Shakespearret vagy jól kell játszani, vagy sehogy, de játszani kell!«
- 221 17—24 Ugron Gábor felszólalása — A KNapló tanúsága szerint MK pontosan közvetítette Ugron mondanivalójának lényegét (I. h. 403. l.).
- 24 *prezenzmark* — a német Präsentzmark a. m. jelenléti jegy.
- 26—28 Herman Ottó felszólalása — MK Herman megjegyzéseiből is csak a lényeges elemet találta olvasói elé (KNapló, i. h. 403. l.).
- 32 *szincerizál* — jóízűen beszélget, adomázgat
- 36—222 : 14 Edelsheim-Gyulay kutya-afférja — A MK által jelzett verekedés 1883 elején történt. 1883 májusában Edelsheim két verekedő lovászát hat-hat hónapi börtönre ítélték. Edelsheim-Gyulay a bírósághoz eljuttatott beadványában arra hivatkozott, hogy lovászaik katonák, felettük a polgári bíróság nem mondhat ítéletet. Az ügy nagy feltűnést keltett (I. PH 1883. dec. 2. »Edelsheim báró lovászaik« c. cikkét), a képviselőház dec. 3-i ülésén Polónyi Géza az ügyben interpellációt intézett az igazságügyminiszterhez (KNapló, 1881—1884. XIII. 367—369. l.).
- 222 15—16 *Komjáthyt szidják, hogy miért vállalta el az Olay Lajos védelmét.* — A sajtóhírek szerint Olay Lajosnak sajtópöre

Lap Sor

- volt Riegler János bajai lakossal (Függetlenségi, 1883. dec. 11.).
- 222 22—29 A szavazás leírása — A KNapló szerint Domahidy István valóban nem vett részt a szavazásban, viszont gróf Andrassy Manó neve az »igen«-nel szavazók között szerepelt. Ezek szerint a karcolatot záró kérdés csak felerészben felel meg a valóságnak, MK-t vagy karcolatírói ötlete ragadta magával, vagy rosszul informáltak.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. december 7. 5. évf. 337. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec 6-i ülésén megkezdték az adóemelési törvényjavaslat részletes tárgyalását. Az ülésen teljes egészében megvitatták az előterjesztett javaslatot. Részletkérdésekben felszólalt *Lázár Ádám Ferenczy Miklós, Ország Sándor, Győry Elek, Rhorer Viktor, Dobránszky Péter, Törs Kálmán, Rakovszky István, Hegedüs Sándor* előadó, és *Szapáry Gyula* gróf pénzügyminiszter válaszolt a képviselők módosító indítványára. (KNapló, 1881—1884. XIII. 414—426.)

*

A rövid ülésről érdemben nem írt MK. Az adóemelési törvényjavaslat részletes tárgyalása nem tartalmazott semmi olyan mozzanatot, amely a karcolatíró tollára kívánczolt volna. A folyosó és a büfé hangulatának felidézésével kívánta érzékeltetni, hogy a kormánypárti képviselők mamelukki kötelezettségüknek tettek eleget, amikor többségi szavazatukkal lehetővé tették a törvényjavaslat megtárgyalását.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 223 4 »*solvas ebadta, punctum*«. — a latin *solvo*, a. m. fizet, megfizet és a *punctum*, a. m. pont, vége szavakkal alkotott szólás. Jelentése: fizetsz, ebadta, és ezzel a dolog be van fejezve.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. december 8., 5. évf. 338. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 7-i ülésén harmadszori felolvasásban megszavazták az adóemelési törvényjavaslatot. *Hegedüs Sándor* előadói minőségében kérte a képviselőházat, hogy adjon meghatalmazást a

kormányának, hogy az 1884-es költségvetés elkészültéig az elkövetkező negyedévben az 1883-as év megfelelő időszakához hasonlóan intézze az ország gazdasági életének irányítását. *Mocsáry Lajos* az ország gazdasági és politikai helyzetének alakulásáért a kiegyezést tette felelőssé, és megtagadta a kormánytól bizalmát. *Csanády Sándor* személyes hangú felszólalásában támadta Tisza Kálmánt és rendszerét, megtagadta a felhatalmazás megadását. A szavazás alkalmával a többség elfogadta a meghatalmazási törvényjavaslatot. — A továbbiakban a képviselőház kérvényeket tárgyalt. Szilágy megyének utállamosítási kérelmét *Thaly Kálmán* melegen pártolta. (KNapló, 1881—1884. XIII. 426—432.)

*

A rövid, eseménytelen ülésről csak utalásokban számolt be MK. Karcolata javarészeben ironikus—szatirikus fordulatokkal sorolta fel kedvelt képviselő hőseinek »elhallgatását«. Az elmúlt korok atmoszféráját egy Jókai Mórnak tulajdonított anekdotikus történettel idézte fel.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 224 3—4 *IV. Napoleon Lulut megölték a zuluk* — III. Napóleon fia, Napóleon Jenő Lajos János József herceg, másként Lulu herceg (1856—1879) az angol hadseregben a dél-afrikai zulu-törzs elleni hadjáratban vett részt és ott esett el.
- 25—26 *már Kemény Gábort is egészen komolyan kezdik venni.* — MK gunyoros megjegyzésével arra céloz, hogy a kérvények tárgyalásakor Thaly Kálmán pártolóláig szólt a Szilágy megyei kérvényhez, Kemény Gábor a közlekedési minisztérium álláspontját fejtette ki, amit újabb felszólalásában Thaly tudomásul vett és kérte a gyors ügyintézését. (KNapló, i. h. 431.)
- 225 3—5 *az öregség hozzá [Jókaihoz] lopódzék (pardon, a mai nap óta ez megszűnt parlamentáris kifejezés lenni)*, — MK utalásával arra céloz, hogy Csanády Sándor Tisza Kálmánról szólva megjegyezte, »megtagadta politikai hitelveit, azután belopta magát a miniszteri bársonyszékbe«. Péchy Tamás Csanádyt a *belopta* szónál félbeszakította és megjegyezte: »Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy ez nem parlamentáris kifejezés«. (KNapló, i. h. 428.)
- 31 *indemnity* — országgyűlési felhatalmazás, amelynek alapján a kormánynak joga van arra, hogy a benyújtott új költségvetésnek törvényerőre való emelkedéséig az állam pénzügyeit az előző év költségvetésének keretén belül intézze.
- 32—33 *Mocsáry szólalt fel ellene Csanády modorában, majd Csanády kelt fel, s tovább beszélt Mocsáry modorában.* — MK megjegyzése valóban találó: a kormány felhatalmazási javaslata ellen felszólaló Mocsáry Csanády Sándortól megszokott szenvendélyes és erőteljes hangnemből nyilatkozott, míg Csanády a támadások nyilait Tisza Kálmán ellen irányította.

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. december 13., 5. évf. 342. sz. (9. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

E karcolattal kapcsolatban érintenünk kell MK szerzőségének kérdését. Ti. a következő napi *A Házból* c. írásában a második bekezdésben arról szólt, hogy három napig beteg volt, és csak a reggeli újságban olvasta el a parlamenti tudósítást, »amit más ír« (a jelen kötet 228. 1.). Ez a megjegyzés minden jel szerint a dec. 11. és dec. 12-i »A méltás Házból« c. karcolatokra vonatkozik, amelyet »Plautus« álnévvel Sebők Zsigmond írt. A jelen karcolat tehát kétségen kívül MK alkotása. Ezt bizonyítják a sajátos stílusfordulatok, a képviselők magatartásának bemutatása, a hasonlatok és végül az ülés eseményeinek jellegzetes poentifikozása. Felmerülhet az a gondolat is, hogy a jelen karcolatot éppúgy, mint a Plautus szignóval jelzett »A méltás Házból« c. két beszámolót, névjelzés nélkül Sebők Zsigmond írhatta. Ennek ellene szól az a tény, hogy ebben az időben a különben igen tehetséges Sebők Zsigmond még nem rendelkezett akkora újságírói tekintéllyel, hogy névjelzés nélkül — tehát MK habitusát felvéve — szerepeljen írónk rovatában. Ez csak kb. hat év múlva fog bekövetkezni, amikor Sebők Szegedről visszatérve, a már szabadelvű párti képviselő MK helyett, illetőleg vele felváltva írhatta *A t. Házból* c. karcolatokat. Erre az időszakra vonatkozik MK az országgyűlési karcolatok 1892-es kiadása elé írt *A karcolatok történetében* olvasható sorai: »most, amióta ellustultam, s igen sokszor Sebők Zsigmond barátom ír a Ház üléseiről a „Pesti Hírlap”-ban . . .« (MK Országgyűlési Karcolatai Bp., 1912. Légrády Testvérek 13. 1.). E szerzői vallomás alapján állapíthatta meg Rubinyi Mózes is: »Midőn a kilencvenes években Mikszáth a politikai karcolatokat már ritkábban írja meg, csak egy ember bírja helyette azt a munkát úgy elvégezni, hogy ő is meg legyen azzal elégedve, s ez Sebők Zsigmond«. (Rubinyi M.: MK élete és művei Bp., 1917. Hi. 19. köt. 78. 1.)

A képviselőház dec. 8-i 35 perces üléséről — a költségvetési felhatalmazási törvény harmadszori felolvasásáról és elfogadásáról — MK nem írt beszámolót. A főrendiház tárgyalása miatt a következő ülést dec. 12-re tűzték ki.

A dec. 12-i ülésen Ónody Géza képviselői mentelmi jogának felfüggesztését tárgyalták. A vita előtt a jegyző felolvasta Ónody Gézának a mentelmi bizottsághoz intézett levelét, amelyben közölte, hogy Szeiffert Edét, a tiszaezslári per közvádlóját, a nem hivatali helységében, hanem két tanú jelenlétében a nyílt utcán vonta felelőségre a per folyamán tanúsított magatartásáért. *Szalay Imre* felszólalásában kifejtette, hogy Szeiffert ügyésznek a nyíregyházi perben tanúsított magatartása sokak ellenszenvét váltotta ki. Ónody magán-

emberként kérte számon az ügyésztől magatartását, Szeyffert jог-talanul állítja, hogy a törvényt sértették meg. Ezért nem fogadja el a mentelmi jog felfüggesztésére vonatkozó javaslatot. *Istóczy Győző* Szalayhoz hasonlóan foglalt állást, és azt állította, hogy az antiszemita-
 ták üldözése kezdődött el Magyarországon. A Ház többsége elfogadta *Ónody Géza* mentelmi jogának felfüggesztését, majd vita nélkül megszavazta Szalay Imre és Herman Ottó mentelmi jogának felfüggesztését. *Verhovay Gyula* mentelmi jogának felfüggesztése vitát váltott ki. *Almássy Sándor* alaptalannak érezte a *Verhovay Gyulát* ért sikkasztási vádat, ezt különböző mozzanatok felsorakoztatásával próbálta bizonyítani. *Polónyi Géza* rövid felszólalásában — mivel nevét *Almássy* mint *Verhovay* egyik üldözője nevét említette — kérte *Verhovay* mentelmi jogának felfüggesztését. *Ugron Akos* is egyetértett a javaslattal. A szavazásnál a többség elfogadta a mentelmi jog felfüggesztését. *Nyáry Jenő* báró, a főrendiház jegyzője jelentette a képviselőháznak, hogy a főrendiház nem fogadta el a keresztény—zsidó vegyes házasságról szóló törvényjavaslatot. *Péchy Tamás* javasolta, hogy a képviselőház következő napi ülésén vitassák meg újra az elvetett törvényjavaslatot. *Ivánka Imre*, *Hegedűs Sándor*, *Csermátorny Lajos* és *Tisza Kálmán* támogatták e javaslatot, *Szilágyi Dezső*, *Almássy Sándor*, *Halász Géza*, *Hoútsy Pál* és *Németh Albert* későbbi időpontra, a karácsonyi ünnepek után kezdődő újabb ülészakra kívánták halasztani a vitát. A többség a következő napi újra tárgyalás mellett foglalt állást. Az ülés végén *Halász Géza* interpellációt intézett a közmunka- és közlekedésügyi miniszterhez a vasútépítkezés miatt kisajátított telkek ügyében, *Mezei Ernő* pedig a belügyminiszterhez a miskolci rendőrség és a helyőrség között kirobbant ellentétről. (KNapló, 1881—1884. XIII. 434—447.)

A karcolat bevezető részében (226 1—34) MK a keresztény—zsidó vegyes házasság főrendiházi visszautasításának parlamenti visszhangját ábrázolta. A politikai hangulat tükréeként a törvényjavaslat visszautasítása felett örvendező függetlenségi párti képviselők egy csoportja hangulatát érzékeltette. A karcolat további részében meg-
 lehetősen pontossággal közvetítette a regesztában leírt tárgyalásokat, ugyanakkor megjegyzésekkel, jelzőkkel és mondathangsúlyokkal saját álláspontját is kifejezésre juttatta. (A mentelmi jogok felfüggesztésével kapcsolatos utalásokról l. részletesebben alább a Tárgyi magyarázatokat.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

227 1 *Ónody mentelmi ügye került elsősorban tárgyalás alá.* — *Ónody Géza* a tisztaeszlári »vérvád-per« idején, 1883. júl. 20-án, Nyíregyházán, a nyílt utcán éles hangon megtámadta *Szeyffert Ede* ügyészt, a bírósági tárgyalással kapcsolatos magatartása miatt. *Szeyffert Ónodynak* ezt a fellépését

- hivatalos közeg elleni támadásnak tekintette, és feljelentést tett Onody ellen. E bírósági ügygel kapcsolatban tárgyalta a képviselőház Onody mentelmi jogának felfüggesztését.
- 227 7—8 *Jókai és Ivánka Imre egy kicsit megbosszantották [Istóczyt] a közbeszólásaikkal* — A KNapló tanúsága szerint amikor Istóczy Onodyról szólva megjegyezte: »kötelességem felszólalni igazságtalanul üldözött képviselőtársam érdekében«, Jókai Mór közbekiáltott: »Szegény! (Derültség) Istóczy Győző: Igen! Ad vocem üldözés! Úgy látszik, ma az antiszemiták üldözésének korszaka járja. Ivánka Imre: Annak ideje is volna (Derültség). Istóczy Győző: De vigyázzanak az illető fezdőrök, az igazságtalanul üldözött urak — és ha Ivánka képviselő úr ezek közé számítja magát, órá is illik ez a megjegyzés . . .« (I. h. 436.)
- 11—12 *kiadták, Szalayval és Herman Ottóval együtt.* — Szalaynak és Hermannak mentelmi jogát korábbi párbajvétség bírósági tárgyalása miatt függesztették fel.
- 13 *az árnyékát régóta előrevető Verhovay-ügy került elő.* — 1883 október közepe óta a közvéleményt élénken foglalkoztatta a Verhovay Gyula szerkesztette Függetlenség c. antiszemita napilap ügye. 1883. okt. 8-án Oláh Zoltán vámtisztí gyakornok feljelentést tett a kir. főügyészségnél, amelyben bejelentette, hogy a Függetlenség által a csángók javára gyűjtött, s nyilvánosan nyugtázott mintegy 2000 forintnyi összegből a csángó bizottság pénztárához csak 550 forintot fizettek be, a többi pénzt elsikkasztották. Néhány nap múlva letartóztatták a lap pénzügyeit intéző Verhovay Lajost, a főszerkesztő öccsét. A kihallgatások során kitűnt, hogy a feljelentés megalapozott volt, a pénzeket a lap nyomdászamláira fordították, de Verhovay Lajos azt bizonygatta, hogy erről bátyja nem tudott. Kihallgatták Wilkens Gyula laptulajdonost, aki azt vallotta, hogy »Verhovay Gyula is beleegyezett abba, hogy a begyűlt adományok ideiglenesen nyomdai költségekre fordíttassanak«. (PH, 1883. nov. 21. 3. l.) Ezek után a bíróság kérte Verhovay Gyula kiadatását, hogy kihallgathassák.
- 17—18 *Jó Almássy Sándor bátyánk volt a modern Curtius, aki vesszőparipáján beugrott ebbe a csúnya gödörbe.* — A római monda szerint az i. e. 362-ben olyan mély nyílás támadt a római fórumon, hogy nem tudták betölteni. A jósök kijelentették, hogy az csak akkor zárul be, ha bedobják Róma legbecesebb kincsét. Ekkor Marcus Curtius e szavakkal: »Rómának nincs becesebbje, mint fegyverei és bátorsága«, teljes fegyverzetével lovastul a mélységbe vetette magát, amire az bezárult.
- 19—20 *Egyébiránt a dolog azzal végződött, hogy Almássy megfogta Polónyit, Polónyi megfogta Almássyt . . .* — Almássy Sándor a Verhovayt ért sikkasztási vádat politikai hajszának tekintette és védelmében különböző érveket sorakoztatott fel.

Polónyi Géza közbeszólt. Almássy a megszakitás után így folytatta beszédét: »... Tudom én jól, hogy Polónyi Géza képviselő úr is üldözi Verhovay Gyulát s azért kénytelen voltam ezt közbeszólására megjegyezni...« Polónyi Géza azonnal szót kért, elítélte Verhovay Gyulát, majd azzal zárta felszólalását, hogy »Csupán csak annak konstatálására szorítkozom még, hogy Almássy Sándor képviselő úr nem tagja e pártnak, vagyis a pártkörnek«. Almássy Sándor újból felszólt: »Határozottan visszautasítom azt, hogy én a pártnak nem volnék tagja. Régen tagja vagyok annak. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és felkiáltások: A függetlenségi kört értette!) Sok ember dőlt ki már e pártból, és a kisujjamat sem merném a tűzbe tenni, hogy nem fognak-e igen sokan kidőlni ezután is, míg én mindig itt fogok maradni. (Élénk helyeslés a szélsőbalon.)« (KNapló, i. h. 438—439. l.)

- 227 21—25 Verhovay Gyula mentelmi jogának felfüggesztése. — A sikkasztással vádolt Verhovay ügyében a mentelmi bizottság már dec. 6-án meghozta a maga pozitív döntését. Ez alkalommal a PH »A mentelmi bizottság határozata« címmel vezércikket közölt. Ebben — a korábbi tartózkodó magatartás után — éles hangon tört pálcát Verhovay felett: »a csángó pénzzel úzótt visszaélés csak egyik botrányos ügye a Függetlenségnek, s minden valószínűség szerint nem a legkisebbik. Hetek óta merültek fel vádak, hogy a Függetlenségnél elsikkasztották az Arany-szobor, a Szabadság-szobor, az Árpád-szobor, a Táncsics Mihály, a Halmi árvák stb. javára begyűlt adományokat is. Irtózatos vád egy országgyűlési képviselő, egy megvesztegethetlen néptribun állását fölvetett hírlapíró ellen... S e vádak ellen egyetlen cáfoló szava sem volt a Függetlenségnek...«

A HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1883. december 14., 5. évf. 313. sz. (9. l.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 13-i ülésére a főrendiház által visszautasított keresztény—zsidó vegyes házasságról szóló törvényjavaslat újratárgyalását tűzték napirendre. A vita előtt Herman Ottó előzetes felszólalásában visszautasította Almássy Sándornak az előbbi ülésen elhangzott megjegyzéseit, amelyben kimondatlanul őt vádolta meg annak a gyűjtött pénznek illetéktelen felhasználásáért, amelynek eltulajdonításával a sajtó és a közvélemény Verhovay Gyulát vádolta. Hoitsy Pál ugyancsak elutasította Almássynak saját személyének Hermanéhoz hasonló megemlítését. Almássy Sándor felszólalásában az elnöklő Péchy Tamás határozott rendreutasítása ellenére is erőteljes és gormomba szavakkal illette a saját maguk védelmében felszólaló Hermant és

Hoitsyt. *Németh Albert* megrendült szavakkal kérte a képviselőházat, hogy térjen rá a napirenden szereplő kérdésre. Elsőnek *Irányi Dániel* szólalt fel és javasolta, hogy a visszautasított vegyes házassági törvényjavaslatot a kormány egészítse ki a polgári házasságra vonatkozó teljes javaslattal, és úgy vitassa meg újra. Amennyiben ezt elutasítanák, azt javasolta, hogy újabb megfontolás végett küldjék el még egyszer a főrendiháznak a képviselőház által már elfogadott törvényjavaslatot. *Mocsáry Lajos* a korábbi képviselőházi vitában kifejtett álláspontját megismételve azt javasolta, hogy ejtse el a képviselőház az egész törvényjavaslatot, nyugodjon bele a felsőház elutasító véleményébe. *Tisza Kálmán* kérte a képviselőházat, hogy ne minősítse a felsőház eljárását, hanem az elhangzott javaslatnak megfelelően újabb megfontolás végett újból küldje át a javaslatot a főrendeknek. *Simonyi Iván* a magyar nép igazi érületének kifejezését érezte megnyilvánulni a főrendiház elutasításában, és kérte, hogy halasszák el a további tárgyalást. *Szilágyi Dezső* hosszabb felszólalásában a polgári házasságot bevezető törvény elodázhatatlanságára hívta fel a figyelmet, javasolta ennek kidolgozását, azzal a kikötéssel, amennyiben a képviselőház e javaslatot nem fogadja el, annyiban maga is a már elfogadott vegyesházassági törvényjavaslatnak a főrendhez való újbóli elküldését javasolja. *Tisza Kálmán* megismételve korábban kifejtett álláspontját a polgári házasság általános bevezetése előtt álló nehézségeket illetően, kérte az elutasított törvényjavaslatnak visszaküldését a főrendiházhoz. A szavazás alkalmával a képviselők többsége a vegyesházassági törvénynek újabb főrendiházi tárgyalása mellett szavazott. Az ülés végén *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter válaszolt Irányi Dániel és Polónyi Géza interpellációjára, amelyben a két képviselő a budapesti katonai törvényszék egyik ítéletének illetékeltenséget tette szóvá. Az igazságügyminiszter ismertette a lefolytatott eljárást. Az interpelláló képviselők a konkrét ügyben foganatosított lépéseket elfogadták, de javasolták, hogy újabb esetek elkerülése végett a katonai bíróságok illetékességét jogilag pontosabban kellene körvonalazni. *Péchy Tamás* elnök az ülés berekesztése alkalmával bejelentette, hogy a képviselőház a karácsonyi ünnepek után 1884. január 10-én fogja folytatni munkáját. (KNapló, 1881—1884. XIII. 447—465.)

*

A képviselőház karácsonyi szünet előtt tartott utolsó ülése feszült hangulatban zajlott le. Ennek oka a keresztény—zsidó vegyes házasságról szóló törvényjavaslatnak a főrendiház által való elutasítása volt. Már az előző napi ülésen elhangzott felszólalások is jelezték e fojtott légkört: a mentelmi jogok felfüggesztésének tárgyalásakor éles szópárbaj zajlott le Almássy Sándor és Polónyi Géza között, de nyugtalanságot árasztott a visszautasított törvényjavaslat további sorsa fölött folytatott vita is (l. a dec. 13-i *A t. Házból c.* karcolatot és a hozzá fűzött jegyzetünket a jelen kötet 226—227. ill. 348—351. lapján).

A jelen ülésről szóló beszámoló előtt MK újból visszatért a főrendiház elutasítása nyomán kialakult helyzetre, a kormánypárti képviselők magatartására. A főrendekkel szemben kialakuló vélemé-

nyek közvetítésén kívül, a hangulat érzékeltetésére MK felidéz egy a főúri szellemet jellemző anekdotikus történetet is (229 : 17–29). Az ülés atmoszféráját jellemezte az előző napi Almássy-affér folytatása: a névtelenül megtámadott Herman Ottó és Hoitsy Pál erőteljes felszólalása és Almássy Sándornak minden higgadtságot nélkülöző viszontválasza. MK az incidensben a képviselőház tekintélyének csorbulását látta, karcolatában központi helyet biztosított ennek az eseménynek. A főrendiház által visszautasított törvényjavaslat sorsáról folytatott vita eredményét éppen csak jelezte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 228 4–7 MK hivatkozása saját betegségére — A dec. 13. *A t. Házból* c. karcolat jegyzetében jeleztük, hogy megítélésünk szerint e sorokban foglalt megállapítások a főrendiház üléséről megjelentetett két karcolatra vonatkoznak, amelyet Sebők Zsigmond írt. (L. a jelen kötet 348. lapján.)
- 8 *Szörnyű dolgok estek. Nem rekapitulálom őket.* — Amíg az előző napi karcolatában MK a függetlenségi párti képviselők reagálásával foglalkozott, addig a jelen karcolatban a keresztény–zsidó házasságot a képviselőházban megszavazó képviselők hangulatát érzékeltette. A közéletet nem elsősorban a Tisza-kormány által betervezett és a képviselőházban elfogadott törvény elvetése, hanem a főrendiház minden liberális változást visszautasító ultramontán magatartása foglalkoztatta. E megfontolásokat tükrözik a PH vezércikkei is. A javaslat elvetését követő napon a »Hattal kisebbségben« c. vezércikk még csak a tényeket regisztrálta, és meglepve állapította meg, hogy »a szavazáson ott volt az egész főrangú jeunesse d'oré, és néhány komolyabb gondolkodású tagját kivéve ellene szavazott a javaslatnak . . . Vajon hányat vezetett ebben közülük az az intenció, hogy a javaslatot megbuktassák, mint amely intenció a főpapokat vezette? Talán a felét sem. A többi eljött, hogy demonstráljon, sportból, jukszból . . .« (PH, 1883. dec. 12. 1–2. 1.). A következő napon megjelentetett vezércikk már megkísérli a szavazás okait is felderíteni: » . . . Az a felsőház, melyben oly roppant tömege van a reakcionárius, az ultramontán, a mozdulatlan vagy a közügyeket csak szeszély, nagyúri kedvtelésből intéző embereknek, az a felsőház nem az a felsőház többé, mely liberális, politikai átalakulásunkat nem gátolta, sőt előmozdította. Az az arisztokrácia, melynek többsége a főpapokkal szavazott, nem az az arisztokrácia többé, mely díszé és vezére volt a magyar társadalomnak. A magyar felsőház nem tárgya többé nemzeti büszkeségünknek. Sötét, omladozó torony az, mely összeroskadásával fenyegeti a magyar politikát. Felemelt kés, mely göresösen vonaglik ökölbe a modern kor és a haladás ellen . . .« (»A konfliktus«, PH 1883. dec. 13. 1–2. 1.)

- Lap Sor
- 228 9 *Mikor Tisza megmentette Gályt* — A Gály-ügyről I. részletesen a dec. 6-i ülés jegyzeteiben a 219 17—18 sorokhoz fűzött Tárgyi magyarázatot a 345. lapon.
- 15 *mégis a kiforratlan részük szavazta le a javaslatot . . .* MK e megállapítással a PH dec. 12-i vezércikkének alapgondolatát ismétli meg. (L. a jelen cikk 228 : 8 sorához fűzött jegyzetünket.)
- 229 13—16 *Támadások a főrendek ellen — A főrendház MK-tól leírt megítélése egybevág azzal a gondolattal, amelyet a PH dec. 13-i vezércikke fejtett ki (l. a jelen cikk 228 : 8 sorához fűzött jegyzetünkben idézett részeket).*
- 36—37 *Annak a szegény Svarcz juristának a lelke jött fel kísérteni ma is, akit a Hatvani utcai forradalom ölt meg . . .* — 1879 januárjában Verhovay Lajos és Majthényi báró párbaja után nagy tüntetések voltak a Nemzeti Kaszinó ellen. Valószínűleg ezeknek a tüntetéseknek során halhatott meg az említett jogász. Özvegy édesanyja számára a Függetlenség gyűjtést szervezett.
- 230 23—24 *Herman azt mondta: nem tartja olyan embernek Almássyt, aki becsületbeli dolgokban illetékes legyen.* — A KNapló szerint Herman a következő szavakkal fejezte be felszólalását: » . . . őt [ti. Almássyt] nem tartom annak a férfiúnak (Zaj és mozgás), aki könnyelmű eljárásával másoknak becsületéhez akármiképp hozzányúlhasson«. (I. h. 448. l.)
- 24—25 *Hoitsy pedig megvetését nyilvánította.* — A KNapló szerint Hoitsy a következőket mondotta: »De ha [Almássy] az én nevemet úgy említi Verhovay neve mellett, akkor, midőn pénzközelésről van szó, azt egyenesen megtiltom neki. De ha gyanúképp hozta volna fel, amit én nem hiszek, nem akarok hinni, akkor nekem nincs más feleletem, mint a megvetés. (Nagy mozgás)«. (I. h. 448—449.)
- 231 6 *»Aljas üldözés«* stb. — A MK által idézett kifejezések a KNaplóban megtalálhatók (I. h. 449—450.).
- 15—232 20 *Almássy becsületsértő kifejezése és a Ház magatartása* — MK színesen és elevenen írta le a viharos jelenetet. Mint az elnöki figyelmeztetés interpretálásában maga MK is jelezte, Péchy Tamás hosszabb és erőteljes elnöki nyilatkozatban utasította vissza Almássy magatartását és kijelentette: »Ily kifejezéseket a Házban soha semmi szín alatt megengedni nem lehet. . . és ha méltóztatik a t. Ház megengedni, az ilyenmű erős kifejezést kénytelen leszek a naplóba fel nem vétetni . . .« (KNapló, i. h. 449.). Ennek az elnöki megjegyzésnek megfelelően természetesen az inkriminált kifejezés nem található meg a KNaplóban. A parlamenti incidensről a PH aznapi száma »A mai botrány« címmel vezércikket közölt, és elítélte Almássy magatartását.
- 232 15 *[a kínos jelenet] a rákospalotai erdőcskében folytatódjék, az utókor épülésére.* — A Függetlenség hírei szerint Almássy Sándor és Hoitsy Pál dec. 14-én pisztolypárbajt vívott,

- Almássy és Herman Ottó pedig dec. 15-én párbajozott ugyancsak pisztollyal. A két párbaj alkalmával egyik fél sem sérült meg. (1883. dec. 15., 16.)
- 232 24—37 Kovács Gyula megjelenése a Ház folyosóján — MK Kovács Gyulának »A házasságkötés Magyarországon egyházi és polgári jog szerint« c. mű szerzőjének megjelentetésével és a neki tulajdonított szavakkal a keresztény — zsidó vegyes házasság ellenzőinek érzelmi állásfoglalását kívánta érzékeltetni.
- 34 *Nikodemus* — János evangéliumában háromszor merült fel alakja, miután őt Péter és János megkeresztelte, volt hitsorsosai vagyonától és méltóságától megfosztották.
- 35 *Arimatiai Szent József* — a zsidó főpapi tanácsnak Krisztus idejében egyik előkelő tagja, Jézus titkos követője, elítéltetésének ellenzője.

FÜGGELÉK

A KEMÉNY ZSIGMOND PEZSGÓJE

M. Magyarország és a Nagyvilág. (Fel. szerk.: Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán.) 1883. március 25., 20. évf. 12. sz. (187. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szignó nélküli megjelentetett anekdota feltételezhetően MK írása. Az írás szerzőségének pontos eldöntését bizonytalanná teszi nehézkes nyelve, közhelyes jelzői. Kétes írásként azért soroltuk be a Függelékbe, mert MK mint a képes hetilap társszerzője lehetséges, hogy gyors és hevenyészett írásával is fel akarta hívni a figyelmet PH-beli szerkesztőségi kollégája, Beksics Gusztáv munkájára.

Kemény Zsigmond szórakozottságának és gourmand voltának felelevenítésére Beksics Gusztáv »Kemény Zsigmond a forradalom s kiegyezés« c. könyvének frissen megjelent második kiadása szolgáltatta az alkalmat. Beksics munkájában több politikai anekdotával idézte olvasói elé Kemény Zsigmond alakját. E képet színezte a közölt anekdota is.

MAILÁTH GYÖRGY

M. Magyarország és a Nagyvilág. (Fel. szerk.: Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán.) 1883. április 8., 20. évf. 14. sz. (210. 1.) Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képes hetilap több mint egy héttel a gyilkosság után közölte szignó nélküli megemlékezését. Az előző számban, ápr. 1-én a lapzárta előtt álló hetilap csak az utolsó előtti lapra tudta beszorítani a véres eseményről számot adó cikkét. Ez az ápr. 1-i cikk — mely a hetilap 207. lapján jelent meg — kétségen kívül nem MK írása. Egy időben keletkezett a jelen kötet 44—47. lapján közölt és a PH 1883. márc. 30-i számában megjelent *Az utolsó országbíró* c. MK nekrológgal. A két

cikk hangvétele között olyan nagy a különbség, hogy semmi körülmények között sem gondolhatunk a MN ápr. 1-i gyors megemlékezésének olvasásakor MK szerzőségére.

A jelen cikk esetében már több érv szólhat MK szerzősége mellett. Erre mutatnak a zárójeles közbevetett mondatok, a »szinte« szó használata »szintén« értelemben, egy Mikszáthra valló germanizmus: »udvari kancellárrá történt kinevezése képezi sajátképpen ama forduló pontot«. Mikszáthra utalnak a pályaképet summázó lehiggadt, a konzervatív álláspontot elutasító mondatok is. De ugyanakkor a cikk néhány felöltő stílárius ügyetlensége zavaróan hat. Pl.: »mély szenzációt okozott« (235 : 3), »úgy . . . mint« (235 : 12), »döntő körök soha meg nem rendelő bizalma« (235 : 12—13). Az egész írásból hiányoznak a színes, váratlan mikszáthi fordulatok, ellentétben az említett *Az utolsó országbíró* c. írással az egész cikkre szürke és fantáziátlan gondolat-szövéssé nyomja rá bélyegét.

A felsorakoztatott bizonytalansági tényezők miatt soroltuk a jelen írást a Függelékbe.

AZ ELSŐ ELŐFIZETŐK

M. Pesti Hírlap 1883. december 17., 5. évf. 346. sz. (1—2 l.) A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szignó nélkül megjelentetett írás feltételezhetően MK alkotása. Az újságíró élet belső világát megelevenítő mozzanatok hasonlóak az *Azok a »nyájias olvasók«* c. rajzában felvillantott szerkesztőségi atmoszférához (Krk 34. köt. 45—50 l.). A jelen karcolatban talán saját szerkesztői tapasztalatának ironikus megjelenítése is felsejlik. 1882 december elején vette át Borostyáni Nándorral a »Magyarország és a Nagyvilág« c. hetilap szerkesztését. Igaz, hogy ők ketten nem új lapot indítottak, de az új évfolyam új előfizetőinek várása az ebben a karcolatban leírtakhoz hasonló érzéseket kelthettek mindkettőjükben.

A személyes mozzanatok ellenére nem állapíthatjuk meg egyértelműen MK szerzőségét: az írás elég lapos és nehezen lelhetjük meg benne az írónkra jellemző pergő fordulatokat.

Ezek az okok teszik indokolttá, hogy egyértelmű bizonyító érvek hiányában a Függelékben jelentetjük meg a jelen írást.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 238 1 *a nadragok elleni párbaj is elmúlt* — MK utalása valószínűleg a képviselőházi viták karácsonyi szünetelésére vonatkozik.
10 *leghatalmasabb év, mely szülte Tiszaeszlárt, Zalát, Zágrábot* — MK az 1883-as év három jelentős eseményére céloz: a június—júliusban tartott tiszaeszlári per végtárgyalására, az augusztusban kirobbant antiszemita mozgalomra, amely miatt Zala megyében statáriumot hirdettek és az augusztus—szeptember hónapban lezajlott horvátországi mozgalomokra.

- 239 : 13 *Az idén mind olyan jámbor, apró lapocskák keletkeznek.* — Az év végén Budapesten két új politikai napilap indult meg, a Somogyi Elek szerkesztette »Nemzeti Újság« és a Brankovics György által szerkesztett és kiadott »Kitartás«. Politikai hetilapok közül az Aldor Imre-féle »Talpra magyar« és az átalakított, de változatlanul Mayer J. Arno szerkesztésében megjelenő »Új Katolikus Társadalom«. Szinnyei József statisztikája szerint 1883-as évben és 1884 elején összesen 100 hírlap és folyóirat keletkezett. (Vasárnapi Újság, 1884. 4. sz. 65. l.)
- 239 14 *stabilis* — valószínűleg *stabilis* és *drabális* szó kontaminációja. Jelentése: biztos állandó. De az is feltételezhető, hogy csupán a *stabilis* szó hibás formában.

DAS UNGARISCHE TIEFLAND

M. *Das moderne Ungarn.* (Herausgegeben: Neményi, Ambrus [Ambrus]) Berlin, 1883. 368—380 p. A. Hofmann und Comp. Teljes névjelzéssel.

A Neményi Ambrus szerkesztette tanulmánykötetben MK teljes névalírásával megjelentetett karcolatát nem a szerzőség bizonytalansága miatt jelentjük meg itt a Függelék részben, hanem azért, mert eddigi kutatásaink szerint nem találtuk meg a német szöveg magyar nyelvű eredetijét. Ismerve MK német nyelvtudását, azt biztosra vehetjük, hogy nem ő maga fordította németre vagy fogalmazta egyenesen német nyelven a jelen karcolatot. Így a német szöveg nem *autentikus MK írás*, hanem annak csupán fordítása. Nélkülözi az eredeti MK alkotás ízét-zamatát.

A karcolat témája és szövege arra utal, hogy írónk erre az alkalomra írta a »Vidék és népe«, a »Gazdasági viszonyok«, a »Szeged«, a »Debrecen« c. fejezeteket. Annyira általános dolgokat írt itt, hogy azokat magyar közönségnek aligha lehetett vagy kellett volna prezentálni. A zárófejezet — Der Volkscharakter (A nemzeti jellem) — viszont nagyrészt nem egyéb, mint MK egy korábban, épp egy évvel azelőtt megjelent, kitűnő paraszt-történetének újraközlése. Ez a rajz *A parasztember otthon* című, amely a PH 1882. okt. 1-i számában (4. évf. 270. sz. 1—2. l.) jelent meg teljes névjelzéssel. Ezt az első fogalmazást fordították le majdnem teljesen németre. Az elbeszélés újraközlésére csak 1883 végén, *Az apró gentry és a nép* c. kötetben került sor, ahol már végleges új címen szerepelt: *A rokkant szekér* (I. Krk megjelenés előtt álló 33. kötetében).

Neményi Ambrus szerkesztésében megjelent kötet 1883 szeptemberében jelent meg a könyvpiacra. MK karcolata előkelő környezetben látott napvilágot, a következő szerzők alábbi írásai találhatóak a kötetben: Heinrich Gusztáv: Die Epochen der ungarischen Literatur (1—17); Szécsen Antal: Alexander Kisfaludy (18—28); Péterfy Jenő: Alexander Petőfi (29—51); Riedl Frigyes: Johann Arany (52—79);

Aigner Lajos: Das ungarische Volkslied (80—96); Pulszky Ferenc: Ungarn in seinen Denkmälern (97—112); Herman Ottó: Die Wissenschaft und ihre Institute (113—131); Vámbéry H.: Ungarisch-türkische Beziehungen (132—148); Pasteiner I.: Die ungarische bildende Kunst (149—177); Ötvös Adolf: Die ungarische Schauspielkunst (178—193); Bartalus István: Musik und Musiker der Ungarn (194—217); Schütz M.: Die ungarische Oper (218—225); Neményi Ambrus: Das ungarische Parlament (226—254); Eötvös Károly: Der ungarische Klerus (255—272); Asbóth János: Der ungarische Adel (273—294); Danzer Alfons: Der ungarische Soldat (295—312); Ágai Adolf: Ungarische Freuentypen (313—332); Deák Farkas: Ungarische Sitten und Trachten (333—341); Jókai Mór: Aus meiner Schauspieler-Laufbahn (342—350); Hevesi Lajos: Budapest (351—367); Mikszáth Kálmán: Das ungarische Tiefland (368—379); Törs Kálmán: Im krummen Land (381—399); Rodiczki Jenő: Die ungarische Landwirtschaft.

A MAGYAR ALFÖLD

(Alföld)

Vidék és népe

Az az áttekinthetetlen, egyhangú síkság, amelyen nem lehet mást megpillantani, mint kútgémet és a messze távolban a lecsüngő égboltot, mely fölötté, mint egy átlátszó üvegkalap domborodik, az a végtelen síkság monotóniájával, melyet semmi sem zavar, melyet Petőfi énekelt meg dalaiban — az a síkság többé nem létezik!

A mezőgazdasági ipar ezt néhány évtized alatt teljesen átalakította. Kis tanyák* néznek mindenfelől; a szántóföldet sok helyen fákkal ültették be.

A pusztá nem álmodik többé a messzi óceánokról; a fata morgana még létezik, de senki sem tartja többé a tengernek, mert a vízből magasan kiálló fák eléggé mutatják, hogy ez csak a természet játéka és tréfája.

Az óriási, majd ezeröttszáz mérföldnyi terület, mely északkeleten egész a Bihari hegységig, északon a Zempléni hegyekig és a vadromantikus Mátráig, nyugaton a Váci hegységig és a balatoni partvidék romantikus dombjai vonaláig, délen a Dunáig terjed, melyet »Magyarország éléskamrájának« neveznek, lassanként levetette romantikus ruházatát, és alig különbözik más vidéktől. Korábbi ruhájából alig maradt meg itt ott egy-egy gomb.

A romantikus pusztai csárdák, melyekhez a botyárdalok oly sok valóban megtörtént, de még több költött rablókalandot kapcsolnak, már régen romokban hevernek. A törzsvendégek kimaradtak, és így megszűnt a csapszék is. Nincsenek már szegénylegények; a közbiztonság ügye csak a városokban áll rosszul, de itt sem rosszabbul, mint a külföld városaiban.

* Kezdetleges parasztgazdaságok házikói.

Az országutakról eltűnt a feneketlen sár. És mégis ez a sár az Alföld specialitása volt; senkit sem engedett közelébe jönni, s ha valaki ezt mégis merészelte, akkor ezt többé nem engedte el. Hogy találta meg a civilizáció az odavezető utat? Megtanult repülni.

Ma már ott, ahol a mozdonyok még nem fűtyülnek, kintűn utak vezetnek mindenfelé, nem olyanok, melyek száz év előtt voltak, és egy utazó angol következőképpen jellemezte ezeket: »A magyarok sarat sárra halmoznak és ezt nevezik azután útnak«.

Az Alföldön egyébként régebben a gazdasági viszonyok tekintetében nem állt úgy a dolog, mint a múlt század végén és a századunk kezdetén. A törökök betörése miatt és a pasák uralma alatt a tulajdonosuktól elhagyott birtokok hanyatlásnak indultak, egyik kézből a másikba jutottak, de tartósan jóformán egy kézben sem maradtak meg. Amikor a törökök végre kivonultak, az ország e felszabadult része egy nagy temetőhöz hasonlított; a földek parlagon heverték, a legelők kiégttek. A fél Alföld úgyszólván res nullius volt, míg nem a kormányzat azon igyekezett, hogy az elhagyott helyeket újra benépesítse, miközben a Felvidékre menekült nemesség jogigényeit az egyes birtokokra megvizsgálta.

Mégis oly kevesen jelentkeztek, és a tulajdonjogot olyan kevés esetben tudták bebizonyítani, úgyhogy a legtöbb földbirtok gazda nélkül maradt. Alig volt lehetséges a vármegyéket rekonstruálni; így például Békés vármegye első megyegyűlésén (1730) csak tizenöt tag jelent meg, melybe a tisztviselőket is bele számították. Ez a *tizenöt* alkotta a vármegye törvényhatóságát.

Jellemző ebből a korból a *Haruckern* esete. A bécsi Haruckern pék és hadseregszállító a kormányzattól számlája kiegyenlítését követelte. A kormányzat nem akarván készpénzt kiadni, felszólította Haruckernt, hogy fizetség helyett valami mást követeljen. Erre a pék a kincstártól a budai Császármalmot követelte. A kincstár azonban a Császármalom értékét *túl magasnak* találta, és Békés vármegyét ajánlotta fel a péknek, az egész Békés vármegyét, azaz 3578 négyzetkilométer legjobb minőségű földet.

Amikor a pék látta, hogy nehezen fog pénzéhez jutni, elhatározta, hogy — Isten neki — belemegy az üzletbe; Békés vármegye jobb mint semmi, ha nem is sokkal jobb, mert a megye akkoriban a szegedi prefekturának, melyhez tartozott, nem többet, mint száz forintot szolgáltatott be. Haruckern Békés megyei birtoka később a báró Wenckheim család tulajdona lett, akik ezáltal az ország egyik leggazdagabb családjává váltak.

Miután a nemesség igen gyéren létezett, az Alföld népe végre fellélegezhetett és jólétben gyarapodhatott. Habár századunk kezdetén a régi nemesség visszatért, részben egy új nemesség keletkezett, mégis a jobbágyság viszonyai nem voltak olyan elviselhetetlenek, mint az ország más részében. Kis létszámuknál fogva, valamint gyógyó, messze visszavezető tradíciók hiánya miatt e nemesség tekintélye mérsékelt, hatalma csekély; mialatt a nemesek Felsőmagyarországon a törvény szokásait mindinkább bővítették, itt ugyanez napról napra mindjobban összezsugorodott.

Ehhez járult még az is, hogy az Alföld nagyobb városaiban virágzó polgárság volt található, és ezek a városok kiterjedt privilégiumokat élveztek; így Debrecen, amelynek még »*ius gladii*«-ja is volt, és Szeged. Ezek a büszke és hazafias »cives«-ek senkitől sem függetek, gazdagok és önállóak voltak és nem különösen respektálták a nemesi kutyabőrét. Elég sok példa adódott, hogy Szegeden lakó nemesi családoknak a polgárok szövetségébe kellett felvétetni magukat, ha a városban tekintélyt és befolyást akartak elérni.

Ez magyarázza meg azt a jelenséget is, hogy amikor 1848-ban a birtok és a föld szabad lett, ez a nagy átalakulás alig észrevehető változást hozott létre az Alföldön a szociális viszonyokban.

A szabadságharcot követő elnyomás ideje az Alföldön — ahol, mint már kifejtettük addig egy kaszt sem ért el uralkodó, vezető szerepet — a különböző osztályokat egymáshoz még közelebb hozta, és sokban hozzájárult, hogy az Alföldet azzá tegye, ami már ma: a demokrácia fészke.

Mondom: a magyar demokrácia — mert ez nem felel meg teljesen a fogalomnak, melyet ezzel a szóval »demokrácia« szottak kifejezni. Itt minden egyes ember arisztokrata és demokrata is egyben; arisztokrata, mert büszke és jobbnak tartja magát a másikkal; demokrata abban, hogy szóval és tettel harcol azért, hogy *mindenki teljesen egyenlő legyen*. Aceptálja a humanitást és a demokrácia minden követelményeit. A címkorság az Alföldön ismeretlen. A királyt, ha az Alföldön utazik, nem csodálják meg. A fény és pompa nem okoz itt semmiféle hatást. A képviselőség, ami Magyarországon különben igen keresett, az alföldinek semmiféleképpen sem törekvésinek legfőbb célja. Az Alföld választókerületei legtöbbször Felsőmagyarországból vagy a fővárosból importált »kapacitásokat« választanak, és pedig puritán módon, annak a középkori pompának és ovációnak mellőzésével, mely az ország más részeiben még ma is szokásos.

Ezzel szemben itt a kiváló szellemeknek (íróknak, államférfiaknak, művészeknek) szívesen hódolnak, különösen akkor — és ez a valódi büszke nemzeti vonás —, ha még a hatalomtól messze állnak. A hatalommal szemben az alföldi ember dacos és tartózkodó.

Röviden: az ország egy valódi kis Amerika, ahol a demokrácia fája a legszebb fejlődésben van.

Azért lettek az alföldiek ilyenek, mert nem voltak nagy uraik, és ma sincsenek nagy uraik, mert ők ilyenek. A nagy uraknak ez az atmoszféra elviselhetetlen, ahol nem veszik le előttük alázatosan a kalapot, ahol nem csodálják meg dízhintójukat, ahol nincs értékük az ősöknek, ahol a szereplést az egyéni rátermettség szerint mérlegelik és nem a nemesi címer fénye szerint. Úgy menekülnek a nemesi címer elől, mint az ördög a tömjén elől. A nemesi kastélyok itt üresek; a tulajdonosok jövedelmüket máshol költik el, a fővárosban, vagy felsőmagyarországi birtokaikon.

Vannak olyanok is, akik otthon maradnak; ezek csak akkor »urak«, ha a néppel együtt éreznek és szokásaikhoz alkalmazkodnak. Azok az urak érzik ezt, és hogy súlyukat megtartsák, ők a nép politikai szószólói.

A népben itt nem rejlik annyi költőiség, mint a felvidékiben, annak tragikus melankóliája, a lágyság hiányzik az alföldi érzelméből, ezzel szemben sokkal gyakorlatiasabb. Az alföldi paraszt inkább jobban szereti a kényelmet, okosabb, számítóbb, nyersebb, hevesebb — és mégis alapjában nemesebb és jobbszívű. Olyan, mint a dió: kemény héjban édes mag rejlik.

E tulajdonságok folytán önmagától adódik, hogy az idegen az alföldiekkel nem tud olyan könnyen rokonszenvezni, mint a Felvidék szelíd, jólelkű lakóival; de ha egyszer közelebb megismerkedik velük, megcsodálja a bennük rejlő sok szeretetre méltó, nemes vonást, melyet egyre inkább megbecsül, amint ezeket lépésről-lépésre felfedezi.

Ez abból adódik, hogy ezek erőt és eredetiséget képviselnek. Itt nincsenek sablonok; míg Felsőmagyarországon egyik paraszt tettei és szokásai úgy hasonlítanak a másikéhoz, mint egyik tojás a másikhoz, itt mindenki önmaga egy karakter úgy, hogy itt az általános jellemző vonások olyan ritkák, hogy néhány sorban össze lehetne foglalni őket.

A múlt szabadabb körülményeit kell tekintetbe venni: öntudatosak és bizonyos fokú nagyozolástól sem teljesen mentesek. Ez utóbbi nem nyilvánul meg külsőségekben, mint a Felvidéken, ahol a parasztok között mágnás családok vannak, akiknek *nevei* megkövetelik, hogy csak négyfogatúval menjenek a templomba a vasárnapi misére, és egy ezüst hústast dobjanak a perselybe; az alföldi paraszt büszke jómódjára, eszére és helyzetére, melyet társadalmilag falujában elfoglal. Ez is arisztokrata, mint ez, ez azonban már inkább a demokrácia arisztokratája. A felvidéki »látszani« — az alföldi »lenni« akar. A felvidéki ravasz és csalafinta, az alföldi becsületes és praktikus.

Gazdasági viszonyok

A vagyoni helyzetet természetesen nem lehet összehasonlítani. Sehol sincsenek olyan gazdag parasztok, mint az Alföldön. Kétezer holdas parasztbirtok is található, és ezek többnyire (gazdasági hivatalnokok nélkül) nagyon jól meg vannak művelve és nagy a hozamuk.

Azonban az ilyen parasztgrófok csak kivételek. Átlagban 25 — 30 hold jut egy alföldi családra, amely átlagban 4 — 5 tagból áll, mert a magyar fajta erőteljes és szívós, azonban nem termékeny.

A felvidékiek, akiknek még a rossz földekből is kevesebb jutott, irigykedve mondják: »Azoknak könnyű; ők földjüket a kétszeres termésért művelik meg, mint mi a miénket és mégis háromszor többet hoz a földjük«.

Az alföldi kerüli a luxust, emlékezve a bölcs alföldi példabeszédre: »Egy ház, melynek pávai és fenyőfái vannak, nem maradhat fenn«, de azért nem kapzsi és nem zsugori. Egy bizonyos fatális rezignáció adódik a mondatban, hogy az az övé, amit a földből előteremt. És egy alföldi sem kísérli meg vagyonát mesterséges módon növelni;

eszébe sem jut hogy vagyónának növekedését mástól, mint a földtől várja, melyet ő »a mi anyaföldünk«-nek nevez, és amely anyai hatalmától nem képes magát önállósítani.

Ebből származik az, hogy a magyar elem eddig nem nagyon volt alkalmas városokat alapítani és kereskedelmet űzni, mely majdnem teljesen idegen kezekben van. Ezek a tulajdonságok olyan idegenek a magyartól, hogy a 19 000 lelket számláló Orosháza ma még nem más, mint egy nagy falu.

Szeged

Szeged az egyetlen kivétel. Itt találjuk meg az első nyomait a magyar üzleti szellemnek. A szegedi nép már a múlt században hallal, paprikával, tarhonyával* és hajózást igénylő más iparcikkekkel kereskedett, melyeket igen ügyesen tudott előállítani és árusítani.

A sablonszerű világkereskedelem, mely az egész világon, így Magyarországon is minden zugba igen gyorsan befészkelte magát, nem engedte ezt a speciális magyar kereskedelmet eléggé elterjedni, azonban mégsem tudta teljesen elnyomni. A szegedi parasztok a kereskedelmet a maguk módja szerint űzik még ma is, és nem ritkán vagyont szereznek vele.

Szeged, melynek az 1879. évi árvíz előtt hetvenezer lakosa volt, hosszú ideig küzdött Debrecennel az elsőbbségért.

Debrecen

Debrecen — habár lakossága nem nagyszámú és noha Szeged, »a katolikus Debrecen« olyan kifogástalan magyar, mint Debrecen »a kálvinista Róma« — Debrecen, valljuk meg, Magyarország közvéleménye előtt nagyobb súllyal és nimbusszal rendelkezik, mint Szeged. Talán jelentős kulturális lehetőségei miatt, talán azért, mert néhány írója támadt, akik Debrecen múltját megénekelték, és ezzel a várost a nemzet szeretetéhez közelebb vitték: voltak politikusok is, akik a várost oly mértékben felemelték, hogy a közelmúltban olyan korszaka is volt, amikor Debrecen a politika miatt tulajdonképpen az ország irányadó városának számított még magánál az udvarnál is. Ennek tekintette a nép is, talán azért, mert maga az 1849-es kormány is egy ideig ott székelt; ennek tekintette az udvar is, talán azért, mert a Bihar vármegyéből származó jelenlegi miniszterelnök Debrecen város egyik választókerületét képviseli az Országgházban, — míg a fővárosi választókereteket kisebb embereknek engedték át — az országgyűlési választásoknak legjelentősebb momentumai Debrecenben játszódtak le.

* száraz tészta, különben — »dörzsölt árpa« elnevezésen ismeretes.

De az árvíz-katasztrófa, mely Szegedet sújtotta, nem csak a részvétet, hanem egyszerre a figyelmet is erre a ragyogó virágzó tiszai városra irányította, amely már korábbról fogva a kulturális törekvések számára megközelíthetőbb volt, mint Debrecen. Debrecennek református főiskolája, nyilvános könyvtára, ragyogó tradíciója volt. Szegednek nem volt nyilvános könyvtára, azonban lakói vettek és olvastak könyveket; nem volt főiskolája, de fiai a fővárosi egyetemet látogatták; nem volt ragyogó múltja, amelyre megállván büszkén visszatekinthetett volna; a városnak *haladnia kellett* — a jövő felé.

Az általános részvét és az országgyűlés akarata eldöntötte a versengést. Tisza Lajos, a jelenlegi miniszterelnök egyik testvére, aki a katasztrófa óta mint királyi biztos működik, felülről is energikusan támogatott buzgalmával Szegedet az Alföld kizárólagos fővárosává tette. Szeged fejlődése olyan méretet öltött, hogy egy hajózható folyamnál lévő szerencsés fekvése miatt ragyogó jövő elébe nézhet.

A nemzeti jellem

... Az Alföldről írván ugyan ki tartózkodna hosszasan városainál? Városok vannak mindenfelé, és ezek többé-kevésbé hasonlítanak egymásra. Az alföldön nem a város a legszebb, hanem *a semmi*. Ez ott a legszebb, ahol semmisen látható más, mint a síkság és az ég kékje, mely fölötte domborodik.

Ebben a végtelen semmiben kell azt a valamit keresni, mely a legszebb. Az embernek akkor kell a lemenő napot látnia, amikor az a »szőke« Tiszában fürdik; az embernek a páztorok távoli furulyáját kell hallgatni és az egyébként féktelen folyamat közelről látni ahogy sodra csobogva árad tova, és az embernek azzal a képességgel kell rendelkeznie, hogy a népmondák tündéreinek apró nyomait észre vegye a homokban.

Az embernek ismernie kell a síkság kedvenc madarait a darut és a gólyát, a különleges füveket és a különleges színű virágokat: a madarak és a virágok oly egyszerűek, mint az emberek. Az élőlények és a természet között egy sajátos harmónia áll fenn.

Nemrég egy kormánybiztos társaságában utazást tettünk az Alföldön. Egy kis faluban, ahol a gyékényfonást nagy lendülettel űzik, eltörött a kocsink rúdja.

Egy paraszt állt házának kapujában és könnyel szemlélte balsorsunkat. Az esemény, úgy látszik, szórakoztatta, miközben flegmatikusan szívta pipáját.

— Hé, földi! — szólította meg őt a kormánybiztos. — Nem lehetne egy rudat kapni? —

— Egy rudat? Itt azt nem lehet kapni — válaszolt a paraszt meggyőző hangon.

— De az udvarukban talán található egy megfelelő fadarab?

— Ó igen, található is, ha semmi másra nincs szükségük! — felelte a paraszt fejét vakarva, s néhány perc múlva hozta is a kívánt fát.

– Igen, de szükségünk lenne még a rúdhoz egy kötélre is – jegyezte meg aggodalmasan a kormánybiztos.

A mi emberünk közömbösen vonogatta vállait.

– Most aztán igazán bajba kerültünk – vélte a kormánybiztos – hogyan erősítsük meg a rudat?

– Ó igen, hogyan? – vetette oda a paraszt.

– Mit kezdünk most el a kocsinkkal? –

– Azt nem tudom. –

– Nincs valamilyen rossz kötelük?

– Ejnye, ilyen már található. –

És mint előbb a rudat, most hozta a kötelet is, úgyhogy a kárt meg lehetett szüntetni.

– Mennyivel tartozunk magának? – kérdezte hálatalten a kormánybiztos.

– Hát miért tartoznának? – válaszolta a paraszt csodálkozva.

– Dehát ezek a dolgok maguknak értékesek.

– Ezeknek egyáltalában nincs értékük – hangzott a nyers válasz.

– Akkor nagyon szépen köszönjük. Isten magukkal . . .

– Hasonlót kívánok. Csak azt szeretném az uraknak mondani, hogy a rudat és a kötelet hozzák vissza, ha visszatértük a falun keresztül jönnek. –

A kormánybiztos megállította a már mozgó kocsit és bosszúsan kiáltott a parasztra:

– Visszahozni? Akar az ördög maguk miatt mégegyszer ide visszajönni! Mi Vásárhelyen keresztül akarunk visszajönni. –

– Na, ezért nem kell mindjárt tűzbe jönnie! – mormogta csitítón a paraszt. – Ha nem jönnek erre vissza, akkor természetesen a rudat és kötelet nem tudják nekem visszahozni. Hát ahogy Isten akarja! – Azzal visszament a házába, anélkül, hogy legalább is a nevük után érdeklődött volna.

Nos igen legnagyobb részt így vannak teremtve ezek a nyersnek tűnő parasztok a szalmatetejű vályogházaikban: jószívűek és nagylelkűek.

Hogy a megjelenésükről is beszéljünk, az Alföld lakói legtöbbször zömök, tömzsi alakúak, csinos arccal – különösen a jászok és kunok. Sajnos ezt nem lehet az asszonyokról is elmondani. A természet, mely erre a vidékre áldását adta, az asszonyoktól a szépséget megtagadta.

A daliás karsú természetnek, a nemes vonású ovális arcnak, mely a Felvidéken és a Dunántúlon a magyar asszonyok szépségét oly idealisztikussá teszi, itt nyomát sem lehet találni. Egyes vidékeken, így Szentes környékén Csanád vármegyében, ahol a magyar elem idegenekkel keveredik, vannak csinos asszonyok, de ez a szépség is relatív. Ezek legtöbbször egészséges, piros, kerak arcok alacsony homlokkal, zömök testalkattal, széles csípővel és vállal, de minden báj nélkül és gyakran kifejeztelen arccal. Az erkölcsökkel sem áll nálunk olyan jól a dolog, mint a Felvidék szép asszonyainál.

A két nem közötti érintkezés kevesebb finomságot és udvariaságot mutat, mint a kevésbé képzett felvidékieknél. Hiányzik a hegyek és erdők poézisa.

Nemkevésbé találunk itt is a nép körében számos megható poétikus vonást.

Egyszer nagyszombaton az egyik alföldi faluba mentem és csodálkozásomnak adtam kifejezést, hogy a falusiak ezen a napon dolgoznak.

— A munka nem bűn, uram, — mondta egy legény, aki egy baltával foglalatoskodott — mi ilyenkor mindent dolgozunk, kivéve a szántást és az ásást. *Mert a földet nem szabad feltörni.* —

— Miért éppen a földet nem? —

— Miért? — mondta a legény csodálkozva. — Csak egy pogány nyúl ebben az időben a földhöz, hisz a *Megváltó teste ebben nyugszik.* —

MIKSZÁTH A MAGYARORSZÁG ÉS A NAGYVILÁG TÁRSSZERKESZTŐJE

A Magyarország és a Nagyvilág (továbbiakban: MN) 1882. nov. 26-i számában (48. sz. 771. l.) Molnár Antal, a lap felelős szerkesztője, az alábbi közleményt jelentette meg:

»A t. közönséghez

Egyéb elfoglaltságaim nem engedik tovább vezetnem a „Magyarország és a Nagyvilág” szerkesztését. Csak mint a lapok munkatársa fogok jövőre is összeköttetésben maradni a szíves olvasókkal. Meleg köszönetet mondok megtisztelő gyámolításukért, mely a lefolyt három év alatt megkönnyíté munkám végzését, s kérem, részeltessék benne utódaimat is.

Budapest, 1882. nov. 24.»

A hetilap következő, dec. 3-i számának fejléce már új neveket közölt: Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán vették át a lapot. A szám utolsó, 787. lapján *Az Olvasókhoz!* címmel meghatározták szerkesztői programjukat (szövegét l. a jelen kötet 368—369 lapján).

A korabeli lapok rövid hírből jelezték a szerkesztőcserét, az okokkal nem foglalkoztak. Áttekintve azonban a Molnár Antal szerkesztésében megjelent 1882-es évfolyam 48. számát, megtalálhatjuk a magyarázatot: a MN ellaposodott, irodalmi anyagában a középszere, és annál alacsonyabb színvonal uralkodott. Ilyen körülmények között a másik két képeslappal nem igen vehette fel a versenyt, valószínűleg rohamosan csökkenhetett az előfizetők száma is. E feltevést erősíti Borostyáni Nándor és MK jövőre vonatkozó ígérete is. A korábbi színvonal-csökkenésre céloz a hetilap 1882. dec. 10-i szerkesztői üzenetének több kitétele is (l. a 371. lapon). De erre utal a szintén a Légrády Testvérek kiadásában megjelenő PH rövid híre is, amely a szerkesztőváltás tényén kívül megjegyzi, hogy a »lap tartalmán meglátszik az új szerkesztők iparkodása! Tele van jó írók érdekes műveivel«. A tartalom ismertetése után közlik a két szerkesztő beköszöntőjét is. (PH 1882. dec. 3., 18. l.) A Fővárosi Lapok is hírt

ad az új szerkesztésben megjelenő MN-ről, felsorolja a szám szerzőit és megjegyzi: «Az új szerkesztés által kiadott első szám tartalma változatos . . . « Az illusztrációs anyagról is szól, de kritikai észrevételt is tesz: «Képek bőven vannak s érdekes tárgyúak, de nyomásuk igen fekete, amin a kiadó Légrády Testvérek érdekében áll segíteni . . . » (1882. dec. 3. 278. sz. 1734. l.). A Bolond Istók élclap legellenek megfelelően az alábbi fordulattal közli olvasóival a MN-nál észlelhető változást: «A Magyarország és a Nagyvilág, mint ahogy Mikszáth Kálmán szerkesztésébe ment át, jövőre „Palócország” s a (nem „Nagy Világ”, mert Nagy Miklós a „Vasárnapi Újság” szerkesztője, hanem — a „Tót atyafiak”-ról) „Tótvilág” cím alatt fog megjelenni. Lesz tehát „Palócország s a Tótvilág”» (1882. dec. 3. 49. sz. 2. l.).

Az új szerkesztőknek *Az olvasókhöz!* című, már említett bekezdőszöveg elsősorban a folyóirat szépirodalmi arculatának markánsabbá tételét tűzte ki célul, olyan lapot ígértek, amelynek három számából meg kell látszania az egész nemzeti irodalomnak. A tervek megvalósulásának zálogaként a korabeli magyar irodalom jeles és ismert neveit sorakoztatták fel, azoknak névsorát, akik már át is adták kéziratukat vagy akiktől ígéretet kaptak kéziratokra. A szépirodalmi igény mellett változatlanul közre kívántak adni közhasznú ismereteket közlő tárcákat is.

Az új irányítás alá került folyóirat első két-három hónapjának számaint átlapozva a szerkesztőségi célkitűzés megvalósulásának tanúi lehetünk. A tizenhatlapos hetilapban a szépirodalomnak és az irodalmi vonatkozású tárcáknak, közleményeknek jutott a legtöbb hely. MK megindította első nagy lélegzetű munkájának, a *Mácsik, a nagyerejűnek* folytatás közzétételét. A regény az 1883-as karácsonyi könyvpiacra *A nemzeti uraimék* címen látott napvilágot (Krk 2. köt. 85—223 és Király István jegyzetei 314—389. l.). Sziklay János fordításában hétről hétre közölték Ohnet: Sarah grófnő című regényét. E két folytatásos regény számonként öt-hat lapnyi terjedelmet foglalt el. A regények mellett számonként két-három verset, egy-két elbeszélést, irodalmi értékű tárcát, kisebb irodalmi kritikát, színházi vonatkozású cikket és híryanagot közöltek. A lap minden számában négy teljes lapot kitöltő nagyméretű illusztrációt is megjelentettek, amelyekhez hosszabb-rövidebb magyarázó szöveget fűztek.

Az 1882 december és 1883 február vége között megjelent tizenhárom számban Mikszáth és Ohnet regényein kívül az alábbi szerzőktől jelent meg névaláírással szépirodalmi mű vagy irodalmi jellegű tárca: *Abrányi Emil*: Templomban (vers, 53. sz.), *ifj. Abrányi Kornél*: Mire szerkesztők leszünk (tárcsa, 49. sz.), *Bekscs Gusztáv*: A hitves (tört. elb. 50., 51., sz.), *Berczik Károly*: Karácsonj (vers, 52. sz.), *Borostyáni Nándor*: A hazátlan (elb. 49. sz.), *Bartók Lajos*: A Dobogókő (vers, 49. sz.) *Csiky Gergely*: Visszaemlékezések Szigligetire (8—10. sz.), *Dalmady Győző*: Amott távol a kék partok (vers, 49. sz.), Egy német felolvasásra (vers, 52. sz.), Emlékversek (4. sz.), *Degré Alajos*: Visszaemlékezéseimből (7. sz.), *Endrődi Sándor*: Heine-versfordítása (5. sz.), *Frankenburg Adolf*: Visszaemlékezések (49. sz.), Mars, e néven Guirinius (szatíra, 1. sz.), *Győry Vilmos*: A rossz kutya (elb. 52. sz.),

Horovitz Lipót: A hervadt rózsza története (elb. 1. sz.), *Horváth Gyula*: Alföldi képek (tárca, 2. sz.) *Inczédy László*: Dalok (vers, 3. sz.), Vallomás (vers, 5. sz.), *Imrei Ferenc*: A kis szórakozott (szinb., 53. sz.), *Jakab Ödön*: Az adorjáni méhek (elb., 8. sz.), *Komócsy József*: Ajánlások a Szeirelem könyvéhez (vers, 50. sz.), *Könyves Tóth Kálmán*: A pártfegyelem áldozatai (rajz, 7. sz.), *Latkóczy Mihály*: Hópelyhek (tárca, 4. sz.), *Ötvös Adolf*: Népszerű bölcsészet (tárca, 51. sz.), *Pásztió*: Szegény Maris (vers, 1. sz.), Éjfélkor (vers, 8. sz.), *Petelei István*: Jön (elb. 49. sz.), *Prém József*: A csipkéről (tárca, 3. sz.), *Radó Antal*: Várakozás (tárca, 3. sz.), *Bartók Lajos* kötetének ismertetése (5. sz.), *Scossa Dezső*: A gasztronómia és irodalom (tárca, 52. sz.), *Reviczky Gyula*: Jövendő évek (vers, 53. sz.), *Szana Tamás*: Láng Lajos (tárca, 53. sz.), *Szász Károly*: Két vers (50. sz.), *P. Szathmáry Károly*: A fejedelemléni tilalma (elb., 4–6. sz.), *Teleki Sándor*: Petőfi emlék (tárca, 51. sz.), *Tóth Béla*: A Maud grófné cipellője (tárca, 2. sz.), *Vajda János* Jovanovics versének műfordítása (51. sz.), *Váradi Antal*: Emléksorok (vers, 2. sz.), Majd ha fagy (rajz, 4. sz.), Ne hidd (vers, 7. sz.).

A szerkesztőség az 1883-as év második negyedévi előfizetési felhívásában a fentiekben felsorolt írók nevére hivatkozva kérte az előfizetések megújítását. De a következő hónapokban már nem tudták a korábbi számok színvonalát tartani. Még meg-megjelent néhány ismertebb és kedveltebb író verse vagy elbeszélése, de egyre inkább a harmad-negyedrangu írók műveivel töltötték meg a lapot, egyre jobban előtérbe kerültek az ún. ismeretterjesztő cikkek, az illusztrációk anyagának többségét a többi hazai képeslap, a Vasárnapi Ujság, az Ország-Világ által is forrásként használt külföldi, leginkább német családi lapok képanyagából merítették. A felsorolt körülmények arra utalnak, hogy a hetilap nem rendelkezett kellő anyagi erővel. A beköszöntőben felsorakoztatott előkelő írói gárdából a többség nem vált rendszeres munkatárssá: Ábrányi Emil, ifj. Ábrányi Kornél, Csiky Gergely, Győry Vilmos, Komócsy József, Margitay Dezső, Petelei István, Teleki Sándor, Vajda János csak egy-egy alkalommal szerepeltek a lapban, míg Beöthy Zolt, Csernátony Lajos, Eötvös Károly, Gozdu Elek, Kazár Emil, Láng Lajos, Pulszky Károly, Törs Kálmán tollából egyetlen névvel jelzett írás sem jelent meg 1883 őszéig . . .

A jelek arra mutatnak, hogy MK is elkedvetlenedett a szerkesztéstől. Kezdetben a *Mácsik, a nagyerejű* c. regényen kívül néhány szignós, ill. névjelzés nélkül megjelentetett írása is napvilágot látott, és mint szerkesztő kedvvel olvassatta a szerkesztői postát és közölte véleményét a *Szerkesztői üzenetek* rovatban. Az 1883-as év második felében csak egyetlen egy névvel jelzett elbeszélése jelent meg: *A Száldobosi Papp familia*. Az 1883-as év végén közreadott előfizetési felhívásban még Borostyáni Nándorral együtt szólította fel a lap olvasóit az 1884-es évfolyamra való előfizetésre, de a MN 1884. jan. 6-i, 1. száma már csak Borostyáni Nándor felelős szerkesztő nevét tünteti fel. MK kiválásáról a hetilap semmiféle megjegyzést sem közölt, sőt ugyanennek a számnak a 16. lapján megismételve a december végi előfizetési felhívást, még Borostyáni Nándor és MK felelős szerkesztői tevékenységére utalnak. Ebben a felhívásban is jelzik, hogy a lap közeli

számában közölni fogják MK *A tiszteletbeli fegyverek* című elbeszélését. Ehelyett a MN 1884. jan. 13-i 2. számában MK-tól *A nagyapa* c. elbeszélés látott napvilágot . . . (L. Krk. 35. köt. 9—13 l.).

A MN-még fél évig jelent meg Borostyáni Nándor szerkesztésében, az 1884. jún. 29-i számban (26. sz., 415. l.) »A Magyarország és a Nagyvilág t. olvasóihoz« című felhívásában bejelentette, hogy a hetilap megszűnik. Az okról a kiadónak, a Légrády Testvéreknek egy közleménye az alábbiakat említette meg: »A Magyarország és a Nagyvilág c. képes irodalmi hetilapot az írói és művészi jogról alkotott, s júl. 1-ével életbelépő törvény következtében húsz és félévi pályafutása után megszüntetni vagyunk kénytelenek, mert irodalmi viszonyaink között külföldi írók dolgozatai és külföldi lapok rajzainak felhasználása nélkül ily — eddigelé is tetemes áldozatokkal fenntartott — vállalatot kellő színvonalon csak oly nagymérvű költségekkel folytathatnánk, mely költségek egyáltalán nem állana arányban a hasonló hazai vállalkozások színvonalával«. Közli a kiadó, hogy az előfizetők az Ország-Világot fogják a továbbiakban kézhez kapni.

A kiadó által felsorakoztatott okok is alátámasztják azt a feltételezésünket, hogy a MN nem vált annyira népszerűvé, hogy fel tudta volna venni a versenyt a többi hazai képes hetilappal, az első hónapok sikerei után színvonala csökkent, és az 1884. júl. 1-ével érvénybe lépő szerzői jogok védelméről szóló törvény kötelezettségei — amely arra készítette a szerkesztőket, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően a külföldi lapokból kiollózott szépirodalmi alkotásokért is szerzői díjat kellett fizetniük — ráfizetésessé tette volna a MN megjelentetését. A Légrády Testvérek ezért döntöttek a képes hetilap megszüntetése mellett.

MK társszerkesztői tevékenységéről szóló fejtegetéseink bevezetésekor jeleztük, hogy a két szerkesztő, Borostyáni Nándor és Mikszáth Kálmán a képes hetilap 1882. dec. 3-i számában a 787. lapon *Az Olvasókhoz!* beközönytöben meghatározták szerkesztői programjukat. Ennek szövegét itt közöljük:

AZ OLVASÓKHOZ !

A Magyarország és a Nagyvilág szerkesztését f. évi december hó 1-től alolítottak vesszük át dr. Molnár Antaltól, ki másnemű elfoglaltsága miatt megválík a szerkesztéstől, de tovább is munkatársa lesz lapunknak.

A Magyarország és a Nagyvilág ezentúl is az lesz, ami volt: a magyar szépirodalom orgánuma, mely azonban felöleli a közhasznú ismereteket is. Azt akarjuk, hogy aki csupán e lapot járattja is, teljesen láthassa abból mint tükörből a magyar művelődés fejlődésének mérveit.

Ennek a tükörnek az igazat kell tehát mutatnia.

Nem szabad eléje állítani sem csupán a kezdő írókat, mint eddig, sem pedig csupán az öreg írókat, mint azok a lapok teszik, melyek vasikalapjuk alól szenvelgik a tekintélyest.

Az, ami lap, már magában föltételezi az aktualitást. Tévedés az, hogy a szépirodalmi lapnak nem kell aktuálisnak lenni. Ellenkezőleg. Ebben van a bece. De ez az aktualitás nemcsak a hírekre vonatkozik, hanem szépirodalmi közleményeire is. Három jól szerkesztett számból meg kell látszania az egész nemzeti irodalomnak, amilyen akkor. S ez a lap előnye a könyv felett.

Erre fogunk mi törekedni. Munkatársaink közül csak azokat soroljuk elő, akik már tényleg dolgozatot írnak vagy adtak át nekünk lapunk számára:

Ifj. *Ábrányi Kornél, Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Beksics Gusztáv, Beöthy Zsolt, Csernátony Lajos, Csiky Gergely, Dalmady Győző, Eötvös Károly, Frankenburg Adolf, Győry Vilmos, Gozdu Elek, György Aladár, Heltay Ferenc, Hoitsy Pál, Inczédy László, Kazár Emil, Komjáthy Béla, Komócsy József, Lány Lajos, Margitay Dezső, Milkó Izidor, Mudrony Soma, Petelei István, Pulszky Károly, Reviczky Gyula, Ötvös Adolf, Sturm Albert, Sonnenfeld Zsigmond, Szabados János, Szana Tamás, gr. Teleki Sándor, Törs Kálmán, Vajda János, Molnár Antal, Imrey Ferenc, Kürthy Emil* stb.

Egy futó pillantás e fényes névsorra, már megmutatja, milyen lesz a lap, s milyenek a nevek, melyek még majd ezekhez fűződnek.

A mi programunk röviden: műveket közölni (nem iránytani dolgozatokat), s élvezetes, maradandó értékű folyóiratot nyújtani a művelt családoknak.

Mert amint jellemzi az egyes családokat, milyen a szépirodalmi olvasmányuk, éppen úgy jellemzi az egyes országokat, milyenek szépirodalmi lapjaik.

Sehol sem állítható fel annyira ez alternatíva, mint itt: Vagy jót, vagy semmit.

Elég baj azonban, hogy a közönség pártolása nálunk nemigen teszi lehetővé a jót, mert amikor nem hajlik is a rosszhoz, a jóval szemben igen gyakran választja a semmit.

S ha mégis bizalommal intézzük hozzá ez előfizetési felhívást, tesszük ezt abban a reményben, hogy egy megújult öreg barát (éppen a jövő évben lesz lapunk húsz esztendő) kopogtat az ajtón, akit bizonyosan beeresztenek.

Budapest, 1882. november végén.

A felelős szerkesztők:
Borostyáni Nándor Mikszáth Kálmán

Itt említjük meg, hogy a képes hetilap ugyanebben a számában (1882. dec. 3., 49. sz. 873. l.) látott napvilágot ifj. Ábrányi Kornél *„Mire szerkesztőkké leszünk»* című *„Levél Mikszáth Kálmánhoz»* alcímmel jelzett tárcája. Ennek szövegét — fiktív levélformája miatt — Méreiné Juhász Margit beiktatta a Krk levelezés kötetébe, ezért e helyen közlésétől eltekintünk. (L. Krk. 24. köt. 218—221 l., jegyzet 314. l.)

Krk

Az 1883. év második évnegyede előtt a társszerkesztők *Olvasóinkhoz* címmel a hetilap 1883. március 25-i számában (12. sz. 191. l.) az alábbi névjelzés nélküli felhívást bocsátották közre:

OLVASÓINKHOZ

Lapunk jelen száma utolsó lévén a január—márciusi évnegyedben, t. olvasóinkat fölkérjük, hogy a Magyarország és a Nagyvilág-ra a lefolyt előfizetéseket megújítani szíveskedjenek. A szerkesztőség továbbra is azon lesz, hogy úgy tartalom, mint képek tekintetében magas színvonalon álló lapot nyújtson a magyar értelmiségnek. Munkatársaink fényes köre, melyben számos kiváló írónk foglal helyet lehetővé teszi, hogy elérjük e magunk elé tűzött célt. Költeményeket a lefolyt hónapokban *Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Dalmady Győző, Endrődy Sándor, Inczedy László, Komócsy József, Reviczky Gyula, Szász Károly, Szabó Sándor, Pásztói, Vajda János* stb. írtak lapunk számára. Prózaí dolgozatokat pedig többek között *Csiky Gergely, Frankenburg Adolf, Győry Vilmos, Degré Alajos, P. Szathmáry Károly, Tóth Béla, gróf Teleki Sándor, K. Tóth Kálmán, Petelei István* stb. — Illusztrációink tökéletesbbitésére is egyre több gondot fordít a Légrády Testvérek műintézete. Mindezt számba véve, azt hisszük, megnyugvással szabad visszatekintenünk a lefolyt évnegyedre.

A fentiekben utaltunk már arra, hogy MK a hetilap első hónapjaiban meglehetősen rendszerességgel foglalkozott a *Szerkesztői üzenetek*-ben a beérkezett levelekkel és kéziratokkal. A lakonikus megjegyzések behatódóbb stílusjegyeket nem tartalmaznak, de egyes fordulatok, különösen a visszautasítás, az írástól való eltanácsolás módjai MK iróniájára vallanak. Így ezeket a *Szerkesztői üzeneteket* és egy *M. K.* szignós, illusztrációhoz fűzött — meglehetősen hevenyészett — szövegecskét itt, a jegyzetek végén tesszük közzé. Az üzenetek előtt feltüntetjük a megjelenés pontos helyét. — A jelen kötet által felölelt időszakban nem minden számban jelentettek meg *Szerkesztői üzenetet*, így az itt nem szereplő lapszámok azt jelentik, hogy azokban a számokban egyáltalán nem volt közölnivalója a szerkesztőnek.

MN, 1882. december 3., 19. évf. 49. sz. (788. l.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Nagy tárgyhalmaz miatt nemcsak a hozzánk érkezett számos levélre nem válaszolhatunk e héten, de még a megfejtők neveit sem adhattuk. A rossz posták hadd várjanak, a megfejtők ellenben legyenek szíves elnézéssel.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Sz. D. Debrecen. Hosszú időre el vagyunk látva költeményekkel rendes munkatársainktól, akiket magunk kértünk fel támogatásra. Nem rendes munkatársaktól csak ritka kivételképp adunk költeményeket akkor, ha jóságuk indokolja bontani a fölveti programon: az ismert kiválóbb írók munkásságának lenni tüköre. — *Rozália szűz.* Szűz poézis. Köszönjük. Hamar kerül sorra. — »*A szerelmes professor*«. Majd meglátjuk, nem affektálja-e a szerelmét, ha egészen átolvassuk. — *D. F. Kikinda.* Azt mondja ön, hogy úgy nézi, egyszerre szakítunk a tradíciókkal. Miért nevezi ön tradíciónak a rossz munkatársakat? — *P. Sándor. Budapest.* Nem teljesítjük kívánságát most még. — *K. U. Debrecen.* Tud ön ennél jobbakat is. Azokból kérünk. Hát a princípális? — *R. kisasszonynak. Vác.* Hogy ki írta a »Dobogókó« című költeményt, amely önt elragadta? Tévedésből hagyták ki költője nevét a szedők, de a tartalomjegyzékben benne van. Onnan ki lehetett volna sütni, hogy nem külföldi költő műve. Itthon termett, a *Bartók Lajos* szépen szóló sípján. — *K-y Istvánnak.* Vilma kisasszony nem minden nap, de versei még nem a lapba valók s kivált nem ebbe a lapba. A dalokból egyébiránt ideiktatjuk a legesinosabbat:

Én vagyok a szőlőpásztor,
Ne járjatok erre máskor;
Mert bizony zálogot veszek,
Akármennyit beszéljetek.
De te ne félj kis galambom,
Hisz én ezt nem neked mondom.
Oh, te, bohó virágszál —
Bárcsak mindig erre járnál!

Szegez, M. János. Nem minden János Arany János. — *A tatui vár asszonya* (Ballada). Ebben is sok a hiányos. De különben is tele van a fiókunk a jeles költők dolgozataival. Fájdalom, tele van a kosár is! Mire való szaporítani ezt az utóbbit? — *T. Lajosnak.* Hja, az akkor volt! Nálunk rossz csillagok járnak a vad poétákra. — *Z. P. Gyula.* Felhasználjuk. Ejnye, Uram! — *Zomborba. Kijelentjük, hogy semmiféle kéziratot nem tartunk meg, kivéven azt, melyet közölni lehet. Ami nem jó, azonnal megsemmisítjük, mert nem akarunk boglyákat építeni rossz novellákból és rajzokból. A szerkesztőség megteszi azt, hogy elolvassa a beküldött dolgokat, felel is rájok, de arra nem vállalkozhatik, hogy azokat akár őrizgesse, akár visszaküldözgesse. Ami egyszer idejön, arra keresztet lehet vetni.*

MN, 1882. december 17., 51. sz. (819. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

E. B. úrnak, Budapest. Nem jó pálya az, hanem az is igaz, hogy aki nagyon ragaszkodik hozzá, annak elsül néha. S az is igaz, hogy

könnyű pálya: csak egy szabályt kell megtartania: *írjon mindig jót.*
Elvira. Eger. Hosszú dologra nincs szükségünk, el vagyunk látva vagy egy félévre azon munkatársaktól, akiket magunk kértünk fel, s ezáltal kötelezettséget vállaltunk némileg, legalább a sorrend iránt. — *Jenő.* Ha a lap mindig ilyen maradna! — írja ön óhajtsásképpen. Nem marad pedig ilyen, de csak azért, mert új évtől még jobb és sokkal szebb lesz.

MN, 1883. január 7., 21. évf. 1. sz. (16. l.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

«*Margit románca*»: Nagyon kezdetleges, mely önképzőköri dolgozatnak is alig járná meg. — *Sch. S.:* A Karácsonyi ajándékok kidolgozása gyarló: közölhetetlen. — *H. Gy.* Ezúttal egyéb közlemények halmaza miatt nem adhattuk. — *B. B. J. Brassó.* Szíves ajánlatát köszönjük, és esetleg kijelölünk valamit. — *M. L. Budapest.* Valóságos lappália, nem rajz. — *K. R. Debrecen.* Megmondtuk, hogy csak jót. — *V. L. Eperjes.* Rajzokat, ha csak vázlatosak is, használhatunk. — *J. M. Bécs.* Arcképe megjelent már lapunkban. — *E-s S. Eger.* Zöngeménye a papírkosárba vándorolt.

MN, 1883. január 28., 4. sz. (64. l.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

R. S. Kozsvár. Szíves ajánlatát köszönettel vettük. — *Zongor.* Ha a beszélyíráshoz nem kellene egyéb, mint «jó irály», akkor sok jó beszélyírónk lenne, de ön még ez esetben sem tartoznék közéjük. — *K. M.* Üres rimelés. — *V. B. Veszprém.* Egy kis türelmet kérünk, nemcsak az ön dolgozatát kell átolvasnunk. — *Cs. J. Kaposvár.* A lap iránt tanúsított érdeklődéséért fogadja köszönetünket — *Többeknek:* Azt mondtuk, hogy az irodalomban is az aktualitást fogjuk lehetőleg képviselni. Ez pedig kizárja, hogy Zschoke-, Palzow stb. féle mohlepte novellák fordításait közöljük. — *Russophil.* Tudjuk, de nem minden orosz novellairó jó író, mivel orosz. — *Elfrida.* Nemcsak izlés dolga. Cooper határozottan nagyobb. — *M-y V. Budapest.* Nem tanácsoljuk a kísérletek folytatását, mivel nem találjuk meg bennük a haladás föltételeit. — *Lr. L. Pozsony.* Ez az irály és előadás harminc évvel ezelőtt megjárta volna, ma másképp kell írni. — *N. Ó.* A küldött rajzot köszönjük, közelebb sorra kerül. A többit elintézzük. — *Sz. Bábolna.* A megfejtésnél csak egy szó volt elhibázva. — *P. S. N. N. Nagyvárad.* Mai számunkban megtalálja azt, amit óhajtott. — *Heloise, Budapest.* Az eszme jó, de a kidolgozás gyenge. — *E. R. Ladány.* Örvendünk, hogy e tekintetben is meg van ön elégedve.

MN, 1883. február 25., 8. sz. (128. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Cs. Cs. Ernő: Ilyen hosszú költői művet nem közölhetnénk, még ha jó volna is. Az öné pedig nem az. Nem mindenkinek sikerül az, ami Vörösmartynak sikerült. — *Rezső szerelme*. Kezdetleges dolog; közölhetetlen. — *Vén honvéd*. Jó eszme, de gyenge kidolgozás. Nem válik be. — *Király-himnusz*. Ilyen dalban nemcsak nagyhangú lojalitásnak, de nemzeti érzületnek is kell lenni. — *Lemondás*. Van benne költői hangulat, de sok fölösleges bombaszt is. — *F—y I*. A csinosan fordított költeményeket közölni fogjuk. — *D. L.* A költemény nem válik be. — *A legszebb leány*. Önképzőköri stílygyakorlat.

MN, 1883. március 25., 12. sz. (192. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Rákóczi Ferenc emlékezete. Tehetséges kísérlet, de még nem több. A pusztá hazafias frázisok ma már nem elegendők egy költeményhez: sok minden egyéb kell. A »kisebbik«-ről nem szólhatunk kedvezőbben. — *A vén utcaseprő*. A tartalom ügyes benne, hanem a feldolgozás és a forma sok kívánnivalót hagy még fent. A népdalok közt igen csinos egy-kettő. Alkalmilag közölni fogjuk. — *Az eszmény. E. Gy.* Gyenge dolog, bár sok tehetséget és erőt árul el. Az, hogy Mimit a tehetséges író nem bírta szeretni, nem elég anyag történetnek. Ok nélkül való érzékeny história. — *A Madárfészek* meglehetősen kis vers. A többi azonban el nem sült. A Madárfészek hadd álljon itt, a név aláírását azonban fenntartjuk jobb költemények alá.

Madárfészek a keblem,
Benne madár a szerelem,
Ez a madár messze, messze
Messze jár,
Most is ott van egy kis szóke
Leánynál.
Szóke kis lány mennycsárgom,
Gyönyörű szép virágszálom,
Van neked is ilyen pici
Madarad?
Küldd el hozzám, meglásd itt is
Megmarad.

Cs. Cs. Ernő. Nem ér az az egy dal fületlen gombot sem. A többiek se jobbak. — *A végzetes gavallérság*. Hosszúra nyújtott rossz anekdota. *A tenger rémei*. Nem nekünk való. A magyar író maradjon otthon. — *A nagymama strján*. Nagyon szomorú történet. Talán közöljük de csak talán. — *Nagy-Ág* (Erdélyben) A verseket jobb lett volna

egyenesen a kis Etelkének küldeni: ő talán örülne neki. A közönségnek jobbakkellenek. Ágai Adolf úr a Tüköry utca 5. sz. alatt lakik. — *J. M. Budapest.* Az obligát tavaszi versek hetvenhetediké. Várjon ön még néhány tavaszt. — *A két égen.* Nem közöljük. *Búbánatos özvegyasszony.* Csinos vers, hanem még mindig nem az a bizonyos, amit öntől várunk. Inkább élclapba való, mint nekünk. A »hervadás dalaiból« gyengécske. *B. T. M.* E kis epigrammatikus ötletnek az a baja, hogy már százszor volt megénekelve, igaz, hogy egyszer-kétszer már rosszabbul is. — *Amit a patak fecsegett.* Kedves kis dolog lehetne, ha Bartók Lajos írta volna meg. — *Fogoly.* Mindig is rab marad — a kosár fenekén. — *Az álom. D. L.* Igen, vigyázzon az ön egészségére ezután is, de verseket ne írjon.

MN, 1833. július 29., 30. sz. (480. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Fohász (Bölcselmi óda) El volt ez már mondva nem egyszer és szebben, hangzatos vezéreikkelben: a kötetben talán majd jobban megtalálja helyét. Fördöi levelét a Pesti Hírlap nagyon szívesen fogadná.

»*Erzsébet*«. Eleget furdalták lelki gyötrelmei Erzsébetet Essex gróf kivégeztetése miatt; megbűnhődött. Ne zavarjuk síri álmát gyöngé verssel. »Szánja meg az isten szegény Erzsébetet!« Így kiált fel ön. Szánja meg ön is.

Bártfa (T. B.) Folytatását nem kérjük versekben, az elejét szívesen vesszük, de újra megírva prózában.

»*Miért van az, hogy én már nem tudok . . .*« Úgy lászik, hogy ön még nem tud verselni.

»*Szép szemeid*« stb. (J—i M—ly) Nem közölhetők.

K. K. úrnak Budapest (Búcsú, Nem volt az . . .) A költeményekben van hangulat: de »kiforratlanok«. Sok bennük a zavaros, aminek meg kell tisztulnia.

A két vadász. Valami népies vállalatban vagy naptárban inkább megfér.

MN, 1833. augusztus 5., 31. sz. (496. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

K. K. Budapest. A »színeim« egész kedves kis vers, de annyi költeményünk van már elfogadva, hogy csak nagyon hosszú idő múlva kerülne rá a sor. Sajnálom, hogy tárgyánál fogva nem alkalmas arra, hogy besorozhatnám a népies színezetű »Házi Naptár«-ba, hol gyorsabban jelenhetne meg.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

B. M—s. A rajzot a szöveggel együtt megkaptuk és köszönjük.

K. L. *Budapest*. Ha rossz versét kiadnók, »imádottja« bizonyára lemondana önről.

»A kegyelem«. Az ön költeménye számára nincs kegyelem; átadtuk a hóhérnak: a papírkosárnak.

Theológus, Debrecen. Ajánljuk Müller Miksa nyelvtudományi műveit. »Szépséges arcod«. Bár az ön versében volna egy kevés abból a szépségből.

»A nagyság útja«. Ilyen silány kidolgozású elbeszéléssel ön nem közelítheti meg a nagyság útját.

S. S. *Csoma*. Az illető úgy látszik, egészen letette már a tollat, s a szépirodalomnak kétség kívül ezzel tette a legnagyobb szolgálatot életében.

»A koldus«. Rettenetes zöngeményét ön így kezdi:

Ifjan vittek a csatába messze,
Kis szívemnek szerelemről neszsze
Nem volt akkor, s puskát adtak, kardot
Magam vágtam, mennyit kettő vágott
De ott maradt a bal láb s a jobb kéz.

Ha ön e sorokban önmagát énekelné meg, akkor igazán sajnáljuk, hogy megtanult írni a megmaradt bal kezével.

I—ch P. *Pécs*. Szívesen nyugtatjuk meg az iránt, hogy nem követett el »merényletet« költeményei beküldésével, melyek tehetségre vallanak. Kettőt alkalmilag közlünk belőlük. A többi gyengébb.

D^r. L. M. *Budapest*. Komoly tárgyról bizonyára komolyan kell írni, de nem szükségképp szárazon is. Minden genre jó, az unalmason kívül.

F. D. A 25 darab költeményt visszaadtuk megbízottjának; a »Késő« c. költői elbeszélést visszaküldjük, ha előkerül. Kéziratokat, a begyűlő nagy halmaznál fogva csak kivételesen tudunk megőrizni, kivéve természetesen az elfogadottakat.

Pályázó, Budapest. A késedelmet a beérkezett pályaművek nagy száma és terjedelme okozza. Megnyugtatóására annyit mondhatunk, hogy figyelemre méltó dolgozatok érkeztek be, s hogy a jutalom — amennyire eddig megítélhető — mindenesetre ki fog adatni.

H. S. *Budapest*. A sakkalányt közölni fogjuk.

D. E. *Kecskemét*. »Novelláját« átolvastuk és sietünk tudatni önnel, hogy mielőbb helyet szorítunk neki a papírkosárban.

R. R. *Budapest*. A tárgy érdekesnek ígérkezik, számítottunk a mutatványra.

S. *József, Újvidék*. Elfogadjuk, kérjük beküldését.

R. O. *Kolozsvár*. Közölni fogjuk.

A. B. *Miskolc*. Költeményében egy eredeti gondolat van, az, hogy nem elégszik meg az imádott számára a sztereotíp angyal jelzővel, hanem mindjárt megteszi istennek.

Cz. N. Ön így énekel:

Jegenyefa
Magaslik a kertemben
Sárga rigó
Fütyül a közepébe.
Széjel teként
Mindha valakit várna
Oly szomorú
Szeгинnek a nótája.

Vajon ez a sárgarigó nem azért búsulta el magát, mivel megtudta, hogy ön akar írni róla verset?

K. K. Gy. Van hangulat bennük egyet közlünk közelebb.

P. A. Budapest. Elbeszélésében ez a mondat fordul elő: »Erre kitérult az égő kunyhó ajtaja és Berendy mindkét kezében villogó kardokat forgatva, kirohant a rablók csoportja közé. Kettőt súlyos csapásai, a harmadikat bizton találó golyója terített le.« — Ez a Berendy sok pénzt kereshetne, ha három karjával mutogatná magát a vásárokon.

MN, 1883. október 7., 40. sz. (640. 1.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A. G. Budapest. Magánleveleket ily ügyben nem írunk. A rajzokat előbb látnunk kellene.

Livia. Köszönet a szíves érdeklődésért. Óhajának egyik közelebbi számunkban eleget teszünk.

Sz. J. Szeged. A viszonzás nélkül maradó epedő szerelem, melyet Ön megénekel, rendszerint nemcsak búskomorságot, hanem sokszor kétségbeesést okoz. Ön mégis így kezdi:

»Hát mi haszna, hogy vidáman
Gondtalan napokat élek
Hogy még árnya sem száll soha
rám a bánat fellegének .« stb.

Irigylésre méltó flegma! Lélektani ellentmondástól eltekintve nincs mit kifogásolnunk költeményein.

J. K. Lelle. Visszaküldtük.

B. E. Budapest. Költeményeiben tehetség nyilvánul, egyet alkalmilag közlünk.

R. S. Csákvár. A régebben elfogadott dolgozatokat nem tehetjük félre, hogy egy nemrég kapottat szorítsunk be.

Castor és Pollux. Szombathely. Önök tévedtek. Az ismeretes mondás »grattez le russe« stb. nem Talleyrandtól, hanem I. Napóleontól származik.

- V. F. *Budapest*. A fiatal tehetségeket, de csakis ezeket nem akarjuk «elriasztani», mint ön mondja, hanem bátorítani. «Haladjatok, azután pártolunk».
- L. L. *Baja*. Az ön beszélye úgy végződik, mint a legtöbb mese: azután pedig egymáséi lettek, gyermekeik körében boldogságra találtak, és tán még most is élnek, ha meg nem haltak. — Az ilyen Eduard és Kunigunda, Kunigunda és Eduárd-féle elesévelt tárgy még jó kidolgozásban is unalmas volna.
- M. S. *Debrecen*. Farady és Tyndall műveinek alapos ismerete nélkül senki sem lehet azon a téren a tudomány színvonalán.

MN, 1883. november 11., 45. sz. (720. l.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

- B. J. *Nagyzerind*. Egyszerű történet ugyan, de melegséggel van elmondva. Némi módosítások után közölni fogjuk.
- P. A. *Szamosújvár*. Köszönjük, felhasználjuk mielőbb.
- Malvin, *Szerencs*. Egy szép nőnek óhaja parancs; az arcképet megküldjük.

MN, 1883. december 2., 48. sz. (768. l.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

- Sz. F. S—a. Nem felel meg a szigorúbb kritika mértékének. Jobbat kérünk.
- «Anyám», «Nihilista eskü». Az elsőben érzés van, a másodikban itt-ott lendület, de mindkettő ellapul. Közölhetlen.
- «Egy gonosz asszony». Nem tudjuk, mi lehangolóbb: a gonosz asszony története-e vagy az, hogy nekünk ily gyarlóságot is el kell olvasni.
- M. Gyula. Ne vétsen a költészet múzsája ellen «balladáival», és maradjon meg inkább a népdalok mellett, melyek közt van néhány sikerültebb.
- K. S. *Lócse*. A rajzokat felhasználjuk.
- B. L. M-Óvár. Szívesen eleget teszünk óhajának.
- V. Gy. *Budapest*. Előbb a régebben elfogadott dolgozatokra kerül sor.
- «Dalok egy arcképhez». Gyenge szerelmi zöngemény.
- D. Gy. *Veszprém*. Megérkezett, de nem üti meg a mértéket.
- R. K. *Budapest*. Az alkalmi költemény közölhetlen.

A KIS KIVÁNDORLÓ

— Hová mégysz, gyermekem?

— Hát tudom is én hova?

Ezt felelné az a gyermekleány, akit képünk mutat. Megy, megy minden cél nélkül a nagyvilágba. Neki nem édes a haza, mert nem ad neki kenyeret, mostohaanya az. A nyomor előlte . . . nem, csak elaltatta azt az érzést, mely más ég alatt, idegen földön mégis föl fog benne támadni egykor, hogyha ott mindene lesz is, itt mégis édesebb volt a levegő.

Ha tudná, tudom visszafordulna, még most. Mert amikor majd visszajön, szegényebb lesz. Nos igen, nem fogja visszahozni, amit kivisz: a szépségét.

És amint a határra ér, már nehezedik útja. Az emberek idegebbek lesznek, nem lehet megszólitani őket azon a nyelven, amit ő tud. Most már tudja, hogy *otthonról* jön, s hogy *kivándorolt*. Eddig csak azt gondolta, hogy megy, mendegél, s hegyet, völgyet cserélt, új hegy—völgyekért.

Áranyos szerencse, lehet, szembe jön rá, lehet, karon fogja idegen emberek között — lelkét mérgező mesék nem hirdetik lehetetlennek —, de a szerencse nem állandó, mert az is kedvére vándorol innen oda, ettől ahhoz. S az is hamarabb akad rá arra, akit *otthon találhat*.

Maradj csak itthon, édes lányom. Fordulj vissza!

M. K.

[Bruck Lajos rajzáról készült egészoldalas metszet egy szegény, rongyos ruhájú, szomorú arcú kislányt ábrázol, akinek jobb kezében egy batyut, baljában egy nagy esernyőt tart. Az egészoldalas kép a MN 793. lapján jelent meg.]

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. *Gróf Degenfeld-Schomberg Imre* (Vasárnapi Újság, 1883. febr. 25., 30. évf. 8. sz. 117. l.).
- II. *Székhelyi Mailáth György* (Vasárnapi Újság, 1883. ápr. 8., 30. évf., 14. sz. 217. l.).
- III. *A nemes város* (Vasárnapi Újság, 1883. okt. 21., 30. évf., 42. sz. 681. l.). Pollák Zs. illusztrációja MK cikkéhez.
- IV. *A szegedi Kőr. Biztosság* (Vasárnapi Újság, 1883. okt. 14., 30. évf., 41. sz. 665. l.). Pollák Zs. illusztrációja MK cikkéhez.
- V. *Szegedi képek* (Vasárnapi Újság, 1883. okt. 28., 30. évf., 43. sz. 697. l.). Kimmach László rajzai MK cikkéhez.
- VI. *Veres-Beniczy Hermin* (Hölgyek Naptára 1884-re, első címlap). A naptár élén álló illusztráció MK Veres-Beniczy Hermin c. írásához készült.
- VII. *Európai horvát kánkán* (Bolond Istók, 1883. szept. 2., 6. évf., 35. sz. 3. l.). A Zágrábban kifüggesztett magyar nyelvű címer-táblák után kirobbant politikai válságot jelzi az ismeretlen rajzólótól származó politikai karikatúra.
- VIII. *Sándor utcai cirkusz* (Bolond Istók, 1883. szept. 30., 6. évf., 39. sz. 3. l.). A képviselőház őszi ülésszakának megnyitása alkalmával, a karikaturista cirkuszigazgatóként ábrázolt Tisza Kálmánnal a középpontban érzékeltette a megvitásra váró problémákat: a horvát kérdést, a csángók betelepítésével felmerült problémákat, a keresztény-zsidó vegyesházasságról szóló törvényjavaslat tárgyalását.

NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák a mikszáthi írásokat. A feltüntetett adatok csak a MK karcolatok megjelenésekor meglevő méltóságot, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek és ma élő kortársak nevét és adatát nem illesztettük a névmutatóba. (A jelen kötet jegyzetapparátusából a 357—378 lapokon található személyneveket, mivel lazán kapcsolódik a mikszáthi művekhez, nem soroltuk be a névmutatóba.) — Az álló számok a karcolatban, a kurzív számok a jegyzetekben való előfordulásra utalnak.

- Abafi Gizella* — szegedi személyiség. — 118
Abonyi Emül — (1848—??) országgyűlési képviselő, 1879—1887 között a közlekedésügyi minisztérium titkára. — 305
ifj. Ábrányi Kornél — (1849—1913) író, lapszerkesztő, 1882—83-ban az Ország-Világ szerkesztője. — 161, 200, 334
Adorján Boldizsár — (1820—1867) ügyvéd, költő, az 1850-es években törvényszéki ülnök volt Rimaszombatban. — 54
Almássy Sándor — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 226, 227, 229, 230, 231, 232, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355
Andrássy György, gróf — (1797—1872) főispán, országbíró. — 236
Andrássy Gyula, gróf — (1823—1890) államférfi, miniszterelnök, 1871—79 a Monarchia külügyminisztere. — 8, 23, 24, 30, 46, 143, 219, 223, 261
Andrássy Manó, gróf — (1821—1891) az 1881—84-es ciklusban a rozsnyói kerület szabadelvű párti képviselője. — 213, 222, 346
Andrássy Tivadar, gróf — (1857—1905) 1881-től a Zemplén megyei tóketerebesi kerület képviselője. — 152, 155, 175, 195, 224
Angyelic Germán — (1822—1888) szerb pátriárka. — 120
Apafi Mihály — (1632—1690) 1661-től Erdély fejedelme. — 11, 13, 258, 259
Apáthy István — (1829—1889) jogtudós, az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei letenyei kerület szabadelvű párti képviselője. — 164

- Apor Károly*, báró — (1815—1885) királyi táblai elnök, lelkes könyvgyűjtő. — 120
- Apponyi Albert*, gróf — (1846—1933) az 1880-as évek elején az egyesült ellenzék egyik vezetője, az 1881—84-es ciklusban Jászberény választotta meg mérsékelt ellenzéki programmal. — 166, 167, 170, 172, 173, 175, 176, 177, 197, 311, 312, 313, 314, 317, 334
- Apponyi György*, gróf — (1808—1899) udvari kancellár, országbíró. — 236
- Arany János* — (1817—1882). — 50
- Árpád fejedelem* — (?—907?) — 161
- Balogh János* — szentesi városa. — 133
- Balzac, Honoré de* — (1799—1850). — 157, 308
- Bánffy Béla*, gróf — (1831—1888) az 1881—84-es ciklusban a Kolozs megyei gyalui kerület szabadelvű párti képviselője. — 223, 231
- Bánffy Dénes* — (1630?—1674) államférfi, 1666—1674 Kolozs megye főispánja. — 11, 258
- Bánhády Béla*, báró — (1836—1890) országgyűlési képviselő, publicista. — 150, 152, 176, 181, 210, 217, 317
- Bánlakyné*, szegedi személyiség. — 118
- Bánóczy József* — (1849—1926) irodalomtörténész. — 85, 284
- Barkóczy János* — (1807—1872) kir. főudvarmester. — 236
- Baross Gábor* — (1848—1892) az 1881—84-es ciklusban a Trencsén megyei illavai kerület szabadelvű párti képviselője, 1883 közepétől a közlekedésügyi minisztérium államtitkára — 40, 265, 304
- Bartolovics Iván* — horvát képviselő. — 321
- Bartha Miklós* — (1847—1905) az 1881—84-es ciklusban a szilágysomlyói kerület függetlenségi párti képviselője, a kolozsvári Ellenzék szerkesztője. — 168
- Bartók Lajos* — (1851—1902) költő, drámaíró, a Bolond Istók c. élc lap szerkesztője. — 61, 62, 69, 81, 282
- Báthori Kristóf* — (1530—1581) erdélyi fejedelem. — 223
- Batthyány István*, gróf — (?—1883) földbirtokos. — 330
- Becker János* — országgyűlési képviselő. — 182
- Bedekovich Kálmán* — (1818—1889) 1875-től a Tisza kabinet horvát-szlavon-dalmát minisztere. — 153, 200, 214, 277, 305, 342
- Beksics Gusztáv* — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollegája a Pesti Hírlapnál. — 172, 233, 355
- Béldi Pál* — (1621—1679) erdélyi főnemes, Apafi fejedelmi tanácsának tagja. — 11, 258
- Belényesi Gábor* — a Budapesti Szemle beszélyírója. — 79, 281
- Benczúr Gyula* — (1844—1920) festő. — 67
- Beniczy Ödön* — 21
- Bényei István* — (1835—1908) színész, 1883—1896 között az Orsz. Színészegyesület igazgatója. — 49, 50
- Benyovszky Móric* — (1741—1786) híres magyar utazó. — 39
- Beödy Gábor* — (1841—1905) színész. — 49
- Beöthy Ákos* — (1838—1904) mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselő, publicista. — 180

- Böthy Algernon* — (1839—1900) 1875-től szabadelvű párti képviselő, 1891-ig a képviselőház jegyzője. — 152, 166, 195, 224, 265, 304, 305
- Böthy Zsolt* — (1848—1922) irodalomtörténész, egyetemi tanár. — 256
- Bercsényi Béla* — (1844—1901) színész, drámaíró, a Színházakadémia tanára. — 5
- Bercsényi Miklós* — (1664—1726) a Rákóczi szabadságharc fő-tábornoka. — 12, 14, 259
- Berecz János* — Mailáth György országbíró inasa, majd egyik gyilkosa. — 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 190, 266, 289, 290, 329
- Berzeviczy Albert* — (1853—1936) 1881-től Eperjes szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság előadója. — 175, 304, 305, 307, 321
- Besze János* — (1811—1892) Deák párti politikus, 1869-től a pénzügyi törvényszék elnöke. — 219
- Bethlen Katalin* — (1700—1759) — 139
- Bismarck, Otto von, herceg* — (1815—1898) német államférfi és diplomata. 192, 239
- Bissingen Ernő, gróf* — (1854—1917) az 1881—84-es ciklusban a Krassó-Szörény megyei szászokai kerület szabadelvű párti képviselője. — 117, 120
- Büttő István* — (1822—1903) 1874—75-ben az utolsó Deák párti kormány miniszterelnöke. — 151, 173
- Blaha Lujza* — (1850—1926) színésznő. — 160
- Bornemissza Anna* — (1630?—1688) Apafi Mihály erdélyi fejedelem felesége. — 13
- Borostyáni Nándor* — (1848—1902) újságíró, szerkesztő. — 283, 356
- Bölnyi Sándor* — az 1881—84-es ciklusban Bihar megye ugrai kerületének függetlenségi párti képviselője. — 172
- Börcsök Sándor, szegedi halász* — 115, 124
- Brankovics György* — (1427—1456). szerb despota — 48
- Brankovics György* — (1830—?) temesvári görögkeleti püspök. — 120
- Brankovics György* — (1843—1930) újságíró, lapszerkesztő. — 48
- Bródy Zsigmond* — (1840—1906) újságíró, 1873-tól a Neues Pester Journal főszerkesztője. — 161
- Bylandt-Rheidt, Arthur* — (1821—1891) az Osztrák—Magyar Monarchia közös hadügyminisztere (1876—1888.) — 277, 278
- Bulyovszky Gyula* — (1827—1883) újságíró, ügyvéd. — 267
- Calderón de la Barca, Don Pedro* — (1600—1681) spanyol drámaíró. — 6, 256
- Ciotta, fiúmei polgármester* 62, 272
- Corneille, Pierre* — (1606—1684) francia drámaíró. — 17
- Cromwell, Oliver* — (1599—1658) politikus, az angol polgári forradalom vezetője. — 53, 268
- Csanády Sándor* — (1814—1892) földbirtokos, az 1881—84-es ciklusban Kiskunfélegyháza függetlenségi párti képviselője. — 172, 199, 200, 203, 225, 314, 315, 334, 335, 336, 337, 347
- Csatáry (Grosz) Lajos* — (1832—

- 1907) orvos, közegészségügyi szakíró. — 145, 157
- Cseh Endre* — volt fiúmei kormánybiztos. — 279
- Csekonics András*, gróf — (1846—1929) főrendiházi tag. — 117
- Csemegi Károly* — (1826—1899) jogász, 1879-től kiriai tanácselnök, a Btk. megalkotója. 52, 190, 269, 329
- Csengery Antal* — (1822—1880) reformpolitikus, publicista. — 225
- Cserey doktor* — Mailáth György háziorvosa — 100
- Csernátóny Lajos* — (1823—1901) publicista, szabadelvű párti képviselő, Tisza Kálmán egyik bizalmasa. — 76, 83, 150, 163, 304, 311, 312, 349
- Csiky Gergely* — (1842—1891). — 69, 333
- Csonka Ferenc*, a Dugonics-kör előkészítő bizottsági tagja — 273
- Csontos János* — (1846—1918) könyvtáros, az MTA lev. tagja. — 52, 268
- Csurgó György* — a Budapesti Szemle tárcaírója. — 79, 281
- Csuri János* — szegedi halász. — 115
- Czirer Ákos* — (1851— ??) ügyvéd, 1881—84-ben Pécs függetlenségi párti képviselője. — 216, 343
- Dalmady Győző* — (1836—1916) költő, műfordító. — 127
- Dancz Nina* — (1855?—1896) színésznő. — 48
- Dáni Ferenc* — (1814—1883) főispán, országgyűlési képviselő. — 27, 28, 127, 262, 296
- Dániel Gábor* — (1854—1919) Udvarhely megye oklándi kerületének szabadelvű párti képviselője (1881—1887), a men-
- telmi bizottság előadója. — 197, 333
- Dávid Antal* — zágrábi pénzügyigazgató. — 78, 119, 151, 160, 276, 277, 295, 304, 309
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 24, 28, 46, 48, 166, 169, 190, 206, 215, 237, 318, 319
- Degenfeld Imre*, gróf — (1810—1883) a tiszántúli egyházkerület főgondnoka, Tisza Kálmán apósa. — 29, 30, 31, 32, 262, 263
- Degenfeld József*, gróf — (1847—1927) főispán. — 116
- Degré Alajos* — (1820—1896) író, publicista. — 5, 6, 256
- Dell'Ami Rezső* — (1850—1888) ügyvéd, jogi író. — 266
- Descartes, René* — (1596—1650) kiemelkedő francia filozófus. — 341
- Dessewffy Emil*, gróf — (1814—1866) politikus, az MTA elnöke. — 236
- Disraeli, Benjamin* — (1804—1881) angol államférfi, író. — 128
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közgazdász, statisztikus 1881—87 között a Csík megyei gyergyószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 346
- Dobsa Lajos* — (1824—1902) drámaíró, 1869—75 között országgyűlési képviselő. — 203
- Dóczi Lajos* — (1845—1919) író, műfordító. — 114, 120, 294
- Dolinay Gyula* — (1850—1918) ifjúsági író, lapszerkesztő. — 6
- Domahidy István* — (1835— ??) az 1881—84-es ciklusban Szatmár megye csengeri kerületének pártonkívüli képviselője, 1884-től újból szabadelvű párti képviselő. — 216, 217, 222, 343, 346
- Döry Béla* — Tolna megyei szek-

- csi kerület szabadelvű párti képviselője az 1881—84-es ciklusban. — 304, 305
- Drugeth Mária* — 113, 294
- Duka Ferenc* — az 1881—84-es ciklusban a Borsod megyei mezőkeresztesi kerület függetlenségi párti képviselője. — 305
- Edelsheim-Gyulay Lipót*, báró — (1823—1893) cs. és kir. lovasági tábornok. — 5, 221, 222, 256, 345
- Együd István* — (1838—1882) színész. — 10
- Eiffel*, Alexandre Gustave — (1832—1923) francia mérnök. — 276
- Éles Henrik* — az 1881—84-es ciklusban a jákóhalmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 163, 182, 215, 323, 336, 341, 342
- Endrényi Lajos* — szegedi nyomdatulajdonos, kiadó. — 55, 293
- Entz Géza* — (1842—1919) zoológus, egyetemi tanár. — 268
- Enyedí Lukácsné* — (1852—??) a Szegedi Napló megalapítójának, E. L. felesége. — 118
- Eötvös József*, báró — (1813—1871) — 23, 318
- Eötvös Loránd*, báró — (1848—1919) fizikus, egyetemi tanár. — 268
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró, az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. — 172, 179, 210, 211, 266, 321, 322, 341
- Esterházi Miklós*, herceg — (1714—1790) — 281
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus. — 7, 114, 151, 172, 184, 233
- Farkas Antal* — 273
- Farkas Balázs* — függetlenségi párti képviselő. — 168
- Fehér Ipoly* — (1842—1909) pannonhalmi főpát, tanár. — 273
- Fekete Lajos* — az 1881—84-es ciklusban Somogy megye tabi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 341
- Feleki Miklós* — (1818—1902) színész, rendező. — 48, 49, 202, 337
- Felekiné Munkácsi Flóra* (1836—1906) színésznő. — 6, 7, 257
- Fellner Sándor* — (1857—1944) építész. — 75
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től Veszprém megye ugodi kerületének képviselője, először mérsekelt ellenzéki, majd a szabadelvű párt tagjaként. 196, 224, 305
- I. Ferenc József* — (1830—1916) — 303
- Ferenczy Miklós* — (1838—??) ügyvéd, 1881-től Torda függetlenségi párti képviselője. 214, 342, 346
- Festetics György*, gróf — (1755—1819) a keszthelyi Georgikon alapítója. — 23
- Festetics György*, gróf — (1815—1883) politikus, 1867—1871 között a király személye körüli miniszter. — 23, 24, 32, 261
- Festetics Tasziló*, gróf — (1813—1883) lovassági tábornok. 261
- Floquet*, Charles — (1828—1896) radikális francia politikus. — 156, 157, 158, 159, 160, 308
- Fodor József* — (1843—1901) higiénikus, egyetemi tanár. — 268
- Füttaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány felhívata-

- los könyvomatóságának szerkesztője és tulajdonosa. — 121
- Füzesséry Géza* — (1831—??) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Bereg megyei tiszaháti kerület függetlenségi párti képviselője. — 43, 44, 172, 266, 314, 315
- Gaál Jenő* — (1846—1934) műegyetemi tanár, 1878—1893 között a pécskai kerület mérsekelt ellenzéki képviselője. — 210, 339
- Gály Lajos*, földbirtokos. — 219, 228, 345, 354
- Garay János* — (1812—1853) költő, lapszerkesztő. — 325
- Garibaldi, Giuseppe* — (1807—1882). — 213
- Gerlóczy Károly* — (1835—1900) Budapest első alpolgármestere. — 121
- Glavina Lajos* — Zala megye főispánja. — 87, 88, 89, 286
- Góbi Imre* — a Budapesti Szemle verselője. — 79, 281
- Goethe, Johann Wolfgang* — (1749—1832) — 17
- Gorove István* — (1819—1881) politikus, Deák Ferenc híve, 1867—70 között kereskedelemügyi, ill. közlekedési miniszter. — 23
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881—87 között városa pártonkivüli képviselője. — 181, 185, 200, 201, 202, 203, 206, 224, 228, 324, 326, 334, 335, 336, 337
- Gräner védőügyvéd* — 97, 98
- Greguss Ágost* — (1825—1882). — 16, 18, 260
- Gromon Dezső* — (1838—1912) az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője. — 316
- Gury, Jean Pierre* — (1801—1866) francia morál teológus, a jezsuita rend tagja. — 163, 312
- Günther Antal* — (1847—1920) hírlapíró, az Országos Gyorsíróirodának 1867—94 között tagja. — 162
- Győrffy Géza* — (1846—??) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Veszprém megye nagyvázsonyi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 184, 324, 325, 341
- Győrffy Iván* — függetlenségi párti képviselő. — 168
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, az 1881—84-es ciklusban Ugocsa megye halmi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 151, 340
- Györy Elek* — (1841—1902) jogtudós, az 1881—84-es ciklusban a Békés megyei orosházi kerület függetlenségi párti képviselője. — 186, 188, 204, 326, 327, 328, 332, 333, 346
- Györy Vilmos* — (1838—1885) író, műfordító. — 6, 7, 256
- Gyulai Pál* — (1826—1909). — 5, 35, 80, 81, 256, 268, 281
- Gyürky Ábrahám*, gróf — (1836—1901) 1872—91 között Nógrád megye főispánja. — 83
- Halász Bálint* — (??—1883) a Pest megyei alsódbasi kerület függetlenségi párti képviselője. — 317
- Halász Géza* — (1806—1888) orvos, az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei ráckevei kerület függetlenségi párti képviselője. — 161, 226, 349
- Halász Zsigmond* — alsódbasi kerület függetlenségi párti képviselője. — 321
- Halmi Ferenc* — (1850—1883) színész. — 58, 270

- Harkányi Frigyes* — (1827—1919) nagybirtokos, az 1881—84-es ciklusban Krassó-Szörény vármegye fecseti kerületének szabadelvű párti képviselője. — 175
- Haynald Lajos* — (1816—1891) bíboros, felsőházi tag. — 155, 159, 181
- Hayman, Julius Jakob* — (1786—1853) osztrák hadvezér. 31
- Hegedüs Sándor* (1847—1906) publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a Ház pénzügyi bizottságának elnöke. — 52, 116, 190, 206, 210, 221, 269, 321, 329, 339, 344, 346, 349
- Helgy Ignác* — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége, az 1881—84-es ciklusban Szentgotthárd képviselője. 160, 161, 164, 168, 210, 309, 311, 313, 314, 315, 329, 339, 340, 344
- Hentaller Lajos* (1852—1912) publicista, Fülöpszállás függetlenségi párti képviselője. 49, 173, 215, 226, 265, 266
- Herczeg Mihály*, szegedi személyiség. 117
- Herich Károly* egyetemi magántanár, a Kereskedelmi Ifjak Egyesületének elnöke. — 264
- Hérvits Antal* (1825—1905) lelkész, az 1881—84-es ciklusban a Sopron megyei kismartoni kerület szabadelvű párti képviselője. — 187, 326, 327, 328
- Herman Ottó* — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged egyik kerületének függetlenségi párti képviselője. — 93, 94, 95, 168, 172, 214, 221, 223, 226, 227, 230, 231, 232, 273, 288, 289, 308, 314, 322, 328, 329, 330, 331, 333, 341, 344, 345, 349, 350, 351, 353, 354, 355
- Hertelendy József* — (1833—1891) főrendiházi tag. — 122
- Hets Ödön*, közéleti személység. — 49
- Hoffmann Pál* — (1830—1907) ügyvéd, 1878—1884 között a főváros VII. kerületének országgyűlési képviselője. — 203, 336, 337
- Hoüsy Pál* — (1850—1927) publicista, csillagász, az 1881—84-es ciklusban a gyomai választókerület függetlenségi párti képviselője. — 52, 61, 62, 67, 171, 172, 230, 231, 232, 269, 272, 314, 349, 351, 352, 353, 354
- Horánszky Nándor* — (1838—1902) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. — 341
- Horatius, Flaccus Quintus* — (i. e. 65—i. e. 8) — 6, 187, 256, 327
- Horváth Boldizsár* — (1822—1898) jogtudós, 1867—1871 között igazságügyminiszter, az 1881—84-es ciklusban a szombathelyi kerület pártionkívüli képviselője. — 23, 46, 184, 185, 186, 318, 324, 325, 326, 327
- Horváth Gyula* — (1845—1897) publicista, az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei balavásári kerület szabadelvű párti képviselője. — 77, 78, 83, 120, 123, 133, 135, 152, 165, 195, 223, 311, 312
- Hunfalvy Pál* (1810—1891) nyelvtudós. 122, 269
- Hunyady Jenő* — (1838—1889) matematikus, műegyetemi tanár. — 268
- Hunyady László*, gróf (1826—1898) az 1881—84-es ciklusban a Bars megyei lévai kerület szabadelvű párti képviselője,

- majd a főrendiház tagja. — 180, 323
- Hunyady Margit* — (1854—1906) drámai színésznő. — 294, 296
- Incze József*, országgyűlési képviselő. — 336
- Inkey Nándor*, báró (1829—1890) cs. kir. kamarás, a főrendiház tagja. — 305
- Irányi Dániel* — (1822—1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke, az 1881—84-es ciklusban Békést képviselte. — 167, 168, 171, 182, 183, 184, 199, 201, 202, 204, 309, 313, 314, 316, 318, 319, 320, 324, 328, 329, 332, 333, 334, 336, 338, 352
- Istóczy Győző* (1842—1915) országgyűlési képviselő, az antiszemita párt szervezője és egyik alapítója, a függetlenségi pártból kivált antiszemita frakció vezetője. — 43, 178, 183, 189, 191, 194, 201, 227, 265, 266, 318, 327, 328, 329, 331, 337, 349, 350
- Szt. István* — (967?—1038) 161
- Ivánka Imre* (1818—1896) az 1881—84-es ciklusban Pest megye dunapataji kerületének szabadelvű párti képviselője. — 227, 349, 350
- Jakab Ödön* — (1854—1931) költő, író, az MTA tagja. 6, 256
- Jászai Mari* — (1850—1926) színésznő. — 212
- Jekelfalussy Lajos* — (1828—1899) országgyűlési képviselő, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 83, 84, 85, 131, 284
- Jókai Mór* — (1825—1904) az 1881—84-es ciklusban Háromszék megye illyefalvi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 8, 25, 26, 41, 52, 69, 79, 80, 110, 114, 115, 116, 120, 122, 172, 179, 181, 225, 227, 262, 268, 281, 292, 322, 347, 350
- Joszovich Imre* — (1834—??) az 1870 második felétől két alkalommal tagja volt a magyar képviselőháznak, 1884-től a horvát ügyek minisztere lett. — 164
- JII. József* — (1741—1790) német-római császár, magyar király. — 140
- József Károly Lajos*, magy. kir. herceg — (1833—1905) a magyar kir. honvédség főparancsnoka. 124
- Kállay Albert* (1843—1922) 1879—1883 között a Tisza Lajos vezette szegedi kir. biztosságon működött, 1884—1893 között Szeged főispánja. — 111, 112, 292
- Kállay Benjámín* (1839—1903) politikus, 1882-től a Monarchia közös pénzügyminisztere. 175, 200, 277, 278, 335
- Kállay János* (??—1886) az 1881—84-es ciklusban a Szolnok megyei nagykállói kerület szabadelvű párti képviselője. — 226
- Kállay Miklós* Szabolcs vármegye alispánja a XIX. sz. elején. 142, 301
- Kálmány Lajos* — (1852—1919) népköltészeti és néprajzi gyűjtő. 273
- Kalmár István* (1846—1896) szegedi ügyvéd, Mikszáth barátja. — 293
- Kálnoky Gusztáv*, gróf (1832—1898) diplomata, 1881—1895 között a Monarchia közös külügyminisztere. 175, 239, 277, 278
- Karátsonyi Guido*, gróf (1817—1885) az 1881—84-es ciklusban

- Torontál megye szentgyörgyi kerületének szabadelvű párti képviselője, leginkább nagy-hírű alapítványai révén tette nevét ismertté. — 117, 175
- Kármán Lajos* — (1833—??) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei Újverbász szabadelvű párti képviselője. — 151, 197, 333
- Károlyi István*, gróf — (1797—1881) Pest megye főispánja. — 20
- Károlyi Sándor*, gróf — (1669—1743) kuruc generális, a szatmári békekötés kezdeményezője. — 12, 259
- Károlyi Tibor*, gróf — (1843—1904) országgyűlési képviselő, a képzőművészeti társaság elnöke. — 263
- Kecskeméthy Aurél* — (1827—1877) publicista, Deák párti konzervatív irányú Magyar Politika c. lap szerkesztője. — 233, 234, 235
- Kégl György*, Fejér megyei birtokos. — 59, 76
- Kelemen Malvin*, szegedi személyiség. — 118
- Kelemen Mór* — (1830—1905) kúriai bíró, a szegedi kir. biztosság munkatársa (1879—1883). — 109, 110, 292
- Kemény Gábor*, báró — (1830—1888) 1878—82 földművelésügyi, 1882—86 között közmunka- és közlekedésügyi miniszter, az 1881—84-es ciklusban a főváros ferencvárosi kerületének képviselője. — 144, 145, 146, 151, 209, 212, 224, 302, 340, 347
- Kemény János*, báró — (1825—1896) az 1881—84-es ciklusban Kolozs megye gyalui kerületének szabadelvű párti képviselője, a Ház alelnöke. — 191, 193, 196, 305, 330
- Kemény Zsigmond*, báró — (1816—1875). — 73, 233, 234, 235, 355
- Kempelen Győző* — (1829—1865) újságíró, a Szegedi Híradó meg-alapítója (1859). — 127, 296
- Kempelen birtokos* — 60
- Kenedi Géza* — (1853—1935) ügyvéd, publicista. — 264
- Kende Kanut* — Szatmár vármegye főszolgabírája. — 120
- Khuen-Héderváry Károly* — (1849—1918) szabadelvű párti képviselő, 1882-ben Győr főispánja, 1883—1903 horvát bán. — 279
- Kinnach László* — (1857—1906) festő, illusztrátor. — 137
- Kinsky gróf* — 115, 117, 125
- Kisfaludy Károly* — (1788—1830) — 85, 284
- Kisfaludy Sándor* (1772—1844). — 258
- Kiss Albert* — (1838—??) ref. lelkész, 1878-tól Bihar megye székelyhidi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 201, 214, 334, 342, 343, 344
- Kiss József* — (1843—1921) költő, lapszerkesztő. — 81, 282
- Klein Gyula* — (1844—1915) botanikus, egyetemi tanár. — 268
- Komjáthy Béla* — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től függetlenségi párti képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Jász-Nagykunszolgabányai kerületben választották meg. — 43, 150, 160, 183, 187, 212, 222, 224, 265, 266, 309, 327, 345
- Konkoly-Thege Miklós* — (1842—1916) csillagász, az MTA tagja. — 52
- Kónyi Manó* — (1843—1917) 1865—1885 között vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. — 169, 232

- Kossuth Lajos* — (1802—1894) — 52, 79, 80, 236, 292
- Kovács László, visontai* — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja az országgyűlésnek, az 1881—84-es ciklusban Sopron megye eszterházi kerületének szabadelvű párti képviselője, a képviselőház háznagya. — 148, 158, 190, 266
- Kovács Albert* — (1838—1904) református teológiai tanár, az 1881—84-es ciklusban a Maros-Torda megyei marosvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 336
- Kovács Gyula* — (1849—1935) ügyvéd, az MTA tagja. — 188, 232, 328, 355
- Kovács István* —, színész. — 49, 50
- Kőrösi Csoma Sándor* — (1784—1842) nyelvtudós, utazó. — 79
- Kőrösi Sándor* — (1824—1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság tagja. — 187, 218, 326, 327, 343
- Kövér László* — (1819—1907) történész, statisztikus. — 268
- Kriszt fenyítőszéki elnök.* — 181
- Krisztinkovich Ede* — (1830—1900) ügyvéd, folyamszabályozási szakember, az 1881—84-es ciklusban a győrszigeti választókerület függetlenségi párti képviselője. — 210, 211, 340, 341
- Kun Géza, gróf* — az MTA tiszteleti tagja. — 268
- Laczkfi Apor István* — (??—1359) erdélyi vajda. — 113, 120, 294
- XIV Lajos* — (1638—1715) francia király. — 285
- Lánczy Gyula* — (1850—1911) 1881—84 között a Szatmár megyei nagybányai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, majd pártontkivüli. — 214, 336
- Lánczy Ilka* —, szegedi színész. — 294
- Láng Lajos* — (1849—1918) statisztikus, politikus, 1881—84-es ciklusban a pápai kerület szabadelvű párti képviselője. — 52, 186, 340
- László Józsefné* — Spanga Pál háziasszonya. — 101
- Lauka Gusztáv* — (1818—1902) író, 1882-től Torontál megye levéltárnoka. — 174, 316
- Lázár Ádám* — (1821—1891) ügyvéd, 1869-től haláláig a marosvásárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 346
- Lázár György* —, szegedi személynység. — 90, 288
- Leboeuf, Edmond* — (1809—1888) francia marsal, hadügyminiszter. — 90, 287
- Lechner Lajos* — (1833—1897) mérnök, városrendező. — 108, 109, 117, 292
- Lechner Ödön* — (1845—1914) építész. — 276
- Lenhossék József* — (1818—1888) anatómus. — 120
- Lesskó István* — (1838—??) katolikus pap, 1878-tól a Sáros megyei héthársi kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 185, 324, 326
- Lévay József* — (1825—1918) költő, műfordító. — 52, 268
- I. Lipót* — (1640—1705) magyar király és római-német császár. — 12, 259
- Literaty Ödön* — (1847—1887) ügyvéd, az 1881—84-es ciklus-

- ban a Bereg megyei kászonyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 180, 181, 204, 205, 319, 322, 323, 324, 326, 332, 333, 336, 337, 338, 339
- Lónyay Menyhért* — (1822—1884) miniszter, közgazdasági író, az MTA elnöke. — 23, 29
- Lukács Béla* — (1847—1901) az 1881—84-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. — 152, 214
- Lukács György* — (1816—1892) ügyvéd, miniszteri tanácsos, belügyi államtitkár. — 28
- Luther Márton* — (1483—1546). — 169
- Lükő Géza* — (1822—1893) ügyvéd, 1873-tól a Tolna megyei görgői kerület függetlenségi párti képviselője. — 164, 170, 210, 212, 314, 321, 338, 340
- Madách Imre* — (1823—1864). — 300, 323
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a negyvennyolcas párt, 1874-től a függetlenségi párt egyik vezetője, az 1881—84-es ciklusban a Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte. — 155, 156, 158, 168, 226, 307, 308, 316, 336, 341, 343, 344
- Magyar János* — az 1881—84-es ciklusban a Veszprém megyei enyingi kerület szabadelvű párti képviselője. — 185
- Mailáth György* — (1818—1883) országbíró, a főrendiház elnöke. — 44, 45, 46, 97, 100, 235, 236, 266, 272, 273, 289, 290, 329, 355
- Majoros István* — (??—1889) zentai ügyvéd, 1869—1881 között városa függetlenségi párti képviselője. — 319
- Mandel Pál* — (1839—??) ügyész, 1875—87 között a Szabolcs megyei nyírbátori kerület függetlenségi párti képviselője. — 31, 191, 328, 332
- Mannheimer Gusztáv* — (1859—1937) festőművész. — 76
- Mátyás Flórián* — (1818—1904) nyelvész, történész. — 51, 52, 268, 269
- Mátyás király* — (1443—1490). — 75, 120, 125, 205
- Mauks Ilona, Mikszáth Kálmánné* — (1853—1926). — 229
- Mészáros Kálmán* színész — 49
- Meszlényi Lajos* — (1852—1901) az 1881—84-es ciklusban a Fejér megyei bodajki kerület függetlenségi párti képviselője. — 224, 272
- Mészöly Géza* — (1844—1887) tájképfestő. — 66
- Metternich-Winneburg, Klemens Lothar von, herceg* — (1773—1859) osztrák államférfi, diplomata. 5, 256
- Mezei Ernő* — (1851—??) publicista, az 1881—84-es ciklusban a miskolci választókerület függetlenségi párti képviselője. — 169, 170, 195, 196, 313, 314, 331, 349
- Michl Jakab* — (1824—1895) prépost-kanonok, a német iskolák felügyelője, az 1881—84-es ciklusban a Sopron megyei nagymartoni kerület szabadelvű párti képviselője. — 181, 185, 324
- Mikó Imre, gróf* — (1805—1876) politikus, 1867-től közlekedésügyi miniszter. — 23
- Miletics Szvetozár* — (1826—1901) szerb politikus, 1876-ban képviselői immunitása ellenére le tartóztatták és öt évi börtönrre ítélték. — 154, 306
- Missics János* — (??—1884) ügyvéd, 1875—1884 között

- Temesvár szabadelvű pártképviselője. — 175, 178, 322
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) 1874-ben alapító elnöke a függetlenségi pártnak, az 1881—84-es ciklusban Halas képviselője, a nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. — 159, 181, 225, 226, 227, 307, 313, 322, 323, 333, 336, 344, 347, 352
- Molnár György* — (1830—1891) színész, színikazdátó, a budai Népszínház megalapítója (1861). — 10, 43, 258
- Móricz Pál* — (1826—1903) Tisza Kálmán személyes híve, az 1881—84-es ciklusban Szarvas szabadelvű párti képviselője, a debreceni egyházmegye segédgondnoka. — 39, 143, 154, 175, 192, 214, 215, 341, 342, 343
- Nagy György* — a csángó viszkatelepítési bizottság titkára. — 9, 174, 316
- Nagy Ibolyka* — szegedi színésznő. — 118, 294, 296
- Nagy Lajos* — (1326—1382) magyar király. — 113, 294
- Nagy Miklós* — (1840—1907) újságíró, a Vasárnapi Újság szerkesztője. — 53, 269
- Nagy Vince* —, színész. — 49
- Nalácz István* — (1632—1702) udvarmester, tanácsos, majd Hunyad megye főispánja, Teleki Mihály híve. — 13, 14
- I. Napoleón* — (1769—1821). — 67
- III. Napoleón* — (1808—1873) 287, 347
- IV. Napoleón* — (1856—1879). — 224, 347
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a Pester Lloyd szerk. belső tagja. — 214
- Németh Albert* — (1820—1887) az 1881—84-es ciklusban Hódmezővásárhely függetlenségi párti képviselője, a párt egyik hangadó személyisége. — 9, 92, 155, 171, 174, 224, 226, 227, 232, 266, 288, 306, 307, 313, 314, 316, 349
- Neugebauer László* — (1845—?) műfordító. — 293
- Nikita montenegrói fejedelem.* — 324
- Nyáry Jenő*, báró — (1836—1914) egész, a főrendiház jegyzője, az MTA tagja. — 227, 268, 349
- Nyáry Pál* — (1806—1971) politikus, 1848-ban Pest vármegye alispánja. — 48, 142, 301
- Odescalchy Artúr* herceg — (1837—1925) az 1881—84-es ciklusban Zala megyei Tapolca képviselője volt függetlenségi párti programmal. — 40, 164, 265, 312, 316
- Odescalchy Gyula* herceg — (1828—1896) az 1881—84-es ciklusban a Nyitra megyei nagytapolcsányi kerület szabadelvű párti képviselője. — 218, 263, 266
- Odry Lehel* — (1837—1920) operaeékes. — 49
- Olay Lajos* — (1844—??) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Baranya megyei siklósi kerület függetlenségi párti képviselője. — 222, 345
- Ónody Géza* — (1848—??) az 1881—84-es ciklusban a Hajdú megyei Nánás függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselője, a tiszazemlári esetet ő vitte a képviselőház elé. — 155, 158, 183, 186,

- 187, 195, 196, 227, 266, 318, 326, 327, 331, 333, 348, 349, 350
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, az 1881—84-es ciklusban a székelyudvarhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 164, 165, 311, 312, 343
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró, 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 151, 189, 303
- Ormós Zsigmond* — (1813—1894) művészettörténész, az 1881—84-es ciklusban a Temes megyei kisbeeskereki kerület szabadelvű párti képviselője. — 322
- Országh Sándor* — (1836—1902) az 1881—84-es ciklusban a főváros óbudai kerületének szabadelvű párti képviselője. — 346
- Osváth Albert*, parlamenti gyorsíró. — 188, 189
- Ozsegovics Lajos*, horvát képviselő. — 321
- Pajor István* — (1821—1899) költő, műfordító, megyei árvaszéki elnök. — 256
- Pálffy Ferenc* — (1824—??) kir. tanácsos, 1872-től Szeged polgármestere. — 29, 126, 127, 131, 287, 296
- Pallavicini Sándor*, őrgróf — (1853—??) a főrendiház tagja, cs. és kir. kamarás. — 100, 101, 116, 117, 120, 121, 123
- Palotay Kovács Piroska* — (1865—??) színésznő, a Nemzeti Színház tagja — 160
- Pápay István* — (1827—1897) a királyi kabinetiroda osztályfőnöke. — 117, 118, 122, 298
- Paulay Ede* — (1836—1894) rendező, dramaturg. — 293, 323
- Pauler Tivadar* — (1816—1886) jogtudós, 1878-tól haláláig igazságügyminiszter, az 1881—84-es ciklusban a főváros budavári kerületének képviselője. — 145, 151, 184, 186, 188, 189, 204, 205, 224, 302, 319, 325, 326, 327, 328, 333, 336, 338, 352
- Pázmándy Dénes* — (1848—??) az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei Körmend függetlenségi párti képviselője. — 155
- Péchy Jenő* — (1845—1883) 1872-től haláláig a Szatmár megyei Mátészalka szabadelvű párti képviselője, a képviselőház jegyzője. — 57, 58, 270, 271, 303
- Péchy Tamás* — (1829—1897) 1880—1887-ig a képviselőház elnöke, az 1881—84-es ciklusban a szikszói kerület szabadelvű párti képviselője. — 77, 83, 163, 191, 200, 203, 205, 221, 231, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 311, 317, 321, 335, 337, 338, 344, 347, 349, 351, 352, 354
- Pejacsevich László* — (1824—1901) belső titkos tanácsos, horvát bán (1880—1883). — 82, 83, 277, 278, 282, 283, 284
- Pejacsevich Tivadar*, gróf — (1855—??) horvát képviselő, majd Verőce vármegye főispánja. — 305
- Perényi Péter*, báró — (1839?—1896) a Szatmár megyei mátészalkai kerület szabadelvű párti képviselője az 1883-as pótválasztás után. — 304, 305
- Petőfi Sándor* — (1823—1849) — 111, 241, 291, 292
- Philippovich József*, báró — (1819—1889) tábornagyragy. — 181, 279, 322, 323, 333

- Pitély Mihály* — Mailáth György országbíró egyik gyilkosa. — 95, 96, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 266, 289, 290
- Plamquette, Robert* — (1848—1903) francia operettszerző. — 258
- Podmaniczky Géza*, báró — (1839—??) főrendiházi tag, v. b. tanácsos. — 263
- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, politikus, az 1881—84-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei ökanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1889—1906 között a párt elnöke. — 76, 77, 78, 194, 219, 220, 221, 280, 345
- Podmaniczky János*, báró — 20, 22, 32
- Polit.-Dasancsis Mihály* — (1833—1920) szerb publicista, horvát képviselő, az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei uzdini kerület képviselője. — 167, 311, 312, 313
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881-től Szolnok függetlenségi párti képviselője, a Nemzeti Újság szerkesztője. — 163, 164, 169, 176, 196, 227, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 336, 342, 345, 349, 350, 351, 352
- Pósa Lajos* — (1850—1914) költő, újságíró. — 53, 54, 55, 56, 114, 269, 270, 273, 275, 294
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) az 1881—84-es ciklusban Nagyszombat szabadelvű párti képviselője. — 152, 156, 162, 184, 190, 210, 224, 325, 341
- Prónay Gábor*, báró — (1856—??) az 1881—84-es ciklusban a Pest megyei váci kerület függetlenségi párti képviselője. — 217, 343, 344
- Prónay József*, báró — (1821—1884) a mezőkövesdi kerület szabadelvű párti képviselője, 1880-tól belügyi államtitkár. — 77, 195
- Pulszky Agoston* — (1846—1901) jogfilozófus, az 1881—84-es ciklusban a Nógrád megyei Szécsény mérsékelt ellenzéki képviselője. — 156, 166, 172, 175, 176, 213, 217, 218, 311, 328
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) a reformkor kiemelkedő alakja, régész, több ciklusban Deák párti képviselő, 1869—1894 között a Nemzeti Múzeum igazgatója. — 120, 121, 156, 157, 158, 161, 172, 180, 194, 195, 212, 217, 228, 323, 332, 343
- Pulszky Károly* — (1853—1899) művészettörténész, az Országos Képtár igazgatója. — 52, 213, 218, 268
- Pulszky Károlyné* — 171
- Pulszky Polyxena* — (1857—1921) művészettörténész, a korai nőmozgalom egyik tevékeny tagja. — 171, 293
- Ráday Gedeon*, gróf — (1841—1883) 1882-től haláláig honvédelmi miniszter, 1881-ben Zentán választották képviselővé. — 145, 166, 302, 312
- Raffaello* — (1483—1520). — 213
- Rákóczi Ferenc* — (1676—1735). 12, 48
- Rákosi Jenő* — (1842—1929) író, publicista. — 161, 323
- Rakovszky István* — (1847—1910) jogász, az 1881—84-es ciklusban a Turóc vármegyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke. — 188, 303, 305, 309, 346
- Ramberg Ármin*, báró — (1820—1899) lovassági tábornok. —

- 160, 200, 278, 295, 307, 310, 335
- Recskly András* — (1835—1886) híres vadász, csínytevéséi szálóigévé is váltak. — 85
- Reizner János* — (1847—??) múzeumi és könyvtárigazgató. — 71, 122, 273, 274, 296
- Rhorer Viktor* — az 1881—84-es ciklusban a Vas megyei németújvári kerület szabadelvű párti képviselője. — 346
- Ribáry József* — (1825—1901) miniszteri tanácsos, majd főrendiházi tag. — 48, 49, 267
- Rohonczy Gedeon* — (1852—??) 1879-ben a szegedi árvíz alkalmával helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, az 1881—84-es ciklusban a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 178, 321
- Rónay János* — (1837—??) jogász, az 1881—84-es ciklusban a nagyszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 167, 168, 214, 218
- Rosenberg Gyula*, ügyvéd. — 330
- Roszival István* — (1844—??) esztergomi apátkanonok, az 1881—84-es ciklusban a Pozsony megyei stomfai kerület nemzetiségi párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság tagja. — 181, 185, 324
- Rózsa Sándor* — (1813—1878) híres alföldi betyár. — 108
- Röck Ivánné*, szegedi személyiség. — 118
- Rudnay Józsefné Veres Szilárda* — (1841—1929) az Orsz. Nőképző Egyesület elnöknője. — 299
- Rudolf* trónörökös — (1858—1889). — 272, 283
- Salamon Ferenc* — (1825—1892) történész, szerkesztő, — 54
- Sardou, Victorien* — (1831—1908) francia színműró. — 286
- Scarron, Paul* — (1610—1660) francia vígjáték és komikus regényíró. — 86, 285
- Schmerling, Anton* — (1805—1893) osztrák belügyminiszter (1860—1865) — 236
- Schosberger Henrik*, földbirtokos. — 191, 329, 330
- Sebők Zsigmond* — (1861—1916) újságitró, ifjúsági író. 348, 353
- Shakespeare, William* — (1564—1616). — 17, 103, 196, 345
- Simonyi Iván* — (1836—1904) hírlapíró, 1878—1887 között függetlenségi párti, majd antiszemita párti képviselő. — 160, 176, 177, 183, 318, 327, 331, 341, 352
- Solymosi Elek* — (1847—??) színmész. — 49, 216
- Somogyi Károly* — (1811—1888) esztergomi kanonok, 1880 áprilisában Szeged városának ajándékozta könyvtárát. — 274
- Somssich Pál*, gróf — (1811—1888) politikus, résztvett a Deák párt és a balközép fúziójának előkészítésében, de utána eltávolodott a szabadelvű párttól, az 1881—84-es ciklusban a Somogy megyei csurgói kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 192, 194, 214, 215, 257, 329, 331, 341, 342, 343
- Spanga Pál* — Mailáth György országbíró egyik gyilkosa. — 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 104, 266, 267, 289, 290, 291
- Spányi Béla* — (1862—1914) tájképfestő. — 67
- Stancics* —, királyi biztos. — 122

- Stefánia* főhercegasszony — (1864—??) Rudolf trónörökös felesége. — 283
- Steinacker Ödön* — (1839—??) mérnök, 1875—1884 között a besztercei, majd a brassói kerület szász nemzetiség párti képviselője. — 331
- Sváb Károly* — (1829—??) a törökkanizsai kerület szabadelvű párti képviselője, 1885-től a főrendiház tagja. — 175
- Svarcz* jurista — 229, 354
- Szabados János* — (1839—1891) költő, műfordító. — 90, 113, 127, 128, 131, 273, 288, 293, 294, 296
- Szabó Ferenc* —, a Pallavicini palota házmestere. — 100, 105
- Szalay Imre* (1846—1902) politikus, 1875—1896 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője, borászati szakember. — 94, 95, 183, 184, 191, 192, 195, 199, 222, 224, 226, 227, 286, 289, 325, 328, 329, 330, 331, 348, 349, 350
- Szana Tamás* — (1844—1908) esztéta, kritikus, 1879—82 között a Petőfi Társaság lapjának, a Koszorúnak volt a szerkesztője. — 293
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) 1878—87 között pénzügyminiszter, 1890—92 között miniszterelnök, az 1881—84-es ciklusban a Jász—Nagykún—Szolnok megyei török-szentmiklósi kerület képviselője. — 9, 78, 145, 151, 161, 162, 166, 167, 173, 190, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 214, 216, 231, 277, 302, 304, 309, 310, 311, 315, 316, 317, 329, 339, 343, 344, 346
- Szarvas Gábor* — (1832—1895) nyelvész, a Magyar Nyelvőr alapítója és első szerkesztője. — 51, 268
- Szász Béla* — (1840—1898) költő, műfordító. — 268
- Szász Károly* — (1829—1905) költő, műfordító, 1867-től a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsosa. — 6, 120
- Szathmáry György* — (1845—1898) az 1881—84-es ciklusban a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke. — 152
- Szathmáry László* — országgvűlési képviselő. — 186, 327
- Széchenyi István*, gróf (1791—1860). — 52
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy vármegyei marcali kerület mérésékelt ellenzéki képviselője. 1882-ben belépett a szabadelvű pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelmiügyi miniszter lett. — 151, 231
- Szécsen Antal*, gróf — (1819—1896) a főrendiház tagja, diplomata, 1836-tól az MTA tagja. — 5, 182, 236, 256
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) történész, 1878—96 között Eger függetlenségi párti képviselője. — 226
- Székely György* — az 1881—84-es ciklusban Makó függetlenségi párti képviselője. — 183, 196, 318, 331, 332
- Székely Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1875—78 között pénzügyminiszter, az 1881—84-es ciklusban Pozsony második kerületének párton kívüli képviselője, 1899—1903 között miniszterelnök. — 181, 189, 214

- Szemere Attila* — (1859—1905) író, publicista. — 285
- Szemere Miklós* — (1804—1881) költő. — 25
- Szentiványi Árpád* — (1840—??) a Gömör-Kishont megyei kövi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, majd a nemzeti párt egyik alelnöke. — 219
- Szerb György* — (1850—??) ügyvéd, 1876-tól a nagyzerlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 150, 175, 217
- Szeremley Károly* — (1828—1871) MK rimaszombati tanára. — 269
- Szeyffert Ede*, ügyész. — 348, 349
- Szigethy Gyuláné* — az Orsz. Nőképző Egyesület jegyzője (1902) — 300
- Szigligeti Ede* — (1814—1878). — 257
- Sziklay János* — (1857—1945) író, újságíró. — 270
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) az 1881—84-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője, a párt egyik vezére. — 151, 156, 159, 161, 162, 166, 167, 172, 173, 176, 194, 195, 196, 198, 227, 232, 307, 308, 309, 310, 311, 315, 331, 332, 333, 349, 352
- Szilágyi Virgil* — (1824—1892) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Székelyudvarhely képviselője. — 169
- Szilárdy Áron* — (1837—1922) irodalomtörténész. — 6
- Szilárdy Lajos* — (??—1883) Kecskemét szabadelvű párti képviselője. — 321, 325
- Szilassy György* — (1793—1841) Pest megye alispánja. — 49
- Szlávy Olivér* — (1851—??) az 1881—84-es ciklusban a Bihar megyei élesdi kerület szabadelvű párti képviselője. — 175
- Szluha Ágoston*, Szeged rendőrségének főkapitánya. — 90, 131, 288
- Szokoly Laura* — Pallavicini őrgróf szobalánya. — 101
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus, 1865-től a Nógrád megyei balassagyarmati kerület szabadelvű párti képviselője, 1887-től a főrendiház tagja. — 150, 170, 218, 305, 340
- Szögyény-Marich László* — (1806—1893) a főrendiház tagja, 1883—85 között a főrendiház elnöke. — 68, 273
- Szuper Károly* — (1821—1892) színigazgató. — 49, 50
- Szücs Gyula*, színész — 49
- Taafe, Edmund*, gróf — (1833—1895) 1879—93 között Ausztria miniszterelnöke. — 83
- Tallian Béla* — (1851—??) a szegedi kir. biztosság tagja, 1880-tól alispán Torontál megyében. — 120, 174
- Tamássy Béla* — 1881—83 között a Szeben megyei szécsesebi kerület képviselője, 1883 márciusától a nagykanizsai törvényszék elnökévé nevezték ki, mandátumáról lemondott — 304, 305
- Teleki Mihály* — (1634—1690) erdélyi kancellár, Apafi Mihály fejedelemsége idején az erdélyi politika tényleges irányítója. — 11, 12, 13, 14, 15, 16, 258, 259, 260
- Teleki Samu*, gróf — (1845—1916) katonatiszt, Afrika-utazó, az 1881—84-es ciklusban a Maros—Torda megyei gernyeszegi kerület pártontkízüli

- képviselője, Rudolf trónörökös személyes híve. — 64, 272
- Teleki Sándorné*, grófnő — a Nőképző Egyesület alelnöke. — 300
- Teleszky István* — (1836—1899) ügyvéd, 1874—88 között a nagyváradi kerület szabadelvű párti képviselője, 1888—92 között igazságügyi államtitkár. — 204, 336, 338
- Thallóczy Lajos* — (1854—1916) történész, levéltáros. — 52, 268
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő. — 161, 168, 218, 226, 310, 313, 316, 341, 343, 347
- Tibád Antal* — (1843—1902) az 1881—84-es ciklusban az Udvarhely megyei udvarhelyi kerület szabadelvű párti képviselője. — 195, 305
- Tihanyi József* színész. — 81, 82, 282
- Tischler Vince* — ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban az Abaúj megyei szepsi kerület szabadelvű párti képviselője, a véderő bizottság elnöke. — 150
- Tisza István* — (1861—1918) Tisza Kálmán fia. — 79, 281, 282
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) miniszterelnök, az 1881—84-es ciklusban Nagyvárad képviselője volt. — 8, 9, 11, 12, 14, 15, 26, 29, 40, 41, 47, 54, 57, 67, 76, 77, 78, 82, 83, 84, 85, 89, 114, 118, 119, 122, 124, 142, 143, 144, 150, 151, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 177, 178, 179, 181, 186, 189, 191, 192, 195, 198, 200, 205, 210, 212, 214, 219, 226, 228, 231, 258, 259, 260, 263, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 287, 295, 296, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 341, 345, 347, 349, 352, 353, 354
- Tisza Lajos* — (1833—1898) szegedi kir. biztos, az 1881—84-es ciklusban a Kisküküllő megyei dicsőszentmártoni kerület képviselője. — 28, 29, 75, 90, 91, 107, 108, 110, 112, 113, 114, 118, 122, 126, 132, 133, 134, 149, 175, 259, 287, 292, 297, 302, 303
- Tisza László* — (1829—1902) Tisza Kálmán bátyja, szabadelvű párti képviselő. — 150
- Toldy Ferenc* — (1805—1875) — 17, 274
- Tompa Mihály* — (1817—1868). — 54
- Tóth Ede* — (1844—1876) népszínműíró. — 36, 37, 38, 39, 54, 263, 264
- Tóth Kálmán* — (1831—1881) költő, szerkesztő. — 111
- Török gróf* — 230
- Török Pál* — (1808—1883) ref. lelkész, szuperintendens. — 166, 312
- Török Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró, 1881-től függetlenségi párti képviselő. — 133, 151, 152, 168, 216, 218, 225, 343, 346
- Trefort Ágoston* — (1817—1888) közigazdász, centralista politikus, az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei zalaegerszegi kerület szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminiszter. — 71, 72, 145, 151, 185, 188, 193, 194, 274
- Turgenyev, Ivan Szergejevics* — (1818—1883). 80, 111

- Turgonyi Lajos* — az 1881—84-es ciklusban a Tolna megyei pincehelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 216, 343
- Türr István* — (1825—1908) magyar szabadsághős, olasz altábornagy, 1867 után hazatért és mint csatornaépítő mérnök dolgozott. — 76, 77, 280
- Ugron Ákos* — (1849—??) az 1881—84-es ciklusban Kézdivásárhely függetlenségi párti képviselője. — 341, 349
- Ugron Gábor* — (1847—1911) publicista, balközépi programmal lett 1872-ben képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1881—84-es ciklusban Kolozsvár képviselője. — 160, 182, 221, 344, 345
- Urváry Lajos* — (1842—1890) hírlapíró, az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei csáktornyai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 6, 7
- Vadnay Andor* — (1859—1901) jogász, 1882—84 között Kecskemét antiszemita programú képviselője, Istóczy híve. — 183, 325
- Vadnay Károly* — (1832—1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője. — 111
- Vajda János* — (1827—1897). — 6
- Vancsa János* — (1820—1892) gyulafehérvári és fogarasi görögkeleti érsek. — 120
- Várady Gábor* — (1820—1906) író, az 1881—84-es ciklusban a Máramaros megyei técsői kerület szabadelvű párti képviselője. — 178, 321
- Varga Ferenc* — (1835—??) állatorvos. — 273
- Vass Pál* — (1854—??) Szedes városának főjegyzője. — 90, 130, 131, 273, 275, 288
- Vedress Gyula*, színész. — 49, 50
- Veres Pál* — (?? —1886) nórádi alispán. — 299, 300
- Veres Pálné, Beniczky Hermin* — (1815—1895) az első nőképző egyesület alapítója. — 139, 140, 141, 299, 300
- Verhovay Gyula* — (1848—1906) hírlapíró, 1878—87 között Cegléd függetlenségi, majd antiszemita párti képviselője. — 227, 229, 230, 316, 349, 350, 351, 354
- Verhovay Lajos* — Verhovay Gy. öccse, a Függetlenség c. napilap gazdasági ügyintézője. — 350
- Vidliczkay József* — (1819—1890) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Nyiregyháza függetlenségi párti képviselője. — 341
- Vidovich György* — (1833—1904) kanonok-plébános, az 1881—84-es ciklusban a Bihar megyei hosszúpályi kerület függetlenségi párti képviselője. — 189, 327
- Vissolyi Gusztáv* — (1822—??) jogász, alispán, az 1881—84-es ciklusban a Tolna megyei kölesdi kerület szabadelvű párti képviselője. — 170
- Vizváry Gyula* — (1841—1908) színész. — 48
- Vuchetich István* — (1836—1894) zágrábi kanonok, 1869-től a zombolyai kerület országgyűlési képviselője. 216, 218, 343, 344
- Wahrmann Mór* — (1832—1892) kereskedő, az 1881—84-es cik-

- lusban a főváros lipótvárosi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 43, 44, 175, 188, 189, 265, 266
- Wenckheim Béla*, báró — (1811—1879) 1867-ben belügyminiszter, 1871—75 között a király személye körüli miniszter, 1875-ben miniszterelnök. — 23
- Wenrich Vilmos* — (1822—1895) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban a Nagy-Küküllő megyei segesvári kerület szász néppárti képviselője. — 340
- Wilkins Gyula* — fővárosi nyomdatulajdonos. — 350
- Wodiáner Béla*, báró — (1831—1896) országgyűlési képviselő. — 183
- Zalay István* — Zemplén megyei szabadelvű párti képviselő. — 223
- Zichy Ágost*, gróf — (1852—1925) utazó és politikus, 1883—1892 között Fiume kormányzója. — 321
- Zichy Antal*, gróf — (1823—1898) író, az MTA tagja. — 69
- Zichy Domokos*, gróf — 1842—1849 veszprémi püspök. — 65
- Zichy Jenő*, gróf (1837—1906) ügyvéd, az 1881—84-es ciklusban Székesfehérvár pártonkívüli képviselője. — 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 117, 188, 189, 224, 271, 272
- Zombory Antal* — 74, 90, 128, 129, 130, 131, 275, 288, 297
- Zsilinszky Mihály* — (1838—1925) tanár, országgyűlési képviselő. — 152, 153, 164, 305
- Zsótér Andor* — (1824—1905) hajóéptőüzem, téglagyár tulajdonos, módos szegedi polgár. — 74, 107, 109, 110, 115, 125, 129, 295
- Zsótér Mariska* — Zsótér Andor leánya. — 293, 299

T A R T A L O M

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

1882

* A Kisfaludy Társaságból	5	255
Felekiné jubileuma	6	257
A csángók	8	257
Együd István	10	258
A Tiszáék ezüstneműi [I.]	11	258
A Tiszáék ezüstneműi [II.]	14	259
* Greguss Ágost	16	260

1883

A lojális Kis Pipa	19	261
A százéves báró ...	20	261
Gróf Festetics György	23	261
* Jókai Mór születésnapja	25	262
A jó öreg Dáni Ferenc	27	262
Gróf Degenfeld Imre életéből	29	262
* Miből teremnek a virágok?	33	263
A »tegnap« és a »ma«	39	264
A hősök sorsa	42	265
Az utolsó országbíró	44	266
Országgyűlés a megyeházban	47	267
* Szelíd nyájaskodások a t. Akadémiával	50	267
* Egy jó fiatal poéta	53	269
A másik	57	270
Túl a Dunán	59	271
A nyolc tó pusztája	64	272
* A szegedi Dugonics-kör	71	273
A csodamadár	73	275
Tisza Kálmán a kávéházban	76	276
* A »Budapesti Szemle«	79	281
A barátság	81	282
A miniszterelnök flegmája	83	284
* A vidéki újságoknak	86	284 -
Glávina Lajos és Rabagas	87	286
»Ófelsége a király...«	89	287
Képviselői beszámolók	91	288

Spanga és Pitély	95	289
A tanúk	99	290
A bűn trifóliuma	102	290
A szegedi Kir. Biztosság	107	291
• A szegedi színház megnyitása	113	292
A király népe között	115	295
Udvari történetek Szegedről	116	295
A nemes város	126	296
Még két szegedi eset	132	297
Szegedi képek	133	297
Halottak napja	137	298
Veres—Beniczky Hermin	139	299
Restorálnak a vármegyék	141	301
A báró Kemény reformja	144	302
Hol lakik a dicsőség?	147	302

PARLAMENTI KARCOLATOK

A t.Házból (szept. 28.)	150	303
A t.Házból (okt. 2.)	153	305
A t.Házból (okt. 3.)	154	306
A t.Házból (okt. 4.)	156	307
A t.Házból (okt. 7.)	159	308
A t.Házból (okt. 9.)	163	311
A t.Házból (okt. 10.)	167	312
A t.Házból (okt. 11.)	171	314
A csángó ügy	173	315
A t.Házból (okt. 13.)	175	317
A t.Házból (nov. 18.)	177	318
A t.Házból (nov. 20.)	180	322
A t.Házból (nov. 21.)	181	323
A t.Házból (nov. 22.)	186	326
A t.Házból (nov. 23.)	190	328
A t.Házból (nov. 24.)	194	331
A tisztelt szolgák	197	332
A t.Házból (nov. 27.)	198	334
A t.Házból (nov. 28.)	201	336
A t.Házból (nov. 29.)	203	337
A t.Házból (nov. 30.)	205	339
A t.Házból (dec. 1.)	206	339
A t.Házból. (dec. 4.)	212	341
A t.Házból (dec. 5.)	216	343
A t.Házból (dec. 6.)	219	344
A t.Házból (dec. 7.)	222	346
A t.Házból (dec. 8.)	224	346
A t.Házból (dec. 13.)	226	348
A Házból (dec. 14.)	228	351

FÜGGELEK

• A Kemény Zsigmond pezsgője	233	355
Mailáth György	235	355
• Az első előfizetők	238	356
Das ungarische Tiefland	241	357

JEGYZETEK

Rövidítések	254	
Bevezetés a jegyzetekhez	255	
A Zágrábi címerügy és a horvátországi tömegmegmozdulások		276
A keresztény-zsidó vegyesházasságról szóló törvényjavaslat előzményei és a javaslat további sorsa		318
• Mikszáth a Magyarország és a Nagyvilág társszerkesztője		365
• Az olvasókhöz!		368
• Olvasóinkhoz		370
Szerkesztői üzenetek (1882. dec. 3.)		370
Szerkesztői üzenetek (dec. 10.)		371
Szerkesztői üzenetek (dec. 17.)		371
Szerkesztői üzenetek (1883. jan. 7.)		372
Szerkesztői üzenetek (jan. 28.)		372
Szerkesztői üzenetek (febr. 25.)		373
Szerkesztői üzenetek (márc. 25.)		373
Szerkesztői üzenetek (júl. 29.)		374
Szerkesztői üzenetek (aug. 5.) ..		374
Szerkesztői üzenetek (szept. 23.)		375
Szerkesztői üzenetek (okt. 7.)		376
Szerkesztői üzenetek (nov. 11.)		377
Szerkesztői üzenetek (dec. 2.)		377
A kis kivándorló (dec. 10.)		378
A képmelléletekről		379
Névmutató		381

Ann. 25. — 11